

X.D
100
B

330

Crescentino

~~W. 174~~

MS. W 174

Italian
XV Century.

911

#44

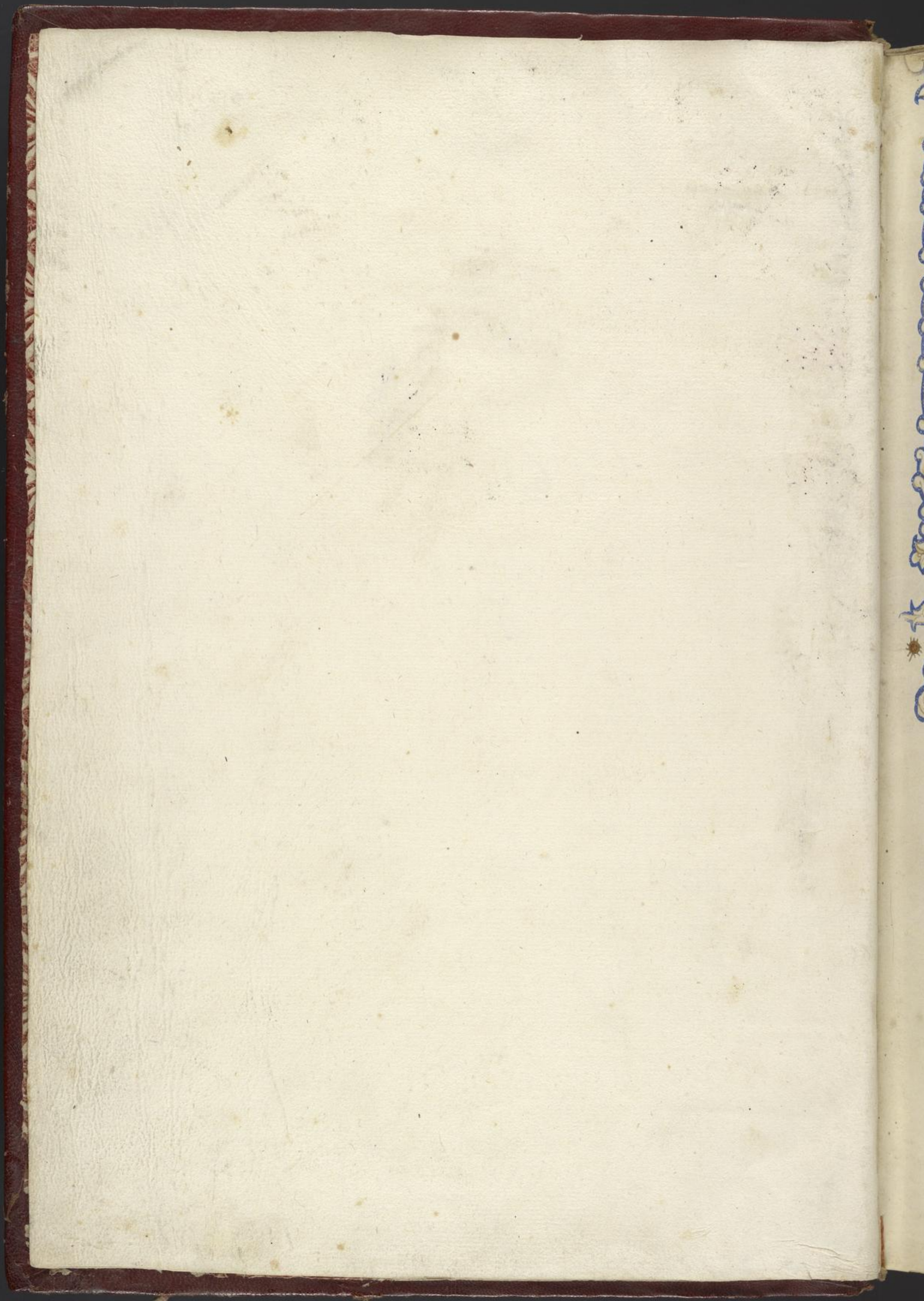
51

6

281

1071

E Nerabili in xpo pa-
tri et dno spirituali
iuro sume religionis
et sapientie fratri Ay-
merico de placentia
Sanctissimi ordinis
fratru predicatoru gñali magistro dig-
nissimo suis. Petrus de crescentijs Ci-
uis bon. seipm ad omnia semper man-
data obsequiosa paratu. Cu presen-
tem libri ruraliu comodoru ad dei o-
mnipotentis honore et serenissimi regi-
kroli delectatione meiq; ac cetorum
utilitatem inchoasse ac meditare mil-
tis ac uarijs occupationib; impeditus
dnu proficere distuli. Ver a vestra no-
bili sanctitate ut complere rogatus qd
pro dñico mandato recepi. Iudicioz
et cunctu occupationu strepitu relicto.
Quibus non poteram sim ut operari ex-
pediret quietu habere. ad rursu occu-
patione septuagenarius me transtuli.
Et ne ois inutilibus aliqn inficere mis-
tisq; satisficam uotis celestis regis au-
xilio. libri pficere curam. Ac etiam
ei quod pmo scripsera addidi multa
utilia que postea indi et per experien-
tiam approbavi. Vestre igit dñationi
eundem grandi effectu offero conu-
gendu per uestri prudentia que su-
ma est. et uestroz fratru. huiliter sup-
plicans qd ipius elimetur rubigo et qd
est utile non spernatur. Nam aperte co-
gnosco qd per me nec forsim per alium
possent integre oia sari de quibus in
toto libro tractatur ppter infinitam a-
gendoz uarietatem que semper motu
ppetuo consistit uirtute celesti. Sed
ab omnib; omnia pterita sari possut
cum auxilio eius qui sine defectu p-
terita presentia et futura cognoscat.

Non eni opus quod de fide non tra-
ctat reprobari uel sperni debet paucis
maculis in quo pla nitent. Sicut nec
eradicat rosariu quibusdam spinis si
multas redolentes exhibeat rosas.
Nec absconditur arbor paucis uermi-
culosis pomis in qua multi inueni-
antur iocunda.

*Epistola missa fratri Aymerico ma-
gistro gñali ordinis fratru predica-
torum*

Excellentissimo principi
dno Krolo Secundo dei
gratia rhelm et sache-
regi Illustri. Simul pet-
ro de crescentijs ciuis bon.

Id quod est. cum considerare etatem
Et etia multiplices cogitationes excel-
lentie maiestatis uestre deliberam li-
bri componere afferentem consolationez
et delectatione animo uestro et ppe-
tiam utilitate subiectis uestris. Qd
uestre dñationi transmitto. huiliter
supplicans et deuote qd ipm legere ac
examinare dignemini per uos et p-
dentes uestros clericos et laicos. sic
uisus lectus examinatus et appro-
batus est per sapientissimu viru
fratre Aymericu ingrm ordinis p-
dicatoru et per prudentissimos frs
eius. Ac etiam per patros in scientia
nali uniuersitatis scolariu civitatis
bonon. Et si liber dñationi uestre
placuit me uestri humilem et fi-
delem seruulu ubiq; sim habere.
dignemini paratu semper uestris
et filioz uestroz in omnibus obe-
dire beneplacitis et mandatis.

Incipit hinc pmi libri

Incipit Ruraliu comodoz A-
petro de crescentijs Ciue bonon.

Ad honore dei omnipotentis et Se-
remissimi regis hroli et ad utilitate
omniu gentiu xpilatus.

Primo de locis habitabilibus eligen-
dis. Et de curijs et domibus et his
que habitationi necessaria sunt faci-
endis. Et pmo de cognitione bonita-
tis loci habitabilis in comuni

De aere et cognitione bonitatis vel
malitie ipsius

De uentis et cognitione bonitatis
uel malitie ipor

De aqua que hominibus xpetit et
cognitione bonitatis uel malitie ei.

De situ loci habitabilis et cogni-
tione bonitatis eius uel malitie

De curijs siue tumbis in diuersis
locis diuersimode faciendis

De intrinseca dispositione curie

De puteis et fontibus faciendis et q
liter aqua inueniatur et probetur

De aque ductu

De cisternis et cisternulis

De materijs domor

De officio villici

De officio patris familias quale debet emere
agru. Ac villici operis et rationes
inquirere. *Finis secundi libri*

DE natura plantar et de rebus
innumis cultu cuilibet gene-
ris agroz

De his que omni plante conueniunt
scdm generationis principia

De diuersitate generationis plantar

De suba et origine et operatione pli

De diuisione plante per suas p te-
tes integrales

De diuersitate materialiu et simpli-
tiu partiu plante. et de causa aug-
menti eius

De generatione et natura folior et

fructus

De vntione et diuisione plantaru

De transmutatione et mutatione vni^a
plante in aliam

De alterationis diuersitate que fit
in plantis

De diuersitate splantar supra iuxta
fructuu diuersam productione

De quibz indiget omnis planta

De his que faciunt ad plante gnatioez
et augmentu

De putredine siue letamine et cibo
plantaru

De aqua que conuenit maturitati
letaminis

De utilitatibus arationu et fossionu

De cultu agri satini

De medicamine agri monticulosi et
valliculosi

De cultu agri noualis

De tempore et modo arandi et dis-
sipandi herbas malas

De seminatione in comuni

De plantatione et modis plantandi
et de electione plantar

De insitionibus et incisionibus per qs
plante mutantur ad domesticar dispo-
sitiones

Ex quibz dispositionibus et in quas
transmutetur planta siluestris in do-
mesticatione

De locis inutilibus. Et utilibus gnatio-
ni plantar

De terra et cognitione fecunditatis
et sterilitatis eius

De siti qui congruit agris ratione
fecunditatis eius eoz

De muntionibus vinear ortor et a-
groz

De fluminu defensionibus

Finis tertij libri

2

De campestribus agris colendis
et de natura et utilitate fruc-
tuū qui ex eis precipiuntur

De arca
De ortis
De auena
De citere
De cicerculla
De canalo
De frumente
De faba
De fave
De faxo lis
De Aith
De lolio
De lenticula
De lupinis
De lino
De ordeo
De melicha
De milio
De panico
De pisa pila
De spelta
De siligine
De vicia

Finis libri quarti

Oe vitibus et vineis et cultu
earum de natura et utilitate
fetus earum

De vite quid desit et de virtute fo-
liorum et amaris lacrimis earum
De vinearum diversitate
De vniuersitate generum vitis
De diversis speciebus vitium
De aere qui vitibus conuenit et de
situ vinearum
De terra que vitibus apta est
De pastinatione et dispositione terre
in qua vinea plantanda est
Quando debent colligi plante vitis

et quales et que semari uel qualiter
etiam ad partes remotas portari
Quando et qualiter vinea et vites pla-
tandi sunt

De propagatione et reuocatione vitium
et vinearum
De insitione vitium
De putatione vitium et arborum uitisferarum
De releuatione et ligore vinearum et vitium
De fixatione vinearum et radicū in vitulum
amputatione
De vineis ligonizandis
De nocumentis que vitibus accidunt
et ipsarum cura
De conseruatione vinearum recentium et
siccarum
De virtutibus uuarum
De apparatu vindemie
De tempore vindemiandi
Qualiter vindemiandum est
Qualiter dicunt uue calcari et excalcentur
is vinum fieri
De his que ex uuis fieri possunt
De agresto passo de fructu careno et
lappa
De purgatione vini facti ex uuis a
arboribus corruptis
De cura vini pluuia agitati
Qualiter mustum in dolis mittendum sit
Qualiter mustum per totum huius possit
De cognitione si mustum vel vinum habet
aquam et qualiter separari possit ab eo
Qualiter mustum cito expurgetur
Qualiter mustum non super ebulliat
Quo loco debet stare vinum et melius
duret
De transuersione et doliorum apertione
De tempore et modo gustandi vini
De signis cognoscendi vinum durabile
De nocumentis que vino accidunt

Quibus temporibus vinū facilius ver-
setur et corūpatur

Qualiter pot̄ provideri ne vinū uer-
Qualiter vinū versatū liberet̄ et cla-
rificetur

Qualiter vinū denigret̄ et ī aliū colo-
rem imutetur

Qualiter vinū de vno sapore mutet̄
ī aliū

Qualiter vinū et uasa liberent̄ a mu-
fi

Qualiter vinū providet̄ ne vinū fiat
mustidū et acetū et qualiter ab aceto
sitate liberetur

Qualiter fiat acetū

De virtute acetū

De vno et virtutibz eius

Reice libri quinti

DE arboribz et natura et vir-
litate fructuū ipaz

De arboribz in comuni

De amigdalō

De anclanis

De bberis

De cerase

De castaneo

De citonio

De atro

De corno

De ficu

De lauro

De malis

De malis punicis

De more

De muniatis

De mespilis

De murto

De nucē

De olea

De puro

De primao

De persico

De palnis

De pinu

De pipere

De quercu Rouer et cerio

De sorbo

De zenzulo

De zampro

De arboribz non fructiferis et de omni
utilitate

De abiete . Amedano . Aggero . Alborno
et Agno casto

De busso et brillo

De cypressos et annis

De ginzta

De figo . fraxino . fraxinagolo . fraxano

De yuo et naxo

De oplo

De populo et albaro

De rosarijs . Rosmarino et Rubo

De salice

Sauna

Sambuco

Sicomoro

Sanguino

Spina alba

Spina ceruina

Spina iudaea

Scopa

De thamarischo

De vlmo

Vineho

Videto

De zemucro . Sulle

Reice libri sexti

DE ortis et natura et utilitate
tam herbarū que serunt̄ in

eis q̄ ceteraz que ī alijs locis
sine hoīs industria nāliter nascuntur

De virtutibus herbarū in comuni

De ortis et eorū cultu in comuni

De allio
 De atriplice
 De anixio
 De anero
 De apio
 De absinthio
 De arttemisia
 De astrologia
 De abrotano
 De affodillo
 De acetosa
 De blitis
 De boragine
 De basilico
 De betonica
 De bracha vrsina
 De bistorta
 De cucurbita
 De cucumera
 De atrulis
 De culibus
 De cepe
 De amine
 De archo
 De repis malixys
 De cardis
 De camomilla
 De cuscute
 De calamento
 De cinctura
 De capillo venens
 De cerofolio
 De acuta
 De captaputa
 De artino
 De celidonia
 De coriandro
 De consolida maiore
 De cucumere agresti
 De ditamo
 De endivia

De enula
 De epatica
 De eruta
 De ebulo
 De femaislo
 De flam
 De fum
 De fungis
 De fenugreco
 De Galucis
 De Gamine
 De Genciana
 De Gariofolata
 De humilo
 De Jusquiamo
 De jsepe et rina
 De jaro
 De juncis ins
 De lilio plantago
 De lingua aug
 De lapacio
 De lactuca
 De lentischo
 De laureola
 De lappa
 De leustico
 De melonib
 De meliloto
 De mercuriali
 De malua
 De menta et mentastro
 De mandragora
 De oxen marubiu
 De maiorana
 De oraurela
 De nape
 De nasturtio
 De nemifare
 De neapello
 De nigella
 De origano

De porus
 De papauere
 De penicillano
 De petrosimolo
 De profluo
 De palanacha
 De porulaca
 De papiro
 De pulegio
 De Rapis
 De Rafano
 De Radice
 De Ruita
 De Ruba
 De spinarijs
 De strigno
 De xemper ruia
 De satimone
 De sponsa solis
 De Silene montano
 De stahixaria
 De squilla
 De sinapi
 De strutio
 De scordeone
 De sparagis
 De sinibru
 De salua
 De scabiosa
 De senatione
 De serpentina
 De serpillio
 De satureia
 De xlarea
 De scalognis
 De Tetrabit
 De Tapsia
 De Tassobarbaso
 De Testiculo vulpis
 De Testiculo canis
 De Thimo

De Violis
 De Virga pastoris
 De Volubili
 De Vertica
 De Vitriola

Rince libri septimi

DE pratis et nemoribus. Quare prata creata fuerint et qualem aerem terram aquam et finem desiderant. Qualiter fiunt prata et qualiter procurantur et renouantur. Qualiter fenum colligatur et conseruetur et de utilitate ipsius.

De nemoribus que naturaliter proueniunt.

De nemoribus que hominibus industriis fuerint.

Rince libri octavi

DE Viridarijs et rebus delectabilibus et arboribus herbis et fructibus ipsarum artificiosius agendis.

De Viridarijs herbarum paruis.

De Viridarijs mediocrium personarum magnis et mediocribus.

De Viridarijs regum et aliorum illustrium et diuitem dominorum.

De his que ad delectationem fieri possunt in munitionibus Viridariorum et curiarum.

De his que in campestribus agris fieri ad delectationem possunt.

De his que circa montes et finibus ipsarum et delectationem prebent.

De his que circa arbores delectationem augent.

De delectationibus citiorum et herbarum.

Rince libri noni

DE omnibus animalibus que nutriuntur in Rince. De etate equorum et equarum.

De forma bonar equar admissura
 et qualiter teneri et admitti debent
 De nativitate equi et qualiter terre-
 ri debet
 De captione et domatione equi
 De custodia equor
 De doctrina et morigeratione eqz
 De cognitione pulchritudinis equor
 De signis bonitatis equor
 De signis malitie et vitior et utilita-
 tis equor
 De egritudinibz equor et curis ipor
 De infirmitate que vulgariter ver-
 mis dicitur et eius cura
 De cognitione et cura strangulatoz
 De morbo qui antecore dicitur vulga-
 riter et cura eius
 De morbo viumilaz et eius cura
 De morbo pulsiu vel bullui et ei
 cura
 De morbo infistiti et eius cura
 De morbo scalmati et cura eius
 De morbo aragati et cura eius
 De amore et cura eius
 De frigiditate capitis et cura eius
 De morbis oculor et cura eius
 De morbo pulmonis et cura ei
 De morbo spatulaz et cura eaz
 De alijs diversis egritudinibz que ter-
 go accidunt et cura eaz
 De morbis que accidunt cruribz et pe-
 dibz equi et alijs quibzdam. Et pmo
 De morbo malferiti et cura eius
 De morbo scalmati et cura eius
 De lesione spalati et cura eius
 De grandine pectoris et cura ei
 De morbo spaueni et cura ei
 De curba et .c. e.
 De Spinellis et .c. e.
 De morbo soprossi et .c. e.
 De Antione et .c. e.

De Morbo Scortiliani et .c. e.
 De lesione spine et .c. e. vel lig.
 De gallis et .c. eaz
 De grapis et .c. ipaz
 De Crepatijs et curis .e.
 De Cancro et .c. e.
 De fistula et .c. e.
 De morbo malpizoni et .c. e.
 De furma et eius cura
 De egritudinibz pedu et ungular
 Primo de morbo sete et .c. e.
 De Supesta et .c. e.
 De Spuntatura ungular et .c. e.
 De diuisis melonaturis et .c. illaz
 De morbo qui dicitur ficus et .c. e.
 De gñalibz signis egritudinu eqz
 De mulis et Asinis
 De grege boum quales esse debent
 vacce ac thauri
 Qualiter vacce ac thauri et teneri debent
 Qualiter et quando thauri debent
 admitti
 Qualiter vituli debent teneri et
 qñ castrari et domari debent
 De bobus quales emi debent et qñ
 ter teneri. Et de cognitione etatis ipor
 De infirmitatibz bou et cura ipor
 De diuisitate sine varietate boum
 et vaccar et de oi utilitate ipor
 De ouibz quales emi et eligi debent
 et de cognitione sanitatis et infir-
 mitatis eaz
 Qualiter teneri et pasci debent et
 in quibz locis
 Qñ debent submitti arietibz et qñ
 liter et quanto tempore sint preg-
 nantes. Et quales esse debent arie-
 tes. et quot oues sufficiunt vni
 Qñ debent tondi. et iter et qñ si-
 gnari
 De cognitione etatis ouium

Quando et qualiter mulgi debent & casus fieri ac seruari

De morbis omniū et e. ipor

De agnis qualiter teneri debent et qñ castrari

De utilitate omniū et Agnor

De Capris Jras et Edis quales debet eligi et qualiter teneri et qualiter tenē et quanto tempore sūt pregnantēs. Et de ipaz etate sanitate et utilitate

De Scrophis et Verib. Et sub. Quales debent eligi. Qualiter teneri et qñto tempore sūt pregnantēs et de ipaz etate. Sanitate & utilitate

De cimb. quales debent eligi et qñliter teneri et instrui et de ipor utilitate

De pastorib. quot et quales eē debet Et qualiter debent se habere

De leporario. Et leporib. Ceterisq. feris animalib. includendis

De piscanis de piscib. includendis

De panemib.

De filanis

De Anserib.

De Anatib.

De gallinis et gallis et ipor pullis

Quales haberi et qñliter tenē expedit

De columbaris. Quales esse debent

Qualiter noua columbana debet pñmumri columbis

Qualiter sunt tenendi ut liberi morent et bene fructificent

De officio pastoris columborū

De utilitate columborū

De virtutib. columborū

De turdis et merulis et Perdiabus

ac Conturmiab. impinguandis

De sedib. apui. et loco ipsis congo

De alucariis qualia eē debent

De apib. qualiter nascantur

Quales emi debent & qñ et qualiter deferant

De morib. et industria apui & vita ipaz

Qualiter & qñ exeunt examina et quō presat eaz exitus

Qualiter examina sūt colligenda et includenda

Qñ & qualiter pot apib. de melle accipi

De oelle et cera conficiendis

De omni utilitate apum

Rece libi decim

DE diuisis ingenis capiendis animalia fera. & pmo ponitur prologus

De amb. rapaib. in genere

De accipitre

De pulcritudine accipitri et cognitione bonitatis ipor

Qualiter accipitres nutriunt domesticant et instrunt et quales capiunt aues et qualiter mutantur

De industriis aucupationis et inducendi accipitres ut a dñō nō recedat

De egritudinib. Accipitri et cura ipaz

De asture

De falcomib.

De diuitate falconū

De pulcritudine et nobilitate falco

Qualiter nutriant et domesticant et instruant

De egritudinib. que falcomib. accidunt

De Jsmenib.

De grifalchis

De Aquila

De Gumo et Gumeria

Qualiter aues cū retib. capiunt

Qualiter laqueis

Qualiter visco

Qualiter cū balistis Archis et alijs modis
De ferijs capiendis cū balistis. Et pmo
Qualiter capiuntur cum canibz
Qualiter cū retibz
Qualiter cū laqueis
Qualiter cū tagiolis
Qualiter cū foueis
De quibzdam alijs ingenijs cū qbus
capiuntur bestie fere
De omibz capiendis
De Piscibz capiendis. Et pmo Qualiter
retibz capiuntur
Qualiter capiuntur astis et canis exi-
minibus facis
Qualiter pisces capiuntur spadermis et
alce.

Præ lib. Undecim

De regulis operationū rurs
Et primo De cognitione loci
habitabilis in comuni
De cognitione aeris
De cognitione uentorū
De cognitione uentorū aquarū
De cognitione situs habitabilis loci
De tumibz et domibz
De puteis et asteris
De presentia dñorū

De qualitate terrarū et diuisi-
te agrorū
De Aratione. fossione et cultu
De seminatione
De aqua plantarū
De letamine et stercoreatione et muta-
tione plantarū
De quibusdam principijs plantarū et ope-
rationibz earū
De partibz plantarū
De plantatione et generatione plantarū
De insitionibz
De medicamine arborū & terre

De munitionibz

De Agric
De vineis. Et pmo de qbusdā
comunibz
De electione Plantarū vitis
De insitione vitis
De putatione vinearū
De fossatione vinearū
De uis et vmo

De arboribz & ipaz cultu
De Ortis. Et pmo
De aere situ terra que ortis
conueniunt
De pristino ortorū
De iuuamentis ortorū
De collectione herbarū. florū. fructuū
et radicū
De virtutibz herbarū
De conseruatione herbarū et florū radi-
cum & seminū

De pratis et nemoribz. Et pmo
Qualem aerem terrā aquam
et situm prata desiderant
Qualiter fiant prata
Qualiter fenu colligatur ac seruetur
Et de utilitate ipsius

De Viridarijs et rebz delecta-
bilibz
De his que circa arbores ac
fructus ipaz delectationē augent
De his que circa uites ac ipaz fruc-
tus delectationē pbenit
De delectationibz ortorū et herbarū

De animalibz nutriendis i rure
De equis et equalibz
De doctrina & moneratione

De gñali cognitione pulcritudinis lo-
nitatis et malitie equoz Et ipoz cura

De lobus d'

De ouibus

De apibz

De ingenijs capiendi aialia fera

Reice libri xij.

DE his que singulis mensibz
pnt in iure pagi

De Agendis in mense Januarij

De agendis in mense february

De agendis in mense martij

De agendis in mense Aprilis

De agendis in mense maij

De agendis in mense Junij

De agendis in mense Julij

De agendis in mense Augusti

De agendis in mense septēbris

De agendis in mense octobris

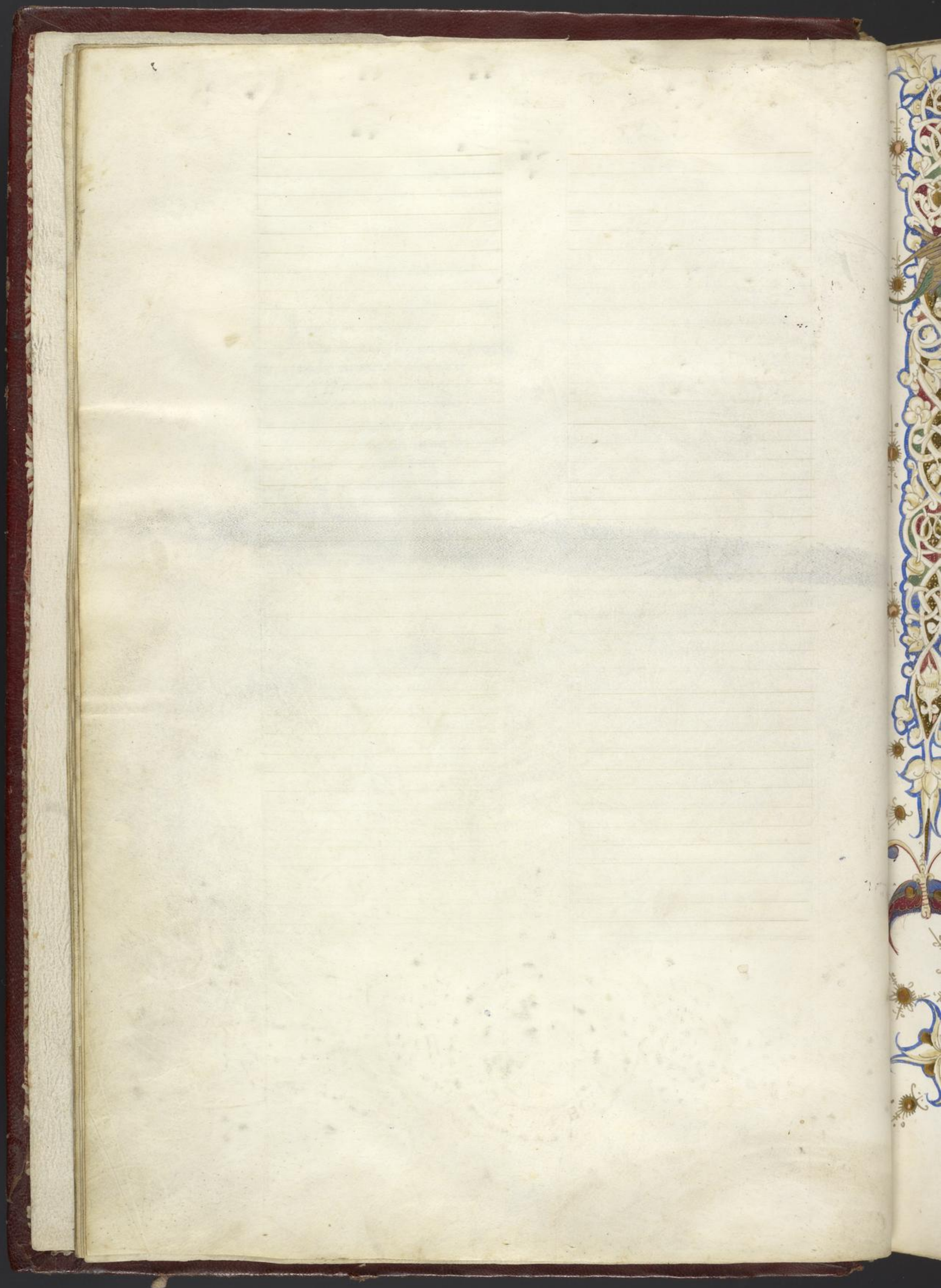
De agendis in mense nouēbris

De agendis in mense decembris

7
Incipit liber Ruralium comodorum a
petro de crescentijs Cuius bonon. Ad ho
nozem dei omnipotentis. et serenissimi
regis karoli compilatus

In ex ur
tute pruden
tie que me
bonu et ma
lu caute di
scernit hu
man' isore
animus ad
utiles et de

lectabilis cognitione corq; sequelam.
Et in terrenis rebus pacificus et tran
quillus status ualde utilis dulcis et
delectabilis reperitur merito hic
totis uiribus requirendus est. et inue
tus tamq; thesaurus inestimabilis cu
multa humilitate et patientia conser
uandus. Per eu namq; facile benign'
dei delectatio prouocatur. Vita hois
illela tute seruiatur. Et reru habundis
copia ualiter procuratur. Hunc tamen
impij uiri non querunt. sed inuentur
superbia seu alio detestabili uitio ceca
ti lacerant. Quare cor fortuna prospe
ra sepe uidetur ad tempus perire tam
dem nec dimidiat dies suos. Vni at
pacifici et huiles licet qnq; lesi fuerit
tu uinit. et apud deu et homines q
tiam inuenientes tandem impioru le
reditant terra. Ego itaq; petrus de
crescentijs Cuius bonon. qui tempus
adolescentie in logica mediana et sa
entia nali totum consumpsi. et demu
nobili legu scie insidam pacifici sta
tus anxius post flendū scisma illius
egregie urbis que uero et sibi proprio
noie bononia i bona per omia in o
bus mundi climatib; dicebatur cog

nom q; comutata unitate ac statu pa
cifico indissensione odiu et leuore n
erat iustu ipsius puerse diuisionis im
misceri negotijs. Ideoq; annis trigin
ta diuersas prouincias cu eaz recto
rib; arcum. subiectis iusticia liben
ter tribuens. Rectorib; fidele consili
um. et ciuitates in suo iure ac statu
pacifico pro posse conseruans. Ocul
tosq; libros antiquoz et nouoru pru
dentum plegi. et diuisas ac uarias o
perationes colentiu rura uidi. Demu
ciuitate diuina gratia quodammodo re
formata tedio late arationis et lese
libertatis affectus ad propria redy. ac
cernens q; oim reru ex quib; aliquid ac
quirit' nihil est agricultura melius. n'
ulterius. nihil dulcius. nihil hominili
tero dignius. Ut ait Tullius. Et cogno
scens q; in cultu ruris status facile in
uenitur tranquillitas ciuitat' oasitas et
proximoru lesio emittatur. Amplius q;
cultus ruris exquisita doctrina per qua
facilius et habundantius utilitas per
cipit' et delectatio procurat' q; si negli
genter et sine certa industria singula
soluto more colant' uiras bonis qui de
suar possessionu redditib; sine cuqum
lesione iuste uiuere uolūt merito ap
petenda et ad cultu ruris mentē aīn
q; uerti. Et implorato omnipotentis
auxilio actus et modis eius et ciuul
libet generis agroz et plantaz atq; a
nimaliu doctrinā obscurā ac imper
fecte ab antiquis traditam et moder
nis satis incognitam. de sola xpi lite
ralitate assus dilucide tam scdm pri
uentu nalis phie suas et rationes a
pertis q; ex approbatis experientijs e
dere in scriptis proposui. Liber iste co
modoz ruraliu dicit' quia de modis

ruris tractat qui duodecim continet
libros. Primus quidem est de locis ha-
bitabilibus eligendis. Et de curijs et
domibus et his que habitationi sunt
necesse faciendis. Secundus de nā plan-
tarum et rerum communium cultui cuiuslibet
generis agrorum. Tertius de campis
tribus agris colendis. Quartus de
vineis et vino. Quintus de arbo-
ribus. Sextus de ortis. Septimus
de pratis et nemoribus. Octavus de
vindariis et rebus delectabilibus ex ar-
boribus herbis et fructu ipsarum artifi-
ose agendis. Nonus de omnibus anima-
libus que nutriuntur in villis. Decimus
de diversis ingenijs capienda anima-
lia fera. Undecimus de regulis opati-
onum ruris. In duodecimo compen-
diosa fit commemoratio de his omnibus
que singulis mensibus sunt in rure a-
genda. Incipit liber primus de
locis habitabilibus. Et de curijs et do-
mibus et his que habitationi sunt in
rure faciendis necesse. Et primo de
cognitione bonitatis loci habitabilis
in rure.

Quoniam cultus ruris propter
conueniens eius labores pec-
pue fortitudinem habitanti-
um querit. Idcirco conueniens in uisum
est in hoc primo libro doctrinam tradi
de his que ad cognitionem salutis loco-
rum habitabilium spectant et de quibusdam
habitationi necesse. Nam corpora hominum quibus-
cunque modis pecuniariis debent pre-
ferri. Dicam itaque in primis de cog-
nitione bonitatis loci habitabilis in rure.
Que quidem attenditur aut quique. Vide-
licet penes aeris puritatem uentorum im-
petuositatem. Aquę salubritatem. Situs
qualitatem. Et terre fecunditatem. Quorum

quatuor in hoc primo libro tractantur.
quintum uero traditur in libro secundo. que
omnia diligenter sunt consideranda ante
quam in electionem prediorum et fabricam domo-
rum pecunia collocata ueloxe postmodum
cum personarum detrimento aut rei fami-
liaris damno penitentia non sepe-
rata sequatur. *De aere et cognitione boni-
tatis uel malitie ipsius*

Aer secundum Anticem est unum ex ele-
mentis generatorem. Cuius naturalis locus
est circumdatus aqua et ab ele-
mento ignis circumdatus. Et est eius natura
calida et humida. si nulla causa extrinseca
eam conuerterit. Cuiusquidem esse in
generatis uiuat ut rareficeret et sub-
tilient et ad superiora eleuentur. Cum
cognitionem bonitatis aeris animadu-
ertendum est ne sit putrefactus. nec ni-
mis calidus. non ualde frigidus. non
distemperate humidus. nec etiam nimis
siccus. Nam aer putrefactus putrefa-
cit humores et incipit humorem pu-
trefacere qui cordi circumdatus est quoniam
ad ipsum propinquius accedit. Et
aer fortiter calefactus uisceras
laxat et humores resoluit et insiti
augmentum prestat. Et resoluit spiritum
et deicit uirtutes. Et prohibet diges-
tionem preterea quod calorem innatum resoluit
qui est insitum naturale et calorem citius
efficit preterea quod humores resoluit sang-
neos colorem rubificantes. Et quia fa-
cit colorem superare humores. Et cor
calefacit calore extraneo. et facit humo-
res fluere. et ipsos putrefacit. et de-
fert eos ad uisceras. et membra de-
bilia. et corporibus sanis non est bonum.
Confert tamen idropicis. et paraliticis.
et spasmo humido. Aer uero frigidus
calorem innatum ad interiora redeunt facit.

et facit catarrhū. et debilitat nervos.
Et tracheā arteriā magno ledit impe-
dimento. et digestionē efficit fortem.
Et omnes occultas operationes efficit
fortiores. Et exatāt appetitū. Et ad ul-
timū sanis conuenientior est q̄ aer
multe caliditatis. Aer uero humi-
dus plibz oplexionū est bonus. et
colorē efficit bonū et autem et red-
dit eam mollem. et poros dimittit
apertos. sed ad putrefactionē prepa-
rat. Et quidem existit huic cōtrarius

siccus

Predictis itaq; diligētē considera-
tis stat aeris temperantiā et calidita-
tē et mediocritatem q̄ntū possibile est
requirendam ēē. Aer namq; si bonus
est temperatus et clarus neq; sūa
exnea oplexioni spūs cōtraria ei admis-
cetur est salutē efficiens hūmānū et
conseruans et plantis ut ait Alkertus
ab eo pportionaliter conualescit et fru-
tificat. Si uero malus est et eide
miscetur uapores lacuū et stagnorū
quibz turbatus cōtrariū operatur et
tristificat animam et omiscit humores
et plantas corripit. et id uenti men-
tes et priuine mortificantes ledunt
et destrunt plantas. Et in summa
dicit sedm auicē. Omnis aer qui a
te infigidat ei sol emittit. et arde cale-
fit cū ipē oriatur est subtilis. Qui uō
huic cōtrarius existit cōtrario. De-
inde deterior omibz ē ille aer qui i-
cor constringit et aeris angustat at-
tractionē. Preter hec uero dicit
paladi q̄ aeris salubritatē declarant
loca libera ab infimis uallibz et ne-
bularū noctibz absoluta et habitato-
rū considerata corpora. Si enī color
sanus inest capis firma sinceritas.
In offensū lumen oculorū purus au-

ditus. Si fauces liquide uocis come-
atū emittant. his signis benignitas
aeris oprobatur. cōtraria uero noxiū illi
spiritū celi conficiunt.

**De uentis et cognitione bonitatis
uel malitie iporū**

Vermo de uentis sedm Auicē.
et de eo quod uentorū cū gūa-
tur duobz existit modis scz
sermo uniuersalis absolutus. Et sermo
fm illū qui unicuiq; ciuitati propri-
existit. Uniuersalis uero sermo est q̄ me-
ridionalis fm plimas ciuitatū et loco-
rū calidus est et hūidus. Sed calidus
p̄p̄ea q̄ a pte solis uenit. et hūidus
p̄p̄ea q̄ plūm uiax a nobis est meri-
dionale quare operatur in eis sol for-
titer. et euaporat ex eis uapores qui
uentis admiscunt. Et ideo uenti me-
ridionales existūt laxantes fortitudi-
nē. et aperunt poros. et turbant hu-
mores. et mouēt eos ab interioribz
ad exteriora. et in senibz efficiūt q̄-
uitatem. et in iuorū corripit. Et reci-
dinationes egritudinū efficiūt et de-
bilitant. et mouent epilepsiam. et
afferūt sompnū. et faciūt febres pu-
tridas. sed non exasperant guttur.
Septentrionales uero uenti sunt
frigidi eo q̄ transeunt sup montes et
terras frigidas multarū nūmū. et sūt
siccī p̄p̄ea q̄ eis non multi associant
vapores. qm resolutio a pte sit nimis
Et transeunt sedm plurimū sup aq̄s
congelatas aut super deserta. quare
uentus iste corroborat. et indurat. et
que manifeste fluūt prohibet. et p-
claudit poros. et digestiua uirtutē
forte efficit. et constringit uentrē
et indurat. et prouocat urinā. Et
aerē putridū et pestilentialem sanat

extremis

septentrionis

Cū uero meridionalis septentrionalē precedit et sequit̃ cū septentrionalis accidit a meridionali fluxus et a septentrionali expressio interius Ideoq; multiplicatur tūc fluxus materię capitis et pectoris egritudines

Et orientales quidem inter caliditatem et frigiditatem sūt temperati. sed sunt occidentalib; sicciores. Septentrionales quidem orientis minus hnt maria q̃ septentrionales occētis

Venti orientales si in postremo noctis et principio diei flauerit ueniet ab aere q̃ iam temperatus ē pp̃r solē et sublimatus ab eo et eius hūiditas iā fuit imminuta. Ideoq; sūt sicciores et subtiliores. Quod si in fine diei et principio noctis flauerit erit res cōtraria. Orientales tñ occētalib; ul̃r semper existūt meliores. Occētales uero parū plus sūt hūidi q̃ orientales. qm̃ super maria transeūt q̃ si flauerint ī medio noctis et principio diei uenient ab aere in quo sol operatus non fuit. spissiores igit̃ et grossiores erūt. Q̃ si in fine diei flauerit et principio noctis erit res cōtraria. Predictoꝝ aut̃ uentoꝝ iudicia pp̃r alias res qnq; mutant̃. Est enī in quibda; ciuitatib; et locis conueniens ut uenti meridionales sint frigidiores cū eiusdē fuerit montes nivosi a parte meridiei et conuerterint se uenti meridionales ad frigiditatem eo q̃ super eos transeant. Et est tñ septentrionales meridionalib; calidiores existant cū circa deserti fuerint adusta. *De aqua que hoībus competit et cognitione bonitatis uel malicie ipsius.*

Aqua ut ait aucten. est alterū ex elementis gēatorū. Et ei qdē

locus nālis est ut sit circumdans terram et circūdata ab aere cū in sinu sibi nālib; pmanent. que frigida ē et hūida si nulla cū extrinsecā cōnā fuit. et ipa quidē in generatis uiam tum prestat ad figurandas formas humida. scilicet cito formas figuratas amittat. cito tñ eas recipit. sicut siccū terre licet duriter eas recipiat duriter tñ eas retinet. Cūq; hūidū aqueum et siccū terreū se ad inuicem temperauerint adipiscet̃ siccū ab hūido. ut cito suscipiat tensionē et facile figurati et hūidū acquirat a siccū ut retineat firmiter q̃ in eo accidit ex rectificatione et equatione et figuratōib; et pp̃r hūidū prohibetur sic cū a sua separatione et pp̃r siccū prohibet̃ hūidū a sua fluxibilitate. A quaz consideratio in hac scia ē duplex. Alia enī aq̃ conuenit incolis. Alia uero plantis. Et pmo quidem de ea q̃ hoīb; est salubris sermōne faciā. Aq̃ igit̃ scdm̃ auctē. que sūt alijs meliores sūt aque fontū terre libere in quib; nulla dispositionū et q̃litatū exneaz superat. aut aque que sūt petrosę q̃ sunt digniores ne terrestri putrefactioni putrescant. Illa tñ que est terre libere melior ē petrosā. dū tamē sit derrens et soli et uentis discepta ex his enī nobilitatem acquit̃. Neq; omnis currens discepta. sed illa que super lutū libez non fetidū neq; lacu uiosū incedit. Nam hec melior est ea que super petras fluit. Lutū enī mūdāt aq̃. et aufert ab ea res exneas si bi admixtas et colat ipam. sed lapides non faciūt illud. Q̃ hec aq̃ sūt multa et fortiter currat que pp̃r sui multitudinē illud qd̃ ei admiscet̃

in sua conuertit nam. et que suo motu ad orientem tendat erit melior aqua. Et quanto magis a suo multum elongabitur principio. Et post hac que ad septentrionem uadit. Illa namque que ad occidentem tendit et meridie est mala. et proprie cum meridionales sufflauerint uenti. et illa quidem que a locis descendit altis cum aliis bonitatibus est melior. et talis est quod dulcis. et est in pondere leuis. et cito infrigidatur et cito calefit. propterea quod est resoluta frigida in ueme. et calida in estate. In qua nullo modo sapor aliquis superat neque ullus odor. et quod in eam cito coquitur et cito dissoluitur.

Debes autem scire quod pondus est expeditum adiuuantibus ad cognoscendam aquae dispositionem aqua est melior in plimis dispositum est melior. Pondus autem per mensuram cognoscatur. Cognoscatur et si in duabus aquis diuisis duo panni unius ponderis mellefiant postea uehementer siccantur deinde ponderentur nam aqua cuius pondus fuerit leuius est melior. Sublimatio quidem distillatio aquas rectificat malas. et sicut decoctio. Aqua enim cocta ut testificati sunt sapientes minoris est inflationis et uelocioris descensionis. nam decoctio suble aquam sublimitatem et ideo clarificat et grossum terrestre descendit ad unum. Nam commixtiones terrestres leuiter a se sublimi descendunt. sed a spisso et viscoso non facile descendunt. Ex aquis quoque laudabilibus sunt aquae pluviae. et praecipue ille que cum tonitruius in estate proueniunt. sed cum aquae pluviali cito aduenit putrefactio licet sit aqua melior propter quod est valde subtilis.

lig. et fit eius putredo cum putrescendi humores. Et impedit pectus et uenter. Nam omnis subtilis suba plus recipit passionem. quod si aqua pluvialis ebullierit eius putrefactionis receptio minuetur.

Acetosa quoque cum comedunt putrefactioni opponitur et ab impedimento eius securitatem facit. Aque uero puteorum et aquae ductum sunt male cooperatione aquarum fontium. sunt enim aquae constrictae terrestritates longo recipiunt tempore. Ex eis tamen ille deterior est sunt quibus ex pluvio uie facte fuerunt. quoniam ex eius uirtute aliquid adsumunt. Unde frequenter ad dissenteriam ducunt.

Aque autem paludis deterior est aqua putei quod manatio aquae putei auit propter illud quod de ipsa extrahitur. Unde patitur eius motus. et non multum moratur in constrictione neque manet in locis unde manat longo tempore. Aqua uero paludis propterea quod longo tempore moratur in foraminibus terre putrefacientis et eius motus immanando et egrediendo est tardus et non est nisi in terra corrupta et putrida mala est. Aque stantes lacuales praecipue discoperte male sunt et graues quia in ueme non infrigidantur nisi propter nubes. Ideoque generant flegma. Et quod calefiunt in estate propter solem et propter putrefactionem generant coleram. Et propter spissitudinem quidem ipsarum et commixtionem terrestrium cum eis et propter resolutionem subtilis earum generantur in eis qui eas bibunt splenes et eorum mirach subtiliatur. et interiora ipsorum ingressantur. et eorum extrema macrescunt. et humeri et colla et comedendi desiderium in eis superat et sitis et constringunt eorum uentres. et difficile uomere possunt. et quoniam proueniunt

ad rdropisim ppaquod aquositas i
eis retinet. et qnq ad apstema pul
monis et splenis et ad dissinteriam
. Et ipoz epata debilitant. Et in eis
multe ale egritudines gñant. Et mu
lieres diuiter impregnant. et cu
difficultate parunt. et parunt pue
ros apostemolos. Et frequenter fit
in eis mola et impregnatio mēdo
sa. Et eoz pueri sepe patiunt uari
ces et curru insaniabilia ulcera et
quartanis habundant. Et multas
alias egritudines patiunt. et in se
nibz febres sunt aduētes. ppe sici
tatem nāz ipaz et uentru. Aq
preter ea quibz admiscet metallina
sba aut eius sile aut eius sile. et
aque sangsugales omnes male sunt
reglariter. licet in qbdam egritu
dinibz afferant uiuamentu. Aq
enī in qua superat uirtus ferri ui
uamentu prestat ad hoc ut in inte
rioribz fortitudo tribuat. ut pro di
ssinteria prohibeat. et ut uirtutes de
sideratiue omīs procedat. Aque ni
uose et glacialis sunt grosse. nix uō
et aqua glacialis cū munda sunt et
non omixta alteri rei uirtutē hñt
malā sine saluat. et fiat ex ea aq
sine ipā mittat in aqua erit bona
noxētū dolores hñtibz neruoz. sed cū
quoquint ad tonitatem redit. Q
si aqua glacialis ex aquis malis fu
erit. Aut sunt nix uirtutē cōhēs
malam et cēneam a locis in qbz
ecadit erit mala. Aqua tempera
te pterea frigida sanis melior est
aquis omibz. Licet nēuos impediāt
et apostemata in interioribz hñtes
ledat. Ipā enī appetitū excitat. et
stomacū fortē efficit. Aqua uēo

calida digestionē corūpit et fit
natate abū in stomacho et ē cū ad
rdropisim adducit et ethia et con
sumit corpus. Aqua calefacta tepi
da efficit nauseam et cū sunt calior
q h. et in ieiunio potata multoties
stomacū lauabit et uentrē soluit cā
tū frequenter bibere ē malū. q sto
maci uirtutē debilitat. Illa uō que
multū est calida cū colicā resoluūt
et splenis uentositates frangit. A
qua uero salia macrescere fiāt et ex
siccāt. et pē resoluūt uentrē ppe vim
radendi que in ea existit postea strin
git eū in fine ppe siccitatē natūe eius
et corūpit sangnem. Ideoq pruritū
et scabiē generat. Aq uero turbi
da lapidem generat et opilones. Jo
q post ipam comedenda ē res puo
catua. licet uentrē hñti plexq con
ferat ipā et omīs aque grosse et gra
ues ppea q in eius uentrē tenentur
neq cito decēdit. eius aut tūte ex
istit res uentose et dulces. Aqua
pterea alluiose mulier supfluitatem
curare non pmitit. neq spūe san
gnem. et prohibent illud qd de e
moroidibz egredit. sed corpora que
febribz sunt apta fortiter ad eas pdu
cūt. Et ferree quidē spenē resoluūt
et non cūre ualentes adiuuāt. si
xe uero corruptioni cōplexiones ui
les existūt. Gñat aut aq si uehe
menter colet. Et quoque quid aq
eaz qnq colat ut dictū est. Et int
pure aque sbam et id quod ei admi
scet separationē fiāt. et manus hoc
totū est ipam sblimando distillat.
Aq uero cū uino bibē utile ē ex
co q eius remouet maliciā. cū ipā
malicia sunt ex gñe pauce penetra

tionis. Aqua et cū pauca sūt. et nō inuenietur temperata cū aceto erit bibenda. et pprie in estate. qm̄ h̄ a mlt̄o excusat potu. Aq̄ p̄trea salla cū aceto ē bibenda et syrope acetoso. in quē silque et mirti gñā sūt p̄cienda et sorbe. Et post alliuosam quidem aq̄ et politicam bibendū est totū id q̄ nām soluit. Vinū quoq̄ ē ex eo q̄ post ip̄am potatū confert. Sup̄ amari q̄ exhibenda sūt dulcia et uentrosa. An aquā stantē et paludestrē in q̄ existit putrefactio non sūt gustanda nutrien- tia calida. Super quā scripta sūt exhi- benda. ex fructibz frigidis. sicut cito- nia et maciana et acetula. Sup̄ aq̄s quoq̄ grossas et turbidas utendū ale- is. et ex eo et q̄ eas clarificat ē alimē- tamenū. Et ex eis quoq̄ que diuisay aquay remouent malitiā sūt cepe. qm̄ sūt ut tyriaca eius. et pprie cepe cū aceto et alea et. Et ex rebz frigidis ut lactuce. Solet aut̄ q̄q̄ ut pala- dius aut oculiōrē noxā terere aq̄z inferre nā que p̄fati rōmibz disci- non pōt. Joq̄ ip̄am ex incolay salub- tate noscimus. Si fauces bilentū pu- re sint. Si saluū capud. Si in pul- monibz aut torace aut rara aut nlla est causatio. Si uenter aut uiscera uel latera siue renes nullo dolore a- in flōne uexant. Si uicia nulla uesi- ce sūt. Hec et filia si apud incolos pro maiori pte constare videbz. nec de aere aliquid nec de fontibz suspi-

De situ loci habitabilis et de cōis cognitione bonitatis uel malitiae ip̄i

Habitacionū seu terray situs duplex consideratio ē. vna q̄ dem ratione salutis hitatorū Altera ratione fecunditatis agrorū. Et

10
Primo de p̄mi situs nā dicitur. Scēd̄ est itaq̄ ut ait auct. q̄ locorū hitabilū dispositiones in corporibz diuisificant cū altitudinū et profunditatū in ip̄is. Et cū dispositionis ip̄i terre si est lu- tosa aut huēfacta. aut cretosa. aut ē si est i ea virtus minē et dispōnis mul- titudinis aq̄z aut paucitatis ear et dispōnis que eis vianant. sicut arborū aut minēay aut foueay uel cadauey aut horū siluay. Et ex montū et ma- riū uicinitate. loca hitabilia calidā magnificant capillos et incrispant. Et cū in eis maxia sūt resolutio. et minuet hūiditas cito adueniet senū sicut i terra nigroz. Illis namq̄ q̄bi morant. aduenit senū in annis trigi- ta et eoz corda sūt omida p̄trea q̄ spūs multū resoluunt. In locis hita- bilibz frigidis sūt corda audacie maio- ris et melius digerentes. que si fuerit hūida erit ibi morantes grassī et car- nosi. et multa habūdantes adipe quoz uene erit profunde et occulte et ip̄i erit teneri et albi. In long hitabilibz hūidis morantes pulcray sūt faciez. quoz cutes sūt leues. et cū exant cito aduenit laxitudo. et eoz estas non multū calefit. neq̄ hyems valde infri- gidat. Et eis adueniūt febres multe more. Et uenter et sanguis multus hūidus exitus. ex mentis et emo- tōibz. Et multiplicat epilepsia. In locis hitabilibz siccis morantiū exsic- catur splones. et ip̄oz obfuscant. cu- tes et q̄ exsiccant. Et eoz cerebro cito aduenit siccitas. Et eoz estas ē ualde et hyems multū frigida. In locis hita- bilibz altis morantes sunt sani et for- tes laboris multū patientes et viuūt diu. In locis hitabilibz profundis

morantes i uaporesitate multa exis-
tunt et epas debilitate. et aquis habun-
dant non frigidis. et pprie si fuerit stan-
tes. aut aque lacui aut stagnor et cor-
aeres sunt mali. De locis habitabilib
petrosis et discopertis horz aeres in es-
tate sunt ualde calidi et i ueme multu
frigidi. Et corz corpora sunt dura solida
et multoz capilloz. fortia et uirtutem
manifeste. et uincit in eis siccitas. et si
uigilantes et sunt maloz mox maledi-
centes. Et e in eis belloz fortitudo et
solertia in artib. et acuitas. In locis
montuosis muosis morantur iuditi-
um est sicut iudiciu aliaz terraz frigi-
daru. Et corz terre sunt uentose et di-
me morat. gnanit in eis boni uenti. si
ai resolutur si montes habeat qui re-
tos prohibeant sunt uaprosa. In locis
habitabilib marinis compat. caliditas
et frigiditas pprie sue humiditatis mole-
dientia. habitationib in locis septen-
trionalib iudiciu est sicut iudiciu
auntati et tempoz frigidoz in qbus
multiplicant. constringendi et expri-
mendi egritudines et multiplicane
in eis humores in occulto corporis
congregati. Et solet in esse eis dige-
stine bonitas et uite longitudo. In
corporib. ptea corz ulcera sanantur
pprie corz fortitudinē. et sanguis corz
bonitate. et ptea q extrinsecus non est
ai que ei laxet. aut que eis dete-
gat. Sed pprie multa calitatez cordiu
corz sunt in eis mores lupini. habi-
tantiu in loco meridionalib iudiciu
sunt sicut iudiciu terraz et tempoz cali-
doz. Pluu aut aquaz que sunt i
eis est salsu et sulfureu et capita mo-
rantiu in eis sunt plena humidis mat-
ris. qm meridies hoc operat. Et corz

uentres sunt soluti pprie illud q ab cor-
capitib. ad stomachos ascendit. Orem-
bra quoq corz sunt laxa et debilia et sen-
sus corz graues. et desideria comedendi
et bibendi debilia. Et quolibet uino
granant pprie quod capita corz et sto-
debilia existit. Ulcera quoq corz dunt
sanant et mollificant. Mulieribus
quoq accidit multis sanguis mensi-
exitus neq constringit nisi ai magis
difficultate. et frequenter abortiunt
pprie multitudinē egritudinu earz.
Viris quoq accidit a uentre sanguinis
exitus et emoroides. et obtalmia hui-
da. que cito sanat. Senib. uero in p-
senectute ai transeunt quinquaginta
annos accidit paralisis pprie corz catar-
ros et accidit omib. eis ptea q sunt
corz capita plena asma et tensus et
epilepsia. Et accidit eis febres in qbi
calitas et frigiditas uigine. et feb-
longe iemales et nocturne. Acute
uero febres paru accidit eis ptea q
corz uentres multu resoluunt. et dis-
solunt subtile qd est in corz humori-
b. De locis habitabilib orientalib
Cunitas que ab oriente e apta ei in
oppositione posita e sani et boni acis
sol eni in principio diei super eam e-
leuat et aerē eius clarificat et postea
recedit ab ea aere iam clarificato. et
exsufflant super ea uenti subtales qd
pmitit eis sol. Dem ipse met eos se-
quit et conuolunt corz motus. De
locis habitabilib occidentalib in auitate
que ab occidente est discoperta. et
est ab oriente coperta non uenit ad
eam sol n tarde et illico ai uenit ad
ipam incipit elongari ab ea. q no
ei appropinquando incedit. non ergo ei
subtiliat aerē neq exsiccatur. sed dimit-

te ipsu humidu:

et ipm hūidū grossū. Et si uentos ei
 mittit. mittit eos ab oriente et in no
 ste. Iudicia ergo ipor sūt iudicia ciui
 tati hūidaz opsonū calitatē hūitū
 tempati grossam. Et n̄ est p̄ illud q̄
 ex spissitudine prouēit aeris cor nā
 ueris nē sīs existeret. Sanitas uō
 in eis min⁹ existit q̄ in terris orien
 talibz cū diminutione multa. Qua
 re qui loca eligit habitabilia cognoscē
 debet terrā ciuitatis uel loci altius
 habitandi. Et quō eius existit dispō
 sūm altitudinē et profunditatē et dis
 copturā aut copturā. Et eius aquam
 et sūam aque ipi. Et quō existit sūm
 sūm p̄pationē et discopturā. aut sūm
 sūm occultationē et ipi. profunditatē
 Et si sit uentis exposita aut in terra
 profunda. Et debet cognoscē uentos
 ibi flantes si sunt sani frigidi. Et q̄
 ei sit incanū ex manibz et pelagis et
 montibz et minis. Et debet scire
 qualis sit terra sūm sūmitatē et egritu
 dines. et que egritudines illis cōmo
 rantibz euenire solent. Et debet cog
 noscere illis cōmorantiū fortitudines
 et eoz desideria et digestiū et nutri
 mentoz eoz habitantē bonitatē. Et
 quō eius existat structū. Et si sit am
 pla spaciola. Aut sit introitus angustū.

Post hoc oportet ut fenestre et por
 te sint orientales et septentrionales
 Sūp illud unde magis sollicitari de
 bet ut uenti orientales structurasi
 gradi ualeat et ut sol ad unūquem
 q̄ locū intrare queat. qui ibi exis
 tit qm̄ ip̄ est qui aerē rectificat.
 Vicinitas quoq̄ aquaz dulciū nobiliū
 currentiū multaz et mundaz. et q̄
 in hyeme infrigident. et estate cale
 fiant et diuise ab eis q̄ occultantur

est res conueniens et adiutoriū p̄bēs

De situ ville. i. domus tam rōne
 habitator q̄ stringit structū scri
 bit egregie vario. Villā edificandā
 potissimū ut intra septa uille habeat
 aq̄ si nō q̄ proxiē que ibi nata sit
 uel phenis influat. Si oīno aqua
 non est uia cistēne faciende sub
 tectis et lacus sub diuo ex altero
 loco ut hoīes ex altero ut pecus uti
 possit. Danda opera ut potissimū
 sub radice montis sinistris uillaz
 ponat ubi pastiones sint laxę aut
 ubi uenti salubri flabūt. Que posi
 ta est ad exortos equociales aptis
 sima q̄ estate hē umbrā et hyeme
 solem. Si cogaris p̄ flumē edifica
 re cauedū ne aduersū eū ponas hi
 eme enī fiet uehementer frigida esta
 te nō salubris. Animaduertendū
 ē si qua erūt loca palustria et p̄
 eisdem cīs et q̄ cū arescant arescant
 aīaha q̄dam minuta que non pnt
 oculi consequi et per aerē flatus in
 corpus per os et nares puenit ac ef
 ficūt difficiles morbos. Item soro
 pha uitandū inquit ne in eā ptem
 spectet uilla ex qua uentus graui
 or flare solet. nene in ouallecūa. s̄
 potius in sublimi loco edifices. eo q̄
 cū perflat si qd' est ibi qd' adū sūm
 inferat facilius p̄mit. Preterea
 locus qui a sole tota die illustrat sa
 lubrior est q̄ et bestiole si que p̄
 nascunt et inferūt. aut efflant
 aut aritudine cito peunt. Nimb
 repentini ac torrentes flumī p̄uilo
 si illis qui in hūilibz ac cūis locis
 bedificia hnt ob hoc. et p̄ p̄do
 nū manus superiora loca tutiora
 In uilla facienda stabula bubula

que hieme possit esse calidiora. Item cellas in loco plano ubi uasa uinaria et olearia esse possunt. Item ubi stent fructus aridi ut grana et fenu in tabularis. Item ubi uersetur familia prouidendum. ut fessis opere aut frigore aut calore possint modissime se quiete decipere. Villam prope uinariam cellam esse oportet cuique scire quid introeat aut exeat nocturne ferat. praestitum si hostarius est nemo.

Cato scribit. Villam urbanam prope aedificari. In bono pedio si bene edificaueris libentius ueris. fundus melior erit. et fructus plus capies. Si te magnitas libenter uidebit. facilius tua vendens opera. facilius locabis operarios. facilius conduces.

Tu bis

De curijs seu menbris in diuisis locis diuersimode faciendis

Curiae siue turbe faciende in in re conditione habitationis domini et rusticorum et fructuum ad eam fructuum portandorum et aculuum nutriendorum multiplex est consideratio. Aut enim locus ubi facere disponis sit est inter alias domus uille aut est ab eisdem remotus. Item aut est in plano uel in montibus. Et rursus aut est in loco tuto aut periculoso positus. Siquidem inter alias domus uille curia proposita est curia non tanta eget fortitudine et munitione clausura. quia minus est suis insidijs expositus locus talis. et quia proximum habet uicinorum auxilium si fuerit opportunum.

Si uero est ab alijs domibus in loco solitario segregatus mementi- bus foueis. ripis et sepibus undique cingendus est propter oppositas rationes. Quod si est in plano siquidem minus depre-

so per totam curiam terra circumlata. Et aliunde translata in eam ipsam curiam ingressus pateat aquis fluentibus alui- de et pluuie in eam cadentes inde possint facile deriuari. Si uero in montibus sunt ubi foueis aquosis. muniri non potest eligatur locus cuius per ordinatum introitus sit asper asse- sus ut quod fossarum arantur muniri non possit seueritate rupis et altitudine. Si autem locus est ab impietate inimicorum tutus sufficit si talibus solummodo ualletur munitionibus quod a finibus qui et plerumque pacis insidiantur tempore securus existat. Et cum in parte periculosa sunt. siquidem ualde potentibus inimicis expostus. tutius erit locum deser- tuum ad tempus relinquere quam incaute se et sua morti auxiliari aut naturali exponere. non forsitan patrie famulatus ad prius fabricam inextinguibilem al' inextinguibilem. castrum uel aeris diuitiarum moueat mul- titudo. Si uero beruarius aut debiles inimici partes illas quicquid currant et spolient. curia muris aut congre- palanchato cingat. ad que si domini facultas non sufficit in angulo curie fiat riparium et fouee munitione fortis et super eadem lustrandum quoddam uel tur- ris in qua cum rebus suis se paterfamilias cum colonis tempore opportuno recipere possit. Premissis itaque iam dictis considera- tionibus eligendus est locus curie in ma- gis idonea parte agrorum cuius magni- tudo talis esse debet que proportiona- liter colendarum terrarum mensure respo- deat. et in toto circuitu fossarum lati- tudine designata tamen infra tumbam quantum est dimidia fouee latitudo un- dique notetur ibique arantur circa tempore congruo. videlicet octobris seu nouembris.

12
fel. uel maritij. salici uel populi aut ul-
moy. plante quicq. pedibz distantes po-
nant. dein foveas psequantur fossiles ad
intus cumbe terram uniuersam ponentes
et terram solidam per unum pedem uix fol-
larum uacua et discrupta relinquentes. u.
postmodum aliquo ex dictis arboribus spi-
narum plante iacentes ponant. et super
ducta iter dicta terra cum uingulis et
agronibus secundum formam riparum disponant
et baculis ligneis spaliter ad hoc fac-
tis fortiter comprimant. Et cum arborum unum
pedem sursum excreuerit iter spinarum pla-
tis appositis super eas terra cumuletur.
sicq. agendum est donec ad summitatem
ripe fuerit puentum. Puntum in dictis
ripis acres multe uel paucæ spinarum secundum
domini uoluntatem apponi. Si uero timea-
t de ruina riparum loco spinarum uel inter
ipsas plantas graminis uiridis ponantur
radices. Sicut autem spine sicut esse solent
in die uide si habent punctum. Ipse enim sunt mi-
rabiles ad pugnandum uel pungendum
vel sint spine albe aut prunæ siluestres
aut plante rosarum siluestrium uel dome-
sticarum albarum. Rubus uero licet
satis forte faciat sepe. tamen omnes alias suf-
focant plantas cum magne existunt et ideo
non multum in placet si punctum alie habent. plu-
mum autem cauendum est ne inter pedes spina-
rum acres arborum fructiferarum aliorum plante
ponantur quia desiderio fructuum homines
sepes destrunt et fossata. in tantum quia
lis curia nunquam poterit clausa teni. pla-
te silue infructuose arbor ibidem nate non
procreant augmentum. quia eis crescentibus
spinarum dilecta custodia ex ipsarum um-
bris et radicibus impijs aut omnino piet
aut magnam lesionem sentiret. Preterea in
primo loco et secundo anno cedet spinarum
plante singulis estatis mensibus herbis

ibidem natis mudentur ne ab ipsarum ra-
dicibus humore uolenter attracto plantu-
le aretere destructu nutriende cogantur.
Plante uero salici populi uel ulmoy quæ
prius dixi esse plantandas sine dubio
in summitate ripe puenient. que cum ar-
borum terre noue multitudinem habeant et
per earum radices transcant pingues aquæ
curie defluentes ad foveas mirabiliter
ualefcent. Inter quas fieri poterit sepe
sita uel quæ melius est statim cumulata
ripa inter eas multitudo spissa pla-
tularum dictarum arborum insigantur. hec autem
cum conualuerint et maiore atque im-
plicatura inspissate fuerint forte consti-
tuent sepe seu quæ palancatum quoddam
quod longissimo tempore perdurabit. Stipi-
tes uero dictarum arborum pimitus plan-
tatarum ultra decem pedes in altum eleuari
non paucis. quia ultramodum puerant cu-
riam que pro salute habitantium aeris sa-
lubritate requirit solis beneficio et uentorum
eo excepto quod super quolibet tale an-
gulo arborum unam quædam ascendere pote-
rit pimitus in altum extolli quoniam hec
curia plurimum decorabit nec profectum
propter earum primum nunquam inferre poterunt le-
sionem. Preterea et due super portas dimit-
tantur augeri ad quarum umbras gressat
homines tempore magni estus. his igitur
diligenter obseruatis sine magnis
expensis curia fossatis. spinarum sepi-
bus et arborum forti munitione pœneta cum
laudabili forma et comodo habitantium
tuta manebit. In cacumie montis
circa domos fiant sepes ex plantis
malorum generarum. hec enim plante loca as-
pera non formidant quia hec arbuscu-
la modico nutrimento contenta est et
sepe constituit spissam et forte ex
multa pullulatione radicum ipsarum. Et uo

lentibus per ea ingredi pungentibus spi-
ris et uiriliter se opponit. Et nibilo-
minus fructu utile et decorum singulis
annis possessionibus suis parat. Magne
autem arbores in talibus non oualescant
locis quia plurimum indigent nutrimento
quia ibi sufficienter humi non potest ubi tri-
minum est saxosa. Veritatem in locis
declinibus montium ubi est letum solum pre-
dictae plantationes et maxime ulmorum
et spinarum satis conuenienter fieri. Sed
salix et populus in talibus locis non sicut in uita-
rines et subulium aut terram ualde solutam
habeant non oualescant ad uotum. Si
uero locis tante frigiditatis existat quoniam
eo pumia arbor uirum non possit excis-
claudat arbutus aut spinis que in re-
gione illa et loco sile experientia indi-
ce melius defendant. De clausura et
munitione curiarum que supradicta sunt
utiliter dixisse sufficiat. De nobilibus
autem et mirabilibus munitionibus et tur-
ribus cum curias ex arboribus artificiose
ficiendis ad librum referat et tamen

De intrinseca dispositione curie

Curia intrinsecus disponatur hoc
modo. In medio faciei anterioris
vie fiant ingressus in eam lati-
tudinis decem pedum ad minimum et eiusdem
latitudinis. In opposita parte fiat egressus
per quem ad area vineam uel agros pos-
teriores eat. Nam latitudo prefata sufficit
ad carrus introitum feno uel paleis
ponderati. In locis eisdem porte fiant
nobiles uel ignobiles secundum beneplacitum
domini dum tamen ferreis uestribus et clauibus
possint in nocte firmari. Super eas
vero fiat copectura uel domus ut mi-
dior et siccior seruetur introitus et ne
porte pluuies et rore breui tempore pu-
rescantur. Pars dimidia curie que est

ab una parte portarum pro domo dispo-
nat hoc modo videlicet quod uix uia que
curiam diuidit et diruta fiat domus quam lon-
ga facie uix uia teneat et ad posterius
parum tendat. et quod domus non claudat
suppleat seps alta uel murus. Sit autem
domus magna uel parua murata uel
non tegulis copecta uel annis secundum
domini facultatem et uotum. In ea parte uix
ripas tunc perigulas et unarum genera
nobiliora plantentur que tandem octo
uel decem pedibus eleuate in altum pote-
runt decorum facere perigulas super ripas ad-
herens arboribus antedictis. Deinde quoniam
quod uel sex pedibus aut infra curiam circum
quaque humiles plantentur arbutus uel
luti ficis uel mala granata si aeris illi
qualitas patitur et nigole gregule et citoni-
orum plante. Per medium uero huius loci
plantentur aliquae plante puerorum et malo-
rum viginti pedibus ad minimum distantes. que
per eadem. Qui precedente tempore diuisis
malorum et puerorum generibus singulis esta-
tis et antipmi mensibus maturandorum
cum diligenti industria inserantur. har-
um enim uinum et arborum fructus domino spem
reuerendi prope fortes clausuras erunt
a rusticorum uorari improbitate secuti.

In eo et loco amenum formabitur uiri-
darium et diuersis ortibus et apum dilecta
societas illesa seruiabitur et virtute tur-
tures uag et lepulculi secundum modos quos
in suis locis dicuntur. In alia uero parte
dimidia fiant domus et tuguria uix
ripas circumquaque uel duas pres aut
unam tamen occupantia secundum exigentiam
familie colonorum et animalium nutriendorum
curia remanente in medio expedita.

Domus meliores in una parte deputen-
tur coloni et alie animalibus nutriendis. In
domos rusticorum cibarii et puteus si

fontes desit in parte inuentiori sunt scilicet
modos et formas consueti more serua-
tas. dū tū putens a fossatis cū et palu-
de letamis qūtin potit elonget. ne fossa-
re aut letamis hūor putridus p occultos
ingrediat. meatus. In alio uero cū
capite iuxta tuguria bestiarū pilus for-
met. pro nutriendo letamine adnūciat
tum potit domo remota. Q. si tanta
sit dñor nobilitas et potentia q. dedi-
guent. in eadē curia cū suis habitaculis
colomis. poterit mode ī predicto loco
sic disposito facere morari custodē qui
castaldia notat. et scorsū in alia parte
sui facere locū palatij et turribus ac vi-
ridarib. decoratū scilicet q. eorū nobilitati
et potentie crediderit mēre. Doc-
trina acie oratorū et ceteris uariis. ac
colūbarie pullarū stabulorū. et tugu-
riorū feni seruandi suis locis tradendū
reseruo. *De puteis et fontib. facie-
dis. Et qualiter aq. inueniat. et pro-
betur.*

Lacet puteus optime more ieu-
ria ut predictū est. tū qūq.
ppr. cū plūm. utilitatem
et aliquā pp. moditatem colonorū. et q.
plerq. aqua non inuenit in curia uel
in partib. uel locis propinquis. Aut in-
uenit. sed letaminis cū liquore in fi-
at. in campis ex curias fieri optatur.
qd. cū accidit providendū est hoc mō.
Vbi aqua in superficie aut non mī-
tū profundū existit. Itaq. de mēse
Augusti septembris aut octobris fodi-
endus est puteus quia ulla aq. hūn-
decit mensib. nullū alio tempore
defectū habebit. Igit. scdm. paladū
ante solis ortū hū locis quib. aqua
querenda ē prorsus mō ad solē dep-
so spectabit orientē. et in quo loco sū-

tū nebula crispū aerē surgē uideris
et uelud rotē spargē saas in locis sū-
ibi aq. latē. Sed terrarū gen. considera-
bis ut possis de tenuitate uel habun-
dantia indicare. Creta namq. tenues
nec optimi saporis uenas creabit. Sa-
bulosa solutis exiles insuauis limo-
sas et spatio altiore submissas. Nigra
terra hūores et stilladia nō magnae
plernis ymbrib. et liquore collecta. s.
saporis egregij. glares mediores et ve-
nas incertas. sed suauitate p. p. p.
Arenā et carbūculis certis et ubertate
copiosas. In lixo rubro bone habūdi-
tes sūt. sed providendū est ne inter-
ruas inueniē refugiant. Sub radiab.
montū. et in silicib. uberes frigide et
salubres. locis campestrib. salte. gues.
tepide insuauis plerq. quar. super si-
optimus sūt noueris cū sub terris
exordū de monte sup. lisse. s. i me-
dis campis montanorū fontū suau-
tatem sequit. si umbrantib. tegant.
arbutis. Sūt et hec signa iuestiga-
de aque quib. tū credim. si neq. las.
cū ē neq. aliquis ibi ex consuetu-
dine humor insidet. Juncus tenuis
salix siluatica alu. arūdo. edera. et
cetera. humore multū aquoso gigni-
tur. locis ergo ubi predicta repens
signa pedib. trib. latitudine. altitu-
pedū quib. fodiat. et proxie solis oc-
cisu. uas pur. creū uel plū leū inte-
rus uictū ponat. immisum in solo
fossione ipis. tū sup. fossam atres
facta de virgis et frondib. oib. ad-
ditis spatū omne operiat. sequen-
ti die aperto loco si in eodē uase su-
dore inueniant. aut stille aq. ibi ē
non dubites. Itē si uas figuli simū
neq. cētū ea rōne ponat. ac sile. ope-

riat' altero die si aquar' uena p'ox'
ē uas hūore ceptre soluet'. Item si
uellus lane eque p'itum et coeptū si
m colligit hūoris ut alia die aquā
fundat. Expositū ceptus in eē testabit'
Item lucna oleo plena et incensa si
ibi silē tecta penat'. et die septe re
periat' extincta supantib' alimētis
aq's locus idē habebit'. Item si eo
loco fossi fecis et tra uaporesa hūdu
fūdu fumū nebulosūq' mētuanit'
aquas ibi fore agnoscas. His igit'
reperitis certa signor' firmante not'
puteū fodies et capud aque requirē
uel si plura sūt in vni colliges. Tū
sub radiab' montū in septentrio
nali parte querende sūt aque. quia
in locis magis habūdāt uisidoreq'
nascunt'. Sed in fodiendis putē
is ē cauedū fossar' p'icilū qm tra
plexq' alumen sulfur bitumē educt'
q' spm p'itū exilant. et occupatis
statim uariis aīas torquēt n' quis
sibi fuge uelocitate succurrat. p'us
ergo q' descendat ad intima in eis lo
cis lucnā pones accensam. q' si
extincta nō fuit p'icilū non time
bis. Si uero extinguet' locus mor
tifer ē cauedus. fodiendus est
aut puteus latitudine pedū octorū
septem. queq' uersū ut binos pedes
structūa concludat. fieri et pōt la
tior seu strictior. sedm q' plures a'
p'iores aq' ex eo haurire intendūt
et sedm magnitudinē et puritatē ue
nar'. Si aqua limosa sit salis admix
tione corrūgit'. Sed dū fodit' puteus
si terra non scabit nūto genis dis
soluit'. aut hūore laxabit' tabulas
obiciās undiq' directas. et eas tū
sueris uectib' sublinebis ne fodiē

tes ruina rehidat. pōt et itatib'
locis melius sine fossor' sp'ado fōi
videlicet q' fiat ex assidib' uota dup'
et fortis ad putei latitudinē. sup'
qua fiat murus altitudine vnius
p'icti anteq' puteus fodiat'. tū
ipm fossor cū instris ferreis i me
dio existens sub muro fodiat. et
ipm usq' ad terre cōsistatē descē
dere faciat. et mō tūdem muret
et fodiat. et tūm et tūdem aqm
ex hat donec puteus sit p'fectus
Sed q' in alto sūt putei p'fora
tis usq' ad infimā p'tem terris ad
loca inferiora pūt uice font' exire.
si uallis subiecti natā p'mittat
Aq' uero nouā putei sic probat'
In creto uale nitido sparges. et si
maculā non fecit probabilius indi
cet'. Itē terecta eneo uasculo si ene
am arenā uel limū non relinqt
in fundo utilis erit. Item si liqu
mina cito ualebit excoquē. uel si
colore plucido carens multo et ei
late polutionis aliene.

De aque ductu.

Cum uero ducenda ē aqua
aut paladine q' ducat' a
ferma structili aut plu
res fūculis. aut cāna lib' ligneis
aut fictilib' tubis. Si p' formā stru
ctilem ducet' solidandus ē cāna
lis ne p' rimas aq' possit dilabi.
Cuius magnitudo pro aque mēsurā
facienda est. Si p' planū ueniet in
tra centenos uel sexagenos pedes
sensū declinet' structura sex pedes
ut uim possit habere currēdi. Si
quis mens inuēctus occurrat a
plantā eis aq' ducem' obliq'. aut
ad aque capud speliūcis librabim?

14
p q's structura puerat. Sed si se vult
interferat erectas palas uel arcus
vsq; ad aq iusta uestigia ostendit
aut plures fistulis clausa deici pa
ciem. et explicata ualle consurgere
Sed q' e salubri et utili? fictilibus
bis conduat. ut duob; digis grossi
ex pre una reddant acuta ut palmi
uno spacio in altz possit intrare q's
uicturas uina calce oleo subacta il
limite tehem. Sed anteq; his aq cur
sus admittat fauilla mixta exigui
quore deaurat ut glutinae possit si q
sunt vitia tabular. Vltima ratio e
pluribus fistulis ducere que noxias red
dunt aq's. na cerusa plubo creat que
plurimu corporib; nocet humanis. Di
ligent pterea est aq receptacula fa
bricari ut copiam inops uena paue

De aternis et aternulis

Cum aqua deest aterna scdm
paladiu fiat magnitudine q
delectat et cui suffiat cui
om conduci possit aqua tectoru tes
taci pauimenti supfusione leuiget
et hoc pauimentum omi cura teren
du est ad mtorie et lardo pingui
cocto assidue pficandu ne deduc
to humore rimis in aliq parte fun
dat et ita post diuturna et solidā
siccitate aque prebeat hospitium. In
eius medio formet puteus. Dein
circa eū omis concinitas repleat
in fundo de grossis lapidib; flumi
nu. In medio de minutis et de sa
bulo in supma. Vbi aut desit flu
minu lapides loco eoz fornacis
pretre ponit. In quibdam autē
locis fit pauimentum de qdam creta
que cū mediocriter est infusa talr
spmit et calcit ubiq; q aqua in

se posita uel pluerit optime recipit et
conseruat. Anguillas sine piscis q
flumiales in hac mitta piscis conuacet
ubi horu natati aq stans agilitatem
auzenas imitet. Rimas et lasanias
astermaz pilonas uel puteas saruam
hor modo. Piscis liquide pnti uo
lūis et tantū de sues assungie vel
sepi tūc in olla utruq; mistebis et
coques donec spumet dein remoue
bis ab igne. Cū aut fuit refrigerata
omnetio calce supadines minutatim
et ad unū corpus oia mixta reuoca
bis. Cūq; velud singutu fecis insēs
locis corruptis ac manantib; et pssu
sima calatate calabis. In locis in qb;
aquis fluminu ueniunt fiant aternu
le cū quibus clarificant et limpide fi
ant hoc modo. habeat uia terre ma
gnē i loco frigido sub sabulo obrutus
sup que sit uas ligneū uel terreū cre
tū latitudine qndam hīs q forame
pūū cū cannula in medio fundi hē
at p unū digitū in fundo eleuata
supra quā gratiū ponat inuersū
dein usq; ad mediū sabulo impleat
in quo postea quot uolūis fluminis
aqua ponat que i sabulo distillata p
cannulā guttari descēdet inferius in
viteū in quo utenda seruat. Quod
si maiore aternulā habere uolueris
ponis tam inferi q superi recepta
culū de marmorib; uel lapidib; et
cemēto aut testaceo pauimēto fice
scdm form et magnitudinē tibi qdam

De materijs domoꝝ

Cum sup de domib; et edificijs
mētionē fecerit fabricandis q
ex materia muroꝝ et ligno
z fuit. dicā que ligna ppetuit edifica
is et que bona cimenta. et que consi

terano in fundamētis hāda est. fundatā
igitur ut paladins ait stabiliā et diu du-
rabiliā laetiora sint ex utraque pte semi-
pedis spatio q̄ parietis corpus mactetur
si solida et constricta inueniuntur argilla
quinta uel sexta pars altitudinis eius
quā supra terrā futūā est fundamētis
deputet. Si terra laetior fuit maio-
ris altitudinis obuiantur donec munda
sine ruderis suspitione occurrat argilla
que si oīno desit q̄rtam mersisse suffi-
ciat. Arena que appōsa manu edit
strigores erit vtilis fabricanti. Itē si
panno uel linteis candida vestis insper-
sa et excussa nihil macule relinquit a-
sordis egregia ē. Sed si fossilis arena
non fuit de flūib; aut glareis aut lit-
tore colligitur. Maxima arena tardius
siccatur et ideo non continue. sed inter
missis temporib; struenda est. ne opus
onerata corrūpat. Camerarū quoque rec-
toria falso humore dissoluit. nam fossilis
tectoris et cameris et relieri similitudinē
vtilis sunt. melioresq; si statim cū effosse
fuerint misceantur. Sed si vna nāte sit
maris arena erit modū pus lasam
a humoris dulcis mīgi ut mīnū salis
aquis suauib; eluta deponat. Calces
quoque albo saxo duro uel tiburtino que
columbino fluminali cōgunt. In duab;
arene partib; calces una miscenda est
In fluminali quoque arena. si terrā ptez
teste crete addideris opes soliditas mi-
ra prestabit. Itē si calx et arena cōgi
mensura misceantur erit fortissimū tem-
tū exinde mixtū. Non est pizterea
mīnū faciēdus tempore magni algo-
ris qz congelatus dissolueret postmodū
adueniente calore. Tempore mīsis no-
uēbris aut decembris fabricarū matia
est cedenda cū luna decreuat qz tūc

maxie humor corruptibilis corrūpens
superius est per pcedentē anticipū et lu-
ne etate. et p̄r presens frigus aeris si-
git cū calore nāli arboris ad radices ad ca-
lidū uentū terne. Sed arbores que ce-
dent usq; ad medullā securib; recisas
stare aliq̄ diu p̄datis ut per eas p̄es
humor si quis in eis continet excurrat
Vtiles autē hee sūt maxie videlicet A-
bies est enī leuis rigida et in operib; sic-
as perfecte durabilis. Salix uel lirus
sū paladiū vtilima. ex q̄ si tabulas su-
ffigas in fronte atq; extremitate tecto-
rū presidia s̄ incendia mīliti. neq; ei
flāmas recipiūt aut carbonēs creant
ut idē ait. Quercus durabilis si terze
nis operib; obinat. Rouer optima tū
sub teris q̄ est sup̄ terras. Castanea mi-
ra soliditate durat in agris et tectis
et opib; interiorib; fagus in siccis vtilis
sed humore corrūpit. p̄plus albar vna
qz salix et tilia in scultis nāte. Alnū
fabricis mītilis. sed nācia si hūidus lo-
cus fundamētis palandus ē. Vlmū et
fraxinū si siccant rigescunt ante curuabi-
les. Cypressus egregius. Pinū uel pinus
n̄ in siccitate si durat. Cedrus durabilis
n̄ tangat humore. Quercū autē ex p̄e
meridiana cedunt vtiliores sūt que uero
ex septentrione posteriores. sed finale iudic-
ant. *De officio villici. c. 27.*

Villici disciplina bona utat scilicet
uāronē. ferre seruent alieno
manū abstineat. sua diligentis-
sime seruet lib; familia sup̄sedeat. Si
quis delinquerit bono mō vindicet. fa-
milia mala ne sit. ne algeat. ne exuri-
at opere bene exeat. facili a malo pro-
hibebit. pro beneficio grām referat. ut
alijs recte facere liceat. Villicū non sit
ambulator. exoritur sit semp ad cenā

ne coet. familia exeat. proaret ut que
dñs sperant fuit. ne plus censeat sapē
se q̄ dñm. Amicos dñi hēat sibi amicos
In iussu dñi nemū credat. Qd̄ credidit
exigat. Omniū nemū det. nequid insa
ente dñō emat. ne quid dñm celare
uelit. Opus rustici omne ut sciat facē
curet. et id faciat sepe dñi nedū lassus
sit si fecerit scribit i mente familie. et
illi aut aīo equiore faciet. Si hoc faciet
min⁹ libebit ambulāe. et valebit rect⁹
et dormibit libentius. p̄ ex arbitrio sur
gat postrem⁹ cubatū eat. prius villā
videat ut clausa sit. et ut quisq; suo
loco cubet. et ut iuncta pabulū hēant

bonos maxia diligentia curatos hēat
Bubulag obsequis primū sit. quo liben
tius boues curent. Aratra uomēsq; faci
at ut boues hēat. Pecori et bobus dilige
ter subternat vngule curent. Scabiē
pecori et iumentis cureat. id ex fame
et si impluit fieri solet. Opera oīa ma
ture officiat nā res rustica sic ē. si mag
rē sero fecis. oīa opera sero facies. Stra
menta si cēsint frondē lignea. legat ea
subternat ouib; bobusq;. Sterquilini
um magnū hēre studeat. et per anti
pniū eueat. et arcū oleas ablaqueet. ac
simū addat frondē populneā. vimeā. q̄r
ceat. p̄ temp⁹ cedat eā condat. non per
aridam pro pabulo ouū. Itē feniū ari
dū de prato readat. Post antipnalem
rapinā pabulū. lupinūq; ferat.

*Qualiter paterfamil' debet agrū emē
et villā opera & ratione videre.*

Cato scribit p̄dū cū comparare
gubis sic in aīo habeto. uti ne
cupide emas nene opera tua per
das nec satis habeas semel arare quot
ibis totiens magis placebit q̄ bonū erit
Vini quo pacto niteant. id addūte

Et uti eo introas et arāspicias ut inde
exire possis. Vn bonū celū hēat ne ca
lamitosū. Si et solo bono sua virtute
valeat. si potis sub radice montis. Si et
i meridie spectet. in loco frigido. loco
silubri. Operior copia. Si et bonū aq̄
reū. Opidū validū prope sit. In his ags
qui non dños sepe mutant. qui in his
agnis predia uendiderūt. quos pigeat
uendidisse. Vn bene edificatū sit. Cui
to ne alienā disciplinā temere atemp
nas. A dñō bono. Colono bonoq; edifi
catore melius emer⁹. Ad villā ueni cū
es videto vasa torcularia et dolia. si mil
ta sint. Vbi non erūt sito pro citiōe
fructū ēē. Infra multa vel pauca
sint videto. Suptuosus ager ne sit.
Pater simil' cū ad villā venit fundū
sea die si p̄t arcūeat vel die sequenti
ut cognoscat quomō fundus cultus
sit. operaq; facta infectaq; sit. Postea
villā uocat ac introget quid op̄is
factū sit. et quid restat. sit ne t̄p̄
opera sint confecta. possitq; q̄ reliq̄
sint conficere. Et quid factū vni fru
menti aliaz q; oīū. Vbi ea cognoscat
rationē imre oportet operaq; dixit q; si
ei opus non apparet. dicit villā se dolo
caruisse. se nō valuisse. Tempestates
malas fuisse semos aufugisse. Vbi eas
alias multas cas dixit. ad rōnē ope
z operaq; villā reuoca. Cū tempe
tates et pluuie fuerūt. que opere per
ymbrē fieri poterūt. dolia lauare pi
cari. Villā purgari. frumētum trāsfer
ri. Stercus foras eferri. Sterquiliniū
fieri. Semen purgari. fumes sarciri. no
uas fieri. Centones ciuiliones fami
liam potuisse sibi sarcire. Per ferias
potuisse fossas uetēs ingeri viā pub
licā muniri. rep̄es reandi. Ortū fodiri

Prata purgari. Virgas vinciri. Spinis
rurari. Cui serui egrotarint cibaria tñ
tanta dari non oportuisse. Que opera
reliq̃ sint aut ut p̃ficiant. Si quid
desit in annu ut paret que supersint
ut ueneant que opus sit locari ut lo
cent. Et que opera fieri et que locari ut
imperet. et ea scripta relinq̃t. per
ome consideret. oleu vinu frumentu
et quidquid supsit. vendat. boues
vitulos armenta. Oues. lana. pelles
plaustru uetus. seruū. senē et morbo
su vendat. p̃tē enī familias ven
dare non emacē esse oportet. Item
que p̃tinet ad satōnem suo quoq̃
tempore p̃mēda. manifestanda sūt
que vendenda videndū. Ea ei que
seruari non p̃t ante q̃ se amittent
delester promat et uendat que ser
uari p̃t. tūc uendat cū caritas est
sepe enī diutius seruata nō mō
usina aditūt. sed et fructū dupli
cant. si expectato congruo tempore
promat

Explicit liber primus

*Incipit liber secundus de nā plantar
et de rebus cōib̃ cultu cuiuslibet ge
neris Agrorum*

SUM IN

superiori li
bro de his q̃
nā sunt
saluti habi
tantū rura
quedā vili
a scripserim
consequen

ter de ip̃or operationib̃ in villis agen
dis dicendū est. Verū quia rurs ex
acta variant sedm̃ varietatē plantar
locoꝝ et tempore quorū diuersitas sine
noticia nature plantar. p̃tū ip̃ar
et eoꝝ que plantis nā sūt p̃fec
te agnosci non p̃t de his in hoc
2º libro dicit. Dicā itaq̃ in primis
de his que oī plante oueniūt sedm̃
gnōis p̃ncipia

*De his que omni plante oueniūt
sedm̃ gnōis p̃ncipia.*

IN gnōne plantar sunt tri
fratē albertū septē sine q̃
by nulla oīo nascit̃ planta
Calor videlicet celestis araili qui ē
p̃mū & viuificū p̃ncipiū plantar
sedm̃ aut est oueniens calor loci
Quia si in loco sit virtus frigoris mō
tificatū. non suscipiet calore cele
stis araili. Sūt aut si locus uelē
menter sit adustus erit heremus
arenar. et eius quod uocat̃ mortu
ū salubū & q̃ talis locus nō est su
septū celestis virtutis plantas vi
uificantis. Tertū aut ē calor q̃ ma
terie seminali quicūq̃ illa sit inhe
ret. q̃ sine illo aut nō esset suscep
tū calois viuifici aut recepti calo
ris viuifici non eēt retinēna et
numq̃ formaret̃ ex ip̃a plantar
aliq̃. sed euanesceat per euaporatē

Probant autem hec opera iustificationis
quoniam in quibusdam plantis cum primo for-
mantur et sunt tenelle umbracula oportet
fieri ut calore solis non evanescant
sicut quoniam ex seminibus pullulant expressi
vel fictis. Tria autem sunt instrumenta
scilicet materia quorum primum est humor
nalis qui primo spirando pullulat sur-
sum et erumpit ad terre superficiem quia cum
pullulat euacuat ab inferiori mate-
ria humoris totam suam humoris formam
intra plantule et inferius in radi-
cem. Destituta autem virtus humoris ca-
loris subiecto attrahit humorem loci
et iste est sedus humor ministrans con-
ceptu plantae nutrimentum sicut mis-
trat matrem sanguinem menstruum
in conceptione et formatione animalium.
Tertius autem est humor plumarum et ro-
ris et nimium de superuenientium quod se habet
ad plantas sicut humidum nutrimentale
ex albis superius in animalibus. Et ideo hu-
midum hoc desiderat a plantis iam for-
tis et ad speciem deductis. Sicut ab eis
desiderat ab anima natis animalibus. Sep-
timum autem quod exigitur est aer conue-
niens extrinsecus ille enim conser-
uat si bonus est. aut corrumpit si ma-
lus est plantas. Et ideo venti urentes
et pruine mortificantes ledunt et
destruunt plantas. Ab aere autem tem-
perato proportionaliter coalescunt et fruc-
tificant. Amplius autem arbor in ge-
nere suo est calida et humida. et calor
quidem aperit meatum. et impellit
humidum aut habundans sufficienter
ministrat materiam. Et ideo statim ex-
urgit in stipitem et auget illum et
roborat. et emittit in eo ramos mul-
tos. et in ramis plenas virgas.

De diuersitate generationis plantarum.

Considerandum est autem primum de
diuersitate generationis plantarum ex
diuersitate generationis eius. fere
facit tota natura plantarum. Et de hac quod
diuersitate ab antiquis fere nihil ampli-
us inuenitur quam quod dixit Aristoteles. quod arbor. scilicet
plantarum quedam generantur plantate. que-
dam ex semine. et quedam per se ipsas
ex ipsorum elementorum amixtione et vir-
tute celesti que tali amixtione vitam
influit uegetabile. Et ea que plantan-
tur aut a radice nata euelluntur. aut
a stipite aut a ramis. aut a semine
nata transferuntur de loco ad locum. Sed hoc
proprie non plantatio. sed transplantatio
dicitur. Et iste que sic transplantantur. que-
dam totaliter integri transplantantur. et
quedam propter duritiam suam siccitatem et corti-
cis aliquatulum extenduntur. et sandon-
tur inferius ubi insinguntur terre ut
facilius et citius trahant nutrien-
tum. Adhuc autem ea que sunt preter
aliquam plantantur quedam plantantur in
terra sicut fit de vite silice et busso
frequenter. Quedam plantantur in alia
arborum et hec plantatio uocatur incisio.
Quod autem in generatione plantae valde no-
bis occurrat est quod plantarum quedam ex
semine habent generationem que non produ-
cunt semen simile illi semini ex quo
habent generationem. Quedam faciunt semen
melius et quedam peius. Aliquam enim
quibusdam malis seminibus bone arbores
proveniunt ut ab amigdalibus amaris
et acidis aliquam sunt dulcia. et sunt
a malis granatis sive puniceis aci-
dis aliquam sunt dulcia. et aliquam eorum.
Quaedam autem plantarum semen cum
debile fuerit. aut ex loco aut ex aere
temporis inuenientis deficit. et illarum in
tali loco non est ex semine. sed ex aliquo

plantatione siue ramor siue radiis
et hoc p̄cipue ē in p̄neis et palmis
ficibz et malis granatis. et silē in
om̄e abieciū a nā. nulla ei illarū se
men facit tante efficacie q̄ pullulare
faciat n̄ raro. nā ex semine palma
q̄nq; pullulat & cypressus et maxē
palma si plura semina simul diu
gant ex vno enī simplici semine
raro pullulat. Sed cypressus et ficus pu
llulant ex vno grano seminato ad mo
dū herbe p̄m̄ malefuit paulatī. nō autē
de fici fit q̄ ex semine malo prouēiat
bona planta. nec eōiso licet aliquā hic
fiat. Sed i aīali hoc contingit multo
tius p̄r diūsitatē ei hītantū hītan
onū aēis. et uentorū. et nutrimenti
cū aīal sit facilis alterationis frequē
ter fit q̄ semen male dplexionati al
terat et fit p̄uig. et aīal ḡnatū fit fm̄
seminis ex quo ḡnatū dīpōnem vel pe
ius vel melius. Cuius signū est q̄ oīa
domestica aīalia videm⁹ valde diffēn
tia i q̄ntitate et calore q̄ non accidit
eis n̄ p̄r sui nutrimenti multā diū
sitate. et diūsa fomenta stabulorū et
aliorū locorū in quibz uersant p̄r qd
etiā carnes eorū i supore diūficantur
a carnibz aīaliū siluestriū. Tahc ei
diūsitās in plantis non ē. aut tanta
non ē. q̄ radiabz terre affixe sunt
et neq; loca mutant neq; nutrimenta
De sba et origine et operatione plāte
Locus in quo orit̄ planta est
sicut matre in aīalibz. Et
suctus siue huor in tali loco
sp̄ratus & attractus ē sicut singus
menstruus i matricibz aīaliū. Vis at
celestis in eis est sicut virtus indistē
ta et non determinata ad sp̄tē. que
q̄tū ad plantē nām sufficientē teret

minat et distinguit per q̄litate elem̄
torū et modū dīmixtionis eorū i mā
semis plante. Opera autē plante sūt
tria scdm̄ q̄ planta ē. s. vti alimento
& augē & ḡnare. Vtunt̄ alim̄to siue
trahunt ipm̄ tñ p̄uiz ueniens et silē
sibi et hoc totū est meribile in sām
mībroz et oīo non hnt̄ vētes et venas
sed tñ poros et terra est eis prouenire
i q̄ dimittit vtramq; ipuritatē sicut
videlicet & hūidam. Et hec ē cū q̄ in
figit radias ori suo silēs in terrā ex
qua sicut ex stomacho sugit nutrī
tū. et dirigūt radices deorsū maīorē
plante omnes ad locū calidū terre. ubi
calor melius omīset. et digerit nut̄
mentū. Et si aliq; plante magne i sup̄
ficie terre euanesat ab eis in fumū p
calore solis. et nō cogit spirāe in radia
bz eaz per locū dīmentā. Augere at
ipāz plantaz dicūt quidā ēē infiniti
assumentes plantā augeri q̄ diu ra
dicatus terre adheret. q̄b non est con
sentendū quia certū est oīm nā con
stantū ēē q̄ntitatē determinatā inter
duos finos maximi in suo ḡnē mini
mi hnt̄ ei sicut egregie dicit Ar. oīa
rationē magnitudinē et augmētū hē enī
ex nutrimentali forment et augeantur
hūido plante. tñ pars cui faciēda est
additio in tñ indurat̄ processu ip̄is
ut extendi non possit. et tūc stat
augmētū in longū. et tandem ex eadem
cū stabit etiā ad duos diametros q̄sūt
in latū et profundū. De operatione
autē ḡnomis plantaz hic solū dē q̄ su
gente per poros hnt̄ nutrimentū et
de eo q̄ extrinsecus ingēmis eleuat̄
a spū egrediente format̄. & q̄ gignūt
*De diuisione plante per suas partes
integrales*

Consequenter autem de partibus uegetabilium plantarum determinandum est. et de his que accidunt eis ex natura et non est cultu. De fructibus enim & cultu dicitur posterius. Oportet igitur scire quod sicut in animalibus ita in plantis. Quoddam est quod est potentia quilibet per plantam et uocatur succus. Et quoddam est quod est plantam actu sicut radix stipes et ramus et humus. Est autem succus humor per poros radices attractus ad nutriendam totam plantam qui per partes plantam a virtute nutritiua distribuit. Nature est igitur quod plantam similitudinem calore digestiuos sit terminatus. non enim nutrit nisi sile quod conuacentalibus passionibus per digestionem ad similitudinem eius membri uel partis que nutritur alitur est. Ex his autem necessario relinquitur quod humor abalis plantam magis sit insipidus in radice et semper magis & magis a radice procedit sic plus et plus accipit saporem plantam conuenientem. sicut accipit saporem ita enim accipit inspissationem et sublimationem & aumen. Ex actione autem caloris in ipso nature est omnia hec euenire cum ipso non per accidens impediatur ut infra videbitur. Et in quibusdam quidem plantis calore exalitate plimum humidum remanet terrestris viscosum lucidum propter multam dyastem naturam in ipso et est odoriferum propter actionem caloris in ipso eo quidem quod conuenientem digestum est aromaticum. Quod autem corruptum est est fetidum et hoc humidum quoniam calore aperiente parum stillat. frigidaque aeris exsiccat. et uocatur gummi. Aliquod est distillat per vulnug factum ferro et in planta et tunc est gummi uocatur. sed non est tantum virtutis ut est predictum. Partes autem que actu sunt partes plantam diuiduntur in duo genera. quedam enim sunt sicut

membra officinalia in animalibus. Quedam enim autem sicut filia. Modi enim et uictricet et uic per modum uenarum extense et radices sunt sicut membra officinalia et nutritiua officio deservientia. Sed lignum in hominibus lignum. et caro herbalis in non hominibus lignum est sicut membrum sile in animalibus. Cortex autem sicut pellis in animalibus. Et ad hunc modum est de ceteris partibus plantam. Sed nodus ille qui uocatur maleolus est factus a natura ut in ipso stet succus et amplius accipiat digestionem cuius signum est quia si in ramo siluestris arboris fiat incisio ultra medullam ita quod medulla sit absorta et postea ligatus solidetur temperabitur malitia fructuum et meliorabitur sapor eorum. Cuius autem est quod ibidem retoritur porum inuenies nutrimentum ascendens per trichum stat. et diutius digestum in meliores digerit et transformatur fructus. humus autem nodos habet precipue in plantis earumque rare sunt sile et habent magnas medullas. aut in toto sunt olea. Et cum hoc sunt valde longa. sicut est uitis et uicella. et cucurbita et arundo. et genera frugum ut triticum et siligo et ordeum et alia humus. Radices in habet plantam ori siles quoniam optimum ad tractum nutrimentum. habent autem secundum alium modum similitudinem ad effectum cordis radices per plantam. quoniam cor nutrimento attracto primum infundit calorem unificum per quem ad membra moueri incipit. Et hoc facit radix in plantis. quoniam ex radice dat eis calor et forma vite potentialis per quam ad omnes partes plantam naturali motu mouetur. Sunt plantam voraces dicte et abstinentes propter suam radicem dispones conuiuas. Raras enim et porosas et calidas habentes radices multum trahunt de nutrimento plus autem con

q̄ conuerti possit et terminari a nā ar-
boris. & tūc arbor gñabit fructus ver-
miculosos et punescentes si non exu-
ret vel aliter emittat superfluum hūi-
dū in iuuentute aut plantarū hoc max-
ime accidit p̄pter calorem iuuentutis ea-
z. Aliqñ aut̄ curant̄ ex hoc q̄ p̄forā-
tur in rādice sibi enī exit superfluum
hūidū fr̄ sicut per fletucomiā. Si aut̄
plante calide et rari radices sint inter-
ra ficta in q̄ pluit raro et in q̄ cadit
cū impetu multa pluuia sicut est tra-
climatis scd̄ et fr̄ et forte quarti pro
aliq̄ sui parte trahit radice plantae m-
tis viabz int̄pellatis ex habundantia
pluuia superueniat trahit ad partes
superiores et opleta digestionē p̄ficiat̄.
Et ideo tales in talibz locis sepi⁹ for-
te florent et fructus emittūt. Et hec
ē cā q̄re in terra maiorz sepe floret
arbores in anno. fit aut̄ et hoc in iūg
climatis licet non pducant plantae
nr̄e n̄ paucos flores qñ post estare
hūidam sequit̄ ant̄ipnus valde cali-
dus & siccus. Sūt aut̄ quedā plā-
te hūide aq̄nt̄ molles et ille quocū-
q̄ modo infigant̄ terre de facili ra-
dices emittūt & conualescūt. hec aut̄
faciūt quedā dure p̄pter similitudinē
ligni radices & corporis plantae sicut
buxus aut̄ ramus in tra infixus de
facili conualescat. In quibz aut̄ hoc
non fit cā ē q̄ destituit lignū nut̄-
mento anteq̄ ex se formare possit
radices et q̄ aut̄ porosū non ē aut̄
non h̄t calorem sufficienter trahentē
et ideo arescat anteq̄ ex se emittere
possit radices et ideo quocūq̄ calide
sūt infixe ramis in terrā conualescūt
sicut buxus et sauina et multe alie.
Et itez quocūq̄ molles sūt tactu

ab humore terre nut̄untur et imp-
lent̄ et conualescūt sicut salix et tilia.
Quocūq̄ aut̄ neutra h̄nt disponem-
barz frequent̄ arescūt qñ rami earz
terre infigunt̄. Vena aut̄ in plā-
ta proprie loquēdo non ē sed ne-
q̄ s̄m multā manifestam similitudi-
nē h̄nt. Sed vie nutrimenti dicūt̄
vene eius que aliqñ sūt directe as-
cendentes et tūc arescat planta q̄
per quasdam tunicas herbales vel
lignēas quaz vna subponit̄ al-
que aliqñ sūt tortuose. et tūc effi-
at̄ planta nodosa. Aliqñ aut̄ diffu-
dunt̄ reticulati in plantā et p̄ vi-
as directas nutrimentū trahit̄ et
per trāsuersales retinet̄ et rep̄mit̄
in partes plantā nutrimentū. Vēi-
unt etiā vie iste aliqñ a radice asce-
dentes. Aliqñ aut̄ ex medulla ad
extiora plantae sicut linee multep-
ducte ab eodē centro talis igit̄ est
dispo venarū in plantā. Medulle
aut̄ plantarū vident̄ ēē sicut nuc-
la in alibz. et per medullā ar-
bores decurrūt & pulsant plus de spū
plantae q̄ p̄ aliq̄ aliarū viarū. et ita
est vigor spūalis plantae quia alit̄
partes distantes a radice nō bene vi-
uificarent̄ ad formā sp̄ei plantae.
Et ideo plantae h̄nt ortū et p̄ncipi-
um ramorū qui oriūt̄ a corporibz
plantarū a medulla q̄ ex vicario
radicis. Et qñ ligna sondunt̄
per ant̄itudinē profundant̄ frequē-
ter fissura cont̄ usq̄ ad medullā
et ultra non inueniūt̄ profundari
fissura n̄ raro. Plantae aut̄ que
nut̄unt̄ ex medulla per poros in-
suersales h̄nt medullas maiores
Et que nut̄iūt̄ per poros directe

ascendentes hnt medullas minores.
Et quoniam non videntur medullas habere
quoniam magne efficiuntur propter hoc quod lignee
tunice artate per alias circumuehien-
tes comprimunt et quoniam insensibilem fa-
ciunt viam medullarum. Et probabile
est quod hec sit una causa corruptionis
magnarum plantarum intus. Suffoca-
tio videlicet spiritus vitalis in medul-
la inclusi. Per hoc quod constringitur
per circumstantias induratum et construc-
tum lignum. Ipsa autem substantia medulle ver-
e sicut purgatum quoddam colicium quod
provenit de auribus animalium. et hoc fit
propter calorem spiritus et motum qui pullat
in medulla. Cuius signum est quod forte omnes
medulle plantarum perfectarum inveni-
untur a principio iuventutis plantarum
eorum albe et humide. Et in processu eta-
tis declinant ad circumstantiam et siccitatem.
Sunt autem plantae quaedam fere totae
squam hntes medullas sicut sambu-
cus. Ebulus et lonicera et omnes
ille nodos hnt multos et nutiunt
ex medulla. et ideo et multa in eis
et in hoc genere est vitis. sed minus
est medullosa quam sambucus et ebulus.
Alias autem expanantur plantae in toto
concavas sicut fistulas quasdam et ca-
lamos. et hoc fit ideo quod ille multo
indiget spiritu humido libero qui ele-
vatur in caulis plantarum ex nutime-
to qui ascendit per directos poros la-
tearum plantarum. sicut arundo et
calamorum genus et huiusmodi. hec igitur est dis-
positio medullarum. Cortices in plan-
tis sunt sicut coria in animalibus. non quod
non adeo coherent plantis quodammodo
coria in animalibus. Et sicut in animalibus
pars corij exorticata et abscessa non
recreatur sine magna animalis cicatrice

sed scissa per longum et latum pellis cito
resolidatur ita est in corticibus plantarum propter
quod exsiccantur plantae frequenter quoniam
in insipitibus in arantibus cortex ab eis
abraditur usque ad carnem plantae ligne-
am vel herbalem. non est autem cortex
ex contractione venarum. sicut corium
animalis. sed sub cortice generatur ex
terrestri. plantae ex pulso ad superfi-
ciem ipsas. Est autem cortex duorum mem-
brorum et exterior durior et aspidior.
*De diversitate materialium et simpli-
cium partium plantarum et de eis augmentis
eius.*

SICUT AVTEM IN
animalibus inter reticulatio-
nes venarum et nervorum sunt
supplementa partium simplicium que
sunt carnes vel ea que sunt loco carni-
um in non hntibus carnes ita sunt in
plantis lignee partes vel herbales quae
simplices sunt et naturales. quibus auc-
tis augetur planta et quibus desiccatis
et diminutis planta videtur exsica-
ri et diminui. et talia proprie dicuntur
partes simplices in plantis et naturales
eo quod ille influunt per nutrimentum
et effluunt per exsiccationem plan-
tarum sicut materialia supplementa in
animalibus. hec autem quaedam sunt et visi-
tata anothomia cognoscitur in ver-
tica maiore. et canale et lino. et in
multis alijs que vias venales hnt
multum fortes et viscosas et directas
et quoniam in aqua computruunt in eis caro
materialis et postea exsiccatur. et consumi-
tur. et confricatur et recedit et re-
manent vene illarum plantarum ad mo-
dum lane longe candidae et molles
propter viscosum stylum quod est in eis et
fiunt ex eis panni. Et huius est modus

quē habebant antiqui phisiolegi i
corponb hōm & alior aīalū quos
ligabant cōn ictū aque uehementis
& tūc abluta carne māli et molliori
remanet reticulatū ex ruiis et uenis
& demonstrabit modus diuisionis
ear i corponb aīalū. Sicut aut in
urtica ē. Cinabo & lino ita et aliq du
bio est i alijs plantis licet māle non
ita possit ab officialib partib separ
i eis. Pars aut non simplex i plā
ta dicit ēē que ex plib simplicib
ē composita sic radix et ram & h
Planta dicit a platone ēē figurē ho
mīs mūsi. Radices enī hē subtus oī
similes sed dilatant vndiq vt nutri
mentū accipiant & ideo dilatāt plan
te inferius. Superius vero dilatant ppr
hūiorem ramoz infusione. que mul
tiplicant ex duabz cūis. qm vna
est mālis. s. nutrimenti habundanti
a. Altera aut in efficiens que ē calor
solis vndiqz extēnus tangens artēz
et ebullitē faciens suatū et euocans
ad exteriū. et ideo erūpit in ramoz
multitudine in superioribz ubi magis
constrigit et per digestionē amplius
subtiliat. Et huius signū est q plante
que arāscēptē sūt multis alijs plan
tis sicut arbores in nemoribz spissis
et umbrosis crescūt in altū. et non
multiplicant in eis rami. nec mul
tū ingrossant ear stipites et carentia
quedā ramoz est eo q per caloriē solis
nō pōt in eis euocari et ebullire suatū
ad superficiē. sed potius frigus vmb
occludit calore intēi qui motus multi
plicat ex fuga cōtrij eleuat totū nu
trimentū i altū. Et cū motus frigoris
sit ad centū quotiens motus caloris
a centro expellit nutrimentū ad ar

āferentiā ut impinguet et dilatat
stipes totiens reflectitur a frigē loci
vmbrosi in se nutrimentū et impedit
stipitis ingrossationē fieri.

*De gūatione & natura folior florū
et fructus.*

Lico itaqz q folij in oībz plan
tis materia ē hūor aquosus
non bene digestus a terreit
suo nō bene a fere terreitatis purgato
aliquantulū passus mixtus finalis
aut intentio folior est ad fructuū
cooperimentū. eo q nā purgatione indi
geat a superfluitate hūidi aquosi. et
cū sit sagax et ingeniosa eodē pur
gamento utit ad fructuū defensionē
Oratiā aut tam folior q fructuū ē
qm duo sūt vapores in gūe tam vent
plante q in alijs vaporantibz oībz. Va
por. s. hūidus et aquosus et vapor sic
cus et ventosus. Vapor hūidus est mā
folij. Vapor aut siccus ventosus ē mā
ppr qd enī fructus scdm genus uento
si ēē indicant. licet aut foliū per vni
brū tpatam restringat solis arsuraz
tū qz fructus multa indiget vi solis
produat foliū aliquantulū distans vt
non obstat digestionē que fit per solē

Florū aut sūa gūaliter est facta ex
hūido subtiliori q calore pmo ebullit
et ppr habūdantiā que est in ipō di
latat ad modū folij. Iō nō qā hūidū
hē magis digestū flos fere ulū est
odorig boni quod nullo mō ēēt nisi
hūidū optie digestū & subtile hūet
sic et terestre qd in ipō ē subtilissimū
est et valde mixtū cū hūido. Cū ei
ex vapore terestri ventosa creatio sit
fructuū est in ipō uapore subtilius
aliquid et hūidius & minōis teres
tritis q non de finali constat et i

spissat' calido digestivo et h' m' sit ma-
gis vaporabile q' residuū eisdē quod
est in s'ba. Plante in loco gēme in q'
erūpit fructus p'mo calore statū erū-
pit et format' in florē p'p' quod adhe-
ret florū rōs qui mel producat et
cerā. et hoc inuenim' in iteriorib'
flox in profundo. q' cū nā format
subtile hūidū q' passū est a subtili
et bene mixto sūto fluit ex ipō sub-
tile & bene decoctū q'daz hūidū a
queū per modū dulcis flegmatis i
aialib'. Constat ergo q' flor s'ba sit
ex subtili aqueo mixto cū subtili
terreo q' subtilitate sua potius for-
bile est in figurā floz q' ingrossitū
fructū. Et ideo calore p'p' veris flōz
prouipit p'p' subtilitate sūle sue
malis & facili' ledunt' a frigore q'
folia uel fructus p'p' eandē cām. et
sūt multū redolentes p'p' subtile hu-
midū q'd a sūto mementer passū ē
qd' q' spūaliter ita resoluit' in ipō s'ba.
Et hūidū folioz magis grosse a-
que indigeste ē. Et hūidū fructūz
in principio sui magis ē sapitiā et ter-
restre indigens multa digestiōe p'p'
quod ultio' opletur post folia et flōz
Amplius cū fructus cadūt et ger-
minant nō trahūt augmentū uel
nutrimentū a carne illa sed a terra
Cui' signū est q' cū aufert' tota caro
circūpōita melius germinat semina
q' qū eis remanet. Preterea nutrī-
tū fructū putrescat facile. eo q' nā
nō ex cogitauit illud n' ut putrescat
olecto semine et cadens in loco semis
finiet et infundat lutū in quo semē
facili' ualeat. Cui' signū est op'
rusticorū. cū enī vites feraces volūt
facē finiat eas ex pampinis et acinis

que colligit ex ipa eadē vinea cū
vites feraces eē intendūt. hec eē cō-
saderātur in operib' nē. si ei caro fruc-
tus ad fecūditatē semis non confert
cū nā nūq' deficiat nutrīs p'ocul du-
bio separet semina per cessurā et
aperturā a carne fructū cadentū
Et h' cōnū videm' in nē opere. Op'
enī q' finatio terre que fit per putri-
dam carnē fructus ad fecūditatem
semis eiusdē oper'. Contingit aut'
frequētius deperire fructū q' florē
ex aliq' trū cāz. Aliqū enī magnēt
plante & hūidū ponūt ad nutrī-
tū ex quo foridus erat fructus. s'
subtile q'd trāsit in florē non ē ita co-
porabile plante et tūc parit fructus
et non flos. Aliqū aut' non ita cito
pōt moū grossū uia sicut subtile
hūidū et tūc scdo & forte uel q'rto
anno fructificant. licet oī anno flo-
reant. Aliqū aut' non pōt tū attra-
here per duriciē suaz radicū. et tūc
forte nō attrahūt sufficiens nutrī-
tū fructib' n' per duos annos vel 3'
Et qū aggregatū sūt in planta suf-
ficiens nutrītū tūc fructificant
nō in alijs annis. In oleis pinguib'
tale ē iudiciū sicut dixim'. sed olea
sepe priuat' fructū. eo q' ad fructū
eius multas huor pinguis exigitur
et multus calor digerens. et itō ex
dictis cāis frequenter impedit'

De unitione & diuisione plantarū

EST autē unus moū unia-
onis qui fit per insitionem
in qua planta unit' plante
sicut stipes radia. et sicut ramus in-
piti. et continuat' cū ipa ita q' per
oīa efficiūt' eisdem ligni et eiusdē
nutrimenti cū tū non sint eiusdē

speci aut forte eiusdem generis quoniam sit ma-
gis. Et planta que inserit in terram tra-
hit nutrimentum ab ea cui insertum est
quod inferius aut sit magis natura sua non
producat non radices. Superius autem neque
radices ramos emittit neque surculos
non raro. Digerit tamen succus ad naturam et
modum inesse et non eius cui inseri-
tur. Et ex hoc scilicet in arboribus diuersae
digestiones. licet ad iuicem sint satis
similes. quare una est in radice et al-
tera in stipite et in ramis quare proba-
bile est meliorem esse in aetate inferiorem
quam superiorem. Et quanto magis fiat in-
ferius tanto magis fructus et saporem
eius est immutari et domesticari. Quan-
to uero fiat alius tanto minus. quia ma-
ior est immutationis uirtus in toto quam
in parte. Et maior in maiori arboris
parte quam in minori. Et quod his mirabi-
lius est caro fructus est secundum naturam et
uirtutem radices. Cuius causa est quod pul-
pa carnis fructuum est de proximo flu-
ens. Substantia autem nuclei non potest de pro-
ximo fluere. sed de ea parte que est loco
cordis plante ex cuius uirtute tota ar-
bor informatur. et hec est radix. Sicut
autem est in seminibus animalium que ex ma-
xima parte absconduntur et cerebrum animalium
um et attrahuntur. ut distillantia per
totum corpus uirtute corporis coeunt ac-
cipiat sic enim et nuclei trahuntur a primo
membro arboris ut accipiant uirtutem to-
tus. et maxime radices que est uirtutis
bens toti corpori plantarum. Dubita-
tur quoniam in animalibus diuisa non ualet
aut diuisor aut in plantis utriusque
ualetur quod uidelicet planta propter simi-
tudinem suam perit undique sicut poros
quoddam suggerit nutrimentum. et in se
quod in uentre et uenis digerit et ideo

ualetur potest. sed in animalibus quibus habeant
in multis filia corpora et ideo diuisa in
utraqque parte retineat sensum et motum
tamen quedam organa diuisa a reliquo
corpore habent formam. sicut os. et ideo que
utriusque partes illis destituuntur ualetur
non potest. eo quod nec nutrimentum potest sugere
nec ad congruitatem sui corporis digerere
sine illis. In diuisione autem ista magis
lacerata conualescit non sunt ualde rare
sunt. sicut uitis et salix. hoc autem id est
quia cum laceratur ad inferius ramusculum
retinet meatus apertos et vias inte-
gras uersus nutrimentum. et ideo statim
ut uide ille ad nutrimentum attingunt
sugere incipiunt et ualetur planta. Cum
autem secatur et inciditur tunc priori diri-
guntur ut punctum unum ad nutrien-
tum et non per longitudinem aliam nutri-
mento infiguntur. et in ipsa sectione
totum corpus plante ducitur et ipsi po-
ri artantur per collisionem et compressionem
ipsum secantis. et ideo frequenter are-
scit magis. preter uiridem et salicem que
sunt rare sunt. sed tamen magis conualescit
extenuato aliquantulum longo uulnere ab-
scissus ramus quam directe abscissus circu-
lariter. et hoc contingit ut dixi quia
poros plures tunc apertos habebit ver-
sus nutrimentum quam ex transuerso secatur
quam quod ex directo. Cuius signum est quod quoniam
diuiduntur radices antiquarum arborum
secundum longitudinem. melius fructificant
eo quod per totam longitudinis diuisionem
per poros fit attractus nutrimenti.
Si autem ex directo secatur in profun-
dum. nihil omnino confert et forme no-
cebit tamen quod arefcit arbores ille. Adhuc
et huius alia ratio est quod longitudo diuisi
non impedit cursus nutrimenti. sed
latitudo diuisa statim viam et cursum nu-

trinitati intercipit. et impedit. Et ideo
salsū in arboribz per longitudinē frā
nihil oīno ī sapore figura variat fruc-
tus qñ sūt sanata. Si autē diuidant
ultra medullā que ī medio est ramus
culor & consoliānt statū variabūt
fructus et sapor eorū ppter diuisionē. q
contingit ppter impedimentū nutrien-
ti qd sūt nodositate que nascit ex h
scdm latitudinē dīsa planta. Et ideo dī-
sio sūm latitudinē ē quidā modus in-
cisionis. & non diuisio in longū. sūt
ōndem in sequētibz. Preterea plā-
tis per absisionē & restōnē pau organa
māz redit continue inuētus. Conti-
git autē aliq parte amittē radicē &
pululabit ex radicibz stipes & rami.
Et sūt contingit amittere & recupa-
re ramos.

**De tñsmutatione & mutatione v-
nius plante in aliam.**

VNVS modus tñsmutationis
ē q raro pot pādi silua quer-
cūa uel fagina pletorū ligno-
z & magnorū q recrescit ī eadē spz
Nā pccis arboribz pccis recrescit
arbores que tremule dicūt & arbores
que vocant murice ī pccis alamanie
que sūt maioris ignobilitatis q p
fuerint. Cā autē hūc ē q radices re-
tustari arborū solide & dure sūt. &
clausorū pororū. Nec valent ultra pu-
lulare postq stipes arborū stantim
super eas pccis fuerit. pccis
q et calor exalans ex ipis & secum
trahens hūidū efficit formatiū
plante alī spz. et q destruit est
a vigore arboris anūoris pululabit
ī arborē ignobilē et aliqñ non pu-
lulabit oīne. Aliqñ non gñat inde
n fungus vel gram vel aliq alia her-

ba. Est et alio mo ualde multiplex
sicut certissime probat pōt omīs q
experit ī talibz. fere ē quocūq una
& eadē arbor fructifera ī stipite absi-
dit et relinquit inferior pars in tra
sicut fit in īsitione. et ipi erde ar-
boris fructū in eadem trūcho inserit
sūt īte plante quaz fructus nec ī
figūā nec ī sapore cū pccis cō-
ueniūt. Cū autē inserit frag pmo-
z & anoz vel aliorū fructū ossa hū-
tū in trūchū salicis efficiūt fruct
sine ossibz. Sūt autē si inserit vītis
in cerisū uel pūū vel malū inuei-
unt vītis mature qñ cerisa sūt ma-
tura uel pūa vel mala. Et tales mu-
tationes valde mirabiles oñdūt se
his qui diuisas studiose faciūt in-
siones. Item expertū ē q cū inse-
runt frag pccis & in pūū uel cū trū-
chū sine stipite q mutant ambaz
arborū nē et sūt escula maiora &
meliora q sūt alia escula. Et videt
hoc fieri sicut ī aīalibz ex permutatio-
ne vicinorū seminū in pplexione sic
asini et equi ex quibz gñant muli
uel burdones. Non enī longe ē pccis
a pūo vel ano & ideo cū vtraz ar-
bor rare sūt sūt vtraz uirtutē suam
cōicat alī. et sic ex pccis virtu-
tibz in loco incisionis fit sūctus p-
mixta virtutū. & ideo tūc illud q
super locū incisionis extollit pccis
tar paulatī in spccie alū que est es-
culus arbor. q per figurā foliorū a-
gnosat q illa aliqd vicināt hē
ad anū & pūū et ossa que sūt in
esculis cū hāc indicant vicinitatē
ut pccis sūbit frater albertus
Est autē ppter dictas mutationes
que de siluestri sūt domestica. & de

domestica siluestris cuius modum & causam oportet cognoscere. Est enim de exptis quod omnis planta domestica subtracto cultui siluescat et omnis siluestris domesticetur quoniam cultus adhibetur. Siluestris autem habet plures fructus quam domestica. sed habet eos minores et aciores. sed domestica habet pauciores. sed dulciores uel minus acres et maiores fructus quam siluestris. Ordo autem quo siluestris domestica fit siluestris est per subtractionem cultus & loci inductionem & affectionem. & presapientie si ad sabulositatem et arenositatem uertatur tunc enim diuines non permittit plantas distillare uel euaporare nutrimentum sufficiens. A reflectio autem prouabit nutrimentum & sabulositas sine arenositas undique facit euaporare. et non constituit vaporum radices plantarum et tunc mature et spinose et plimorum fructuum efficiuntur. Multitudo autem fructus earum ex similitudine prouenit quod similitudo est cum diuisione in multa et parua. Undique enim incipit nutrimentale humidum siccum & ideo in multa parua dividit. Efficiuntur autem fructus acerbis uel amari propter hoc quod tale nutrimentum non obedit digestionem optate sicut facit humidum domesticationis. Ordo autem quo siluestris uertatur in domesticas valde est multiplex & uersatur circa tria in genere. hoc est circa naturam fundi. et circa naturam plantarum. & circa umbras et soles ipsarum. quoniam oportet fundum ipsum comittere et impinguare. et solidum & continuu facere et tamen non temperare ita quod superius stillantes lomatibus reaperere non possit. et inferius ex terra vaporantes circa radices plantarum trahere. Et oportet temperare eum ex tali terra que cum stillantibus in se fluentibus infundatur. et cum euaporatione moueatur a parte et congruo tempore ad operationem plantarum. Circa plantas autem est consideratio putando eas per absolutionem spinosorum & superfluatorum et per incisionem et aliquam per unguenta et emollitionem eius. et per diuisionem corticis eius ut ingrossari possit planta. Et quoniam fit incisio si debeat siluestris domesticari oportet quod aut frangatur eadem in scissuris stipiti suo. aut frangatur aliter que etiam est siluestris aut in frangatur eiusdem in stipite suo manentia ultra medullam ex transuerso incidantur et religantur quod talis nodus incisionis generatus ex soliditate sua magis retinet calorem naturalem sicut lapis calefactus maioris et magis diutius habet calorem quam lignum humorem etiam diutius stat in tali loco nudo. tamen propter tortuositatem tamen etiam propter soliditatem ipsam et ideo melius ibi digerit et fructus tunc sunt dulciores et uolentiores. et iste est presapientis modus domesticationis. Considerationem autem diligentissimam oportet habere in umbris & solibus talium locorum. quoniam quedam non bene ualescunt nisi in umbra ut cucurbita. et quedam non nisi in sole calido uehementer sicut uinum. et ita est in alijs multis et ista sunt valde attendenda. Quod autem maiores et pauciores sunt fructus domesticarum quam siluestrium plantarum. Causa est humiditatis habundantia nutrimenti quod non est tot diuisionum. eo quod non tantum habet de siccis et acutis partibus sicut nutrimentum siluestrium. Et ideo cum sit habundans non facile diuisibile in pauciora diuidatur sed in ea in qua diuiditur habundantia fluit & ideo magis crescit et ingrossatur earum fructus.

De alterationis diuersitate que fit in plantis.

SECVNDVM AVTEN
 generationis diuinitate notan
 da et occurrat altationis diu
 sitas in plantis eo qd ipa frequen
 sat gñonis diuinitate. & de hoc traditi
 ē ab antiquis qd arbor loci frigiditate
 et antiquitate nimis induratur et opac
 tū hē coracē qui cludit poros radicū
 per quos nutrimentū trahere debet. &
 si sandat radice eius papue in ramis
 maioribz ipi radicis. & fissure illi
 lapis imitat ne itaro claudat et
 consolidet mapit trahere nutrime
 tū per poros partū fissure et itaro
 vegetari et fructificā et sic de sterili
 arbore fit aliqui fertilis. Ampli
 quedam arbores dicūt masculinae et
 quedam feminae et discernūt in hoc
 qd pū pululat mascula pū aliū for
 tuis mouēs et qd folia eius fortiora
 strictiora et minorā sūt pū siccitate
 masculini. Et hec hnt in plantis plib
 loci. sed maxie in palmis. in quibz
 ramis uel puluis masculini pūctus
 super ramos fert ad gñationē & ma
 turationē fructū. Idē est si plante
 tur masculus uē femina ut odor
 masculi beneficio uenti deferat ad
 femina. Sili arbores maloz pūctio
 z plantent uē oliuas. ut vapor lu
 lustrū ad oliuas ferat offerūt. Et p
 oppōiti quedā plantaz motiē ali
 is ipediūt gñonez & fructificatiōez
 earz sicut corillus uitē impedit &
 nux ipedit fere omīs aliis plātis
 pū penetrabilē amaritudinē quā
 hē. Ex altatione et aliqui contig
 qd tū ex frigiditate aln uel alia cā
 alterat planta qd mutat oīno ma
 liā spēm. aut fm totū. aut fm pte
 & hoc mō dicit calamitum mutū

in mentā. Sili et triticū in siliginē
 mutat aliqui et conuiso siligo in tri
 ticū ut ait alibi. Cā aut maxia al
 terationū istaz ē per cultū nutrime
 tū et locū. Amigdola enī et mala
 granata et quedā alie plante a sua ma
 litiā mutant per culturā. Oliua grana
 ta & stercore porcino simata. et dila
 aqua frigida irrigata meliorant. A
 migdole aut papue qū hūidū super
 habūdat sic lauius infigat uel et per
 forant in aliquos locos ut distillet su
 perflui hūidū cū gūmi qd multum
 ipē emittit post conflixonē et p
 forationē emūdationē recipit. Sic
 et plantae que uimiculosos fructus faciūt
 curant. Sed rustici non faciūt nūmū
 foram per qd distillat superflui hū
 midū qd tū amittit aliud meli di
 gerit a calore dplexionali. hoc et
 artificio plante siluestres mortēses
 qūqz ouertunt educit enī ex ipis hū
 di in cultū et per cultū alterantur
 corpora earz sicut per medianā et tē
 ad alia dplexionē conuertit. sicut
 medicus duat hūiōē malū. et postea
 prelet nutrimentū bonū et alteran
 tibz studet ad gñonem sanguinis bo
 Locis tū et labor industrius in cul
 tu multū conferūt maxie ad tales
 alterationes et pūpue tpe anni in
 quo sūt hūiōi plantationes. que
 dam ei plantaz non emūdantur
 nī tūsplantent. Tpus aut in quop
 apue plantant ē in prin. ueris cū
 tota adhuc virtus ē in planta tē
 enī tūsplantata ualescat qd iā in se
 gxit hūiōē et caloriē ex quibz pulu
 lat. et adhuc frigore uiuat ne hū
 di et calidiū eius euanescat per
 euaporationē. Plante aut plan

tant in hieme. q̄ iā facta ē plan-
tatio in hieme. & melius ualuit q̄
ea que facta ē in uere. In hieme ē
calidū nāle clausū ē in semibz plā-
te. et calidū quod est in visceribz
terre conclusū facit euaporare sub-
tile hūidū ad radicē que in locum
calidū terre infigit. et ex his plāta
ualescat. Nā uiscera magis calida sūt
in hieme q̄ in aliquo alio tempore
anni. Cū aut uiscera plante sic hū-
do uaporante implent et impreg-
nant sole appropinquante emittunt
et ualescūt. Et hec ē cū q̄ planta
que fit profunde uiscera tē optē
ualescat in yeme. In autūno at
paucissime plantant. q̄ tūc hūor
euamuit et tūa redacta ē in cinere
frigidū per calorem estatis. et sic nec
ex parte terre nec ex parte plante
ualescē pōt. In estate aut gñalit
mala ē plantatio p̄ calorem et sic
cū qd euanesce facit vigores plan-
tar. precipue tū in canoro et leone
postq̄ orit stella que dē catula. q̄
tūc tempus calidissimū & siccissimū
ē. & sunt corpora plantar exarida
et virtutes eoz debiles. et tūa pua-
ta hūido nutimentali. In paucis tū
locis que tanto feruore temperant
plantatio in tpe dicto. sicut ē locus
qui uocat coroma ualde frigidus
& hūidus aut ex montibz. aut q̄
multū ē uix flū aquilonar.

*De diuinitate plantar sup̄as in
diuisam fructus productionē*

Quedā arbores vno anno fi-
tificant. et i alio reficiūt &
tales sūt multū precipue
magne arbores sicut oliue et piri
fouillee. et hmoi/que licet ramos

produciūt quibz coepunt & dilatan-
t. tū in ramis illis non ē habun-
dans fructus n̄ alēis annis. eo
q̄ multitudo ramor trahit succū
ad sui nutimentū et non pmitit
pullulāc fructū n̄ in t̄ao anno cū
redūdat hūor in arbore. sicut etiā
magna aīalia min⁹ ponūt in serie
q̄ pua. Amplius quedam in iuue-
tute steriores sūt q̄ in p̄mecta
etate. et iō contingit q̄ totus succ⁹
transit in c̄mentū eoz. Cū aut sterit
in c̄mentū tūc melius fructificat.
Sicut que uetula et ubiores pro-
ducit uinas q̄ iuuenis. dūmodo ad
eximam & decrepitā non puenit
senectutē. Illa enī in oibz fit steri-
lis p̄ frigidū & siccū qd habūdat
in ea. Quedā aut cōn. meli⁹ fruc-
tificant i iuuentute q̄ in senectute
sicut amigdali piri. hāc aut plā-
tar nā p̄fecto ē calida & hūida
i iuuentute. ex quibz q̄litatibz post
iūuetutē mutant in frigidū et
siccū. Et iō p̄mū tūc steriles effici-
unt & hoc plus pacūt amigdali
q̄ piri.

De his quibz indiget omis plāta

Omnis planta tota in oibz
ptibz indiget p̄cipue q̄tuor.
sicut & animal seminali. s.
hūido terminato. loco m̄nienti.
& aq̄ sine hūore t̄pato nutiente. et
aere sibi osili & p̄p̄r. Cū hec 4^{or}
perfecta conuenientia fuerit optē
nascet planta & crescat. Si aut hec
aut aliquid eoz discesserit ab eate
lebit generatio & inc̄mentū plante
pp̄tionabili discessionē eoz.

*De his que faciūt ad plante gene-
rationē & augmentum*

22.
HERBE autē quicquid uegetat
et crescit radicat in fixū tē
indiget vno uel plūibz de qu
qz rebz. hec autē sūt. Semen putre
do. hūor. aq. plantatio. que est plan
tam nasci super plantā aliā. horz at
qzqz. p^m quidē in se uirtutē habet
formatiua plantę. et ē in ipō mā &
efficiens simul. Scāidū autē uirtu
tē fortūā accipit a uirtute stellaz.
humor autē qui omixtus ē ex ele
mētis abz ē et matia tam gñōis q
gñate iā plantę. hec ēi planta p^a
digestione depurati trahit de terra.
Aqua autē sicut i oibz nutimentis
non deseruit nī in hoc qz ipa ē alimē
ti uelut cū. nec fluxū hñt ad ptes
abz nī ad p motū aque incombibi
lis ēi exis in se ipa bene combibile
facit abz ad mēbra et ad ptes illas
que nutiunt. Plantatio at super
plantā aliā est que fit per incisionē
et oualescat pprea qz planta interi
hē hūore putridū uirtute solis ex
alat illū. & sic in planta aliā infi
xi plantę in figurā ē differens ab ea.
Sūt igit tria istoz gñōi plantę
deseruentia. Duo autē offerūt ad nu
timentū. Ad gñōnem ei offerūt semē
& putredo et plantatio in planta ali
a. Qz ei gñōi offert. qz qz hñt in se
fōmz ad & ad spēm deducens. horat
fortūū cū a uirtute inferiori sic semē
a uirtute uli superiori sicut putredo &
hec quidē duo simplr conferūt ad
plantę generationē. Tertiū autē qz
est plantatio plantę i planta aliā cō
fert silē ad gñōnē & tñsmutationē
ipī in figurā. Silē autē qz offert ad
abz plantę diuinitatē hñt duplicem
qm hūor est abz sba. Aqua autē off

propriū cibo motū ad partes nuttas
Sūt autē quedā adhuc que videntur
offerre plantaz gñōi & incrementū de
quibz et sup. facta ē mentio sicut lo
cus meiens et aer mālis. sed hec nō
faciūt ad ad cē plantę sed ad bene cē
& non offerūt nī rōne semis a putre
dinis aut hūoris que sūt tpta ex
loco et aere plantę mālibz & conuēi
entibz. Idē autē aeris qz uēit in plan
te constitutionē inuiscat humori
semis & putredinis et abz plantę sic
fit etiā in aūlibz. Ampliū plantę
uegetant in calido tpe in umbra noc
tis & lignescūt ad solis feruorē coq
alioe & hūore per euaporationē demittu
unt. In yeme est qz strigūt plan
te exterius inuēiunt intus succo
se valde magē qz in estate. Acidēs
autē qz multū variat & uiuat nām
plantaz ē cultus hōis & hoc est ideo
qz plantę in gñe aītoz uix elemta
sūt & elemtōz vires & matie multū
hñtes & ideo qz mutat qūitate tē
et hūores in qz sita est planta multū
mutat nām plantę

*De putredine siue letamine & ster
conitione & alio plantaz.*

Lacet nā sola sit principū rez
nālū tñ in omibz his quoz
sūt tñsmutabiles mul
tū uiuat arte & cultu ut in meli
uel in pēnis tñsmutet hac igit con
sideratione loquēti de agris et eoz
cultū & ortis & pomarijs. et retēis
per que fit cultus plantaz & remo
uent a siluestritate ad domesticatio
nē. Sūt autē maxie qz que cū h
consideranda sūt. Cū videlicet
& arano siue fossio. seminatio &
incisio cū. hec student omnes

agricultores precipue. Cibi autem non est
aliquid simplex elementum. et igitur abum
plantarum mixtum esse. si et simplicia pla
ta nutriuntur. et ex alio ostenditur quod omnino
rationabile est. Adhuc autem cibi non est
aliquis qui ad membra plantae deducti
possit. propter quod indiget planta rigato
cibo ut hoc conferatur ei rigatione
quod animalibus offertur per potum qui vehicu
lum est cibi decurrentis ad membra. Cibi
igitur proprius plantarum est aliquid omne
tum humidum. res autem mixta humida in
tegitate et salute consistens non est in
via mutationis ad aliud. sed soluitur
in se ipsa. propter quod nihil nutritur a nut
mento in sua specie et suo esse salvato.
sed potius ab eo quod iam ante corrup
tum est et desinit ab esse proprio aut est
in via ad illud. propter quod animalibus crea
tus est uenter in quo cibi corumpuntur
et ex hoc ab eo id quod nutrit animal
humidum nutrimentale. Ipsi enim abstrac
tio humidum ipsi quod attrahitur in cibum
corruptio est eius quod nutrit quod in ve
tre ingestum est per masticationem. Omnis
enim corruptio que est secundum naturam sic fit
quod exhibetur humidum. et remanet sicut
decidens in cineres sicut cito manentia
et omne stercus animalium. Cum igitur non
videntur habere plantae. sed tamen pro ue
tre vitantur oportet in terra cum plantae esse
putrescentes cibum plantae. et tunc attra
hi a radicibus eius humidum et illo cibari.
hoc autem probant opera rusticorum quod
stercore quod letamini vocant prope omnes
plantarum faciunt gratia. quod non ad radicem
distillat nisi rigatione plantae a aqua
desuper fusa. hoc autem letamine in genere
habent duos humores. Vnum quidem super e
natantem et aerium qui non facit esse in
corporabilis plantae. sed potius attrahitur

et inciditur a sole. Alter autem habet aduma
tum et mixtum subtili sicut quod est in
ipso. et hoc est uere ab plantarum. Pla
ta generaliter corpus siccum et durum est
quod corpus animalium. et tali indiget cibo
qui terestritate idurabilis et siccabi
lis sit. Vltimum est ab nutriens silis est
nutro. Indicat autem et hoc accipere pla
tarum que nimis pingui et humido nu
truntur letamine. conbunt enim fructus
eorum sapore ex letamine. et sic carum
conbunt nascentias et putredines. Ex
letamine autem quod cum coadunatum
cum suo fructu habet humiditatem et bonam
permixtionem coalescit et roborantur
et fructus proferunt agros et uti
les. Adhuc autem si nimis humidum et
pingue sit letamine aquosam plantam ha
bit humiditatem plurimam et luxuriantem
in folijs et mollibus ramulculis in fe
cundis et non sufficientem proferet fructum
et ille quem proferit est aquosus
et inueniens. hoc ostendit omnis silue
stres plantae que nutrimentum siccum
habent et terestres. fructus ei omnes il
las calidiores et sicciores sunt et for
tioris odoris quam ortensium que aban
t letamine aqueo. Adhuc autem in
prehensibile dictum est fructus cari ex
humido aquoso ventoso. hoc autem non
est nisi terestritati fortissime mixtum
est. hoc igitur est maxime quod abbat et mu
tat sapores et modos fructuum. propter
quod steris animi non agitur et pre
cipue coluborum papit paladins pms
teri cum letamine steris ei hoc fer
uens est valde et suo calore in letamine
superfluum ostendit humiditatem. et tunc ma
gis ducit plantarum cibo. Ideo et asini
nimium et equinum. vel omnium uel cap
re stercus a rusticis assuitur. hoc enim

aiālia sicut hinc egestiones. et per i-
 ductas rōnes magis agnūt letamī
 plantarū hac de cā pāpīr canerī a ster-
 core porāno q̄ tā ex spē q̄ ex acūte
 q̄ sicut non ē plantis affert magm
 magm nocūmī. Sic igit in cōdispo-
 sitio letamine oportet q̄ ipm letamen
 sit in via corruptionis potius q̄ sit in
 cōtūtu & ad frēstratē cōtū deduc-
 tū. & calōe nālī destitūtū. nā optnē
 agnūt q̄ iā per putrefactiōē resūdat
 ad sup̄ficiē suā nālē hūidū. Cū enī
 enī hoc hūidū mutāt q̄ dū hoc ad ra-
 dices plantarū resūdat tam dū debi-
 tū plantis p̄bet nūmētū. Quā p̄p-
 neq̄ retens letamē oīo querit. neq̄
 vetustate mōtātū existit. sed q̄ est
 annuū uel tres partes anni hīs op-
 timū ēē pronūciat. acultorib; plan-
 tarū. Retens enī adhuc in se claudit
 hūorē. Vetustū aut in toto amittit
 in admīstrando hūorē suū in nutri-
 mentū. p̄p̄ quod et p̄tiores medi-
 corū d̄suptorū hūitacula pāpūit subta-
 li letamine fieri. Comētū enī hūi-
 letamīs a fumigatione sua aliquid
 carmib; corū per poros p̄bet hūecta-
 tiōis. hoc et oīdunt industrie al-
 chimorū. qui optiās q̄sq; matationes
 i carbano letaminis pāpūit fieri. w-
 cantes elibamū letamīs calōe qui ai-
 tali calōe de quo dictū ē hūido ex-
 pirat ad finī sup̄ficiē. Ad huc aut
 sicut letamine posito et non bene cor-
 rupto videm; arescē multas plantarū
 n̄ multo prohibeant hūido aqueo
 per continuationē iragationis q̄ sicut
 calor qui ex tali fimo gnat ar rādi-
 ces intendit in tales rādices plantē
 & exsiccāt & i ariditate uertit to-
 tarū plantarū p̄p̄ qd ex omib; his col-

ligit letamē quod mutat plantē hū-
 tudinē esse debere in dispoib; inductis
 Sic igit admīstratū letamē mutat plā-
 te nāz plus q̄ ab; mutat aīal qd abā-
 tur ex illo. Animal enī magis dūi-
 sum ē & longius a se alterat abū q̄
 planta. & iō cūz planta letamī hoc sit
 ab; plantē & uicior & similior sit
 ab; q̄ aīal. cūz mutabit ex abo
 q̄ ad aīalū. Ad huc aut iā sepi-
 hitum ē q̄ planta tīaz hē pro uentē
 et i tīa p̄maz ab; plantē recipit assili-
 tiōē p̄p̄ quod trahit ad se plantarū
 mutationē. Virtutes enī tīe pāpūit
 virtutes plantarū et scdm tīe mutāz
 et plantarū mutatio. nec ē as mōis
 ita ducens ad mutandū plantē nāz
 sicut per letamē et letamīs contem-
 perationē. Jam enī oīdunt q̄ in plā-
 ti non sūt tot nūo digestiones sic
 i aīali. Sicut aut q̄ silium in cor-
 pore facilius ē mutatio q̄ etheroge-
 norū. Et iō videm; quasdam plantarū
 ex abo non solū mutāi ad alterū mōm
 sapōis fructuū suorū. sed et frequen-
 ter t̄sēnt in alias spēs ex continui-
 tate ab; & letamīs sicut superius det-
 tico & siligine dictū est. hoc autem
 oīdit artis industria. qm si quis i
 arbore perforatis ramis qui sūt iūx
 ramuscillos a quib; dependent fruc-
 tus impleat puluerib; optnē contri-
 tis foramina ita q̄ puluēs ipi sint
 ex spēs multū aromaticis & obstru-
 at ab utraq; p̄e optnē ai cetera forti-
 et spissa fructus erūt in sapōe aro-
 matici sapōe pulueris obtinētē q̄
 tū ad fructuū sūz nō pueniūt n̄
 per euaporationē. Oportet igit q̄ m-
 to magis letamē eius hūor ingre-
 dit per sūam corpus plantē et fruc-

mutet nālem hūiditatē ipsi? Opor-
tet autē diligenter cauē ne letamē
digestū super tīa fumer ad flores et
fructus. aut etiā ad gēmas planta-
z. fum⁹ etiā ille et siccus et incen-
sus ē et fēdus & per poros ad i-
teriora plantarūm ingredit⁹. et pl⁹
erūpit q̄ malus ab. sicut etiā alia
corpora corūpūt hui⁹ fumi & odo-
res. hoc autē iam experti sum⁹
in vitib⁹ sub quib⁹ fimenta et palee
& ouoz teste fumabant ad gēmas
flores & fructus et multa ex his
perierūt oīno. q̄rūdam autē gēme
in utiles fructe sūt & q̄rūdarū flōs
si que aut ad vūaz protulerūt
oīo postea aruit et exsiccātū ē. Ta-
lis enī fumus maxie nocet his q̄
rare subē sunt plantis sic ē vitis
sic et plus nocet vitis q̄ feming
p̄r raritatē corpōis vūilis. fumus
enī hic indigestus et non altatus p-
tingit intra corpus. & ideo corūpūt
nās tam plantaz q̄ aīaliū. p̄pter
quod id qd̄ ex herbis ex locis plā-
tarū eradicātū ē longius p̄t ab ip-
sis debet ne corūptionis sue fētre
plantis p̄leat nocumētū. Opor-
tet & non latē nos ex eadē cā palu-
des ab agricultorib⁹ fieri debē. sic
enī palea sarmenta & sterora
non apte maturant⁹. sed potius co-
rūpūt et corūpūt per fumū suū
quem emittūt. hūctū autē laxi⁹
resoluūt in superficie & efficiunt
molliora. per quoz spongiositatem
exsudet ad superficiē nāle hūidū
et maturet in plantaz dens nutrī-
tū. hui⁹ autē inditiū ē q̄ plante
et sicut aīalia attrahūt hūidum
et ab ip̄s uelocitū. Et cū non

potent ut aīalia paludalis potius
eaz permiscet letamī qui facit ipm
in plantis undiq̄ fluere. & ipaz
partes in fundendo nutre et mu-
tare. nec obstat qd̄ uidem⁹ quosdā
rusticorū p̄are loca cultū suoz p-
incensos cespites & ligna et tūc tīa
melius fructificare in plantis hoc
non fit p̄r plantas. s. ad temperā-
dam duplicē tīe malitiā. friger ei
tīa et ex frigiditate sterilis hōmō
aliquod caloris accipit. quo semi-
na in ea iactata meli⁹ ualescant
Sic autē et hūda nimis et ex hoc
fecunda intentione & imixto ci-
nē in cui⁹ poris aq̄ non tenet.
cōhibet siccitatē temperatā per q̄
magis habilis efficit⁹ ad fructifican-
dū. Ex oīb⁹ igit⁹ p̄dictis constat
letamī eē unū eoz que p̄cipue
plantam mutant a siluestritate
in domesticationē. Siluestritas ei
plante nihil aliud ē n̄ neglectus
cultus eius qui vsū hūanis non
opent. Et domestica dī q̄ p̄ cultū
eius sapor ad delectationē & vtili-
tatē hōm redigit⁹. hoc autē fieri p-
per letamī probant ea que in aīa-
lib⁹ videm⁹ accidē. quocūq̄ ei aīa-
liū sūt domestica plūm sūt tar-
nū p̄r nutrimenti balundantiā
& multaz sūt q̄litatū. et diuisorū
celoz p̄r nutrimenti diuisitatē. Et
sapor carmū eoz est ali⁹ q̄ silues-
triū. Oportet igit⁹ p̄portionabilē
hoc et in plantis accidē ex nutrimenti
administratiōe ut ait frater albertus
Paladins autē refert q̄ stercoz digestio
locū suū tenē debet. quia habū-
det hūore. & p̄r odorē orienda a p-
tonj ouertatur aspectu. hūor habū-

dans hoc prestabit stercore ut si q
insit spinarum semina putrefiat. Ster
cus asinorum: primum est papue ortis. de
inde omnium & caprum & uinitorum po
timum uero pessimum. Cineres optimi
sed colubinum feruidissimum. Ceterorum
q. amia satis uale excepto palustrium
Cassius uero scribit ut refert uero
colubinum esse papuum post ipsum ster
cus bovis. tertio caprum omnium et asi
norum. Equinum non bonum nisi prans
Stercus quod anno requieuit satis
est uale nec herbas creat si uetustis
est minus proderit. Prans uero recen
tia stercorea proderit ad ubertatem
herbarum & maris purgantia si aquis
dulcibus eleuantur & mixta reliquis vi
cem stercoreis exhibebunt. Varro scribit
q. p. uillaz duo debent esse sterqui
lunia uel unum bifarium dissum. & q. i
vno nouum est debet dimitti donec
matureseat. alter uenis in agrum tol
li nec non illud sterquilinum melius
an. latera & summi uirgis ac fron
dibus est a sole defensum. non ei succu
que querit tra sole exuge oportet. Ita
q. periti possunt q. aqua in eum flu
at qua maxime retinetur succus. Ster
corandi sunt agri spissius in colle in
campo rari. cum luna minuit q. res
herbis si seruetur efficiet. Vni ergo
uigero assent columella viginti qua
tuor stercoreis carpenta sufficere. In pla
no uero decem & octo. Rustici in tri
dupli ponunt & uile. Sed tunc non tri
plem annuli tot dissipandi sunt quot
ea die poterunt exarari ne stercorea nil
exsiccata nil prosint. Etiam quidam
quidam letamiam quilibet parte yemis.
Sed si tempore suo eam non possint
antiquas seras more seminis per agros

puluerem stercoreis sparge uel caprum ma
nu proice & sarculis misce. nec pro
dest nimium stercore uno tempore si fre
quenter et modice. Ager aquosus pro
stercoreis quibus sitis minus. Sed si le
tamis copia desit hoc pro stercore op
time cedat. ut sabulosus locis creta
& argilla spargas cretosus & nimi
us spissus sabulosus. hoc est et segeti
bus proficit & vineas pulcherrimas ed
dit. nam letam in uineis uini con
suevit uicere saporem. Vel semine
lupini in agris cultis & vineis de m
se augusti et de mense aprilis uel maij
& cum ad debitum quod augmentum puen
it evertantur. si ei loco letamini vi
nea et trami impinguntur. sed duobus
annis ad plus ipsum durat in eis
pinguedo. In partibus tuscie cul
tores expti lupinos semit tempore quo
seminant rape in tris culas uel si
pulis bis aratis. Videlicet cum tres
curles iunguntur & erpex semine ope
runt. deinde tempore octobris ligonibus
incidunt et in sulcis ponunt. & ibi
de seminantes frumentum aratro sem
operunt et in bonum frumentum colligit
estate sequenti. Oediolanenses
uero seminant ranitias spissas. et
cum creuerint eas evertunt cum ad ste
uerunt oplementum. Alij uero tras
q. sua macedine parum aut nihil
fructificant ad multam fertilita
tem cum irrigatione hoc modo introdu
cunt. s. q. extracta de campis segete
inducunt in agros aqua per sulcos uel
rimulos ordinatosq. est aut melius
si aqua est turbida de torrente q. sup
facie agri terram nouam inducat & ri
plendo sulcos agris equet papue
si sunt ager cretosus. nam si solum

fuit sufficit aqua clara. prodest autem
maxime talis irrigatio iestate cum aqua ma-
gis steterit sub radijs solis feruentius
hoc enim modo talis aqua plimum impin-
guatur. Item dicitur mediolan. & omnes
ceteri hoc obseruare quod ubi linum seminat
lupinos quos ibi seminauerat euerit
non solum si iaz magni sunt sed et si tunc
nati sunt et ualde terram fecundat. Et
plus dicitur quod si aliquibus diebus mollificetur
in aqua ita ut quod bonum germen emittat
& manu setant et terram arant ea ualde
impinguant. Idem dicitur de ciceribus & id
fimum oburunt et manu seminant et eu-
tunt cum lini uel cuiusvis alius semine.
Ponendum est autem letam in campis vine-
oribus et arboribus precipue a hiis sep-
tembris per omnes menses sequentes
usque ad mensem maii subsequentes
& in tempore fortis gelu super iam
natis segetibus potest congrue spargi.
Potest etiam sequentibus mensibus iter-
ris spargi si eadem die terra operiat. Et
vineis & arboribus si fuerint ualde ma-
turi. Et est sciendum quod ex uno cur-
ru palearum quicquid & sex annis letami-
nis fuerit et quod sex annis optime una
stercoris sparsio terram fecundat. Item
nondum est quod letam aliquando aialibus fit
hoc modo uidelicet quod in yeme uel ali-
a stramenta prius in visis lutosiss.
curijs uel fossatis & quibuscumque fove-
is & cum ibi per quindeni dies uel id
circa steterit et fuerit calcate. sepe
quod pluujs madefacta coaciuntur &
ad letam magnam letam montem
desuper latum ut pluuia aqua recipi-
at post dies aliquos deferuntur & cum
sit per totam estatem sparguntur magis.
*De aqua que uenit matantati le-
tami & nutrimento plantarum*

Aqua paludalis uicenter leta-
men quod est nutrimentum planta-
rum maturat & plantas irri-
gat. Aqua enim fluente non bene ma-
turat nec irrigat planta quoniam illa quod
de frigidityte sua obstrigit poros le-
tami ne expiret in eo calidum aut hu-
midum naturale ad superficiem. Sicut autem
eadem frigidityte constringit poros ra-
dicum et non sinit eas aperiri in trac-
tu nutrimenti & quod est circa radicem le-
uat et deducit et ideo fortiter fluenti-
bus aquis paucis aut nullas uidemus
nasci plantas. Restricis enim similia
uat & deducit nec remanet nisi lapis
durus & frigidus in quo planta nas-
ci uel nutrire non potest. Aqua autem stagnans
fixa in se recipit solis radium et cale-
fit & illo calore eo adunat ad leta-
minis maturationem & radicem aptam
et ad proliferationem seminum & maxime
aqua que descendit in pluujs & roribus
ex nubibus super terram. hoc enim ca-
lida est et uaporalis & ideo plus ex
illa uicementissime fit in letamine
quod calore maturat & uaporabilitate
omiscet subtili omixtione & fert
ei leuitatem et motum quibus eleuari po-
ssit in uenas et poros organicos plan-
tarum. Si autem aqua lacinalis uel fon-
tana adhibetur in loco paludum oportet
quod stet sub radio solis prius quam letamine
initiat & omiscat cum ea fortiter et
moueat ita quod ex motu spuma fiat
at et uaporabilis fiat per dictam causam.
Aqua autem grandinis & niui non diu
stet antequam fluat ad plantas pluri-
mum sui frigidityte plantis nocume-
tum affert. Est ei in ea frigiditytis ra-
dices mortificans & humidum letaminis
gelinis & hoc nocimentum non de-

facili auferit. Cuius signum est quod est nunc
se pax proferunt gramis. et quod proferit
est imaturum. Et licet calefiat aliquam aquam
per solem cum nocumtum quod in sua inu-
lit prima frigiditate non auferit. quia
hoc fuit mortificationum. hoc autem vi-
temus in terris grandinis et agris. quoniam
intra tres annos vix postea reducantur
ad cultum. sed aqua pluuie licet sit frigida
tamen excellentia frigoris non habet caliditatem
ex nate ex qua descendit ad vaporabili-
tatem. Ros autem est calidus et humidus et
dulcis qui de facili mouet ad membra
plantarum. Alus ei de qua dictum est non
erit sita inter plantas prope quoniam nimis
fusa planta impedit a fructu. nunciat
sed mediocriter infusa qualescit propter quod
letamen inuenit nunciat in altiore pre-
ortu vel agri tenet ut ipsi nutrimentum
et virtus cum pluuia descendente ad p-
plantarum deducit radices in calore terre
finiat in radices arborum et aliarum plantarum
et fugit humor eius calore naturali radicum
Et hoc est et quod aque pure macilentae et
imperi fluentes steriles efficiunt terras
quas influunt. Aque autem lacunose et
paludose faciunt eas pingues. et pre-
pue quoniam ex pluuie calidis accipiunt in-
crementum per quod exeunt ab alueo in
agros sicut milus qui crescit a pluuie
sub equinoctiali descendente que
sunt calide et humide et ideo optime irri-
gat sacra egyptiorum. Alia autem aqua quoniam
est potius descendens a partibus le-
tamis et a radicibus plantarum quoniam vaporat
in ipsis et ideo non est adeo nunciat
in lacunis in quibus stetit aqua medicam
accipit ex continuo radio solis. et ideo
putrescentes in eius fundo herbe quoniam in
naturam ouertunt letaminis propter quod
et lunis de fundo talium lacunarum palu-

dalium acceptum pingue agrum et secundum
facit huius effectum letaminis in ipso. Omne
autem nunciatissimum plantarum nutrien-
tum est letamen in palude quoniam humida-
te putrefacta et ex nunciat stercore com-
mixtum propter eas inductas. Sed aqua sal-
sa pre omnibus cauenda ne admisceat le-
tamine aut plantis quoniam illa exsiccata
et adustura et omne contra plantarum pul-
lulatorum. Licet ei aere solis fracta sit
in humido aqueo cum conueniente in solis con-
ueniente in aere et amantudine. et ta-
le nutrimentum omni plantae refugit et
alia in se habet sicut potentiale ex
obusta salis terestritate. Et ex hoc
habet poros plantarum et obtinet et exsic-
cat letamen ita quod suum humidum non valet
exsurgere in plantarum cibatione. Adhuc
autem aque metallorum per que mineras
decurrit ad fistulas metallinas dum
aut longe fluxerint sunt mouementes
quoniam ex natura metalli corrodunt potius
quod infundat interiora letaminis et
plantarum. Aqua igitur maturans letamen est
aqua paludalis ex pluuie et roribus con-
gregata. Si illa non habet sit aqua lacu-
nalis sub sole dum calefacta et forti-
ter mota. Si autem nec illa parata est
sit aqua de fontibus aut fluminibus haus-
ta puteis fortiter amixta et sub sole
calefacta. *De utilitatibus arationum
et fossionum*

ARATORE autem et fossio-
nes in genere quatuor sunt
utilitates quarum una est terre
aperire. 2^a est eisdem adequatio.
3^a est agri amixtio. 4^a eiusdem ammu-
tio. Terram autem aperire naturam. quoniam ali-
ter nec semina in se iactare capit
nec ea que in se habet sufficienter ex-
pirans emittit. et ideo aperiri oportet

arationes

terrā in omī mutatione plantarū qm
de siluitate in domesticitate mutan
t. Soliditas quippe superficiei per pon
dus ipm terre & conculationē hoim
& bestiarū adhuc aut per ymbriū ic
tus & fluxū facta impedit ne aliq
in se ab exteriori recipiat aut etiā
aliquid ab interioribz suis emittat
Vnde planta i ea fixa. aut gminet
aut mittet a dispositione vna i alia
ppr quod prolandi tram oportet aut
aratio aut fossio. Sili aut n si
erit adequata non bene mutabit pla
tam sed potius cōtrā i ea dispoēs
forte corūpuit. cū enī manue id qd
ē in superficiei tē suo pondere et flu
xu humōis tendat ad inferiū mīr
viscera ē tū mīr ad duos uel tres
pedes magis pūgnis qm in super
ficiē. Et id inferiōrē superiōrē eleuā
et superiōrē deprimi per arationem
et fossionē oportet ut adequā virt
sua i vna virtute unita moueat p
plantarū radices & fec fecundet.
Ad huc aut beneficiū radiorū solis
tangit pmitus superficiē. sed cum
non recipit sit retinens aliquid eua
nescat. & ppr redundantiā serua
t in inferiora tē & hec adequā qm
inferiōrē superiōrē ponit et coālo. Et
mīte alie adequationes uirtutū tē fi
ut per fossionē terre & arationem
Cōmixtio et nācia ē qm i partes q
libet cōmixtā sunt non erit ipa ppius
locus gñationis plantarū. Plante
enī q cōmixtā sunt tūc locū
sue gñōis querūt cō cōmixtū n
pōt fieri q sit cōlitter sit et cōlit
frigidus & cōlitter calidus n fiat
beneficio fossiure et arationū. Cō
minutio etiā ē nācia ppr subtilita

tilitate ipi. n enī gminuit n sub
tiliat et non subtiliet non erit
duciens cibz & nā plantarū ppr
quod papiit agricultor paladii q
nō arat tpe quo tū lūosa ē. q tūc
i puluere non reducit. nec ē tps
arationi tps eximie sūta
tis. q tūc glebe magne non diui
dūtur. sed potius tempore quo mol
lita ē tū nec mī hē humōis q
contineant se ptes ipi. tūc enī ppr
gminuit et subtiliat et aptatur
seminibz et plantis ppr cās induc
tas. hac de cā pti agriculturā
ter uel qter audū agrū arari p
apiūt dicentes qlibet de tribz uel
quatuor arationibz addere fructibz
pporcionabiliter sui nūi gñitātē
ut q scda aratio addat alterā fruct
tūi ptem. & tūc ptem tūc. et
qūtam qūtam & ultra non progre
dit. q sufficit q per qtuor arationes
ē tū subtilita & ad abū pparata.
hac de cā ppr pti in rusti
catione glebas magnas malleis
magnis gminuit q aliter ut dixi
non quēnt gñationi plantarū. Qd
aut dixi de quatuor uel tribz ara
tionibz ueniat scdm qūtatē agri
qui colit. forte enī et glutinosus
& adulterinis herbis repletus nō
excolit ad emūdationē & subtilitā
n quatuor arationibz. Poroseat
et subtile et mūdaz tram hūc for
te sufficit vna aratio uel due aut
ad plus tres. ppr quod etiā papiit
paladius tram considerari qm si
labor fructus excellat uirtutem
utilitātē relinquenda ē. Si autē
fructus excedat laboris meritū
insistendū dicit cō cultui. Sūt

aut agri qui non arando sed fodiendo
temperant & hi sunt quatuor mul-
ti est pinguedo in profundo quod
vomer aratri pertingere non potest. Ad
hos enim oportet adhiberi fossarium quod
profundius terras sulcat quam vomer
aratri. Compositum est enim operatione
rusticorum usque ad decem pedes pluvie.
humore pinguedine superficiali terre secum
deferre cum in profundum distillat.
Amplius autem sicut videmus aialia a
quatica que sub terra profunde gignan-
tur in lacubus subterraneis venenosa esse
eo quod lucis experta sunt & vaporibus
spissis nutrita ita et id pingue quod
in profundo terre latet incongruum est
et grossum & frigidum: non ad superficiem
aliquam tollatur et luce solis lustratum
subleuetur & dissolvatur & spirituale fiat
quo vaporabili spiritu ad radices et se-
mina pertingere & penetrare possit & vi-
sibus laborantium adaptari. Non autem
omnis ager colitur vel aratur. Cum enim an-
tiqui egyptiani primo agrum mensuris
geometricis distinxerunt in quibus
plantae domesticantur per cultum. Sa-
tinum videlicet consuetum. opiscum &
noualem. Ex his autem duos cum ara-
do & fodiendo coluerunt. Satinum
videlicet & nouale. Vocantes sati-
num qui seritur continue singulis an-
nis vel in eodem anno plies. Noua-
lem autem qui alterius annis aut et-
iam intermisso aut quarto vel quinto
aut sexto aut forte septimo anno
quiescat & hos fodere et arare pre-
ceperunt propter eas quas diximus. Compos-
itum autem et ositum non fodiendos esse
perceperunt. Compassum autem vocabatur
eum quod praefata ferebat in pastum aialium. Co-
siti autem eum quod arboribus erat ositus

que portabant fructus salubres vi-
sui hominum. Et compassum nullo modo
consuetum uero non fodiebant non forte
parum cum radices & non ubique cuius
cultus nos inferius rationem dicemus
sed hic dicere sufficit quod satinum & no-
ualis ager fodendi & arandi sunt
quod aliter semina in eis non bene con-
ualescant propter eas quas diximus.

De cultu agri & satini

Diuersificandorum autem in arando
et cultu satinus & noualis
ager quoniam satinus virtutem habet
magnam et feracem fructificandi. in omni
quasi continue non macetur in par-
ti pinguedine nimia luxuriabit in
spuria diuisarum plantarum quod postea sine
magno labore emendari non poterit
aut forte in humore. Ita quod ipse humor
nimis habundans submerget seminum
virtutem. Et siquidem adeo ferax est quod ti-
metur luxuria adultinarum plantarum
continue seritur omni anno aut forte in an-
no pluries eo quod calidus et humidus
est talis ager. Et soli calido expor-
tus quod et sol ab equinoctiali descendens
calorem terre ad pullulationem seminum
sufficienter imittit. nam calor solis in-
misceat inferiora superioribus ad ge-
nerationem eorum que in terra nascuntur.
Et ideo quoniam solis calor inferiori terre
humorem eleuat in superficiem agri sicut
efficitur ager continue calidus et humi-
dus et est ille ager semper potius
terre et bone amixtionis et facilis
cultus. et paruo labore multum profert
fructuum ubertatem & ille proprie vocatur
ager satinus. Quoniam autem vincente calore
solis eleuatum de profundo humidum
non amittet ager & mollificat eum
sed consumit & plus osumit sol

de humiditate uel humore q̄ eleuet efficit
ager puluerulentus & sabulosus et sal
sus & pessim⁹ q̄ non recipit bonitatem
per cultū. sed potius siccitate redigit
in heremi solitudine in q̄ nullā plā
tarū recipere pot ad bonū vsū mutari
Adhuc autē si tanta sit solis debilitas
ut nihil de profundo t̄re eleuari possit
ad superficiē. sed potius op̄m̄t continē
ager locustitate mortificante q̄aīque
ille colat⁹ nō redit fructū plantarū n̄
forte siluarū eo q̄ siluarū arbores in
valde magnā profunditatē dirigūt
radices ubi ē calor fumās ex superi
ori t̄re restrictione. Ad tantā autem
profunditatē nec fossio pertingē pot
nec aratio nec seminatio. Et ideo t̄les
agri nec arabiles nec satini dicūt
Quā hīc que in superficiē t̄re nascunt
ē ex uaporib⁹ & subterrā ad superficiē
pertingentib⁹ oriūt⁹. Satini igit⁹ ager
optimus ē qui uapore pertingente &
non asupto superius ē calidus et hū
dus mollē hīs superficiē et porosa
q̄ et cultū facili⁹ ē et ferax seminib⁹
in eū iactis. Est autē h̄ imaginari
per similitudinē caloris balnearū. In his
enī si quis calore moderato mouen
te quidē hūidū. sed non consumen
te usus fuit diffunder⁹ hūidū nāle
imertū abali hūido per corpus suū
& extendet carnes suas et imping
uabit eas. Si autē calore imodera
to et diu utat⁹ expirabit hūidū ei⁹
& destruet⁹ et macerabit⁹ corpus pp
ter quod dixit. Paladi⁹ maxie eli
gendū ē pingue & rax agrū qui
calore rursificatus et nō dissolutus
sit. & hūido multo spiritali ad su
perficiē reflexo īpinguatis sit. Se
cundi autē meriti dicit ē pingue

et densū. hīc ei⁹ et si densus sit aua
tione sit subtiliabilis et rarefactibil⁹
& t̄is efficit⁹ ouēns pingui et t̄iso
hīc ei⁹ labore quidē cultus. t̄n cultū
b⁹ nō negligentib⁹ ad uoti⁹ responde
bit. Cū autē iste due dispōnes magis
inueniāt⁹ in agro culto. Pinguis et
rarus magis vineis igit⁹. eo q̄ vi
tes vari ligni sint. & ex t̄enso nō ita
suggē pnt. Adhuc autē plimo idiget
calore et humore vinee pp̄ quod nō co
neme ad vites t̄ia t̄ensa. que et calo
rē impedit ad radices pertingere et
humore. Pinguis autē et densus frū
gib⁹ magis igit⁹. que solidū exi
gūt fundū et alibi pp̄ q̄m siccitatē
& soliditatē. Sola autē nimis macra
et melanconica q̄daz ariditate nec
frugib⁹ op̄tuit nec vineis. hīc ei⁹ re
prehensam ī uianā sui profundita
tē hñt hūiditatē. & lex hūiditas pa
r spiritat. n̄ forte ad arborū ex profun
do gñonez. Et harū fructus autē nul
li sūt pp̄ frigus aut ī maturi et in
quientes et ideo plantē ī tali terra
nō domesticant⁹. Ea autē que nimio ca
lore siccitatē patit⁹ pre oib⁹ p̄ior ē. Il
la enī & in profundo et in superficiē
stituta ē hūido. et iō hīc hēmus uoca
t⁹ eo q̄ redacta sit ī soliditudinē nec
aliquid profert pp̄ adbustionē & sil
sedinē sabuli n̄ forte herbas valde mi
nutas & siccis ex aliquo modico va
pore alie⁹ temperati temporis gñatas
pp̄ quod optim⁹ agriculcor paladins
dicit illud t̄erminū t̄re genus ē q̄
ē siccū simul et spissū. macrū et frigi
dū calidi expiratione

De medicamine agri ut fiat satini⁹

Sunt autē quidā agri in se qui
de frigiditate steriles aut humore

qui cultu p^o accipit medicinā. et per
tea i^ois opt^one plantę papue fruges p
ueniunt. In talib^{us} ei^{us} terris argilla fossa
t^ore frigide immiscet^{ur} ex argilla q^ue t^ora
frigida accipit frigiditate^m eoq^{ue} argilla
calida ē et sic^{et} proprietate h^{uius} masali
Terra aut^{em} frigida ē & hūida. eo q^{uod} fr
igus iduat hūidū. et cū calidū sicut
permiscet^{ur} frido et hūido fit t^{er}ram t^um
et cū calidū sicut tūc t^{er}ra illa ferax ita
dū efficit^{ur} donec per illuminationē umb
um non distillauit ab ea argilla. et
tūc plantę iⁿ talib^{us} t^{er}ris ad meritū ve
niunt. mutant^{ur} siluestriū proprietate^m iⁿ
domesticarū q^ualitate^m t^{er}az in q^uantitate fruc
tū q^{uod} in qualitate. Si t^{er}ra siccā & ama
ra est nūq^{uam} recipit medicinā. quicq^{ue}
ingeri p^{ot}est talit^{er}re totū in adustione
et siccitudine et siccitate^m auertit^{ur}. p^{ro}p^{ter}
quod ex t^{er}ra ad ionē exclamasse in
fabulis p^{re}terit^{ur} legit^{ur} a questam de in
cendio ferontis et non de in a questā
de gehadio sicut^{ur} sciens q^{uod} malitiaq^{ue}
ex frigore ē p^{ot}est temperari. non aut^{em}
adustio que ex siccitate siccuginis.
Sūt aut^{em} si terra hūore infertunda ē
aliquā recipit t^{er}ram t^um. fecit^{ur} enim
fossas per t^{er}ram t^um ad que p^{ri}mo desce
dat hūor sup^{er}fluis. et postea defluat
ab agro. et tūc recipit t^{er}ram t^um p^{ro}p^{ter}
quod omis fossas agro^{rum} ad unā ma
iore et decliniorē. denari facias per
t^{er}ram t^um aratores et fossas ut per de
clinatōez ag^{rum} a superfluo mūdet^{ur} hūo
re eo mō quo et imutationes et ena
tuationes corpora curat^{ur} aialū ex hūo
re et non q^ualitate t^{er}ram infirmata. Sic
enī hec duplex cā est egritudinis in
aialis corpore q^{uod} videlicet aut q^ualitate
aut hūore infirmat^{ur} ita et in agro.
Et ideo cū t^{er}ra frigiditate sola vincibi

litate ē sterilis studeat agricultor ifun
dere alterantē argillaz. Si aut^{em} ex hu
more solo eius infertunditas ē studeat
enutiantib^{us} eā reducere ad cultū per
modū fossaz q^{uod} dictus ē. Sed terra
q^uia sic destituta obusta ē desperata est
sicut aialis corpus mortuū et mane
rati. His igit^{ur} mōis ager satur^{us} unia
tur ad domesticationē plantaz p^{re}capue
iⁿ frugū cultu. q^{uod} de vineis sermo erit
posteri^{us} cū de agro consilio tractabim^{us}
In talib^{us} enī non opt^{is} agnis q^{uod} media
na plima et continua indigent diligēt^{er}
obseruanda sūt t^{er}ra cultus et satois. In
terris aut^{em} frigidis anticipale tempesti
ue oportet fieri sationē. ut planta ali
quid roboris an^{te} yemis aduentū acci
piat. naz si debilis minus ad yemis per
uenerit frigiditate^m ip^{sa} gelante glacie
mortificabit^{ur} et a fructu optato destitui
et. hoc aut^{em} maxie ē in eo agro q^{uod} cū
frigiditate et ē sicut^{ur} nī ei tūc t^{er}pes
tūc perueniat^{ur} non habebit robur s^{ed}
yemē macra et tenella plantatio. In
agro aut^{em} calido et pingui deferenda
ē satio q^uantūz mōde p^{ot}est. q^{uod} si p^{er}ueni
at^{ur} in tali agro sano luxuriabit iⁿ her
ba et nī totū in herba posuerit hūi
dū stiale non habebit uerno t^{er}pe v^{er}
producat semina utilia nā eis satio
non accipit ab yemis frigore aliq^{uod}
noanūtam eo q^{uod} locatū sit semen in
agro calido et pingui. et sic frigore ye
mis ledi non p^{ot}est sed plantula potius
iⁿpinguat^{ur} et retinet^{ur} a frigore yemis
ne luxuriet et tūc verno superueniē
te calore multiplicata ex se formabit
semina et fructus iⁿ maxia ubertate
producet. Sūt aut^{em} considerandū est
in agris mltū frigidis et hūidis qui
circūscripti sūt marib^{us} et paludib^{us} mlt

et hoc ei non uenit seminari autumno
nimis enim perfunduntur humore frigido
et seminum forma abluuntur et perit ita
quod euanescent in uere et a fructu destituuntur
sed uero quia terra multiplex habent
humidum affluens et vaporosum tam ex
agri fundo quam ex locis adiacentibus
et cum calor solis multum cito effluit
et fructificant. Et huius signum est
quod uideamus tales in siccitate quoniam
quasi agros impedit opacitas fructificandi
enim siccitas nimis agri humori quicquid
facit incrementum et fructum reddit
uberitatem. propter quod et dicimus tales agros
per sationem fatis uel limi si aliqui in
fecunda sunt redire ad uberitatem eo
quod talia radices emissa superflua ipsius
reperant humiditatem propter quod studi
um cultus sit circa huiusmodi agros ut
per agrestes aggeres affluentes redun
dantiam impediat aquarum ne agri ope
riat superficiem. & per fossata in exten
sitate agros aperta ea que in influxu
aut per pluuias uenit educant aquam
humiditatem. Nulle autem ingenio ut
dictum est curari ualeat terra ex abusione
longa et siccitate sterilis effecta ra
ritas ei sua humorem inductum non re
tinet. Siccitas autem letamen absuit
appositum. et amaritudo. et nata im
pedit seminum aut plantarum nutrimen
tum. frequenter nam super huius
salsugine superficiem quondam tunc leuis
et pinguis qua alimone maioris ad
ducta est inuenimus a forte que lon
ga putredine herbarum ibi est generata.
flumina enim in mare intrantia pluuia
secum trahunt terram quam eradunt de terris
optimis. que dum ad mare perueniunt
refluxu prouocant super salsuginem litto
ris. et dum hoc fit continue reperire

longo superficies talis tunc feracissima
est in fructibus que non in profundum
figunt radices nutre non possunt. Et ideo
talibus terra frugum quod fert copiam. sed
arbores a nullo aut valde paucis
valde nascuntur in ea. huius autem signum
est quod uideamus maria que bis in die
ualis influunt et refluent in littora
sua tales habent agros. maria
autem stantia omnia in littora sua sunt
sterilia.

De cultu agri montuosi & valli

Agitur autem in montuosis modum
tunc sicut frequenter praenotatur
siccitatem et magnitudinem
quam pingue quod est in ipsis refluit
ad valles. et ideo ualles quod pinguis
sime. Conexa autem montium sunt ar
da propter quod plantae in eis non bene
domesticantur per cultum. propter quod et talia
loca praeparantur ab agricolis per transversum
sulcari ut in sulcis steterint retenta pin
guedo que decideret in praeparata si ex
directo sulcis descenderet. propter quod
etiam sunt retinacula per materias
ex transuerso ante agrum ne humus
refluat postquam sunt exarata. Quidam
autem subtiliori ingenio humum hanc
serunt non exarata. sed dura & pro
pter quod seminata est humus erigitur ea super
semina. aut aratro a ligone aut a
lio fossorio. Et non erant eam nisi sel
nec amittunt in ea magnas glebas
quam si arata sepius amittuntur cum pluui
a que impetu descendit ex uero mo
tis tota portaretur ad vallem & periret
quod seminatum est. Exempe igitur in tali
agro tenuis & non bonum debet esse. tunc
propter cultus defectum tunc propter impossibi
litatem remedi pinguedinem & humorem
ex quibus seia ualescent et ideo etiam

sum? letamis sub terra i montibus n
 ponit? sed potius i superficie ne tra
 in istis mora p hueret & impetu
 descendat in valem. Nec letamis e
 qualiter spargit? i montibus p totum
 sed altius plus letamis ponit? & fm
 q? declinat ruerit de letamis per
 min? & min?. Inferiora eni per se
 descensu humoru pinguescit supio
 ra aut pinguedine per alluvionem
 destituit? du aut plus letamis po
 ubi plus de huore abluat? et min?
 i loco ad que plus letaminis palla
 uione ybriu aporet? sit quoda tem
 peramta cglitas. fructus aut rueni
 entiores sut montiu q? valliu. qm
 reuertiatio solis ad monte maior
 est. & huor moderatus citius obedit
 digestionu et loci ipi montiu sunt
 uaporosa q? uapor maturante adiu
 uat calore. Ex his ergo aiaduerten
 diu est q? quocunq? plante aromaticas
 et calidos & siccus hnt fructus hos
 magis igitur in montibus plantari
 & seminare ppe loci calore & sici
 tate. Quocunq? aut solidos et humi
 dos hnt fructus his magis opent
 i vallibus seminare q? in montibus
 ppe quoda uita et aromatica melio
 ra sunt i montibus. & in gne frugiu
 auenā melio q? tritici vel siligo i
 montibus prouenit. frumitu autem
 ordeu et siligo melio i vallibus pro
 uenit ppe duor gnozu soliditate.
 In valliuoso aut agro nre e fieri
 fossatu in medio uallis magnu et
 multa parua ad ipm descendenna p
 que humoris impetus defluat ne ue
 nientes de monte torrentes submer
 gant semina que iacta sunt in val
 le. Sic aut agro culto domesticu

26
 seminibus & radicalibus plante ingent
 nutrimentu et ideo planta tue dome
 stica efficit? cu ager satiu? ut dictu
 e reperit? Cu enim uent et m? sit
 uegetabilu oportet ut ipsa ad cultu
 redacta seia scdm agz suas mutet
 dispōnes. Dirigit eni cibū et facit
 eū toleranti a? flaticu a? sanguineu
 et postea per dispōnes cū alteratur
 corpus & sba plantaz. Nā sicut ar
 te medici dispōnes laudabiles acq
 rit uent et tūc ad laudabiles dis
 pōnes mutat cibū et corpus sic sa
 piens agrola ad laudabiles dispōes
 mutat agz per cultu. quo laudabi
 liter dispōit et plantis laudabilibz ac
 quirunt dispōnes. eade aut operatio
 est inter partu et nutrimentu. & agz
 et plantaz. qm licet opator sit spū
 ma masculi qui sicut artifex mouz
 et fort plantaz al partu. tū q? sangs
 menstrui sequit? matris et matris
 dispōnem. In agris aut et plantis
 hoc est plus q? in matre et partu
 q? in plantis sicut in ante hitis est
 ostensu nō est pprie masculus et fe
 mina sed pmixte sunt hec virtutes
 in eode. ppe qd terre dispō tota est
 que alterat plantā ad domesticā uel
 siluris dispōitionē

De cultu agri nonalis

Ager aut q? nou aliis ab anti
 quis uocat? sapien? duplex
 ē. Vn? quidē qui pmiu ad
 cultu redactus ē. alter autē ad que
 interpositis qbusdā quietibz nre
 est suā redire nouitate. sicut ē ag?
 qui duobz annis seminatus in tertio
 quiescat aut in qarto aut in quinto
 aut i sexto aut in septio usq? ad
 hūc eni mī inuenim? diuisiari

quietez agroz. Noualis aut qui vno
anno seminat plibz annis quiescere
vult pro certo malus ē. et cultui et
cultori ad uota non respondens la
bōz. Stadiū aut qd habet in agro
noualiū que nūc p^o ad cultū sūt
reducta ē exstirpatio stirpiū silue
striū quaz radices n^o exstirpent^r o
nem sugūt ag^r hūore et non pmitūt
scia nutiri et ad debitu vegetāi p^r
quod et papi^r agz non feri diuer
sis semibz. ne vni adurat aut ex
siccet alter attrahendo ad se nutri
mentū exstirpatio aut illis sent
ager. Et p^o quidē p^r non exaus
tam virtutē terre q^o conuēio lōga
i ipā putrefactione herbarū et stir
piū diuorū diu ferax ē aut sine a
cū paruo letamine. demū oportet
adhibere letamē si ferax debeat per
manē. & n^o sit pinguiſſim^o ager q^o
aliq^o interponi quietē p^rstū q^o cū
liba herbarū et paleari plante semia
te aut metant^r a radiatū euellunt^r
Extracta enī ag^r pinguedine et vir
tute nōtē est ut nudus ager soli exp
onat^r tertio uel alio anno. cui^o calore
et lumine virtutē accipiat g^rminan
di sicut hūit in p^o seminaōe. spū
tus enī viuificus plante dū per scia
& plantas attrahit^r hūore et spū vi
uificū tra destituit^r & determinato t^r
quiescet ad agzū iter reuocat^r ad v
terz virtus concipiendi per quietem
in partū & partū. Ad vni enī agz
redit citius et ad alterz tardio scdm
q^o ager mag^r et min^o fecundus et
calidus & hūidus et poroſus ping^r
& subtilis inenit^r. hoc aut ondit
et ipm nomē qm nouale ē quod
redit ad virtutē pristina per quie

te inouatur. Om^o enī opoz phisicorū
testant^r hec opera/ que enī aīz labōe
et expensa virtute proficiūt^r n^o qui
ete impozita restant accipiūt^r dissol
uūt^r et corūpūt^r. Quiaq^o ig^o agz
continuatis sātōibz fructificant^r o
tinue ex celo et hūore suoz p^rncipio
z accipiūt inouationē q^o instaura
ti semper p^rnt accipē pullulationem
et ideo continue seminant^r. Quia
q^o aut ager p^rntue hūore non mō
infusus ē. sed est cooptus illo i maiore
parte anni. hoc ē in yone et in uere
qm debent pullulare semina. & in an
tisipno qm ferendū est. Aut cooptus ē
nimio hūore frigidus & grosso infu
sus h^o ab egiptiā q^o p^rntis agroz
distinxerunt uocatur ager subrene
us aut remulentus. et ille nec noua
lis ē nec satius q^o i estate qm in sup
ficie sicut sandit^r magnis salsuris
latū quod ē in superficie ipi^o ex aq^o
frigida grossa que exoperierat cum
in superiori pte luti erit et hoc iped^r
pullulationē bonaz plantaz. Sicut
enī nasant^r plāte in tali agro siluiz
remanēt q^o acide uel amare sūt in
sapore p^rgrossitū et frigiditate et
cruditate hūorū. Et est semine et
fructu destruant^r p^r defectū subti
lis hūidi ex quo cūnt^r semina et fr
tus. Adhuc autē q^o tempus estatis
nō est ad pullulationē fructuū. sed
ad maturitatē et exsicationē. Et iō
p^romūciant de hoc agz cultōes q^o de
ferendus ē. q^o nulla utilis planta
i eo nūti mutari pōt ex siluri ad
uicēntes domesticis plantis p^rne
tates. Aliū aut agz uliginosū cē
dixerūt antiqui cultōes de quo rāo
cinari dixerūt ipm ad cultū redigi

subrene

mag

nō posse. h. autē ē uligo siccā siccitā
tē continue obtinēs. hoc ē siccitas palue
uulenta. et hic ē qui heremū hē nāz. cū
enī partes ī superficie nō hē solidas &
continuas nō radicabit ī eo et florebit
aut fructificabit aliq̄ perfecta plan
tiz. nā planta querit locū solide con
tinuitatis in quo radicet et floreat
et fructū ferat. In vlginoso ei tota
superficies ē poris & qd ē subtilis hu
moris ī fundo totū euaporat nec re
tinet aliqd ī superficie qd reflexū o
tineat et constet & planta pfecte
formet ex ipā. et iō q talis ager
plantā nō suscipit non pōt etiā per
arationes et fossiones ad hoc dirigi
ut ī eo fiat aliq̄ domesticatio plantar
& ideo relinquendus ēē censet et in
pisanas et lacunas redigendus. Q
predicta sūt de tīa uliginosa sūt v
ba et sūa alberti. Alij tū dicūt q tīa
uliginosa ē m̄q̄ semper inseparabilis
manet hūmīs dicentes q uligo ē nā
lis hūmōr tīe ab ea nūq̄ recedens vt
inseparabile accidens. et in hac opio
ne videt paladius qui ait q omne
tūcū solo uliginoso post tīā san
onē īgenus siliginis tūsmutat. nā
talīs tūsmutatio ex supflua hūmōre
potius q̄ ex superflua siccitate pro
cedit & ī multis alijs locis idē pa
ladius sentit. Et cū eo concordat var
ro et alij multi q de hac m̄a tracta
uerūt. *De tpe et modo arandi
& dissipandi herbas malas*

Pingues et siccī agri locis a
dijs de mense Januarij et fe
briuarij pnt pscandi et ara
ri in locis uero temperatis et hū
dis de mense madij & aplis videlz
qñ ī eis superflua hūmōr ē osupta

et tīa iā ad cōlētū mē hūmōritatem
et siccitatē puenit. Eodē mēse aprilis
et madij pingues agri q diu aq̄ te
net pscandant cū omīs herbas protu
lerint & earū semina nōdū sūt ma
tūritate firmata et siccī de qbz pmo
dixim⁹ pnt 2ª vice arari. Oxense in
mij et Julij 2ª vice arant agri hūmōi
quos dixim⁹ de mēse oraraj aplis uel
madij ēē sulcandos. Oxense Augusti
hūmōi agri 2^a siccī vero tīa vice
arant. Oxense septembris pinguis ag
et qui diu tenē consuevit hūmōrem
tīa vice arabit qmuis hūmōdo anno
possit et an terarari. Nūc ager hūmōdo
exil sent & arat. Clui gūales nūc
pnt arandi sūt et serendi. Boues
melius collo q capite iūgunt quos
n̄ aduersū uenerit arator retineat et
iūgū pcallat ut eoz colla refrigerent
Sulcis autē in arationibz fm paladiū
longior q̄ centū viginti pedū esse nō
debet sed ex consuetudine cultoz lō
bardie et romaniolē usq̄ adducētos
pedes et ultra sulcos extendit. Cūto
sa tīa pscandit. Soluta uō m̄m p
funde aret. Seruādū est ne mē sul
cos tīa non mota relinq̄tur. Glete
omīs sūt dolabris uel malleis aut
ligonibz dissipande. Sed cōlētē ro
tiz tīa motā ēē agnoscat si tūsmuertū
per sulcos pscā mittas que res sepi
us facta bubulcos ab hac negligē
submouebit. Obsuandū est ne lu
tosus ager arat aut q sepe sit post
longas siccitates ybre leni pfusus
nā terra que lutosa tractatur ī pī
toto fertur anno tractari nō posse
que uō leniter sup infusa ē et sube
siccā si tūc aret asserit per tēnū
fici sterilis & ideo medio criter ager

iustus ut nec lutosus sit nec aridus
 debet p[ro]fundi. Si collis ē m[od]icus
 sulcat[ur] per latā. que forma tūc cū sem[en]
 accipit ē seruanda. Si agros scultos
 aperire volu[er]is cōsiderabis si hūidus
 sit ager an siccus. siluis aut g[ra]mine
 felix vel fructuosus vestitus. Si hūidus
 erit fossar[um] ductib[us] ex o[mn]i parte siccet[ur]
 . Sed aperte fosse note sūt. Ceterū vō
 hoc in g[ra]mē fuit. Imp[er]m[en]t[ur] sula per
 agrū ex m[od]erata altitudine pedum
 tūc postea usq[ue] ad medietate[m] lapi
 dib[us] replent[ur] aut glarea. et desup[er]
 terra equat[ur]. Sed fossar[um] capita v[er]
 nā patente fossam petant ad quā
 decliues reuertat[ur] ita et hūer[um] dedu
 cet[ur] et agri spina non pibit. Si de
 fuerit lapides sarmētis vel stramine
 copertit[ur] uel q[ui]buscūq[ue] virgultis.
 h[ab]ent de m[en]se madij apte fuit. et
 etia[m] alijs m[en]sib[us] fm[od]o q[ui]tate hūidit[er]
 terre consupte. Si nemorosus est ex
 stirpatis aut rare relictis arborib[us]
 colat[ur]. Si lapidosus per multas p[ar]
 tes saxoz turba collecta purgā pe
 tent et muni. Iunius grān et
 filices frequenti aratione vincunt[ur]
 . Sed filice si sepe fabā aseris uel lu
 pines et si subinde nascent[ur] mucor
 ne falsis recidas inter exigua[m] t[em]p[or]e
 absumes. Oxense iulij vtiliter uel m[en]
 cunilares dies filice extirpabim[us] &
 caricā. Hoc mense cū sol ciner[um] tene
 bit hospitū. luna sexta in cap[itu]lū
 signo p[ro]p[ri]a grāme ablati g[ra]m[en] asse
 runt nihil de radiaib[us] redditur.

De seminatione in comunem. etc.

DE semine aut nā et virtu
 te iā in p[re]cedentib[us] dictis ē
 . Sed hic attendendū est
 q[uod] semen due continet quoz vnu

est uirtus formatiua q[ue] h[ab]et e[ss]e celo cū
 calore & spū qui m[od]aliter formatiue
 desinit. Calor quidē digerendo seg
 gando et subtiliando. spiritus autē
 uehendo uirtute[m]. Alter autē q[uod] h[ab]et
 semen ē s[ub]i[ect]a formalis que i[n] mixtos
 hūido suscipit formationē et figura
 tionē in planta & plante origina.
 Attendendū ē igit[ur] in o[mn]i seminatione
 ut seriat[ur] semen q[uod] adiutoriu[m] mai[or]
 h[ab]et e[ss]e celo. hoc autē est q[uod] iuniat[ur] celo
 hūido et vni[us]io lūie solis et lune
 simul. Luna enī quia t[er]re vana est
 regit o[mn]ia t[er]ra ad pullulationē & p[ro]
 cipit p[ro] hoc q[uod] o[mn]ia mouet lūie sol
 q[uod] in ip[s]a aliq[ua]ntulū t[em]p[or]is est
 In sole enī est cōuictū siccū & ideo
 est aliq[ua]ntulū adhūitū hūidit[er] siccū
 et ideo nouella semina et plantas te
 neris aliq[ua]ntū obūbiant a feruēte solis
 h[ab]it[us] qui o[mn]es prudenter excolūt. h[ab]it[us]
 in lūie lune ē lūm[en] ei[us]de[m] solis nūc
 tū frigido temperato & hūido ut ex
 lūie solis habeat caliditate[m] mouētē
 et ex frigido t[em]p[or]e recipiat t[em]p[er]amē
 & ex hūido moueat[ur] siccitas ip[s]i. In
 cense igit[ur] p[ro] hūie in luna cū ip[s]a ē
 calida temperate & hūida iacenda
 sūt sēia. q[uod] tūc ouementis iuniat[ur] v[er]
 tice eoz a luna per rōnes iā idue
 tas. Ouebit enī tūc uirtute[m] for
 matiua[m] calor ems et spūs iuniat[ur]
 a t[em]p[or]e calore lune & ab hūido lune
 iuniat[ur] maria formalis que formāda
 est. Nec op[or]t[et] attendē ad stellas alias
 q[uod] uirtus illaz cōicat[ur] lumini sol
 & lune per applicationē lune ad eas
 que o[mn]ib[us] applicat[ur] respectib[us] eaz q[uod]
 libet mense per accessū & recessū.
 & ideo ab antiquis sapientib[us] luna
 Regina celestis milicie uocata est

& vitrea diana lampas. Ratio nota
 potius ē. q̄a vicina nobis existens plus
 influat super inferiora q̄ alia celestis
 virtus et applicans se in spatio mēsis
 quolibet mense perficit mutatio lune
 q̄ oīa perficiūt in spatio mētorū anoz
 p̄p̄ quod egregius p̄b̄s R̄. dixit q̄ lu
 na fiat in mense qd̄ sol fiat ī ano
 hoc ē yemē & estatz. Ver̄ & antip̄m̄
 qm̄ a p̄^a accessione usq̄ ad dimidia
 lunis eius ē calida et hūida. Sicut
 ver̄ a dimidiatione lunis eius usq̄
 ad plenitudinē est cala et sica sicut
 estas. Et a plenitudinē usq̄ ad dimi
 diationē 2^a est frigida et sica. Et
 a dimidiatione 2^a usq̄ ad defectum
 est frigida & hūida corrupto et se
 mili hūore flegmatico: p̄p̄ quod sica
 tio fiat t̄p̄e quo est calida et sica ex
 sicabit hūidū sūale hom̄ seminū q̄
 formari debet in organa plante &
 non perueniet plante perfectio. Si
 aut̄ tempore illo fiat satio quo est
 frigida et sica nō mouebit̄ calor
 seminū. nec inuabit hūidū & iō
 satio non erit ouēiens. Si aut̄ t̄p̄e
 quo ē corrupte senectutis f̄r̄ et
 hūida existens putrescent forte scia
 et non perueniet utilitas latoris. In
 p̄^a aut̄ accessione oīa inuāt̄ & non
 prouicient utiliter. Et ideo dicit̄
 vitrea lampas diana a f̄ridis luce
 lucentia. Diana enī nūm̄ aens fa
 bulant̄ ēē poete qui aer spūaliter
 existit ī corporib̄ ī aīatorū. Lampas
 enī hūis spūs corpus lunare est
 q̄ lucē d̄ceptā et t̄patam a sole for
 mate profundit̄ & spūs aīatorū
 et mouet eos ut moti proferant
 uirtutes ad nāles opones quas sol
 si per se mouēt̄ dissoluēt̄ p̄p̄ nimia

lun̄ intemperantiā & siccitatē. Ideo enī
 frigus lune p̄p̄p̄ obsequit̄. quia
 stans extrinsecus & accedens intrin
 secus temperate et mouet interius.
 spūs ad nāles operationes et nō sūt
 eisdem dissolui per euaporationē q̄a
 frigus t̄patū amans extrinsecus re
 p̄mit̄ & reflectit spūs ut in interi
 orib̄ ostendit̄. Maxime aut̄ hoc est
 ī plantis que non agūt n̄ nāles o
 perationes & non sensibiles sensus
 enī magis confortant̄ ex̄ et nālia
 magis vigent in interiorib̄. Attendē
 dū igit̄ est ut ī accessione lune semine
 t̄stis r̄omib̄. Oportet aut̄ considerā
 q̄ntam circuli declinū ī q̄ mouent̄
 luna vniūsa cū in circulo declinū.
 sit ḡnatio et corruptio vegetabilū
 non est in oīb̄ p̄tib̄ cū ḡnens.
 sed in q̄ta que ē ab oriente ī ḡran
 arā. Ois ergo satio ē perfecta anq̄
 sol accipiat arietē. q̄ tūc scia in ma
 tr̄ib̄ suis non inuenies. sed ī matre
 terre euocabit̄ ea et vniūsa lune mo
 uebit̄. Et antip̄nales q̄dē sationes
 tūc radicate mouebunt̄ in debite sue
 s̄be q̄ntitatē & flores & seminū for
 tionē. Vernaes aut̄ seminationes
 et in matre t̄re iacentes tūc pullu
 labūt̄ & coadiute sole t̄pato florebt̄
 & ḡminabūt̄ an̄ t̄p̄e eximie s̄iti.
 Nec oportet q̄ multū obfuerit̄ ueti
 qm̄ licet auster euocet t̄ram et pu
 lulare faciat plantas in aquilo qm̄ n̄
 est mortificantis frigiditatē et t̄met
 semen ne euaporet et dissoluat̄. Et
 p̄p̄ q̄ cauendū ē q̄ ager non serat̄
 diūso simul seie sepe enī attingit̄ q̄
 vniū semen magis cōhibet̄ q̄ alit̄
 & tūc vniū adhūrit ad alit̄. Et a
 liqui per oppositū tractū utriq̄ in

pedi a germine. Videmus enim quod planta
in elebor vel scamonea posita habet
proprietates eius. Et ciceria in tritici
posita ipsam adurit. Sicut facit corillus
vel caulibus vite. et sic est de multis. et
sic est absque dubio diuersitas seminis sub-
tile humidi quod est in agro. Sicut vir-
tutibus corrumpit quod non bene proficit
ad fructum domesticum. Sicut est di-
uersitas seminum aialium quoniam unum cum aliis
seia aliam speciem corrumpit utrumque ita quod
neutrum proficit fecunditati. propter quod
cauendum est ab huius diuersitate impli-
bi. Quedam tamen seia per experientiam
inueniunt se inuicem non ledere sed suc-
cessine afferre veluti cum serunt pre-
agruo in pastinato solo seia atriplicis
spinatorum. fennicorum. lactucarum. petro-
silli. sativae. blitis. & caulium. Ex quibus
primo euellunt atriplices. 2º spinata. et
ex caulibus quidam ut transplantent vel
omnes et minus spisse rariificant & sara-
lant & successine colligunt remanen-
tibus ex quolibet genere quibusdam propter se-
mina. Item serunt agrum simul fru-
mentum et spelta milium panicula & faxe-
di. Et sili ordeum et frumentum. Am-
plius autem si ultra mensuram seia iaci-
ant in agro macerant et non profici-
entia erunt. sed si serant ager secundum por-
tionem calidis humidis quod est in ipso ita
quod radices confortant et dilatari possunt
tunc est planta exurgens fortis erit
& proferens fructum quem querit ex la-
bore culturae. Hec igitur diligenter esse
attendenda & naturalis suadet ratio ex-
perientia cultus. Oportet autem atten-
dere ne forte vel ipsa seia iacta sint
corrupta. Et ideo praecipit a paladio
ne seia iacta uetustiora sint quam annua

Si cum uetustate habent ultra annum nimis
exsiccata sunt & virtus formatina pro-
subiecto destituta humoris radicalis &
uanuit & ideo talia raro proficiunt.
Propterea frumentum et cetera semina
deligantur praecipue in ea regione quam colimus
uel exprohemus aduecta. Nam omni
sarcinulorum uel frugum genera perclara tris-
tini tuis expta amittere debet. In no-
uo enim genere seminum ante expimen-
tum non est spes tota ponenda. Et
nota quod semina locis humidis citius
quam siccis degenerant. Omnia legumi-
na grecis auctoribus seri iubentur in
siccata terra. faba tamen modo in humida
terra iubetur spargi. Licet temperat
agris serendum sit. tamen si siccitas lon-
ga sit semina ortata magis in agris
quam in ortis seriebunt. Si nuntias co-
git de siccata terra sperari ad post antea
primum plantanda uel conferenda est
ut malius eius rhermis rheribus elu-
at. aliquid est terre dulcis uel flumi-
nalis arene subiciendum est sili-
virgulta committimus. Locis ulgi-
nosis aut exilibus aut frigidis aut
opacis de mense septembris circa
equinoctium tritici et alia semina
que ante yemem seruntur dum serenitas
est agrum seminantur ut eorum radices
ante yemem mulescant. Siccis uero
aut pinguibus aut calidis aut soli
expositis locis post dicta tempora
seruntur dummodo usque ad yemis ge-
lium nullatenus differunt. sunt
praecipua seminaria in quibus mutantur tamen
semina quam sarculi ut cum adoluerint
in alium transferantur locum hoc semina
rui elemi etiam et taliter praecipit de
siderat ut si tractatu prolixo scrip-
tum est. Sed ut scribit varro que in se

minatio nata sunt si loca erunt frigida
ora que molli nã sunt p brumalia tpa
tẽge oportet frondis aut stramitis. Si
erunt pberes secuti videndũ ne alibi
aq̃ consistat venenũ enĩ est ppe gelu
radialibz tenellis sub tra et sup ur
gultis ne eodẽ tempore eque crescat
q̃ recte tẽ tempore ppagant supia
tenã aere frigidiorẽ cingunt. Itaq̃
ita eẽ dorent siluaria ad que sator n̄
accescit. nã p̃us radices nasci solent
nec longi⁹ procedẽt n̄ quo tpe venie
sol duplex cã radiali. naz quedã arbo
res nãlter longius produant radi
ces q̃ alie. & q̃ alia tra finis uiaz
radialibz dat q̃ alia. Si aut semina
mũ surculis ositi est cacumina que
molliora erunt nã ut olea a ficiis in
tegenda sunt binis tabellis dextã ac
sinistra ligatis. Preterea scribit cito
q̃ tra seminarietalis debet eẽ q̃lem
desiderant scia et surculi iei sata. Itẽ
dicit q̃ surculi non debet emine n̄
quatuor digitis super tram & cacina
debent fimo bubule obliniri.

**De plantatione & mōis plantandi
& de electione plantarũ**

Arborez quedã fructũ faciunt
et semen i fructus carne re
clusũ. quedã nō nullũ fructũ
ferunt in quo semẽ aliquod inueniat
ex quo possit filis gñari que fructũ
& semen faciunt. quedã illud pũ
& debile faciunt. quedã grossũ et po
tens i dura testa reclusũ. Que sem
pũ & debile faciunt virtutẽ gñatũ
hnt tam i semĩe q̃ in ramis diffusã
et ideo ex vtrũq̃ plantã et dualescẽ
pnt. Licet plantatio ex semĩe tali sit
periculosior. et q̃nq̃ in longũ min⁹
sparet etatem. et ex eo n̄ domestica

sed siluestri plantã nascet. Ex ramis
uõ plantatio atius plantã prouenit nō
siluris. si ex plantã domestica fuit ra
m⁹ acceptus et i loco dure e vitis ma
la granata et ficus et mltre alie. Que
uero semẽ forte faciunt virtutẽ gñati
uã hnt maxie in ip̃o seie collectam
Ideoq̃ ex ip̃o seie meli⁹ q̃ ex ramis
prouenit. Et hui⁹ gñis sunt mix cas
tanea amigdolus & alie siles. Ar
bores uero que nullũ faciunt fructũ
virtutẽ gñatiũ diffusã nã hnt in
ramis cũ nã eis spalem non depu
cant locũ ubi ear spermã seu semẽ
colligeret. Ideoq̃ ex ip̃is ramis cũ
suis gemis aut plantis cũ radialibz
uel sine a radiali matrice dimissis op
time dualescit. & maxie que peres
hnt apertos per quos facile m̃seat
nutrimentũ. Sine aut ex seie sine
ex ramis sine ex radicalis plantis i
plantis aliunde dimissis plantant de
sideris. Osidera vtrũ locus in q̃ plan
tare intendis sit insidijs bestiarũ ex
positus meli⁹ e q̃ in aliquo loco cla
uso aut clausus et tutus a nocim̃
to corrosione ear. Si est insidijs be
stiarũ expositus meli⁹ e q̃ in aliq̃
loco clauso verberis tũ libero. aut e
ra sit soluta dulcis & aliq̃tũ ster
corata. & optie subacta lignibz et
maxie noua sursum de subus eleua
ta. Oia scia rami uel plantule duo
bz distantes pedibz aut vno in semi
nario plantent. videlicet si sũt for
tia scia ut nutes amigdola et filia
singl. si uõ sint debilia ut vitis
maligranati palme et pini et filiaz
tra uel quor dũcti ponant vt debi
lis vitis vna aliã auxilio substant
et assidua seu frequenti fossione dis

117
siperent herbe nascentes nec ibidem aliq
domestice seminet. fiant et uirgines
tpe magni estus ai celestis diu negat
infusio. Sic aut aqua uirgans non fū
da mortificans nuper de puteis uel fon
tibz austa. sed de pilamis seu palude
letamis. aut de foueis corruptis ac
cepta uel sit puteor uel fontan post
q̄ cā exaustam & i aliquo loco pesti
tam rectificauit calor solis. Cui mlti
proderit si in ea modici fimi ponas
eamq; sepe moueas & impingues. Et
ai eaz sumitis iura corrosiois de
staz duobz uel tribz annis elapsis e
nascent ai uniuersis radicalz transfe
rant ad sates i loco uidelz i eas p̄
modū stare disponis. Iux̄ quos p̄los
figas et spinis si oportū ē uideli
mimas. Si uero locus clausus & ab
iurys bestiarz tutus existat statū scia
ramos uel plantas in loco ubi p̄tuo
stare debent. fidenter pone. & eis
eadē tribue auxilia que sup̄ in his
quas in seminario nutendas esse
dixi relata sūt. Spatia uō inter
arbores seu uites fuerit scdm mag
tudinē arborz et tiaz consuetudinem
approbatā et p̄cipue scdm q̄ desin
gulis plantandis suo loco dicit.
Arbores autē fuit late ac profunde sm
latitudinē plantaz uel magnitudiez
plantule et radicē. dū tñ in solo ari
do uel decliui profundū. et in bñ
do ante depresso min⁹ profunde plā
tent. et i mediocri mediociter infigi
tur. Si terra nimis aridā ē eidez
plim mite letamē & sabulū miscat
& si nimis sabulosa letamē ai ar
ta ponat. Ita tñ q̄ in mac̄ terra plo
et in pingui min⁹ letamis appona
t. Sic autē fimus qui huic appoi

non poran. sed aliorz alilū bñ ma
turus. Cū aut planta tñfert domes
tica uel siluris pars ad meridiē uia
rubrica uel alio modo signet. uel a
liter ut tñlata eisdem celi q̄bz ante
steterat cardinibz opponat. Cū uō
plantas i seroce deponis q̄ de radicalz
lesū inuenis amputabis. Obsuādū
ē tñ ne tra in q̄ plantat. sit nimis ma
dida aut nimis siccā ai planta dis
ponit q̄ nimis mollis incongrue ra
dicibz adaptat. Que uō nimis siccā
ē sua superflua siccitate radicē plan
tule nālem hūditatē osuit. sed int
vtrūq; p̄dictorū tenens mediū pulue
riculis seu dissolubilis sit ut con
uēienter aptet. radicibz aut ramis
sine radice plantatis et pedibz medio
criter conculet. Q̄ si nōitas te co
gerit i tra in tra nimis siccā uel mol
li plantā de locis alijs. ueniens ap
ponet. usq; ad omni p̄ceptionē ra
dicē & et. usq; ad q̄ sorbis replent
si habūis habūdantia eius. Plāta
autē plantaciones p̄dictē de mēlibz
octobrē & nouēbris i locis aridis &
montuosis et calidis ut eisdē terre
superflua siccitas ai plantas hūdi
tate hyemis temperet. In hūdis
aut aut ualliculosos locis et frigidis
uēientius in february et marz mē
se plantant. ne siccū loci et remis
hūditas debilis plante nālez caloz
extinguat. In t̄patis autē locis vtrūq;
tempore satis ogrue plantant. uel et
tñplantant. hec quidē que dicta sūt
i his que ai radicalz plantant. ap̄rie
locū hñt. Que uō plantant semina
mense january ponenda sūt non am
plius quatuor digitis sub tra posita
ut semine te mense subsequenti febr

tumefacto statim cum primo uenis & solis calore senserit aperiat cortex et pullulet noua planta. Quod si locus sit calidus & siccus ruerentius octobris uel nouembri mense ponitur. Et rami qui sine radicibus plantantur de mense maris infingantur ab arbore nup abscisi cum uiridis succus sit certus uis infusus. querunt quidem plantatio sitis et apre fieri potest de mense octobris post humidum autumnum cum nondum humor & spiritus uiridis plantae fugam habuit ad radices nam tempore maxime frigoris calorem naturali arboris ad terra uiscera calida fugiente secum humor & spiritum trahente si tunc rami aut palmites plantandi recidantur a matre plantante debile conualescent. Ramusculi qui plantantur torquendus non est. nec in aliquo more verandus. & pars ea de qua radice sperat iniurie nulli subiacet & maxime in his que amplos pores et ligni rari dispositionem habuerint aut medullas magnas ut est salix et vitis & filia. hoc seruabis. sed in his plantis que solidum & spissum lignum habent ut buxus & laurina et similes. forsitan proderit si rami pars sanctorum inferior et insassura imittatur lapillus ut per longitudinem pororum plantae facile humor terestris ingrediens plantam nutrat & conalescere faciat. Caput inferior iterum figendum non rotundo. sed longo uulnere transversum ferramentum madat acutis. aut ab arbore laceratus planter sic enim pores quibus attrahit nutrimentum apertiores habet. In omni plantatione que post remem in locis calidis et siccis facienda est utile puto si scrobe terra modico maturo letamine mixta repleta succo aut lauatura letaminis asp

gat leuiter ne terra contempset et fossa medicum uacua relinquitur ut estatis tempore yberes colligat facilius quam eius superflua temperent siccitate. In his aut plantationibus que ante remem sunt erit melius terras cum plantas exaggerare ipsamque fortius premere ne ad plantas superflua humiditas digressus impediens colligat. Rami qui plantandi sunt potius biennales quam annui existunt exceptis vitibus & quibusdam aliis quibus annui tamen modo esse debent atque tales eligantur qui sint lecti succosi nitidi gemmis plibus et grossis oculari. et ad unam tamen matrem sint redacti. In plibus tamen amputat agrue summitas & in deteriora longitudine relinquitur ut in salice vite. Olina. et ulmo si placet & in quibusdam aliis his filibus

De mationibus per quas plantae mutantur ad domesticarum dispositionem

I Natio fit multis modis. scilicet ea que maxime proficit ut per eam rudis siluestri mutetur dispositio in domesticam & usui ruerentem est dispositio quod filius fiat matio in filia secundum genus et non secundum speciem sicut piri in pira et mali in mala et sic de aliis. si enim diuisa genera in diuisa infant nutrimentum taliter ad aliam dispositionem altatum vix bene nutrietur et forte corrumpet plantam insitam per rationem quam diximus de corruptione seorsum animalium et agrorum quoniam diuisa genera semina promiscuentur. Est autem plantarum ad iuicem inter omnia animalia prima similitudo. Licet enim arbores species suas differant. tamen lignum unius speciei arboris non multum distat a ligno speciei alterius et hoc contingit itaque forma formalis plantarum inter animalia plus

et mationibus

et mationibus

et mationibus

i uersa materie et q̄ in nullo uel
modico eleuata super eā p̄p̄r quod i
uita ei⁹ oculta ē. hac et de tā fit q̄
arboris vni⁹ nutrimentū digōnez h̄t
sufficiētē p̄b̄ ut nutriet aliā. et
seda digestio adhibita per aliā con
uertit succū i sapore et figāz fruc
tus fm q̄ uenit sede. Et id ē q̄
diffiles sibi plante insunt duales
aut et fructificant. Optia t̄m insi
tio ē ut dixi silis q̄ntū p̄t in silia
p̄cipue in trūchū aut ramos oēs
maiores ut sepe probam. Itē aut var
io q̄ melior est insino in arborē do
mesticā q̄ siluē. q̄ meliōs fruc
tus producat. Item melior est si
fiat inferius in stipite q̄ in ramis
i altū q̄ melior sit imitatio in toto
q̄ in parte. Quia ab oīs insino fit p̄
infixionē unū in aliā & per fortē
alligationē. ita q̄ insita q̄ uenas ra
dicales spargit in ea insere fit q̄ il
la cui⁹ mollicies tanta ē q̄ citius con
uertit q̄ insigi et colligari valeat
non possit iſeri aliam plantē & id
herbe molles h̄ntes stipites et olēa
et nimis tenelli surculi nulli plante
q̄ diu tales sūt inseri p̄nt. q̄m i
serta non cito radicat in ea cui in
serit. sed oportet q̄ processu t̄p̄is
confortet et continuet cū ea cui
serta ē. hec igit̄ est cā q̄ mollis
planta. nec in mollez nec i durāz
nec in silēz nec i dissilez inseri p̄t
Adhuc aut̄ neq̄ in eā que multū
dura ē uenienter insitit multū
enī dura non de facili in se uenas
radicales recipit p̄p̄r ariditātē et
difficultatē dure perforationis et
ideo tales insitiones plerq̄ male
proueniūt. Ad insidentes quere

debent parua fragra recentia in q̄b̄
sit multū succositas. & parua duri
ties que q̄dez substinē possit colliga
tionē et facile aperiat a calōe nālī.
hec ei cū insere cito aperit se x̄sus
eam cui insere et emittit eā in ve
nas radicales per quas sugit meli⁹
nutrimentū q̄ sugeret ex tra. et id
tūc dualescit insita meli⁹ q̄ si in tra
cēt fixa. Et hec ē ratio insinōis p̄p̄r
illud quod de ea dictū est in eodē
libro. Itē sūt surculi insendi ste
riles q̄ ferentes fructū t̄m in ea
ponūt q̄ non facile ad debitū rēre
p̄nt augmētū. Item de nouo nati p̄p̄r
rationes p̄dictas. Itē gēmis grossis
spissis & plūib̄ oclati. q̄ ubi mul
tudo gēmaz grossaz et spissaz ibi
habundantia generatur uirtutis q̄
maxiē in hūore digesto & spisso et
optiē mixto in gēmis adunato con
sistit. Item ab orientali arboris p̄p̄r
casi q̄ i ea magis q̄ in alia p̄t i ra
mis p̄p̄r illustrationē t̄pati calōis so
lis ē caliditas et hūiditas que in oī
b̄ aūtib̄ sūt cū uite. sed et ex alijs
accepti p̄tib̄ dualescit. Oportet aut̄
scīre q̄ insitionū multi sūt modi q̄
optiē proueniūt et a siluēitate ad do
mesticationē plantaz t̄m mutāt. p̄
mus quidē est q̄ fragra eiusdē arboris
oīa ultra medū medulle extrinſuerso i
cidant & tūc alliget qd̄ masū ē sicut
vulnā ligari conueniūt et arcū po
nat cetera uel lutū ad plūne et ceterū
secor defensionē nocumētū. & ne rī
pi aut eorū plage aperiri agitantē rē
tor possint. uenientib̄ partibus mu
niant. statī enī osolidato vulnē supe
ior pars emūdatū in sapore profert
fructū p̄p̄r digestionē succi i nodo fōm

facta et hoc proprie de masio que qdē
plantā in alterā non inmutat spēm
seu genus. sed eā de siluri domesticam
facit. Sedus autē mō ē q' vna et ea
de arbor absadat' in trūcū et fragmē
superius in eadez arborē acceptū trū
co suo reinfat' tūc enī dualēscens i
sita profert fructū alt' gñis in sapo
re et qñtitate et figā q' prius protule
rat. Et iste modus fecit dñsitate cōz
que ē in malis et piris et cōis fruc
tū. tanta ē vis nodis & duersationis
poroz q' pñs ascenderūt q' succū ex
nodis et poris retentiū dirigūt ad a
liā formā plantalē que in forma mō
strat' in qñtitate et sapore fructus.
vt ait Albertus. Tertius modus i
uentus in vite & in q'bdāz alijs que
ex medulla crescit. Videlicet q' gēma
vitis vni' exadit' usq' ad medullam
profundato vulnē. et tñsuerse vtriq'
obligto & tñdem de gēma alt' vitis e
ruit et loco alt' ponit' et fit colligat'
sicut i alijs. et tūc dualēsat et fructifi
cat et fiet hoc forte i alijs arboribz
sed in vite expertū ē. Quartus uēo
modus insitionis ē quo fragmē vni'
arbois in aliā insit' arborē et dualē
sat et fructificat i ea p modū q' sepe
dictus ē. Et iste modus regularit' cū
fuit magis filiuz erit melior et meli'
dualēscens et fit proprie in illis arbori
bz que rectos hñt poros et per tuni
cas ligneas a radice accipiūt nutrīē
tū. S; iste modus et silt' sedus i ples
subdiuidiūdit' modos. Et vnus qdē
ē quo surculus inferendus int' corti
cē et lignū noue mris impñit'. Exds
ē cū surculus scisso infigit' ligno. 3'
q' fit more emplastrī. 4' q' dicit' ad
bucellū. Quintus uō in amedā seu sa

lias ptica perforata. de oibz per ordinē
ē videndū. Prim' qdē mō quo
surculus iter corticē lignūq' deponit'
fit hoc mō. Trūcū serra readam' acu
ta in loco mudo et succoso. ipm'q' cū
falscia corticē desuper poliam'. de muni
mīe salicis aut ulmi ligam'. ibiq' in
ter corticē et lignū amecū ferreū uel
osseū in acutū tendēs ab vna parte
planū et ab alia q' rotundū. tribz ppe
digitis osiderant' deponim'. ne corti
cis falscia sandat' et i eū locū sub duc
to ameo statū surculū nigim' ab vna
parte densū salua medulla et corti
ce partis alt' pellicula extiori rimo
ta ita q' optē trūco adheret surculi
māsura qui sup trūcū qtuor aut sex
digitis emineat vel usq' ad octo duos
vel tres. a plūes surculos p trūca con
stituim'. qlitate qtermis digitis vel a
plius aut min' inter eos spatū relin
quam' et luti desup quēcienter poni
mus et disponim' pectā et ligam'. h
autē modus optē opñdit et dualēsat
sed fieri nō pot' n' de mense maraj vel
aprilis cū iaz pot' lignū a cortice sepe
rari. Sed nec fieri pot' n' in trūco gro
sso uel medioc' et in his arboribz que
grossum hñt corticē et pingue vt sic'
pirus et malus et silēs. Comualēsat
autē maxie uix trāz hui' facta insitio
. Et est i q'cūq' parte stipitis et gros
soz ramoz satis agrie pñueit. sed
duobz ad min' annis pñicaz pñt' vñtor
rabrem admīculis eget. Modus autē
2' q' fit abaso stipite hoc mō agendus
ē reseret' trūcis et desuper ponat' vt
dictū est i modo predicto. de mī san
dit' in ea pte que mag' succosa videt'
et que corticē ibidē planū et adeqñ
omī surculi agriū cernat' hñt quod

maximè inuenies ubi max⁹ e⁹ spatium int⁹
corticè et medullà p⁹ habundantiã
nutimenti q⁹ ad partē illā accessit. q⁹ si
antēq⁹ sandas vinculū prope sūmum
stipitis ligam⁹ trūcū a nimia longi
tudine scissurē defendens. dem⁹ cune
uz duob⁹ digitis uel modicū min⁹
longū formabis ī surculo ab utraq⁹
parte decissū. salua medulla et aperta
scissura cū aliquo cuneo. & de ip⁹ scis
sure labijs sublata oī lanugine si affu
erit cū pūcta pūi cultelli acuti sur
culū ininges taliter q⁹ cortex cortici
adequet⁹ in parte interiori et lignuz
ligno exfi⁹ ut succus inter cortices
et ligna possit uberius p⁹siē. In al
sura et⁹ surculi optiē trūco ne ue ma
trix adherat. dem⁹ subducto cuneo
uel ī trūcho surculo sponte constringa
tur imissus s⁹ rimulas et cortices
rūgendos aliquid corticis ei⁹ dē ar
boris uel panni linei cerati ponat⁹
et cū iūco stricte liget⁹. Dem⁹ ut ait
uaro subtili puluē in superiore fas
surā imisso creta plimū opressa cū
pauca arena & fimo bubulo ut idē
ait. uel cū cera s⁹ trūcū. & ligaturā
ad defensionē caloris uenti & pluuie
igē disponat⁹ et pecia fasciet⁹. Ego
autē plus q⁹ milies probam et semp
inueni sufficē solaz cretā bñ op⁹staz
sine fimo & arena uel cera uel pul
uere in scissura. hec et⁹ proderit
ne vapor a radice mris ascendens
ad nouū alendū filiū ei⁹ dē foras a
grediens deneger⁹. Nōndū ē tñ
q⁹ isti⁹ mōi actus et operatio diūsi
ficat⁹ scdm diūsitatē grossitudinis
et tenuitatis stipitis inserendi et
cunei surculi incidendi. Naz autē
inserendus stipel⁹ ē ualde grossior

duob⁹ pot⁹ sandi mōis. Vno ut ab v
na parte tñ usq⁹ ad medullā tñ sur
culus infigat⁹ alio cū igneo ad hoc
scalpo sandat⁹ ibiq⁹ vnus tñ surculus
ifigat⁹ alio ut ab vna pte stipitis ad
altaz scissurē pertīseat ibiq⁹ duo sur
culi. s⁹ vnus a q⁹libet parte ponat⁹. vel
vnus tñ si placuit ab una parte altā
vacua remanente. Si uō stipes ē mo
dicū grossior surculo nōio per medi
ū sandit⁹ & vnū solū recipit surculū
Vbiq⁹ autē un⁹ tñ mō surculus po
nendus ē. debet cuneus eius formā
ut ī scissura ex utraq⁹ pte facta cū
corticē cūcienti remaneat. In quar
ta uō que int⁹ stipē stāe debet nihil
corticis & latitudinis videat⁹ a mo
dicū eo mō quo meli⁹ surculus tam
ī cortice q⁹ in ligno stipiti extius et
iteri⁹ adequat⁹. Vbi autē duo surcu
li sūt ponendi fiat incisura cunei
a duab⁹ p⁹ib⁹ usq⁹ p⁹pe medullā que
sensū ad medullaz accedat ab alijs
duab⁹ p⁹ib⁹ sit q⁹ ei⁹ dē latitudinis
ita q⁹ pars paz latior cū oī cortice p
manens ex⁹ cū cortice matris eque
tur pars uō strictior remota exte
riori corticula uersus medullā sti
pitis interi⁹ disponat⁹. Si autē stipes
ē eq⁹lis surculo qui inserit⁹ formet⁹
cuneus ut ab utraq⁹ parte cortex sit
et vtriq⁹ fiat eq⁹tiō & cortice vel pe
ciola sup⁹ rimulis p⁹ita subtili vin
culo scisso vel cordula cū modica stē
tura liget⁹. & post modū cū creta seu
cera et peciola fasciet⁹. Et hic modus
iūz trāz et in altū & in sūmitatib⁹
optiē qualescit. Et omīs iste forme
que sūt scisso trūcho p⁹nt fieri cūcien
ter de mēse febr⁹ & marcij et et tñ
se aplis si surculus oī tenera parte

puer. & melius si colligantur ante pullu-
lent. & dum sub terra in loco frigido &
umbroso fuerint similitudine non submi-
sis. Et est de mense Jan. cum calefactione
ignis facta insitio respondit cum et au-
xilio aglutinas curat succus. Sed
tunc temporis erit insitio ceteris melior
et meliusualescens cum iam cortici si
viridis succus intulerit et gēme inapi-
ut esse suspecte. Ego ex malorum insitio-
nes feci cum principium aug. de surculis
illa estate maturatis. & satis agnue
provenierunt. Verum talis insitio faci-
enda est sub terra vel modicum super eam
ut emulatione terre a tanto estu insita
defenseret vel super eam vas aliquod stil-
lans suspendat. & hoc auxilio potest
hoc tempore et in alio fieri. Sit et ut ait
uario hec insitio modum in solutio est
uo et cunicule signo et papue i fco
ut in tractatu insitionis sit lacus
scripsi. Potest et predicta insitio fieri sub
terra et circa terram seu modicum super eam
ubi sine dubio insiti ramusculi pro-
veniant omnibus alijs locis ad incrementa
maiora. quia ibi lignum et cortex maxime
beneficio solis adherentis humescat. &
loci insitio magis convenit plantis pui-
lis in quibus insitio celebrat. Si vero plan-
ta mediocriter magna fuerit modum se-
rit eandem in locis altioribus inserere ut
cortex sit munda et succosa quod ipsam
cum terram inserere. quia sic fructus ex ea
pluribus annis tardius haberet. Verum
quanto magis inferius fiat tanto magis
domesticat fructus ut super probatum
fuit. Si vero fuerit arbor magis plenos
hinc ramos nil erit valius quam ramos in
locis nitidis reserare ibique quotcumque vo-
lueris surculos inserere. Quod si adeo veni-
sta est arbor quod ramorum cortices nimium

sunt rugose ac humore consupte. arbor
eadem modat & relinquatur incisa usque
ad annum sequentem et tunc insantur sur-
culi qui in ea nati fuerint leciore. & in
modiori parte locati circa assis ceteris
et abiectis quod tot nunc esse poterit quod
inserenti placebit. quia omnem nunc sur-
culorum sufficienter nutret talis arbor
Modus quidem inserendi quem paladius
emplastratione vocat. sic ab eodem
fieri affirmat. Ex novellis ramis ni-
tidis et feracibus gēma que bene appe-
bit sine dubio processura duobus di-
gitis quadratis circumsignetur ut ipsa statu-
at in medio. et ita subtiliter cortex leue-
t & acutissimo scalpello ne gēma ledeat
Item ex ea arbor cui gestimus inse-
re siliam cum gēma collecta emplastrum
terram nitida terra atque uberiori loco tunc
ibi convenienter pressum cum gēma vi-
culis cogit sine lesione gēminis co-
herere. ut ea que apponit reddere lo-
cum gēme potius includat tunc luto
super linis & libera gēmaz relinquit
Cui multum proderit si pericula cu-
cera super iunctura & rimulis cor-
ticis apponat ad extrinsecorum no-
cuntorum defensionem & nutientis
succo et vaporis vimificam retentio-
nem. Ramos demum superiorem eius
arboris reserabis. ne mater proprios
volens nutrire ramos alienum filium
sibi propter utilitatem traditi per eun-
dem relinquat. Deinde vero vigin-
ti diebus exactis a pluribus resolutis
vinculis reperies extrinsecum seminis gē-
ma nutre in arboris aliene membra
transisse. hic autem modus de mense
Junij fieri posse asserit. licet & ante
et post modicum respondat tamen modo
gēma conveniens habeat. Et mo-

quidem quilibet dicitur ad bucellum quod
hunc proxiore plimum est affinis fit
hoc modo. bucellum primum grossitudinem
pollicis longum cum gema in medio
de nouo surculo eleuatum in nouo
surculo eadem grossitudinis. suo cor
tice in tres uel quatuor partes scisso
et dimidato ponatur et tunc ad inferius
considerantur primum quod ligno stipitis
mediocriter stricte adherat et cortex
appositus amuli non scindatur. Et sine ge
ma posita super locum gemae sublata
ponatur siue non nihil sit siue aliquod
ligatur uel alteri rei auxilio dualis fiat
Abstandenda tamen est omnis arcidans so
boles surculorum ne insite subripiant
nutrimentum. Et tamen magnam admihi
prestabit si cortex pendens taliter
recedat quod remanenti appositus buc
cellus subtiliter adequetur. et propter dic
tam cum pecaola. tamen creta sit uictu
riz in totum bucellum ponatur. libera ge
ma relicta. Tamen ne creta cadat line
a pecaola faciat. sit autem hic modus de me
se maii. postquam cortex sepeatur a lig
et de mense aprilis et maii si surcu
li antequam gemet collecti fuerint ne pu
lulent in loco frigido & umbrato.
sub terra pro parte submissi. Item exp
tamen est in mense iunij cum fine et iulij
bucellum primum cum gema de nouissimo
surculo eleuatum. & in nouissimo sur
culo eleuatum et in nouissimo surculo
positum eadem grossitudinis. siue ge
me adequetur siue non. siue aliquo
auxilio ligatur uel alteri rei optime
dualiter. Et tamen hic modus quod superior ex
imo quod emplastratio dicitur loci habet in his
solis arboribus quibus succus pinguis est
in cortice. ut ficus oleis castaneis et si
milibus. Potest et sine abasione in

serendi surculi eleuati bucellum et ad
mestiam eadem grossitudinis ab una
parte scissum ibidem apponi. et cum filo liga
ri et spari ut dictum est superius. et cum ophren
disse videtur super bucellum absadi. relic
ta enim summitas surculi ad bucellum for
tius attrahit quod absasa et hoc modo
primum plures eadem eadem spei et diuisur in
una virga formari. Modus uero qui
fit in amedam uel salicis partica fit
hoc modo. partica uel baculus dictor lig
nox perforatur subtili teretra et acuta
ita quod inter unum foramen et alter sit spa
tium semipedis. & surculis modici ra
lo cortice intrinsecis iacent uigatur
in scrobe surculis eleuatis ita tamen quod p
tice salte salicis summitas aliqua rema
neat super terram. hic uero post annum
ma totaliter eleuata et inter et surcu
los in terra plantam quoniam habet radiabus
pluribus decorata in ordinata scrobe de
pone. Cui forsitan proderit si creta li
sera foramina et eorum fissure undique
optime obtinentur. Quidam autem in
asserunt se expertum fuisse hac insino
ne in palo salicis uiridis perforato
usque ad medullam solummodo. et inhe
risse surculos eadem grossitudinis remo
to cortice quatenus intrabat in foramen
ut cortex surculi egeret cortici pali. et
cum creta omnes rimulas obtinuisse. et po
tuisse palum sub terra quatuor digitis in
centum in loco aquoso. ita quod de palo non
apparuit. sed soli surculi super terram et
opidisse optime omnes et resecato inter
surculos palo plantis dualis esse.
Alii autem inserendi modum retulit Co
lumella dicens gallica teretra usque ad
medullam arborem perforanda plaga in
ternis leniter inclinata ubi deducto
omni fragmine uirum uel ramum ad modum

foramē delibratū succidū tū et hu-
mentē strictū impmī vna uel dua
bī gēnis foris elictis. et tūc argilla
et musco locū diligētē operiri et ita
vites in ulmo inseri posse dixit. Pda
autē duo modi fieri pnt. 1. mode in mē-
se maraj et pñ. aplis ac februarij fi-
ne cū viridis et nouis succore
aeris dissolutus mouet i cortice. Itē
scribit varro aliū modū insendi suo
tpre inuentū ēē in ppinquis arbori-
bus hoc mō. ex arbore q̄ vult habere
succidū in ea quā insere vult ramu-
lū traduat. et in eis ramo pāso ac de-
fixo implicat in locū q̄ tangit ex vtrāq̄
parte q̄ intus ē falce extenuatū ita
q̄ ex vna parte q̄ celū in sursū corticē
cū cortice exequū hēat. eius ramu-
li quē inseret caciū ut directū sit
ad celū ariet. postero anno cū com-
pnderit vnde pparatū est ab altera
arbore pache. Ex p̄dictis igit p̄ter
q̄ licet in sito in silia sit melior tū &
in dissilia plexq̄ ualesat et infinita
mirabilia facit q̄ apparent his q̄ expe-
iri desiderant et ita liby excitant.

*Ex quibz dispositionibus & in q̄s
tūmūter planta siluestris i dome-
sticationem.*

Ex his que sup̄ determinata sūt
sciamz plantas siluestres ēē spi-
nosas et scabrosas in cortice
sua. & puoz et multoz folioz. et pli-
moz fructū et in q̄ntitate minor et
acimoz et siccior & siccior. Et hec oīa
nō dubitamz accidē plante p̄p̄ simi-
nūmentū. & iō planta in oībz his
disposibz mutat p̄p̄ nūmentū culti-
ris agri & oppositas dispōnes. Spino-
sitas enī venit ex hūdo nūmentali
incenso qd̄ regit ad sup̄ficiē ptingē

a medulla ip̄a sua incensione. et hec
i domestica mutat p̄p̄ hūdantiam
hūdi. que non patit calorē acū. sed
frangit eū et non sinit terestrie regre-
gari. sed infundit & curē ip̄m facit
in poros plante. Sile autē eadē hū-
di hūdantia fluit i maiorz folioz di-
uisione. hoc et facit ut maiores sint
fructus domesticaz. Et q̄ hūor silue-
striū tenuis et subtilis ē p̄p̄ p̄m
eaz nūmentū erit hūor domestica-
z spissus et viscosus ad flantitatem
accedens p̄p̄ eius habūdantiā et le-
tūmīs admixtione dūmixtēz. Tenu-
e aut et subtile facile disp̄git a ca-
lore et didit in plima. et iō nūo sūt
plimi fructus arborū siluestriū et nō
uermiculati. sed integri in arboribz
diu perseverantes. qm̄ subtile et tenu-
e nō facile putrescat. nec de facili clau-
dit porū sue uegetationis per quē sug-
git ex arbore p̄p̄ue cū in eodez hū-
do sicut in p̄prio subiecto sit calor a-
cutus. habūdans aut et spissū et
viscosū hūidū per magnas p̄tes flu-
it i vnu. et non ē facilis diuisionis
eo q̄ calidū eis est helus. et ideo sūt
ex eo magni quidē et non tot nūo
fructus sicut extenui subtili et aci-
ti calorē existente & cito hātes eius
calor p̄mittit claudi eis porū per q̄
sugit ex arbore. ita q̄ multi talū fruc-
tū cadūt ante tempus maturatio-
nis et de facili attrahūt vmes. Qd̄
aut succū et dirigat in domesticis
nodi p̄p̄ue sūt insitionū q̄ tenēt
in torturis suis et tūsuersalibz poris
hūidū donec ad suauē maturetur
saporē et talis quidē est tūsmuta-
tio eaz per insitionē domesticaz ar-
borū. Ille aut plante que sūt de gñe

gnor et oleor ex solo cultu et cibodo
mesticant' ex hoc q' sbe mollior et
maiores efficiunt' et sui saporis et hu
mores min' efficiunt' acuti pp' tam
qua' sup' dixim'. Subtilitas ei' cori
cis que est in domesticis et planti
es absq' dubio ex bonitate et ha
bundantia prouent' nutrimenti

*De locis multib' & valibus ge
nerationi plantar'*

Planta in gnone sua duob' in
diget. quor' vnu est materia
ex q' fit. & alter est locus sue
gnonis q'madm & pater. et mariz
q'dem impedit loci salugo. eo q' ex
siccit' hūidū radicale plantar'. Cu
ius sign' ē q' t're sille omixte uel sa
le seminare steriles efficiunt'. Loca
aut' ppetuis nimb' coperta oīo nō
ppetuit gnoni plantar'. q' experim
to comperim' nūc a t'panito esse
remotissimā. pp' frigus glaciāle q'
est mortificantiū. Oportet autē
scē q' si aliquis locus in se t'patus
i reme frequenter sit nūc coptus
iste ex nūc trib' ex causis secun
ditatē accip'. Quar' vna ē q' vis t're
euaporans reflectit' sepe ad t'ram
pp' nūis copimētum. Alia autē
q' nūis uel nūe respsa caliditas
ad t'ram illā spūans uociens gnō
ni plet nutrimentū hūidū quod
paulat' et per vices distillans su
periorib' partib' terre uigore nati
tati plantar' otinue infundit. Ter
tia cā est q' nūe frigiditate sua lo
ci arostante vigorem p'ncipior' ge
nerantiū plantar' continet ne eua
poret et continet t're superficiem
ne emitat' intus i viscerib' t're
vapores gnatos q' gregati ad sup

ficiē ingrediendi radices plantarū
et pstant ei' nutrimentū et fomētā
et gnones mē que ingredit' plan
tar' omixtioni. Sicut aut' dixim'
q' locus ppetuis in frigore pp' nūo
sitate non uocit gnoni plantar'. ita
eodē modo in locis salitis et siccis
non apparet multū generatio plan
tar' pp' remotionē locor' a t'pani
to. hec ei' loca multā saluginem
hānta multe sūt siccitatis. et p' nūc
et multe frigiditatis. eo q' calor
plexionalis non oualescat et retie
tur i in hūido t'pato. et si calor
alis aliqñ sit i talib' locis ē adhu
rens. et talis calor nō remanet. s'
exuolat adustus frigidus et morti
ficans ea que forte nāsa debuisset
Et signū hui' t're q' minorat' et h'
bit' ex siccitate et frigiditate. q' elō
gat' a calido & hūido que eleuant et
faciūt crescē loca et exaltare. pp'
quod t'ra dulcis que habūdat i cali
do dissoluēt' et in hūido uaperan
te frequenter eleuat' in colles & mō
tes et t'ra saluginis multē dep'mit
et inferiorat'. In locis aut' calidis
per uociēntiā mat'ie plantar' & loci
apte & bene nate prouēiunt. In ta
lib' ei' locis dulcis ē aq' subtilis &
bene digesta eo q' a calore loci talis
ex profundo attrahit' t're & bene
omiscet' et bene dirigit' a calōe loci
ēminante. A calore ei' multo nō ad
hūrente prouēit hūidi t'rocho
Calor ei' in talib' locis habundat ex
duab' causis. q'z vna ē calor loci
t'nes calorē. scdā est calor solis qui
ex aliq' reuerberatione multiplicatur
super loci illū. Et loci quidē calor ē
sicut inst'alis. Calor aut' solis ē sicut

sicut eminans et formalis et q̄ uiuificans. et ideo continue format humi-
dū plantis. Aer etiā imixtus ē hūi-
do locor talū & ille uiuat ad hoc ut
hūidū sursū spirando educat i plā-
te figurā. Montes autē eo q̄ sunt
subtus rari et vaporosi attrahūt a su-
is rariantibz hūorē adiūuat ad hoc
claritas multa que est radiorū solis
et stellaz & multa nexū montis
reueratio. Et ideo festinat in his
hūidi decoctio p̄cipue i latē uerso
cū calidū solis hoc est cū meridiem
p̄pter quod plante multe et bene deco-
te proueniūt in montibz et p̄cipue
minū. hūidū ei attractū ad mon-
tis superficiē ex figā deueritatis
continue defluit. et ideo superius vni
remanens optiē dequoquit. q̄ me-
lius uinat a calore q̄ nō est supflu-
ū. nec oīo siccit. q̄ continue exhit
ex rario montis et fouet pluuijs
et roribz. Et hec est cā q̄ in alto
deuexo montis crescit uina odori-
fera. et plante aromaticę. et sunt
sicciores aliq̄tū. Ad pedes autē
eorū montū sūt plante & uina
magis hūida & min⁹ digesta. et
plante spissiores & grossiores p̄pter
multū hūidū auexo montū con-
tinue ad talia loca deflues. Que-
dam tñ loca siue plana siue mon-
tuosa p̄petue sūt sterilitatis et hec
uocant heremi et hec sūt arenosa
et salsa uiccentem in se hūia sal-
sedinē & siccitatē. Et int̄ arenulas
locor talū sūt raritates eo q̄ p̄tes
arenaz sūt contiguae et non con-
tinue. Planta autē non pōt ḡuari
ex uapore continuo q̄ diffūdit ex
circūitu loci ex multis p̄tibz loci cō-

tinuus a uirtute solis euaporantis
In talibz ḡ locis a non ḡnat oīno
plāta aut rara et debilis eētie sic
est saxifragia. et quedā alia ḡmina
p̄na p̄tibz enī loca non i coherentibz
p̄pter adhesionē ipossibile est partes
uaporis solide eētie et cohēntis esse
p̄pter quod et expirat inter arenas
per diuersas partes & non format.
Amplius autē luti q̄ ingemūz est
et lix agrossa terestritate p̄pter uen-
tositatē suā nō producat plantā vne-
tuosam esibile. Planta autē q̄ sup
solidos nascit lapides p̄pter carentiaz
hūoris uix longo contingit et cres-
cit tpe. planta ei remanens & cres-
cens indiget tra & aqua & aere. et
raro hoc planta que in lapidis solidi-
tate ē eripens. Est et alia plante
consideratio ex loco plante proueni-
ens qm̄ si sūt in loco qui ē p̄pter solē
hoc ē ad directū solis respectū ver-
sus orientē & meridiē acius nascit
& crescit. eo q̄ calor solis directus
et diutius manēs sup eā uemen-
tius & fortius mouet hūidū eius
et q̄ sūt ad aquilonē et occidentē
ita q̄ sol cito declinat ab ea tardabit
ḡnatio & nutrimentū diminuet. fi-
at autē hoc duplē nālē. s. aut per ac-
cidens qm̄ locus aliquis ex montibz
uel alijs cāis p̄prietatē accipit orien-
tis uel occidentis. Sile autē si i lo-
co plante sit aq̄ frigida grossa i se
occludens aerē siue uapores aeris
que sua frigiditate & spissitudine
ascendere siue euaporare nō pmit-
tit plantas nutriri ad magnū nut-
rimentū. Eodē autē modo impedit
siccitas retenta in loco aliquo nut-
rimentū plantaz p̄pter defectū hūidi

nutrimenta tunc enim calor naturalis diffu-
dit ad extrema loci et agit in illo com-
burendo poros viarum sicut obstruit
in cisternis adusto et tunc aqua nutrit et
si adeo non habet meatum per quos
in planta nutrimenti evaporaret et
et remanet planta destituta nutri-
to et ideo non crescens in magna quantitate

*De terra et cognitione fecunditatis
et sterilitatis eius:*

Terra est unum ex elementis genera-
torum. Cuius naturalis locus est in
medio totius in quo naturaliter
manet quiescentia et ab ipsa cum ab eo
separata fuerit naturaliter mouetur. Est autem
frigida et sicca sed accidentaliter rebus
extrinsecis immutatur. Eius uero esse in-
genitatis uivacitatem prestat ad retenti-
onem faciendam et fixationem et ad suan-
das figuras et formas. In terris uero sunt
palatium fecunditas quenda est ne al-
ba et nuda gleba sit ne macra sabu-
lo sine admixtione timenti ne arena
sola ne arene squalentes ne ieiuna
glauca ne arenosi pulueris lapidosa
macies ne salina opaca vel amara
ne uliginosa terra ne totus arenosus
atque ieiunus. Ne uallis nimis opaca
et squalida. Sed sit gleba putrix fere
nigra et ad regendum se generum sui ca-
te aut mixti coloris quod et si rara sit tamen
pinguis et cretosi soli aduictione glu-
tinetur. Que protulerit nec scabra sint
nec retorta aliter retorta nec suauiter naturaliter
egentia. Vix quoniam alia terra dandis fru-
mentis ducit et alia magis vineis an-
ci est sciendum quod frumentis dandis utilis
est quod naturaliter et sua sponte producit ebulum
Iuncum germen Trifolium calamum Ru-
bos pingues prima siluria Lappas
farfina Malua et ceteras huiusmodi herbas

que latitudine et pinguedine foliorum le-
ti soli et fecundum demonstrant. Calor
tamen terre non magno opere desideretur sed
pinguedo atque dulcedo. Pingue sic a-
gnoscat terram glebam parum dulci aspargis
et subigis si glutinosa est et adhaeret
stat illi esse pinguedinem. Item scire et sci-
sa et repleta si superauit terram pinguis
si defuit exilis si uenit equa mediocritas
Dulcedo autem cognoscat si ex ea parum ag-
que magis displicet si eadem quantitas
totus ager videtur. glebam fictili uale
dulci aqua madefacta inditio saporis
explores. Vineis quoque utile per hec
signa cognoscere si corpus aliquatenus
rari atque resolutum est. Virgulta que pro-
fert lenia nitida procreta fecunda sunt
ut prius siluris prima rubi ceterisque
neque intorta neque in debilia neque macra
exilitate languentia. Et hec in tota dicta
sufficiant de terra agna vineis quia ple-
nius de ipsa dicta in libro vinearum. Et
cum sint genera terrarum plima pinguis aut
macra spissa uel rara sicca uel humida
lapidosa uel non lapidosa oroniosa l-
plana et ex his plerumque uicosa tamen prope
seminum et plantarum differentiam sepe ne-
cessaria maxime tamen et absolute eligen-
dus est pinguis et resolutus ager ubique
situs quod hic minimum laborem petit et fructu
tamen maximum reddit. Secundo bonum petit
meriti est spissus et pinguis quod licet labo-
re maximum petit tamen ad uota respondet
Illud uero tetrum genus est quod erit sic-
cum sili et spissum. Macrum et frigidum qui
ager more pestiferi fugiendus est. Verum
cum agri sint varijs utilitatibus deputati
Varro recitat Catonem in nomine noue genera
diuisisse. Ac gradum utilitatis scripsisse
Aut enim meliorem agrum esse illum ubi vine-
ta potest esse bono uino ac multo. Secundo

Vbi ortus iriguus. 7° ubi salicta. 8° ubi o
lucta. 9° ubi prati. 10° ubi campus fru
mentarius. 11° ubi cedue silue. 12° ubi
arbusta. nono ubi glandaria silua. 13° ubi
liq dat pmatu homis pratis. q modicas
aut nullas requirunt expensis extra vi
neis eo q fructu sepe supni deuorat

*De situ qui congruit agris rone fecundi
tatis eor*

Situs terrarum non sit adeo plano
ut stagnet nec pruptus ut
defluat nec obritus ut in
rimu delecta ualle subsideat nec ar
duus ut tempestates i modice sentiat
et calores. sed ex his oibz utilis semp
& eqta mediocritas requiratur. videlz
ut campus sit apertior et huiorez plu
uii clino sillente subducens vel collis
mollis per latera inclinata deductus
vel vallis ai qdam moderatione & aeg
clatate submissa. vel mons alti⁹ caues
defensus obiectu & a molestioibz ven
tis aliq lib⁹ auxilio. vel sublimis asper
sed nemorosus et herbosus. Preterea
positio agri qui ponendus e eligendus
ea sit. In frigidis prouincijs orienti vel
meridiano lati agi debet ee oppositus
ne aliam magni montis obiectu his
duabz pibz exclusus algere iugeat. In
calidis uo prouincijs pars potius septen
trionalis optanda e que utilitati uolu
ptati et saluti eq⁹ bonitate respondeat
tem aut varro q⁹ qtuor ee fundu con
sideranda sunt qbz fundus utilior uel mi
nus utilis reddat. Primu e si regio px
ima e infesta qm fertilis sit fundu
iutilis ni est ppe latroania. Sedm si
i regione propinq sunt boies q emant
que in fundo sint venalia vel non ca
re vendant que fundo sunt soportuna
fructuosior ei fundus est. Tertiu

si nimis longinq e ut ex ea distiale ne
cessaria portent⁹ ad fundu min⁹ fruc
tuosior censet. Quarto eide fundu
fructuosiore facit recture si vie sunt
quibz plaustra uel naues portat ac ex
portare nra possint. Refert etia ad
fructus fundi queadmodu vino in
ofinio ositu agri heat. si ad limina q
cetui ht non possit recte sedm ea silua
serre olea. q usq eo e conuui na ut ar
bores non solu min⁹ sed et fugiat ut
interdu in fundu se reclinat. et i con
finio uite et fundu faciant sterilem.

De munitionibz vinearum ortorum et agrorum.

Vinearum ortorum et agrorum munitiones
multis modis sunt quida
eni fossatis angust. quidam
sepibz. Ex palis et viminibz factis q
dam spinor⁹ aut alior⁹ arbor⁹ plantis
Et fossar⁹ qd⁹ munitiones plimu defen
dunt ab ingressu hoim et aialiu rapa
tiu. et ab inuria uicinaz aquar⁹ ad lo
ca defensi fluentiu. et maxie si ripas
habent uelud sufficientes agges ele
uatos. Multu et conferit agris et
vineis nimiu hmidis et aquosis ut ad
cas fluat superfluis hior⁹ aquosis
segitres necans et in loliu et auenaz
uentens et opletam digone hioris
vitas nutientis impediens. Et hec q
de fossata magna uel pua facienda
sunt sedm q magi uel min⁹ aquosa st
loca. et fin q magis & min⁹ hoim
et aialiu intrare uolentiu timent no
xa. sunt aut optie toto estatis tempe
si aq⁹ subitanea vel in fossatis repata
dis collecta non ipediat. In qbz locis
facienda sunt de mase Augusti septemb⁹
et octobris qbz mlibz aq⁹ fossar⁹ et su
perficii tre maxie osupta e. Qualiter
aut noua sunt fossata notu e q ab

veraq; parte latitudinis filii seu fumi
extendit et figitur deinde cum vinctis in
creta et agrionibus in sabulo foditur et
cum baculis ex terra remanens trita
terra proicitur et ripe cum cappis seu uan
gis et agrionibus poliuntur. Verum uero
fossata reparantur hoc modo. primo quod
omnia fossore impediuntur cum rationibus
extinguantur. deinde cum ligone fundus ra
datur et terra cum herbis rasa picatur ad
viam. deinde cum ligonibus adequantur et for
mentur ripe secundum quod stare debeant et
possibiliter fossati quantum placuit fodiantur.
Notandum est tamen quod in terra cretosa non de
bent fieri ripe nimis sed parae penden
tes quod post gelidam remane aduemente
ueris calore dissoluerentur et ruerent
sed in lapidosa uel solita terra non facile
mutantur ripe. Ordinationes septium que
de palis et viminibus sunt proprias locum
habent ubi minus ipsarum copia et ubi mul
titudine arborum spinorum plantationem et
dualitatem impedirent. Que quod
quodlibet fiant notum est quod afflicti palis
antibus semipede distantibus texuntur vi
mine et spinis desuper muniantur.
Et cum paucioribus palis viminibus debi
liores tamen sunt si afflicti palis duo
bus uel tribus pedibus inter remota quod
tuor partem distantes equaliter ex
transuerso ligantur deinde sursum rectis
viminibus positus itextuntur. Or
dinationes autem que de plantis spinorum
et arborum sunt hoc modo faciende sunt
videlicet quod fiat in loco munitionis
sulcus uno pede altius et tantum
de latus in quo plantae aliunde radica
te uno palmo aut duobus distantes
ponantur et terra que in remota fuerit
operte trita operiantur radices deinde
fodiantur fossati si fieri debet ibidem

et terra superdictas plantulas eleuentur
et cum tota sursum eleuata fuerit in sumi
tate si placuit alius fiat sulcus et si
milis plantatio fiat. Poterunt et mul
te plantaciones fieri ad fortorem mu
nitionem si placuit secundum modum in primo
libro traditum cum de tribus et amfio
queretur. Nonnullum est tamen quod ubi multi
nata est clausura ex spinis transactio
de sunt plantaciones. Vbi uero non tan
ta est natiuitas et lignorum habet penuria
per ignem potest modo fieri plantaciones
et precipue superior ex plantis ulmo
rum et prunorum. Ciconiorum et silium que
omnes plantaciones. Tercio annorum
cum ualuerint affrangentur et placentur
ut fortes fiant et spisse et ubi perditae
fuerint reparentur. Deinde cum spisse ac
uerint intricate disponantur et ligentur
ubi opus fuerit et non uix terram sed
uno pede super terram itendant tempore octo
bris et nouembri et melius febris et
maris usque quod incipit turgescere gem
me hoc enim modo semper clausa erunt
et sepius inspersibiles pullulans in sum
mitate in medio et radice. Ex his tamen
que in superiori acie sunt plantare po
terunt aliqui quibusdam pedibus pedibus di
stantes sine maiore ratione reliqui ut fi
tu ferant aut pro igne fuerint uel
edificijs deputentur. Et plantae quod
spinorum in acie inferiori ponende sunt
aut arborum alborum aut prunorum uel
rosarum silium et silium spinas acu
tas habent. Que uero in summo ponende
sunt arbores sunt prunae domestice
que spinis suis defendunt et spissa
earum pullulatio claudit ignem cito
uel quarto anno fuerint et plurimum fr
tu fierint. Vel sint plantae ulmorum
uel salicum uel populorum uel nucolorum

& atomorum. Aut malorum granatorum
in calido aere uel temperato et silium
arborum. & papue facile pullulantium
a radice. Notandum est tamen quod si terra
sit adeo frigida & dura quod in ea plantu-
le difficile spendant plantule solium
atomorum cum radiabz uel sine ponam
et ibidem que non refugit tale terra.
¶ Si est campus ulmus est utilior
omnibus alijs plantis quod et sepe sustinet
et accollit frondem uinas et frondem
iocundissimam ministrat ouibus et bo-
libz ac uirgas prebet sepibus et foro ac
furno. & est multis operibus optimus.
Si uero plantule desunt in partibus
illis aut alibi de deportentur radicibus
coptis et optime preparatis ut a calore
defendantur et uento a maturitatis
fructuum ipse colligantur & sole sic-
centur seia et in seminario mense Ja-
nuarii uel februario sata aut planta-
ta nutriantur ut sequenti uel tertio an-
no ipsarum copia finale habeat. Pala-
dius tamen papue matura colligi seia
rubi & spine que rubus canini uo-
cat. & cum farina herchi ex aqua
matinata misceri. fumes deinde spar-
tos ueteres mixtioni sic induci ut in-
ter fumes seia recepta seruentur usque
ad uerni temporis initia tunc ubi se-
pis futura duo sulci tribus pedibus
a se separantur sepe qui pedis altitudine
fiat et per utrosque cum semibus ob-
stantur fumes leni terra. In trigesima
die procedunt segetes quos teneros
admirabilis opus est adiuuare qui
inter se et spatia relicta vacua im-
gentur. *De fluminum defensionibus*
¶ Luna suo impetu sepe ripas
possessionum fodit et in eis
operantur ruinas. Et quicquid sunt

cremento et depensione vicinorum locorum
mundant et operunt etiam superficiem.
Et ubi sua rabie operantur ru-
pes modicum superius penaculi fortes
sunt sine impetu annis. Aut ibidem
migrantur ciste cum magnis cornibus
lignis ad modum crucis ab utroque
parte factis capite et uiminibus con-
texte et lapidibus plene que leigul-
li dicuntur. Vbi uero aquarum habun-
dantia superficiem operit et segetes
necat. sicut aggeres fortes et ma-
gni tales quod eorum potentia aqua minu-
it condicat quod si in aliquo loco debi-
litatur agger. antequam deficiat alius
ueniens post ipsum fiat et debilitat
in quibusdam incitat locis ut cur-
bestie ac homines nouum aggerem par-
rent et caulare cogantur.

*De campestribus agris colendis
de natura & utilitate fructuum
qui ex eis precipui*

APESTRIV

agrorum cultus
libro 2º gñalit
traditus ē. nūc
aut i hoc tñio
libro dicā sin
glant de cultu
et utilitate e

libet seīs et fructus qui seminat
in eis et eis ex papit sedm alfa
beti. Et pmo qdem de area et de or
reis que vniūq; semini coia et
nāia sunt

De area

Area longe a villa eē nō de
lent ppr deportandi fialita
tē. et ut fraus non time
at dñi uel procuratoris i ciuitate
suspecta. Si aut ut paladii ait
vel strata silice vel saxo montis ex
asa uel sub ipō titant tempore vi
gulis petoz et aque admixtione
solidata. Sit circa hac locus alt
planus et purus i que frumēta
trāsita refrigerent et orreis infe
rant que res in eoz durabilitate
proficiet. fiat deinde proxi tec
tū vel habeant q sextoria et silia
ut tempore imbris subito mūda
uel sem trita trāsferant uel ope
riant. Sit aut loco sublimi et
persubili undecūq; longe tñ ab or
tis et vineis atq; pomerijs. nā sic
radialy virgultoz prosit letamē
et palee ita insidentes frondib; p
forant & corūpūt

De Ortis

Situs orreoz superior et lo
ge ab oī olere et letamē
et stabulis ponendus ē.
frigidus uentrosus et siccus. Sed
factis granarijs ut paladius ait

arena luto mixta parietes linunt
cui aradi olestri solea uel olue pro
paleis adiciūt que ut sicata fuerint
frumēta sarcant al adent hec res gur
guliōib; ac murib; ac cetis noxijs a
nimalib; iūmica ē. Aliq coriandi
folia frumētis miscent ad suandū
pro futa hec paladius. Nihil tñ cō
modius erit diu custodiendis frūis
q si ex orreis i alter loci vicinū tñs
fusa refrigerent aliquotis dieb; atq;
ita orreis inferant. Negat columella
ventilanda eē frumēta que magis
miscent aīalia totis aeris aeris
que si moueant in sūmitate intra
mensurā palmi subsident et hoc cor
rupto uelud corio illesa durabunt
Adhuc cauēdū est ne paupietū sup
qd ponit hūidū sit aut rax sed so
lidū et bene planū ne murib; pbeat
habitaculū per foram. Insup et dili
genter attendendū ē ne sit locus exce
dens i frigore et calore q; vtrūq; sege
tes corūpit et perdit in eis virtutē
nālez. Alij puteos faciūt hoz solū et
latera paleis substemūt et curat ne
huor aut aer tangē possit n cū promi
tur ad usum. quo em spūs non pue
rit ibi non orit gurgulio. Sit condi
cū arat manet annis quāq; ginta mi
lūi uero plus ānis centū ut varro scē

De Avena

Avena duplex ē. siluris et do
mestica. Siluris nascit in sin
nito cū granū eius nimia
mollitie et intemperantia uenit in
Auenā que ab ea i erba cognoscitur
qa latiores virdiores et pilosiores hē
frondes & huius granū nigrū et pi
losū est et maturat et cadit ante
maturationē frumēti. Domestica ē

alba non pilosa et seminat' tempe se-
mini frumiti et eodē mō. Et melio
mense februarij et marcij. Et in in-
macra t'ra bona prouenit. Et eūdē que-
rit aerē et silēz t'raz desiderat. Albrū
tū dicit q' sicuti querit agrū. Et mo-
dicū an' mellese frumiti maturat' et
colligit'. Et tam erba v'usq' auene
q' semē est optim' pabulū equoz et
boi et asinor et muloz. Neut' uero
ipaz hoies in sui cibo utunt'. Vir-
tutē hē relaxandi cōm timorē et du-
ritias et faciei imūditias depurādi
ut dicit plantē.

De acere

Cicer notū ē. Et eis quidē di-
uersitates sūt q' quoddaz
sang'neum. & ex his q'dam
grossū et q'daz parū. q'daz ē ruberū
et aliud erit nigrū ex quib' sang'ne-
um rugosū cortice hē. et ē melius
certis. Reliq' oīa cortice hnt politū
Optim' nascit' in aerē temperato et
hūido & t'raz pinguiissimā et solu-
tam desiderat. et cretū et non fecū-
dat. Et t're q'dē valde macilentā red-
dit. Exminat' mense febr. in locis
calidis. tēparis māj. frigidis uō de mīse
aplis. Cui proderit ut cito nascat' si
molle serat'. et maxie aq' letaminis
cū tarde serit'. Et cū sulcos oroz op-
time plantat' et cū matur' est colli-
git' remanentib' erbis. Oredio corbe-
seis bubulca stenta ē. Sarculat' et
herbis mūdāt' ut faba et nebulis le-
dit'. et vnde aut melumine facile p'it'.
Colligit' q'dem granis existentib' sic-
cis et cū luna multū processit in de-
fectū. Cicer albu' sūm ysaac calim est
i p' gradu hu. i medio. Ruberū aut'
ē calidius et min' hūidū. Sz Amē.

dicit q' vtrūq' ē calim et siccū in j.
et nigrū ē fortius. Cicer plūmum
ē nutrimenti & uentri hūectat. sz
inflationē gnāt et uentositatē. Idē
co augēt spārma. & cōitū valde con-
fortat q' tres hē in se cīs ad cōitū
p'inetes. sz calorē nutrimenti et inflō-
nem. Ideoq' ualde opetit ad missarijs
equis cū multitudine equitū nāte ha-
buerit copire. Ispicias dicit q'
aceris potestates due sūt et cū coq'
t' eas amittit et in aq' ut ubi coqui-
t' redent. Vna dulcedinis altā salu-
gins. cū dulcedine sua nutrimento
bono nutrit & lac augmēt. et uen-
trē hūectat. Cū salugine nō hūo-
rē grossū dissoluit ac minuit. Vri-
nā et menstrua prouocat. et valet ic-
tericis et ydropicis. et ad totius cor-
poris plūiginē. et si eius utre lauer'
in periginē et spiginē mūdificat.
Item scdm Galien. Cicer eduat lumb'
cos et valet ad opilationē splems &
epatis et fellis. lapides frangit i re-
nib' et vesica. sed nocumētū est vulne-
rib' renū et vesice. Cicer nigrū est
magis diureticū et aperitiuū. et
ic plus valet i aperitione splems et
epatis et fractura lapidū et libricis
educēdis et papue si cū apio coquat'
et ins ipis bibat'. Albu' uero ē me-
lius in augmētatione lactis et spar-
matis. Amē. dicit q' acer clarifi-
cat uocē et nutrit pulmonē melius
q' res aliq' et p' hoc sūt sortitices
ex farina acens. Et oportet q' acer
comedat' neq' in p'ū neq' in fine. sz
i medio eius. et uelēmēter addit in
coctu et eius infusio facit erigē in
brū fortie qn' bibit' a ieiunio

De Citercula

Canacula nota ē. Aerē hūidū deside-
rat. et terrā pingue et cretosā. Semi-
nari potest in cretosā terra solida ut fa-
lia. deinde arari et sulcari. Tempus Jan. et s.
februarij. et post octavas serit & medi-
a corba replet bubulca. bonus ab-
est aialibz et ea utitur elixa. et in cur-
tis et in pane cum alijs quibus bladi pro
familijs et his qui laboribz excentur.

De Canabo

Canabū est de nā linz. et id
silez aerē desiderant terram.
sed non oportet ut sit tota ex-
arata. Vexti qui uolūt hūc canabū
pro funibz seminare debent ipm in lo-
cis pinguisimis in quibz longū ualde
proueiet. et grossaz et multaz stupam
hūc ex grossine cortias eius. et quāto
rarius seminabit. tanto magis rano-
sū erit. Qui uero uolūt ex eo facere
pannos. s. sacos lintamina et cami-
sias seminant ipm in locis mediocri-
ter pinguibz et solutis spissū in quibz
proueniet sine ramulis qui magnū
linū. Et tale optens erit predictis
operibz et iter erit nō piscatoribz
pro rebus eoz. nā canabū ualde me-
lius descendit in aq. q. linū. Et sile-
rit ex ipso factū. Serit aut de mē-
se aprilis et in fine martij et erbis sar-
culo mundat et māibz. Quia igitur ca-
nabū cum maturata sit seia eius. s.
masculinū. et in fascibz ligatū ponū-
t in aliquo loco duo fascēs simul ut
seia unus sint super seia altū. et radi-
ces opposite. et operiūt summitates se-
minū cum erba uel quolibet semine
super quo ponūt lapides aut terra
ut seminū maturitas oplet et cū
sic per sex aut per octo dies steterit
eleuant stramen & lapides & ponūt

linteam sub uel in seia et ex-
cutit sem qd facile cadit. sed se-
minū quod sem non hē totū
per decem dies aut masculinū colligit
cū albescat de mē totū simul maturat
in aq. ibi dimittit donec stappa possit
a ligno separari et ipm lignū putre-
factum iteri et maxie quod subtile
est. quod uero grossū ē ualde et longū
uelud price depilari potest a ligno stu-
pa que facile ab eo carpit postq. fu-
erit maceratū. & in aqua lauando
caussū. et post ea exsiccātū. Et nō
q. ex eodem seie canabis nascit ca-
nabū ramosū qd semina infinita pro-
ducat. et aliud non ramosū qd semi-
bus oīno caret. Semen ei optimū
ē pro auculis et ipm libent adsumūt
sibi in escam.

De frumento

Fruimentū est granū q. ceteris
oibz corporis humanitate co-
uenientiū nutrimentū ē ppter
similitudinē sue replexionis. Eius q.
de diuinitates multe sūt. nā quoddam
ē nouū unus uidelicet anni uel mē-
ris etatis et h. maxie iucens pbet
nutrimentū et tale feri debet. nutriti-
tū. et quoddā est maioris etatis. et
hoc min. laudabilē nutrit. nec semi-
nibz optet. q. raro uel debilit nascitur
sanū. Et quidā granū est longū me-
diocriter et album uel ruberū subtilem
hūc comē. et farinā intrius albā. et
hoc est optimū. Quod uō est grossū
rotundū ruberū uel album aut lucidū
est minus bonū. & pasta qdem que
fit ex eo non est tenax. nec eius pa-
nis crescit in altū. que uero fit ex
pmo est ualde tenax. et eius panis
multū auget. sed ex agro collectus

mensura min⁹ respondet q⁹ grossum
 Et granū quidē quod in t^{ra} pingui
 nascit⁹ est pingui⁹ graui⁹ q⁹ in pondē
 et nut⁹ bilius. Quod uō in t^{ra} macra
 orit⁹ cōtrū existit. Et q⁹ in regione
 uel t^{ra} calā nascit⁹ est calidus. Et qd
 in frigida frigidus. et qd in sica sic
 cus. Et qd in hūida regione uel t^{ra}
 prouenit est hūidus. Et qddaz inspis
 consū et h⁹ licet breues faciat spicas
 et nebulā seu melumen timeat pl⁹
 q⁹ rescosū ut quidā dicit. tū magis
 a radice pullulat & spicaz nūz du
 plat. Grossū uō et maxie spicas ha
 bens rubcas eas magnas producat
 et grossas. atq⁹ multū granosas. tū
 par pullulat et rariore iuenit spi
 cas h⁹re. In oī climate habitaculi
 nascit⁹ licet habundantius et nobi
 lius proueniat in regionib⁹ tēpari
 sicut in t^{ra} quinto et q⁹to climate
 Terram desiderat pingue aut medio
 cris pinguedinis & dulcis saporis
 Cretam diligit. & in mediocriter
 soluta bona prouenit/nimis uō solu
 tam aut sabulū nudū recusat. pa
 tenti campo letat⁹ et ledit⁹ vmbus
 Locis hūidis et aquosis degenerat.
 et i lolū auenā auertit. frumētū
 quidē collis g⁹no robustius ē. sed m
 sure min⁹ uidet. Semināt⁹ aut in
 frigidis muosis locis in fine aug⁹
 ri. et toto septembri. Tempatis i h⁹
 septembri & toto mense octobris
 In calis uero in fine octobris. et to
 to mēse nouēbris. In quib⁹ omib⁹
 locis pmo exiles t^{ra} serant⁹ ut fru
 menti san radices an yemē duales
 cant. Vltimo pingues que sima
 tūe serant⁹. luxuriant in spuria
 diuisaz herbaz que frut⁹ necant

In uigero seu bubulca semis corbis
 vna sufficiat. Q⁹ si predicto tpe t^{ra}
 fuit nimis sica sem⁹ sparsū meli⁹
 i agris q⁹ in orreis suabunt⁹. Si uō
 annis mollis geliadio sequentis re
 mis corriget⁹. si ex agrū aq⁹ poterit
 deriuari ne germen extinguat. Si
 t^{ra} sit temperata i octo dieb⁹ de t^{ra}
 egredit⁹ uel paulo post. Colit⁹ am
 pestrus frumētarius ager hoc modo
 Et diligenter exaulto scdm doct⁹na
 ignalib⁹ traditā et eo seminato iter
 operet⁹ et ligonib⁹ vniū sū sem ope
 rat⁹. Glebe rūpant⁹ et ex eis sulci
 mident⁹. tam directi minores. q⁹
 t^{ra}uersales maiores per iferiores a
 groz ptes impressi. per quos aque
 pluentes libere sine obstaculo ad fol
 lata deriuent⁹. que si temp⁹e quo g⁹
 nū est in lacte & incipit g⁹minare
 i agro remanensant semē extin
 guent. Oense uō. Januarij
 post geliadiū febr⁹ et marcij. pos
 tū frumētū est q⁹tuor folior. sarcu
 lo et manib⁹ ab oib⁹ ad ulterimis et
 bis mundat⁹ ita q⁹ erboris locis ma
 turius non erboris serius. Oense
 uō maij non sūt tangenda frumen
 ta. q⁹ florent octo dieb⁹. deū flore
 deposito. dieb⁹ q⁹draginta granescit
 usq⁹ ad maturitatē enētū. Idē dicit
 paladius de onleo. et de cetis q⁹ sūt
 semis singulais. Oense Junij lo
 cis maritimis et calonib⁹ ac siccis
 temperatis nō & frigidis. Oense
 July tritici messis absadit⁹ quā pa
 rataz esse cognoscis si eq⁹liter spi
 caz pplus maturato rubore flauet
 at. Et modus qdē metendi solit⁹
 notus est. Pars uō galliaz plam
 ov hoc xpendio vtit⁹ ad metendū.

& ppe hoim labores vni9 bonis opera
spaciu totius messis assumit. fit itq ue
hiculū qd duabz rotis breuē fert. hui9
superficies tabulis munitur que forinse
cus declines in sumo reddūt spatia lar
giora ab eius fronte carpenti breuior
est altitudo tabularū. ibi denticuli pli
mi ac rari ad spicarū mensurā consti
tuūt in ordine ad superiore partē
de curru. A tergo uō eiusdē uehiculi
duo breuissimi timones figurantur
ubi bos capite in uehiculū uerso in
go aptat. et bos mansuetus q non
modū opulsoris excedat. hic n ve
hiculū per messes cepit pellē omis
spica in carpenti denticulis opressi
cumulat. abruptis ac relictis pale
is. altitudinē uel hūilitatē plerūq
bubulco moderante qui seq. et ita
per paucos itus ac redditus breuē tē
poris spacio tota messis implet. h
campestris locis uel eqlibz uile ē
ubi nōia palea non habet. Excita
frumēta i mane usq ad tēa uel to
ta die cū aer temperatus ligantur
q in orig siccitatis spice ac ligā
na frangant. Deī portatū liga
ta ad arē salsaculis numerat. et
sub tecto aliquo aut i brachis ta
liter disponūt q aqua plues mēre
nō possit ibiqz regant donec sūt
uniūsa messis expleta. Postmodū
triturant. aut virgis aut eqbz. s
virgis meli9 totū frumētū de pa
leis excant. Trituratio uō eqū
uelotius. et fractione palearū e
as nutrimento aialū meli9 ppa
rat ab oibz folliculis et semini
bz exneis euentatione mūdant
et conuenientē exsiccata et refri
gerata i aeris ad orrei suanda por

tant. Qui9 durabilitati pderit si
sepe inquitat ne int se aliquo exne
o inficiant calore qd quidē cū acce
derit per granaria sine orrei moue
ant uel euentent. vel quod melius
ē ad solē & aerē deferant et refrige
rata iter orreis inferant. Cūalit
tū de oibz gms preter mileū optuz
est quod i stipulis suis diutius q ex
excussa seruant. frumētū tū fm y
saac calidū ē & hūidū tērate. Cor
tex eius cals et siccus ē et mūdifica
ti9. Nutimentū eius ē paruissimū
In aq calida missus et perficit. atq
colat. coctusqz pectora & pulmones
viscosis hūoribz purgat et si aq mit
tat in lac nutibilior fit. Si cū uino
aq mixto coqtur. et fiat cataplasma
de eo mamillis duris ppe lactis coagu
lationē dissoluit. Ysidorus aut di
at q farina frumēti cū melle mix
ta filiei pustillas sanat. Oramillis
ex coagulatione lactis induratis cū
adipe et uino decocta duriciē mol
lificat. Collectiones & apostema
ta maturat. uernos iduratos et i
dignatos. etqz spasmatos relaxat
Et eadē die drascord. furmentum
cū sale mixtū apostemata maturat
Tritici recentis et noui nutrimentū
par. crudū flatū et inflatū ex
istit. Rugidū et dolore latibz com
mouet. Assatū magis nutrit. ven
tositate mm9 fac. et siccū est. In
aq coctū grauissimū est inflatū
Digoni durū. et rugitū mouet hu
mores densissimos viscosissimos
generat. Sed tū si bene digerit
multū nutrit. et membra fortat
ppra dari oportet eis q magnis la
boribz exant. Aranū fractū si cū

Lacte coquitur

lacte coquat' sanguine bonū et laudabile generat. Et nutrit' multū. Si tū sepe sumat' opilationē ep̄s et duriciē splenis. et lapidē in vesica et renib' facit. maxie si renes calidos nāliter uel accidentib' inueniat. Et pasta quidē frumētū q' plūib' utunt' meis siqdez agima viscosa ē inflāmatū et ad digerendū dura iōq' inflationes et dolores et opilationes gnat' et nutrimentū durū et grossū et i' laudabile gnat' q' excitant' tū ducit. Si uero fuit fermitata bonū et laudabile gnat' nutrimentū. Si uō fixa uel sub primis cocta mala ē q' ext' dura & int' viscosa et semicocta remanet. Iōq' nec oculos aperit p'p' viscositatem et cruditatē intrinsecā. nec excitatib' p'p' duriciē et adustionē extrinsecā. Panis in forma magnus cortice subtiliore et duriore hē p'p' ea eius cortex parū nutrit & ē ad digerendū durus/hūiditate desiccit. Unde & uentrē constipat medulle uō multū hē. et ipā medulla est grossa viscosa. hūida et inflatū et elegina viscosū gnat'. Panis autē parui et subtilis interiora ignis pforat et medulle hūiditate desiccit. Vñ parū nutrit. et tarde egerit' uentrēq' constipat preapue si frigidus sit. et vno uel duob' dieb' a coctione longinq'. Qui uō est mīsure medie in forma ē medie potestatis. Et panis qdē aut' ignis in coctione magnus et fort' fuit hē exteriora desiccata et idurata q' cortex uelociter idurata nō pmit' mittit focū ad interiora penetrare. Ideoq' cortex est dura non nutiens sicut fere incensa. Unde siccissimū

sanguinem parit & constipat uentrē Et mica qdam viscosa et indigesta. Unde crudos et viscosos gnat' hūores. Si enī anteq' coctus sit exibat' viscosus erit fortiter digentib' et excitantib' tū nō. Et si dimissus fuerit usq' q' decoctus erit siccus et durus digeri. Oedionis uō fort' temperatus ē. q' totū penetrat corp' panis eq'liter. Et coctus qdem in furno melior est q' totus eq'liter coquit' sub testis uero detior. quia focus in vna parte magis opatur et altera cruda remanet viscosa & ideo ad digerendū durus ē. Si ergo sepe comedat' post multū t'p' inflationes et dolores latē gnat' b' Similiter subanericus. aut' super carbonēs coctus uelociter extrinsecus desiccit. intus uō grossus remanet et viscosus. et multū anis cū eo admiscet' maxie si ligna sint mollia et cito madant'. Et ideo inflationes gnat' mēbroz et obsanitates facit. Et panis qdem calidus et recens. magis est hūidus et nutritus q' post uel duos dies accipit' laudabil' est int' et ext'us. Siccissim' uero est et leuis cā ablata hūiditate. Unde hūores desiccit et gnat' sitim p'p' desiccationē stomaci et uentrem constipat. Panis aut' tempore fermentū hūis et sal et bene effectus et sicut oportet coctus facile in stō digitur et salsuginē clarissimū in corpore gnat'. Vñ modior ē eis q' i' quiete suē et delitiaz delationem exētantib' et laborantib' iconueniens est p'p' sui subtilitatē. et facilitatē dissolutionis ex mēbris eoz. Panis uero parū fermitatus sal n

hns nec bene coctus viscositate
creat et grossitie. ppr hoc aptus est
exatantibz viscositate creat et for
titer digerentibz. Panis nō super
fluiū fēmiti et salis hns mīme
nutrit. Virtus ē salis hūditatem
eius desiccat. fermentū mūctionē
rarificat.

De faba

Faba quedā grossa. quedā
parua ē. Item qdam alba
quedam nigra. Et iterū q
dam facile coquit. quedā durā. Et
alba quidē que facile coquit. est
melior. Et parua saporosior ē et
magis sterilis q grossa. Grossa uō
pulsior. sed min⁹ fertilis. In oi
aere hitabili prouēit dī. Terram
desiderat pingue et cretosā. et in
ea subtilem facit corticē et facile
coquit. et i mediocrit soluta satis
memententer nascit. In sabulo uō
et macra non bene prouēit. et
que ibi nascit grossē hē corticē
et dura est ad coquendū n talis
ager letamine impinguet. tūc ei
eius malicia emīdat. Melior tū
semper est que nascit in tra pin
gui cretosa. Exminat aut in sti
pulis & tra non arata. licet et i
arata seri agrue possit. Spargit
aut semē in locis calidis aut tem
peratis mense nouēbris et decēbris
sīs aut aut spatis de mīse jāq
et febr. cū tra post forte geladiū
talis ē q possit arari post sparsū
semē. Et meli⁹ quidē in hūda
q siccā tra serit. Sed seri pot de
marci max⁹ i terra ualde ping
Cui multū proderit cū tarde seri
t. si madida seminet. sic ei stat

gminare et nasci cogit. Qd si in aq
letamis duobz uel tribz diebz mollifi
cari sinat. q nascit ex ea melioris
coctur. & et talis mollificatio pin
guis eidē tūc macdine auxiliū exhi
bet. Quidā dicūt fabā in aq nitra
ta cū seritur dispam cocturā non
habē difficile. nec ē nec ut nascat
q glebe i eius seminatione rūpant
his enī non obstantibz licet plimū
infra tram submisa sūt eripit pu
lulans ad superficiē tūc. Corbis vna
et min⁹ bubulcā plet. Nā late spar
genda ē ut dilatari ut scipitibz possit
luna aut plena meli⁹ serit faba.
Hoc genē leguminis meli⁹ tra mī
ledit. et maxie si radices dimittan
t in ea. sed tū non eo fecundat. n
per accidens ager multū sūt hū
dus. Nam columella dicit agruz
frumtis utiliorē probari qui ano
superiori uacuis sūt q qui calas
fabatee mellis eduxit et iterū dicit
duplici rōne vna. quia de nutrit
frut aliqd consūpsit altā q nō
potuit in estate sic omode exami
nari ut nudus. faba sedm paladi
ū runcanda ē cū qtuor digitis e
minet sup tram. Dem aliā vice
sartit cū herbe noae fuerit in ea
renate quo quidem non affligit
sed proficiet. et multū fructūz il
det. Et fixa quidē ppe modū sic
integra respondet. Oxense mar
ci et Januarij faba qdraginta di
ebz flōret. Similiqz grandescit. Idē
ē in oibz que sūt semis duplicis
velud pisum et cetā legumina. Ox
se sumj faba luna inuemente vel
letur ante lucē sane. et anteq lūa
procedat et excussa et refrigerata po

nat' in orzo et sic gurgulices aut
 nullo modo aut min' paciet' ifes-
 tos vt paladins ait. Varro scribit
 q' faba & ceta legumina in vasis o-
 learys cinere oblita per diu i colu-
 mia seruent' fabe ut dicit ysaac.
 aut imedit' viridis. et tunc frigide
 sunt et huide in .j. g. & huiores ge-
 nerat grossos et inflatuos. Vnde
 uentositatē faciūt et ideo stomacho
 ualde nocue sūt. Sicut uō et
 maturitate perfecte frigide sūt. et
 sic in .j. g. et illaudabilē gnat san-
 guē et carnē inflant et operant'
 in ea q' fermentū in farina. Vnde
 in superioribz uentris plimā grossi-
 tiē generat et inflatūā ex q' su-
 mus i capite ascendens cerebro no-
 cet & sompnia multa et corrupta
 inducit. Cū igit' huius nē sint fabe n-
 eis aliquo decoctionis mō pot' au-
 ferri sed minui. expūto aut' hoc
 probari. q' fabis cotidie utentes idi-
 gessionē et inflationē patiūt etia
 si sanissimi sint. Mundificatiue at'
 sūt. Et ideo ualent ad lentigines q'
 autē sui corporis mūdificā uolunt
 ex farina eaz lauari aduersat'. Di-
 uersis coquit' modis. Quedā em' aq'
 coquūt' quedā igni assant'. Cocte
 i aqua laudabiliores sūt. qm' aq' eis
 plurimū aufert uentositatis & gros-
 sitiei. Maxie si eiecta aq' priori al-
 tera uigat'. hec quoq' decoctio du-
 obz fit modis aut cū cortice aut
 sine cortice. Et cocte qdem cū corti-
 ce dure sūt ad digerendū grosse in-
 flatine stiptitatis em' cortiqs egres-
 sionē prohibet. uentris et mora ex-
 diuturna in uentre uentositatē
 et inflonē gnat. Cocte uō sine cor-

tice min' sūt inflatine. et cito di-
 gerūt. et si scdm ins fiant callesac-
 tius rebz appositis vt pipe gingibē
 uel oleo perfecta ē medicina ad cop-
 tus oponē. Comeste aut' cū mēte
 origano cymino et siliibz suā ven-
 tositatē et inflonē minuit. Assa-
 te min' uentositatis et inflonis
 hnt. sed ad digerendū durissime sūt
 Vexti si in aq' fundant' post assatio-
 nē cū cymino. mta et origano meda-
 tur duriciē amittūt. fabe contracte
 bobus i abū cotidie habundant' exhi-
 bite cito eas impinguat. et hoc modo
 boues magni et senesapitis bearijs
 impinguant' in diebz quideā et re-
 nouat' caro eoz. Auic. dicit q' fabaz
 rectificatio ē prolonga infusiois. ea-
 z. et bonitas decoctionis et imede-
 eas cū pipe et sale et siliibz et cū
 oleo. Et meliores sūt grosse et albe
 nō perforate a gurgulioibz. Et ex pro-
 pterant' eaz est q' absadūt oua gal-
 limaz cū nutim' ex eis. & q' faciūt
 uidere sompnia cū alietione perturba-
 ta et q' faciūt absadere pliaz prepe-
 rentes. Item emplastrū ex cortici-
 bz eaz super femur infantis prohi-
 bet ortū pilor. Et siliē qm' sepe itat'
 super locū rasiū. Et fabe abstringūt
 morpheam i facie et preapue cū cor-
 tice. et pānum et lentigines. et fa-
 ciūt colozē bonū. Et eaz eplm est
 bonū apostēti malle et caseitati lac-
 tis in ea. Et que ex eis cocta sunt
 cū aceto et aqua oferūt soloni an-
 tiq' et pprie cū fuerit cū corticibus
 suis et oferūt dissenterie. Plim'
 dicit q' faba cocta et colata eis pota-
 ta pulmonē mūdificat. Apostēti ma-
 millaz curat. Cū rosīs mixta colozē

et linore et lippitudine oculoy aiāt
 Oasficata et typonibz appōta huōres ad
 oculos reumaticantes opesat. Itē sal
 sa et super renā massam pot' sang'z
 restringit. Lac effluens de mamillis
 sistit et effluere nō pmitit. Podag
 cis et arterias cū adipe omis decocta
 subueit. si super doloris locū emplā
 str' tumores et collectiōes apostēti
 repercutit si in pīo decocta iacetoru
 mori apponat. Item dicit q' in aq'
 marina uel salsa uix coquit. Dicit ē
 q' in insulis maris oceanū nascit' fa
 ba per se coqui nō pot'. Itē in egipto
 nascit' faba spinosa longa decē cubito
 z. quā cocodrilli fugiūt timētes ne o
 culi eoz spinis eius ledant'

De farre

Far est q' filis spelte sed est
 grossior i erba et grano. Ex
 rit tempore tritici et spelte
 Et corbis una bubulca plet. Om
 dat & merit' ut tritici. far tempe
 rate oplexionis ē et est bonus abo
 sams et egris. satis enī nutrit et o
 fortat et bonū gnat nutrimentū &
 potius est stiptici q' laxatini

De faxolis

Faxoli non sūt et eoz qdā
 sūt rubei qdā albi. Terzā
 aerē talē considerāt q'lez pa
 mci et milui et mē ipā et cetera cō
 mode seminant. Exerunt et i ois i
 ter cepas et caules sed et i min' so
 luta terra proueniūt. Et eisdē tem
 poribz seminant. Et qnto magis e
 ra pinguis fuit tanto rari' semine
 t'. Erbis sepe mident. Colligunt
 aut' successine ipoz siliq' quot' alte
 dine sua maturitate fatent. et sup
 linteis vel sextonjs ad solē siccant'

Rubei calidi sūt et hūdi i medio sedi
 gradu. Albi nō par' min' cali sed ma
 gis hu. Testat' hoc q' eoz gna ut cetā
 siccari non pnt et si desicant' diu ser
 uari nō pnt. huōres generāt grossos
 et inflōne uentositatē sumūq' plimūz
 apud iplentē et somnia pessima ac t'
 ubilia faciūt et corrupta. Auic. pter
 ea dicit q' gnat huōres grossū sed
 synapis prohibet nocuitū eoz et silt
 acetū cū sale pipare & origano

De qith

Qith ē semē nigrū. et q' trian
 guli. Cui' herba nascit' in fru
 mētis et speltis et siligine et
 vulgari' de qutiron. et facit flores
 rubeos ad modū capanellaz. Et autēz
 calm et siccū i. ij. g. Virtutē hē dissol
 uēdiēt asumēdi. Cōn opilationē spleis
 et renū. et ylliaci passionē et dolorē
 stōi ex uentositatē vāz puluis eius m
 abis. Cōn lombricos det' puluis ei' cū
 melle et fiat et emplm ex puluē ei'
 et suato absantiy cū vmblicū

De lolio

Lolū sine giganā nascit' mē
 tritici siccis corruptisq' tem
 poribz. Vin acutū hē et ue
 nenosū. Opilat mētem pturbat et i
 ebrat. Cū vino cocto et sterce asini
 no et semē lini cataplasmate facto
 apostema dissoluit et scrophulas. Cor
 ta cū radias cortice et uilnēibz jam
 putrefactis appōta sanat et mūdifi
 cat. Itē est adhustina tritici q' trah
 nutrimentū ei'. Sicut papai est gigan
 a auene et caulis vitis q' adurit cam
 ut dicit albertus.

De lenticula

Lenticula nota ē hoc vult bre
 locū tenuē et resolutū vel et

pingue sed sicuti maxie q. luxuria et hu-
more corripit. vsq. ad luna duodecimaz
De mase febru serit. Quartanū corbis i-
latione bubulce sufficiet. Cū aut lens
valde cito pululet et in crenitā accipi-
at. oportet q. si ager simandus ē pūsq.
seratur cū fimo arido misceat. et cūz
i illo 4^{or} uel quiq. dieb. stetit tūc spar-
gat in agr. hoc albert. Sed paladus
precipit hoc fieri debē ut cito nascat. et
arescat. frigida ē m. j. g. sic m. z. g. Na-
tūmēti eius ē grossū. et ad digerendū
durū. melancōmīa sanguis gnat. et
si cū corticib. medat. cerebri fumo g.
so implet et melancōmīo. Vñ cū est co-
lois et fallatū formidolosozq. somnio-
z. Ventositatē et inflonē et constipati-
onem faciūt pūrea cūz g. ins stomacho
nocuīor ē. et pulmōni ac diaphragma-
ti. et pelliculis cerebri cūzq. neruis pel-
liculaz. et pūpue oculoz q. hūiditate
eoz desiccat. et exasperat. Sanis oculis
efficit qūto magis infirmis. Est igit.
plexioni sicuti noxia. sed eis qui hūiditē
oplōmīs aliquā prosūt si sine cortice quo
quant. Itē ydropicis ualent cū corti-
ce nō nocent nimis pūe uentositatēz
et inflatonē quā faciūt. Grandis et
noua et cōqūbilis melior ē scdm abū
et medianaz q. pūa uetus et dura. Si
q. anen misceat meli. suabit.

Lupini aut trās uel vineas
impinguandi aut seminis
collegendi cā serūt. Qui p.
cū in vineis uel agris spargunt. de m.
se aug. uel collectis uinis serendi sūt
et ligonib. openendi uel aratio dem.
mā aphs uel mady cū ad debitū au-
gnētū peruenērūt euerendi. sic enī
vineas & agros letamis more ipm.

guant et fecundat. Ut i agris tūc serā-
tur milu et panicā. et tempē ueniē-
te frumitum. Et vineas qdem magis
letamie offerūt. q. eis non bene opēre
dicat. quod sūeunt vini uiciatū sapore
serunt. et optiē post collectas messes
i stipulis l. fanalib. bis aratis. uel cū
pūapūi aug. Dem mase octubris
mē. terrā ligonib. madunt. et per sul-
cos ponūt. super quos seminatio fru-
mente uomē trā uoluit. et sic temio
optimū granū ibidē efficit. Vbi et
anno sequenti itm frumitūz serī potūt
uel siligo pnt. et serī eodē tempore mē
panicā in fo eius sarculatione q. collec-
to panico remanebūt ut agr. ipm
guent frumentariū scdm modū pre-
dictū. et tūc duo cortēs uel plures i
bubulca ponūt. Qui nō semis colli-
gendi cā serunt. mase octubris et
nouēbris debent serī et corbis uia
bubulca oplet. Limoso agro lupinus
nō nascat. Cretam formidat et exi-
lē trām ac rubricā diligit. Lupini
sarculandi non sūt et sarculati extin-
guūt. q. vñ mī radicē hnt. nec h.
qdem desiderant. q. herbas pūe aux-
iliū cultoris affligūt. Oxense Junij uel
Julij colligit. et statī si placuit fertur
ex arca. sed ē ab humore longe ponē-
dus i ortis. sic enī diutissime custodi-
t. maxie si granāia eius afflaūt fu-
mus assiduus. Lupini ut ait ysaac
cili & sicuti sūt m. ij. g. Et eoz alius
ē amarus q. ex nā suā talis ē. et hic
medicīne opet. Alius dulcis et insi-
pidus q. ex multa mora i aq. dulcora-
tus est. et insipidus factus. Farina
lupinoz cū melle ualeat i lumbricōz.
Ad idem ualeat panis factus ex farina
eius melle et absinthio positus sup

stomacū . & meli⁹ si addat^r modici a
loes . Eade farina apostema maturat et
ripi^r . Lupin⁹ ut ait auicēna subtri
hat capillos . et abstergit pannos et
morphea et facie et tūc maxie qñ de
coquit^r cū aq^a pluuiali donec dissolu
tur . Quidā dicūt q^d farina lupinorū pi
los natos adurit et exurgē alios nō
pmittit . Isaac aut q^d si aqua in q^a dul
corant^r lota tūcā abluūt^r morient^r
Dulcorati uō lupini nutrimentū gros
sū est . et ad digendū durū . Jōq³ hu
mores gnāt viscosos .

De lino

Linu desiderat aerē temperatū
et tiam solutū et pingue . et
qñto pinguior sūt . tanto ip
sius stappa erit grossior . qñto uō ma
rior . tanto ei⁹ stappa subtilior erit
sed ex eo parū et breue ī tali terra
nascet^r . hui⁹ aut seminatōe terra
satis macari et ledi non credit^r . Jō
q^d auxilio letamis eget si tale semē
acipē assuescat . Eius tiam semel an
remem^r debet arari ut glebe p^regelu
sequentis yemis ī puluere reducan
tur . Deinde post yemē cū p^rmi po
tent^r scda vice arabit^r . Deī exspga
t^r et iter arat^r qñq³ uel sex uicib⁹
inter onis in tū q^d qñ in puluere
redigat^r . Ita tū q^d p^rma vice profundi
us scda min⁹ profunde aiet^r . et sic
semper profundatio usq³ ad vicē ul
timā minuat^r . Deī a medio aplis
usq³ ad eius finē ip⁹ est optia satio
que in sūmo tū sit min⁹ vno palmo
terra super semē aratro reuoluta . In
cui⁹ latrone scdm morē Alexandrie
ubi linū optie procurat^r p^r vnus
bos vni⁹ ducē arat^r et duo simul ī
eti pñe duo ducē ut vni⁹ aratū p

brachiū uel par plus quodā fine seq
tur ad p^rm quorū vniūquodq³ beat sūū
bubulcū q^d arat^r teneat et adducat . 3^a
corles hui⁹ semis uel par plus suffi
ciūt in bubulca . Cui mltū proderit
si talis ager expeget^r postq³ sūt scia
tus . Q^d si ip⁹ magne sūt siccitatis
ei ualde proderit si potit^r irrigari . p^r
etiā feri ante yemē in locis calidis i
quib⁹ linū natū frigē non ledat^r et
tūc meli⁹ puenit intra mediocriter
cretosa q^d in min⁹ soluta nec ē necq³
sit pinguis et q^d ultra duas vices ac
t^r dūmodo tiam pulueri geret^r et cum
sūt seminati meli⁹ ē q^d cū expe
solūmodo de q^dda spimis facto semē
operiat^r . Oculi⁹ et ē q^d unus hō cum
fine trahat expece q^d boues p^r no
cūntuz ornatū . & hoc ē aulibet hō
facile . hec erba bis mūdanda ē que
maxie grūgo . i . cūsaue uel lini poda
gra inuoluentē suffocat^r . Ideoq³ extr
pandus ē anteq³ ar^r linūz inuoluat^r li
cet per ipm ambulando ledat^r cū ma
gnū ē . et Ideo mūdator debet ante
se maib⁹ aperire & ire per eū eleua
tis optime pānis . Sed cū p^r vice
mūdāt^r q^d tūc pūū ē . et concultati
euenat^r non ledit^r eleuādo ābulando
per eū . Colligit^r cū maturato colē
flauescat et cōtē die ne rore tangat^r
sub tecto portat^r ligatū in fascib⁹ . de
ī malleolis ligneris excucit^r semia
et ip⁹ linū ad maturandū in aq^a
ponit^r in q^a 4^a uel quāq³ dieb⁹ si pot
da sit sterile sufficiat . Si aut aqua
non sit corrupta usq³ ad septē dies
ī ea stare oportet ut pūre fiat caro
herbalis . & cortex ex quo fit stup
pa remaneat incorruptus . Vel p^r
optie macerāt^r hoc modo . ut ī me

diolanū obſuane. Cū maturū ē colli-
git sine aliquo admixtis et ī pūis
ſaſculis ligat cū herbis uel ſiligiē
aut uicis et ī campo ſtat et q̄tūm
pōt deſenſet a pluujs. p̄cipue cū eſt
ſiccū. poſtea deſert ad domū et ſub
tectō ponit et ſuat viſq̄ ad menſem
aug. donec ōpleta ſit triturationis ne-
ceſſitas. tūc aut ſemēl auferit. et ad
aq̄ portat. et ī ea ponat ac ſepe cum
perticis ſubīngatur uel ponatur q̄
buldaz lignis ut optiē balneet. et ī
ea dimittat per mediū diē tñ. et ſic
lene balneatū reducat ad domū. et
totū ponat ī cumulo iux̄ mūx ſub
tectō et paleis operat. et ſic tribus
dimittat dieb̄ ī quib̄ caleſcit ac
macerabit. et tūc cū inſrigidatū fu-
erit. uel tenez ac lene effectū uel ſe-
mina ī eo remanentia inapuit ger-
minari uel ſtuppa eius a carne remo-
ta per ſe nō torquet. ōpleta erit mac-
ratio et tūc unusquiſq̄ ſaſculū diui-
dat ī tres uel quorū manipulos ma-
gnos. & cū ipſo lino ligent. & ī area
optiē exſiccent. et reponat. poſtea
ponit quolibet tempe ſparari ut mo-
ris ē. Erit aut ſignū tempore mac-
rationis qñ macerat ī aqua cū tac-
tu molleſat adeo q̄ omēz rigiditatē
amiſerit. Cognoscat et ſi ex eo aliqd
ex̄ hat de aqua et ſiccitatē probet ſi ca-
ro herbalis a ſtuppa facile ſeperat. ve-
rū ſi minus q̄ expedit maceret. erit
ſtuppa fortior et albiore. ſed nō p̄ſe
ſeperabit ab ea caro herbalis. et erit
durior ad ſilandū. Dem̄ optiē lauat
et ī aq̄ exoruit ad ſolē ſtat. Cū aut
ſiccitatē fuit dunt̄ mallohis lignis
ut eius caro rīpat. dem̄ ad ſolē ali-
dū ponit. & cū fuit calefactū ī

pannis calidū ī domo ſimul ponit
et copit. et cū p̄ aliq̄s horas ſic ſte-
terit gramolat. hoc enī mō mūdāt
optiē. nec ſtuppa rīpit gramando q̄
ſciat ſi ſtatī gramaretur cū clenare
et a ſole. Q. ſi tempus fuit hūidū
cū multis pannis calefactis ad ig-
nē ſparat grāme. Dem̄ ſpatulis eius
mundificatio ōplet. Dem̄ peſtinat
et ſilat. Virtus ſcis lini ſm auic.
eſt proxiā uirtuti ſcis fenugreci. Ca-
lidū ē ī p̄ gradu. & mēſuratū ī
hūiditate et ſiccitate. Si ſumat cum
melle et pipere mouet cecū.

Ordēū tollerāt omēz aerem
et reſiderat t̄raz pingue. et
optiē proficiat. et ī medio
ari et̄ prouet. Et parenti magis q̄ m-
broſo loco letat. his tempib̄ et eodem
modo ut tritici ſerit. et ſeptē dieb̄
ſub ſra morat. et tūc egredit. ut ait
varro. Legumīa uō q̄q̄ dieb̄ p̄trāq̄
ſila. Seri etiā ab alberto d̄r ī p̄nā
uenis. et vtrūq̄ fieri pōt. ſed hūiſa-
tionis meſſis tardius ad maturitatē
puenit. Ordēū tñ margoli qd̄ bono
nie margola diat. ſerit toto mēſe
marci ī p̄ncipio aplis. & mēſe July ē
matur. Itē inuenit ordēū qd̄ ī
trituratione mūdāt ut frumentū
et iſtud eodē tempore ſerit q̄ frumē-
tū. In ſeminando orbis vna bubul-
cā perficit. Colit. & mūdāt ut fru-
mentū et maturat modici cū ipm
Ideoq̄ meſſis eius p̄mo recipit. que
ſumenda ē anteq̄ ḡna reſectis ſpi-
cis lapſa reuertant. q̄ nullis uel
tritici foliulis ueſtunt. Eius cul-
mos quos pignones dia. ī aliquā
uicē ſinamus. q̄ hoc mō grandaſcat

Trituratur ut triticum. Ordeum secundum ysaac et alios frigidum est in primo gradu. Virtute habet mundificatiam et excolatiam. plerumque faba desiccat et preterea ab inflatione liberat ordeum et triticum nutritiora et landabiliora sunt ceteris generibus. sed ordeum aqua digerit et ideo de membris acuis dissolvit. frumitum vero tardius digerit et tardius a membris dissolvit. Galenus de ordeo et faba secundum medicinam dicit. Ordeum et faba quoniam temperamento vicina sunt in multis secundum medicinam locum habent sicut cera et oleum in cathaplasmatibus et unguentis. fit de ordeo confectio utilis elixat ordeum plus quam aqua post assatum et deinde farina facta cum zucaro fiat et hoc in estivo tempore ad stomachum et epistomum refrigerium valet. Ad frumitum etiam valet cum aqua temperatum sine grossum ut cum coctum e dat. sine liquidum ut bibat. Ex eo perissima conficitur hoc modo ut cortex aurum possit. mensura ordeum sumat una aqua nonne et tam diu coquitur donec redigatur ad unam. et colatum potum det hoc valet ad sanitatem custodiendam corpusque humectat. Si corpus refrigerium plus appetat. parum aceti misceat. vel addat semine papaveris albi. Prisciana sanis cerebro usu clarissimum et perfectissimum sanguinem generat nec minus quam panis nutrit que sanis danda est. Infirmis vero diversis modis prout cuiusque expedit infirmitati. Si enim velis sinum et epistomum calorem et extinguere bibe superdicto modo. Si excolatiam et mundificatiam prisciana esse volueris cum cortice coque. Si laxum et refrigerium cocto in mane suppone mel uolacium. Si propter epistomum opilationem illud velis accipe cum eo coque similes radices apij et feniculi et accipe illud cum oxigachara. Alij autem dicunt quod prisciana fit hoc modo. Ordeum

mudatum decoquitur multum bene in aqua et coletur per pannum. Farina sic fit. Ordeum bene mudatum in mola ponitur et teritur mola cum aliquotulum subleuata ut grossa operetur farina. Farina talis in aqua diu cocta est optimus ab febricitantibus. et papue laborantibus apostemate spualium. Alii dicunt quod habet proprietates dictas de seligine. Item si sit limmetum ex eo cum acetico forti. et ponitur more emplastri super scabiem ulceratam sanat eam. Item fit ex eo emplastrum cum atomis et acetico podagra et prohibet fluxum superfluitatum ad iuncturas. Et aqua eius offert egitudinibus pectoris. Et quando bibitur cum semine feniculi facit habundantiam lacis et aqua eius est infirigidatua et humectua febrium. In calidis quidem purga et in frigidis cum apio et feniculum.

De onlica

Hilica est notissima. Eius quidem duplex est maneries. est enim quedam rubea quedam alba. Item inueniuntur tria species que est albior milio. Et iterum quedam in erba multum exsistat quedam diu moratur in agris ut longa et quedam in paucis maturatur diebus ut milium. et hoc est que in erba parum exsistat ut milium. Terram desiderat ualde pinguem. et potius arctosam quam solutam et eam ualde macrat propter multum nutrimentum quod querit. Et longam quam paludosam letat ubique optime prouenit cum primo reducantur ad cultum. nam immixta pinguedine talis loci frumitum et faba peruenit in eo non primo per saturationem milice superflua sumeret pinguedo. Verum in pastinaca uel in solida. potest etiam feri per sulcos fabarum et ubique rare nate fuerint in sarculacione ipsarum que fabis eradicatoris erit denuo sarculanda. in temperato acie

cū finē marci. et mīnū mīss aplis
et pax seminis. s. octaua corbis sus-
ficiat ad splendū bubulci. In calido uo-
uerit maturius. et in frigido senius ē
serenda. Exd ea que pua est toto tēpore
quo multū serit pot ser. qz mīdē mo-
rat i agris. Cū quīdē uel viginti
dies semen eius sub tīa moratur an-
teqz nascat. Et natū licet sit pua mī-
lica mī rīcat. at. finē aplis et mīnū
mīss mady et tūc ipā herba ablaq-
at ut meli⁹ gmmet et pullulet a
radice. Dem mīse Junij sarat siue
rīchat. 2. vice et tūc cū ipius her-
bam terra amulet ut a casu meli⁹
defendat a sole. Oense aug. uel sep-
tembris colligit eis mīe terrā masig
et postea mīe. panochas si melegaria
habē uolūis. Si uō eis nō eges pri-
as flectit et pūode madūtur. et in
fasciculis ligant melegariis sup radicē
i camporelictis. Et ibubulca mediorū
milice at. serdecā corbes puenient
Siccanda ē qūitū pot postqz equabo
fuit tritūata uel uirgis et in loco re-
ponenda uentoso qūitū pot aperto ne
mīnū adunata calefat et corūpat
Melegaria opetit ad claudenda tūgu-
ria et uias tempore luti sternendis
et opetit igni et elibans calefacien-
dis. cū fuerit exsiccata et plantis si-
licū inuoluēdis ne exconient a bestis
et ne sole urant estimo. Sem milice
bonus est porcis abus et bobus etc.
quis dari pot. et boies eo tempore ne-
cessitatis utunt & solo. & cū alijs g-
nis i pane et papue rustici qui con-
tinuis laboribz excent. Et est frigi-
dū et siccū et gnāt melancōmiam
sanguinem. It mīflatū. & ppr suū pon-
d⁹ fac descendē abū qz i uētre inuenit

Milia notū ē. Cū duplex
ē maneris. quoddā. s. s. qz
qz cū tres mēses morat in
agro. & aliud qz manūatē reapit
i sexaginta dieb postqz fuit semina-
tū. Terrā desiderat ualde aratā solu-
tam et pingue. nā et in sabulo et are-
na promēit. Quomodo solo iriguo et
būdo celo serat. Naz siccū et argillo-
sū formidat agrū. et terre in qua
serit pinguedinē ualde osuit. Serit
et pot per sulcos fabaz. et inter ip-
sas ubi rare fuerit in sēda eaz sar-
culatione si tīa fuit soluta uel me-
non aretosa qd emulsis fabis sarcilando
erit. Oense aplis maij et Junij serit pot
Paladius nō dicit. et cū eo recordat
experientia. Ver qz serat de mīse mar-
ci et erit matur i mense Junij. Ex qz
probabiter seqz qz si tīa sit bene pingis
potit i eadez estate iter seminari. Cor-
bis octaua pars sufficit i bubulca.
herbe pterra libere assidue. maturū
ē cū totū albesat. Ab amiculis cū mīto
labē defendit. Cū siccū ē et in fas-
cis ligatū erigat ad solē sibiqz per duos
uel tres dies morēt. Dem portet ad
areā. et stat trituret. ne si in magnū
ponat acetū al acū calefat et cor-
ūpat. Et triturato siccet optē anqz
portet ad orreū. qz mīlū non bene sic-
catū stat calefit & corūpit. Optime
uō siccū longissimo tempore seruatū
Et quidaz colligit solū spicas sicut in
panico suat. Milū scdm ysiac frigi-
dū i. j. g. siccū i. 2. Testat hoc leni-
tas et concantitas eius et viscositatis
qz absentia. Ominus nutrit cetis g-
nis ex qbz fit panis. Gratia tū sue
siccitatis confortatiū est sto. et aliorz

melior corporis. Durectia ē. et ideo
allat' ad ignē et ad torsionē doloꝝ. to
lorēq; uentris calidū supponat'. Cā at
sue siccitat' & nutrimentū minuit. nō
est accipiendū ab his q; carnes suas
augmētari et īpinguari desiderat. nō
ab eis q; in corporib; suis laudabilē
sanguinem gēari uolūt. xē ab illis nō
a quib; refrigeratio seu confortatio hu
more q; supfluoꝝ desideratio appetit'

De panico

Panicū desiderat eandē terram
et aerē quā milū. Et eisdē
mensib; et eodē mō et tūde
seminis requit' in bubulca. Et eodē modo
herbis sepe mūdāt' qd' etiā inter fabas
cicera et faxoleos et ī vineis agnue feri
pōt' scdm doctrinā de milio traditam
Et etiā quoddā panicū genus ī puo
tempore recipit' plementū. et istud
agnue seminat' post messes pletis
in stipulis bis uel ter nant et glebis
ostractis ī quib; optie prouēit ntem
pus sūt eximie siccitatis. Panicū sim
pstat et in forma et nā sile ē milio m
nus tū nutrit. Ventrē uō mag' costi
pat. Accipit' diuisis mōis. et p eorū
diuisitates actionē suā mutat'. qd'
q; tū modo accipiat' meli' milio est.
coquit' aut' sepe cū pinguedine aut
cū oleo sepe et cū lacte capno uel ami
gdalo. Et coctū quidē cū oleo aut
cū pinguedine laudabilius ē qm sic
citatem suā amittit et saporositatē bo
nūq; nutrimentū acquit' et constipa
tionē perdit. Cū lacte nō coctū lau
dabilius ē eo q; cū aq; sola coquit'.
xē coctionis cū aq; duo sūt mōi. co
quit' etiā aut integrū aut mola frac
tū. Integz ablato cortice coquit' ut
ī una panicū mēsurā quidē aq; ponā

Ita coctū grossū ē. et adigerendū diu
sed nō est ventris constipatiū. q; ppr'
pondus ad inferiora descendit. Orula tri
ti coquit' ita ut farinē mūdāt' decies m
aque ponat'. et postq; bis uel ter buliet'
digitis frict' et colet'. et colamētū sus
ceptū donec durescat excoquit' sūq;
mediū uile ē et cētis subtilis digeri
q; facilius mag' nō stipiat'.

De piso

Pisum ē Robilia alba et grossa
et seminat' de mēse septembꝝ
et octobꝝ et jāij et febr' ut
puto melius. In tria facili et soluta lo
co tepido et aura hūda due pres cor
bis in bubulca spargunt' et colligūz
siliquis exsiccatis. et gnis fortit' idu
ratis luna decedente postq; multum
pcesserit ī defectu. frigidū ē in pmo
gradu et ipatū inter hūditatē et
siccitatē. Cortex eis stipiat' est. Corti
ce ergo mūdātū laudabilis gnat' chi
mos. Nec inflationē nec ventositatē
facit sicut faba. Et ad usū edendi bo
m est in estate et ī calida regione

De spelta

Spelta nota ē. Eius quidem
diuisitates sūt. q; qdā ē gū
or et hec ē melior. qdā nō
leuior. & hec tēior ē. Aerē desiderat
qlem frumitū et terram. sed melius de
fendit' in macra q; frumitū. et ī ar
ra et patenti campo optie prouēit. &
his temporib; qly frumitū et eodem
Et duo cortices ī bubulca serūt'. am
ex frut' corbis vna sufficit. colit'
et mūdāt' sicut frut'. Orit' autē
īmet' post frutū cū post ipm modicū
maturat' et eodē mō triturat'. Verū
separata a paleis plūies trahat' & vir
gis sem' eius paut' ut ab aristis

mundens. Temperate q̄ltatis ē. et
equis lobus et similibz preter opti^m
nutimentū. Sed et hoies vti ea mode
pnt. q̄ eius panis compatius ē et ual
de leuis. & ideo si tres ptes spelte ai
q̄rta misceant parte fabaz ex supflu
a ḡuitate fabaz et mltā leuitate spel
te fit panis satis pulcer & bonus &
familijs satis ueniens si eius artifi
cio diligentia obseruet que sup̄dicta
ē in pane

Siligo nota ē & eius quidem
non sūt diuinitates. Aerē cum
frumēto desiderat et frigidi
orē tollerat ut alpes q̄ citius macera
t. In nemoribz ei alpū incidunt m̄se
mai et iunij. Om̄s ramisculi arborū
Dein cū exsiccata fuerit incidit de m̄
se aug. et zapant q̄ in anere tantū
et in eis seminat siligo et opti^m pue
niet illo anno. Dein usq̄ ad septem
quiescat ānos et eadē satio tenuē ite
rit. Sed ubi non sūt nemora herba
cū suis radicalibz et modico t̄re modic
et exsiccata oburit et in anere et pul
uere siligo postea p̄fecto t̄pe seminat
et cū octo ānos quiescat et postea ite
rit. Terrā desiderat solutā et sabulo
sam. et ī pingui et parenti campo me
lior prouēit. Et his temporibz q̄bz
frumētū serit. uenientius t̄m an̄ q̄
post. Vna quidē corbis semis sufficit
in bubulca. Colit et mūdāt sicut fru
mētū. Octo diebz floret cū finē apl̄s
et iunij locis temperatis. quo t̄
pore tangi non debet a cultore. et qua
draginta diebz t̄posito flore gr̄atesat
usq̄ ad maturitatis enētū. maturat
aut et metit an̄q̄ frumētū et m̄tu
rat ut ipm frumētū. Eius quidē
sua tenax ē et viscosa valde & ideo.

46
uenēter misceat cū milica milio fa
ba et silibz ad panē pro laboratibz
et familijs faciendū q̄ nūgit et conglu
tinat pastas eoz que per se cocto pa
ne retinē nō pnt. sed frangunt et te
runt. Siligine uō sola ipa ne raro uel
m̄q̄ utimur. Amē dicit q̄ ē de nā or
dei s̄ frigida et siccā ī j. g. Eius nūc
m̄tū ē min⁹ nutimento tritici. Et
eius aq̄ frangit acuitate hūor et silis
farina eius sup̄ panū ponit opti^m cali
dū ex ipa. et fit ea decocta sicut sor
bitiones cū pice et colophonia emplm
super apostemata. Et cū solo fursine suo
super apostemata calida

Vitā dupl^r utim^r aut semis co
lligendi aut pabuli secandi cū
Est enī optimus abz equis
et lobus herba eius & sem. Dicit
da ē de m̄se jūij et febr. nō in autū
q̄ ros ē. sed q̄n sol absorbit t̄rem
q̄n apertū est. vicia uirē sustinē nō
posse. sed euanesce virtutē ipā. hē h
vicia p̄pūm q̄ viciis mella si cū eo
q̄ in t̄ra remanet ager statū arer
letamis more t̄raz īpinguat et faci
dat. Si aut exarāuit radices eius
antēq̄ t̄ra arer suctū aufert ab ag⁹

Explicit cāus liber

*Inapit q̄rtus liber de vitibz et vi
neis et cultu eaz & de nā & vi
litate fructuū eaz*

UPERIUS
IN LIBRO
SECUNDO

multa de nā
et cultu vi-
tis dicta in-
telligit cū
de nā plan-
tar et rebz
cōibz cultui

cūlibet gūis agroz gūali sermone di-
ceret. Nūc nō in hoc q̄rto libro de nā
et cultu vitis & vinear et oī vilitate
fructus ipāz spāit ē agendū. *De vi-
te quid ipa sit et de vilitate folior
& amīs et lacme eius*

Vitis apud nos nota ē sed i frī-
gidissimis regiōibz in q̄bus
vivē non pōt ignota ē. Ideo
q̄ dicamus q̄ ē quedā hūilis arbuscu-
la multū tortuosa nodosa et scabrosa
latissimos hīs poros et magnā medul-
lā et frondes latas et mēasas. que sū
pitatione et paloz aut arborz auxilio
dū vivē & mode stare nō pōt. Et
eius quidē fructus est vna ex cūis
sucto sit vinū pretiosissimū liquor. fo-
lia vitis sūt multū medicinalia nam
vulnera mūdant et sanāt. In aq̄ deco-
ta calorē febrilē refrigerāt. Exuvationē
& tūorē stō. cathaplata mure sedant
Pregnante adjuvāt. Sōpnū prouocāt
& cerebrū confortant. Eius lacrima po-
cata sepe calculos frangit vt dicit dios-
coridius acut lippitudinēz oculoz tollit
orosis venenosis suctur et ventrē
sistit. Cūis eius ualet ad p̄dicta cū
sucto rure. et oleo admixtus. Plinius
autē dicit q̄ folia vitis dolorē capitis
amputant. Infectionē sedant. Et cū fari-
na ordeī calidā arthriticā curant.

Distintos valde inuāt si corz succū bi-
bant patientes. Cortex vitis et folia a-
rida vulnēz sanguē salant. Ip̄m q̄ vul-
nus conglutinat & sanat. Cūis vitū
more fistulā purgat & curat. Nernoz
dolores et orichiones mitigat. Scor-
pionū & canū plagas cū oleo sanat. Et
cūis corticis per se pilos ablatos restau-
rat & multiplicat.

De vinear diuinitate

Vinear gūa diuisa sūt sūm diu-
sas & varias consuetudines re-
giōnū nā q̄dam cū auxilio pa-
loz et pernicar i ordine sūt. et hoc du-
obz modis. Vno q̄dem ut cūlibet palo sit
vitis. et sic sūt in plūibz p̄tibz lombardie
& romaniolē. et hoc q̄dē mō in exili
terra tribz plaudent pedibz distantes q̄q̄
uersū. In pingui nō q̄tuor. In medicari
tribz et semis. Alio nō ut una vitis sup̄
multos palos et p̄ticas extendat. et sic
sūt i plūibz p̄tibz marchie antonitane.
Et h̄ quidē modo plantant distantes
considerata pinguedine vel exilitate t̄re
adeo q̄ spatū vniūsi possit congrue
operire et hec q̄dem lizonibz t̄m colū-
tur n̄ fuerit alte plimū et distantes. Q̄-
dam rursus sūt uelud arbuscule more
prouincali. quas sine pali auxilio stare
constat. Et hec quidē aut sūt per cer-
tas acies adeo ab invicem distantes q̄ a-
uari possint et diuisis semibz feri. aut eā
distantes vndiq̄ q̄ auari non possint et
hoc quidē mō tribz distent pedibz aut
min⁹ vel amplius sūm q̄ sūt lectū aut
exile solū in quo plantant. Quedā etiā
sūt in aciebz cū palis et p̄ticas. aut i
fōz p̄gularioz puoz. que ap̄te impi-
tis sūt depressa. et ab opposita deuata
& hic modus aq̄braz mutine. & in
alijs locis plūibz et maxie in oroz.

spacijs obſuant. Quedā uinee ſunt cum
arbuſculis ad hoc firmatis per agros plu
uel min⁹ equidistantib⁹ ſim qd' magis
uel min⁹ de vino uel tatico parer ſunt.
optant. Oxidocis nō modus diſtante
ſexdecā uel viginti pedū habet et iſte
modus maxie apud mediolanā et iſt
partib⁹ obſeruat. Quedā plantant i ri
pis foſſatorū cū ſunt aut per agros in
magnas arbores ut eas que ſunt in ags
aut ripis operiat & fructificet. et hic
modus pluim obſuau i multis pib⁹
talie. Et iter ſupdictis vineis que in
ordinib⁹ ſunt qbdā ponit pali qbdā
uero pali aut faſciones loco ipōz ſolūmō
et ſementes i qtuor partes aut duas tū
uelud pice per latera ſimē extendit
et ligant. Et hic modus apud edonā
et armonā et piſtorū pape obſuau
Et quedā ſine admiculis iacē ſunt in
tia q' pro ſola indigentia uel nōitate p
uicie faciendū. et hoc maxie pōt in mō
tib⁹ ualde aridis tollerari ubi uue nō
putreſcūt in terra iacentes ſed a ſolis
nimio ſeruiore ſeruant.

De diuſitate gūm uini

Diuſitates gūm uitis multe ſūt
Nam quedā ualde timēt nebu
las et pūnas. quedā par. Et q
dam timent ſiccitatē & uentos. et que
dā ea facile tollerāt. Et quedā ualde fe
cūde ſūt. quedā par. Et quedā uires ſi
quaz fructus cito maturat. qdā tar
de. Et qdam ualde fructū ſuū in flore
pduūt. quedam non. Et quedā melumie
fructū puant. quedā fructū ſuū ab
eo defendūt. Et quedā facile uentis
rumpunt. quedā adeo tenaces exiſtūt
ut ab eis facile non ledant. Et qdā ti
mēt pluuias. quedā nimia ſiccitatem
Et quedam ſūt ſpiſſos nodos hntes. qd

earū gēmas per longa inter nodia diſti
lent. Et quedā groſſos et longos faciē
tes palmitres. quedā puos. Et quedam
magnā medullā faciūt. quedā puam
Et quedā ſtendentes ualde faciūt interci
ſas. qdam par. et quedā rotūdas et cō
tinuā. Et quedā faciūt uuas albas. qd
mleas. qdam nigras. Et quedā faciūt
botriones multos et puos. qdam pau
cos et magnos. Et quedā faciūt gūa
calloſa. quedā mollia. Et quedā dur
corāte granorū. quedā ſubtile et tene
r. Et quedā faciūt gūa ualde pulcra
et luada. quedā obſcura. Et quedā dul
cia. quedā actia. et quedā faciūt uina
ſernabilia. quedā corruptibilia. Qs
omīs diuſitates facile uidere pōt uir i
duſtrius et expertus

De diuerſis ſpēb⁹ uini

Species uitis ualde multiplices
inueniūt. Et ipaz multe di
ſis nōib⁹ in diuſis pūuitis
& amitatib⁹ appellant. Sed qm ex eis
quedā ſūt meliores et earū bonas con
ditiones apte ſcribā et earū ponā nōia
Dei breuē dicā de alijs min⁹ bonis
ut habita earū noticia ſcāt uolentes
plantare uel inferē vineas eligē melio
res. Dico itaq; i pūnis q' ē quedā ſpēs
uue que uocat ſelana que ſatis tarde
pululat. et ē uua alba. q' rotūdū hnt
granū. et ſaciens mediocriter magis
et ſpiſſos botriones. et ſolū mediocriter
interciſū. et i quolibet ſermento et vi
uenti nato duos uel tres p' et quinq;
qūq; botriones produat. Et tanta eſt
dunties ligni eius q' ſementes non flect
tūt inferius p'p' uiaz pondus. Vnde
ultra modū ramulos implet. et uua
eius eſt ualde n' uinoſa et luada. et
cito maturitatē recipit. Et uinū eius

est ualde subtile et draphanū et mediocriter potens et suabile et maturū. on
cū frām aut mediocritē et montuosā
desiderat. et in ea meli⁹ q̄ in aliq̄ alia
fructificat si stricte putet. nā longos
palmites cū uuis nutrire nō pōt. Et
hoc apud brixā et pres montanas
mantue. precipue frequētar. et p̄cētis
in spālī frequētiācōe habet. Est alia
spēs que uocat⁹ albana que tardissimē
pullulat et ē una alba modicū longū
hīs granū. et faciens satis magnos
botrones et spissos et longos et mediocriter fructificat. et facit folia mediocriter iterata. et eius semina i pōtē
ris non flectunt. tanta ē durities ligni eius. Et eius gēna a sole plurimū
colorant. et ualde cito maturatio ei⁹
completur. Et ē satis dulcis i sapōe. sed
coracē austerū et aliquantulū amarū
hēt et ideo melius q̄ uinū ex ea ex
primat⁹ q̄ q̄ ferueat inanis diu cum
coracib⁹ et racemis. Et uinū q̄dem
eius ē ualde potens et nobilis saporis
bene seruabile et mediocriter remue.
Et si tempestiua paulisper sit eius uī
demia melius seruat⁹ uinū eius.
Et hec spēs uue p̄ cetis apud ferli
uū et i tota romaniola iuenerati
one habet. Vbi strictissime putat⁹
nā cū longis palmitib⁹ strictissimē
minus defendit. Est et alia spēs
uue que tribiana uocat⁹ que ē alba cū
grano rotundo paruos et multos bot
rones faciens in iuuetute sterilis et
procedente tēpē fecundat⁹ nobile uinū
faciens et bene suabile. et hec spēs
per totā marchia p̄cipue amēdat⁹. Et
et alia spēs que gragnolata dī q̄
i tīra oratū v̄m hēt et est lucidissima. et
longū hēt aliquantulū granū et facit

uinū ualde limpidū et potens et dura
bile et nobilis saporis et odoris. Et hec
apud edonā et in illis p̄tib⁹ maxime
amēdat⁹. Est alia spēs que a q̄bda
malixā et a q̄bda saracina uocat⁹. q̄ gēnū
albū et rotundū hēt. et turbidū cū sub
tili cortice. que mirō ponderat. et i tīra
satis macra defendit⁹ et uinū facit me
diocriter bonitatis et potentie. nō multū
subtile nec multū seruabile. Et h̄ apud
bononiā p̄cipue i honore habet. Et
et alia spēs que garganica dī q̄ alba
ē rotunda mirabiliter dulcis. clara seu
luada et colore aurata et cū grosso corti
ce suabilis ultra omēs alias. et est ualde
fertilis. s̄ femina q̄ mascula nihil ualē
Cui⁹ gēna sūt longa et i colore ualde
aurata. sed sterilis ē oīno. Et eius uinū
ē ualde subtile et draphanū parue poten
tie et satis suabile. Et hec apud bon. et
paduā in magna ueneratione habetur.
Est et alia spēs que alhamaga dī. que
ē alba non luada. sed maculis plena ro
tunda et mirabiliter dulcis et uinū facit
dulcissimū. Et quibda annis et ferti
lis. & sepe sterilis. et p̄cipue si stricte pu
tet. sed satis fertilis si cū longis palmi
tib⁹ relinq̄tur. et hoc in q̄bda contratis bo
nomen. et maxie in burgo panicalis i
honore habet. Est et alia spēs que no
cat⁹ buranex. que ē una alba multū
dulcis et pulcra. et i arborib⁹ bene fruc
tificat. Itē est una que dī africogna q̄
nō est delectabilis ad edendū et i arbo
rib⁹ mirō mō fertilis ē. et iō p̄cipue cō
pert in locis ubi hoīes uinas inuadunt
Et hec due spēs apud pistoriū p̄ cetis
diligūt. Sūt aut quedā alie uiaz
albar spēs satis bone sicut linedelle
que bonū et suabile facit uinū et mul
tū que apud pisaniā p̄cipue plantat⁹

Et verdiga que puos facit palmites & multū fructū. Et veracela q̄ ḡna facit viridia & pua et multas fert uias q̄ due spēs et inferiores que min⁹ bone dicunt⁹ in antiquis vineis. & in quibdam nouis per comitatū inueniunt⁹ bon⁹. Sūt et alie spēs uiarū albarū q̄ quedā licet apud quosdā i magno habeant⁹ honore. tñ apud nos diuersis rōnibus aut p̄r paucitatē fructus ipar. aut q̄ nimī melum timeant min⁹ bone p̄ experientia reperiūt. Et hec sūt muscatellus. et linatica q̄ optiē sūt ad esū et in arborib⁹. sed in vineis spissis. et uicē tiam nō rident ad uoti. Et greca. Et uernacia q̄ licet apud nos bonū faciant vinū faciūt nimis par. Et viganos. et coñia. et gropa. et fuxolana. et bunga que bonū faciūt vinū. & quibzda annis sūt mirō mō fertiles et maxios botrones agentes. sed q̄ singulis annis fructu destituūt in flore non ferentes aliq̄ modo melumen. Vuarū silr nigrae uel rubearū multe sūt spēs. q̄dā valde bone et quedā par. Et bone q̄dem sūt quilla et cilia sine mardegana q̄ sūt q̄ eiusdē conditoris. sūt modicū nigre multū fertiles omī anno. hñtes longa grana et ipor cortice subtilē et pulcrū et delectabile vinū faciūt et satis suabile sed p̄r nimā pluuia crepant cor grana et i montib⁹ non bene proueniūt. sed i campestrib⁹ locis letant⁹ dñt tñ q̄ cilia nobilius vinū. facit sed min⁹ q̄ paruos facit botrones. et rarus. sed multos et pua grana. Quilla uō facit omī horū op̄posita. Et hec spēs habundantē inueniunt⁹ bonoie et i multis alijs tñs. Est et alia species vne nigre q̄ uocat⁹

nubiolū que nō est delectabilis ad edendū. et est miro vinosa. & mult tñ pingue aut stercorata. & ualde timet umbras & mature pululat et facit vinū optimū et suabile. & potēs valde. nec audet ultra unā diē uel duas stare i graspiis. et hęc in ciuitate asten et i alijs p̄tib⁹ i maxio honore habet⁹. Est et alia spēs que uocat⁹ maiolus q̄ est vna nigra valde cito maturabilis. et pulcros et longos botrones faciens i sapore dulcissima. et vinū facit durū et satis suabile q̄ nigrū. et satis fertilis ē. sed melum aliquñtū timet. et i plano et montib⁹ prouēit. et hoc maxie apud bon⁹ in locis infimis hēt. Est et alia species que duracula uocat⁹ que ualde nigra ē et hñs longa ḡna et vinū faciens valde nigrū et bonū i tñs hñdis et aquosis. sed i montanis et siccis locis nō letat⁹. Et h̄ apud ferrariā p̄ cetis spēbus eligit⁹. Est et alia spēs que uocat⁹ Gimaresta h̄ nō est multū nigra hñs granū longū. & añ maturatē oīa folia p̄dit in sapore acra seu acida. mediocrit fertilis. botrones facit rarus. & vinū optimū et diu suabile & hec uia non dñt ab auib⁹ uel canib⁹. nec libet ab hñib⁹. et ex ea plim inueniunt⁹ i p̄tib⁹ montanis bon⁹. Est et alia spēs que dñt gimaron q̄ p̄dicte silis isapē et vini durabilitate et for. sed maiores valde botrones facit et grana grossiora et habūdantius vinū. sed min⁹ nobile et magis loco pingui letat⁹. et hoc in plib⁹ p̄tib⁹ bon⁹ inueniunt⁹. Est et alia species vne nigre q̄ dñt padermea que grossos & spissos facit gr. et appos. et multas uias profert et vinū grossū et p̄reme delectabile

facit sed i estate nō durat et hoc in
per infinitas vineas boni inuenit. Si
et alie multe species uuarū nigrarū et
pp̄e varias conditiones malas minus
approbat. sicut ē pignolus qui multū
diligat apud mediolanū sup arbutū
sed apud nos nō bene fructificat et al
barica cū aq̄ cingunt alia uina q̄ in
mis melum timēt et uinū nimis au
sterū facit. Et uarana clientina et por
cina que licet sint mirabilis dulcedis
ad edendū et bonū faciāt uinū tū sūt
ferre steriles et nimis melum timent
Et ualuminium et tusta que valde ni
gre sūt. Et melegonus q̄ an om̄s spēs
denigrat. Et canicula que pulcherrima uina
et suauis ē et q̄ om̄s altius tū fructi
ficat annis. Et et quedā spēs uine ru
bea et cinapuz valde dulcis et suauis
sed par fertilis. Sūt et quedā grana
et species uuarū siluriū que lambrus
che uocant. Quarū quedā sūt albe q̄
nigre que ualde pua faciūt ḡna et
purnos grapes que sup arbores et se
pes spinorū uiridū suo nālī motu cō
scendūt et non putant. sed si putarē
t grapes faciūt maiores et ḡna gros
siora q̄ pus. et hec que nigre sūt tin
guūt uinū et clarificant si integre vel
cū racemis aquasate ponant in dolis
nec viciant sapore uini. et que albe sūt
clarificat et purificat alba uina. Sūt
et quedā spēs uuarū grossarū et dura
r que dicūt perigule uel brumeste
Quarū quedā sūt albe quedā nigre quedā
rubeae. Et quedā hnt grana rotunda q̄
dū longa valde quedā mediocrit que
spaliter non hnt noīa. Et earū quādam
tempestiue maturationē recipiūt
que dū tarde. Et ex his eligende
sūt que magis placent ad esū. q̄ pp̄

nihil aliud plantant cū ex eis uinū
nō sit satis tū appetit ad agrestē facien
dū acerbē. *De uere qui uitis uenit
et de situ vinearū*

CElū mediocritis q̄litas tepidū
magis q̄ frigidū esse debet. sicut
potius q̄ nimis ymbrosū. sed an
oīa uitis procellas ventosq̄ nimis for
midat. Aquilo tū uites sibi obiectas
secundat. Auster uō nobilitas. Jōp̄ i ar
bitrio nostro ē plus de uino habeam
an melius. De situ vinearū etiā scien
dū est q̄ campi a montibz remoti et
valles nō aquosae lauius uinū ferūt
Colles uō et campi uinē eos existentes
et nāz eorū hntes nobilius uinū faci
ūt. preterea ē sciendū q̄ in locis frigidis
i montibz a meridie uineta ponenda
sūt. Calidis a septentrione. Tempera
tis ab oriente uel si nātū sūt ab occi
dente ut hac industria excellens q̄litas
temperet. Loca nāz sepe uicibz mutant
et iō earū ḡna ouementē aptent. Pla
no igit loco statues uitē que nebulas
substinet et pruinas. Collibz q̄ sicut
tē durat et uetos. Pingui agro ḡ
ciles atq̄ fecundas. Oratio feraces et
solidas. fido et nebuloso eas que ye
mē celeri matū tate proueniunt. aut
que duris actinis inter calligines se
curus floret uentoso tenaces. Calido
ḡno tenerioris et hūidi. Sūto eas que
pluuias ferre non pnt. Et ne multa
dicā. Eligenda sūt ḡna que professicē
uiciorū suorū dūa loca diligūt his i q̄
b durare non poterāt. placida sanet
gio et serena tute genus om̄e suscipi
et. Industrius ergo uir probata dili
gat et loca talibz manet que amicitia
possit ea uide sumūt. sic mūta queq̄
buabit.

De terra que vitibus apta est

Solū ad vineas ponēdas nec spi-
ssiū minus nec resolutū ppiū
tū resolutū esse debet. nec exi-
le nec lenissimū tū leto pxiū nec cā-
pestre. nec pūceps. nec siccū. nec vligi-
nosū. modice tū rosad. nec salū nec
amarū q̄ vitū sapore corrupto vmoz-
tristat. Copius et alia duriora n̄ gelu
relaxant et solib. pulcrimas ferūt vi-
neas refrigeratis estate radialis et hu-
morib. decento. Sed et soluta glareā
et calculosus ager. et mobiles lapides
si tū hec oīa se glebis pinguib. misce-
ant et silex citū tiam suppositus q̄
frigidus ē et tenax hūoris radialis es-
tate sitire non patit. Itē loca ad que
de cacumib. terra decurrit uel ualles
quas flūmū saturant aggestio. Ar-
gillosa tū omnia ē. sed argilla sola
grauiū inimica. Ager sabulo et ru-
bens utilis ē aut fortis ē tū p̄mixta.
Carbunculus n̄ stertoret. macras vi-
neas reddit. In lubrica difficile op̄idē
q̄uis postea nūcant in ea. sed hoc tū
genus ē ualde operib. inimicū q̄ p
uo uel hūore uel sole aut nimis ma-
desat aut nimis siccit. Ideoq̄ maxie
utile solū ē q̄ inter om̄s n̄mietates
temperamētū tenebat et p̄xiū fuit ra-
ro q̄ densū. Utile vineis tiam per hec
signa cognoscēs si colois et corpōis ra-
ti aliq̄tenus ac resoluti ē. Virgulta q̄
protulit lenia. munda protera. et fecū-
da sūt ut puris siluris. primo. rubo.
Ceteraq̄ hūoremor. neq̄ i torta neq̄
sterilia. neq̄ scabrosa. nec macra exili-
tate languentia. Ad pastinādū p̄terea
rudes agros uel maxie siluēs eliga-
mus. Utia ē eius conditio in qua fu-
erant vineta uetusta quo si n̄citas

coegerit p̄us multis aratōib. exteat
ut abolitis radicalib. pōis vinee et oīs
eius carie et squalore depulso nouella
vitis possit tucis induci *Pastinatioe*
& dispōne tū i qua vinea ē plantāda

De mēse septēbris uel octo-
bris locis aridis aut Janū
uel febr. seu marcij locis hu-
midis siccū debet pastinū sine cultura u
vineā ē plantāda q̄ trib. sit ḡmibus
Aut tū in totā fossa. aut sulcis aut scō-
bibus. Tota tū debet effodi ubi ager
ē immūdus ut silurib. trās tūcis
et radicib. filicis uel herbar. noxiar.
spacia liberent. Vbi aut sūt mūde no-
uales scōbib. pastinemus aut sulcis si
melius erit sulcis q̄ hūore uelud in
totā spacia pastinata n̄smittit. sūt
aut sulci longitudine q̄ destinancis
tribule latitudine triū pedū uel q̄tuor
altitudine unū pedis in locis hūdis
uel duor i locis siccis. Deim si ligoni-
bi per hōes vinea ē colenda tū an-
di soli relinqm. q̄ altō sulco imp̄sto
utū acies trib. uel q̄tuor distent pe-
dib. s. trib. i solo exili. q̄tuor imp̄m-
gui. et trib. et semis i mediocri. Si
uō arande sūt vinee q̄q̄ uel sex pedū
spacia que non fodienda sūt i medio
relinqt. Q̄ si scōbes sūt placeat m̄
fiant longe q̄tūz vites distare debebūt
ut i quolibet scōbis capite planta una
ponat. p̄nt tū om̄dissime sulci sūt
distantes i triplo q̄ vinea spissa finali-
eē debebit et i quolibet sulco plante
i duplo spissiores q̄ esse debeāt pom-
sūq̄ acies ligonib. procurari et spa-
cia per triennū a q̄driennū arari et oī
genē seminū feri cūq̄ vites exāre-
rūt vna trahi adextris et alterā a
sinistris & de vnaq̄ duas sūt vites

sicq; spaciū totū impleri. Scropes nō
sūt ultra duos pedes altius fodiende
neq; pangim⁹ frigore simenta laborēt
lata scrobib⁹ eq̄lter sint macta ne ob
liq; vitis sauciet⁹ alte mitentib⁹ ferra
mentis cū fossor scumber. Pastinū
aut omē qd' vlsabit⁹ duor⁹ pedū al
titudine vniūsa terra fodiat⁹. In q̄
erit diligentia ne audū solū ocul
ta fraude fossor includat. q̄ rē per
spacia que fodūt⁹ virga custos ex
ploret in q̄ modus est predictē al
titudine designatus. Et radices os
in purganita. maxie rubi et filicis
i sumū redigi faciat. que cura i oī
posicōis gñe est vndiq; suanda.
Pnt et omode fieri fouee pue et str
ictē conuenienter tñ phinde vbiat⁹
q; vites p vniūsu agrū p̄xuo stāe
debent fm q̄ p omīs agricultōes ex
ptos bon. et in locis alijs plib⁹ d
seuāt⁹. Pnt etiā forāmia in tra
fieri vbiūq; vitis plantanda est.
que qdēz cū palo fieri consueuerūt
q̄ est melius valde q̄ fiat cū fora
tia qd' est mstrū ferreū pme pmi
tus in rez nā muentū quo tra q̄m
expedit profunde forat⁹ forasq; t
ra educitur. nec i forāmis parietib⁹
oculat⁹ ut in fixationē debiliū radi
cū īpediat. et hoc qdēz puo valde la
borē perficit⁹. n̄ ager lapidosus fuit ul
saxosus. locus quidez q̄ pastinand⁹
erit p̄us impedimentis et oib⁹ libere
t⁹ arbōib⁹ ne fossa terra post calcata
assidue solidue solidet⁹. Illud qdēz
expimentis optū est. vites meli⁹ p
ueniē si uel saltū fosse tñ uel nō lō
ge ante pangant⁹ cū timor pastini
nūdū repetita soliditate subsedit.
et h⁹ qdēz in sulcis et scropib⁹ pbatū

*Qui debet colligi plante viti & q
les & q̄lter suau⁹ et ad p̄tos tmo
tas portari*

Plante viti que tr̄ raioli dictū
tū colligi debet qñ plantan
de sūt. et et ante colligi pnt
Et meliora quidez tempora colligen
di eas sūt tempus octobris qñ ps
foliorū cadit. et pars adhuc retinet⁹
in uite. tñ ei calor nālis viti ad huc
est expansus in ramis. sed cū omīs
frondes ceciderūt oīno et supuenit
gelu intensū in aere. tñ rami eius
calore nāli destituti sūt. qui p̄p̄ fr
igus aeris fugam habuit ad radices
ad calida viscera terre q̄e tales plā
te difficilius xp̄ndūt. Tempus p̄
tea martij in quo iaz calor et hūor
ad ramos redit ita q̄ eorū gēme iā
tumesce incipiūt est optimū ad plā
tarū collectionē p̄p̄ eandēz rationē.
Eligendaz quidez plantarū ratio mlt
plex est. Et p̄mo qdēz ex tali terra
eligi debet que non sūt mltūz pm
guiores ea in q̄ pangi debet. Sed
sit eq̄lis aut exlior. Naz si a ping
tra nō solū exile m̄sserūt⁹ utiles
esse non pnt n̄ sepe stercore adiu
uent⁹. Item eligenda sūt pangē
da simenta de vite media non de
sūma neq; de infima. qñq; uel ser
gemaz spacio aucti procedēna. qñ
non facile degenerant que de locio
talib⁹ colligunt⁹. Sūma flagella re
pudiem⁹. Et surculos q̄ licet loco bo
no nati sūt. tñ feracitatis beneficio
caruerūt. p̄p̄mū aut qui est de
duro nasat⁹ et si fructū attulit p
frugifero non ponat⁹. In suo em
loco fecundat⁹ a matre tñslatus
uero tenet sterilitatē qd' nascendi

condicione suscepit. Sumantur et de
uita fecunda neque existimemus ea brachi
a fertilia que vinas singulas aut bin
as producant sed que multa alertita
te curuant. Nam potest ferax vitis in se
feraciores habere materias. Erit autem
in hoc signum fertilitatis. Si de duro a
liquo loco fructum citabit. Si feru im
pleant ramulos ex omni parte surge
tes. sed hoc signis proprijs pvinde
mias est non dum. Asserit autem colu
mella uno anno explorari fertilita
tem non posse sed quatuor quo nunc co
gnoscat vera genositas sarculorum.
Ad pangendum nouella palmes de di
gi duri in se nihil habent et ueni sunt
ti. quoniam hoc sepe corrumpitur et putres
cit. Mensura fermenti vniis cubiti
sin paladium esse debet. Onibus autem vi
deatur longius esse debere. maxime
in locis decliuibus montuosis et aridis
aut in foueis oblique panguntur ipsius ra
mulis et capriolis sine anchis esse
seruand sunt plante vitis talis quod uen
to aut sole non urantur aut aliquo
modo ledantur et precipue sub terra
usque ad dimidiam partem merse. si pau
cis erunt seruanda diebus. Si uero diu se
uant eas necesse sunt. et maxime iam in
to adueniente calore usque quod ad su
mitates ipsarum terra ualde contrita
operantur apte adeo quod terra tam in
tra quam super diligenter posita singulas
plantas tangat. Quod si eas transuehi
ad plantas multum remotas oport
uerit. luctus uel palee molles et
modice luteae cum plantis optime
misceantur. et sacco uel sextario quod
est melius inuoluto stricte ligentur
capite grossiori cum prefatis paleis
et sterno coopto defendantur et ueni

50
quod si nimia esset aeris siccitas prout quoniam
quod utiliter capita grossiora in aqua
demergi. sicut enim dispoite dum feru po
terunt et teneri sine lesione ipsarum.

*Quoniam & qualiter vinea et vitis plan
tandae sunt.*

Tempore septembris et aprilis
in locis frigidis uinee sunt plan
tandae. Tempus uero de mense
octobris & martij et febr. statim quod
in omnibus prefatis locis et humido et cam
pestria depressa fuerint post yemem pan
gantur ne calor naturalis duplici aquo
sitate loca videlicet et yemis extin
guatur. Si uero arida et montuosa sit
loca pangenda ante yemem plantentur
ut superflua locorum siccitas ante plan
tas humiditate yemis temperet. In
locis uero temperatis ante yemem et post
congrue plangi prout. Item ponende
sunt vitis placidis diebus ac tepidis
quoniam solum est modice humidum. sed potius
us aridum quam lutosum. Cum vinea plan
tatur in foraminibus paleorum grossorum uel
in foramine in strato quod foratitia uo
catur quod est ualde melius. et tunc frigidis
foraminibus directis uel par obliquis
duo fermentes in parte inferiori ob
liquis in alio foramine imprimantur et sabu
luz uel terra soluta et trita et cum
paucis maturissimo letamine palearum
uel uinacie mixta usque ad medium
foramen ponatur. et deinde creta uel
terra ibidem inuenta repleatur aut
in paruis foueis conuenienter profun
dis panguntur capita plantarum lon
ge positae in parte inferiori. & in super
ma iuxta signum aut tunc undique appor
tionabiliter positum inueniatur. et ter
ra contrita mediocriter super indu
atur concalcatur. Capud fermenti aut

deponit' torquedū non est nec aliquo
mō uexandū. nam pars ea de q̄ radice
sperat' inuine nulli subicienda ē et an
e gēme fertiles remaneat super trāz
nec demisa penitus fecidiori parte su
pra ear' q̄ est sterili proxim' delinquat'.
Vbi pinguis est natura trāz maiō
inter vites spacia relinqm'us. sed q̄
tuor pedū. Vbi exilis angustia. s. trāz
vbi uō mediocritas trāz pedū et semis
Preterea non est vno mō gñe vitū omē
pastū conferendū ne annus iniqu'
gñi vindemie spem omēz eludat.
et ideo q̄ uel qnq; gñis eximij ser
menta pangem'. At expediet ma
xime gñā tabulari disponi. Et sic ge
nez diuinitate distincte pōita poterit
ear' operariōr minor nūis expedie &
gradati que uelotius maturant' p̄
cendere. dem' que serio. ac melio pu
to sapore sine luctamine alfi' gñis
vnaq; vna suare. Et si hoc facere
tibi difficile videat' nō alia simul cō
seras q̄ que sapore et flore et matu
ritate duciant. In scopib' uō mag
nis et latis ut vitū distantia esset
per angulos q̄tuor sermenta deponas &
uina nā ut dicit Columella stercore mis
tam simul sparges. Et si exile solum
fuit pingue inferas trāz scopi. Si uō
nimis circosū eides mīscas sabulū
Q. si arbutū eide mīscas te delec
tat hīc plantaz gñose vitis prius
in seminario nutrire debetis. Vnde ra
dicata trāsserat' ad scopū an arbor
est uicta. In seminario aut' breui spa
cio distantia inter se sermenta depones
Et cū conualent' hinc post biennū ra
diabit' vitis per arbutū & trāsser
tur. Quas cū depones i scopū. ad sin
gulas materias rediges putat' omi
b' que scabra sūt. Curtatis etiā radi

ali si q̄s potens inueniē uexatag. In
scopū aut' ad arbutū faciendū duas
radicatas vites depones. obfians ne
se i radice contingant et ipas vites
ad scabris latera districta ouiges.
Varro asserit scopū non p̄mo anno ēē
splendaz que res facit vitē altius
fundare radices. sed hoc aridis pūm
cis forte conueniet. hūdis uō sata
putrescent hūore suscepto nō terrasta
tim cumulet'. Ex arbutū q̄ facit
plantas arbor' de his gñib' ponat'.
Vel si agro suppetit habūdantia his
vtat'. Vmo. oplo. salice p̄plo. fraxino
Ceraso. nucē primo et sili. sed sali
ce et p̄plo in locis hūdis mō uti possu
mus cetis uero in his et alijs locis.
Ex his aut' gñib' truncos radicatos
vel salicē et populū sine radiab' ar
scopū vitis constitui oportet. In sco
pū vitis ab arbore sua sex vel duor
pedū spacio distare debet nā arbori
ramis proxia vitis aut ipa opprimer
crementū aut opprimer' ab ea. Ali
ud et de trāsserenda vite ingeniū fieri
pōt ex uimine parua corbicaula ad ar
borē uel p̄gulū fert' cū vitis adhe
ret et in fundi media pte pandit' et
inducto i ear' fūmēto vitis suspendit'
et trā supplet' sed fūmētū exacto an
no in corbicaule fundo mīscas cū ipa
corbicaula portabit' ad locū ubi plan
tare propensū ibiq; cū ipa corbicaula
obuine' ar' arbores mātande radices.
hec quidez fiet sine abiguitate trāden
da. Caneis et munienda est adūsū
p̄coris appetendis iurias et arbori
sue p̄tinuus alliganda. Cū uero ar
bores ripaz vitib' munire desideāz
optimū ē et facile sulcū in ripa fac
ibiq; spinas et tanolas mixti ponere
& fossate effosso terra sup mātare

hic enim spiritus nuncietur ager. et per eas
vitis tunc conscenderet. Optimū preterea
genus ge ē provincialiū vinearū que fi
ūt ut vites uelud arbutusale stent q
quidē plantentur ut hī que in ordine
disponūt. Et hec quidē aut vndiq; pā
gunt egle. aut unū ordinē tñ suāt
ab alio proxiō ut plz remotū. sed in
his una sola planta in q̄libet pot poni
i duabz videlicet acerb. in scia vero bo
nū erit ubiq; duas poni. quibz p̄xte
plantę p̄dite possint annis sequētibz
repari q̄ si in quolibet loco due ponā
tur cū qualuerit debiliōr auferatur
ut una sola remaneat. P̄xte scē
dū est q̄ nām vitis celū solūq; sub
stentat si gñā ouement aptent. Jōq;
in eaz plantatione p̄cipue obsuan
da sūt ea que sup̄dixi. cū de aerē &
siti vinearū loqueremur. *Pro paga
tione et renouatione vitū et vinearū*

Propagationes q̄nq; in vine
is. q̄nq; ad arbutū sūt. In
vineis quidē ppagat in locū
vacuū ubi vitis sū ordinē vinee
debet ēē. q̄nq; vero in locū altū que
i famati gñs sumentis vitis nobilis
ppagat et q̄nq; per circūferentias du
citur ut vinea incrementū recipiat
Et p̄mo quidē modo ad ordinatū
protrahitur locū aut statū cū sumentū
sufficienter ē longū. aut successiue
per annos ubi eiusdē defiat longi
tudo. Et idē obsuandū est in omni
ppagationis gñe. Si aut in locū eradi
candū vitis propago ducat. aut hoc
statū fiet aut p̄mo anno per vñū pe
dez prope vitē auferendā p̄trahit
ut hīto vitis dammande fructu p̄i
oris sequēti lenit in locū p̄onē era
dicatē trahat. Cū aut protrahit
ad arbores uel arbuta per vñū pedē

ad vñū ab arbore fiat remota ppago.
In oībz enī p̄narrat modis letamē
in fovea sup̄ tra cū ppaginē appare
tem relicta ponat nec sub tra per
tractū ppaginis apponat. Alioq;
superflue letamis calore debilitat
uel arecet n̄ sūt adeo maturi et
uetus q̄ oīs calor n̄alis exalarit.
Est aut scēdū p̄dictas ppagationes
fieri aut in fessione totius vitis que
ppagat aut vngis sine annatura
smenti ut uelud arcus sup̄ terras
relinq̄t alia p̄te vitis in fossa. q̄
si fiat iūgi post biennū recidant aut
triennū quod ē triens p̄ biennialū
radici debilitatē que vitē nonam
sepe non ouement defendūt. Vetus
et antiq; vitis et que longe nimū
producit frugiferos palmites reno
uat per studiosū cultū congruis
tpibz eidez adhibēz adhibēt. et
per simationē letamis aut smento
z aut sabuli i loco nimis creto
lo aut crete in tra nimū sabulo
sa. et per strictā putationē. aut i
casionē factā in loco stipitis mi
do et successo. Columella dicit q̄
si vitis p̄gulari uel est arbuti q̄
est integre trūcho in solo robusto stric
te putet. et oblaqueata firmet et
inter eam uel q̄rtū pedē a tra mu
atone feriat acuto. ac fossa frequen
tius incitet ex eo loco germen p̄m
q̄ producat in uere. ac m̄az vitis
fundit q̄ reparet vitis. Q̄ si trin
chus vitis et nimia uetustate cor
ruptus de mense marcij iūx terre
superficiē uel sub ea modicū reada
tur ut surculis i absalo trūcho rena
tis vitis eidez remouet. Vel cum
vitis que sola est nimū longe pro
ducit frugiferos palmites p̄licet

vinū remonē ante & intrans ibi in
terrā creat appodiatū ad vitē et
post p̄biēniū et mōdat mater. Vi
nec renouāde vites aut om̄s lauda
bilis sūt ḡns. et tūc de oīb; fiat
ut de singulis vitib; sup̄ p̄xiē dōm
est. Aut om̄s sūt male. quo casu
nil erit valius q̄ eam vlt̄ extir
pare. atq; sufficienter uetustis cō
sup̄tis radicalib; eaz demū plantare
Q̄ si quedā vites sūt bone qdā
male radicat̄ extirpat̄ peiorib; et
app̄it̄ palis in oīb; locis in q̄b; vi
tes aptant̄ que relictē sūt vites ad
fodiānt̄ q̄ facile flecti p̄t̄. et tota
liter subm̄se ī duas aut plūes p̄tes
scdm̄ exigentiā et possibilitatē ip̄ar
vnaq; distribuat̄. et duob; palmi
tib; in singulis loc̄ ad plus relict̄
eaz duab; gēmis sup̄ fr̄z cet̄ am
putent̄ et vnicuiq; viti ex fimo ali
quid apponant̄. Nec est p̄termitten
dū q̄ de nouis palmitib; tūc de v
noquoq; sub t̄ia mergendū ē q̄ ra
dices in loco agruo nouas emittē
possit. q̄ in veteri n̄ sit q̄ nouū fa
cile non nascit̄. Q̄ si aliq; rema
neat locus ad quē nullo possit pal
mes p̄rduci eide aliūde trālati no
ui tē palmites tribuant̄. Omnis
p̄terita p̄pagacio fieri p̄t̄ in mēsi
octobris et nouēbris feb̄ et m̄ij
cū terra nec adeo mollis est q̄ oīo
de tractari non possit et eius p̄tes
aminui. nec adeo dura q̄ nimū fos
sionē resistat. In aquosis aut̄ m̄m
u; locis post remē et ī siccis ante
remē utilius p̄pago ducet̄. It̄ tū
in plano sub t̄ia uno pede. In cluue
et riuosis usq; adducēs pedes vites
trahēda mergat̄. Vel forsan ea

que sit an̄ remē ī oīb; loc̄ est me
lior. dū tū in aquosis t̄ia cū eaz
bene disponat̄ q̄ firmandū radicib;
ut aut palmdio vitis incūbit cū pro
ferendi palmites eam cura nō pro
mouet. *De insitione vitis*

Vites inserit̄ aut in arbores.
et in vite quidē insino duo.
In fieri p̄t̄ congrue modis.
In trāco videlz et in palmitē. Insino
in trāco fit hoc modo. eligat̄ trūc
inserendus talis qui sit solidus et
bonis exultet alim̄to. neq; ulla ne
tustate aut iūma loceratus areseat
Recadat̄ cū fr̄z aut ad pedē medū
infra eaz nā sup̄ fr̄z difficilis op̄i
dit. Varto aut̄ scribit vitē inseren
dā secari debet triduo an̄ q̄ insira
t̄. ut qui ī ea m̄m̄ est hūor dif
fluat an̄ q̄ insirat̄ aut paulo inf
insitā mōdat̄ ut inde hūor adue
nans effluē possit. Insicendū sur
culi sint solidi. rotundi gēmis sp̄s
sis et plūib; oculat̄. ex quib; tres
oculi vel duo in insitione penantur
Radat̄ ergo s̄mentū ad duorū digi
torū mensurā ut ab vna p̄te sit cor
tex nec p̄ciaris nudari medullā.
sed leuiter rade ut in fissura possit
sensim ī acūmie exte et corticata
pars cortia noue m̄tis aptet̄. In
fimo oculis ita dirigat̄ infigat̄ ut
trunco m̄tus adherat q̄ oculis
extēretz debet respicē p̄tes. demū
liget̄ ut alijs inserētib; est nar
rati. Tegim̄to quoq; aliq; a uen
tis et solē defendat̄ ne hūor quāciat̄
hic adurat. Vbi calor t̄pis ligati
ram insierit ip̄a p̄m̄culo tenuis
hūor cū uesperā debet frequenter
affundi ut hoc alim̄to q̄ vni celi

torientis animer. Post et aliquid
 vitiis cum nouo conuenienter inseri.
 Cum ergo germi cepit incrementum ad
 interiora calami vel pali debet aduecti.
 ne motus aliquis fragiles fimentia p
 cedent quassate. Leni vinello
 et non stricte liget. Nec adolescentia
 mollissimi gementis nodo dure conscri
 ptionis angat. Si infra tria inserue
 ris eam beneficio congectionis accum
 ula ut hoc quoque nouis fimentis p
 mittitis alimenta subueniat. Aliq
 etiam in vite uel ramo bienniali vel ult
 inseruit surculum longum modicum re
 teris hntes et grossitudine tria op
 tinetem egles vel siml vtusq; iunct
 absalam vel supradicto modo inasione
 parata et lege propagationu obstruata
 In palmitre aut insilio duob; sit mo
 diz. Et vno modo q; de; q; oib; melior
 est ut nouu fimentu; anno p; f
 sura addat incissura vtusq; i eode
 iuxta gemaz adhibito loco et liga
 tura cui pericola excera mibuta et
 molli lumine deinde argilla subsecu
 ta. Alio modo ut gema vitis vni
 exadat usq; ad medulla profundato
 uulne et tñsuece vtusq; aliquanto et
 tantu; de gema vitis alia obuiat
 et loco pme ponat et fiat colligatio
 ut i alijs et tñc qualescit et fructi
 ficat. Quidam et; exptus n; asseru
 it se usq; ad medulla vite pua tē
 trebra pforasse et ibi surculu; iuci
 ente forami modicu; rasu; infixisse
 et compndisse nō absisa vite queq;
 de; si absadat; dz melius prouenit
 Est et alio modus optime pueniens
 ut incidat; inserenda vitis oblique
 usq; ad medullaz et prope eaz i m
 q; aeneus duoz qpe digitor possit

imergi et tñc surculus duaz gemaz
 modicu; lms uetis usq; ad medulla
 ralus ab vna parte ut incisura iactū
 tendat et pparatus eo modo quome
 lins adequet; alia p; exteiora re
 mota corticula imprimat; in plagaz
 & liget; & arca arcu pōta pao la p
 modū inuoluat; et per quor digitos
 uel id arca mater sup; insita sit ab
 sisa nec sup; eaz aut infra dimittat;
 aliquid pullulare & pñt sup; vite
 plures surculi conuenienter aptā.
 Optime et prouenit si nouus tñmō
 inserat; surcul; & si eiusde; grossitu
 dinis sit cū tñco erit melius q; eē
 possit aliqñ cū vna pte corticis ad
 equet; uel scdm varionē nō tñat
 ateq; o medullaz. Insilio i arbores
 duob; fieri pot; modis. & vno quide;
 ut vitis trahat; per ceresū; uel aliaz
 arbore vbi vno tempore fructus.
 arboris maturet. Alio nō inserat;
 i arbore sicut omis insilio in dissili
 a fit qñq;. Et pñus q; de; modus
 est ut plantet; vita in sta ceresum
 uel aliaz arbore pñu; uel maloz &
 perforant; ille & p foramen vitis tra
 hit; et cū creuit arbor et vitis itaq;
 efficiūt; ligna eoz continua pōdit;
 vitis expte radice ita q; non nutri
 t; n; per radicem et stipitem arbois
 alterius et tñc maturat; vna cum
 fructib; illis arboris. Inserit; aut;
 i arbore ulmi et forsā i q; ydam
 alijs scdm columellā ut tñcis ar
 bois gallica usq; ad medulla pfore
 tur terebra ibiq; affigat; surculus
 vitis scdm modū sup; traditū in
 cōi de insitionib; locutis fñt. fñt
 pñtea diete insitiones locis cali
 dis mense febr; frigidis nō marcij

cū vites non aquato sed spisso lacina-
tur humores licet facite tpe quo aq-
sas effundit lacrimas aut postq̃ e-
miserit p̃p̃inos q̃nq̃ in site op̃ndē
Pnt et fieri de mense madij & iunij
iaz consuptis lacrimis si palmites in-
serendi loco frigido et vmbroso a pu-
lulatione fuerint perseuerati. Alii
in super modū quo nuda gēma i lo-
co altij cū melle vel alia q̃cūq̃ re-
ponit. Aq̃bda vulgāter p̃dica-
tū non pono. q̃ eū nullaten⁹ appro-
bare videt nālis rō p̃p̃ mīmaz re-
neritudinē gēme. Vextū quidā fr̃
minor n̄ asseruit q̃ de mense aplis
cū folia vitis incipit apparē acce-
pit sūmitatē gēme remanētib⁹ fo-
lijs p̃uis cū q̃dā concūitate ac i
eo loco posuit gēmaz silq̃ recentissi-
maz aliūde acceptaz cū molissimo
bubulo et sine quolibet alio auxilio
dualunt s̃deq̃ probari p̃t licet vi-
deat q̃ nāles rōnez p̃taz a fr̃e alter-
to theotomico. Cato aut̃ scribit q̃
vitis inscio vna est per ver. Altā
cū vna floret ea optima est per uer
vitē sic inscito p̃andito quā m̃serte
eaz mediaz defundito per medullaz
eo surculos per acutos artito quos
insetes medullaz cū medulla op̃oni-
to. Altera inscio est si vitis vitez
contingit vtrūq̃ vitē tenerē p̃acu-
to obliquo inter sese medullaz cum
medulla libera colligato. Tercia
siao est teretib⁹ vitez quā m̃serte sp̃-
tundito eo duos surculos virigine
os qd̃ genus ēē uoles insectos obli-
quos artite ad medullā facto. his
medullaz cū medulla diuigas artito
q̃ ea teretib⁹ alter ex altā p̃re e
os surculos facto sint longi pedes

binos eos in terrā dimittito replicato ad
vitis caput medias vitis vinchis i ter-
raz defigito terraq̃ op̃rito. hoc omnia
luro p̃esto oblimito alligato integito
q̃ ad eundē modū t̃p̃ oleas. Ego
aut̃ aliaz inscitionē vitis sepe probam
& eam inueni infallibilez et so curaz
a pululacōe et lesione fessare. hāc in-
scitionē hoc modo facie debes. Ampe
palmites nouū longū h̃ntēz q̃tuor
digitos uetis p̃cedent⁹ anni et re-
moue dimidiaz uetis partē usq̃ ad
medullā ea salua remanente in p̃re-
suanda et ex alia dimidia uetis for-
ma cūcū longū digitis trib⁹. s̃ us-
q̃ ad palmites nouū et ibi fiet vna
cocheta et cūcū ibi bene fort̃ exis-
tat incisus non aptā medullā. sed ab
altera t̃m̄. et fiat bene acutus postea
sande per medū stipitē m̃fendūz eis
deq̃ grossitudinis si esse p̃t. Aliquū
sit grossior par. et de parte h̃ntē m̃m̄
de medulla demat̃ q̃ntitas vna digi-
ti grossi et in scissura infinge ame-
uz ut cocheta fortiter adhereat capi-
ti breuio stipitē ut vnculū possit
stringē utriq̃ caput uetis s̃imenta
eq̃tūm dem̄ liga stricte cū uicō sas-
so tantaz scissurā et eo modo poteris
insetere duo uel tria uel plura bra-
chia vitis reliquis oib⁹ amputatis.
Dem̄ totaz vitez inscitz dem̄ge in t̃ram
et tot sulcos in quā p̃rez uolūis faci-
as quot brachia sunt inscitz ac in
quolibet sulco in loco uel locis vbi
loca inscitz in t̃ra remanebūt vnam
puaz s̃ foveolaz facias in qua tota
ligatura inscitz dimittat̃ et terra co-
perta pedib⁹ suauiter op̃mat̃ et vnaq̃
sp̃naz ad m̃m̄ s̃imenta superius e-
leuet̃. Itē poterit s̃imenta noua i

nouo sermento uel ueti usitato mo-
dūgi et eodem mō in tiaz tēpmi sed ē
opus q̄ iūctura cānula scissa firmit̄
nec flectendo facile rīpat̄. *De puta-
tione vitū et arborū uiniferarū*

Locus calidis mense octobris fe-
br̄ et martij donec eaz auge-
tur gēme iusta fiet putatio vi-
nearū. frigidis nō febr̄ s̄ uel martij
tū. Et ip̄atis utroq̄ pōt tpe fieri. sed
quomodus erit i montibz vineas que
ad septentrionē aut p̄as occidentis
conspiciūt uerno putari tpe. Alia
pars adūsā clemenciā plagiis re-
cidat̄ anticipo. nāz in talibz locis et
i om̄ibz calis primarū uis et nā uesā
ē. Sed semp̄ sedm̄ paladiū in puta-
tione miratur ut uitis fiat iūcture
robustior ne debili uinule duo diuā
menta seruem̄. quod q̄daz experti
putatores nri tempōis in ordinatis
et depressis vineis non obsuāt di-
centes melius esse supitem uitis
renouāi frequēter. Auferenda sunt
leta intorta debilia et in alio locis na-
ta simenta. Et simentū quidē inter
duo brachia nāz debet madi q̄ si p̄m-
guedine brachiū quodcūq̄ debilita-
ueit illud brachio deāso succedat. E-
rit tñ optm̄ putatōrē simentū mferi
bono loco natū repandē semp̄ uitis cā-
tueri. In locis letis et clemenciā
altius licebit uites expandere. In exili-
b̄ aut extuosis aut decliuis hūilior
est habenda. sed erit sapientis exti-
mare vim uitis namq̄ altius tollit̄
et pinguis et fecūda est plusq̄ octo
palmites habere non debet ita ut
semper i parte mediā unū aut du-
os relinq̄mus custodes. Si macra
et hūilis est singulis brachijs singu-

la flagella dimitte. Sed providendū
est ne i una parte sint simenta q̄
seruas q̄ si fiat tpe si fulgore tanga-
tur ardeat. Cū crū quicquid nā
cit̄ amputem̄ si non desiderat vine
a renouāi. Relinq̄daz sūt simenta
neq̄ cū dūz neq̄ in sūmo q̄ h̄ ue-
lud pampinaria min⁹ afferūt. Illa
uero uirē mimetate fructus onerat
et longius ducit. q̄ sūt in medio
loco seruandi non in x̄ gēmaz s̄ ali-
quāro superio fiat plaga et auitat̄ gē-
ma ip̄e lacrimarū defluentē. Vng-
ues etiā custodiā sicut et anorinos
reide & oīa que uetā et scabra re-
peries. Q̄ si trūcis uitis sole aut
pluuijs aut noxijs aīalibz est cana-
tus purgemus quicquid est mōtūz
plagasq̄ eius amica limbo aut terra
quod proderit aduersus predicta.
Cortex et rēsus et pendens a uite
tollit̄ que re ut ait paladius mino-
re fecer̄ reddit in uino. Ouischus et
radit̄ ubiq̄ repertus. sed plage q̄s
in dūto repertus. sed plage v̄tis
aspiat oblique ac recte fore debent
Vet̄ra igit̄ simenta q̄b̄ p̄mi anni fru-
ctus p̄pendit oīa reuānt̄ et noua
arcuatis capriolis et ramulis muti-
libz relinq̄nt̄. Sed sciendū est q̄ in
q̄b̄daz partibz simenta q̄tū longa
sunt a nā p̄ducta a putatore reli-
quūt̄ ut apud cremonā et edonā
et alia multa loca. In q̄b̄daz solis
simitates steriles auferūt̄. In alijs
vsq̄ ad unū pedē palmitū longitu-
do relinq̄t̄. Alibi uero adeo stricte
putant̄ q̄ vsq̄ ad semipedis mensū
palmites breuiant̄. Et p̄mus q̄daz
modus nō est obsuandus n̄ in loc-
letis ubi perice non ponūt̄ sed vi-

tes uelud pice uel fines undiq; ex
tendunt. Scdus uo apud ast non po
nunt obsuatur cu palis tñ ar vitem
affixis et ad eos palmitib; paucis
extensis. Et hy duo modi preapue
tolerant in letis vineis. et in his
vitiu gñib; que suas gēmas p lon
ga internodia distulerūt et huiusmō
vinee plimū fructū ferūt et mltos
botros licet nō adeo magnos ut vi
tes stricte putate. Multūq; assidue
fodi et finari desiderat tales vinee
ut fructū et palmites congrue fer
re pnt. hec uero vinee in qb; vsq;
ad unū pedem breuiant palmi
tes ut Donon. cutin. et in mult
alijs locis in mediocri solo defendū
t. & qñ in omī gñe vitis. et congru
e palmites fructūq; suū defendūt
Que uero strictissime putantur ut ap
forlinū et i qb; alijs locis. et in
provincia taliter procurant in vi
tib; que sine palis et piceis uelud
arbuscule in suis stant ordinib;. Et
in vitib; que spissos valde nodos i
ueniūt habere et maxie i exilib;
solijs. & in speli vitis que uocat
albana et sciana. que si alit putē
tur nimis miseras vuas ferunt
et sufficientes qñ anno sequē pal
mites non produciūt et hec est i vi
neis putacionis ratio. In arborib;
aut et pularijs tot matie relin
quuntur quot virtus vitis pot eo
modo tolerare ut tñ non sint in
loco aliquo nimis spisse. et in ser
mentib; reliquēdis omīs sūmitates
steriles auferant. Putant aut
a plūib; te tñ in tñ annū tñ
ut plures vuas ferant. Sed si an
nis singulis putent eas pingues

producet & longiori tempe vire defen
dūt. Quidam aut nūq; putant vites
i magnis aut ramosis arborib; con
stitutas pñ nimiaz difficultate puta
cionis ear. sed piceis vites fortiter
percutiūt ut que arida sūt exuāt
Et quidam nullo modo putant. sed
suo nali motu vine sinūt. Itē scd
est qñ in cuiuslibet vitis putacione tñ
consideranda sūt. s. fructū species
ut tales palmites tñ relinquant de q
b; preapiendor fructū spes heat
ut sūt valde maturi. rotūdi gros
sas et rotūdas gēmas habentes et
spissas sūm spem vitis illius. Itē sūc
cessura maties ut videlz custodes
et simenta i bono loco nata ex qb;
matia sequētis anni pñiūt breuiā
ualde relinquant. Itē locus qui vi
te seruet ut custode relinquant et
in parte infima vel i alio congruo
loco. an pñ vetustate a deformitate
aut nimiaz longitudine vitis indi
get renouari ut postq; sufficienter
creuit in loco custodis residuū am
putet. Itē nōndū est qñ si vitis
mature putet maturius pullulat &
pñ simenta & maiora producat pñ
retentione hūoris qui non effundi
tur consolidatis plagis ante cursū
eius qñ totis cedit i ramor augmē
tum. Qñ si tarde putet sūm pullu
lat et fructus plimos consequens
pñ effusione supflui hūoris aquo
si degestione hūoris viscosi ex quo
fructus gñat impediēt. Itē vi
tes & vinee exiles prius pingues
uō que supfluo hūore indigesto lux
uriant nimia in frondes et palmi
tes et que primas tñet et serius
amputent. Itē post bonaz vindemiā

strictius puta ppe consueptas virtutes
vitis. Post exigua uo largius ppe vi
res eiusdem altina rescriptas requie.
Arbores vitifere quedam nullo mo pu
tantur ut que ferunt lambrustas que
sunt vites siluestres que nup putari co
sueuerunt. Vel vites domesticas que
pccis tm aqibda sititate purgant.
Quedam de ticio in tciu putantur annu
ut sunt arbuta et arbores magne q
vites domesticas substinet n sine fru
ctifere arbores que amditate fructu
no putantur. Vtile tm est si eis annis
quibz arbores putande no recidunt
nimia spissitudo et rami supflui am
purentur. *De formatione vitis et vi
neaz et arborz vitiferaz*

Nouellaz vitem Columella dicit
post p^m annu ad vna m^{as}
esse ferndaz nec recidendaz
totaz sicut ytalie consuetudo est an
no sedo expleto. qz uel mteant vites
in totu recessisse uel in fecunda fimen
ta producant que amputando capi
ta uelud pampinaria de duro cogun
t exire. Quare uix ipam omisuram
vitis fimentu ad vna uel duas gem
mas inferioris capitis relinquenda sunt
que est mto in vincula forcioze ser
uandu. Naz debilis nimis viticula
anno recidenda relinquitur. Et sane
ad uinadu calamis nouellaz vitem
exiguus palis ut sequenti anno rebu
tiores accipe possit et tam diu reci
denda est usq ad vna uel duas ge
mas donec leta et fertilia sermenta
producat. Q^o eni fecit siquide vitem
uelud arbuta fonda est ad vna
tm matiaz reducat. Ea uo cu palis
particaz auxilio stare debet ita due
matie sue suande. que tante longi^{us}

ferment qnta desiderat stipitis alti
tudo. Ut videlicet in exili solo bre
uioris vna. s. pedis. in pingui no
et leto maioris duoz. s. vel triu pe
du altimis disponant. Anno deinde
sequenti 4° ad plus mas hfe debe
bunt que in ptes q^uior diuidant.
Dein sequentibz annis tondē vel
plures sm doctrina in eaz putandae
tradita. Qd si vites sup arbores uel
arbuta conscende debet per arbutas
etates ad h pducenda est. Donec
ad ramos fuerit ibiqz modū debebit uti
eius sititate nata capita sequenti anno
diuidant sedm diuisione que inuenit
i arboris ramis. Dein sequenter per
ramos eodem modo vites procedet al
tensus vnaq semper m^{as} ad cacum ar
boris dirigendo. formantur vites diu
simode sm vāas consuetudines cū
tanti et loco. Naz i q^uidaz locis fer
mantur in ordinibz cu palis et p^{re}
aut cu serm^{is} tensus aut sine sine
aliquo auxilio ut alibi dictū est. In
quibusdaz sunt in anebz et tūc aut
cu vna p^{re}ica tm uel duobz uel tribz
cu sunt in leto solo et maxie in acie
bz arborz quibz vites mediātibz quibz
bdaz palis substantant. Aut et sunt
i pergularijs p^{re}is et tūc a pte sti
tis sunt depresso et ab altā dirigunt
i altū que multo egent lignamine
& labore sed plimū fructū ferunt
Ego aut pono vna p^{re}ica solā in p
te depresso et vna i parte alta bñ
ferre que omis palmites valde lon
gos et fere ad terrā pendentes sub
tinet cu magna fertilitate vnaq.
Sed vna p^{re}ica ab altā distāc facio
per vnu brachiū solūmodo. et tūc
pgularia facio in ripis vineaz &

agrorum in quibus sunt sepes et arbores se-
quas recipiunt simenta multa et max-
ima pro anno sequenti. Et hoc modo
paucis expensis multas uvas papio
in ripis et sepi-^{bus} viti-^{bus} quod alias non
clausura et lignis pro igne paucis ac
mille utilitatis existit que et pluri-
mum loca exornat. In quibusdam for-^{ant} in
arbuta humilima vndique ordinata
in magnas arbores acies distinctas
Arbuta humilima vitifera for-^{anda} sunt
ut eis plantatis postquam biennio vel
ennio elapso sufficienter conualue-
rint in sex vel septem aut octo pedum
altitudinem reachant ita quod in exili
solo breviora in leto uero et pingui
altiora formentur. Ibiq; natis ramis
anno sequenti omnes exceptis quatuor
melioribus amputentur et remanentes
in partes quatuor diuisas cum pteis aut
in uicis formentur et ligatis lapidibus
sufficientibus perpendiculariter cogantur
per lata extendi ne dirigantur in al-
titudinem quod cum fortificati fuerint longiorem
truncum vel quatuor sinantur hinc in quorum
capitibus erunt vites foribus viticulis al-
ligande. Et hic modus papue obser-
uat in partibus mediolanensibus. Sed p-
gamenses faciunt stipitem magis depressum vnde
licet truncum pedum. & ramos ibi natos et
plures eleuant in altum formantes ar-
buticulas vitiferas ad modum campane
inuerse. In cuius medio super stipite
moratur qui putat vitem et arbores et
ipsa vitis arcum arcu expandit faci-
ens palmites omnes foras vndique stant
declines. Magne uero arbores for-^{ande}
sunt ut in altum et depressum hinc v-
ndique multos truncatos ramos stant
possibilitate vitis arboris operien-
tis super quorum capita ligabuntur

vites que postmodum omnes onuste ad
inferiora flectentur. Potest et commodum for-
mari ut vites ferant et ipse arbores au-
gmentum non perdant hoc modo videlicet
cum plus salix uel ulmus erit cum quod
situndine brachij aut duodecim uel quin-
decim digiti pedes summas inadat et
ramis ibidem nascentibus minus rarior
permittat in altum extolli quantum uolu-
erit et singulis annis uel aliter ra-
mum scilicet auferantur ab ea sola sum-
mate relicta. Ceterum uero rami infra di-
missi formentur ut in humilibus arbu-
tis inferius dictum est ad quos vi-
tes ligentur nec ab inde super conscen-
dere permittantur. Item ut uario scribit
ubi terra naturaliter humida ibi altius
vitis tollenda eo quod in parte et alimo-
nio non ut in calice quod aqua sed soles
Idcirco utile esse puto in locis campes-
tribus humidis pampinare uineas ip-
sibus agris semente madij et iunij et
ipsas liberare ab omnibus superfluis et
utilibus pampinis et sermentis. Deinde
maturatis fere uinis post mensem an-
gusti eas superfluis firandibus denuda-
re ut sol uniuersas uinas uideat et ro-
quare possit ut uinum maturum et for-
tius fiat et superflua humiditate super-
ta fiat melius duratur et melioris
odoris.

Vince releuande sunt et vites
ligande antequam gēme nimium
turgescant. Et vince quodque que
in ordinibus cum palis et pteis sunt
ita quod in eis vites spisse sunt vndique dis-
tantes equaliter releuande sunt ut cui-
libet viti palo affixo eadem in medio
vitis angatur inuenienti viticulo si vi-
nica est depressa. Si uero alta in duo-
bus angenda est locus prius tamen ad no-

ue palos sex pñcis aut annis con-
uenienti altitudine alligat ita qvna
vitis sit in medio. et cetera arcuantes
sic enī defendūt a canē et vindemi-
antibz qñ ad omēs vites apertus p-
accessus. Demū palmites imptes q-
tuor diuidant et foriores forioribz
pñcis debiliores debilioribz alligā-
tur. In his nō uicis que rariorez
hnt vites pali per totū trābz distan-
tes pedibz affigant et eiusdez cūg
vel pñcis ligatis sup madūt inducā-
tur vites et taliter distribuant qo-
periant vniūsa spacia et ligent. Et
hic modus obseruat in uicis vineis
marchie Anthonitane sed in nō plag.
Vbi nō palmites uelud funes tendū-
tur. cuilibet viti circa eaz tres pali p-
in ponunt medio pede distantes. &
vinculū quoddāz at. eos uelud sertū
angitur. Demū palmites extendant
et inter vitē et vitē furcula pua po-
nat uel baculus ligat ne vine fle-
stant ad terrā. Et tūz huic vinee q-
cens in qbz palmites longi relinqui-
tur multūz proderit si facta prope
palū ligatura ex eaz postq lacrimas
effūdūt suauiter modicū torqueant
sermentes. Na; huiusmōi tortura
nascit infra ligaturā successura ma-
teries. Nec vuis nascentibz aliq in-
ferat lesionē. Et hic modus apud
laudabiliter obseruat ab oibz. sed
palmites at vitē sine pñcis ad duos
tres uel quatuor palos post vinee fos-
sionē satis rationabiliter et iēpre li-
gant. In his aut vineis que i aq-
ebi consistūt si cū pñcis aut serme-
tibz tm fuit nota est eaz operatio.
Si uō in pñis pñgularis affixis pñis
pali inx vites & longis trābz pedibz

ex opposito remotis baculis fortis in-
ter utriq; palū pñis et magnū lige-
tur a pte vitis de pñis & ad opposita
elevationis super quibz sufficientibz pñ-
cis positis vites distribuant eqles.
Si uero i arboribz uel arbutis sunt
vites nihil aliud agendū est n ut
vites in plibz locis ligent ad stipites
et eaz palmites per ramos et trā-
chos eqliter distributi ligent. Sed
providendū est oibz annis vitez re-
solui ac religui qz refrigerat ut pa-
ladus ait. *De firmatione vinearū
et radicū inutilū amputatione*
Mense octobris vel nouēbris
sebr uel marci fuit pue-
fence at vites. et ampu-
tatis cūctis radicibz que i sum-
mate sūt tūc letam imponit. et ma-
xime hoc est i vite nouella suandū
ut amputentur radices supernarie qz
proderit etate. que si conualuerit
inferiores radices faciūt mīre. et r-
manet vitis i summate suspensa q-
res eā faciet frigori obnoxiam et
calori. Sed hec radiale nō ad sti-
tes debent readi. ne aut plures
inde nascūt aut noua plaga cop-
vitis impressa insectū algens v-
tatur. Recadant aut relicto digiti
spacio. Et si placida pems est vites
relinquimus apertas eazāz pemez
hoc est factū si violenta an men-
sez decembris operim. Si pfrigida
modicū colūbini stercois at vinai-
las largiem. Si cū aliū simū po-
nim pñis par magnis vero viti-
bz plus apponim. plurimū igit ope-
iat in vineis letamis ad mīstrat
frequens ad multū fructū pfendū.
Sed qz consuevit vini viciat sapoz

& debilitate ledere. q̄ nobiliss vni
 bre de mense augusti ubi unica mense
 ner est lupinor corbe vna in bubu
 leha seruit & ai ad debitu augme
 tu puenit eos euertit et optimu
 seruis vineis prebe dicitur uel in
 foueis cu vites frs ponit muni
 tan masos fmentes et pampines
 & operit. *De vineis ligandis*

Mense martij nouella vinea i
 apine puluerigari q̄ tunc et
 demceps usq; ad octobrem su
 gulis mensib; agendu est ne solu
 ppe erbas. sed ne tenera ad huc se
 mina solidata terra constringat
 sed mense iunij mane et uespere
 iaz calore deposto debet effodi et ad
 uerso gmine puluerigari. Grami
 nu radices su cu ob sint plurimum
 extirpande. hat pretea sula p illas
 ptes in qb; aq colligitur ut ad extre
 mas pates facile confluat q̄ si re
 mansit nouellas extinguit et an
 tiqs vites elidit. Eode mense m
 ai est celebranda opletar vineaz
 fossio anq; gme nimis turgescit
 quia si fossore. apus oculus vitis
 viderit recabit sps magna vinde
 mie. Dem mense madij fit scda
 fossio vineaz co tpre quo nondum
 florēt uel eo quo iaz flore deficiūt
 q̄ que florēt constat non eē tan
 genda. In qlibet aut fossione ca
 uendu est ne sit eo tempore quo
 terra nimis madida uel sica est
 sed ai medie dispois existit et q̄ro
 magis ai puluerigabit tanto me
 lius erit. sufficit tn si mediocter
 p̄funde fodiat. Sit aut studi
 u; ut uniusa terra fodiat eqliter
 ut nihil in ea crudi soli remane

at et maxie iux vites qua rem vir
 ga in q̄ sit altitudinis pastini mo
 dus designat diligens custos in int
 ris locis exploret. naz hec cautela
 dolosos fossores ab hac negligē
 tia submouebit. *De noamēti*
que vitib; accidit & cura ipor

Acadit noamēti in pmo an
 no plantatis vitib; ut pere
 ant uel seminuē remae
 ant. Q̄ quide qnq; fit ppe erbas
 ai eas nascentes q̄re radices sibi
 nutrimentu subripuit q̄ si accidit
 frequenti fessione et erbar incisio
 ne inuuant. Aliqn vicinis arboru
 uel sepu umbris et tūc aut ampu
 tande su aut frondib; remuandae.
 Depe etiā ex nimio solis ardore defi
 ciūt quo a ab umbratione aut ex
 rinitre tre ai eas ai aliquo strami
 ne ne oino siccant. Aut aq conuer
 entis exhibitice lesione emtat. Ac
 cidit et qnq; noamēti vitib; ex
 vicinitate q̄zda; plantaz sicut au
 lis corilli et lauri. p̄tin est enim
 hec aduē uirē. Ideoq; in vineis pla
 tari nō debent. Qnq; faciūt mali
 u; corrosione que plurimū ledit eas
 et tollant. Ideoq; si paucē su vi
 tes spmīs congruis mūant. Si
 plures fossit angant et sepib; Qn
 q; vites in yeme gelu pereūt q̄re
 readende su iux trāz & in talib;
 locis in putatione curandū est ut
 nūq; stipes erigat aliqd sup tram
 & ai approximat yemis vites putē
 tur non curatis flagellis et oib; nō
 simul in quibda; locis ai iuncho
 ligatis iuxta terrā flectant et sup
 capita ipor ne surgant aliquid t
 re ponat. Dem post yemē reducto

ligamine releuent' uel fiat in arborib' m' super quas nō facile gela siccant' Aliqn' aut' frigus nō totū p'mittit vitē sed solū nouos palmites q' p' ligni teneūdinē & medulle magnitudi nē se defendere nequnt qd' cū acciderit sursus i loco ydoneo palmiti b' p'creandis. Aut et medico de pal mitib' cōsilio si aliquid uiridita tis ibides habuerit readat' sic ei q' renouabit' et reformabit' vitis & forsā eodez anno aliquē fructus feret. Accidit etiā plerq' ut postq' palmites et uinas p'cuterit p'ui mis omēz uiriditate imitant q' i talib' locis talia g'ia uinu plantan da sūt que tarde uirescunt ut scil b'ana ganganega & magliol'. Ple rq' uineant uirge que omēz uiridi tate cōducit et uermes uirides & azuri pui qui ratiū uocant' Eōz qui natos cū uinis palmites per ferant et desiciant. Cōn que sub uenieduz est ut p' man' milier et hōm colligant' et pedib' calcant' uel igne cremant'. Accidit p'terea plerq' ut tempore calois de scendat cū fermenti sole puissima pluuia uenenosa et adusta que uulgāter apud Bononiā melum uocat' que multa g'ia uiriū adeo ledit q' ear' fructus i nihilū oīno reducat. Ideaq' ubi hec frequēter accidit ea plantent' g'ia uiriū que modici vel nihil ledi tur ab ea ut est malicia albana et grilla & quedā alia g'ia nota. Tem pestas et sepe uineas cōsunt cōn quaz nihil oīno ualē pōt n' forsā pia oratio ad deū mūdo corde di recta. Licet q'dā mares q' femine ignorantēs nōz et g'iacone'z g'radi

nū imprudenter ac fallaciter assunt q' grandines et fulgur quedā fieri posse. Accidit et q'nq' q' vitis ligone ledat' & tūc quide' vitis stricte liger' in pla ga et ea circa fossa omniū uel capmū admiscat' cū terra letam. Accidit p'tea sepe q' vitis tot p'p'mos p'fert q' eos et uinas ad debitu' p'ducere nequit augmētū. In q'lo mense maij consideranda sūt fermenta q' nouel la uel uetus vitis p'cutit et ei pui ca et solida relinq'mus et i nouel lis admisculis firmamus donec l'chia firmata durecat nec amplius resocte et pululann uirtuale q'ru as uel tres matias relinq'mus et p'p' uentoz iuriq' alligant'. Si relinquoas in p'mordio p'auioes h' mense pampinarij ouiet. sed et est pampinatio n'cia cū teneria m' digitis stringentib' crepabūt sine difficultate capendi et hec res uinas facit pinguiore' succellurā m'az corroborat et fructū utilitan' consu lit solis admissu. Accidit p'terea vi tib' sepe tanta debilitas ut m'isa mi mis fermenta et uinas producant q' b' h'mo frequēti fessione et stricte pu tatione subueiendū est. Quedā aut a deo letā et pingues sūt q' magni tudine pampinoz uineas claudūt et se uianas q' uites q' suffocat nec fructū sūt maturari p'mittūt. Qui bus subueni oportet larga putatioe rara fessione fimi puacione & pal mitū & pampinoz amputatione t'p' madij et frondū spoliacione i locis frigidis et p'p'apue cū uue putes cut. Pampinent' per latā triginta dieb' ante vindemias et sola f'ros illa suanda est que in sūmitate po

sita solem nimium defendit auertit &
si que intra iaceat sursum sine reuelu-
tione suauiter eleuentur. In locis aut
ardentibus et siccis obumbrat uina ne
vi solis arescat. Si autem vinee breui-
tas aut facultas permittit operari.
In quibusdam et locis minnas hominum et ca-
nium patiuntur insidias quas diligenter
die nocturnaque manuatur ipse custodi
oportet et in eis plantari debet ea
grana que non sint delectabilia. San-
ctera ad edendum ut Gugliare sca et
Quartanis. que non de facili tangi-
tur ab aliquo non tamen nobile ac ser-
uabile vinum faciunt. Asturibus preterea
sepe plurimum infestantur quod cum acido
fimbriis et signis terribilibus per vine-
as apensis et personis eruantibus et
eos frenibus expellantur. Quod si tanta
est eorum inasio quod predictis modis de-
fendi non potest fiat in medio vinee
super quatuor columnis locis eminentes
super quo puer aliquis maneat tra-
harum et moueat fumes ab alijs capi-
tibus ad longos palos cum uinea liga-
tos cum cucurbitis et pueris baculis
cum eas ligatos cum aliquo parte videat
oportum ut in ciuitate elonga ab
omnibus obsuatur. *De consuetudine uinarum*

uenerunt. Vitis quas suare uolemus
V legamus illesas nec acerbis-
sime rigidas nec maturitate
refluentes sed quibus est quod
nisi luce penetrabile et splendidum et
tactus cum molli iocunditate callosus
si quis sunt viciosa reseremus. nec paciamur
interesse. quibus expugnabilis acerbitas
blandimenta estum caloris induunt
tunc viciosos botones tenaces calida
pute ambiri oportet atque ita in loco
siccato frigido et obscuro sine luminis

interruptione suspendi. Item aliter extra-
cto pane de furno non nimis calido
ponatur in ea palea et super eam uine ibique
per horas sex melius tibi videbitur dimit-
te donec aliquantulum fuerit passum. Vel ponatur
super asside vel aliquo granicula in fur-
no et postquam inde fuerint extracte submi-
gantur in musto dulcissimo. & ponantur
ad solem donec aliquantulum sint siccate seu
aliquantulum musto guttate & ponantur in
vase veluti in lagena vel sacro. Item
aliter uinas sole decoctas pone in mu-
sto feruenti ad ignem modice dimitten-
do et pone ad solem iterum et sunt optime
Item uine sanissime & aliquantulum ad so-
lem passum suantur in sabulo siccato ad
solem. Item in paleis uel feno substratis.
Item in soleis vitis siccatis. Item
in melle. Cato ait uinas in ollis comodis-
sime id est in sapia et in musto recte.
Uinas passas grecas sic facias. Meliores
actini et dulcis et luadi botones in
ipsa vite torquebis & pacatis sponte
modocriter siccatis. Deinde sublatis in
umbra suspendis et uina distincta co-
ponis in uasculis substans pampinos sic
ut algore frigentes et manu optimis
et cum uas impleuimus desuper pampinos
addes et opculabis ac statues in loco
frigido siccato quem nullus fumus infestet.
Valeritani autem uinas passas hoc modo fa-
ciunt. Eligunt enim meliora grana uinari
et ad solem desiccant. Deinde in furnum
modicum postea cum uino dulci abluunt
et supra spergunt puluerem anaromum et
ligant in soleis siccatis et suant per annum
Hec uirtute habet lenendi. & decoctae in
uino et ipsum uinum valet ad fridum tussim
fit et uina passa optime hoc modo. Tor-
queatur in vite per tres uel quatuor pen-
deat dies. Deinde collecta quilibet botone

ad manu vel tenacula cum musto dulci
feruenti ponat et ibi tñ q' bis possit dia
salutatio beate mōie virginis teneat dem
siccet ad soles si calidissima est vel i enba
no pane extracto. Cave tñ ne pluujs aut
ire tangat. Dem refrigerata vel i aliq
mūdo uase ponat et optime oppressa desu
per ponderet. Quidam aut ea exsiccata
ad soles iter i musto dulci frido obrunt
et exsiccāt aliquantulū & componūt. Sz
et hec oīa amode fieri pnt de vuis recē
tibz sine tortura ratiōi omibz alijs que
dixim' obseruatis tñ dū scias q' diffi
cillime siccari pnt ad soles in regiōibz
temperatis. Itē grecos docentibz si v
uas uel poma in vite nel arbore dū s
uare volūis vasculis clausa siccilibz ab
vna parte prusis diligenter a sūmo rec
ta suspende. Quis poma gipsa repta i
longaz fuerit etates?

Vua in duo diuidit' s'm ysaac.
Est enī acerbā et matura. Ac
ba est frigida in tēo gradu sic
ci i 2°. hec tres hē subas in se diuisas
s. grana cortice et succū. Granorū nā
siccā est et dura nullā conuisionis i cor
pore sed integra egredit'. Sz farina ex
eis pistatis facta et bibita confortat et
colicam digestionē strigit maxie si as
lent. Cortex grossus est nec conuīt
et ideo non nutrit. Confortatiuus est
stomaci et epatis calore extinguit sū
aufert. acimē colere vltre vomitū &
egestione colericā strigit. Oculis appo
situs palpebrarū grossos hūores attenu
at et exsiccāt. Itē valet ad prurigi
nē oculorū et asperitatē. Sucus nero
vne acerbe ante dies caniculares ad
soles poni debet ut siccet ut mel. hec
valet hūoribz ad gula descendētibz

Et gingiuus auriculas. Sed cresce fatias
valet vulnibz intestinorū et diuēns hu
mōibz in vulnera descenb. Vua mātū
ra que est in sua opleta dulcedine. san
gnez landabilez facit. Et ex ceris fric
tibz q' ad modū ficus melior alij est
Plus tñ ficus q' vna nutrit. Testa
tur aut hoc q' quidam suis t'pibus eis
solis vtiūt. Vnde pingues fiūt et cla
re cor cutes. Desistentes nō ab ipaz
esū facile macrescūt. Eius ossa sunt
frigida et siccā grana acerbe vne vi
ana. hnt tñ acimē quoddā pp quod
ato excūt aū aūsiōnē. Itē cortex
frigidus et siccus est et ad digerēdū
durus. Et si cū cortice et ossibz edat'
idurat egestione et inflacione et ren
tositate gnat et hūores longinquos
a sangne landabili. Si comedant in
hora q' de vite accipiūt. Siquidē in
ueniant stomaci malis hūoribz vacu
iū & abis et fortis sit digerē beū di
gerunt et i landabilez sangnez con
uertūt. et ventris adiuuat solu tōe
corpus q' a malis purgat hūoribus
Ecce nō si corpus inueniant malis hu
moribz vel abis plenū. et digerē sit
i beallis i eo morant' et inflacionē ge
nerant ac rugitū & in hūores malos
conuertunt et fumiū noxiū generant
plimū creant. Appense et ab hūoribz
superfluis desiccate ceris vuis sunt
landabiliores et subnibz dictis iue
nientes. Ab inflacione longe sūt et i
fumositate nec sūptice sūt nec solu
biles. In mustū misse uel supā gros
se dicte sūt et stomacho min' conue
nientes. Ventositates et inflacionē pro
ducūt pp exneos hūores ex musto
uel sapa assuptos. Vnde multū tar
ma hntes nutritiores et duriores

Ficus:

Nō.

existunt q̄ h̄ que plus hūoris q̄ car-
nis hnt. Itē vna cuius sapor est dulcis
ac grossus mellisq̄ vicinus calidior
est. Itiq̄ quānt & grossior est nut̄
menti et ad digerendū diuicior. Infla-
tionē faciens ac rugitū & opilationē
splenis et epatis. Et vna cuius sapor
est subtilis aquosus frigidior est &
digeri leuor itō confortatua. Et
mūdificatua a colericis hūoribz. si-
tis mitigatua. et diuiciens opsonibz
temperatis. Et vna cuius sapor est
medius inter predictos est medie
potestatis. Alba vna clara et aq̄sa
leuiter nutrit et facile digerit. Ve-
nas pforat & vīnā puocat. Nigra
grossa est et digerit dura. sed confor-
tatua itō. Et si bene digerat nut̄
mentū bonū prestat. Rufa vel ci-
trina media est sup̄dictarū. Pas-
sum sine passa & ad temperationē
viridis. Et ex ea quedā est dulcis
que calidior est et hūidior. Maxime
si nigra sit hoc valet nō ad dolores
pectoris & pulmonis et tussim miti-
gat. Que uero acerbitate h̄t min⁹
nutrit et frigidior & siccior est dul-
ci. Ideoq̄ itō confortatua calore ex-
tingit et uentrem ostipat.

De apparatu vindemie

Appropinquante vindemiarū
tempore sparande sūt et
aptande Tine in his locis i
quibz moris est vinū cū suis racenis
et arillis bulie. In alijs nō torailā
a. Itz corbes cophini et aste et cetā
mīnuta et vasa que vnicuiq̄ nō
et oportua sūt fm vāas et diuisas
locoz consuetudines et oīa vasa
nō optie mollificanda et lauanda
sūt et nūc uetēs suati querendi sūt

quia meliores & durabiles sūt no-
uis qui adhuc semi naturi sūt.

De tempore vindemiarū

Vale est dignoscere q̄ vindemi-
andū sit. Nā quidāz aūq̄ v-
ue maturent vindemiant
Et iō subtile et infirmū & non pmanē
faciūt vinū. Alij nō tardius vindemi-
antes nō solū vineas ledūt resoluti-
az viribz eius. sed et tale vinū pas-
sibile et minus durable faciūt.
Cognoscat ergo tempus vindemie gus-
tu et visu. Aūc enī Democritus et Af-
fricanus sex solū dies debē vinū pma-
nere maturā. Si enī granū vne iaz
non viride sit. sed i ea nigredine vel
alio colore in quo tandem esse debet
sedm nōz gūis illis vne significat eaz
esse maturā. Quidā aut expmunt
vūaz et siquidez effluxit granū vne
nudū non continens carnē maturā
esse ad vindemiarū approbant vūas
Si nō effluxit granū apte carnū eas
dicūt non esse maturas. Quidāz at
exquo incipiūt posse fieri maturas co-
nūnt vūas. Alij nō probant ita ex
vno densissimo botro unū auferūt
apmū post vinū ul scdm diē oside-
rant si rmanet i eadez for̄ locus ag-
ni & si circūstantes nullaz recipiūt
augm̄tationē vindemiare festinant
Si uero agmī locū minorē osiderat
q̄ his qui i cūitu sūt agmīs ad iūct
substinent vindemiarū donec augmē-
tatio procedit. Paladius aut ait ma-
tūritatē cognosca si expressa vna gūa
que i agmīs celant sūt ei fusca et ali-
qua ppe modū nigra quā m̄z facit mā-
turalitas nōis. Oportet ergo tunc
vindemiare et maxie luna existente
in cancro vel leone vel libra vel scor

piene vel caperno. vel aqno. Ea uo fi
mente et subteranea existere festinae
oportet vindemiaz facē vt Burgū
ait. Et in sūma sciēdū est q si ueni
mus pingues per lata frondibz demide
t. Vinū quod ex eis fiet minus erit
aquisū. sed potentius et melius dūa
tur. Si uue colligit post eaqz tōre
consūpro. & aere calido & sereno.
Vinū erit potentius et melis duratu
r. Vne lucide non pingues neqz con
supre nec i aliq parte corrupte vnu
faciūt potentius et melius duratur
cōrie uo cōm operant. Vne nimis
mature vnu faciūt dulci. sed min
potens minqz durabile q eodez tem
pore pō collecte. Vne nimis acerbe
faciūt vinū acerbis. mediocris uero
faciūt vinū potens et melis duratu
r. Vne i augmēto lune collecte vinū
min⁹ suabile faciūt i decremento ma
gis. Si uue nigre ad buliēdū ponan
tur in fundo sine. vnu erit rubicū
dus. Si matūe matū. Si acerbis a
cerbius. Si mel dulcis. Si salua
saluati. Et gñaliter sapore & virtu
te acquirit eius q i eo loco ponatur
Si diebz congruis siml ebulerint
Si uue collecte aliquibz diebz in acer
uo steterint vinū matū erit. Si
mustū in doleis sū grasps ebuli
at. bonū et durabile erit. sed tar
dius clāficat q si cū eis ebuliat.

Qualiter vindemanda sit

Qui portant cophinos maio
res uel cortēs et qui vnas
i castis colligūt eligāt folia
Et si quis acerbis et putidus aut sic
cus inueniat botris auferat. Opor
tet aut & calcantes vnas si quid ob
litū sūt qui presūt cophinis aut

corbibi ipa eligē folia ipa ei cont
ta cū vuis auster magis operant
vinū et facile corripibile. De acer
bis i aut putidis et siccis vuis max
imū fit nocimētū vino. *Debent
vne calcari. Qd et ex eis vnu fieri*

Inmissas torculā uinas sta
tū pedibz exprimi oportet
ab his q ad hoc sūt ordi
nati. & cū omēs apinū cōliter calca
uerint sursuz racemos et gñā ele
uent & attrahūt ut multū hūoris
sub torculario defluat. Et cū secūdo
calcauerit et in altū racemos ex
erxerit et molles et calios et nō
valde hūdos eos fecerit sic sub li
gno et plo eos supponat. Calidi
enī et molles existentes facile flex
ibiles sūt. Si nō hūdi ualde di
sponant nātē est gñm supposito sc
di corz opositionē. Intrantes aut
i torculari pporter ualde pedibz cō
mūdōs & non sepe exire et intrare
nudis pedibz. Et est bonū q in eo
non imedat nec bibas & q sint ue
niti & ancti ppe sudores super
uementos. In quibzda nī ptribz
ut bon. calcant ad vineaz i corbi
bz sicut mediocter pnt & calcare
posite sup curibz in vasis portan
t ad tinas iqbz eas stāe ad fer
uendū pmutūt p octo dies et vlt
usqz ad quideā vel viginti ex quo
purificat vinū. sed sapce racemoz
inficit. Ideoqz melis est q sup tinā
ponat dratis uel mstruz ex assidi
bz pforatū ad hoc dispositū. Super
quod stet vnus calcator qui calca
do perficiet qd i corbe plere nō
potuit. Et cū bene omīs calcauit
racemos cū pedibz p vna partem

in tinā emittat in q̄ tñ buliat so-
lū mō quod pūificati sit et racemi
sup̄ liquore eleuati et ab eoq̄ diuisi
quod ī paucis euēit dieb̄. quo frō
reponat̄ in uasib̄ et in tinis aqua
ponat̄ par uel multū fm q̄ nobilio-
res et potentiores aut uiliores uue
fuerūt. Et fm q̄ hoc vinū qd̄ mix-
tur dr̄ melius uel peius optat̄. Sci-
endū est tñ q̄ q̄nto melio uue calā-
tur tanto min⁹ & det̄ fiet mixtur
sed de puro plus habebit̄. Si uero
male calate fuerit̄ econ̄ erit̄ & sedz
istū modū vinū purificabit̄ et dura-
bile fiet nec uiciabit̄ racemoz sapōe.
Est aut̄ sciendū q̄sdaz eē species uua-
z adeo racemos ansteros hñtes q̄
cū eis s̄ vinū sine sui detrīto bu-
lire nō pōt. Quasdaꝫ nō adeo modicū
ansteros hñtes q̄ cū eis buliē plimū
pōt. Nōndū est q̄ q̄nto uue ping-
iores et aquosiores sūt tanto maḡ
cū racemis buliē debent in tinis.
Et q̄nto nobiliores et sicciores fuerit̄
tanto min⁹ in eis stare oportet. Itē
sciendū est q̄ postq̄ uue collecte sūt
et ī acerū pōite. Si duob̄ uel t̄b̄
dieb̄ sic steterit valde ip̄ay et uini
auget̄ maturitas et dulcedo. Ideoq̄
uile est in uineis hñe bitum̄ in q̄
uue ponant̄ ubi diu stare poterūt
et ex̄ in tina pua ex bitumine facta
colligi maturū vinū q̄ in hñbit̄.
qd̄ valde suauē ac delectabile erit̄ n̄
tñ ī estate facile pōit̄ consuari. Sci-
endū est et̄ q̄ omē vinū q̄ cū rac-
emis et pellib̄ seu corticib̄ agnoz
nō feruet est albūmē. Qd̄ nō aueis
feruet auget̄ ab eisdeꝫ et corticis
colore nigrū uel albū aut rubeū
acquirat̄ uel aureū

De his que ex uinis pnt fieri

EX uinis fieri pnt agrestū pas-
sū & siccū. Carcenū. Sapa-
vinū. et Acetū de q̄b̄ omib̄
dicēdū est q̄liter fiat et consueat̄. Et
de nā et uirtute quā hñt ī corporib̄
hūanis.

AGRESTM fit duplex liq-
uidū et siccū. Agrestū liquidū
fit hoc modo. Cui uue sunt
adhuc acerbe. sed ad debitū uel q̄ per-
uenerūt augm̄tur. Colligūt̄ et pistan-
t̄ et ī mastelū uel tinā. uel aliud uas
ponūt̄ ad solem. Et in eis aliqd̄ de sale
ponet̄. et postq̄ duob̄ uel t̄b̄ dieb̄
ad solem steterit accipit̄ succus et re-
pōitus vsuū resuat̄. Et q̄daz de sale n̄
ponūt̄. sed eo melius consuat̄ & max̄
si ex talib̄ uinis factū sūt q̄rū uini
in estate suari nō pōt. Agrestū nō
siccū sic faciendū. Accipe uinas acbissi-
mas & pista et exp̄me et pone ī uase
ex ere rubeo sup̄ ignē et coque donec
coagulationi appropinquat. Deinde
pone in uase extenso et soli expone to-
nec siccet̄ et sua. Et q̄daz ponūt̄ ad
siccandū in sole absq̄ decoctione ali-
q̄ si sol calidius ad est. Quidaz et̄
faciūt agrestū ex uinis aliquid dul-
coris participantib̄ prior frigidior et
stiptior est. Potes et̄ t̄o modo fa-
cere agrestū spissū ut mel qd̄ est plim̄
uirtuosū ut s̄ dictū est de uirtu-
bus uinay. Passū uinū affrica pingue
ac iocūdū sic conficē consueat̄. Le-
gant̄ uue passe q̄ plime. et in fisco lig-
uico factis aliquatenus raro contexti
pōite uirgis pmo fortiter verberat̄
Dein ubi uinay corpus uis concussi-
onis exsoluit̄ op̄mit̄ hinc passū
est quicquid effluit̄ & conditum

vasculo mellis more suat' defrictu car-
cenū et sapa suat' ex musto. Nā defri-
ctū ad defernēdo dictū effectū est. ubi ad
spissitudinē fortiter despumant' carce-
nū cū tūa pōita due ptes remansint
Sapa ubi ad tūa; redacta descēdit. Q-
tū meliorē faciūt adonia sū cocta.

De p̄gatione vini facti ex uis acibz & corz

Oportet uias omīs acbas uel
aliter q̄litercūq; corruptas
seperare a reliquis et q̄ ex
ipsis est mustū ita est curandū. Aqua
plumialis vsq; ad dimidiā est decoq-
da et ex hac aq̄ decocta q̄ta ē mu-
sti decima pars sup̄infundi vino.
Rursus aut' cū vino decoqui ut con-
sumet' id decoctione decia pars. Quidā
aut' non ita faciūt si ipsis uis imit-
tūt aq̄ omiscētes ad futurū mustū
tūa; partē post calcatis uis mustū
coquūt et consuāt' eius tūa pars

De curacione vini agiti

Si plumialibz ymbribz multz
superuēcentibz uue i rinea
adhuc existentes uel post
vindemiaz amplius q̄ oportet ma-
defiant ex nōte ipas calcabim'. Si
aut' vindemiaz mustū in bealius eē
dicens. Docebit aut' re h' gustus. cū
vinū in doleis mittet' post p̄maz ebu-
liaonē confectū r̄ssundat' in alia do-
lia manet enī in fundo omne lutosū
pp̄r grauedinē. Quidā aut' melius fa-
ciūt & vinū coquūt donec vigesima
pars eius consumat' imittentes gip-
si centesimā partē. Laudaciū nō eo us-
q; ad vinū decoquūt quousq; quinta
pars eius consumat' et eo post quī-
ta; consuāt' utunt'.

Qualiter mustum fci debeat

Dolia anq̄ mittit' mustū aqua
salsa pura spongia abluī opor-
tet et intense fumigari. Opor-
tet aut' neq; facere ea nimis plena
neq; nimis deficientia. sed oportet opi-
nari quousq; mustū buliens augmē-
tationē faciet ut non sup̄fundat'. Con-
itē postea oportet q̄ i dolijs est mus-
tū per q̄nq; dies et mōibz et siphis
spumaz et si quid aliud sup̄flūū fu-
erit auferre. Et expurgaciones omīs
a cellario educē et longis p̄uicē. Si eī
prope manserint conopes inde gnān-
t' et malus inde fit odor que ambo
vinū enerti faciūt. Idarco bonū o-
dorē i torculāibz et maziē i apothecā
esse oportet. *Qualiter mustū p totū
annū haberi possit*

Alterq; calcant' botri q̄ ex ip-
sis stillat mustū q̄ p̄sinonē
quidā uocant mitte eodez die
i vas pice intē p̄uētū uel extē ut
semplenū vas sit et obstrue dilige-
ter gipso. multo enī temp̄e p̄maet
mustū valde dulce. Multo magis ser-
uabit' si uase peluso rono in puteū
uas imittit' q̄ non sup̄ ebulliens eēt
semper mustū. Si quis aut' et qui
estabiliter i paulatī concalcant' v-
uas ut nō comp̄mant'. fortiter et h'
mustū utile ad p̄manentā habebit
ut Surgū dug ait. Alij vas ut dictū
est intus et extē pice p̄uētū i pute-
ū ponūt ut labia sola sup̄ emineat
hoc per exp̄ientia utile uisū est. Alij
i arenā hūidāz vas fodūt.

De cognitione si mustū heat aquā

Vt cognoscām' an mustū hē-
at aquā pura cruda uel sedm
quosdā morā mitte i mustū
et si aq̄ hē sub nigēt' sū aut' sup̄na

tabūt. Quidam cannā grēcā que nascit̃ in aquis uel limū uel papirū uel fenū uel aliquid aridū ungit oleo et in uinū mittit et cōbūt si aq̃ hē i gregabūt gutte i oleo. Et q̃nto plus et aqua habuit tanto maior erit guttarū aque congregatio. Alij simplicius faciētes uinū mittit in ollā nouā nondū infusā & appendit duob; dieb; stillat enī olla aq̃ mixtā. Quidam i calce uinā supinfundit et siquidē aq̃ hē sonabit ampullas faciēns et resiliet. Quidam uō spongiā nouā oleo ungentes ea obstruunt os uasis et euertit & si aquā hē funder in spongiā. Eade; p̃tione et i oleo uinū. Alij de musto medicū sibi i mān mittit et frigit. Si purū est viscosū est et adheret si aq̃ hē non adheret. Aqua hoc mō sepe rat a uino. Alūm hūidū mitte in testam uini deū deū spongiā uinctam oleo. Obstrue os teste uel alit̃ uasis et inclinas sine effūde et defluet solū aq̃.

In mēda dulcis musti corilaz acetū mitte et p̃ 3 dies cōt purū.

Coronaz pulegiū uel nepitū uel origanū collo uasoz arcūpōe ut ait Būngūdius. Quidam autē in tiora doloz cū labia pūngūt lacte vacino detinebit enī intrus buliēs musti ut dicit̃.

Quo loco et tūc uinū ut meli⁹ dū.

Cellaz uinariā septentrioni hēte debe⁹ opprim; frigida obscurā uel obscurā p̃tiaz longe a balneis stabulis furno. Serquulimis Cisternis aquis et cetis edōis orēdi. In libro nī uindemie a Būngundio edito dicit̃ q̃ fortius uinū sub dūo

ponēdū est. Adūtat autē occasū et meridiē panentib; q̃b; op̃ortis. Reliq̃ autē uina sub tecto ponenda sūt. fenestras autē excelliores op̃ortet facē ad aquilonē et orientē uersas. *De tñs uasatione uini et apinā dolio.*

Op̃ortet uinū tñsuasā in bore alib; uentis neq̃q̃ in australi & imbecilliora quidē i uere foriora autē in estate. Vina autem que sūt in aridis locis post solstitiū brumale. Cū autē tñsuasat uinū i luna plena acetū sit. Scīe op̃ortet qm̃ cū uinū amutescente i fete sepe rat subtilius & imbecillius sit. Affirmant expressimū uiri q̃ si cū festum om̃i scōz cū uinū ebullit cessant et fete ad fundū descendit ip̃z remoueat a fete grossa facit in yeme matre subtilem cū q̃ melius clāficiabit tempore ueris. Itē dicit̃ q̃ si uinū dū cū fete morat̃ adueniente calore ip̃a ei ateo incorporabit q̃ eius sapore inficiet & nō pōt̃ aliquib; clāficari modis n̄ coquat̃ usq; ad p̃cipiū ebullitionis lento igne et clauo et in uase mūdo ponat̃ cū saluamina hūte in fundo duos baculos. Et una; regular; mūda; mūsa; et mantellū de grosso pāno. Vel ponat̃ in tina mūda et i dēz uas postea reducat̃ modo p̃dicto. p̃uidendū est ut i yeme quidē calefiat et tate nō infrigidet. Op̃ortet et̃ cū i dolio i parua uasa tñsmutamus uinū obsuare ortus stellaz. mouetur enī fete i ortib; stellaz et maxē in flore rosaz et florescente uinea. Consultat autē sapientes et maxē ysidorus cū aperit̃ dolū uinū quod ē in p̃n̄ et quod est cū fundū assu-

60

mere. mediu aut dolij. Vel vinu ser-
uare quod fortius est et pmanetius
et ad inuictatione aptius. Vinu emz
quod est propi os colij ut aeri adbe-
rens est imbratilius. qz euaporatur
qd aut est secus profundu appropi
quas fca dno iuritur. Oportet aut
transmutatu in testis vinu vel alijs
uasculis no usq ad labia testu im-
mitti. sed usq deorsu par sub collo
ut no suffocet sed respiratione heat
si de acetositate non timeet. sed si ea
timeat qz nihil respiret et fiat ven-
tilogins de salice viridi a cortice mu-
dato. Itē bonu est qz in x spmā fega-
ria fit vna pua spinella p qz ext-
hat parū de vino tpirib calidis &
uentris naz per ipaz egredit aliqd
re fega cū vino et ipm clāficabit
melius. Itē oportet aperiente dolia
seruare astroz ortū. qz tūc vinu fit
motus. et non oportet tūc vinu rima-
ri. Et siquidez vinu in die aperies
oportet intendere soli ut non eius i
claritas modat vino. Si aut i noc-
te mltitacins pro nēate aperies doli-
um oportet lumini lunc intendere
Item oportet euaciata dolia confecti
ablucere aq salia uel sanere vel ar-
gillo sa tra hctari si vinu est debile
sed si valde potens est solu modo beu
claudat vndiqz qz odor et potens eis
tuer vasa.

De tempore & mō gustandi vinu

Quidā borealibz existentibz
uentis gustat vinu i mu-
tabilia enī et sincera tūc
sūt. Alij nō expti vini cognitores
Austro fuentis flante vino gustant
Auster enī magis vinu cōmouet
et redarguit qle ē. Ieiunū autē

aut exstente non oportet vina gusta-
re obtrundit enī gustus. neq post
mltar potatione et amestione vt bur-
gidius scribit. Sed ex consuetudine
bona. ieiuno tū stomacho gustant
Item oportet gustantē vinu neq a
maraz esam neq salia neq aliq
que gustu exalterent. sed qz mare
cu pauca comedisset et bñ digessis-
set. Quidā aut volentes oramuenie
emptores. testa nonā hnt quā pfu-
dunt optimo vino uesti et bene re-
dolenti. et i ea ponūt vinu qd vendē
uolūt. Ozaliosius aut quidaz attri-
buit mices et caseu gustae volen-
vina ut comedant ut certissim falsi-
fiet gustus. hoc aut dicim non
ut faciamus. sed ne recipiam. Opor-
tet et emptore sepius gustae vinu
nouū et uetus vnde nō obliuiscat
quid effugē debeat. **De signis cog-
nendi vinu curale**

In misso vino i dolio post qd
daz tempus trāuersandū
est i aliud vas quiescibil
In pōri vase cereclinqda est ipa fex
et diligenter vas precludat. Deinde
intuendū est mltotiens odorantes
ne aliq trāsmutatio fiat cū fore gū-
nētem conopos uel sangū albū que
facit subtilis butē et magz aliquid
taliū existimādū est vinu eē ceru-
pendū et si nihil tale gūat ardendū
est vinu pmanēs esse. Quidaz aut
calamū integrū pferantes imittūt
usq ad fundū sup feces et peluten-
tes calamū superioris foramē mag-
no digito. postea auferentes digiti
per aliam attrahūt inferioris odore
Dein exurgentes attrahūt fecis p-
tē id qhtatē et salm qhtatē fecis

vinū futurū esse opinantur. Quidam uero
panū vini bulientes et in frigidantes
gustant et q̄leciq̄ inueniūt in gustu
tale futurū vinū reliq̄m esse credūt.
Oportet autē ex medio uase gustū facē.
Alij uero ex regimine vasoz sigm̄ acci-
piūt. Discepto enī vase q̄ est i regi-
mine gustant. siquidē vinosū ē op-
timū est vinū. Si uō aquosū non.
Alij autē ex ipso gustu si a p̄no auster
fuit signū i certū. Si autē molle q̄r.

De noxiamentis que vino accidunt

Accidit vino p̄r vino p̄r aquo-
sitate corruptibile in vite vel
postea sibi admixta ut cor-
rumpat et euertat p̄r varias rās ex
neo calore i ipaz agente. Q̄ si fer ul
modicu talis vini eodez dolio extracto
relinq̄tur i uase nec aperiat vas con-
uertit in mustū q̄ uas i fiat. Deū
quodlibet vinū quod in eo p̄tūz co-
sequenter corrūpit. Et si ex eo vino i
sanū dolū vel aliud vinū misceat a
liquid seu ponit ipa m fiat et in suā
corruptaz nāz conuertit. Itē vinū for-
te et potens et p̄cipue dulce gras-
sū si temp̄e calido dimittat i uase
non pleno nec desuper clauso enapo-
rat calidū et hūidū vini et i mact
frigidū et siccū qd̄ in aquositate con-
uertit. De quoz om̄ cura dicēdū est.

Quibz ḡibz vinū malo v̄let corrūpi

Omane vinū sepius vertit̄ circa
phiad̄ occasū et aū solstitiū ef-
finale et aū subeane estū qd̄
vulgāter curinas uocat̄. Et ḡnāl̄
aū om̄s uentos ānuales et i estū et
i gelū. Et in largis ymbribz. Vel p̄r
violentiū uentiū aut tremotiū vel p̄r
duz comitūū vel q̄n floreat rose
vel vinee ut Burgundus scribit

Ne vinū vertat̄

Sales v̄sti imissi in vinū co-
ti et ultra q̄ oportet buliē
et spūmā amphiorē fieri m̄bi-
bet. Amigdalas dulces nigris v̄nst
misse et permanēs id seruat. V̄na pi-
ssa ablatis ḡnis et cū arena imissa
crusto uel vino cocto p̄nigūe et per-
manens id facit. Quidam v̄naz sitam
cū in vineā natā eliquit et singlā-
ter nutunt ḡpsū imissū In p̄mordio
quidē austerū vinū facit. temp̄e uō
p̄cedente austeritate enaporat. Vi-
talitas aut ḡpsi m̄lto temp̄e p̄ma-
net et p̄manētiā facit et ueni nō si-
nit vinū et eius quidēz proportio ē
ut si vinū sit lentū aut plūma agi-
tatū. Centesima ḡpsi sufficet q̄ si v-
nū nascit virtute solidius medietas
habunde sufficet. Senū ḡreā si tera-
t̄ cū sale v̄stū et cū vino misceat vi-
na que uertit̄ a sua mala fece sepa-
ta et i boni vini fece imissa p̄manē-
tia erūt. Quidā aut tēdas accedētes
i musto extingūt et nō sinūt vinū v-
ti. Quidam cedri frustū v̄stū et galas
v̄stas imiscētes vino p̄manēs h̄ fa-
ciūt. Alij cinerē ex fmento vinee co-
busto et semine finiculi terentes et in
massā redigentes misceat cū vino.
Quidam vasa que uertunt̄ i alia uasa &
aliaz domū trāferūt si enī calē lesa
sūt in refrigerantibz locis ea recedūt
si aut ab hūore et frigiditate i cali-
dis et siccis locis trāspōnūt. Alij uō
semen lini uel querci oburentes ci-
nerē i vino. Alij lac et mel misce-
tes ut ualde sint lenia imittunt
musto. Argilla post ebullaciōē vini
imissa expurgat uorsū secū defēns
turbulentū ad fecē magis aut si

Vita fuit et bene redolens vinū facit &
 dulce. Repalia ei yeme ea comedenti
 a vinū. Dulcorat enī argilla vinū &
 permanens facit. Elebor nigrū et al-
 bū panici immissū expurgat vinum
 et permanens facit. Vinū coctū vsq;
 ad eāz ptem immissū musto pmanens
 id facit. Frumēti farina pmanētia vi-
 na facit. Resina pini ceterū vīna.
 Alumen salsū sūptica vīna facit &
 acida sedat. Quidāz dicūt q̄ ipomē
 est vinū verti si prescribant in vase
 uel dolis hec diuina uerba. Gustate &
 uidete qm̄ christus suauis ē dñs et
 bonū est q̄ scribat in pomo et mit-
 tur i uas. Confectio mirabilis ad vi-
 nū seruandū que uocat panagia. Re-
 aloē. ʒ. ij. Incensi. ʒ. ij. Cinamomi. ʒ. ij.
 Ouliloti. ʒ. iij. Cassie. ʒ. i. Spice nar-
 di. ʒ. ij. hec oīa in panno ligata mit-
 te i vno quoq; dolio. postq̄ vinū ubi
 fuit immissū fuit expurgatū. Immit-
 te aut in vnequoq; vase coleariū v-
 nū harū spoz et postq̄ a panno dis-
 solve & vno puluerē dimitte et post
 ea per tres dies radices calami moue.
 Quidāz aut aliā confectiōē faciūt. Re-
 croa. ʒ. iij. hoc enī bonū colōrē reddē
 Incensi masculi cribati. ʒ. iij. h̄ autēz
 austerū facit. folij manipulū vni h̄
 bonū odorē dat vīno. hec oīa criba-
 ta misce et ex eis in q̄libet amphora
 vni mitte colearia duo cū non vinū
 buliat sed subsistat. In omī vīno hoc
 pprie sua ut iā subsistentia ea spoz
 condias. Alij uero sic vīna condit
 De Cardamomū. Jrioz. Jhrite. Cassie.
 Spice nardi. Ouliloti. Silobalsami. Sq-
 nanti. Costi. Spice alitice. omī equali pō-
 de terre et retonde et vīno immitte. It-
 accipe semen artimise & herbam pen-

tafilon et pulueriga et vinū est buli-
 tū pone intus et nō uersabit. Alij ut
 non uerset in graspiis duob; uel trib;
 diebus buliō pmittit et in febr. tū
 smittant. & ex eo tūq; uel q̄ta parte
 buliūt et siml' miscent. Deī ponūt
 vna cōm pasade salis in xij corbi-
 bus vni. Vel aliter in februario tū
 smittet et q̄ta pars eius buliatur
 ad ignē et spumer' donec sexta vel
 octaua pars diminuat' et si iuxta
 finē ebullitionis ponat' in quolibet
 caldario in gamula et luitisij sicut l'
 luitisij tū ita q̄ parū aīz vīno buliat
 et tū eo calido ponat' in vase et si po-
 nūt in eo graspe bene ablute prius
 i musto posito clarus erit vīnū et
 obturet' vas ut non respirat. et sit
 bene arculatū et hoc cū est. Vela-
 liter sit delectabile et mirabile ad
 bibendū hoc modo. Quod aīq; vīnū
 sit compmant' vne. et vīnū nihil
 cū graspiis bulitū totū ad ignē bu-
 liat. et spumer' et in vase ponat'. De-
 inde accipe. xx. garophilos pro quo-
 libet corte et in filo et in petra posi-
 tos in os vasis mitte et est certum.
 Alij dicūt si mustū expressū et i con-
 tinenti seperatū a graspiis ponatur
 in tina et copertū cū aliquo panno
 mūdo uel nouo sextario sic vsq;
 ad dies. xv. uel. xx. dimittat' et quo-
 libet die spumer'. Deī in dolū mit-
 tat' erit mirabile in elāritate et sapē.

Qualiter vīnū versatū libet' et clāi

A Cape cereza acia. *fictur*
 in bona q̄ntitate et tota in
 tegra in uegete ubi est vīnū
 versatū proice. et sic vīnū incipiet
 ebullire et sic dimittat' per tres dies
 vel usq; q̄ cesset buliō qm̄ in ipa ebu-

litione purgat vinū a feali optime et
cū vinū clarū videris i alia vegere re-
pone certū est. Si autē cū vino versato
mel in bona q̄ntitate disemperaues
et in vase ubi est vinū uersatū iactaue-
ueris et per uendone cū baculo ipsū
vinū cū melle agitaueris et postea
sic dimiseris et clarescet vinū p̄r
mel naz mel quod turbidū est in
vino ad fundū descendere facit.
Quidā autē optime facientes p̄r vin-
temie racemos recentes non compis-
sos in magna q̄ntitate in vase uer-
sati vini penit ubi racemi p̄r mē-
sūt ipi vino naz racemi uersū edu-
ant ad debitā bonitatē et saporem
post aliquod tempus. Hoc autē sci-
endū est q̄ antequā aliquid fiat vi-
no uerso nūna sandū est et a sua ma-
la fece liberandū. Quidā autē
uersū vinū in graspiis in quibz rec-
ter vinū sit extractū iactant ut
in eis clarescat ibiqz dimittūt q̄n-
tū expedit q̄ si multū fuit nō totū
subito sed paulatim p̄ uices succet
sine agendū est ne calore graspiarū
extinguat et ebullitionē q̄ clarifica-
tur in totū phibeat. Et q̄nto min-
us mustū steterit in graspiis tanto
fortius operat. Paladus autē
dicit vinū conditū limpidū fieri atqz
optimū si ḡna pipis detē. Pistachi
viginti adiecto modico vini simul
iteras. et sex vini sextarios mittas
dū ante oībz amotis tūc quiesce
paciaris et coles usui mox futurū.
Item feulentū statū limpidū fieri
si septem pini nucleos in vinū vini
mittas sextarii dūqz amoueas &
paululū cessare paciaris mox sume-
re puritatē et in usum referre.

Quidā m̄ clarificant aqz nucleis p̄ficorū
Alij autē cū sola clara ouorū et paucō
sale. Vel scdm alios accipe lapides al-
bos flumi. et eos i cribano coque &
nec in eis crepature inopuit apere
quo facto in puluerē subtilissimū
deducant. Item accipe salē albū et
cū tere subtiliter et in vase terē cor-
bui pone sex vntias puluis lapidis
et q̄tuor salis et in uas amiscendo
imittas et si p̄r quolibet corbe duo
addideris oua uel tria erit bonū. Q̄
et de dictis lapidibz candidis et subti-
lissime puluizatis et sū sale fieri
potit et hec probatissima sunt.
Et optimū est q̄ aliquid de melle
addat nā mel rubeū albi vini resta-
urat calore p̄ditū et omne mel est
viscosū et graue atqz oīm liquorū
conservatiuū. Qd si nimis fuerit
turbidū plus de vno quoqz addatur
et hec retinet fecē et turbulentiā
ad fundū sui pondere ut non pos-
sit sursū facile elenā et nullo p̄-
sus sapore vinū inficiat. Si uero
i tantū turbidū est q̄ efficiat lūi-
dū et fluat ut oleū calore nāli in
totū extincto nulla t̄q mortuo p̄t
medicina ualē. Si uō vinū non oī-
no extinctū rubeū est h̄ns calore
corruptū et croceū cū vino albatice
uel alio multū rubicundo aut aqz
lauatura corticū sicarū uel recentū
nue albatice uel cū colatura semi-
nū ebuloz restaurabit et suavis
ipoz seminū sapore uersati vini
corrigit. Et sū mel rosatū cū idē
etia fieri potit cū lauatiā dictoz
seminū siccatoz. Itē optiē hoc mō
clarificat in uase. xx. corbui accipi-
ant q̄draginta oua & in aliquo

vase mudo fracta cu manibz uel mun-
do gnadelo plinu agitare. de m vna cois
pals tartari misceat et vino addito in
vase ponat quo facto cu claua per ve-
donc in vase poita fortissime agitet
et plinu vici de subius per fegana
exhat et in vas iter reponat. Cum
uo clarificatu sunt ois turbulentia
per spumam i costis subtrahat de sbe.
Sed est sciendu qm in vino albo solac la-
ra ponat in rubro uero turbi et clara.
Et in multu turbido plus de rebus
ponit. Item loco tartari optie sal
ponit et tandē modicu aque fluis
in vase ponat. Alij colligut in vinde
mijis unaz semina quibz optime
sunt et ex his facta farina manu
plenaz i quolibet corbe ponit et dili-
genter pmiscet. Clarificari optie
atqz sapore uersari liberari ab ex-
per to ualde dicit si i carano uase libra
media alumine de rogia clari et tan-
tūdem suchari rosati cu libris octo
mellis ponat hoc mo. mel coquat
et optie dispunet quo refrigerato a
lumen ualde puluerigatu et suchar
dissolutu in eo pmiscet et craterē
uel sicula vini in his comisto auc-
ta ponat in vase optimeqz cu sassa
ptica agitent et uas disclausu us-
qz ad die dimittat sequentē et in
seda die uel tertia claru erit. qsi
ualde turbidu et putridu erit vinu
de vnoquoqz predictoz plus aliquid
apponat. Ex acervo aut matur
efficit si in pdicta mensura libra
vna prefati suchari cu vno mellis
rublo ponat modo predicto. q res
etia vinu faciet boni vini saporis et
odoris. Vel clarificat optie & sic pu-
ru et oditez hoc modo. Accipe me³

libra de bono alumine roge et media
aluminis sucharini et subtiliter pulue-
riga et pone media. 3. de plicetis p
quolibet corbe si est pax turbidu et
si est multu pone vna. & accipe vna
libra thasi albi uel rubei sm q est
vinu in xxij corbily. Et accipe ple-
na manu salis albi et tria ona recē-
tia pro qlibet corbe. Et si vinu est
albu non ponas vitella ouoz. si est
rubeu pone totu. Quibz ois fractis
in aliquo uase et fortiter agitat
et appoita in ipis ois una situla a
que fontis vel putei et iter agitat
et supdictis rebus appoitis et for-
titer iter agitat et indictam ue-
gete xxij corbily pōtis et cu ptica
sassa optime cu vino in vegere agita-
tis et pmixtis donec sunt turbidu
extrahendo de subius per fegana et
ponendo desuper p cochoē dimittat.
et in seda die claru erit vsqz ad oc-
to dies quolibet die vnus aatus ex-
trahat et sile per spina inferiorem
i costis ter in die tota turbulentia ex-
hat donec insupta sunt. Sciendu ē
tn q anteqz fiant predicta trāuer-
sari debet in aliud uas et a sua ma-
la fece liberari. Pot et clarificā
si pax fuit cu colatarijs pannoru
ubi claretu colatur. **Quali vnu
denigret et i aliu colore mutet**

Postq vinu albu de sua vinde-
mia in aliq uas trāsmutans
et per vna diem recedat in
tinā de qua vinu nigrū extractu
fuit iacta et post duos dies exhes
clarissimu et valde rubeu. Itē si in
tuis vuis tot sint albe q pax esset
rubeu vindemient diuisim in thi-
natio nigra pmo ponant et albe

desuper totū optiē nigrū erit. Paladio
 unibus hanc esse nām ut alba uel
 nigra si redigat in cinere uinoq; im
 ponat ei vnāq; formā sui coloris i
 ponē candidū uō redat ex rubro caro
 ne. sicut combusti fermentinis mediij
 unius mensura mittat in dolū q; hē
 bit amphoras decē uel triduo sic relic
 tū openat et luctet eritq; albū uel
 nigrū q;draginta dieb; exactis. Vel
 rubificat et denigrat optiē tempore
 vindemiay cū uinis que uocāt albarice
 et cū lambruschi bene maturis cū
 steterūt circa xij. dies in aliquo uase q;
 quassate. si ponat eaz vinū nigrū
 mū in illud quod intendimus deni
 grare et in denigrando vinū plūes
 lauent racem dictē albarice uel lam
 brusche. Et est et optimus modus
 ad denigrandū vinū purū uel mix
 tur in tinnis ut cū graspe eleuare sūt
 super liquore q; melius fieri pōt pri
 mant in eūdem. & iter bis uel ter si
 at idē et sic a corticib; unaz nigrū
 tinger. Rubificat etiā sine denigra
 tur et clarificat et eius color mortu
 us remittat hoc modo pro quolibet
 corbe accipiat media libra seminū
 sitay obuli et in uino calido molli
 cēt et inde manib; uel cū pistario
 contrāant et pluries cū uino lauen
 tur et lanatura cū ovis et tartaro
 et bono rubro et sale mittat et agi
 tati seruetur. **Qualiter vinū de
 vno sapore mutetur in aliū**

In condiendo musto. Greca
 mustū decoctū ad medietatē
 uel tertiā partē musto adici
 unt. Suauē de duro fieri dicūt si or
 deacij polinis citatos duos simul cū
 uino subactos mittas in uini vascu

lo et hora una ibi esse patians. Aliq
 uini dulcis feces admiscet uel meli
 postq; vnus curus unaz potius in
 tina sūt mel liquefactū ad ignē in
 bona q;ntitate ueter. Denū quottūq;
 potent in tina ponant. Quod si pul
 uere pipenis melli miscueris potens
 fiet. Et si garofilos addideris uel ali
 odoriferū eoz acquirat odore. Idem
 erit si in musto sine graspe bulientē
 ponant. Vinū fieri ad potandū suauē
 sic debet. feniculis uel saturie singu
 loz agrū modū uino infundi atq;
 turbati. Vinū quoq; optimi odoris
 fieri inter paucos dies si bachas mir
 ti agrestis montanas siccās et tensas
 mittas in cadū ubi aliquot dieb; saltē
 decē quiescere patiaris et tūc tolles et
 uteris. flores etiā vitis arbustive
 collectos in umbra siccare curabis tūc
 diligenter tūlos et certos hēbis in
 vasculo neno et cū uolūis tribus cadis
 vnā floris mensurā quā siriaca uocat
 addis et dolū super linis et sexta
 uel septia die aperis et utaris. Potes
 etiā recens in puissimis manipulis
 ad finiculi ligari hūtem in capite la
 pillū quo mergat in uino et tot dieb;
 in uino suspensū tenēi donec ipm odo
 riferū reddiderit et nō ultra q; malo
 sapore inficeret. Vinū uelud uetus et
 ficit de nouo si amigdala amara et
 absinthiū et pini gūmā et fenū grē
 cū simul fricas q;ntū sufficē extimabis
 et pariter fundis. et ex his vinū citū
 in amphorā mittas. Vinū quoq; assūt
 ex molli forte fieri sic. Altee hoc est i
 bisi folia uel radices aut eius caulez
 tener decoctū mitti aut gissam aut
 ciceris coctas duas aut cupssi pillu
 las tres Aut bussi folia q;ntum man

cepit aut apij semen et cinerē sermē
torā cuius ins flāme corpus reliquit
exhibe omni soliditate detracta. Et
gñaliter quocūq; tpre in acerbū uel
forte vinū dulcissimū poni pōt et vi
nū acerbū indulte si dulcedo displiceat
Et vinū nobile in ignobili et potens
in debili. Q. si uis ei addere aliquem
saporem cōueni pone qd uoles in grop
polis ad filiū ligatis cū puo lapillo et
omni die de vino temptando gusta et
cū hē de sapore q sufficiat ut non p
pendatur oīno cōhe filiū & probatū
est solū sapore optimū vino confer
re. **Qualiter vinū & uasa libent**

A musa -

S } vinū mordam. i. musfam hē
uel aliū malū sapore. Vitem
albam. i. uitalbam cū radicib;
suis accipe et subtus botem infunde
radices eius subtus ita q ueniat radi
ces eius recte ad foramen dolij desu
per et imerge ramos in vino palmū
vinū per foramen dolij desuper ita q tñ
diebus ibi permaneat et perdet illū
malū odore. Alij accipiunt uitalbam
longam et procurant q ab vno capite
infigat in uase loco spine fegarie et
floctat ad terrā et sub ea mergatur
ita q stet firma et aliud caput reuel
uat duobus uel trib; digitis sup ter
ram et videbis cotidie per poros vi
talbe musfam exire et sic minorabi
tur sapor musse. Ad idem fac vinū
panē panici inter testos et calidū pone
super montros dolij. Itē vinū a mus
fa fertur curari. Si dieb; plūbus pa
ne calidissimo obturet. quod quidē
tociens dicit faciendū donec apposit
panis nullatenus denigret. Vel acci
pianē semina lauri que dicūt orba

cha et bulliant in vino et ponant in
vase. hoc enī modo dicit liberā nas &
vinū sed malo sapore infiat. Et ideo
melius est q rami lauri bulliat in cal
dario vini et in vase ponat et mista
t vinū. Rami uō simul uel diuisim
ligati per uendone suspendant in vino
ubi diebus aliquib; dimittant don
vinū fuit liberatū et hoc mō infiat
vinū malo sapore. Itē curā fertur
si mane et sero in vase manipulū
saluie suspendat ne vinū contingat
et exētur aq lauet foramine optie
obturato. Itē a musfa curā vinum
fertur si sacculus strictus plenus pa
nicio panici calido in foramine dimit
tat per vinū natans et aliquotiens
permutet. Itē pro certo liberā dr
si accipiat manipulū herbe que uo
cat morella et in superiori parte cū
cordula ligatū in mane per uendone
i vase ponat taliter q duob; digitis
m descendat in vinū et funicūle sup
vas ad aliquid ligato ipm uas optie
turet et sic per illā diē solūmodo di
mittat. deinde in sero tollat et tñdē
de recenti herba ponat ubiq; usq; ad
ortū diei sequentis dimittat et sic
per tres uel qtuor dies fiat etiā et
liberabit vinū. Vel ponat sacculo
subtilis mūdus lineus sale vel gis
so aut calce per uendone cū fenicu
lo ligatus aut i medio vini descē
dat et sic semper teneat et confe
ret. Vas musfa ifectū hoc modo
curat. ponat calce nō extincta vna
quartatila in vase. xij. corbū et
vase bene stricto ponat aqua uel
vinū feruens in eo et obtinet ne
respuet quo sic per aliq; horam
dimisso pluries reuoluat et aq

infrigidata operiat et lauet. Vela
liter campius in caldaria vini decoct.
i vase cu feruētū vino ponat et meli
us ferit si vtrūq. s. scdm post pmi
fiat et optime sine dubio liberalit.
Alij dicūt procurat sale posito et tri
bus mensib. ibidē cōbente moram
et forte idē fiat cū calce uel gisse aut
cinere. Vel liberat hoc modo abra
dat. Optime uas interius cū uas g
tusia uel assa et i rimulis et gnis
cū pūcta cultelli et ab omī nigredi
ne et musta mūdet et ponat in ua
se tere corbū vna quartarella ane
ris fermentoz cū emib. primis et
plus si fiet nimis in effectū et du
cat cinis cū primis per singulas
partes uasis dem claudat uas et
per uendone in eo ponat aq fer
uens et obturet et ad omīs pres
reuoluat et sic dimittat donec a
nis et aq infrigidata erūt et tūc
optie lauet ultimo torret cū aqua
calida bene salata. Eodē modo cura
t tinaria sed qz non pūt ita claudi
coperiant sextorijs et pannis ut
parū respirat. Item vinū et ras
fertur ab expertis liberari a mu
sta si foliū puluerigatū et subtili
sacro positi per uendone in vase
ponat ut i medio vini plūib. die
bus moret et non inficit male sa
pore et vna vna in vase quicq. cor
bū sufficit. Item de vas curā
cū aceto fortissimo bulito si ex
eo lauet et aliquātulū dimittat
Alij dicūt qz fiat ignis pileaz i eo
curat. Vel forte meli liberalit cū
igne sarmetoz. Conseruant vasa
a musta si cū euacuata erūt vs
qz ad vini pūā qntitatē aperiant

et exbant et optime fient. Vel aq
salata vel vino torrent. Vel eo extra
cto si fortiter obturent ne vini odor
et fumus exalet qz imixto nec ob
tinet ut i uase antea remanē.

Qualiter pūdet ne vinū fiat acetū

C Inere de vite alba i. vitalba
pone in vino et ne fiet acetū
ut quidā dicūt. Oculis m
pauet ne vinū fiat acetū si teneat
in cella frigida plenis dolijs et clau
sis optime ne respirent. Quod si uas
non est pleniū et est in loco calido et
de acetositate futura timet accipiat
fructū lardi grossi optimi et in alba
et subtili peca lini suat et ab uno ca
pite ligato funiculo per uendone im
mittat ut i mediu uentre vini descē
dat et cū vinū bibendo memet ip
sius lardi fa fiat descensus et resup
uas claudat et sic teneat donec vi
nū consumptū fuit. Et qnto plus lar
di fuit tanto melius vinū ab h p
seruabit. Ut acetū mutet in vinū
i cū semen perzi dicūt dele imitti
Alij dicūt qz de acetositate uiuat su
per uentone frondib. vici positis et
sepius pmutatis semper lapide aliq
superius existente. Alij dicūt si oleū
olue ponat in vase m qz coperiat su
periat superficiē vini optime ab ace
tositate defendit et cū ultia pte vini
exibit oleū et colligi potit

Qualiter fiat acetum

A cetū fit hoc modo ponat bo
vinū ita qz sit semipleniū vas
et papue uinū dulce in loco
calido et uase aceto infecto et discop
to et fiet acetū. Itē si ponas vinum
clay uel turbidū in graspiis unde fit
vinū exētū et puam qntitatē sup

addas aceti et dimittas p mense vnu
 uel amplius optimū fiet. Si vis o-
 to facē calefacias calibē uel lapidez
 et pone in vine ore uasis remanente
 disceptato. Vel vas ponat' ad solem
 per tres uel quatuor dies cū vino addi-
 to sale. Vel potes adhuc aliū facē
 hoc modo. Accipe q' vis uas et imple
 vino optio et bene opila et in caldā
 pleno aq' facias nas diu bolie et sta-
 ti accrescet. Ad faciendū acetū op-
 timū accipe cornalia qn' incipiunt
 rubescere et centinora que nascit'
 in campis qn' sūt rubescē incipiunt
 et de lambinschis anteq' incipiunt
 thumescē et de pringulis sepiū a-
 cerbis añ et pulueriza subtiliter o-
 nia simul et tūc accipe de meliori ace-
 to qd' tu inuenies et distēpera cū pul-
 uere illo ita q' facies panes bene de-
 sicatos et qn' uoles facere acetum
 fortissimū de aliquo vino si fuit for-
 te vniū pone mediā. 3. p. et si fuit
 debile pone plus sedm q' videbit' ti-
 bi de illa ponē et statū erit
 acetū fortissimū. Itē dicit' expri-
 valde sigraspe vnax vindemay tē-
 pore bene lauent' et a corticib' et i-
 mūdia omi purgent' et modicu
 a sole siccant' et in aliqd' vas p'na-
 t' ut mediu impleat et tancūdem
 vini addat' et desup uas claudat'
 fiet acetū fortissimū. cui ut puto
 proderit si graspe prius fuit modici-
 ant acetū et toto tpe potit inde ac-
 tū extrahi et vinū addi. Si radices
 rasiā siccant' et puluerigent' et i
 vase ponant' fiet acetū. Itē accipia-
 t' acetosa siccant' et puluerigent' et ex
 eo aq' forti acetū fiat panis et desic-
 cet' et in vino ponat' statū fiet acetū

q' etiā imerla fieri potit & idē de ra-
 dice rasiā dicit'.

De Virtutibus Aceti

A cetū frigidū est et siccū in ij-
 gradu penetratiua hē virtutē
 et diuisiua ex sui suba et
 constrictiua ex q'litatib'. Cōn vomi-
 tū et fluxū ventris buliat in aceto
 galie uel rose uel silia et i tali ace-
 to ponat' lana uel sponsia si sit
 ventris super stomacu. si fluxus
 ventris sup renes et umblicū. Si
 rupus acetosus qui fit de aceto va-
 let ad simpliciā tertianā et ad coti-
 dianā de flegmate callo. Et ad em-
 nes acutis si datur mane cū calida
 diuidit em' matiaz. fit aut sic quā-
 tarā debet resolui in aq' et aceto et
 coq'tur donec adherat carie. Itē
 valet cōn omne matiaz calidam
 Oximel fit sūt ex aceto qnq' simplex
 qnq' compositū. Simplex fit ex di-
 bi p'tib' aceti et tercia mellis. Com-
 positū aut fit hoc modo. Accipe ra-
 dices apij. fem. et petro et tūc aliqñ
 tulū et per diē et noctē iaceat in a-
 ceto. scdo die coq' simul et postea cola.
 Et in tali aceto pone mel ad tēā p'tē
 et coq' ut sup'. Siquilicū fit. Ac-
 cipe Siquilam et dimittē p diē et no-
 ctē i aceto et coque et cola. Et opz
 iternora et extēora abici et media-
 na admisceri. Deim admisce mel et
 coque ut sup'. Si uō nō habes Siqui-
 leco eius pone radices rasiā et si-
 militer fac de eis. Dat' oximel sim-
 plex uel compositū cōn frigidā māz
 sicut syrupus acetosus cōn calidā
 qz diuidit et dirigat eam digerit
 Salsa ex aceto salina. petrosillo.
 menta et pipere apertū conformat

al' pens

Item nō q̄ si acetū inuenit stomachum
plenu laxat uentre. Si inueniat va
cū tūc constipat. Itē valet cō debi
litates ex egritudine si in eo ponatur
panis assus et ex eo pane molliificato
cingat os nares et labia patientis
et uene pulsantes in brachio et sup
ipsis uenis ligetur panis predictus
Et plus adhuc valet panis intus
suro mente. Valet et acetū cō litar
giē et firnesim si fiat frictio circa
uolas manū et plantas pedū. A
uic. autē dicit q̄ acetū et confert
adustione ignis uelociū oī re. Et q̄
q̄ misceat cū uncto oleo aut cū oleo
rosato et cōq̄ssat et fundit in co la
na nō abluta. Et ponit sup caput cō
fert sode calide et fortitudini ei. Et o
mīs colatio ex eo et proprie cū alumi
ne confert motioni dentū. Et euapo
ratio acetū calidi confert difficultati
auditus et acutū ipm et apilationes
colatorij fortiter. Et resoluit somnū.
Et q̄ bibit calefactū post medicinas
mortales confert.

De uino et virtutibz eius

Vinu scdm̄ Isaac bonū dat mi
trūtu et corpori sanitatē
reddit. Et si accipiat scdm̄ q̄
oportet et q̄ntum valet natā suff
re digestiua virtutē confortat tam
i stomacho q̄ in epate q̄ i possibile
est actionez virtutis digestiue con
fortari absq̄ colois nālis fortitūe
Nullus aut inuenit ab et potius
adco nālis virtutis digestiue cōfor
tatiuis et augmētatiuis pro ut vi
nū pp̄ familiaritatis consortiū et q̄
cū natura habet in et iō ato cōmū
tit in nālem et mūdissimū sang
nē. Vnde ruffus ait. Vinū nō solū

nālem confortat caloriē. Vex enā tur
bidū clāificat sangnē. Aditus corpo
ris maxie venarū aperit et mūdificat
epatis opilationē auferit et aperit. Tene
brasq̄ fumositatē tristitie gñatūā acor
de repellit. Totus q̄ corporis membra
corroboret. Et nō solū sua bonitas in
corpore ostendit sed enā in aīa. facit
enī illā obliuisci tristitiā et angustā
et dat sibi leticiā. Confortat eay ad in
uestigandā subtilem rem. Et q̄ tribuit
solitudinē et audaciā. neq̄ ab ea sen
tiri laborē nec dolorē dimittit. Est
igit̄ conueniens oībz etatibz tp̄ibz et
regionibz cū sup̄tū fuit scdm̄ vim et
consuetudinē bibentis. Et scdm̄ q̄ nā
ferre potit. Actio enī vini non eodem
modo operat̄ i senibz inuenibz adoles
centibz & pueris. In senibz enī est scdm̄
medicinā q̄ calor vini eoz frigiditati
repugnat. Inuenibz nō est scdm̄ album
q̄ natūā eius est filis natūe iuuenis
Adolescentibz uō et pueris est abus
et medicina. q̄ licet calor nālis eorū
sit fortis subaliter tū nondū est in
perfectione pp̄ habūdantiā hūidita
tis eoz. Proinde vinū nāli calori eoz
dat augmētū et nutritū et eoz de
sicat hūiditatē. Vnde est medicina.
Preterea scdm̄ est q̄ in reme et frigida
regione conuenit vinū purū. In esta
te uō calidaq̄ regione vinū purū mī
tū amixtū nāto cōgruet corpora ei
refrigerat et humectat pro aq̄ que ei
amixta est. Repugnat enā aere ca
lori ne calida et sicca faciat corpora
& portat ueloater abū cū sui subti
litate ad totius corporis membra.
Est igit̄ cō duas causas cōtrarias in
natūū calefacit enī corpora frigida
et desiccat hūida nāliter. In frigida

calida et huēctat sicca accidentaliter
 q̄ cum sin subtilitate et perforatiōe
 aquā adportat q̄n necesse hnt refrige
 ran et huēctari. Quisitas vini ge
 neralr est triplex. retens videlicet
 vniū anni vetus q̄rior annor et ul
 tra. mediocriter videlicet duor annor
 uel triū. Recens uō calidū in pmo q̄
 du vnde pertinet frigiditati et hūi
 tati. Idcirco recens est nutritibilis malosq̄
 generat huōres et inopinata somnia
 ventositatē sto et intestinor. Vnde
 Galien⁹ Vini quodcūq̄ recens fuerit
 non hē vim ducēdi cibū per corpus
 neq̄ urinā prouocandi. Oporter et
 q̄ frigiditas & hūiditas hntes natūas
 illud cauere. Ideoq̄ si nōitas fuit
 eligat vniū clarissimū aquosū diu
 a torculari q̄ expressū. Vetus aut
 vniū calidū et siccū est in t̄tio grad.
 Et hē quoddā amāritudinis. hūiō vi
 nū parū nutrit. Capud cito ascendit
 et mētem percutit. pro sue punctiōis
 acuminē maxie si ex eo multū bibat
 et ei parū aque miscet. p̄ hoc iḡ
 cūeant illud debiles nervos hntes
 Et qui sensus acutos hnt. magnum
 enī eis nocumētū prestat n̄ multa
 in suis corporibz hūiditatē habeat
 q̄ ei resistat. Vnde Galien⁹ mltū in
 quit. Est vniū vetus conueniens his
 in quor vasis multitudo humor cru
 dorū est accumulata. Vniū uō medi
 ocre est bonū utpote temperatū. et
 hoc est calidū et siccū in scdo gradu
 Et p̄inde hūiō vniū eligat et ve
 tustissimū spernat. Sicut nouū vitet
 q̄ ab ebullitione nō quenerit nec testri
 a ad suū nālem locū descenderit n̄
 q̄ est aerē ad suū locū i ad superi
 ora descendit nec liquor eius clarif

simus appareet. Preterea sciendū est q̄ ca
 lor. sapor. odor. liquor. debilitas et for
 titudo diuisificant vniū in eius q̄lita
 tē et actionē et calor q̄dez est duplex.
 Sūt enī albus et niger qui sūt similes
 Et rubens et aureus qui sūt ex his
 poiti. Sūt et alij colores inter istos. s.
 glaucus et roseus qui sūt inter ru
 beū et albū. Et pallidus et sub palli
 dus qui sūt inter aureū et citrinū
 qui omnes hoc modo gnant. Vini
 namq̄ de vuis acerbis factū. pmo
 est albū pro aquositate et cruditate
 et defectiōe sui caloris nālis. s. cū
 aliq̄tisp̄ inueterauerit et vniū annū
 trāserit calor eius confortat et ip̄
 hūiditas minuit. fitq̄ calor sub
 albidū q̄ si plus inueterauit ut duos
 trāseat annos multo plus calor eius
 confortat. sinq̄ hūiditas minuitur
 fitq̄ calor eius pallidus. Q̄ si iterū
 plus fuit vetus et q̄rior annos ex
 cedat suāq̄ digestiōē p̄pleat et nā
 lis caliditas in statu uenit calor ei⁹
 attrinū. Vniū silr de rubens vuis
 factū anz initio adhuc est crudū ei⁹
 q̄ calor defectus colorē hē albedini
 vianū. atq̄ vniū trāserit annū con
 fortat calor et digestiō eius et fit
 rosei coloris. Et si duos annos trāseat
 et suā digestiōē p̄pleat et virtutē
 rufū habebit colorē. Q̄ si vniū
 fuit ex vuis nigris initio est niger
 vniū et obscur p̄ terre sūt partem
 sibi dñantem et defectiōē sui coloris
 et digestiōis. Qd si vniū trāserit
 annū eius calor et digestiō confor
 tatur et descendit terreū ad suū
 locū et incipit clarificari. fit inter
 rubēū et nigrū mediocriter. Si autē
 duos trāseat annos et calor ei⁹ suā

impleat perfectionē et digestionē et
descendit terrestre ad inferiora et cla-
rificatū sit sit rubei coloris. Palam
ergo intelligimus vinū album et nigru
esse minus ceteris apta. sed album magis
q̄ nigrū humiditati et aquositati p̄ter
nigrū uero terrestriati et grossitati.
Diversitas vini p̄t sapore est. q̄ ali-
ud est dulce. aliud ponticu. Aliud i-
sapidū et aliud forte. Dulce calidū
est in secundo gradu. sicut in primo. Ali-
quātilū t̄i humiditati pertinet unde
est grossū et inlaudabile i sua acti-
one nisi quia uentrē soluit. q̄ in oī-
re dulci est ins lassatua et colatua.
Q̄ si vinū aliquid inuenit q̄ sine ac-
tione sit cōtrū et cohibet ad extē-
dū calefit et bulit. ascendit q̄ ad
superiōrē prem sto. et in celericos
humores cōmūtē sit genat uēto-
sitate inflatua. opilationē in epate
et splene generat. et lapidem in re-
nibus creat. et maxie si membra ta-
bus passionibz p̄parata inuenit. Aut
virtutē digestiua debilem. p̄t hoc
ueant illud h̄y quibz grossa et hūi-
da nā dīat. sua enī grossitie facile
subtiles uenas epatis opilat. sed
pulmoni non nocet q̄ nō n̄sit ad
eū n̄ qd' de ipō est subtilius q̄ ue-
nas pulmonis que valde late sunt
epilare non p̄t. sed cū vinū dul-
ce ruberi et clātari pertinet et bi-
bitū fūit q̄tū oportet et scdm q̄
nature sufficit. inueniens est egri-
tudine excrementibz et quibz nēcia ē
multitudo nutrimenti. Ponticu uō
vinū quod acerbū ē durius clā-
tū est q̄uins est tardiusq̄ digēit. et
venas difficilis perforat q̄ dulce
Quia dulce calidius et acceptabili

orem habet sapore. Sed ponticu est ē-
restre et asperū h̄t sapore. Unde diffi-
cile est ad perforādū uenas. neq̄ eges-
tionē neq̄ sudorē prouocat. non ergo
bonū sanguine generat uentrē t̄i et in-
testina confortat. Vinū aut insipidū
melius est pontico q̄ compatū est ad
compactionē ponticu. Unde congruit
calidas complexionēs h̄nabz maxie sto-
maco. parū t̄i nutrit atq̄ urinam
erit. Vinū fortissimū est cūctis cali-
dius et fortioris actionis. atq̄ caput
ascendit et ebullit et feruescere facit
corporis humiditates. Vñ fumus ascen-
dens stomacho nocet. cerebroq̄ mentēq̄
perurit. Necessē est ergo ut illud caue-
ant calidas complexionēs h̄ntes. n̄ mul-
tū fūit mixtū. q̄ si multū fūit com-
mixtū. et q̄tū oportet et decet ac-
cipiat. et fm q̄ conuenit etatibz regio-
nibz et consuetudinē laudabit. q̄ gros-
sos dissoluit humores. et vias venarū
a putredine mūdificat atq̄ sanguine
clarificat. Senibus aut et qui eoz e-
tati vicinant. p̄t supfluitatis ead-
unacionē in eoz corporibz est hūior
vinū optimū maxie si purificatū sit
proximū q̄ eoz calore confortat. Cui-
dozq̄ humorū habūdantiā dissoluit.
Conuenit etiā is quibus grossi hūo-
res et crudi collecti fuerint. Quā-
sitas vini p̄t liquorē est. Quia aut
est subtile aquosū. aut t̄estre grossū
aut mediocre. Vinū aut subtile aquo-
sū et semper inuenit. cū albedine et
claritate. Unde facile in stomacho de-
digēit. et uenas perforat vinū pro-
uocat. Ideoq̄ est uile fabricantibz. q̄
non fortiter calefit nec mentē p̄urit
nullū etiā cerebro uel nervis nocim-
tū infert. et si mustū non fūit erit

melius maxie ad extenuandam sitim. Vinū tūstrū et grossū oppositū ē sub-
tili aquose vnde stomacū grauat qui
a durū est ad digestionē faciendā et
difficile ad perforandū uenas. Urinā
nō prouocat et tarde ad caput ascen-
dit p̄r sui g̃uitatē et grossitiē. Idcirco
conueniēte facit ebrietatē. Itē vinū
quoddā est odoriferū q̄ cito sensū odo-
rabilē in pellicula cerebri stantē p̄ferat
p̄r sui lenitatē. Quoddā est nullius
odoris p̄r grossitiē et grauitatē suā et
quoddā ē horribilē odorē h̄ns. Vinū
odoriferū suū liquore significat eē tē-
peratū et subtilem oī sordine mūdifi-
catū penitus q̄ digestū. Vnde clarum
sanguinem generat laudabilem et mun-
dum. cordis ergo confortatiui aiam
q̄ letificat tristitiā et angustia expellit
quā mūdificat sanguinem a putredine
i corde existentē p̄r hoc huius vinū oī-
bus etatibus conueniens est si accipi-
at scdm q̄ oportet et q̄ nā substat
p̄terea mutat vitū aie in virtutem
vertit enī eam ab impietate ad impi-
etate ab auaritia largitate. Asupbia
in biulitatem ex p̄gria in sollicitu-
dinē de timore in audaciā ab igna-
uia in scienciā astutiā et ingenium
sed hoc fit cū temperate p̄r ut oportet
bibit sed si usq̄ ad ebrietatē pote-
t g̃nabit sup̄dictis cōtrū q̄ ebrietas
in rōnabilis aie lumen extinguit. Vn-
pmanet caput uelut nauis in mari
absq̄ gubernatiōne et uelut militia
sine rectore. Vinū uō nullius odoris
innit sue fumositatis grossitiē et g̃ui-
tatē et indigestibilitate. Et idcirco in-
laudabilis est nutrimentū et turbidū
et grossū generat sanguinem et fumū
turbidū et obscurū q̄r fit cū tristitiā

sed non cito caput ascendit. Vinum
autē graue et horribilē odorē h̄ns ē
pessimū nā sui odoris horribilitate et
grauitate cerebro nocet et mētem
percutit. & nervis cerebriq̄ pellicu-
lis lesionē infert et pessimū genat
sanguinem maxie si est ponticū.

INCIPIT LIBER QUINTVS DE
Arboribus et de nā et utilitate
fructuum iparū.

UPERIVS
IN LIBRO
SECVND
MVLT
DE ARB
RIBVS
GENERA
LITERDI
XI CVM

DE NATVRA PLANTARVM

et rex cōm cultū cuiuslibet genis
agrorū cōi sermone locutus fuit. Nūc
autē in hoc q̄nto libro specialiter de
singulis arboribz est tractandū. Vnde
q̄ quedam sūt eis cōi quedāz appia.
Primo g̃nali loq̄mur sermone de cul-
tū oī in cōi. Postea uō dicā de sin-
gularz cultū que inueniūt in nostris
regionibus scdm ordinē Alphabeti
ut facilius uniuscuiq̄ inueniat tē-
tatis. & p̄mo quidē de fructiferis
latius. Vltimo nō de infructiferis
et earū utilitatibus breuiter p̄nsie
intendo. Dicā utiq̄ de fructiferis
quid sūt. Et de diuisantibz earū et q̄lez
aerē et q̄lem terrā desiderant. Et q̄li-
ter plantent et quō et q̄liter inse-
rant et q̄liter colant et qualiter for-
mant et qualiter a nocumentis libe-

rent. Item de fructibus ipsarū q̄liter
colligantur et q̄n et q̄liter seruari p̄nt
et quid ex eis fieri p̄t. Et de uirtuti-
bus quas h̄nt i corporibus humanis.

De arboribus in comuni

Descriptiones arborū & diuinita-
tes arborū ipsarū ponē et dimune-
rā in cōi non expedit. q̄ s̄at
vniūq; note sūt in regione propria
et per singulares ipsarū tractatus apte
patebūt. Aerē uero quedā calidum
valde desiderat sicut palme quedā frī-
gidū. Ut castanea. Plūme uō tem-
peratū ut fere omnes. Et quedā in
omni aere uiuūt ut malus pirus. Et
quedā alie. Et quedā desiderant t̄ram
valde pingue ut morus et ficus et siles.
Quedā macrā sabulosā ut palma et
pinus. In hoc t̄i omnes arbores con-
ueniūt q̄ desiderant t̄rā in super-
ficie siccā. & subius in uisceribus
hūctā ad quā dirigunt radices earū.
Magna quidē corpora arborū multū desi-
derant abū. P̄cipue corpori domesti-
carū q̄rū fructus magnis et plūis
singulis desiderat annis. Qualiter
autē plantantur et q̄n et q̄liter inse-
rantur sufficienter dixi in libro scdo.
Colende sūt hoc modo. Circa autūm
oportet effodere t̄rā usq; ad dem-
dationē radicū. et aliquid poni lēta-
minis. ut h̄ ipm copta radice continue
per plūme fluxū radicibus aporetur
q̄ si nimīū sabulosa est t̄ra. conueniē-
ter recipiet cretam pingue. Et si nimī-
um cretosa eidē sabulū fimi loco po-
nat. hoc autē nō solū stipiti apodan-
da sūt. sed tribus q̄tuor aut quāq; pe-
dibus arāq; scdm magnitudinem
arboris et radicū. et cū ea que ibi p̄mo
sūt congrue misceat. q̄ si hoc usq;

ad extensionē radicū fieret sine dubio
plūmū arbori inuamē afferret. Ex his
enī emendato nut̄mento iocundior et
ficeret arbor et redit ad ipm aliquid
inuentus ex tali cibo. p̄ hoc in loco
inter duas aquas fito fito optime p-
ueniūt arbores aut in loco qui est frī-
mos. et talū arborū planior et sub-
tilior est cortex et rami magis confor-
tati et exaltati q̄ aliarū. In loco et̄ decli-
ui ad quē fluit hūor de montibus &
pinguedo p̄r silem hūoris habundā-
tiaz naz i uallis uisceribus opt̄e colit-
ager et ficius. et nobilitat arbores sua
bonitate locus talis. Si autē aliud h̄i
non p̄t per canalia iducat riuus
qui q̄q; clausus ad radices mundet
et reddat t̄re uiscera hūctā. Si autē
nec hoc fieri apte possit. neq; t̄ra sit
bona. prouement arbores cito spissos
et insipidos radices h̄ntes cortices q̄
sui spissitudine t̄rem̄tum et fructū
arboris impediūt. Formande sūt
arbores ut anteq̄ plantentur siquidē
parua sūt planta om̄s circūstantes
incidantur ramiculi. et sola sūmitate i-
lecta ponantur in scrobem. Si uō maḡ
sit planta oīb; p̄orsus amputatis ramis
et solo stipite eide; relicto plantet. Si
autē fuit m̄sita que duos habuit sti-
pites. debilior auferat. ut lectior relictus
solus i arbore erigat. n̄ sit forsā ficius
aut malus punicus vel silis. que p̄t
unū uel duos aut plūes habere eodem
modo stipites pro dñi uolūtate. cū uō
planta compāderit usq; ad triennū nō
putetur n̄ forsā loco in congruo nas-
cerentur in ea ramusculi adeo lēti q̄ sū-
mitati eius optat augmētum nut̄mē-
ta subducant. quo t̄n tales relictis
cētis t̄q; totius arboris inimici tollāt.

Post finarratam etatē putent quicūq;
i parte stipitis nata erūt et tñ conside-
ratione adhibita q' stipes erigat' a tra-
plus uel minus sedm nāz arboris et
pinguedinē uel maciē loci ut in ping'
loco altius in exili depressius erigat'
ibiq; ramorū diuisio in partes congru-
as procuret' si stipes sursum deiectus
non prexit pica cū uinculis corriga-
tur. Et si diuisus sup trichū in par-
tes non fuit ramū cuius sūmitas sursum
directa celū aspiciat ydoneior sensim
eleuet' in altū et directe pice alliget'.
q' si nec mode fieri potit nihil utilius
erit q' plantāz preadere ubi conueni-
ens ramus sperat' et cū natus erit
et conualuit uinculis alli-
get' ut q' sponte noluit faciat instiaa
uolenta coactus. Deniq; per tempora
ubi rami nimii spissi aut scabi aut
non conuenientibus nascit' locis du-
ris et acutis ferramentis ab arbore
readant' et si aliq' celi plagā de seren-
tes ad q'sdam se conspirantes contule-
rint a prauo proposito reuocari deser-
tuz locū inhabitare cogant'. Si uō super-
biens huor se per latera nō diffundēs
ramos i altū extolerit in eo readant'
loco ubi fragra sint conuenientius p-
cessura. Sic ergo ab adolescentia eius
usq; ad debitū complementū proci-
retur sollicitate ut stipes i ramos et
rami in virgas. Et virge in fragra fi-
cifera diuidant'. Deniq; cū minorata v-
tute ac succrescente senectutis arboris
spertentia pondere fructuū rami rum-
punt' aut huore deficientes accrescūt
et altū tñ proferant anis amputet'
ab ea omne ramorū superflui et im-
portabile pondus ut non totus huor
nōio sed pars potius in subam qūrat

ramorū et alia nutrimenta fructuum
ne pereant tribuat'. Considerare tam
oportet q̄titatē nutrimenti q' pōt pre-
stare locus generationis arboris. in
ea enī proporeone oportet defalcā
de virgis et ramis q' non relinqn-
tur nōt quot nutrimentū sufficiēs
possit suggē ex loco. Si aut ita nō
fiat erūt arbores intermissis annis
ferentes fructus et nō sufficient
cultori ad uotū. Dicte aut putaciones
fieri pnt a principio nouēbris usq;
ad finē martij uel ut nālius et mag
proprie loq' a tempore casus foliorū
quāq; in his que frondes amittūt
Preter gelidū acūmē usq; q' incipiūt
pullulare. Accedit quq; nouellis pla-
tis ut q' accrescant p' uehemente
intemperantiā estus solis quib; sub-
ueniri oportet fossione aut irrigatio-
ne frequenti obiectis et defendant'
umbraculis ut stramib; ad plantam
ligatis uel luxuriosis frondibus et
bis uel viscosa emplastrēt' argil-
la uel sepo aut deo uel unguento
frigido regio corticis liniatur austri-
lis. *formice p'terea plantam uel*
insitam tenerā conualescētē inua-
dere consueuerūt et in frondibus
quib; ab eis generatis vermicu-
lis folia contrahere ramusculorū et
impedire augmentū cū subueniē-
duz est ut incisis folijs que lesa et
conecta perspicis minima que si in
sūmitate consistūt a uermiculis dili-
genter manuū uel digitorū stricho-
nē purgent' quo facto ab eius im-
portunis hostibus plantula liberata
in altū tuta conscendet. Et ut plan-
ta paruis uel magnis aut etiam
fructuū lectorib; ascendentes for-

No. 3. formica

inter prefati aut alia non inferat
lesione eisdem ne sursum repere possint
ne tale obstaculum faciamus. Sicut
portulage cum aceto media parte per
mixtum precipit paladium debet infun-
di. Vel vini feabus tritici arboris
allimiri. Aut rubica capite liquida
sed modeste pro arboris noxa ne id
quod pro remedio exhibet faciat et
uenenum. Vel quod puro melius. Vellus
lani aut lini uel feni aut palee quan-
titas cum stipite in altiori distat re-
parte liget inferiore sparsim et quasi
pectinata pendente. Vel fiat vas fi-
guli rotundum in cuius medio sit am-
plius foramen per quod planta figat
sitque utraque undique possit sine effusi-
one tenere ut ad plantam formica ac-
cedere non possit. Si enim earum nocum
exercitus a solito impeditus ascen-
su iunctus ab arbore tenuabit. Alij
dicunt quod si arbor cordula circa oleo
uncta cingat prohibebit formicarum
ascensus. Pro omnibus autem curandis
est ab animalibus ingressu quoniam illa plu-
rimas plantas reducit ex quo planta
plurimum contrahit et quoniam ardet
aut minus neciosa efficitur ita quod si
stantiam eius crescere impedit et fr-
tificare non permittit. Quod si est in
tali loco quod ab ingressu animalium de-
fendi non possit affixis eisdem pale con-
gruo spinis pungentibus muniatur.
Cum impulsus et rabiem uentorum quibus
nouelle insitiones et maxime in locis
eminentibus facite facile dissipantur
vnicuique virgo insite conueniens
admirabili spissis vniculis alligetur.
Et si facta fuerit insitio salte tritico
duplia cum admittendis relinquatur
estate. Sicut enim non inter certicem

lignumque depositis tunc est eas summo
subadmiriculis custodia remanere.
Oportet autem in omni arbore attendere
ne spuria in arbore nata aut ex radici-
bus in stipite eriguntur dimittat
quoniam illorum nutrimentum subtrahit arbori
et cum conuoluerit et multiplicata fu-
erit ardet arbor. Primum quidem
in ramis postea non in stipite. Oportet
igitur talia in principijs amputare. Am-
putanda est quaecumque in ramis et virgis
aruerint ne vicina sibi contumant ar-
boris membra. Accidit etiam plerumque
arboribus quod humor superfluum indiget
tunc ad partem expellit autis ut in ho-
minibus et animalibus plerumque videmus
quod putrefactio uermes generat quod
arboris salutem nequit persequi. Idcirco
quod cum aliqua parte stipitis corne tunc
fieri vides illuc locum succinde ut inde
uitus noxiu elibet. Quod si uermes in
circum uero ferreo inde amabis au-
ferre. Si uero penderis in pluribus
locis humoribus indigestis et fluidis cor-
ticem uicari eundem in quibusdam san-
de locis ab alio stipitis usque ad ynum
ut putrescentia in ipso duriscant. Si
languida est arbor ut fructus ver-
miculosis aut lapidosis granis ferat
vicio forsitan humoris a malicia quanta
tene procedunt subiecta sunt cum pre-
radici alia melioris addat saporis &
perferato circa trun stipite cuneus
ex quercu foratus affigat. Quod age-
dum puto cum in arbore adeo nutrimentum
habundat quod calor naturalis eiusdem quod
extinctus diminuta gestione suam
ispissare non potest ad debent fructum
generatione. Ideo luxuriare cogitur
in multitudine foliorum. Sed et nos
cum super arbores alie palme capil

lares uirides: studiū autē est radere
aliquid de ipsitudine corticis et deponē
viridia desuper nata et sepius iter
corrigere radices maiores et infingere
eas bene apte et ponē lapidē in sa-
ssurā ut melius attrahendo possit
restaurare tempore hūidū siti quam
ex ariditate agri patiūt. Si autē
terra nimis calcata est aut mag-
nas hē herbas et profundas radices
hūtes plūmū gnāt impedimētū. Con-
solidata enī ultra modū terra non per-
mittit ad radices descendere hūorē
& sua opressione implet et obtināt
poros radicū et cōherere nutrimentū
non pōt. Impedit etiā euaporationē
que ab inferioribus fit ad radices p-
tingere: eo q̄ uapōis debilis calor tū
virtutē spissitudinis loci penetrāre nō
valet. hinc autē impedimēto effusio
succurrit nō aratione qm̄ arari con-
tinuus sulcus multū infert radicibz
lesionē. herbe autē magne que a radi-
cibus usq; ad yma pertingūt p̄cipuē
nutrimēta arboribz eo q̄ hūc radices
molles vel meliores et rariore q̄ ar-
bores et ideo citius trahūt nutrime-
tum. Oportet igit̄ eradicari illas et
radiatus euelli. sed forte q̄ loco dem-
dato penitus ab herbis indelectabil
efficeret dimitti pōt germina subtri-
lia sicut fila que non n̄ de sup̄ma
superficie nutrimentū trahūt. horū
enī graminū necumētū aut oīno nō
luz est aut non tū de quo sit curan-
dū. Plūmū et nocet arboribus
crucay genus fōna quicquid viridis
est in eis cotrodens et flores dissipās
ut oīno fructus periat. Igit̄ in de-
cembris. ianuario vel febr̄ spay oua
que sūt super ramusculis quibzda

thelis inoluta. Priusq̄ nascent̄ optūe
colligant̄ et igne cōment̄ q̄ concu-
satione aut concussione vix oīa deleri
pōt. sed ignis cūcta cōsumit. Acti-
dit etiā plerq; p̄ris indecēpita etate
ut duricie corticū radices trahē nut-
ritū nō pōt sufficiens ad nutrimen-
tum ramoz arboris et fructuū q̄
seqū ut aliū aut rariore annis fr-
tū ferant. Sandant̄ ergo per medū
grossiores radices arboris et in sas-
suris ne claudi pōt flumiales imit-
tant̄ lapides ut humor ī terra su-
fficienter digestus qui per pactū
corticē subintrare non poterat per
sassaray apertos ingrediat̄ meatus.
Ramoz superfluis adeo minuat̄ nūg
q̄ fructus attractus sufficē pos-
sit ī nutrimentū fructuū et ramoz.
Arboribus igit̄ p̄dictis modis ex-
cultis si ager est nimis hūidus p-
ferent arbores fructus uermiculosos
eo q̄ hūidū conceptū indigestū et
molliter passū putrescat interius a
qua putredine cū subtile hūidum
vaporare incipit aīal de genē ver-
mū procreant et postea fructū
arbor corrodit et inutile reddit. Cu-
ius signū est q̄ semper in loco semi-
nis vbi subtilior est hūor uermis
gnāt. Oportet igit̄ si possibile est
ut p̄p̄tionabiliter exsiccet locus
ut plante non ultra modū abent.
Si autē forte facilliter fieri non pōt per-
forent̄ stipites arborū iux̄ t̄ram ubi
ad stipitem nutiunt radices maiores
ut per foramē illud distillet humor
sup̄fluis et tūc curabit̄ fructus
Si autē eōtrio aridus est locus et
p̄p̄ietates hūis heremi ita q̄ cultu
curari nō pōt arbores efficiantur

spinose et fructus ferunt puos et acidos plante a talibus locis sunt placende. fructus colligimus sine ramorum fractura et colligentis euitato casu papiti in arboribus quoniam fructus pueris non excruciantur. si rami altiores debiles congruis funibus cum fortioribus alligentur. Inferiores uero longis secundum quod sufficiat scabioribus erectis fructu exhonorentur vel habeant pueris fortis non multum longa cum uicino ferro ab utraque parte bene firmato. cuius unum caput ad ramum inferiorem debile colligendum ponatur aliud uero ad ramum superiorem forte ut apparebit confirmetur. Cum ipso et pueri rami colligendi ad locum colligent trahi et tracti in aliquam partem cum opposito unco firmari et colligi sine periculo collectoris. Leguntur autem fructus precipue pura secundum diuersitatem maturationis ipsorum ac consideratione adhibita ut hi qui tempore maturantur estiuo tunc legantur cum odore colore et sapore sibi attributis maturitate fatentur quoniam si aliquotulum ante legantur uidelicet cum prima indicia maturum apparuerint diebus pluribus seruantur ad usum quod hi qui fuerint ultimum maturatione collecti. Qui uero in fine maturantur autumni ad usum ueris vel saltem ueris seruantur octobri mense legantur sereno et sicco tempore legantur existente cum luna sui fulgoris quarta penitus etate et hoc de arboribus ceteris dixisse sufficiat.

De Amigdalos

Amgdaluus est arbor satis nota eius quidem diuersitates in fructu due sunt. Quoniam quedam faciunt fructus dulces quedam amaros. Dulces usui hominum in cibum optinentur

usui medicine. Quedam sunt grossi et duri huiusmodi cortice quedam subtili. Et quedam amigdalos sunt longa et quedam rotunda. Et quedam grossa et quedam parua. Eligenda sunt grossa rotunda subtilem huiusmodi cortice. Amant aerem calidissimum licet et in temperato proueniat quia consueuerunt mature florere. Nam in terris calidis multum fructificant propter habundantiam sui humoris. In terris autem frigidis in spissatus est succus eius ita quod fructui non est habilis et ideo in terris multum frigidis aut omnino perit aut parum uel nihil fructificat et fructus eius non multum durat in terris frigidis natus. et est euamidiu frequenter ita quod ex ipso non oritur planta et in terris frigidis oportet plantari nudeas qui in terris calidis sunt ablati. Terram duram siccam et calculeosam desideant licet in mediocri pura terra satis proueniat. Sed in nimis aquosa modice uel nullius utilitatis existit. Amigdalos serit Januarij et februario mense in locis temperatis. In calidis uero octobri et nouembri semine et plantis quod de matris radice tolluntur sed in hoc arboris genere nihil melius est quam semina riu facere. sodiemus ergo alta secundum Paladium uno semipede a terra. vel secundum Albertum duobus pedibus. Mihi autem unum pedis fossio satis sufficiens esse uidetur. Denique in ipsa area obruemus amigdalos non amplius quam quatuor digitis ita ut cucumina figamus intra spatium inter se binorum pedum uel unius solium separata sed ipsa amigdalos ad penetrandum grandia legamus et noua. et non nimis grossam terram huiusmodi que antequam ponamus in illa maceremus nimis aqua ne germen extinguat ex multo melle mor-

diatas. Aliqui eas nutes pus liquido
fimo per triuū macerant. De inde die
ac nocte pacūt eas stare in multa
Sed que suspitionē nū possit habē dul
cedinis. Terra autē seminarij debet
hēre letamen admixtū cui multū pro
derit si etiā sabulū miscat ut terra
sit soluta et mollis. Cū uō in semina
rio disposita erūt si siccitas intueat
tibi in mense duciente aqua regem
herbis circūstantibz sepe purgantes
Erit et diligentis cultoris vnicuiq; nu
ci eius pōnte signū parū infigere
ut seminariū sine lesione germinū
anteq; sup̄ terrā emineat fodi possit.
Proderit etiā multū seminario si an
teq; in eo ponant amigdala in eo ter
ra noua que subitus fuerat de sup̄tus
eleuet. Cū in seminario adoleuerit
duobus annis elapsis p̄dictis men
sibus trāferant ad locū ubi p̄petuo
stare debebūt. Statimē aut sunt
ut ad meridiē spectent. Viginti aut
quidē pedibz ad invicē separe. Inse
tur mense decembris et Januā. et loc
fīs febr. si furculos colligis et condi
as anteq; gēment. Vtiles aut sūt
qui de summitate sumūt. Sub corti
ce intrūco inserunt in se et in psico
in primo sed eius in sico non est ita
utilis ut sacro ut ait Albertus. Primo
anno quo plantant ut optime conua
lescant a mense febr. vsq; ad octobrē
singulis circūfodiat mensibz & herbis
ibidē nascentibz libere vel q̄ter ad
minus in tempore dicto cū terra n̄
nimis mollis est sed talis q; in pul
uerē aliquid hūoris hūtem possit co
uerti. Sequentibz uō annis ter vel
bis ad min⁹ circūfodiat ut vmbres
superuenientes accipere possit qui

que concultata nimū terra denegant
eidē. Tempore aut floris non circū
fodiat q; flos eius facile fossiā exai
tū ut idē ait. Si trā eius macra fuit
in autūno effossa letamē accipiat. Si
nimū sabulosa conuenienter lapides
letamē et artem accipiet. Formari
aut debet ut sup̄ dixi cū in comuni
de formatione arborū locutis fui. Sic
aut vno solo stipite stenta qui sex pe
dibus vsq; ad terem erigat a terra
vsq; ad ramos primos. Eidē multa
nocūta enūunt que arboribz plibz
q̄q; enūunt. Et earū cura superius
est conuenienter inserta. Prēca tū
accidit eis si rodant fuit fructus
earū amari et ideo plūmū a pectore
sūt suand. Itē cum timetur ne pluui
a ledant nudent radices earū anteq;
floreant ut Marcialis asseruit. Alber
tus nō addit q; lapidibz pus albis
cū arena grossa operiant et de si pru
ina non timet arena subueniat et r
ponat humus. Teneras nutes creā
diat Palad. Marcialē asseruisse. si an
flore radibz ablaqueatis aqua ca
lida per dies aliquos inferat. Ex
amaris dulces fuit si circūfosso sti
pe tribus digitis fiat a radice caner
na per quā noxiis hūor exsudet
Vel melius siccet trūcis et melle li
qui cinis imp̄mar obliquo. Vel si
cū radices eius stertis pui suis in
fundis. Vel ut palladius ait confra
clauis mltis plūmū inuat ad fru
ctū et maxie si aurei sūt ut ait Alb
tus si feraces nō sūt cede cinem
terebrata radice iugamus. Vel sic si
licem inseramus ut corne regente
claudat. hec arbor hoc hē p̄p̄riū q; i
senectute plus fructificat eo q; hūor

fossura

medus

fossura

eius tunc a calore non deficiat sicut in
iuuentute. Fructus eius colligunt
periculis excussi cum maturi sunt licet
accidi et adhuc teneri a mulieribus
et maxime pregnantibus cum multa au-
ditate petant. Manua autem sunt ami-
gdala cum cortex cum testam existens a-
perit et sepe ab ea. Detracta autem
si aqua salsa lauentur candida sunt et
plurimum duratura. Sed et sine aqua in
dustria uel cura seruantur in longum
si fuerint exsiccata. Si difficulter cori-
um dimittant paleis obruta continuo
relaxabunt. Ex virgibus amigdali sunt
optime virge clauaz quibus milites
vunt. Item ex stipite eius mixte radi-
ces sunt fortissimi magli ad scinden-
dum ligna. Amigdala dulcia calida sunt
et humida in medio primi gradus. Vi-
ridia et tenuiora laudabiliora sunt
quod sicca propter eorum humiditatem. Idcirco si sic-
ca in aqua calida excoctata iaceant
sunt in actione viridibus viua. Porro
si viridia antequam habeant cornices eda-
t gingiuas confortabunt. Item quod calorem
refrigerabunt. Dioscorides idem affirmat
et addit. et caput quatuor caliginem nu-
trunt. Venere accedunt. Somnum faciunt
et ebrietati resistunt. Amigdala ama-
ra calida et sicca sunt in primo gradu. Valent
contra asma et tussim ex frigidityte et
cum fucharo ad repinendum eorum ama-
ritudinem. Oleum ipsarum valet contra
surditatem et sanie in auribus missum.
Item valet contra lombricos cum farina
lupinorum super umbilicum positum. Item
valet ad menstrua prouocandum cum
trifara magna superposuerint femi-
na. Auidius dicit quod amigdala amara sua pro-
prietate interficiunt vulpem si cum aliquo
alimento comedantur ab ea. Item aserunt

posita super pannum & lentiginem et oca-
trices et passionem et applanat contusio-
faciei. Et cum radice coquitur et limatur super
pannum est medicina fortis. Et cortex
et folia sunt multum discutientia et extenu-
antia et sanantia ut dicit Dioscori-
des. Et comedere amigdala dulcia im-
pinguat. Galienus vero dicit quod operunt
opilationes in epate mirum. Epatione
amigdalum amara. **De Auelanis**

Auelane note sunt. Ex his quod
sunt siluestres que in nemoribus
et sepibus nascuntur. Quedam docti-
ce. Siluestres sunt parue saporose et
sunt testam habentes. Domestice quedam
sunt grosse rotunde & quedam longe. ex
quibus longe saporosiores sunt et citius
maturant. Omnes tamen maturitate fure-
tur cum a suis folliculis sepeant. Que
cum ad solem siccitate fuerint diu fiant.
In omni fere aere proueniunt. loco gau-
dent magno frigido sabuloso humido. In
in omni fere genere terre nascuntur et con-
ualescant. Ponende autem sunt nucibus
suis nec amplius duobus digitis terra
super eas ducenda est melius tamen plan-
tis uel sabule proueniunt. Mense febr-
plantande sunt. licet mense marcij octo-
bris & nouembri plantari possint & con-
ualescant. Ex ligno huius arboris sunt
oprimi arcuoli uasorum vini et archus
ad sagittandum satis boni. Auelane sunt
calide et parum siccę. Et sunt nucibus frigi-
diores et potentiores. Earum enim corpora
sunt solidiora et spissiora et uentosi-
tate carentia. Idcirco plus nucibus sunt
nutritiva. tardiores tamen ad digerendum
et descendendum ex corpore. Ventrisi-
flationem in corpore generant maxime
si cum interiori cortice comedantur. Abla-
to sunt digestibiliores et ualentes annis

hriabus tussim popine si pistare oī mel-
le usui dent. Item eius cortex est stip-
ticus et stringit uenarē

De Berberis

BEBERIS est fructus arboris
arboris parue ualde spinose. sic
arbor mali pumici et sūt rerū
di rubei qz qī sub nigri sicut fructus
spine albe aliq̄tū oblongi. Plantan-
t ut mali pumici. frigidū sūt et sūt i
secō gradu. Valer etaz cō febrile dis-
crasiam. Srupus ex esse gūano fac-
tus cō cōstructionē epatis. Puluis
eoz cū succo solari cōstiat et epati
superponat. Auid. dicit qz sūt frigidū
et sic. i. qz gra. Dicit et qz sūt vin-
ces colera ualde. Et sōdūt sūt ualde
Humis fructus arbutula optima ē pro
sepibz et clausiis si habet plantaz copi-
a. Que quidē per sationē fructus uel
seminis hri pōt.

De Ceraso

Cerasus est arbor nora. Et asia-
rat acie frigidū aut temperatū
Calidū uō sustinē nō pōt. In-
pdis tū regionibz parua proueniūt ce-
rasa montana uel icollibus uel ppe mō-
tes constituta regione letant. Solū an-
tē desiderat dispositōis hūctē. Que-
dā sūt dulcia. quedā pontica et hī ma-
gnaz faciūt arborē. et sua sponte dūce
sursū ascendūt. & hī ppe dicit cerasa.
Alia uero sūt ualde acia et hī arborem
ualde minore faciūt et sursū nō dirigi-
t. sed solū modo per latā diffundūt. et
hīe uocant marene siue marasche que
multas plantas faciūt sup radices in-
ocantū suo. Valde radiabz plenas. & ad
plantandū habiles. Plantat semine
eius posito tempore octobrē uel nouē-
brē. Virgulta etiā ipi pōt ad miniculi

posita affirmant a Paladio facile i ar-
borē proficere. que aut seminibz plan-
tate fuerint predictis mensibz tūplā-
tant. Inserit mēse nouēbris uel si ne-
cesse sit ex extremo Ianuarij. Ego aut
inueni insitionē eius factā tempore febr.
et martij optime prouenire. Licet melior
sit eius et oīm arborū gūmaz hūctūz
insino qū gūma uel in his non ē uel
fluere desinit. Varie aut scribit qz in-
serit tūpibz brumatis hoc est a die xij.
decembris ad kalendas febr. Inserit
aut optime sub cortice. uel et in trun-
cho scisso. et in sūmitatibz eius. Sed qz
in truncho inserit omne lanuginem
auferre debet. Inserit in se. In pmo
In plantano. Ut quidā dicit in popu-
lo. Amat scōbes altas et spatia largiā.
Videlicet triginta pedū uel qdraginta.
assiduaz fossiones. Putā in eo putria &
sua debet et que descensus artata p-
tulit ut crescat finū non amat atqz
inde degenerat. sōntur ut stipes dul-
ciū ab octo pedibz usqz ad duodecim
erigat a tra plus et uel min⁹ scdm
qz in leto solo sūt uel celi. Stipes uō
marenaz acia sex pedibz uel at ele-
uet in alti. Si cerasus humiā pcepto
putrescat intrincho foramen accipiat.
Si formicas patit uel alio mō ledat.
ei subueniendū est ut sup dixi cū locu-
tus sū de arboribz in cor. Cerasa nō
aliter qz in sole sūctā seruant. Ut
sine ossibus nascant sic fieri debere
asserit marcialis. Arborē tenerā ad
duos pedes recides et eam usqz ad ra-
dicem fines exdullam ptes utriusqz
qz abradere ferro curabis. et statim
utrasqz ptes vinculo stringes. et ob-
linis fimo sūmā partē uel arcam
et alterā diuisuras. Post annū soli

capitulum
datur dicta acatix. hac plantam fur-
culis qui adhuc fructu non attulerunt
inseris. et ex his absque ossibus poma nas-
cuntur. Cereisa dulcia cito de stomacho
descendit. Et eorum inuentioni stoma-
co est primum. Et pontica faciunt con-
tra hanc. Acetosa uero desiccatur plus quam pontica
et cum hoc maduit et conferunt stomacho
flatu pleno superfluitatibus. Diascor-
idus dicit quod humida moluit uentrem cum
siccis retinent eum. Et guma eius vino
et aqua mixta curat tussim antiquam. Et
meliorat colorem faciei et acuit visum. Et
prouocat appetitum. Et cum vino solo con-
fert lapidi. **De Castanea**

Castanea est arbor nota. Ex his
quedam sunt domesticæ quedam
siluestres. Et domesticæ quedam
sunt mediocres fructus habentes quod casta-
neæ dicitur. Et quedam faciunt valde
grossos quos mediolanenses marones uo-
cant. Diligunt calidum statum frigidum et te-
pidum non recusant. Si humor ascen-
serit cluius operatur regionibus ac max-
ime in septentrione versis. Amat solis
melle et solutum non tamen arenosum. In sabu-
lone proueniunt. Sed huic terra nigra
illis est apta. Et carbunculus et coccus di-
ligenter infractus. In agro spisso et tri-
brica uix proueniunt. In argilla et gla-
ria non possunt nasci. Exeritur plantis
que sponte nascuntur et semine. sed quod plan-
tis seruit ita egerit sunt ut biennio de-
eaz uita sepius dubitet. Exerente sunt
ergo castaneis suis nouembri et de-
cembri. Item Januari et februario eligende
sunt castaneæ ad serendum recentes germen
des mature. sed ita faciendum est ut
durent usque ad februm. Castaneæ in um-
bra siccantur expansæ tunc in angustum
et siccum locum translate cumulatæque di-

ligenter fluminali operiantur arena per
dies triginta. eas arena remota itaque
frigidam mitti que sane sunt in germen
que supernatant non valent. Item quod
probasti sicut obuios et post triginta
dies iter probabis et hoc cum facio fe-
ceris ad uentis initium serere debebis quod
manserit liberate. Alii in uasculis ser-
uant arena pariter immixta. Pastinaca
ergo locus debet quod hinc destinatur
arbutu altitudine pedum unius et semis
uel duorum uel totius uel sulcis in ordine
destinatis aut certe aratris resoluam quod
fimo sociatus et reductus in pulue-
re. Castaneaz semine accipiat non am-
plius pedis dodrante demersum. Vnde
iuxta semini pro nota furculis de affigi
et ipsa semina simul trina uel quina
ponantur. et inter se quatuor uel tria pe-
diu spacio separata. quas cum transire
placuit binas plantas transire debe-
bis ita tamen quod in nemoribus spissiores
agris uero seminabilibus rariore. si-
sexaginta pedum distantes ut possint per
latera diffundi plantæ. Locus tamen
deductoria accipiat ne insidijs humor
limo germen extinguat. Inseritur
mense martio et aprili et maio mense
et in salice. Sed in salice tardius pro-
uenit et maturat. In cortice inseritur
et inoculat et melius inseritur ad bucel-
lum hoc modo. Prædat arbor nobilis
germen. et cum sequenti anno pullulauit
ad modum populi. Colligantur furculi antiqui
germent. et in frigido et umbrato loco
seruentur obruti ut post modum de m-
se aprilis et maii habeant et tunc
ex his omode fiet insitio ad bucellum
uel more emplastrum. Quod si multas si-
militudines oportet. Ex furculis in se-
rendis multi fiat bucelli cum germen

longi scdm altitudinē vniū grossi digni
et pluri. Dem inaso surculo inseren-
do in loco igneo et cortice i tres uel q̄
tuor partes sciso eligas bucellus eq̄li-
or stipiti q̄ tū deprimat infēr q̄ eq̄-
tur et cortex eleuat longo mūr buc-
cello formet et q̄ ex corticatū est sup
bucellū totaliter mada. Nouū cas-
tanetū arcifodi debet assiduo mense
martio et septembri. Incrementum
maius acquit si putacionibz adiunct
In nemorosis locis depressius i agris
uō qui seminat altius i eis rami for-
ment. Castanee colligit cū pp̄ ma-
turitātē de rājs suis caderūt in ē-
ram uel cū in eis apertē inapiūt. Ex-
cuiūt p̄cis et collecte cū rājs in
accūm intra sepe rotundā timore por-
cor consuunt. Et cū sic in gargara q̄
busdaz diebz steterūt aperiuūt. Et hec
meliores q̄ predictē sūt ad seruandū
viridis q̄ usq̄ per totū marcū p̄nt
virides seruari. Sed alie q̄ matūe
ab arbore cadūt usq̄ ad quādecim so-
lus dies non seruant virides sed
ad fumū poite ut sicut diu suū
p̄nt sed saporosiores cetis esse dicū-
t. Sed seruant virides in sabulone
ut dixi uel in cranibus ad fumū du-
obz fere mensibz poite vt postmodū
sitate mūdēt et diu seruent. Li-
gnū castanee in domibz optimū est
et mirabilis durabilitatis sub terra
Et ad plunias ex tecta. et ideo ex eosi-
ut optimi pali pro vineis et p̄gula-
rijs. Et ex eo fuit optime vegetes et
tine et nasa i quibz castanee sicut ser-
uent. Castanee fm ysaac calide sunt
in p̄mo gradu et sicut in scdo signifi-
catio calois earz est dulcedo earz q̄ sa-
porositas et p̄nticitas inuit sicutā

saporositas et p̄nticitas inuit sicutā-
tem et ad digerendū satis sūt faales
inutribiles. nō multū stiptice uel di-
urtice sūt. Si assent earz corpus ra-
tificat et si in aq̄ chrenē q̄ earū
complexio temperat ex aque mollis
et hūditate sūt bonichime in cor-
pore ḡnatue. Et sicutatē p̄ctoīs et
corporis temperamētū. et vīne dif-
ficultatē dissoluit. Colerici eas cū gi-
charo cōmedat. flegmatici uō cum
melle. Itē hec scdm medicinā virtu-
tem hnt landabilem q̄ ab hoīnaton
et uomitus constipatiue sūt. Jeium
q̄ intestini confortatiue. Cathaplas-
ma quoq̄ ex eis cū ordeī farina et
acete siue vino factū. et sup mani-
llay tumore positū eis potēt aux-
iliabit. Castaneaz q̄dem corticibus
tis et puluerizatis. et cū sapa tem-
paris capiti adolescentis in modum
cathaplasmatīs positīs eoz capillos
confortat et augmēt. Et cō alopi-
tiā valet. Auē dicit q̄ i castanea
est abstersio et inflatio in ventre
inferiore et stipticatas et dfortat m̄-
bra et est tarde digestiōis. sed est
boni nutrimenti. Si ergo cū gi-charo
mīscrat eius nutrimentū est bonū
Gall dicit q̄ est nutritior oībus
gramis adeo q̄ est proxia ḡnis p̄ns

De Castano

COSTANVS siue atoniū
est arbor nota. Et ex his que
daz sūt que faciūt p̄nt cito-
nia Et hec arbores maiores sūt et
minora hnt folia. Et q̄daz sūt arbo-
res minores et latiores hntes fron-
des q̄rū fructus proprie vocant
cottana siue atoma. Amant locū
frigidū et hūidū. Si i tepido sta-

tuant' opus est illis irrigatione. ferunt
tñ statim mediocri sitis inter natū
frigoris et caloris. Et in clivis et pla-
nis proueniunt magis tñ inclinata
et connexa. Terrā desiderat satis
pingue et insolita magis q̄ creta leta
t'. Plantant' plantis cū radicib' in
xta ipis arbores iuentis. Itē tales
et cacumib' in locis calis de mēse oc-
tobris et nouēbris. frigidis nō mēse
febr' et marci. Temperatis utroq̄
tempore fieri pnt. Ita longe penēde
sūt scdm paladiū ne altera q̄rente
uento stilliciū tangat alteri. Oen-
se februarij inserunt' melius in tri-
cho q̄ in cortice in se ipas. Inscia-
tur aut nouelle arbores quibus
succus i cortice est si maior est cū
radicē melius inserit' ubi cortex et
lignū beneficio soli adherentis hūe-
scit. Itē reapit in se sinulos ppe
omīs gñs s' pūmā sorbi oīm ma-
lor que meliora producit. Dū b'
est iunet' stercore maior nō anere
uel certe puluē semel toto anno
misso radicib'. Poma in his et cito
matura. Et maioris pūctus assidu-
us hūor efficiet. Rigande sūt quo-
tiens celestis negatur infusio. Et
circūfodiende locis calidis octobri
et nouēbris. Locis frigidis februa-
rio et marcio. Et n' circūfodiatur
assidue et sterilis efficit' aut eius
poma degenerant. Formant' ut v-
nū solū stipitem hēant q̄tuor ul'
quq̄ pedib' elenatū a terrā. Putan-
t' sūt et a uicosis oib' liberande. Si
erga est arbor amurca eq̄lter mixta
aqua radicib' debet infundi q̄ annis
singulis factū custodiet a vicis. Si
arboris longe terogabit etati. Colli-

gant' octauo mense octobri cū aduen-
ente pruina maturatē aureo colore
sacant'. Et que magis odorifera sūt
debet eligi. Si per cotilidones suspen-
dant' in frigida regione forte dura-
būt per annū et amplius. Vel fuen-
t' inter binas regulas pōita si luto
ex omī parte dandantur que si de fr-
cto incoquant' aut passo. Alij satis
locis tñ ponūt a quib' uentis exclu-
dit'. Alij in melle dimittūt in quo ge-
nere condiendi satis nā diligunt'.
Alij i milio obrunt' uel in paleis sepe-
rata tenigunt. Vel in vasculis opti-
me uino plenis imittūt. Alij in dol-
is musti immergūt qd in odoratum
uinū reddit. Ex citonij bone et spī-
se sepes spinas tñ non hūt sed ingre-
ssus testarū inhibent. et quāq̄ fructū
ferūt et male satis igni respondēt.
Citonia ut ait Isaac gñaliter diuidit'
t' duo. uidelz i crudū lignū et per-
fecte maturatū. Crudū itaq̄ lignū
pessimū est et durissimū ad digē-
dū et nihil nutrit. Idcirco ea cito
vitari oportet. Oaturatū aut' fridū
est in fine pmi gra. sic. in medio. ij.
pprea ponticas i eis maior est q̄ in
ceteris malis. Ideo valet ad sanguis
fluxū et egestionē ac uomitū. Con-
fortatiū est stō si moriet' in eo. Et
si comedat' stomacho uacuo constri-
git uentrē. Si post cibū accipiat' la-
xat compmendo et constringendo
os stō. Si ex his quedā sūt pontica
quedā acetosa. et quedā dulcia. Pon-
tica stiptica frigidiora sūt ad digē-
dū duriora sunt et ideo non sūt cū
carne sua edenda. sed liquor eis tñ
Nam stomachū confortat urinā
pruocat et egestionē uomitūq̄

construunt. Et si cū carne edant in ge-
mari oportet ut carnis durities an-
ferat. Vel elieant aut se aliq̄ aq̄ cali-
dā apponēdo. Aut q̄ melior fūdant ē
et abiectis ḡnis mel i contumitate po-
nat et excoctent et in lino uel stu-
pa uel quod melius est in pasta mu-
tat. Sic enī erūt stiptica valde con-
fortatiua. Acetosa subtiliora et pene-
trabiliora sūt. Ideo sūt extinguunt et
aamē colere et rubee uomitui colēto
et egestioni conferunt. Urinā puocāt
et vim appetitus auget. Odor eaz no-
mitui prohibet et suetus post vinū
bibitū deponit fūmū salientē ad ca-
pud. Unde dicit Auiē q̄ cōtemia cen-
ferūt uomitui et ebrietati et sedāt si-
tim. Et confortat sto^m reapiētē sup-
fluitates et conferunt disinterie. Et
q̄n sumūt post cibū soluit adeo. q̄
q̄n pīumū ex eis sumit exhūnt
cibū ante digēne. Dulcia nō sūt
magis tprata q̄ddaz caloris hūta.
Vnū uis eis māta non est ad sūt exi-
guēdū uel calore. **De Curo**

ARBOR citi nota est. Deside-
rat aerē calidū. sed iniquis
et maritimis locis maxime
gādet quibus hūor exundat. Si
quis tū hoc genus arboris in regi-
one frigida nutrire desiderat. Loco
parietibz munito. vel i partē meri-
dianā uerso disponat hāc arborem
Sed ybernis mensibz tectū stramine
uellet agresti et ubi estus refulsit
aeri arbor nuda et senā reddat.
Terrā rarioris naturē desiderat. oen-
se marci serit multis modis. s. se-
mine ramo. talea uel claba. Si ḡnis
uel feret ita facias. terrā in duobz
pedibus fodiēs et eūdē cinere misce

bil. Breues areal facies et utriqz p
carnales aqua decurrat. In his are-
is palmalē scrobē maibz aperies et
trā ḡna deorsū illo cacumine uicta
constitues. et obruta cotidie rigabis
Cuius procedent si beneficio aque re-
pentis utaris. Natis germibz sem-
per proxiā herba trūhet. pōt hinc ē
na planta m̄stera. Si ramū uel
ponē non amplius lex qui pedum
debetis immergere ne putrescat. Cla-
bam seri modius est quesit ma-
nubry grossitudine. Longitudine
cubitali. et utraqz pte leuigrata no-
dis et aculeis reatis. sed integra
sūmitate gēmay per quas spes fu-
tū germinis itumescat diligenti-
ores tū fimo bubulo adlinunt v-
trinqz qd sūmū est. Vel marina al-
ga uestiūt. vel argilla subacta pīs
vtriusqz extrema copertūt. atqz ita
i pastinato solo deponūt. Talea &
gratior & breuier esse pōt. que
sūt ut claba merget. sed talea pal-
mis duobus superlit. Claba omnis
obruit. Alijs arboribus non debet
adnecti. Talea sine claba eius calidis
simis regionibz et per autūmū pōit
frigissimis Julio et augusto pōitas et
cotidianis rigacionibz aīatas. Pala-
dius usqz ad poma et magna iere-
menta perduxisse affīrt. Inserit
mense aprili locis calidis. oīaofri-
gidis non sub cortice. sed saso trūco
aī ipas radices & in piro et moro
scdm quosdam gādent assidua fo-
ssione. et hinc proueniūt poma ma-
iora. nisi que arida sūt rarissime
telemus absadere. Arbor pomis
non caret cū humoīs habundan-
tā maturissime acerba substituat.

Arborum uero etate florentia assequantur.
 Orbem quemdam continue fecunditatem
 sibi ministrante natura. Ferunt acris
 medullas maturae dulces si per ardu-
 um multa semina ponenda macerentur
 uel ouino lacte. Aliqui mense febre
 trahunt obliquo foramine ab ymo re-
 rebant ita ut altera parte non exeat
 ex hoc humores permittunt fluere donec
 poma fermentur tunc foramen luto rep-
 lent sicque quod est medullae dulce fieri confir-
 mant. Poma eius prout in arbore fere
 toto anno seruari uel in paleis melius
 quod si uasculis quibusque clauduntur. Poma
 citrina secundum Isaac ex quatuor rebus sunt
 composita. Prima est cortex sua caro. Ter-
 tia medulla. Quarta semen. Cortex est
 calidus in primo gradu quod cacumen eius
 quod odor ostendunt. Eius tamen suba dura
 est. Idcirco non est pro cibo accipienda
 sed si exigua pars eius pro mediana
 sumatur stomachum confortabit et digesti-
 uum uim adiuuabit bonique odore pre-
 stabit atque erit contra uenenum mortife-
 rum potentius cum uino datus. qui succus
 inter pannos missus eos a tinea conser-
 uat incolumes. Item pregnantibus
 esui datur estque irrationabilis appetitum
 curat. Caro autem frigida est et humida
 in primo gradu. Unde est siccus refrigerativa
 et ad digerendum difficilis propter eius du-
 ritiam quia propter naturam est stomacho exmani-
 to ante omnem cibum accipi cum melle et
 cucurbita et si in medio aut fine pran-
 dij edatur fit tamen et materia dura cau-
 se ac grosse febris. Medulla uero subti-
 lis est et aquosa omni caret nutrimen-
 to. sed hec est duplex quod quedam est in-
 sipida quedam acetosa. Insipida frigida est
 et humida in secundo gradu. Unde calorem
 refrigerat & sitim mitigat. Acetosa

uero frigida est et siccata in secundo gradu. Vir-
 tute habet incidentem exterminantem et re-
 frigerantem. Idcirco fit caloris epatici mi-
 tigativa et siccus confortativa virtutes
 appetitum excitat et acuminem colere in
 hec mitigatione prebet. Siccitatem profec-
 te subuenit. Suspicionem ac tristitiam de
 colerica curiata generatam remouet.
 Egestionem gemitumque colericum sedat. Impe-
 tiginem ac lentiginem cum eo fricatas de-
 struit. quod testatur quod panni incanescen-
 tes madefacti ad pristinum redeunt colorem.
 Semen calidum est et siccum in secundo gradu
 quod sua amaritudo ostendit. Idcirco
 secundum abum est in conueniens. sed secundum
 medianam est solubile apostematum quod
 dissolutum et contra uenenum propinatum
 cum uino. frondes quoque ipsius arboris sunt
 odorifere et quiddam acuminis habent sunt
 corticibus pomorum propinque in inuicem
 actione. **De Cornio**

CORNIVS est arbor parua
 que licet nascantur in nemori-
 bus. et sit contra arbor siluam
 tamen quod domesticata per cultum facit cultum
 ad quedam utilem. Idcirco de ipsa dictum. hec
 arbor fere omnem aerem sustinet et omni
 terra et maxime pingui et humida con-
 ualescit. Plantentur semine suo et
 plantulis que cum radicibus mixte ipsas
 inueniunt. fructus eius maturitate
 faretur cum ex rubedine colore nigrum
 assumpsit et facile ab arbore cadit. Ex
 ligno huius arboris quod durissimum est
 et tenax sunt optimi dentes molendino-
 rum et manubria malleorum et virge ad
 triturandum frumenta et garmenarum lana
 Et generaliter omnia que ligni duritie et te-
 nacitate requirunt. Idcirco utile est eis facere
 sepes ubi non est necessaria clausura spinis
 et nam hec arbor spinas non habet et qua

non habet' ipaz plantaz copia. fiat se-
minariū de semine eius tande recol-
lecto et ad solē siccato. Seminent' aut'
de mense octobris et nouēbris. Cor-
nia ualde pontica et stiptica sūt. et qñ-
to magis minus sūt nigra tanto ma-
gis sunt stiptica ad usūz abī nō com-
petūt. sed ppē medicinā valēt ad flu-
xū uentris & uomitū constringendū
qz fit ex acumine colere ppē ipaz frū-
ditatem et stipticitatem. Item ex eis
fit optimū acetū si pistent' et cū for-
tissimo aceto misceant' et in panes
formata et siccata seruent' et vino cū
opus fuit imisceant'

De ficu

FICUS est arbor nota. Et ei-
qdez diuinitates sūt mltre. Jap-
vniuersūqz illa gñā eligat
que in loco in quo plantare desiderat
uel ī fili uidet melius prouenire. Itē
tū prouideat ut in locis aridis macra
non plantet eas que tempore magni
ī talibus locis ab arbore cadūt. Item
ī locis non tūtis non plantet ei gñā
que ante folia ficus producat. Hec
arbor aerē calidū et temperatū deside-
rat et ī mediocriter frigido cū homi-
nis auxilio sustentat'. Videlicet si
sit ab oriente et meridie discoperta et
ab alijs duabus partibz aliquibz obsta-
culis munita. Itē non ī pinguet' tē-
ra eius ne eā nimis teneraz yems ī-
ueniat. et tūc stipes eius pileis mu-
niat' vsqz ad ramos circūquaqz ligatis
et sup' terrā cū pedē finis aīalium
retens ponat' et maxie colūbinus qui
recedente frigore post yemē auferat'
ut terra fuit macra nimis. frigida uō
aerē ualde recusat. Terrā pingue uel
mediocre desiderat et in macra etiā et

et sicca. Quedaz eius spēs defendunt'
ī q' satiores et dulciiores fructus pro-
ueniūt. In pingui nō et hūida aquo-
siores et minus dulces magisqz insi-
pidi et grossiores. Plantantur plantu-
lis et aliūde acceptis locis siccis men-
se octobris uel nouēbris temperatis
mense febr. frigidis uō mense mar-
cij uel aplis. Si taleā uel acūm pōas
ultio marcij uel mēse aprilis cū ei se-
viridior succus infuderit. Si acūm
ponas ramū binū uel trinū ab aus-
trali parte decides et sic obrues ī diui-
sa cacūia terra inīacente uelud tres
surculos reddat. Talcā sic ponem'
ut ei leuiter ab una pte diuise lapi-
dem mergemus in fasso. Legende sūt
plante in quibz fructus nōdus exubeat
Que uō mīde sūt et oculos suos per
longa intermedia distulerūt steriles
esse credūt'. Si plantaz fici nutrias
seminario et maturā in scrobē tūse
ras poma grossiora producat. Scrobes
altas et magna intervalia ppē longitu-
dinē radicū eius. In locis frigidis fir-
seramus que cito ueniat ut ante ym-
bres genus hoc possit occurrē. Calis
uō et estuosis ear que scdo maturat
Ficus inserit' mense aprilis inter cor-
ticē uel si nouelle sint arbores fasso li-
gno statiqz cōperiendū est et ligandū
ne uentus ī treuat melius cōpūdit
si cū terrā macra inserant' arbuta.
Aliqui in iunio mense inserūt. Varro
scribit q' ea que uerno tpe īserelant'
t' pnt et cū solstitiū inseri ut ficus q'
uel densa mā non est et ideo sequit'
colore aquo fit ut in locis frigidis
ficeta fici non pnt. Aq' recentia īsito
immita tenellū enī cito facit putrescē
Itaqz canicūle signo modissime exnat'

ea inferi. Que autē nā min⁹ sūt mol-
lia uas aliquā sup̄ ligant. Vnde sil-
let lente aqua ne pus exarescat sur-
culus q̄ conualescat. Cuius surculi
corticē integrū seruādū et cū sic ex-
aciendū ut non denudes ymbrem
medullā ne extrinsecus ymbresq̄ no-
teant aut nimis calor argilla obli-
mendū ac libro obligandū. Catbo
aut scribit q̄ etiā pro uindemia fic⁹
inferi pot̄. Surculus est eligendus
anniculus inutilis enī ardit⁹ mīo-
ris uel maioris etatis. Item inco-
lari uel in pastrali et ad bucellū in-
feri pot̄ mense Junij et Julij. tñ ad
bucellū fieri pot̄ et mense maij et
aprilis. Inferit⁹ aut in capfico imo
in platano et oculis et surculis
Gaudet assidua fossione cui multum
proderit si per autū sū stercus ap-
ponas maxie de auarijs. format⁹
ficus in locis frigidis ut unū solū
habeat stipitem a terra modicum
elevantū sic melius a frigore tēfen-
det⁹. In locis nō calidis unū uel ples-
dū modo non ultra tres uel quatuor
stipites hēat pro dñi uolūtate. Re-
cidenda sūt in ea quēcūq̄ aut pu-
tria aut malenata reperis et eare
putanda est. ut inclinata per latā
possit expandi. Trūcus arboris scā
ficandus est quo loco timet ut possit
hūer. Fluē ne uermes creet. qui si
creati fuerit uanis ferris tollan-
tur a fico. Alij solam calcē uinam
latebris uermū apponūt. Si for-
mice moleste sūt rubrica lutro et
pice liquida mixta cū trūcū debet
induci si fructus suos uelud egra
produat. Aliqui radici terebrate cu-
neū figunt. vel scari arboris coriū

sepe presandū cū folia incipiūt p-
ducē fia. ut multū et pingue feat
fructū in pñapio germinis cūcū
sūma recidimus. vel hoc tñ cūcū
qd ex arboris medietate procedit. ut
ficus cito maturēt sūto cepe longi-
oris cū oleo et pipere mixto unge
poma qñ grossa incipiūt subribere.
Ficus virides seruari pnt uel in mel-
le ordinate ne se contingat uel singls
intra uiridē circūbitā clausa locis
uicūq̄ canatis. Siccant⁹ aut et ser-
uant⁹ hoc modo quo campania tota
custodit. In cratibus ficus expandi-
tur usq̄ ad meridiē et adhuc mollis
in qualū refundit⁹ tūc calefacto fur-
no ad panis coquēdi modū subpōns
tribus lapidibus ne ardeat qualis
iccludit⁹ et clauso furno ubi bis cocta
ficus fuit sicut est calida interpositis
folijs suis in uas fictile. bene pica-
tū densius presse et opertulo dilige-
ter obducit⁹. Si pluijs habundanti-
bus crates non pot̄ possit expandere
sub tecto eas ita pōns ut semipede
erigat⁹ a tra et eas ad mē solis anis
subiectus uaporet et subinde ficus
sicut est diuisa uertat⁹ ut ficoz coria
siccant⁹ et pulpe tūc duplicata ias-
tellis seruent⁹ aut loculis. Alij ma-
turas mediocriter ficas et diuisas
cratibus expandūt totas sole siccā-
das et recipiūt nocte sub tecto.
Ficus siccē cū pinguedine sua seruā-
tur scdm Ispanar modū hoc modo
Siccant⁹ mediocriter hēc mēptime
refrigerate in uase aliquo componant⁹
et bene ponderate seruent⁹. ficas sic-
ce quas cēsenates optiē habent p-
curant⁹ ab eis hoc modo colligant⁹
ficus grassule mediocriter mature.

et ad solem integre dimittuntur. Deinde
pinguiores siccantur per medium et ex
tenuantur. et iterum parte interiori ad solem
revertuntur. duobus vel tribus diebus siccantur
et duabus simul siccatis et iterum duobus
aut tribus diebus ad solem relictis tan-
dem in testa ponuntur. Et iterum ad solem
triduo dimittuntur. Deinde in scrinio per
quendam dies tenentur. et postea iterum ad
solem si non videtur reponuntur. quibus
postea refrigeratis in aliquo vase stri-
cte fortiter ponderantur. Et tunc cum
siccantur quod rore vel pluviaz nusquam tan-
gat. ficius ceteris fructibus laudabilior
et nutritibilior est. sed grossos creat hu-
mores. Viridis quedam est cruda non
perfecte matura. et quedam perfecte
matura. Cruda non perfecte matura
par est calida magis grossa propter domi-
nium terrestriis partibus in ea. Unde ipso
cras ficius quanto longinquior a matu-
ritate tanto minus calida est et gros-
sa. Perfecte matura est calida in primo
gradu et temperata inter humiditatem
et siccitatem. ficius ex tribus rebus oppositis
consistit. scilicet ex semine pulpa et cortice. Se-
minis nutrimentum nullum est. ut are-
ne vel lapidis. Cortex ficius est ut cibus
per se durissimus est ad digerendum
Carni nutritibilior solubiliorque existit.
Sicra vero ficius calida est in primo si gradus
siccata in medio primo quod obrem calefacit et
siccata creat. et in colericos mutat humo-
res. Ceteris tamen fructibus nutritibilior
est. minusque inflammationis habet. Sed si su-
perfluos in stomacho humores inveniat
dura fit ad digerendum ad corruptiorum
quod mutat et inflationem et ventositatem
generat et pessimum sanguinem in superficie
etiam corporis pediculos creat. Si autem
humoribus mundificatum inveniat bene

digerit ac sanguinem laudabile facit.
Corpusque mundificat et pulmonem renes
ac vesicam humoribus grossis.
Qui vult eius noxietates vitare jejuna
accipiat. et post ipsas pipere vel gingi-
bra et ut laudabile sanguinem generet
neces aut simul amigdala mandu-
cet. Item secundum medicinam valet. Si cum
sesopo coquat. Ad tussim pectoris et
ad pulmonem mundificat tussim duntaxat
emendat gargarizata cum apocima-
te eius in canalibus pulmonis aposte-
ma dissolvit. Cocta in vino si cristere
fiat valet ad dolorem ventris quod ex
grossis procedit humoribus. Amic. pra-
dit. Alba est melior deinde rubra po-
stea nigra. Et succus foliorum eius ve-
hementis est calefactionis et abster-
sionis et in ipsa quidam est mollificatio
ultima et lac quidem quod humida est ve-
locis est nutrimenti et ramis quidem
ficus inest tamen subtiliationis. quod quanta
ro coquit cum eis dissolvit et ficum
decoctio confert apostematis radicibus gut-
turis. et apostematibus radicibus aurium
gargarizata. Lac eius offert puncturam
scorpionis. Et sili illa quae matura est
aut folia recentia ponit super mor-
sum canis rabiosi et confert.

De Lauro

LAVRUS est arbor satis ma-
gna cuius frondes sunt late lon-
ge et solide semper virides
et odoriferi valde. quae arbor orbam
facit quae est fructus prunis niger
In omni fere aere provenit et maxime
in temperato vel calido delectat.
Terra soluta et maritima diligit.
Plantat ramis et surculis aut seie
eius de mense martij proprie cum
humore ad corticem ramorum puenit. Eius

frondes et rami sunt optime, ut in eis
 ficiis siccis seruiant. Et in zeladia ponu-
 tur ut earum odoriferum redeat et cum dia-
 cionice siue parua ipsius frustula dis-
 ponunt. In quibus autem re ad coque-
 dum ponant plurimum eius odorem auget
 et cerebrum aut stomachi odore ac sua
 puritate conferunt. fructus eius qui
 est orbis in vino missa infecto potus
 ipsum sanat. sed idem suo sapore satis in-
 grato afficit. Auicenna dicit quod grana cor-
 ticis et folia eius sunt calida et siccata
 sed grana sunt calidiora et sicciora
 nam sunt in secundo gradu. Et eius oleum
 est calidius oleo nucis et confert do-
 loribus nervorum omnibus et resoluunt laxati-
 dine. Et quando de cortice eius aut grana
 bibunt autem frangit lapides. Et mi-
 fiat fetum propter suam amaritudinem addi-
 ta super amaritudinem aliorum. Et con-
 fert mordicationem scorpionis cum vino
 Et est bona uespere et apertum purgat
 et omnino est triaca neminem omnibus bibunt
 Drascorides dicit quod frondes laurilibus
 et nestes cum quibus ponit a tuncis re-
 fendunt et vermibus et a corrosione
 tuos reddunt **De malo**

MALUS est arbor notissima
 Et eius quidem diuinitates sunt
 multe. nam quedam mala men-
 se Junij et Julij maturitate recipiunt
 que si usque ad completam maturitatem
 in arbore dimittunt. sunt dulcia et
 odorifera ualde. Quedam uero sunt que
 usque ad remem maturant et adhuc
 colliguntur acuta et acerba. sed postea
 per se maturatione tempore proce-
 dente recipiunt. Et quedam sunt gros-
 sa ualde. quedam parua. quedam medio-
 cina. Et quedam rubra. quedam citrina
 et quedam viridia. Et quedam diu ser-

uabilia et quedam parua. Et quedam
 dura et solida et quedam tenera et fa-
 cile fragibilia. Et quedam in arbore du-
 rabilia. quedam ab ea facile cadentia.
 Sunt autem multe malorum species quarum
 meliores aut deteriores. quibus potest
 experientia in quolibet regione eligere
 et vitare. hec arbor in omni aere pro-
 uenit et pingue ac letum solum diligit.
 cum humorem non tam rigatio quam natura
 superedit. Et si marena uel angilla sic
 rigatio adhibe adiunget. Orontius locus
 debet ad meridiem uersa constare.

Macrum aridum solum poma uermiculosa
 et caduca facit. Serit ramis et semine
 sed tardus est in utroque prouentus
 melius igitur est ut in locis calidis octo-
 bri et nouembri. In frigidis uero febru-
 ario et marcio plantas filices ma-
 lorum ponamus. Et cum ualuerint inseri-
 t. Spacia uero inter ipsas arbores re-
 aut. xxx. pedum esse debent. Malus in-
 seri potest in se in pino in pino. In pri-
 no in sorbo. In persico. platano. populo
 et salice. Oense februario et marcio et per-
 soltani quinquaginta diebus ut ait cartho
 Et alijs quibus pirus. Et in cortice et
 triaco. et emplastro. Et ad bucellum. Et
 in amedani vel salias pertica perfora-
 ta ut in generalibus plene traditum est
 in libro primo. Hec arbores primo pla-
 tationis sue anno circumsodiantur. et
 ab herbis singulis liberentur quolibet
 mense satis. Deinde quibusdam annis
 bis uel ter quolibet circumsodiantur estate
 Sed postquam conualuerint et suas ra-
 dices fundauerint neque exarari ne-
 que effodi desiderant. Idcirco magis
 eis prata conueniunt. Stercus non
 exigunt quidem sed libenter adsumunt
 et maxime si ei cineres misceantur.

Amat modestas irigationes. Putane huius
est apta. sed maxime ut arida aut malena
ta tollantur. formatur ut sex uel octo pe
dibus stipem erigat a terra qui alio stipiti
nunquam sonantis existat. Curatque ut sti
pes in multis diuidat ramos. Et rami
in uirgas et flagra que fructum ferunt
etque equaliter per omnia latera expandan
tur taliterque rami quique nimium hono
ri lignamine appropinquato substantur ut
hec in capitulo de arboribus plenius sunt
tractata. Accidit facile huic arbori ut
poma eius caduca sint quod si euenit
sasse radice lapis immixtus poma te
nebit. Si spissa poma ramos hono
rauerit. Junij et Julij mense intelligen
da sunt queque ut succus qui ingratis pos
set impendi ad meliora uertatur et ge
nerosis habundantibus ministrat quod nume
rosa uilitate perdebat. quod si hoc mo
do fieri non possit. Falsis plicis et funi
bus defendantur a ruptura ramorum ne
copiosa ipsius liberalitas in eius intumescen
tia et perniciem committat. Cito senescit hec
arbor et in senectute degenerat. Es
tina poma tunc colligenda sunt cum colore
et odore ac dulci sapore maturitatem
fatentur. sed seruabilia non colligenda
sunt cum fine septembris et usque ad me
dium mensis octobris quando cum pluu
sano et nigredine seminum maturi
tatem perducunt. Cum longis scapis usque ad
ramos quos attingere possunt ab in super
ciliis malibus debilibus ramis cum funi
bus uel uncinis ad fortis bene firma
tis legenda sunt diligenter que uolu
mus poma seruare. Et ea in obscuris
loco ubi uentus non sit uel pennis
ut ait Varro. nam si fortis est fene
stre claudantur stragmenis in crate
subiectis uel paleis. Aut loco in cui

75
mulos secreta disponimus aliqui omnia
simul ponunt. Vniu et acetum sit de
malis sicut ex piris infra dicitur.
Poma diuiduntur in duo. scilicet in arida non
matura et in completa ac perfecte in
sua arbore maturata. Arida dura
sunt et lignea. Male nutriunt stomacho
non nocent dolore gaudent et uenas
non penetrant. Et eorum assuetudo
cum est febris diuturne que dure dis
solvuntur quod de ceteris fructibus intelli
gendum qui non sunt perfecte in suis
arboribus maturati. Perfekte in sua
arbore maturata diuisa sunt pro sua
diuersitate saporum. Quedam enim sunt pon
tica quedam acetosa et quedam dulcia
Et pontica quidem sunt terrena frigida
et sicca. ad digerendum tarda. multum
autem stomachum confortant. Preterea quod
stomachum promouunt et humiditatem super
fluum ibi inuentam descendere faciunt.
Sunt etiam egestiones obstructiua max
ime si ante cibum sumantur et commo
entia sunt his in quorum stomachis calor
et humiditas dominatur. sed grossa sunt
digeri in flonem faciunt. nervis nocent.
Liquor non est laudabilior et subti
lior et leuior. Idcirco stomachum con
fortat et intestina et ualeat ad san
guinis fluxum et distensionem ex colica
egestione et uomitum. Preterea pomorum
huius succum oportet mandendo exprimi.
Carnem non eici aut ingemari quomodo
eorum duricia et asperitas auferatur.
hoc itaque tribus sit modis. aut illa
elidendo in aqua ut ex aqua humiditate
attrahit et mollescit. Aut super funem
aque calide suspendendo ut huiusmodi
turbetur et macerentur. Aut secta per me
dium generis interioribus duris eiectionibus
eorum locis mel aut gutta apponendo

fm nam accipientiu et pasta inoluē
do et in cineribus calidis aut in pri
mis dimittendo donec pasta exteri
us excoquat. huius ars molliorē prestat
maturitatē sapientiatē et ad digē
dū uoluntatē eorū in neruos auferit
Acetosis autē dñat aquosa sba cū ter
restrī exiguo qre frigiditas eorū et
seueritas temperationis sūt ponticis
ppē uicinitatē liquoris acere natē.
Vnde actio sua composita cū sua si
plicitate confortat et restringit sto
machū et uentrē. Et actionē colerici.
Et uomitū inhibet. Cū frigide uē &
remittit liquoris sūtē extinguit
et acumē colere rubet et candore
colerice uices auferit. Et hūores q
calidi sūt in stomache destruit.
Dulces uō chimos tennat ut totū
corpus ualeant penetrare. huius po
ma ante cibū et post sūt boni edi
sed pira ante cibū nocua sūt. Dul
cia uō que temperata sūt. mē q
mior q̄litates stomacho mune nocet
et ad obstructionē uel laxationē ven
tris nim manifestam non hnt.
frondes rami et cortices q̄ sūptici
sūt et acida confortantia sūt sto
vulnera solidat et hūores malos
ad eos concurrentes prohibent.
Amē dicit q̄ in eorū sba dñat hūi
ditas superflua frigida et fortasse
illa que sūt uelociter dulcedinis.
s caliditate sūt temperata aut decli
nat ad eā. Et in pennis quidē est
inflatio. et prope in eis que non
sūt dulcia et insipida sūt aquosa.
ualde et ad partem hūdam super
flua reclinat et acetosa et imatu
rata gñant et putredines et fetores
appietate sui hūoris et sue crudi

tatis q̄ facile recipiūt putrefactiones
Et unū quidē pomor et reliquor anti
quū melius est q̄ recens ppē resolu
tionē naporū malorū ab eo et assiduo
omelationis pomorū facit euenire colo
res neruorū et proprie uernalia et
edonifera confortant cor et si sic ibi
angustia ex caliditate sūt magis ui
uamentia et confortant debilitatem
sto. Que sūptica sūt aut pontica ul
acetosa et conferunt disinterie et ma
xime pontica. Et tam poma q̄ sūt
et folia iporū conferunt venenis.

De Malis punicis

MALA Punica sūt mala grana
ra que nota sūt. Ex quibz q̄
da sūt dulcia. quedā acida si
ue acetosa. Quedā autē mediocriter sa
pōis iter dulces et acidi composita. Re
gio illis apta est que calida aut tem
perata existat. frigida uō substinere
non pot. Solus cretosus amat hoc ar
bor. Et in soluto etiā ualescit. Item
macilentū licet et in pingui proue
niat. Albertus tñ dicit q̄ multū solum
arenosū et pingue. Serit plantis de
maris radice diuulsis. Oculis tñ si
nimis eius cubilitatis incus manu
bri grossitudine ac utiq̄ capite fil
ce leuigatus acuta uelud obliquus
immergit. Prius tñ perane stricior
et i capite et in per que yma est limat
Vel in crudo solo maleo cogat ad inf
ora deligi. Oculis aut prouocet si po
nendus ramus gemata iā matre su
mat. Curandūq̄ ē ne irregula pias
cuersa siue corticali spoliata. Si pōis
in sacbe tres lapillos i ipsa radice con
struat. Prouidet ut Faladus ait ne
Poma sandant. sicut aut p̄dictē plā
taciones temperatis locis marci vt

april. Calidis aut et hinc nouēbris. In
ferri posse firmat' de ramorū iniectione
ut medulla vtriusq' diuisa se iungat. In
se tū inferri pot' cū finē marci ul' ka
lendis aplis in tritico secto in quo sur
culus recentissimus inferri statim debet
nemora exigua que est exister hūo
rem. Circa mēdi debent antino et
uere. Et formari ut unū aut duos
uel tres ad plus hēat stipites a tri
modici eleuatos. Et singulis annis
cū eia que in stipite nascunt' aut
cū radices plura emē accidunt noci
menta. q'ue si aqda fiant non rigen
tur assidue. Nam si citas in his sua
uitare prestat et copia. Cui tam
minime aliquid hūoris apponi.
Si aqda nascunt' allaqueatis radi
debet cede clauus infidi. Alij algas
marinā obuiant ad radices cū non
nulli mellest stercore asinum ac
peram. Si florē nō continet cū aq
pari mensura temperabis. Et cū per
annū radices illis infundes uel annū
cum mellest uel arboris florentis tū
cū ut palladis aut plūbeo circulo
relebis. include uel cōtō anguis i
uoluē. Si crepant poma lapidē ime
dia arboris radice supponis. Vel
squillam cū arboris sis. Si uermib
laborant et tanges radices felle bu
bulo continuo moriūt. Aut si clauo
enno uermes costum purges diffia
le nascit'. Vel asini urina stercore
admixta peram uermib obuiabit
Cū cū luxurio cū pumia tū cum
frequēter infusus leta et fructuo
sa reddet arbuta. Asserit marnal
candida in his grana fēi. si argille
et crete q'rtam partē gissi misceas
et toto tēnio hoc gnus tū radiab

76
eius iungas. Item dicit mīre magni
tudinis poma fēi si olla fētilis circa
pumia arborē obuiat' et in ea ram
cū flore claudat' ne resiliat ligatū
palū tū coperta olla cōn aque muni
at' in cursus. Antino patefacta suc
magnitudinis redibit. Multa i pum
co ipse aut poma procedere si titimali
et perulace succus eq'liter mixtus an
q' gement allinuat' arboris tritico.
Colligūt' aut cū suorū gnorū dūbedine
completa maturare pretendūt. Ser
uant' uero si picatis appendiculis or
dinate suspendas. Vel aliter leta in
tegra in aqua māina uel salsa mēga
tur. Ut cū bibant post tridū sole
siccant' et sub diuo nocte pmaneat
Postea in loco frigido suspendant'. Et
cū eis uti uoluīs aq' dulci pridie ma
cerabis. Itē si induant' argilla et ea
siccata frigido loco pendent. Itē si ol
la sub diuo obuiant' que hnt arenas
usq' ad mediū et mala cū tena abus
leta impmant' canis singlis uel
sambuci virgulis et ita seperata in
arenis singat' ut ipa q'rtor digitis
emineat ab aena. h et sub recto i
serole fieri pot' et utilis ē ad conser
uandū si non ramo longiore tollant'
Aliter inferiola cū ad mediū aqua
mittat' suspendūt' mala ne hūorem
tangant. Et serā claudat' ne uētis
inripar. Itē in dolio sic ordinatur
inter ordeū ne se inuicē tangant et
doliū desup operit'. Ex malis gra
natis hoc fit uinū granata matūā
diligenter purgata in palmeā fixelā
mittis et in coelea exprimis et leu
ter coquis usq' ad medietatē. et cū
refrigererit picatis et gissatis vas
culis claudis alij succū nō excoquit

Sed singulis sextariis libras mellis sin-
 gulas miscent et in p̄dicto uase custo-
 diunt. Ex malis puniceis sunt optime
 sepes spisse spinose fortes et multum
 fructum ferentes. Mala punicea uti-
 liora sunt medicine q̄ usui nutrimentis
 quippe eorum et si laudabile est et boni
 tati par est pro subtilitate eorum facile
 q̄ digestionē. hec autē quatuor primum
 p̄p̄ta sunt que tamen omnis sunt stirpice.
 Prima cortex est. scilicet caro. fœa liq̄r.
 q̄rta grana. Liquor frigidus ē. sed
 diuisis modis secundum suos sapes et liq̄-
 ditates sunt namque pontica acida
 muza dulcia et insipida. Pontica im-
 possibile est accipi secundum cibum. quia propter aspe-
 ritatem et duriciem abortiat ea namque nec re-
 cipit nec secundum medicinam. Primum huius
 mala granata si parum in superficie ex-
 corticentur et itorum succus aut cum vino
 aut cum syrupo laxativa potest superio-
 ra stomachi exprimit et expellit hu-
 miditatem putrefactam de inferioribus
 Et post modificationem stomachi con-
 fortant absque lesione nervorum eiusdem
 carco valet ad febres diuturnas que
 ex putrefactis humoribus procedunt. Et ad
 pruriginem et scabiem de putredine salis
 flegmatis orta. Acida in multis rebus
 propter puritatem fructus sunt meliora
 sunt actionis q̄ ex ceteris. Calces ep̄is
 extingunt. oculos confortant et pres-
 ti os stomachi. ep̄ur et cor. Unde valent
 ad cardiaca colera et ad dolorem qui
 nascitur in ore stomachi ex colera rubra. h̄c
 et hoc proprium quia in oculis posteriori stilla-
 ti animi ab eis abiat colorem primum
 si ablato cortice malagranata aceto-
 si oia possunt et succus cōfectus cum
 melle coquat ut unguenti similitudinem
 habeat. Valer ad expulsiōem inguinū

oculorum purificatque aciem a grossis viscosis
 quia humoribus. Oculi generati liquor dulcis ḡs-
 sior et calidior est et digestibilior et propter
 ea caloris aliquantulum stomacho ingerit
 atque in colera rubra mutat. et ideo feb-
 citantibus inconueniens est. sed huēt
 tat uentrem. pectoris lenit asperitatem
 tussi tribuit mitigationem. Oculi uero
 quod est inter dulce et acerosum medium
 ad ep̄atis calorem et stomachum non minus valet
 q̄ acerosum. sed vim uomitus prestandi
 ac uentrem strigendi non habet. In insipidi
 aut quod est quasi aque sapor pro sim li-
 quoris aquositate copia ad frigidita-
 tem pertinet. Unde est inconueniens secundum
 medicinam. sed secundum cibum ut potum secundum
 cibum quia saporem non habet ut a membris cor-
 poris attrahat secundum medicinam. quia propter
 aquositatem nec stomachum confortat nec
 uomitus. nec solutionem prohibet. Idcirco
 fastidium facit stomachum. debile. mollemque red-
 dit et cibum in stomacho digerere non per-
 mittere. Unde fit cum rugitis et inflationis
 Oculorum granatorum nuclei a succo expres-
 si sunt utiles ad restringendum uomitus
 colicis et egestionem precipue si assu-
 tur eorum quia puluis bibat. Calorem etiam
 stomachi atque colere rubre acumen extin-
 guunt. Eorum uero cortices frigidi et sic-
 ci ac terrestres sunt. quia si in aqua coquantur
 et fiat cristere valet contra disenteriam
 et diariam. Item apocima ex eis factum.
 Ginguas confortat et constringit fluxum
 sanguinis emorroidarum et mulierum. Item
 idem cortex in vino coctus et potatus
 lumbricis. ascarides et turbitinos et
 uentris mortuos abicit. flos eorum qui
 balustia uocatur stirpicior et siccior ē
 predictis omnibus. debetque aliquantulum
 sicari et in vitro vase recondi. Est et
 frigidus et siccus in se generat. Et suatur in

multa efficacia per duos annos. Valet
autē cōm uomitū colerici et fluxū nen-
tris ex debilitate uirtutis contempne-
na; cōm uomitū terant balustie et co-
quant in aceto et spongia intincta po-
nant super fuitula pectoris. Et cōm flu-
xū cogit in aq̃ pluuiali et fiat fōmē-
tū. Amē dicit q̃ cortices malignati
et balustie uirtutē retinet omnē flu-
xū sanguis. Solidat plagas et ulcē-
antiq̃ et fortes facit dentes moros.

De Moro

MORVS est arbor plurimum
vitis amica. que aliā de-
rat aerē aut temperatū. si-
dū nero recusat. loca aut querit sabu-
losa et plexu maritima et mediocri-
soluta prouenit. Sed i riuo uel argilla
uix oſpēdit. Stercare a terra pingui
ualde letat. Ideo q̃ inter domos in ci-
tatibus ubi est multa pinguedo pli-
mū letat et magna uiridisq̃ efficit.
Exi pōt in locis temperatis mense m-
ai uel ai finē febr. Calis uō mense
octobris et nouēbris. Exi aut pōt
semine. sed poma et uirgulta regene-
rant. Melius aut serit taleis sex
qui pedalis ex utraq̃ pte leuigatis
et fimo oblitis. Et ai sēbre paulo m-
fecerim et iūgim et anē terre ad-
mixto tegamus. nec amplius q̃ q̃tuor
digitis sup̃ terrā relinquimus. plan-
tam robustam tñſſeras mense octob-
is et nouēbris. Tenerā februatio et mar-
cio sēbres cōsiderat altis et inter-
ualla magna. Triginta s. pedū uel ar-
ne una umbris p̃rēmat alē et in ra-
dialē se impediāt. Inſerit aut in se
et in persico scdm quosdā uel ſiro.
Vlmo et in ſita ut ait Paladius cō-
p̃ndit. sed magne p̃tūit i foliata

augmēta. fossionib; letat et stercore. s;
humor assiduus moris p̃desse non
credit. difficulter crescit n̄ fuit in
valde loco solo. Putra in his et aru-
da post triēniū quonens opus fuit
sūt putanda. Circa kalendas octo-
bris morus ablaq̃māda est et radi-
abus eius uini uetis feces recentis-
sime infundende. formāda est autē
ut vno tñ stipite sit contenta et ra-
mī p̃cipales aī octo pedes eleuen-
t a tra uel plus aut min⁹ sm q̃
i leto solo fuit uel exili ut in leto
altiores exili depressiores ferment.
feracē lenorēq̃ mori arbore aliq̃ ſci-
tradiderūt. si perforato hinc inde tñ-
co singulos amicos in seram terebin-
ti. Accidit p̃tea noamentū magm
moro ut eius impediāt augmētū
et fructibus eius iutiles oīno fiat
si suis soleis sp̃liet. et maxie si nō
fuerit que in sūmitatib; sūt ramus
ciloz uelate in eis. Vel quod p̃uus
est ip̃e sūmitatē ai frondib; sint
colecte ut sepe iportane nimū fa-
aut mlieres ai eas ip̃e uermū ſiri-
ci eſcā accipit. folia que sūt opti-
mus abus uermū colligūt statim
ai uermes nati fuerit usq̃ q̃ a a
lo desistit et incipit facē opus suū
Fructus aut sua ingredine et tenē-
tudine maturitatē ſatent. Mora du-
obus sūt modis. aut acia non per-
fecte matura aut perfecte dulcia
maturata. Acia frigida sūt et ſita
Videlicet hnt stipitēq̃ ſci et intesti-
noz confortatiua et uētem consti-
pant. Quare huiusmodi ſitata valent
ad diariam et disinteriā maxime
si colēice sint. Item eoz succus valz
plimūq̃ ad guttū uel faucium seu

uue dolore maxie ai sappa et modico
 quicharo coctus. Matura aut et dul
 cia modicu ad calore pertinet. ad hu
 miditate no multu. qd aro de sto
 eiaut. Ventre huetant et vnam
 prouocant. Si tu abu in stomacho.
 an se acceptu inuenerit comorant.
 cibo resistente. et i corruptione comi
 tunt et sto ac capiti nocent. Si uo
 stom nactu inuenerit bene digerit
 tur modicu in nutrit. Ieiunis ac
 pta in aq uel nune refrigerata refri
 geratua sut valde. Sitim auferit
 et icensione calois exiguunt. Radix
 mori ai aq cocta et potata ventre
 huetat. Et lumbricos et cucurbiti
 nos expellit. Si uo frondes simul
 ai radice coquant et aq eoz retine
 atur in ore. Valer ad dolore dentiu
 Si aut cu vino coquantur et gargaris
 mus fiat. Valer con humores ad
 vna descendentes et guttur. Si pas
 tata mori radix in aceto ponat. et
 ad solem diebus duodeci dimittat
 et desicata redigat in puluere. hic
 dentes perforatos et putridos eucl
 lit appositus. Amc. dicit q mori est
 malu sto corrupit em in eo et q
 corrupit in sto uelociter ualde noz
 Et oportet q amedant omis species
 eius ante abu. et recipiant in sto
 in quo non sit corruptio. Et moru
 quod salutu est et siccitu retinet
 ventre uehementer & confert di
 sintie. Et i cortice eius sut mudi
 ficatio et solutio et solutio eius e
 plima. Et in omibus spebus mori
 est prouocatio vrine. Et cortex mori
 est triaca usquiani

M^{De Muniaco}
 VNIACVS est arbor qda

q est qd silis pruno. sed est mag vo
 losa. Et fructus eius est magnitudi
 nis eoz prunoz. Sz silis fructu p
 sicez in forma. Est in valde odorifer
 et i colore aureu eius pomu. Ae
 rem. Aerē et frām desiderat ut p
 mus. solutu in diligit no argilla ul
 aeta. Serit seie fructus mense fe
 bruarij et januar. et mense octobr
 et nouebriis. febr. et martij traspla
 tant. In se uo et pruno et plico et
 forsan amigdalos pot inseri. Cui
 fedi debet assidue. et siccis tpris
 irigari. atq punia et anda in ea
 resadi. et ut prunus formai. Om
 sut hunda poma eius q persica aut
 prima. magis in sto et terribi con
 fortatua aq optime matura existit
 q eoz color sapor et odor apte demon
 strant. **De Mespile**

MESPILVS SIVEME
 SIPILIS ē arbor nota. Et
 ex pomis eius quedam sut
 grossa domestica modici pontica &
 quedam sut silicia parua et ualde
 pontica. Aerē calidu tēperatū et fr
 gidu sustinet et terrā desiderat
 sabulosam pingue et gloriofā. au
 arena pmixta est uel argilla cum
 saxis. Serit mense martij vel no
 uebri taleis. sed solo stercoato ita
 q vtrūq caput talee stercois obdu
 cat. Serit et semine. sed in longa
 sperat etate. Inserit aut in se si pi
 ro. pomo. et spina alba. et atonio.
 Surculus in eius ex arlore media
 debet assumi nam de summatibus
 uinosus est in trūcho sasso in fenda
 est. Naz corticis macies ieiuna nil nu
 trit. Albertus aut dicit q qm in
 alio sit de eis sup trūcum altius

gms. s. mali uel piri. uel et alie spine
tunc fructus eius multum excrestat in
quantitate. sed non producat ossa. quia
fructus est in proprio ligno crescens
Ego autem sepe inserui in piri et mali
et coctanum et spinam albam et non in
ueni ossibus carere nec in quantitate
augeri. Si autem deficeret escula. i. me
spila in aliqua regione. exptu est ut di
cat albertus q. qm inserit fragrum p
sia in trichu spine magne que est
silis fago in ligno et cortice et uoca
tur spina fagina uulgenter crescit
mespila maiora et meliora uique vi
sa sunt. Amat putarij et arcusodi.
simus & vitu cinis si radialis infun
datur cam fertile reddit. format
autem medicu sup fram. Cuius quatuor
habeat ramos q ad exteriora eleuari
tendant. et altitudinem boum excedat
Si uermibus occupat stilo eneo scdm
Paladiu sunt purgandi et amurca.
vel humana ueni urina. vel calce pfun
denda. sed prius ppter arboris noxam vl
aque decocti lupini. si formice ifes
te sunt. Rubrica cu aceto et cinere te
perata necabit. Si poma labunt fru
ctu de eius radice preasum in media
trichi pre fringamus. Mespila ad s
uandiu legunt nondum q et i arbore diu
durabit Vel in yreochis pcatiss. Vel
cu pendiculis semina matura. et a
qua salsa per quinq. dies macera
ta. Postea sepe infundant ne enatet.
Die serena legant ac media. et paleis
obruant discreti ne ea uicissim tac
tus afficiat. Seruant et melle simi
mus matura collegetis. Ex mespilis
fici bone sepes pnt si spisse plantet
Vel uirgis propaginent. Vel spinor
albor ac coctanor et per totu sepib

inserant. Mespila siue escula frigida
sue et sicca i primo gradu. Proprie
tate hnt stom confortandi. Et calidi
ta egestionem ac uomitu auferunt.
Urina prouocant. magisq ad medici
naz operant q ad abuz. Paru enim
nutriunt et grossu faciunt abuz meli
ora aut sunt si ante abuz sumant
q post abuz q stom sunt confortantia
et nervositati eius no nocua.

De Mirto

MIRTUS est frutex in litore
maris super quo mare sepe
exundat. precipue habun
dans. Aerem querit calidum aut tem
peratum. aut fridum scdm albertu. Ter
ra aut desiderat sabulosam solutam
macram et heremi proprietate hntem.
Sere plantis ab ipa mire euulsis. Or
tuli q sunt fructus eius frigidi sunt i
pimo gradu. et sicut in scoto. q pnapali
operantur medicine. Sedatio folia et flo
res. Et nota qnto recentiores sunt et
flores tanto meliores. fructus post
maturitate collecti in magna efficacia
per bienniu seruat ad sole debent sic
cari. flores non pnt diu seruari. sed
folia diutius virtute hnt constrin
gendi ex ponticitate et confortandi ex
aromaticitate. Con uomitu et fluxu
uentris et profluu mulieris ex debi
litate uirtutis contentine uel ex hu
miditate. dent ipsius fructus ad co
medendu uel ipsius succus expressus
Det etiaz sympus ex succo eoz addi
to zucharo. q optimu est con pdrata
Et preest per annu seruari si bene co
quat succus. Si uo habes zucharu
adde mel. Ex pulue uel ex fructib
decoctis et albume oui fiat emplastru
cu os sto. con uomitu et con disin

tertia circa renes. et pectine et umbli-
ca. fiat etiam fomentum ex aq. pluui-
ali decoctionis foliorum eius cum inferio-
ra ipse fluxum et distensionem et perflum
Item fomentum ex hac aq. circa frontem
et tempora et pedes. Somnum prouocat
in febre acuta et soluit dolorem capitis
ex caliditate. Et fasciculi summitatum
eius in aceto uel aq. pluuiali cocti et
super os stodi positi retinent uomitum.
Et super renes pectine et umbilicam.
valent contra fluxum ventris. Et in acuta
febre soluit dolorem qui fit ex acume
caloris dissoluentis. Sympus ex flori-
bus factus miro modo valet contra
predicta. Puluis et flos eius datus
in albis ad eadem valet. Et ulceribus super
positus ea consolidat. Item puluis mir-
tulorum et flos eius in mane ante cibum
datus confert laborantibus ferre oris
qui stodi vicio factus est. Amic dicit
quod retinet solutionem sudoris et omnem
fluxum sanguinis et omnem fluxum ad mem-
brum. Et quando cum ea fit frictio in balneo
confortat corpus et desiccant humidita-
tes que sunt sub cute. Item eius oleum et
succus et decoctio ipsius confortant
radices capillorum et prohibent casum et
prolongat eos et demigraet et prope
eius secula et folia eius sicca prohibent
fetorem asselorum et ynguui. Item sedat
aperta calida. et adhibitione ignis cum
oleo. Et sili emplum ex ipso fructu
et prohibet a uelicatione. Item emplum
factum ex fructibus eius decoctis
cum vino est conueniens mollificationi
uiscerum et eius folia cum in vino
decoquantur et fit inde emplum. sedat
sola uehementer. Item sedat obthalmia
et exitum. et cum coquitur cum oleo sanat
coram apostemata. Item confortat cor-

et auferit tremorem cordis. Item confortat
stomachum et prope robur eius. Et eius se-
mina prohibent cursu supfluitatum
ad stomachum. Item est bonus in prohibendo
menstrua. Item eius succus asert panc-
ture scorpionis.

De Nuc

Nux a notendo dicta eo quod eius
umbra nocet alijs arboribus
nota est. Hec arbor multum reali-
sat aerem. neque genus terre licet in pin-
gui soluto solo leuor et maior efficiat.
Sertit extremo Ianuarij natiuitatis suis eo
more quo seruitur amigdala. et illud in
sibi. Sed quod non ebri disponis aliquid ten-
sole siccabis. ut exsiccet noxiu vir-
tutis. Quas uero mense Ianuarij uel
febre possumus es aq. simplicia pridie
macerabis. Ponentur autem transuersum ut
latus. ipsa carina figat in terra. Cuius
men ipsum cum in seminario uel alibi
nunc componimus in parte dirigimus
aquilonis. lapis subitus uel testa ut
aut Paladius ponenda est ut radicem non
simpliciter sed reperienda respiciat. Tunc
splantantur in locis calidis et siccis in
se octobris. cum casu foliorum passa est
et melius mense nouembri. In frigidi-
uero mense febre et maris. Et in tempe-
ratis utroque ipse satis amode transpla-
tantur biennalis in frigidis et triennalis
in calidis re-
dices autem plantarum in hac resare
non debet. Letior fiet si sepius transpla-
tetur. fimo bubulo una planta tingenda est.
Sed melius cinis in locis frigidis. et sa-
bulum in calidis. Spargetur in scrobibus ne
calore stercoreis adburnat. nam et cinis
ardet et corticis tenuitudine prociua-
re et fructuum densitate. Altis delec-
tat scrobibus pro arboris magnitudine

et internalla maiora desident. s. qdragi
ta uel quingenta pedu ad minus q. si
llia dijs folioz suoz proximis uel sui
gnis nocet arborib. Inserit aut in
se in tricho febr. mense et in pruno
ut ait Albitus. Debet aliqui circūfodi ne
cana fiat vicio senectutis. Et carnalis
longus a sumo el tricho usq. ad ymū
tempore uenis debet excudi. ut bene
ficio solis et uenti durecant que impu
tredine trisilabant. formant aut ut
lux uel ocre uel dēte pedibus stipes eaz
eleuet a tra. ibiq. diuidat i ramos q.
pior sursum trinde procedente tempore
flectent inferius et per magna lara
se diffundent. Si dura nux erit et no
dosa et stricta ut inde nucleū facile
auferri non pnt. Cortex circūdendus
est. ut uicini mali deducat humores
Alij radiaūt summa padūt. Alij terribte
radia palū de busto impmūt uel cup
mū clauū aut ferrū fingūt. que pro
bati pnt. sed ea iutilia puto et om
nacione care. Colligūt aut eas picias
excuciendo cū inter nucleū et testam
aliq. rubedo apparet. Aut cū ab extē
oribus corticibus incipiūt posse spoliā
et i acerrimū congregant ut quibda
diebus elapsis possint adiectis corti
cibus facile rmonē. De inde in area
duobz uel tribz aut qtuor diebz scdm q.
sol magis uel minus calidus fuit dī
tont ut siccant et seruabiles fiant
q. si anteq. ad soles ponant aq. lauet
pulciores et melius venales afficiū
tur. Et cū siccate fuerit utile erit o
nes perforatas a uermibz occupatas e
ligere. ut statim rumpant et nucleis
siccatis fuerit ppe oleū faciendū que
diurnitate tempōis remanentes itel
tis a uermibz consupte fuissent reliqs

aut electas seruare. Quas in arena suā
uandas obruēs uel folijs suis aridis
Vel i archa ex ligno suo facta includēs.
Vel cepis miscelis qd. etiā eis aardi
ne tollit. Marialis aut expti se ut
virides nutes putamibz suis libatas
i melle demergi et post annū virides
esse et ipm mel sic medicabile fieri.
Ut ex eo facta porio arterias curet
et fauces. Ex ligno eius fuit opna
serinea et pulchra valde et durabili
a et cetera filia uasa ad res guber
nandas. Et forte rote pro curibz et
tenaces diuq. durabiles et in his o
peribz excedit cū lignamina q. in
nosris inueniūt pibz. Ex fructu
aut fit oleū cū i stris ad hoc paris
quod est uita ualē et delectabile cri
tū in abis assūptis. Ex uno autē
corbe nucū fit teras pars nucleoz. Ex
quibus fuit xv. libz oleū si bone fue
rit. Nutes qdaz sunt virides quedaz
siccē. Virides nimis sunt calide siccis
aliq. tūlū hūiditatis hnt ppe matu
rationē imperfectam. Viride parū s
siccē et pūq. ito sūt nocue. Que mā
ducate cū ruta faciūt cū uenenum.
Sicte nō nutes calide sūt scdm auic.
in. iij. g. et sicte in pū si g. Et sūt tri
phater nūq. qdam sūt uicane tempōi
quo fuerūt virides. quedaz remote
et qdaz mediocres. Propinq. sūt hūi
de modici uentositatis hntes et qn
to magis ab eodē elongant tempore
tantū eaz hūiditas consistit eiq. uen
tositas dīat. Ideoq. tūc comeste cito
in hūores colēicos conuertit. Qui
bus itaq. uetustioribus existentibus
et uentositatē eis multo magis dīan
tur sit eaz sapor q. uetustissim. oleū
et abi nām amittūt. Nutes vilis

sto sunt cōmune n̄ cū inueniunt stōm tē
 peratū. aut tantam hātes frigiditātē
 q̄ calōi nūcū ualeat repugnāre. Idcirco
 cō tali stō fuit boni nutrimenti bene
 q̄ digestiōis. Sed calū hūitū stōm
 prestāt usionē et in colēicos mu
 tant hūiores ac fumosos capitiq̄ do
 lorem faciūt et oculorū uertiginem.
 Sed ut ab eis omne auferat nōcu
 menti mūdari eas nō ē et p
 noctē vnam in calida aq̄ pomū ut p
 tem hūiditatis aque acquirant. si
 autq̄ q̄ virides. Nūces si an̄ cibū
 cū fructibus edant cōm tē uēto
 lum corpus defendūt. Qd̄ si ex eis
 caplasma fecerimus cū cepis. melle
 et sale proficiet. mōsui tēis rabidi.
 Rursus caplasma. factū ex eis
 cū ruta et melle super apostemata
 ex colera nigra mitte ea dissoluit.
 Que etiā cū suis certe certicibz et
 super umbilicū pōte destruit aposte
 ma intussecus corpori manens.
 Corticis q̄ uel frondū sue arboris
 unū exagui esui datū cū vino strā
 guine optē subueit. et si cū aceto
 poterit repugnat febris rigore hūi
 bus. Autē dicit q̄ folia et cortex
 nucis sūt cōstrigentia fluxū sin
 guis et eius cortex adustus est de
 siccatus sine mordicaciōe. Et cū
 medulla masticata. i. nucleis viri
 dis ponat super apostema melan
 comā ulcerosum et confert. Itē
 cū melle et ruta confert torsioi
 nernorū. Et facit soda. Et oleū an
 tiquū facit enemē dolorē guttis.
 Et emplm nucis confert mamille
 apostemose. Et nutrita cū melle.
 confert stō frigido. Et cū sicibus et
 ruta est medicam̄ oibz venenis.

Diastorū p̄terea dicit quūbra nucis est
 p̄p̄e valde mala dormientibz sub ea et di
 uersay extitudinū gñatū. Et succus
 corticū et radicū eius potatus sub
 uenit difficultati urinandī ad q̄ntita
 tē vnius exagij. Et cū aceto potatus re
 pugnat febribz uenientibz cū frigore
 et rigore. Crines tingit et mundat
 et prohibet casū capillorū.

De olea

OLEA est arbor nota. Et eius q̄dē
 sūt multa gñā q̄s p̄p̄e similitudinē
 uirtutis eay numerāre nō ex
 pedit. Aerē calidū uel temperatū itq̄
 rit et in modice frigido uiuit. Sed uol
 te frigidū sustinē non pot. Terram
 desiccāt cū glarea sit admixta. Aut
 artem sabulonis cōstructione resolu
 tam. Aut pingue sabulonē. Aut tra
 nariē depressioris al̄ densioris et in
 uide. Cretā aut figuli oīno repudiat
 et uliginosam et in q̄ semp hūior ex
 istat. Et macrū sabulonē et nudam
 glaream. In eis enī quis op̄ndat nō
 conualecat. Et sitis q̄dem trax sibi
 aptus est hoc modo q̄ locis estuosis
 septentrionali colle. frigidis meri
 diano gaudet. Medijs cliuis delectat.
 In his enī cōtē p̄p̄e defluxū stillat
 ad eū hūor quē multū requirit. et ser
 retinetur cū radices eius. eo q̄ locus
 non est p̄cepta. sed late densitatis
 neq̄ ymū. neq̄ arduū patit locum
 q̄ in Jmo nimia est aquositas. In ar
 duo pauca. In locis calidis et siccis
 octob̄. et nouēb̄. frigidis nō febr̄
 et martij mense plantant. Que uel
 p̄stinis cōstituende sūt. Vel sūi lo
 cum scribibus tenē delectat. Seru
 tur aut aut ex radicis plantis aut
 ex stipitibus euulsis et ad inferius

laceratis aut ex ramis. Pullulat enā
a nucleo sue amurce. sed a plantis et
ramis in terrā infixis melius conuale
sat. Propter quod miratus fuit vir
gilius ramū oliue q̄ fere sicut vide
batur pullulasse cum iterrā fuit in
fixus. Que cū ponūt in pascuo aut
scrobibus decisis capitibus et brac
hijs et in truncum redacte usq; ad me
surā cubiti vnius et palmi in finē
to terre fosse defigant locū palo an
tea depimente. Ordei grana sū pala
diū subter iaceant. et amputet hīs
quicquid putri aut arentis inuen
tū fuit. Et tūc capita eoz luto uelā
tur et musco vinculis quibuscūq; co
stricta. Sed maximū beneficiū est ut
proficiat incremento. si partes rub
ra uel aliter notent quibus oppōite ste
terant et cōn eas simili ratiōe po
nant. cū plantant in scrobibz. fiat
quior uel tribz pedibz lato et duobz
profunde. In quibus ubi lapides de
sūt glareā misceat et stercois. Siclau
sus est locus modice que ponūt emi
neat sup̄ tram. Si uero pecora formi
dant altiores trūchi esse debent.
Si oliuetū instituas sint a se discre
te viginti quq; pedibus uel viginī.
Omnis subinde tūc eas herba uella
tur. Et quotiens se Jmber infunde
rit. frequentissimis fessionibz solli
citant et subinde ducta a trūcho
terra atq; p̄mixta in aliquāto altio
res cumulos congerat. Si aut fru
mentarius est ager quē et pinguis
quē conserimus oliuetā inter se qua
dragemis pedibus distent. Sed macer
vigens quimo. Cui proderit siordi
nes in satione dirigamus. Si pūcia
in q̄ plantare desideras indiget oliuet

et non est unde planta suatur. semina
riū faciendū est ut ibi rami ferta in
ali in modū sex quipedale reponant in
post quinquē potit. Valida planta tūc
fert. Pleriq; aut qd faciunt atq; u
tilius est radices oleaz que i siluis
plepaz sūt aut i locis desertis i cubi
ta le mensurā rectas in seminario si
placūt aut soluto disponūt et ad
mixtionē stercois adiunāt q̄re pue
nit ut ex arboris vni radiabz nu
merosa planta nascat. Inserit in
se et rami quidē in trūco subtili in
sito illico conalescūt. hāc inscio fit
optiū per vindemias ut ait Cato. Co
lunt aut ut in singlis mēsi bz que
sūt in seminario uel i scrobibz no
uelle pascunt. Cū uō adoleuerint
ter in estate uel bis ad minus fodi
eas oportet et oibz erbis circum
nascētibz liberari. In locis aridis
aut repidis nise Januarij octobz
ablaqueande sūt olea ita ut eis a
superiori parte hūor possit induci.
Omne solole colomeli p̄cipit ouelli
Paladio aut placet dimitti paucas
super ac solidas. Ex quibz uel in
ueteritate miris loco dēlecta suadat
uel melius nutrita et aggeste terre
beneficio et suas hūtes radices ad
oliuetū faciēdū sine seminarij cura
tūsserat arbuscula. Eodez octobris
mense locis frigidis et exilibz ster
coranda sūt oliuetā. Muscus sem
per radat ab eis et putent ut co
lumella dicit. Octo annoz etate
tūssacto Paladio aut videt vnoq;
anno sicca infructuosa cū aliq; ubi
litate nascētia resecari debē. Cui
magis assentio. Aut etiā Paladius
egregie q̄ hec arbor amat mediociter

ab humore suspendi. Scalpi assidue. Leta
minis uertate pinguesce. Ventis ele
menter feriali agitari. format ut
paucos heat stipites et parū eleuen
t ut in altū et ut plantā qñtū po
terit diffundat. Accidit oleis ex via
nitate aleaz plantaz plimūqz necum
tū eo q ipā olua plimo hūdo indi
geat. et ideo quicquid inx eam plan
tat sibi nut̄mentū subtrahit et ipā
malesentiam facit qre oportet plātas
propinqs euellere. nec ibi aliquas
dimittere. Item vult diligenter custo
diri a bestiaz accessu quaz corrosio
eaz plurimū ledit. nec radat cortex
eius quia tūc exsudaret et efficitur
sterilis et arida. Sicut nocet sibi pl
mū tñsitus quozcūqz eo q conuulsa
ta in tñsitiā trā et indurata non p
mittit ad eam ascendē sufficientē hu
morem qē fodienda et stercoreanda
est. Non vult aut hec arbor irigari
fontibus uel riuis eo q talis aqua
grūis est et cito fluit a radice deorsū
sed potius pluuijs gaudet que aq
uaporosa et statū fumat in radices
ipius. Si sterilis est olea gallica te
rebra perforabis tūc duos frangere ar
boīs ab australi parte ramos eiusdē
magitudinis tolles et stricte in fora
men utrūqz onices. Vel lapidē uel
pini uel quercus palos. et absisto eo
q superabit luto paleato curabis o
culū. Si sine fruge luxuriat oleaster
palū radiabz eius infige. Qd si fruc
tus arbor leta non affert terebret
gallica terebra usqz ad medullam
impresso foramine cui oleaster infor
mis talea uehementer ardet. et ab
laqueate arbori amurca infusa. Vl
uetus infundat urina. hoc enī ve

lud coctū sterile arbores uerant. qē
tū durante malicia inserē oportebit.
Mense nouembri olua colligit cum
varia esse cepit. Vel māibz vel exaridē
do cū prius suauit ne ledant ma
ramusculi. Ipsis enī lesis sequenti an
no plimū fructū derogatur. Ex q
pmū fiet oleū. sed cū tota nigrescet
melior est. et illud qd spei mēto p
stauit fundendi uertate compensat
Aristo^{les} aut dicit. q nūq perfecte ma
turescit i arboze. et si per mltos
annos ibi erūt. sed ut uerā et tem
pletā consequitur maturitatem. Opor
tet ubacque complete de arboze p plu
res dies in una congerie coacient. et
sic per opressionē mutuā confortato
calore et retento ad intēiora ad ple
nā maturitātē pducunt. Plinius uō
dicit q qd diu i arbōe pmutant tan
to meliores fiūt semper enī reassumūt
et debilius cadūt. Varro scribit q olea
de q fit oleū. debet congi aciat p dies
singulos in tabulato ut ibi medio ci
ter fracescat. ac primus quisq acer
uus demittit in sex vicibus ad uasa
olearia ac trapetas et submittit mo
le olearie. que ex duro et aspro lapi
de. Olea leta si diu nimis fuit ina
ceruus calore fracescat itaqz si
nequeas maturē conficē in acuis in
tande uentilari oportet. Itē scribit
cato q oleū ab amurca sepe rā oportz
q cito pōt. Nam oleū qñto diutius in
amurca stetit tam detrimū erit. Itē
dicit q olea purganda est a frondi
bus et oī imūdiā ante q oleū fiat
Item scribit varro q amurca et hui
virtutis q si de ipā nimis ponatur
i agro trāz denigrat et sterile facit
si modici ad agriculturā uehementer

pertinet. Et cum radices arborum infunduntur
solet. maxime ad oleum et ubique in aqua
herba nocet. Amplius scribitur carbo
vestimenta ne tinea tangat amurcam
tercoquinto ad dimidia unguento fundum
arborum. et extrinsecus pedes et angulos
ubi ea aruerint uestimenta adito et hoc prodest.
Si hoc feceris tinea non nocebit
Item lignea suppellectilem omne si unguento
non putrescet et cum ea terseris splendor
dior fiet. Item enea omnia unguento sed prius
extingito bene. Postea cum unguento
extingito splendor erit et erugo non
erit molesta. Oleum si in vas novum idem
stans et amurca ita uti est andapla
prius colinto agitatoque dum ut bene bibat
id si feceris vas oleum non bilet et oleum
melius faciet et ipsum vas firmitus erit.
Olive quedam sunt domesticae et quedam
silvestres. Et domesticae quedam sunt a
caute virides. quedam mediocres. s. rubee
vel varie. Quedam nigrae et maturae. Aer
be virides nihil vel parum habent adhuc
ventositatis sed aquositate tamen et haec
sunt terrestres et ponticae frigidae et siccae
unde sunt stomachi confortantur et ventris
constipantur et ad digerendum tarde et
corpus quod nihil nutriunt. Sed has olivas
quidam preparant cum sale et aceto alij
cum aceto tamen et haec sunt frigidiores et te
nuiores quae colere acumen exanguunt et
virtute appetitivam exantant maxime si in
medij accipiantur. quae virtuti digestivae
obedientes stomachum valde confortant et ven
trem stringunt. Cato scribit eos optime
usui condi si sale sint conficite diebus
quinq. et tunc sale exarillo si biduo in sa
le posite fuerint manent ydoneas solem
calidez sine sale inde fructum condere.
Nigrae quidem maturae calide sunt et tem
perate. unde quae ab eis est multa

nutrabilis & grossius mollificans stomachum
tarde ad digerendum et facile ad egeren
dum. Et tarditas quidem digestivae fit pro
ventositate in stomacho lubricante unde prius
usque digeratur de stomacho descendit et nunquam
in coleram rubeam convertitur. Medio
cres vero minus nigrae et acerbis
sunt nocuae pro ventositatis suaeque pon
ticitatis puritate. Oleum quod de olivis
fit aliud est recens novum de olivis
fructibus expressum. Aliud vetus quod
dum de fructibus manavit. Cognosca
tur autem laudabile oleum odore si odo
riferum. In sapore si sit optimi saporis
cuius s. ponticitas in lingua sentitur
acuminis indigentis qualitate quia quanta
ponticitatis habet tamen frigiditatem et sic
atque pertinet et ob hoc stomachum confortat
Proinde antiqui assimulaverunt istum
oleo rosato illudque in multis passionibus
olei rosati in vires dederunt. Oleum quod
recens ex olivis nigris et maturis.
Calidum et humidum est mediocriter stomachum
mollitum et ventris. atque in coleram
rubeam convertitur quod non longe ab o
livis maturatis sunt omni caret ma
licia quo ad aliquid detinebit ponti
citate. Sed ablata penitus pontica
te fit notabile atque in malos humo
res convertibile. Quod si multo magis
inveniantur ut saporis fiat asperioris
ac horribilioris inconueniens erit
esui tamen medicinae utile Varro scribit
cellas olearias ad pretem coleram habere
fenestras sed cum ad frigidam

calida

De Piro

PIRUS est arbor nota et eius
quidem diversitates infinite
et in quolibet civitate diversa
inveniuntur pira Ideoque infinitate ac
etiam multitudine obmissa varietates

tem gñales dicā. Nam qđaz maturantur
mense Junij. quedaz Julij. quedaz aug⁹
ti. quedaz septembri. quedaz octobri.
Et quedaz tūc collecta et seruata in se
quenti tñ maturant⁹ estate. ut pira
regina. Hec arbor omnē celi statum
puit. nam in calido frigido et temperato
aere satis congrue oualescat et fructu
tum profert. In macra et pingui p⁹
terra plantari. Verū in macro arido
et arido solo pira minora et diuina
erūt. et ipse arbores parue. et qđ uetus
tate consupte et maxie ubi saliedo est
et amaritudo terre ad ipaz radices.
In leuo aut pingui et dulci solo valdū
arbores et fructus nobiles et plurimos
consequēt⁹ et maxie si tale solū in la
teribz montū uel in planis prope
montes sūt in quo piroz arbores
sūt plantare non enī in talibz locis de
generabit hec arbor nec in se aut in
fructibz de tali panet defectū. In locis
aut a montibus multū remotis nūm
um hūidit et aquosus erūt arbores ma
gne et frondose. fructus qđ ipaz tur
gentes et virides aut vino colore aut
res et eoz odor et sapor quodāmodo
insipidus et obtusus. Plantari pnt
rami piroz ut de oliuis dicit⁹ et eod
modo et qñq tardus est euetus et nō
perfecte fructificant. Item plantant⁹
pira. et nasci quidem nō ē origi
nem suā repente nā. sed hoc homi
expectare longinquū et nō domestica
sed siluestria nascent⁹. Melius ergo
est ut piroz plantas radicataf fam⁹
spania uō inter ipas arbores ut op
time oualescant. triginta pedū esse
debent. In aridis et sicis locis men
se octobr⁹ et nouemb⁹. frigidis febr⁹
et maraj. Tempatis uero utroq tpe

congrue pirus plantat⁹ aut etiā tñs
plantat⁹. Inserit⁹ conuenienter i piro
agresti uel domestico et in malo. In q
bus optime prouenit. Itē in spina alba
et coctano. sed in his ad debitū aug
mentū prouenire non pōt. Itē in qđ
daz alijs arboribz in sita compndit. sed
inutiliter et ideo hoc obmittit. Potest
aut inseri hec arbor sub terra uel sup⁹
eam in x⁹ terram uel i altū scdm distic
tionem traditaz i libro scdo cū in cōi
de insitionibz loquutus fuit. sit eius i
sino sub cortice et in trūco fisso. Item
in amedani uel salicis pira pforata et
sub terra sepulta. Item per illū modū
quī emplastratio noiat⁹. Itē per illū
modū q dicit⁹ ad bucellū. hor aut
medoz doctrinā in libro scdo suf
ficienter ostendimus. Assidua gaudz
fossione. ac letamis ubertate pingues
cere. format⁹ aut ut unū solū hēat
stipitē q usq ad octo uel decē pedes
aut plures erigat⁹ a terra. Itiqz ramo
z diuisio procuret⁹. Acidut pirus m
ta nocumenta que cū eoz annis noia
ta sūt in huius libri pñcipio cū loq
remur i cōi de arboribz. Et colligū
t sine periculo si rami debiles alacres
congruis fimbis cū fortioribz alligē
tur. Inferiores uō cū stalis et scalis
nibus exonerent⁹. hec enī arbor ual
de fragiles hē arboramos. et casu col
ligentis expositos. et maxie cū ad e
tate decrepitam incipit declināe. Pira
colligūt⁹ diuisis tpeibz scdm diuisa
tē maturacionis ipoz. Et cū estina tūc
colligunt⁹ cū odore et colore sibi ppo
maturitate pēndūt⁹. que qñq duobz
aut tribz diebz ante leguntur videli
cet apparentibz pñis maturatis in
dicijs plūibz suabunt⁹ diebz ad usū

¶ si sint vltia maturacione collecta. Que
 uero in fine maturant' antiū p' yeme
 seruatura octobri mēse legant' sicut tē
 pore in lune descensu. seruat' pira si a
 caducis diligenter electa integra et ppe
 dura et aliquā vinda obruta inter pa
 leas uel frumenta ponant' in loco tñ
 obscuro et siccō. Alij cū tenacib' suis
 statim electa p'ccatis urceis condiderūt
 et orib' uasculor' gipso clausis aut
 pice ipā subdino obruta sabulone tēxerūt
 Alij pira que se nō contingēt
 in melle seruauit. Item pira diuisa
 & grana purgata in sole siccant' et in
 terra salia manē p'mittunt'. Postea
 i aqua pura biduo macerent'. Vel in
 sapī. vel passo. et vsui reseruāt'. Vi
 nū sit de p'ris si concussa et sacro ra
 vissis condita ponderib' p'mant' vel
 p'lo hoc in hieme durat. sed postea
 accestat estate. Acetū de p'ris sic fit
 Pira siluestria uel asperi genis in annu
 lo seruantur matura per triuū. De
 inde mittunt' in uasculū. cui fontana
 et pluuialis aqua miscet'. et optū uas
 per triginta relinquit' dies. ac subin
 de qntum sublatū fuit ad vsu accen
 tantū aque ad temperacionē addatur.
 Liguamen de p'ris sic fiet. Pira mati
 rissima cū sale calant' ubi carnes eorū
 fuerūt resolute uel i capellis uel i uasculis
 fistilibus p'ccatis q' condunt'. Post
 mensem tertiu suspense hec carnes liq'
 rem dimittūt saporis iocundi et colōis
 albidupli. Ex ligno p'ri pulchre assides
 seu tabule fuit que optime lenigantur.
 Ex quibus multa opera congrue fuit.
 Pira quedā siluestria. quedā domestica
 sūt. Siluestria frigidiora duriora et
 sicciora et magis pontica sūt domes
 tica. Rursus pira quedā sūt acerba

pontica. et que matia dulcia. Acerba pon
 tica q' oia sūt de nō siluestriū. Et sicut
 confortant ventremq' constipant. Et sūt
 frigida et siccā. medicine non mūmen
 to conuenientia. Ideoq' oportet ingenia
 ri ut mollescant et asperitatē amittant
 videlicet elixent' aut sup' aque calide
 fumū suspendant'. Aut operta pasta
 assent'. Aut cū melle condiant'. Plate
 arnis dicit. q' pira siue cocta siue di
 uisa cruda sūt ventrē constipant.
 Et si cocta sūt in aq' pluuiali et pot
 ta super os stōi opescūt vomitū ex co
 leta. Et super pōta fluxū ventris con
 stringunt. Pira dulcia matura tempe
 rate opilationis sūt. q' minus cetis
 frigida sūt. Quappē calefaciūt et au
 gent digōnem. Valentq' in his quorū
 stōi frigidi sūt et siccī. habent autē
 pira proprietatē. q' si cū fungis quo
 quant' omne auferūt lesione. Preapue
 si siluestria sūt p' ponticitatē suā. Cinis
 arboris p'ri agrestis hitis in his qui
 fungorū sūt omestione suffocati multū
 ualet. frondes p'ror et rami siptici
 sūt solūmodo. sed p'ror sipticiat' an
 aquosa dulcedine mixta est. Auiē di
 cit q' pira siluestria exsiccata consoli
 dant vulnera

De Pruno

PRUNUS est arbor nota
 et eius quidē diu'sitates sūt
 quia quedā est domestica. et
 quedam siluestris. Et domestice qdam
 faciūt pruna alba. quedam nigra. q
 da rubra. Aerē desiderat tepidū p'ri
 cipalit'. Et frigidū satis congrue sub
 stinē pot. loco gaudet leto et hūido.
 Et silr lapidosus et glariosus inuat
 lonis. letamen recusant q' ex hoc fruc
 tus vermiculosos et caducos faciūt

Secunt ossibus suis antimo mense
nouebit solo putri et subacto vel mi
nus obuiant. Ossa eadez ponit et fe
br. sed tunc sunt per triuul hinc ma
ceranda ut cito germinare cogantur
Cui rei proderit si in seminario nui
ant ut postmodu elapsobiennio m
ferantur. Ponit eadez mensibus et
plantis quas sumemus ex radicibus
aut radice matris. Radicibz eni ponu
tur fimo oblitis. Hec arbor no mul
tuz profundas querit sordes qz no
multu in profundo radices figit n
multu magna spacia quia se inuice
pari impediunt. Inserit in se et psico
et amigdale si eam degeneret reddit
et parua. et in se recipit amigdalū
et malū scdm quosdam. Et optime p
fici et muniacum. Extremo marcio
fit eius insitio. vel mense Januarij
anteqz gūma eius incipiat lacima
re. sed ego etia mense febr. expertus
sui sepe optime prouene. Iuuat se que
ti hūore et assidua fossione. Exirpa
de suis soboles a radice. Exceptis recti
bus qui seruabunt ad plantas. format
aut ut unū solū habeat spiritū nō mul
tum eleuati a terra. Si a languida
est arbor pruni amurca cū aqz cōlitter
temperata radicibz eius debet insidui
aneres ex furno et maxie sermento
z. Si poma decurrūt oleasteri opuri
terebrate in fige radia. Si vermes
aut formicas patit curit ut sup de
arboribz in cōi. Pruna siccant in so
le sissa in tribus uel quatuor partibz
circa ossa. Alij i aqz marina uel i aqz
feruente recent. Icta pruna temer
guē. et inde sublata in furno faciūt
aut sole siccari. Ex prunis sunt op
time sepes et utiles qz sua spissa pul

lulatione. spissas eas et fortes faciūt
et fructū habūdantē prebet. Et cū
duobus uel tribus aut quatuor annis
elapsis incidunt. quidaz sonibz re
relictis. multos preparant. vineaz
palos et igni sacrificiū habūdantē
sed ut diuersay prunay sufficiens
habeat pro sepius faciendis copia.
nihil erit vilius qz tempore maturat
eaz pueros ad for et plateas mittere
ubi uendunt et a personis vilibz ome
dunt. quia oia ossa cuiuslibet genis
inuenta colligant et hec siccata sup
dictis temporibz plantanda sunt.
Ex quibus quatuor uel sex simul in
seminario poni pnt ut cū qualuerit
ad fasinas sepiū cōferant et sulcos.
Prima parū nuerūt et alba quidē dūa
sūt ad digerendū sō noctua. sed exigū
um solitina. Ideoqz cū sint grossa nō
debent medi n grandia et perfecte ma
turata i arbore. Et prima nigra que
daz sūt domestica quedaz agrema. Rur
sus domestica quedaz sūt nigra pfecte
maturiata et dulcia. quedam cruda siue
acerba. dura viridia et pontica. Et que
daz rubra. s. media inter ea. Nigra p
fecte maturata et dulcia minus sūt fri
gida et magis hūida. Nay eius frigidi
tas est in initio pmi gradus. hūiditas
vero in fine. Platearius m dicit qz sūt
frigida et hūida in q. gradu. Et auē
dicit qz sūt frigida in principiū si et hu
mida in fine tū. Stom hūctat ventrē
mollit. et coleram rubrā dissoluit et
proicit. m si eis nimia et amur sō
nocent. Cruda uero dura. viridia et
pontica pessima sūt in medicina. et ci
bo. dux eni sō valde nocuū est. et
minime nutrit atqz fatigat. Rubra uēo
magis sūt frigida et minus hūida. Agres

tia minus scripta sunt. Ideoque valet ad
diarria et disintiam. Et quida ea mata
colligit scindit per medullam et ad solem
siccant. aceto aspergit et in vase reponit.
Et hec etiam magis non siccata virtutem
frigidandi habet. et intestina leniendi.
Vnde valent in acutis febribus. et acutis
egritudinibus et ad ventris aspra-
tionem ex humore colerico. Et si sunt
viridia tenent ad edendum siccata. coquantur
in aqua. et pruna comedant et aqua
bibant. Amicus dicit quod guma eius est sub-
tilissima et mulsissima et glutinissima et
consolidat vulnera. Et cum ex folijs pru-
nox colunt os prohibet fluxum fieri
ad utramque amigdalam et uulva. et est bo-
na pro scriptoribus ut dicit Isidorus

De Persico

PERSICVS est arbor nota que
pruna est cito in arescit et pro
tempore uiuit. locis quibuscumque
provenit sed pomis et frondibus et
durabilitate precepta sunt. si celum cali-
dum solum arenosum et humidum forant
frigidis non et maxime uentosis in-
teferunt si aliquo defendantur obiectu
Mense nouembri in locis calidis. Ceteris
vero Januarij persia ossa in pastinatis
aeris sunt ponenda. binis vel uno a se
pedibus separata. Et cum ibi plante exar-
uerint transferantur et non amplius quam
duobus palmis uel tribus secundum Paladium
obruant dum terrena sunt germina her-
bis per sepe circumfossa liberentur. Planta
binam recte transferamus. breui scilicet non
a se longe statuende sunt ut inuicem a se
calore solis exaruant. Januarij et febr.
locis frigidis. nouembri. calidis. Persico
inseritur maxime cum terra succulis pul-
chrioribus et prope arborem seu stipitem na-
tis. nam ea cacumina uel non tenebunt

Sed diu durare non poterunt. Inseritur
in se in amigdalos vel pruno aprili me-
se vel maio locis calidis. In italia vero
madio exeunte et junio persicus in oca-
lari potest quod emplastrari de persico
desuper trito et emplastratis plui-
bus gummis et tunc eo modo quo dictum
est. Ego autem inueni eius insationem
in pruno factam mense februarij optime
renoualere. Ablaqueande sunt per annu-
num et suis folijs stercoreante. Item
plantande sunt ut putria et arida in
virgulta colantur. nam si aliquid unde
rescemus arescit ut Paladius ait.
sed apud nos experientia condidit. pri-
mo si rami virides loco incongruo na-
ti tolluntur pulchrior et melior efficitur
arbor sed forsitan in sua regione loca e-
rant arida nimis. hec arbor ardore
solis arescit et ideo cumuletur aggestio-
ne frequenti. Vespertino inuenitur humi-
re et obiectis defendatur umbraculis ut
idez Paladius dicit quod intelligit in locis
nimis calidis et siccis quia in nostris p-
tibus spatium non eget. Vnum solum si-
pitum habere debet a terra medicum ele-
uatum. languenti arbore uentis sicut fecit
aque mixtas oportet infundi cum pri-
mas stercois ingerat. Persico velud
modo diximus fecit vini cum aqua per-
mixte vel quod magis prodest aqua in qua
faba decocta est ut idez Paladius scribit
Si uermes parituri omnis amurce mix-
tus eos extinguet vel leuissimum urina cum
aceti tercia parte confusa. Si poma
caduca sunt & raditi eius mudare vel
trito lentis vel terebrati amicus ut
ait Paladius affigat vel terebre in
medio palus salicis impingat. Si po-
ma rugosa creabit aut putria circa p-
mum trichum cortex recadat et cum inde

medicus humor effluxit Argilla uel pa-
leato luto plaga tegat. Con uia p[er]u-
fertur proficere sp[er]tra ad ramos sus-
pensa Persica seruant si detractis os-
sibus in sole siccant. Itē detractis ossib[us]
melle conductur et saporis sunt
iocūdi. Itē seruā di cūnt si um-
bilicū eius gutta p[er]as calentis opleue-
ris et uale clauso reponis. Persica fr[uctus]
et hūda sūt in scdo gradu flegmage-
nerant. Ieiuno itō sūt edenda et post si-
nū uetus odorifer est potandū. Persica
diuidunt in duo. quedaz enī sūt gros-
sa mollia et hec sūt magis aquosa et
frigida et hūda. Et quedaz sūt pua-
solida et dura et hec sūt magis terres-
tria. s. magis frigida et quodāmodo sic-
ca et maxie si non fuerit p[er]fecte i ar-
bore maturata et fuerit oīno acerba
et cruda. frondū eius suctus potat
lumbiticos cucurbitinos eicit. Idē facit
si ex ea cathaplasma fecerit umbilico.
Et scdm auic. suctus foliorū eius i au-
rem inmissus vermes interficit. Matūa
sūt bona itō et in eis est virtus facien-
di appetitū cibī. Et oportet quidem ut
non comedant post cibū qm corūpū-
tur post eū et corūpūnt ipm sed p[er]-
cedant ante cibū. Et sicut sūt tarde di-
gestibiles et non boni nutrimenti qm
sūt multi nutrimenti. et matūra
leniūt uentrē. et i matūra strīgunt

De Palma

PALMA est arbor ferens dan-
los aerē desiderat calidū aut
temperatū. Nam in climate
calido ante yemē maturat fructum
sed i frigido quod est quātum uel
sextū clima non maturat n post hie-
mē ad p[ri]ncipiū ueris aut estatis ani-
sequentis. Sed cū septimū clima pu-

lulat. sed p[er] frigus nō cōualescit. sed ē
uetus dicē q nec in sexto climate uinat
et in quito difficile. Terrā solutam et sa-
bulosā requit. nāz constat locū nullū pro-
pe fructibus utilē in quo palme sponte
nascunt. Serit plantis ap[er]ili mense uel
maio ita tñ q qñ planta p[er]it circa eā
uel sub ea pinguis terra fundat. Item
serit mense octobrē semine uel ossib[us] dat-
tilorū nō uetē sed recentū et pingūm
In cuius seminario terre omis miscendus
est. Nōndū est tñ q ex vno nucleo
vix vñq palma crescent ualeat sed po-
tione ex multis simul positis. Et hoc ē
q plantula que ex vno orit adeo debi-
lis est q trūchū q arbore portare pos-
sit facere nō pot. Multe aut plante si-
mul exorte et p[er] p[re]ssionē sibi in-
cem continuare p[er]ficiūt illū arbore
trūchum. Adhuc cū nuclei et semina
aliarū plantarū hēant uirtutē pullulatāz
qdā in sūmo qdā in pmo. quedam
in circuitu. et quedam in medio nucle-
us palme qui est os dattili hē q ad or-
so suo et ibi est foramen strictū et ali-
quātulū longū per quod germen suū p[er]-
gredit. Quare optia plantatio eius ē
q hec ossa in saculo lino in sabulo po-
nat. Et quātū fieri pot foramen vni
foramini alii applicet. ut plantula
vniū fortē penetret plantā alii. et tñ
vires multarū cōiūctē p[er]fectiorē faciat
arbore. Palma enī unius uirtutis non
p[er]ficiat cū p[er] sexū q est in ea distinctior
q in alijs plantis. tñ et p[er] ligni de-
bilitatē. Item palma masculus nūq
facit aliquē fructū. sed plantatus mas-
culus p[er] feminā inclinat se ad eā
ita q tangit rami maris et femine
et p[er]imit bifurcatio ramorū femine
ramos maris et tūc recte palme rec-

dūc a se iuncem & tūc femina caput n^o
 flām aliq̄ emissā a melle masculo sed
 virtutē ipsi. Sūt autē h̄ ostendūt ope
 ra rusticorū qm̄ cū longe ab iuncē sit
 plante masculus et femina abstrahē
 ramos masculū & ponūt super fēiāz
 et illa in furcis suis opmūt eos et cō
 apit ex eis. Cū autē stat femina fruc
 tu bonista puentū qui spm̄ et hūo
 rem masculū ducit super fructus fēie
 maturant fructus. Non autē est arbi
 trandū q̄ ista maturacione et impre
 gnatione fēia idigeat qm̄ ex plūibus
 seminibus planta oualesat quia tūc
 plures masculas i virtute et suba inse
 hē. Annua uel bina debet trāsseri mē
 se junio et julio inchoante debet assidu
 e circumfodi ut urigatione continuos
 estatis vincat ardores. Aquis aliq̄
 tulū salis pulme inuant. Si eḡ est
 arbor fecis vni veteris ablaqueate
 oportet ifundere. vel radia sup̄ radia
 capilamenta decidi. vel auncū salis in
 terfessis radialibz pmi. Hec arbor dif
 ficile crescat et longissimo tpe vuit.
 et ante centū annos fructus nō facit
 vt dicit Plinius. Et est sciendū q̄ fructus
 dactiloz nō per conlidones dependēt a
 ramis eius. sed potius hīs sedes q̄sdā
 i quibz imediate super ramos consistūt
 Et q̄ mirabile est in vna siliq̄ pferit fr
 tus suos et ramulos i quibus fructus sui
 consistūt. que siliq̄ non in superiori pre
 aperit. sicut fit in siliq̄ rose et lilij &
 aliq̄ multoz floz. sed aperit inferi
 ex parte rami et cadūt postq̄ exierint
 dactili. Et rami super quos sūt eo modo
 quo aperit siliq̄ papauis et perū. In
 supmo autē cacumine hē hec arbor cap
 sam in q̄ est suba mollis que multū ac
 cidit ad subam dactili. que cū absadit

palma arescat. Dactili calidi sūt et hu
 midū in ij gra grossi sanguis gnatum
 et diffiales digestionē. facili m̄ sicut
 sūt digestibiles et magis vniā p
 uocantes. Sed illis assuetantel epat
 ac splenis atipacionē duriciem atq̄
 grossiciem et tumore patiūt. Egingi
 uis et denti bz sūt nequi. Et colore
 in ore stōi faciūt

De Pino

PINVS est arbor nota. q̄ cre
 dit prodesse oibz que sub ea
 sūt. Amar locū gracilem sepe
 maritimū. Inter montes & saxa vas
 tior et procerior inuenit. Ventosis
 et hūidis locis arbor sūt incremen
 ta leuora. sed hūc gñ deputabis ea
 spacia vel montes que alteri vtilia eē
 non pnt. Excubis ergo ea loca dilige
 ter atq̄ purgabis et frumenti more
 semen asperges ac leui sarculo curabis
 opere. Nec plusq̄ pulmo debet abscon
 di. Et nata non trāsserūt q̄ nō faci
 le compridūt et vix crescūt nec aliq̄
 tempore in cadant quia moriūt. Et
 loco rami siue radialis mase alia nō
 nascunt. Serit igit nucleis suis aq̄
 per tridū maceant calidis et siccis re
 giombz mense octobr et nouēbris.
 Frigidis uero et hūctis feb et mar
 tio. Aliqui dicūt fructū pmeū trāsla
 tione mitescere. sed illi plantas hoc
 modo prouocant ut prius multa se
 mina in caliculis fimo et tra repletis
 obtrūūt que ubi processerūt relicto eo
 quod solidius est auferūt alia. vbi
 uisū ceperit incrementū tinaz plan
 tam cū ipis caliculis trāsserūt qbz
 fractis in scrobe indulgent radicalibz
 largitatem tñ terre eque sterco ad
 missent. Seruandū est aut ut radix

cuius que una et directa est usque ad summi-
tatem eius possit integra et in lesa transier-
ri. defendenda est arbor tenera a pecore
solu ne calcetur inualida putatio non el-
las pini arbores m. p. monet ne spata
incrementa duplent. Item fertur q. s. b.
eius cortice nascuntur facile vermes q.
lignu corrodit et destruit. Et ideo lon-
giori tempore durat si sepe corticebo
spolietur. Noces pinee usque ad mensē no-
uēbris in arbore esse possunt. Maturores
pinee leguntur. prius m. q. patescant nu-
clei qui n. purgati durare nō possunt. Tū
aliqui in vasis fictilibus novis terra
repletis cū testis suis asservit custodiri
Pinea calidi et hūda in .iij. Et scdm. amic.
est calida et hūda in .iij. Virtutē hē
leniendi hūctandi & aliq. tūlū aperi-
endi. Optimus usus est laborantibus
in spūalibus et apostemate ex frigido hu-
more. Asmaticis et sicte tussientibus.
Ethicis et consupis sangnem augmētat.
Libidinē incitat. Per se pōt. dari vel cū
syropo vel electuario. vel m. abis. Cō-
tussim valet cortex exterior cū pmo
pinea ab arbore sūt. si dequoquat
bene in aqua et postea super carbōes
ponat ut patiens fumū recipiat.

De Piperē

PIPERIS arbor parua est. Et na-
scitur et optime fructificat sub
canaro. & in pmo climate ubi
est multa adhūctio solis et preapue de
monte cantoso ut dicit ysidorus dicit
etiā q. eius siluas serpentes custodiunt.
sed incolē illius regionis tpe matū-
rant siluas incendunt et serpentes
fugunt. Et ideo grana piperis q. nāl-
erant alba efficiunt nigra et rugosa
sed diascord. dicit q. sara remi collec-
tum ponit in cribano. Et virtus ge-

neratua auferatur et non possit i. alijs
parabus mudi feri. In locis etiā tpris
etiā nascit. sed in eis fructū nō facit et
ideo apud nos q. plantatio et industria
nullius utilitatis existit. Piper calidū et
siccat est in .iij. g. virtutē hē dissoluen-
di et consumendi. Puluis eius narib.
appositus stermitationē prouocat et cē-
brū a superfluitate flatu mūdificat
vinū decoctionis eius et fiam siccat spi-
ritualia mūdificat a glutinoso humore
Et miro valet cō frigidū asma. Puluis
etiā eius cū ficibus datis digestionem
confortat. Sanguineis et colicis non est
utilis usus piperis. Dissoluit etiā et q. q.
iduat lepram. Itē puluis eius sup carne
positus eaz corrodit. Amic. dicit q. cum
melle positus in palato est remueniens
ad squinancā et pulmōnē mūdificat. Cū
aceto bibitū et limitū est bonū aposte-
matibus splenis. Itē prouocat vrinā et ci-
at fetū cū fortitudine

De quatuor Rōnē et Ceruo

QVERCVS ROVER ET
CERRVS. sūt arbores magne
que sūt ferē eiusdē nature.
Multaq. soliditate hnt in soliditate
et duricie lignoz et forma folioz et fr-
tū. Naz omnes producit glandines
Omnesq. profundas multas et mag-
nas radices faciūt. Sed i. arbor forma
differūt. Naz quercus breuē facit sti-
pitē & ramos magnos ab omī pte
diffusos. Rouer stipitē facit directū
et altū cū paucioribz ramis. Ceruus
vero stipitē facit longissimū et valde
rectū et paucos ramos. Hec arbores
terā solidā et durā aut mediocē que-
rit et montuosam vel montibz proxi-
mam. Resolutā vō et aquosam et p-
cipue sabulosam refugunt. Seruntur

glandibz suis in seminario uel in campis
aut ripsis fossay positis mense Januarij
vel etiā mense nouēbr. Colligunt glan-
des tempore quo mature ab arbore ca-
dunt et ad solem siccate siccant^r suan-
tur pro cibo porcorū quibz est valde cō-
ueniens cibis. Omnes p̄dite arbores
laboreris sub terra diu durabiles cō-
petūt. Sup̄ terrā uō rōuer est optima
cetere minus bone. Glandes frigide sūt
i. j. g. Sicut in ij. Non utim^r eis in cib
homī sed porcorū qī sūt digoni in obe-
dientes et uentriū constipant^r et iō
valent disinterie et vlcenbz intestinorū
et fluxui sanguis. sed nō vīmā puocat
et corporis sunt nutritiue qī quedam
gna. tardeq; de stō descendūt. et capi-
tis dolore faciūt p̄r fumū eaz ex stō
ascendentē. Sed eius superficies multū
est sūptica. Et sūt ipaz arbor galle vñ
valet ad sanguis fluxum mulieris. It
apocima eaz quēt intestinorū vūlū
bz. Puluis etiā eoz obustoz in loco
mulieris imissus humores putridos
fluētes desiccat. Amē. dicit folia eaz
sūt vehementis sūpticitatis. Et sūt
quidē glandis ofert in p̄r ap̄ribz
calidis. folia p̄tēa glandis faciunt
coherē plagas cū terūt^r et pulueri-
zant^r desuper. Et galle eoz hūmūt^r ruz
aceto super impingūt et auferūt eaz
Et puluis eaz spargit^r super aq̄ et bibit^r
ad vūlnera intestinorū. Et ad fluxū an-
tiquū. Et sūt qū pōnt^r in medicinis
conueniens est ad hāc operationē.

De Sorbo

SORBVS est arbor nota.
cuius fructus duplex est. Vide
licet paruis rotundis et h̄ ex
femina prodat^r. Vel maior pax lon-
gus et acutus q̄ ex mascula procreat^r

Amant lora hūda & p̄xiā frigidū
et in montanis vel locis p̄xiis mon-
tibus magis q̄ in uallibz remotis a
montibz delectat^r. solū pinguissimum
desiderat. cuius iudiciū certissimū facit
si frequens nascat^r vbiq; Mense febr̄
et Janij et martio locis frigidis. Calis
vero octobr̄ et nouēbr̄. Sorba serūt^r
egregie ita ut matura in seminario
ipsa poma pangant^r. Plantas et si q̄
pōnt^r uolūt^r hēbit arbitriū dūmodo
calidis locis mense nouēbr̄. Tempat^r
Janij et frigidis martio inclimate dis-
ponat. Planta est t̄sserenda robustior.
Sorbem desiderat altiorē et sp̄na lar-
giora. ut q̄ illi maxie prodest a uentis
frequentibz agitata grandescat. Men-
se aprili vel vltio martij sorbe inserū-
tur madoneo in spina alba. Licet in ea
parua p̄tueniat sub cortice in trūco
vel ut puto etiam i malis competen-
ter inseri pōt. Gaudet irrigacione tē-
poribz siccis et assidua fossione. for-
manda est ut vñ solū haluat tri-
pitē circa decē pedes vel duodecim
elevatori a terra. Si uermes p̄ciat^r
in festos. qui i ea rufi et pilosi q̄ solēt
intēna medulle secare. Aliquos ex his
absq; arboris iniuriā incendio viano
cremari debere. Paladins ait quo gñē
alij credunt^r fugere vel perire. Sorba
suant^r hoc modo lecta dūora et pōta
vbi mitescere ceperūt. fictilibz usq;
ad plenū claudunt^r vitcolis gisso te-
super rectis et bipedanea scrole loco
siccō sub sole mergunt^r ore pueris.
Et desuper spissius terra calcant^r. It
secta per tres p̄tes siccant^r in sole et
seruant^r. Vel per medū diuisa siccā-
tur cū volūmus vti aq̄ feruenti
macerata reuūficiūt sapore iocūdo

Aliqui cū pediculis suis viridia lecta sus-
pendunt locis opacis ac siccis. Ex sor-
bis maturis fit vinū sicut ex prunis. lig-
nū sorbi est solidū non corrugineū. sed
facile frangibile quē optime leuigatur.
Ideoque valde conueniens est operibus vaso-
rum ligneorum et assiduū que super faciem ter-
ram et politā requirunt. Ruberū tamē
habet lignū. Sorba frigida et sicca. Ven-
trisque constipantia et si sint perfecte ma-
turata. **De Zezulo**

ZEEVLVS ē quedā arbor
parua multū scabrosa cuius
folia quā in vno ramulo sunt
coniuncta siquē tempore hiemis ab ar-
bore cadunt. Eius fructus silis est bac-
cis rosarum vel fructus oliuarum. vnum
tamen habet os. Eius lignū est interius
ruberū valde pulchrū et solidū. Ideo
fuit ex eo instrūta musica et papueki-
tate que fuit ex eo optime. Aerē de-
siderat temperatū non frigus formi-
dat. Exrit nucleis suis in seminā-
o mense nouembri aut februario satis et
diligenter nutritis que cū conualu-
erint biennio vel triennio trāsserunt.
Serit etiam etiam plantis super radiabz
matris natis. Inscm ea posse puto ī
spina alba. Et forsā in pmo mense fe-
bruario et Maray sūso ligno. et formatur
ut vnu habeat stipitem per sex pedes vi-
ciū. elenatū a terra. Colligunt autē
zezula vindemiarum tempore quā rubedinem
vel varietatē ostendunt que quidē va-
satis sunt delectabilia adedendū me-
dicū tamen durante.

De ZANIPRO

ZANIPRVS est arbuscula pua
satis nota que aerē calidū aut
temperatū desiderat et terrā
arenosam solutā et fere sterilem. &

maxie orit et fructificat in litore maris
aut in montibus quā sterilibz in quibus est
terra soluta que lima vocat. In locis nal-
de calidis aquosis et uallibus non vuit.
quia nimia humiditate corrūpit et nu-
trimento sicco et modico sustentatur.
Huius arbuscule due sunt species videlicet
mascula que ī altū erigit et valde modi-
cū fructū facit. et femina que vix trāz
quā serpendo ramos expandit. que miro
modo quā omni tempore anni fructifi-
cat et fructū maturat. Itē est tria spes
valde pulchrior et melior cuius fructus
est rubens et grossus ut parua cerasa
sed fructus superioris speciei est niger
et paruis. Hec arbuscula siluestris
et in dictis sponte nascit local. tamen si quis
eam plantare desiderat nucleis suis se-
rat vel plantulis eradicatis de loco ma-
tris quo uoluit trāsserat. nec eius radi-
ces multū sub terra remigat que nec
fossione letat. si locus fuit nimis ad-
hustus. Mense februario vel maray est se-
renda. Putari aut formari non eget
si quis masculā velit pro voluptatem
aliquā in altū extolere. Colligit eius
fructus cū suce sine sua nigredine vel
rubedine maturitatē fatetur. Eius
lignū pulchrū rubeū et quodāmodo
varū est et odoriferū. Apertque veribus
que suū sapore carnibus in ipsis assatis
conferre dicuntur. fuit ex eo cocleā
satis pulchra. fructus eius calidus
et siccus ē. et multū valet ī frigidis
tissimū omentus et vino coctus. si
vinū bibat et ipse fructus edat.
Rami eius cū fructu et frondibus in a-
qua vel vino cocti et in vasa ex mu-
ta infecta cū ipso vino uel aq. calidissi-
ma et positi et opilato vendone in
cadez agitati vasa mirabiliter liberat

Ipſiſq; ſapore & odore laudabile preſtat

**DE ARBORIBVS nō fructiferis
et de nā & utilitate ipſarū**

EFFICIENTER dē
est ſup de arborib; fructi-
feris & de cultu & utili-
tate ipſarū. Nūc autē
dicet bꝛuiter de omi-
bus arborib; & fructib;
infructiferis que reperiūt in pꝛib; mꝛis
et de utilitate ipſarū ſm eūdem ordine
alphabeti. **De Abiete Amedano arexe**

ABies piella **Auorno & agno caſto**
et arexe q̄ eadem arboꝛes ſūt
non enī tollūt. & in lapidib;
et locis vinoliſ magne valde proueni-
unt. Et omnes directe mꝛo modo ex-
tollunt in altū. frondes virides omni
tempore hnt. Ex ipſis ſūt arboꝛes et autē
ne magnarū nauium quibus mille alie
arboꝛes ſufficiūt pnt. Optiē ſūt in oib;
operib; ſicis edificiorū q̄ leues et rigi-
dū diu durabiles ſūt. Et aſſides facit ex
eis vtrq; plūmā domos exuber exornat.
Fuit etiā ex eis vaſa vinaria tam mag-
q̄ parua. ſed i eis facile vinū in acetum
mutat. ſed arexe pꝛapue operit ſicilis
in quib; aqua deſert. nā abies et piel-
la per eā facile uiciant.

De Amedano

Amedanus que alius vocat̄ est
arbor que non colit̄. ſed in locis
paluſtrib; et aquoliſ pꝛapue re-
lectat̄. fabricis ſutilis est. ſed neceſſaria
ſi hūidus locus fundamentis paludis ē
Nāz ſub terra illico radices viridis inſix-
a emittit. & ingroſſata ex plūib; palis
prope poſitis et in vñū corpus redactis
fertiliſſimū et diu durabile fundamētū

facit. Itē ex ea conuenienter maſoia
ſūt et paraſides q̄ rariſſime accidunt
crepant.

De Aſero

ASERVS est arbor ſatis mag-
que in alpiſus inuenit̄. q̄ optiē
compent ſaſſis. Paſſilibus
et maſorijs faciēdis et coſeant̄ et vici-
lis et oib; delicatis opib;. q̄ eis lig-
nū est albū et ſolidū & valde politi-
efficit̄. ſed eius paſſides facile ppter
calore ſonduntur. niſi facit̄ ſint de q̄
terio. i. ligno in q̄tuor ptes ſaſſo. Aut
de nodora. i. neruoſa radice.

De Adorno

ADORNVS ē arbor parua que
ſilē tū alpes orit̄. Cuius media-
nus in oib; aut potib; datus
mirabiliter ventrē laxat.

De Agno caſto

AGNVS est arbor caſtus est
fructu. i. arbuſcula parua. q̄
oī tempore viridis reſpit̄ i aq̄
ſis locis magis et in ſicis minus. Et
eius lignū est dux. Et folia eius ſicut
folia oliue. ſed ſūt leuora. Calidū est
et ſic. in .iij. g. Et ſcdm Auē. in pmo
et ſic. in .ij. folia et flores operit̄ vñū
medicīne. et magis flores q̄ folia. Et
flores quidē agnus caſtus vocat̄. q̄
in vere colligunt̄ et p annū tñ ſuan-
t̄. Et virides maioris ſūt efficacie q̄
ſicati. Dicit̄ aut agnus caſtus quia
libidinē reſmendo caſtū vt agnus la-
torē reddit. Lectus enī ex eo ſtatim li-
bidinē ſtrigit prohibendo proſtutionē
et virge erectionē vt dicit̄ Auē. ſomē-
tentur etiā genitalia ex aq̄ decoſtionis
eius. et ſuctus potet̄. Cōn gomortam
decoſtur modicū caſtoꝛei in ſucto eius
et ter in potū. Itē folia et flores eius

dequoq̃atur in aceto addito castoreo et genitalia cataplasment. Et nota q̃ q̃dam extinguunt libidine inspissando sp̃ma ut semen lactuce psilū. cili melones cucumeres cucurbita portulaca aceti camphora et filia. Queda i amēdo sp̃us et consumendo sp̃ma ut ruta maiorana. Agnus castus ammi nū. Calamentū et aneti. hec em̃ sūt calida et aptina et ventositatē extermīat & soluit. Itē fementū factū ex aq̃ decoctionis aq̃ casti matricis exsiccit superfluitates. Et ip̃i angustat orificiū. Cōn litargiam valet decoctio agni casti apij et saluē in aqua calida. si ex eo fortiter capitis posterior pars fricet. Amē. dīc q̃ suffumigantur muliebria cū uehemens desiderū cōitus adest et liberant. Et eius folia fugant venenosa.

De bullo

BULLVS est arbor parua que solidissimū corticē et pulcherrimū lignū h̃t. que pulchris frondibz et viridibz semper uetata est. Ex quibz domiclella ferta faciūt. Plantari pot̃ non solū si plantule radicate de stipite matris euulsa ponantur sed etiā si rami eius denudati frondibz infigant̃ in terrā. Ralura huius ligni quia frigida est et sic decocta in aq̃ putri costringit fluxū ut dicit Dioscorides. Tingt etiā crines si eius decoctione sepius lauant̃. Ex ip̃i ligno fiūt optimi pectines. Et coelestia et manubria cultelloz. et calculi et tabule terre. Et omne opus p̃mū q̃ pulcherrimū lignū suspendi regit recipit enī et retinet cōmode omne formam.

De bullo

BULLVS est arbutula pua que in aruē flumī orit̃ que pulchras valde virgulas et multas emittit. Que colligit̃ de mense aph̃i cū succus in eis mouet̃ et extoriant̃. Quā fuit ex eis cortices et cauce amū et casei sāt di et seruandi. Et canistra i quibz panis portat̃ et fructus. Itē ex radicibz eius ligant̃ manubria fulcū et falanēloz que ad inodendū ligna et putandas vineas nōia sunt.

De Cypressso

CYPRESSVS est arbor nota & pulchra que semp̃ viridis existit et ideo in claustris mōchorū et fratru plantant̃. Eius lignū est odoriferū et pulchrū et ex eo fiūt pulcherrime atq̃ odorifere assides q̃s homines libenter ponūt infundis mīstoz mīstoz ut lūti zitare et alioz. Et morbus operibz delicatis hec arbor ut ait amē est calida in p̃mo gra. et sic in q̃. Et quida dicit q̃ est frigida. folia et mix eius stiptica sūt et eius folia delet morpheā et consolidat̃ vulnā & mix eius et confortat̃ neruos et roborat̃ mollificationē et stringit̃ est. Et decoctio nucis cū aceto delet dolorē dentiū.

De Arundine

CANNA SIVE ARVDO nota est. Terrā desiderat modicoiter hūdam et pinguem. Canera fiūt hoc modo videlicet q̃ pastinata cōlitter terra de mense febr̃ et b̃ uissimis sarobibz vno pede distantibus canaz oculi per sarobes singulas obruant̃. Si calida et sicca p̃uina est valles hūdas et iriguas opus est deputac̃ canetis. Si est hūda regio locis medijs instituant̃. sed sicut villaz subditis ligonizant̃ ut iunce. Et ligonibz

ut equalitate terre madunt de mense octo
bris et nouebri. Sed si qua sunt antiqua cane
ta mense februario siccantur ita ut que sunt in
radice purganda et putridis male porrec
tis et si qua gignendi non habent oculos
Ex canis sunt pali et pice vinearum. Et
storia quibus inter se domus pauperum
distinguntur. Et semper autem sunt vehemen
tis in frigiditate. Et folia canne radix et
cortex conferunt alopecie. Et absterunt
sordes. Et radix eius cum cepa siluri ex
hibet carni infixa. Et lanugo que est flos
eius quando cadit in aure facit euenire sordi
tatem quando iniscat in ea et non egreditur.

De Genesta

GENESTA est quedam arbuscula
adeo parua quod pliniam ad herbe a
nimam nam accedit que in mon
tibus et locis maximis oritur. Et flores
facit valde pulchros quibus profectus domi
celle utuntur. Et ex ramunculis eius de
ficiantibus iuncis prout palmites vinearum
ligant. Et super fasciculis ipsarum vermes
syriaci positi componunt nidum suum qui
uocatur folixelus. Item ex genestis pot
est fieri stipula que loco canabis uel lini
succedere potest.

Fago

FAGUS est arbor magna nas
cens in alpinis ex qua optime
sunt lancee et cellarum assides
et librorum. Item fabricis utilis est in sic
co sed humore corrumpitur. Ysidorus
autem dicit quod glans siue fructus fagi
est multum dulcis et nutritivus. Eius
medulla mulieribus est multum ami
ca et gressus impinguat. Turdus et co
lumbus conuenit et eos nutrit. Eius li
gni suba multis operibus est apta. Sed
non multum durat quia a uermibus libenter
corroditur. Sed est multum necessaria uitae
ara si nondum a uermibus corrosa est.

quod ex eius cane vitru cum aliorum quorundam
appositione per ignis calcinationem separa
tur.

De Frascano

FRASCANUS est arbor satis ma
gna quia in pinguibus et humidis
nemoribus delectatur. Eius lignum
satis igni opacit. Et est optimus pro arui
lis negeti et tinaz et salis curru
Item hedi ficiis opacit exsiccata non viridis
Dum in terram non contigit quia statim
humore corrumpitur. Eius etiam silua de
in terram vel quantum annum in asa optat
pro vineis profert piceas. Plinius
autem dicit quod folia frascani sunt uulua
conueniunt. Nam si uero expresso po
tari dato conueniunt spiritus siue anxia
tur. Tantaque ei vis est contra spen
tes ut eius umbram uespertina vel
matutina non attingant. Et sic in
igne et si frascani folia ponit serpens
in ignem libenter quod in fraxinum fu
git. Et eius cortices et folia uentris
stringunt. Et uomitu ex defectu vir
tutis continentur semper. Si cum aqua pluui
ali et aceto coquantur et si stomacum com
ponant. Et est arbor ca et sic in i
g. ut dicit Plinius.

De Fraxinagolus

FRAXINAGOLUS est arbor
fraxino in frondibus et ligno
silis que in locis domesticis seu
cultis delectatur. Hec arbor fructus
quemdam siue granula parua producit
que nigra sunt quando matura existunt
et valde dulcia sed quando nihil super ossa
pulpa habent. Item exsiccata multis men
sibus conseruantur.

De falsano

FALSANUS est arbor parua que
in sepius oritur. Ex cuius ligno
sunt optime fusi et viellaz
archetti. De Junis et taxis

IVVVS. i. taxus ē arbor parua q̄
in alpijs et montibz eis p̄mis
invenitur que optia est p̄ labilis
lignis et arcibz faciendis

De Opulo

OPVLVVS est arbor satis que
lignū h̄t valde albu et pulcrū
q̄i assero silat. Ex quo sunt
optima uiga boum in asoria et per
aphides. Et assides p̄ delicatis operibz
faciendis. **De Populo**

POPVLVS et ALBARVS q̄i
idem sunt in magnitudine et
frondū forma. sed populus
magis in altū extollit. Et eius ligm̄
non p̄lit. Albarus uō magis p̄latā
ramos extendit. et eius lignū est
albius et et pulchrius p̄stidit. fac
endis. Edificijs in suto satis opetur
licet longissimo tempore in eis non
durent. Locis hūdis et sapie p̄
populus delectatur in montibz et locis
saxosis aut cretosis durāe nō p̄nt
Plantantur ramis annualibz vel bienna
libz. aut etiā maioris etatis in terra
fixis. et facillime op̄dunt. Itē optum
est allex modū et quocūqz uerunt in
osure fragmina inde q̄i siluā sp̄ssam
nasa. Pot̄ etiā hoc euenire ex pullula
tione radiā que cū p̄ssam arborē
vniūsam occipitā frām insup̄sione
eius p̄pter qd̄ etiā p̄late arbores in
ueniunt. offese uineis et frum̄tarijs
agris. Populus hoc h̄t p̄p̄u q̄ si es
tūo putet. t̄p̄ facile perit aut in
firma aut scabrosa efficit. De autē
autē populus eo q̄ in alba pullulat ad
modū populi ut dicit Isidorus.

De Rosaria

POSARIA nota sunt. Ex eis at
quedaz alba et quedā rubra

sunt. Et itaqz quedaz domestica et q̄dam
siluria. fortes constitunt sepes. q̄ mil
tas et fortes h̄nt spinas. et om̄s adeo
retortas q̄ uolentes p̄ eas ingredi ren
net uolenter. sed rubra rosaria debi
les uirgulas et spinas produant.

Plantantur aut plantulis et uirgulis i
pias p̄uicias diuisas in seminario sūt
aut semibz. Et semina q̄dem sunt que
in pomule eius rubee sunt collecta. q̄m
maturitas ad plantandū apta cognoscat
cū post vindemias colore fuscū et mol
liorem q̄ndam h̄nt. Si q̄ sunt antiq̄
rosaria circūfodiūt et ariditas reci
dit. vniūsa. Itē que rara sunt possunt
uigaz p̄pagine reparari. Rosa fit est
in p̄mo ḡ. sicut i. ij. uiridis et sicut ope
tur usui medicine. Sicut autē aliq̄n
tulū ad solē et p̄nt p̄ triennū suari.
Cū receptio rosaz inuenit. sicut p̄nt
de sunt in medicinis. q̄ facilius contr
runt. Ex uiridibz autē fit mel rosati
et sicut rosati. Electuariū de suto
rosaz. Sinupus rosatus. Oleū rosatū
et aq̄ rosata. Mel rosatū sic fit. Primo
mel dispumat. deinde colet. Postea de
addant folia rosaz abiectionis spiritibz
q̄bz albis que sunt in p̄te inferiori
Et minutati in alba ponant. Et fiat de
coctio aliq̄ntula. Et signū decoctionis
est odor et color rufus. In septē lib̄s
mellis una rose ponat. Per. v. ānes
seruari pot. Et h̄t uirtutē confortandi et
ardm̄anitate op̄dificandi ex melle. Cō
petent dat. Aegmaticis. Colicis. et
melancolicis in jeme et estate. De
bilitatis cū multa facta ex aq̄ et
melle rosato. Ad mūdificationē stōi ex
frigidis hūoribz. Mel rosatū cū aq̄
decoctionis seminis femiculis tribul
granis salis additis. Vel sicut nicolaū

fit hoc modo. Succi recentium rosarum libra una ponatur et in calabo ad ignem posito cum bullie ceperit viridum rosarum cum fortibus vel cultello in assarum libris quatuor addantur et dum bullient semper agitentur et in fistili vase repositis quanto magis tenebitur tanto melius erit cum frigida confortat stomachum et constipat et cum calida mundificat. Datur in mane et meridie. Eodem modo fit mel violaceum. Et valet typice febricitantibus cum calida aqua datur. Zuchay rosaceum sic fit. folia rosarum viridum pistata bene terantur et ponantur in vase vitreo per xx dies ad solem et cotidie moueantur ut bene misceantur in quatuor libris zuchay et libra una rosarum ponatur. Et potest per triennium suari virtute habet constringere di et confortandi et valet contra dysenteriam et diarrham ex debilitate virtutis contempnue factam. Item valet contra vomitum colicam contra syncopam et cardiacam passionem cum sit ex calefactione spirituum alium datur cum aqua rosata. Electuarium de succo rosarum sic fit. R. succi succi rosarum. an. xi. et. 3. iii. Sandali turgidum. 3. vi. spody. 3. iii. diagridij. 3. xii. camphore. 3. j. Tempora ad modum electuarij. Cum syrupo facto ex zucharo et rosarum succo. Et datur cum aqua calida ad modum castanee in matutinali hora. Valet autem contra guttam calidam et colicam rubeam purgat. Et conualescentes et escanarios cotidie purgat sine molestia et reliquias malorum humorum qui ibi remanserunt potenter educit. Syrupus rosatus sic fit. Quidam decoquit rosas in aqua et in tali aqua rosata addunt Zuchay et faciunt syrupum. Alij autem faciunt ponere rosas in alio vase habente strictum orificium et super infundunt aquam feruentem et dimittunt ibi stare

donec aqua sit rubra et in faciunt syrupum. Alij conterunt rosas virides et succum expriment et in tali succo faciunt syrupum viridel et succum expriment et in tali succo faciunt syrupum et hoc est optimus. Et non quod syrupus factus ex recentibus rosas prius aliquantulum laxat postea constringit. factus vero ex siccis in principio et in fine constringit. Contra fluxum ventris et vomitum colicam datur cum aqua plumali vel rosata. febricitantibus post minutionem cum aqua frigida potui datur. Contra syncopam sile secundum Nicolaum sic fit. Accipe rosas recentes et pone in vase per se et caldario pone aquam donec bulliat et bulliente super rosas predictas infunde et postea vas ipsum rege ne fumus eruat. Ex quo aqua ibi refrigerat rosas inde eice et alijs recentibus aqua bullitam eandem iterum super infunde mutando rosas donec ante aqua illa rubra fiat. De hac autem aqua quatuor libras accipe et ibi quatuor libras zuchay infunde cum aut bullie inceperit albumen ouorum aliquot cum aqua frigida multum donec spumescat concutias et illam spumam in syrupo bulliente spargendo infunde. Et cum quia nigrescit illa spuma receperit suauiter cum cazia remoue et iterum alium infunde donec clarus fiat syrupus. et cum ceperit syrupus quia filum facit. sed cum digito tetigeris aut cazia dependentes adhaereat coctus est. valet calori et sititati febrilium. Sicut reprimat confortat et constipat. Eodem modo fit syrupus violaceus et syrupus venifarminus. qui valent contra maximos calores in acutissimis egritudinibus. Oleum rosatum sic fit. Quidam decoquit rosas in oleo rosei et coquant colant. Alij terunt rosas

virides et in oleo et vase vitreo soli expo-
nunt per dies .l. et hoc est bonum. *Sm*
Nicolai fit hoc modo in duobus libris o-
lei cois abluti libris .j. viridum rosarum
aliquotulum ponat in olla posita plena
super ignem. in caldario pleno aqua suspen-
so et tam diu buliant donec aque
tertia pars minuat inde quod demum al-
bo panno lini immissis torculari expma-
tur. Eodem modo fit violaceum sambu-
cinum et myrtinum oleum. Et valent ista
olea contra acuitas et per acuitas inur-
ta super epas et pulsus. et tempora et
plantas manuum et pedum quoniam calorem
extinguit. Aqua rosata fit multis modis
Nam quidam habent patellas plumbae quam
ponunt super quodam testeo inuerso cui
est ab una parte hostium unde sub eo
ponatur ignis. Et inter testum et patel-
lam ponatur cinis grossitudinis digi-
torum et duorum ne aqua saporem fumi ac-
cipiat et circa testum est fornacella p-
ua de lapidibus et luto facta. Demum
patella rosas impletur. et capellum
plumbae ponitur super ipsam. ita quod uer-
sus partem unde aqua rosata egreditur
aliquotulum pendeat et ignis continuo
sit sub ipsa patella. tantumque rose dis-
tantur in ea quod in eis humiditas sit
consumpta. et tunc reuertantur et aliter
centes in eorum loco ponuntur et in aliquo
vase vitreo sub pipio capelli posito aqua
reapitur. Deinde in ghiscarijs ad solem
posita quibusdam diebus de quoque da re-
linquantur et seruantur. Alii uolentes o-
nem saporem fumi et odorem euitare
in aqua rosata ponunt patellam plumbae
et capellum in cacabo aqua pleno. atque
ita fornacella disposita quod ab una parte
possit in eo aqua immitti que loco eius
ab igne consumitur succedere possit et.

hoc est optima. Et quidam in filo folia
rosarum posita in vase vitreo et suspenso
ne rasi ex aliqua parte adherant soli expo-
nunt et desuper adeo claudunt quod vapor
rosarum exire non possit. et hoc est melior quod
esse possit. tamen valde parum et cum nimio
labore fieri possit. Habet autem virtutes
confortandi et constringendi contra fluxum
ventris et uomitus colericum de-
aqua rosata simplex vel aqua decoctionis
masticis et gario foliorum et papue contra
fluxum ex debilitate virtutis conten-
tue vel acumine medicine quoniam ipsam
mis ducit. Sinapizantibus et cardiatibus
patientibus datur in potu et aspergitur
faciei et subleuat cutim. Rose siate
manibus apponit cerebrum confortat
et reparant spiritus. Contra fluxum ventris
ex colera datur aqua plumbalis in qua
rose sint decoctae. Ad idem valet empla-
strum ex rosas et albume oui et aceto
posito super renes et pectinem. Contra vo-
mitum. fiat decoctio in aceto et spon-
gia marina intincta. ori suo supponi-
tur contra sinapem. datur aqua decoctionis
rosarum. datur etiam pulvis in ouo sorbilli-
te contra ruborem oculorum si sentiat punctu-
ra valent rose coctae in aqua et cura
plasmate. Auerna dicitur flos rose que
interius reperit. valet autem contra fluxum
ventris vomitum. Item pulvis eius linte albus
super positus humiditate eius consumit
Et nota quod succus rosarum viridum in va-
se vitreo potest suari per annum. Auicenna di-
cit quod rosa rectificat fetorem sudoris quoniam
in balneo admiscetur. Et emplastrum
de rosas coctis et contritis et non ex-
pressis posuit super apertam calida soluit
ea

De Rosmarino

ROSMARINUS est quedam ar-
buscula pua odorifera quae sepe

84
 he frondes virides et q̄ assilat gam
 pro et scope. In marinis locis papue de
 lectatur. et ideo Rosmarinus appella
 tur. Plantat aut plantulis de matricis
 radice dimulsos. Jte ramus in terram
 fixus his mensibus q̄b̄ alie sunt pla
 taciones. Calidus et siccus. sed exces
 sus eius nō determinat in gradu. foli
 a eius et flores operit medicine et flos
 eius dicitur antos. Unde diantos elec
 tarianū fit hoc modo ex eo. Arbuscula ip
 sa etiā lanotides de vt detrolibanos.
 Unde ai istoz receptio inuenit folia
 debent poni. Flores aut aliquantulum
 desicati ad solem per annū suant
 sicut et folia. virtutē h̄ confortandi
 ex aromaticitate. dissoluēdi ex calite
 Extergendi mūdificandi osuendi ex
 siccitate. et diaforencā ex caliditate
 Cōn sincopi et cardiata datur diantos
 cū vino. Jte fiat decoctio floz in vino
 et tale vinū datur patienti. Cōn frigi
 ditate stōi et digestionē confortandaz
 det diantos vel vinū decoctionis flo
 z et mastice. Cōn dolorē intestino
 z et stōi ex ventositate det vinum
 decoctionis eius et ammi. Et cōn
 cerebri frigiditate fiat eius decoctio
 in vino et p̄iens capite coperto su
 mū recipiat. Cōn hūiditatem uue
 aceti vel vinū decoctionis eius gar
 garizet. Cōn stāgūz et dis flores v̄
 saltē folia decoctā in vino cathaplas
 ment. Ad mūdificationē matricis
 et conceptū uiuandū. fiat fomētūz
 cū pūdenda. Flores aut decoctionis
 in oleo supponit sibi mulieres. Seq̄

De RVBO

RVBVS notus est. Competit se
 pibus faciendis q̄ eas fortes
 & spissas et pingues facit

Sed per se non multū competit n̄ pla
 tas arborū uel alioz spinoz admixtas
 habeat q̄bus sustineat. q̄ adeo sint
 solide q̄ nō flectant et destruantur
 ab eo. Plantant aut plantulis suis
 que facile inueniunt vbi capita tangūt
 terrā. q̄ ibi statū radices emittūt. Jt
 plantant seminibz suis matie collec
 tis siccatis et vsq̄ ad initū ueris ser
 uatis. et tūc seminat. fructus eis
 sūt mora que mulieres et pueri com
 medūt. sed optima sūt pro poras.

Rubus calidus et siccus est ut q̄dam
 dicit. Constantinus tū dicit sumita
 tes eius esse stipticas et ualet cont̄
 usturas et calida apostemata. Unde vi
 detur q̄ sint frigida et siccā. Contra
 ruborē oculoz cū riones eius cū vitello
 ouoz conterant et addat croco. oculi
 supponant. Cōn quacūq̄ usturas cēa
 munda resoluat. postea addat oleum
 rosati deinde succus carionū eius
 eius in maiori q̄ntitate. Cōn calida
 apostemata folia sup̄iaz trita cū aq̄
 rosata superponat. Cōn disinteriam
 succus carionū eius cū aq̄ odei per
 cristere mīat. vel excaionibz cum
 albūe oui et aceto fiat Emplastrum
 super pectinem et renes sicut uicio
 frigidor. Lenticula aliquantulum exur
 ta in succo eius datur ad manducandū.

SALIX est arbor nota. sic dēa
 eo q̄ plantata salice in altum
 salit. hec arbor in locis humi
 dis et arenosis sine solutis delectatur
 et multā radices profunde facit. Plan
 tat optie sine radiabz si terra perfora
 ta cū palo aut cū foraterra planta
 biēnali in parte inferiori acuta forā
 mini fortiter imprimat. et vsq̄ q̄

ad superficiem foraminum ex sabulo implica-
tur. vel terra soluta. si terra ubi planta-
tur cretosa fuit. deinde creta supponat.
Quod si soluta est terra in qua plantatur sus-
ficiat si eadem impleat foramen cum mul-
tu proderit si eisdem cardinibus quibus
in salice steterat opponat. sit autem eius
plantatura de mense octobris et nouem-
bris aut febris et melius mense mai-
is. Cum tam ipsas plantas super salice
adhuc existentibus viridis succus se
infundere potest. Et autem plantatis me-
se aprilis et maii abradat quicquid
in stipite preter superiorem oritur prem-
terea aut quocumque quarto anno incidant
omnes equaliter sex pedibus super terram
ipsius formaret stipites et proceriores
producere prius et longiori tempore du-
raret. quod hec arbor non in ramis est
fecundior quanto est tunc propinquior &
est ad incidendum aptior. Vix tamen si est
in loco aialibus exposito magis tunc
corrosionem ipsorum. Qui octo uel x
pedibus a se invicem distare debent
ne si nimis spisse fuerint superfluis ubi
bris perimant ea que seminant in
agris. De tercio in tertium annum price-
ciduntur. ubi subtiles sunt salice quod
flores tribus vel quatuor digitis remo-
te ab eo madant rotunde uel non
multum oblique. Et quicquid est in sa-
lice sicut uel mortuum amputetur. ne
fiant in eis canaze remote. sed pau-
latim per omnia latera diffundant. hec
enim modo prius proceriores et minus
ramosas efficiunt. et tempore longi-
ori durabunt. Et non. quod si eo anno quod
non madant amputentur vimine
que inutiles remanentes manus
suscipient incrementum. Ex ligno
salicis solido per prius faciendis non

ablato sunt trales et matie satis bone
pro domibus. Et ex grossis sunt assides
et cuncte et per assides per papsides et
scissoria. et multa vasa vinaria. Ex con-
cauis uero sunt aluerna et simile et stana
Exptis sunt vinee. Et ex eis et vimi-
nibus sunt sepes et clauis curiaz
et multa alia utilia. Hec arbor com-
petit usui medicine secundum corticem folia
et flores. habet autem virtutem solidandi
et constringendi. Contra diffinitionem suam
expressus ex folijs et potui datus vi-
contra ulcerationem intestinoz ex di-
sinteria facta detur pulvis corticis
eius obustus in potui aliquo. Item pul-
vis ulcerationes exteriorum prius conso-
lidat. Item pulvis ut testatur. Dialco-
des cum aceto potui datur. Et cum aceto
cataplasmatos nervos et poros cu-
rat. Item folia salicis respta aqua pone-
da sunt cocta aliter febriantes. y-
saac autem dicit. floris seu seminis sali-
cis hanc esse virtutem ut si quod illud in
potui supererit filios non generet sed effi-
cit infecunda.

De Sauma

SAVINA est arbor satis p-
ua. que semper viridis est.
et habet folia quasi apresso filia
hec arbor satis comode vivit in omni
loco et libenter plantatur in viridarijs
et claustris religiosorum. quod circulis et
prius circa eam positus ramos undique
ducenter expandit. Plantatur autem
ramis sicut de busso dixi in terra
affixis. hec arbor calida et suta est
in. iij. g. Cuius folia operit medicine
P biennium servari potest vinum decoctio-
nis eius valet contra calorem stomachi et intesti-
norum. Item decocta in vino contra transgus-
turantes cataplasmata et valet contra

90
Jliaci dolorē. est enī diaforetica et di-
uretica fomentatio ex aq̄ decoctionis
eius i vino valet q̄ p̄dicta. et etiā mē-
strua puocat et fetū mortuū educit.
Itē decocta cū oleo et suppo^{ti} idē meli⁹
operat⁹ q̄ renascent ex frā cā valet si
fiat decoctio eius in aceto et vino &
fumū patiens recipiat.

De Sambuco

SANBVCVS est arbor nota.
que in sepibz nascit⁹. Et ramis
interz in fixis plantat⁹ et
facilime sp̄ndit. Ex cui⁹ ligno grosso fi-
ut artus vel medicē. Et ex grosso li-
gno nō nodoso fiut sagitte et fusi.
Item fiut i canelle tinacior et uegeti⁹
ex eius ligno. Virtus eius est calida
et sicca in ij g^o. Medicine opetit p̄r
cortex eius. fo folia et flores. Virtutē
hē diurenciam attractiua & purgati-
ua. Cōn cotidiana p̄cedente purgacōe
ante horā accessioms det⁹ vinū deco-
ctionis corticis mediani sambuci. Item
succus sambuci perse datus cū melle
lunibz interficiat. Ad mensruā
prouocandam succus corticū pessari-
get⁹ vel folia cataplasment⁹. fomentū
ex aq̄ salsa decoctionis corticū eius
tumore pedū soluit et dolore exfoz
partū.

De Sicomoro

SICOMORVS est q̄daz arbi-
cula pua q̄ exsimilatur san-
guini in forma ligni q̄ pul-
chras valde p̄ducit virgas. Et eius
cortex pulcherrim⁹ adeo adh̄eret lig⁹
q̄ eo fiut pulchra manubria cultel-
loz et nascit⁹ in nemoribz p̄p̄ alpes.

De sanguine

SANGVINIS est arbor site-
parua que multū pullulat
in sepibus et eas valde m̄spit.

lat sed spinis caret et solidas virgas
producat. Ex quibz fiut breuexelli ad
auiculas capiendas. Et vimine ip̄ius
texendis telis op̄ime fiut. Et fructu
eius fit oleū pro comburendo.

De Spina alba

SPINA ALBA est arbor sat p-
ua. que op̄ia est pro sepibus
q̄ valde acutas hē spinas nō
i radiabz per agros pullulat. Et i se-
libenter recipit insationem. ne spilla
et Pirus et malus in ea facile comp-
hendūt. sed ad debitū augmentū per-
uenire non p̄nt. p̄pter ineq̄litate ma-
gnitudinis eaz. Lignū hē albū et so-
lidū. Ideoq̄ opetit p̄p̄scidibz et coelea-
rijs. frigida et sicca est in ij g^o et eius
decoctio asert instis iuncturaz & po-
dagre. Et confert mollificationi strū.

De Spina iudicaica

SPINEA IUDICAICA melior est
oibz pro sepibz. q̄ in quolibet
folio duas hē spinas. Vnam
videlicet rectā magnā et acutissimā
et alia parua retortam. et spissam sua
constitutōne pullulatione constituit
sepem.

De Spina ceruina

SPINA CERVINA nō multū
opetit sepibz non est bene spi-
nosa. sed ex optimi pro vine
is fiut pali q̄ sub trā longo t̄p̄ durat.

De Stropa

SCOPA est arbusta valde pua-
siliis q̄ ganipro. Cui⁹ indix
rotūda est et adeo dura et no-
dosa q̄ ex ea optimi fiut caphi.

De Tanariscus

TANARISCVS ē arbor ca-
et sicca in fo g^o. Vinū deco-
ctionis eius valet ad opila-
tionē splenis. & epatis. Itē strangu-

riā dissoluit. Et plus in alio cocta. Ad
idē valet frequens bibitis cū vase ex
tali ligno facto. Cortices autē maiōis
efficacie q̄ folia. **De Vīmo**

VILIVS est arbor nota que
plantat̄ plantulis cū radia-
ly inuentis que facile cōua-
lescūt. hec arbor est optiā ut vites
super eaz ascendunt. Ex ligno eius fi-
unt trales et maxie domū. licet
nō diu durent in eis. Itē fuit mu-
zoli rotay. et fusoli molendinoz &
scale curmū. Itē fuit magi ad lig-
scindenda et vasa vinaria stringen-
da q̄ tenax est et nō facile sandit̄
lignū eius. Itē fuit furte et furcho-
nes. Et competit ad oīa mīstra que
tenacitatē hnt ut potius curuent̄
q̄ nūmpant̄ aut sandant̄. Et folia q̄
de eius optiā sūt p̄ pabulo bonum

Hum. Vincet.

De Vīno

VINCVS est arbor nota que
plantat̄ ut salix q̄ eiusdeꝝ ē
natiū et Ideo conuenienter
in ea inserit̄. Et hec quedaz facit vir-
gas croceas. quedaz nigras. quedaz
rubras. Itē que in loco calido et exili-
orit̄ tenaciorez virgas producat. que
vero in vmbriis aut loco pinguioribz
minus tenaces facit. Itē alia spēs
vinctoz que gorze vocat̄ que optime
sūt p̄tims et vegetibus q̄ longas
et ramulis carentes et in cūmitate
grossas et valde tenaces virgas pro-
ducit. et h̄ q̄dez facillime apprehendit
sed ex virgis fuit frustra semipede
minora et in t̄ram infingant̄ duobz
solū digitis sup̄ t̄ram relictis q̄ nul-
lo tempore in stipite aliū ascendē
debent. Et ex his fit optiū zoreuz
si in loco soluto plantent̄ vndiqz vno

gorzerū

pede distans q̄ singulis annis incit̄ debe-
bit

De Vīdeto

VIDETVS est arbor nota que
i locis delectat̄ aquosis. Et qua
fuit p̄p vineis competentes pali.
De Cūuo

ZIVS est arbor cuius cortex gro-
ssus est et optimus ad planulas
et zunares. q̄ singulis tribz an-
nis vel q̄nuor ab arbore sua tolli dicit̄
et renasat̄ qd̄ est q̄ nām corticis aliaz ar-
borū que excomitate sūtant̄. Est cū cortex
i arboribz sicut coriū in aīalibz. Cūus
si q̄ pars absola sublata fuit non renas-
citur in eodeꝝ statu sed cū de formi et
maxia acatice.

**INCIPIT TRACTATVS DE OR-
tis et de industria cultūe ip̄oz in
generali p̄mo p**

RAC TAT
DE ORTIS
ET DE IN
DVSTRIA
CVLTVS
IPSORVM
ET DE OM
NIBVS ER
BIS QVE

PROPTER ALIMENTVM HV
mani corporis ferunt in eis. Dicam etiam
mixti sedari ordine alphabeti de his que
sine hois ministerio ex ipsa elementoz
omixtione nascit in alijs locis quibus
frequenter utimur ut eaz virtute cor
pora i aliq egritudine lapsa ad salutem
pristinam reducant vel ante lapsu sibi
servant. huius namq cognicio valde
utilis erit omib et precipue hitantib
tura vbi medicinarz compositaz copia
non habet.

De natura plantar & Radici

DICTIVS Q ARBOR SOLA
perfectam plante contingit naz
et in ipsa qlitates elementares
magis recedut et ab excellentijs que
hnt in ipis simplicibz elementis. her
be aut et olera sm minore satis ronez
acipiut rone et nome plante et qua
litates elementares in ipis magis
acute et min⁹ ab excellentijs simplicibz
elementoz recedentes. ppter quod etia
minores sut. et q a pmo hore pingue
scente in terra minus recedut nec al
te eleuantur ppter debilem virtute aie
vegetabilis in ipis quo aut vicinios
sunt elementis eo viciniores sut ma
teria et forma que est vegetabilis aia
minus vinat in eis. et ppter hoc sut
efficaciores ad mmutandū corpora
et ideo magis sut adhibite medicine

q aliquid aliud. Dico igit^r ut ait fr
Albertus q qdam qlitates hnt a com
ponentibz et qdam a compositione. qd
dam a specie sedm se. A componentibz
no hnt calefacē et frigesacere. A com
positione no hnt hnt qlitates frac
tas et aliqn adherentes et aliqndo
subtiles et penenantes. qm multe eaz
nisi hnt calores fractos in hūdo p
cipue et frigido absq dubio ea qbus
adherent exiterent et incenderent
Idem aut est de frigiditate qm nisi
fracta esset mortificaret. Snt autē
est de hūdo et siccō adhuc autem
calor non statet adherens in floribz
n teneret a siccō aliqn tūlu passo
nec siccū penenaret n subtilitatem ac
aperet ab hūdo et acumen a calido
et retinentia a frigido et detentionē
A specie aut hnt qualitates et opatio
nes multas et mirabiles sicut q aliq
virtute purgat colera ut scamonea.
et aliq virtute purgat flegma ut ebu
lus. et aliq melanconiam ut sene et
sic de alijs. has eni virtutes no hnt
a rponentibz elementis neq ab ipsa qm
compositio no dat virtute. sed virtuti
ponentis ipadat modū agendi vel pa
ciendi. sed sut operationes iste et q
litates a tota specie cāte a virtutibz
celestibz et a virtute aie. Non eni
vng calidū purgaret. sed potius con
sumaret n a virtute celesti causāe
tur hec operatio. Sicut eni in intel
lectu pfecto sut forme p se mouen
tes corpus eius i cuius sut intellai
et in estiationibz aialū sm formas
que mouēt aialia ita sut forme a
motoribz i orbū p figuras stellaz in
suse generabilibz que sut forme per
se et mouētes ipas ad quedā et que

qualitates elementares p illū modū illo
modo mouent. Experimento autē sam^o
formam femine in intellectu existētem
mouē ad venera p se ipaz et ipa sibi
mouet in corpore et in strā et mēbra
per que exatetur coitus. Et silē fer^a
artis per seipam mouet et querit in
strā conuenientia fini suo. Et scdm
hūc modū efficaciores sūt mouēt^{es}
orbū mouētes. formā influē suis
materiis q^l mouent motus sūt stel
laz et celi q^l sit aīa ad influendū
formas tales corpori sibi cōiuncto. hec
autē forme obtinētes matīas gñabi
liū et corruptibiliū multis p^latur
effectibz in lapidibz et plantis. sūt
enī multi effectus lapidū et planta
z qui experimento accipiūt^{ur} i eis
dem in qbz student magici et mura
per eos operant^{ur}. Et iste operantes
sūt que nec op^{er}itoz elementoz st
nec op^{er}ationis ip^o scdm se. sed sūt
formaz scdm q^l itūse sūt ab itellect
ualibz et seperatis substantiis. am
plius autē sciendū est q^l matīa non
agit per se. sed oīa parit^{ur}. Et non st
nisi tūa fortiter in plantis. fore
enī que sūt in eis aut sūt op^{er}atio
nales aut celestes aut aīales ex aīa
vegetabili que est in eis. Et forma
qdem op^{er}ationalis est in eis absolu
ta et comperata. Absoluta nō est ut
calor et frigus. hūiditas et siccitas
et iste absolute forme variant^{ur} max
ime scdm duo que sūt in plantis q^l
z vnu est alimenta p^oponentis q^lti
tas scdm virtutē in vna enī plus
caloris in alia plus frigoris. Alter
autē per quod vāiatur ista forma in
agendo est loci nā in quo crescat.
Plante enī hnt q^litates locoz in

q^libz crescat et scdm diu^{er}sitates clima
tum uariat^{ur} actio q^litatu et plantaz
Plante radicatus terre adheret et hnt
plus de q^litate loci q^l cetera q^l sūt mo
bilia de loco ad locū. Quis enī nūa
mobilia sūt fm loca imobilia m sūt
dura nō suggestia locoz hūores et iō
nō tot quot plante requirūt locoz pro
prietates que etiā molles sūt p^omitū
et maxie herbe exsugūt nutrimentum
suū a loos sicut a uentre quodaz. Com
perate autē myxte eedē q^litates acū
tur et frangunt^{ur}. Calor enī acut^{ur} sicut
dūo. frangit^{ur} aut et eberat^{ur} ab aque
a hūiditate. et inde fit q^l aliqūdue
plante hnt in se duas caliditates eq
les scdm essentia et m ineq^liter agūt
scdm eam. q^l caliditas vnius acuta
est et alt^{er}a fracta. Inde etiā fit q^l vna
fortius agit in profundū altera for
tius in sup^{er}ficie. que enī est in sub
li hūido fortius penetrat in profun
do et illi adheret. et in eo aggrat^{ur} vir
tus eius. et q^l adheret grosso sicut for
te maior est. et m non ptingit n ad
superficiem eo q^l penetrare nō pōt
grossa siccitas ip^o. hoc autē mō et
frigidū operatur ad siccū et hūidū
Quia licet oīs q^litas fortificet^{ur} actia
in grossa suba postq^l acceperit cam
tū ipa grossities eius ipedit penetra
tionē. et ideo nimis agit in aliā ali
qn q^l minor vel eq^lis que est in suba
subtali. Adhuc autē q^litas illa actiua
que est in suba subtili licet forte ma
ior sit q^l alia que est in suba grossa
tū non pficiet operationē suā. sed sic
ca diutius ager q^l retinebit in suba
grossa ipa q^litas actiua.

**De Congruentia temporis quā her
be ortenses requirunt**

92

GENERALI SERMONE
 de ortis loquens dicit in p
 mis q acere desiderant libe
 r et temperatuz vel tempato primu
 Q patet ex eo q tēpora et loca nimie
 calitatis aut frigiditatis formidant
 et i eis herbe ad ultimā q aridita
 tē pueniūt. n tūc multis pluuijs
 aut irrigatiōibz adiument. Et sicut
 videmus q loca et tēra mortifican
 tis frigiditatis tolerare non possūt.
 Itē videmus q in locis vmbrosis
 ullius vel modice vilitatis existunt
 Terrā desiderant medicocriter solutaz
 et hūidam prius q siccā. Creta enī
 et argillā sūt ortis eoz cultoribz p
 inimice. Et herbe in ruinis soluta tra
 posite in pncipio ueris optie qualescūt.
 sed i estate siccant. Itē irriguū ēē
 desiderat et sup se riuū hēat quo pos
 sit per ouenientes sulcos cū opus fu
 erit irrigari. q si hoc habē nō potest
 hāt in se piscinā vel fontē vel puteū
 q loco riuū succedat. Et si ullū horz
 hēe pot fiat fouee multe pue pntū
 in qbz pluuiay hūor aliqdū retineat.
 Vnde Paladius egregie dixit q ortus
 q celi elemento subiacer et fontano
 hūore pautit prope est ut liber sit &
 ullā ferendi disciplinā requirat. Itē
 requit tiam pinguiissimā. Ideo q i alio
 re parte sui finium semp hēat cuius
 succus eū fertidet et ex eo semel quo
 liber anno si habet copia eius sinla
 ortoz copia impinguent eo tēp quo
 feri debūt. Sit autem ortus domini
 proximus longe tū ab acria situs naz
 puluēz paleaz q herbarz folia pferat
 et exsiccet patit inimicū. felix autē
 orti posicio est cui leuiter inclinata
 Candides cursus atqz fluentis per

spacia discreta diriuat. Si habet copia
 terre ortis exposita partes eius sic di
 uidende sūt in quibz antūpno semia
 bit. Verno tēpē pastinentur. Et qd
 semibz vere oplebimus antūm tem
 pore debemus fodere. itaqz ut vñp
 pastinatio decōqur beneficio algōis
 et solis. In locis aut hūidis semian
 dis in vere vñle erit cū finē nouē
 bris multos impimere sulcos seuos
 ad quos labatur superfluis arearii
 hūor tēp sationis ut matūū talis
 locus tūc sulcis repletis semibz im
 pleat. Si vō pēnina tēni habet quo
 cūqz tempore anni terra inter hūi
 ditatē et siccitatē inuenit eglis.
 pastinari pot et statū feri. sed si op
 time sūt impingua ea que sata
 fuerūt manus suscipient incremen
 tum. Pastinū vō fiat profundū p
 vice grossū cū vanga et sup terrā
 finius spgatur. De m cū ligembz ut
 z minutati pastinet. et qm fieri
 pot letamē et tīa misceant et impul
 uerē reducant. Cū aut seminandū fu
 erit cū fine fiant aree cū duos pedes
 ample et longe qntū uolūis sup qbz
 iactabit semen. et rastro operiatur
 Et siquid terre dure in superficie re
 manserit conterat. et itēz aree fimo
 aperiant. maxie cū sit satio semat
 Impinguat enī terrā et a frigōe sem
 defendit. herbe aut. s. lactuce bluis
 Borago coliculi et cetē que in eo loco
 primitus erat euulse cū sit psti
 nū omode plantant. cū sulcos are
 az ut in seqti habeant qd trage
 sima et seminaō non afferant no
 amittum. Ex quibz qd volūis pnt
 ad semen producēduz suare. Pot
 aut in ortis satio pluū herbarum

fieri toto tempore anni quo aer et tra-
nāliter seu hōis industria inueniuntur
ēq̄les aut ab ēq̄litate non nimis dis-
crepantes. Sed p̄cipalis et p̄cipua
satio duplex est vna uernalis que fit in
se febr̄ vel marcij. Altera autūnalis q̄
fit mense septēbris uel octobris. Ita tñ q̄
locis frigidis autūnalis satio maturius
fiat uerna tardius. In calidis vō religio-
nibz autūnalis seruis fieri pot̄ et uer-
na maturius. hoc tñ scias q̄ in tempe-
rat̄is locis et in calidis p̄fata satio uer-
na melior inuenit̄. Si facta fuit in
fine nouēbris vel principio decēbris
q̄ si febr̄uarij vel mense marcij fiat.
Licet ante aduentū febr̄ semina non
nascent̄ quia valde matur̄ herbae p̄
q̄dragesimā habebuntur et porri et cēpe-
anus poterūt trāsp̄lantari. Eū autē
omode seminari herbe sepeant et mi-
xim. Nam si mixti seminant̄ cum
qualuerit euellent̄ que fuerit trāsp̄la-
tande ut porri caules et cēpe. Et ex
his que trāsp̄lantari nō debent p̄moe-
uellent̄ attriphices et spinata. que nō
durant in ortis et remanebūt blitis
et petasillis saturca et aliq̄ caules et
ex lactuca et fūniculis aliq̄. Quibz ad
congruā raritatē deductis sarculabū-
tur ut ad debitū veniat completū.
Et herbe quidē que trāsp̄lantari non
debent rāte serende sūt. Que vō trāsp̄-
plantant̄ spissius seri debent. Et est
nōndū q̄ ubi debent plantari porri ce-
pe et caules. saxeoli mīleū pamiū &
cucurbitz cucumeres melones et ci-
truli pnt̄ de mense decēbris Januāij
et febr̄ seri. Om̄s herbe que consumū-
tur ante p̄dictarū trāsp̄lantationē
vel sationē ut sūt attriphices spina-
ta et lactuce caules porrine et spi-

polline et ceteris siles. Cauēdū est et
ne que serunt̄ semina sint corrupta.
Ideoq̄ eligende sūt que farinam mī-
us habeant alba et que magis pon-
derosa et pingua sine grossa et i ph-
b̄eoz sint vilia que non excesserit
annū etatē. Sepe tñ prouet q̄ semina
q̄ntūcūq̄ sint bona si iacta fuerint
nō nascent̄ ex aliq̄ malitia celestiu
corpoz impedita. Ideoq̄ plerūq̄ vtile in-
uenitur diuersa seia simul seri ne tps
alicui semini cōtrā ex toto terram
denudet. licet enī aliq̄ plante se in-
uicem impediāt ut sup̄ probatū est
in libro scdo. tñ herbas ut plimū vi-
demus simul nasci omode et vñe ut
aperte patet in pratis et in certis locis
in qbz diuisas simul herbas et raro
vñus tñ gñis nā suo nāli motu p̄-
ducit quā quidē sequi in oibz debemo
tq̄ ducem. Scias etiā q̄ om̄ herba
et optia satio est cū lū⁹ fuit in aug-
mento. p̄r rationē quā sup̄ dixi in lib̄
2° et sepe euēit ut nō sit utilis satio
cū luna processit in defectu. herbe
trāsp̄lantant̄ in tra bene p̄stnata. cū
palo facto foramine vel per se marcio
vel multas ex ip̄is cū herbarū areas
que nuper fuerint seminate. Trans-
plantatio fit fere ex oibz herbis. Exce-
ptis spinacis attriphicibz et anetis om̄i
tempore quo plante aliquantulū creue-
rūt. et terra nō fuit nimis sica. licet
nō sūt mollis ut multi requirūt. fit
autē trāsp̄lantatio ut sapor herbarū ime-
lius amaretur et domesticet̄. et que
nimis spisse nate fuerūt adeo rare po-
nant̄ ut sarculā possint et ad debi-
tū prouenire augmentū. Nec est in
trāsp̄lantatione nōtē firmā radices. s̄
in qbusdā vñe est amputare radicē

sūmitates. vt in tractatu cuiuslibet et
be patebit. Saracilant quoq̃ quot hēde
noctue nascūt in eis. que tam saraculo q̃
manibz optie auferant. ne melioribz et
bis subripiant nutrimentū. sic etiā saracu-
lacio cū ppter pondus terre ad ymbriū
ictus et ambulantiū concalcationē tra-
hūt nimis solida. Dū tū scias q̃ qñ ē
ra fuit nimis mollis nō tangat. sed si fu-
erit nimis siccā licet tra moū nō pos-
sit nihilōi saraculo readant. que res mī-
tuz proficit orto. Accidit ortis multa
noctūta. qñq̃ enī nōctas nos cogit
facē ortū in terra nimis solida et cre-
tosa. cui multū proderit sisabulū mis-
cat. aut letaminis multitudo et terra
sepiissime moueat. Et qñq̃ terra est adeo
solida q̃ hūorē conceptus facile resoluat
et ortus estuo tpe nimis exsiccāt. cui
proderit si eidē miscat letamen et creta.
Si non pot facile irigari. aut diu reles-
negat infusio. Si aut ortus est omni-
nis aquosus. magis angat fossat. et
per ipm ortū fiant etia tales q̃ hūor
aquosus superflūū defluat ad partes
extremas. Si vō fuit nimis siccus et
ardus foueis non angat. q̃ orto sibi
ducit hūores. Et alte duobz pedibz pas-
tinet q̃ ortus sic cultus negligit siccā-
tates. Et tpe magni calumatis irige-
tur et plante obumbrant. Jeme vō
rigida operiant. noue seminationes
ne superfluo frigōe que nata fuerint
cōn nebulas et rubiginē paleas et p
purgamenta plūibus locis p ortū dis-
pōita. si oīa cū nebulā videris instare
combure. Cōn limacas q̃ eas de orto
remoueant sint lectores. Cōn formi-
cas si hnt in orto foramen cor noctue
foramū apponas vt Paladus ait vel ori-
gano vel sulfure tritis foramū aspergas.

Si de foris ueniat omne orti spatium
anē crete candore cingemus. Si fe-
ceris lineā de oleo non audebit int-
re donec fuit exsiccātū. sed hoc est
difficile. sed erit vtile facē cū arbores
patientes formicas. Cōn erucas scia
que spargenda sūt ne sūto madescat
vel sanguine erucarū vel per manū pue-
rorū colligant et occidant cū ortū in-
festant. Cicer est inter olera p mul-
ta preta serendus. vt olera infesta
non generent aīalia in corio testudi-
nis. omīa scia que sparsurus es sic-
ca vel nitam locis plūibz. vet maxie
inter caules sere. Cōn mures et tal-
pas prodest in ortis gattas hē aut
mansuetas mustelas. Aliq foramina
eorū creta et sūto agrestis cucumēis
implent. Et alij foramen cū pastino.
vsq̃ ad terrā solidam existente et inde
egredientis aīal occidit. Preterea omnia
semina orti uel agri ferunt ab omibz
malis et noxijs aīalibz aut monstis
in tacta seruari si sūto radicū ag-
tis cucumeri et erucarū mixta macten-
tur. Herbe colligunt ppe cibū ipis
recis cultello modicū sup trāz. Et
ex multis sola folia colligunt q̃
ad debitū q̃ peruenierit augmen-
tū vt in blita. Sclarea. Boragine pe-
trosillo et in caulibz obsuatur. sed i
seme caules totaliter madunt. Por-
ro in his oībus excepto petrosillo se-
men et salvia. et quibda alijs si
sepe stipes cū natus fuit vel creuit
auferat. longiori tpe videlz virides
sine seibus habebunt. Vex ppe medi-
cinam oportet colligē postq̃ integre
incipiunt hēre qñtatem anteq̃ floz
alteret color cadant. exd semina col-
ligunt postq̃ eoz terminus figitur.

nō.

et exsiccatur ab eis cruditas et aquo-
sitas. Et radices fame desunt cum adent
foliorum casus. Flores vero colligere oportet
post apertionem integram ante extermi-
nationem et casum. Sed tota herba colli-
gi debet cum ad suam integritatem pervenit.
Et fructus quidem sunt colligendi post
quam sunt plenissimi eorum et antequam sint
ad cadendum parati. Et quaecumque colligi-
tur decrescente luna meliora sunt et
magis servabilia his que colliguntur
in eius augmento. Et sicut quaecumque col-
liguntur in claro aere meliora sunt his
que colliguntur in dispositione humidita-
tis aeris et inamitate ipsius pluvie et
siluestres quidem domesticis sunt forti-
ores. Et ille quare loca sunt uentio-
sa et sublimia sunt inter foetiores. Et
ille quare color sunt magis cinereus et
sapor magis apparens et odor fortior
erunt potentiores in genere suo. Amplius
scias quod virtus herbarum debilitatur
post duos aut tres annos secundum pli-
num. Hec flores et semina suavia sunt
in locis siccis et in saculis aut vasis
contritis melius suavia sunt ne odor et
virtus caleseat et precipue flores.
Radices autem melius in subtili arena
suavia sunt si sunt radices que siccate
siccantur. Que sicut in loco siccato et
obscuro melius suavia sunt. Semina
tamen perhorum et ceporum melius quam aliorum
suavia sunt. **De Alceis**

ALEA de mense novembri
optime plantantur in terra
maxime alba fossa et subac-
ta sine stercore. licet in alia tra-
cte etiam stercoreata perveniant. Et
seri possunt mense septembris et octo-
bris febris et maris. Et in locis cali-
dis mense decembris. Et si distantur

in terra quam materia sunt reperti eorum
radices et folia et facient semine sequen-
ti anno quod seminari possunt et alia produ-
cit. Et plantantur in arenis uno palmo
distantes. Item possunt poni in arenis her-
barum due aut tres acres in quolibet.
Sarculanda sunt frequenter ut melius
eorum capita crescant. Si bene capitata
facere volumus ubi reperit eorum stipites
prodire procul calca ita succus reu-
ter ad ea. Colliguntur cum eorum stipites se-
cundo sustineant non possunt in luna defe-
ctu et claro aere. fertur enim quod si se-
minat luna sub terra posita et sub ter-
ris luna latente vellant odoris feti-
ditate carebunt. Item in paleis condi-
ta vel fumo suspensa durabunt. Aleam
calidam est et siccum in medio quod est vir-
tute habet dissolventi et consumendi et
et expellendi venenum. Contra morsus
venenatorum animalium accipe Alea et tere
et cathaplasmentum. Succus et infusus
receptus dissolvit venenum. Unde thiri-
aca de rusticorum. Contra lubricos accipe
alea parum pipis petroselinum mete et ace-
tum et fac inde salamentum et omide cum
pane vel carminibus. Ad aperendas mal-
epatis et urinales meatus fac sala-
mentum cum vino et succo herbarum diu-
reticarum et detur patienti. Contra striguri-
am et disenteriam et dolorem illorum accipe a-
lea et coque in vino et oleo et facias
inde emplastrum et impone pestini et circa
virga et loca dolentia. Aleam visum ob-
est quod desiccatur et toti corpori nocet
si ultra modum sumatur quod generat le-
pram et appoplexiam et maniam et mul-
ta alia. Avicenna insuper dicit quod aleam re-
coctam clarificat vocem et guttur. Et
confert tussi antiquam et doloribus pec-
toris ex frigore. Ysaac dicit quod parum

94
dant nutrimenti et sunt nocua colicis
et calore nalem hntibz. frigidis et hu-
dis nalter vrina prouocant et ventre
hucctant. Et sicut na con^m faciunt. s;
volentis caloris eoz noauituz vitare his
ea elixent rem condient n aceto.

De Attriplex

ATTRIplex serit mense fe-
briarij marcij et aplis et cre-
tis mensibz usq; ad autumnu;
si poterit rugari et no desiderat m^l
plantari. Et a q^ldam serit mense de-
cembris et in terra bene culta et ster-
corata et melius puenit si rare fuit
fuit solata. Pot aut serit p se in suis
areis et sil cu alijs herbis semp am-
putandus est fetio. qz pullulare non
cessat. sepe ena rigam desiderat si tpus
magne siccitatis fuit. Exia eius p q^l
or annos suam pnt. Attriplex frigi-
dus est in j. gra. huda in j. pax nutrit. E-
ius ena liquor est aquosus et cito eiat
et ideo est ventris solitimus. Cathapla-
smata sup calidu aptema illico re frige-
rat et sanat. Semen eius est mudifi-
catum et colatum. Proinde vtile est pe-
tertia hntibz que nascit de epatis o-
pilatione ex q duabz dragmis cu cala-
aq potui datis colicis valde pnotat
vomitus.

De Aneto

ANESVhl desiderat tiam bene
pastinatam et pingue & optie
pueit si huore inuet et sterco-
re. Serit mense febr. et marcij per se
et alijs herbis. Anisu calm et sicutum
est in 3° g. Alio noie de aminu vel
femaliu Romanu et est semen aiuda
berbe que sili noie appellat. Virtutem
h^l consuendi et dissoluendi. Pot aut
suari per qtuor annos in multa effica-
cia. Cu lauat facies ex aq ipi clari-

ficat ea. Et sile acceptio eius et vsus
cu mensura. Sed nimius vsus eius
facie atnat. Con ventositate idigo-
nem et acidas eructaciones retur-
vnu decoctionis amixi femali et
gastricis. Vel puluis eoz in albis addi-
to pulue anemomi et dolore intestino
et ex frigiditate mitigat. Con vitu
matricis ex frigiditate valet deco-
eius cu trifara magna. Con epatis
epatis opilatione det decoctio eius
cu alijs rebz diurentis. Con linoie ex-
pulsionem et p^lque silit in facie
cu oculos conteras ammo et suppo-
nat cu cera calefacta. Ad augmenta-
tionem lactis et spmaris valet puluis
eius supus in abo et potu. et hoc ope-
ratur aperiendo meatus lactis et sp-
maris.

De Aneto

ANETVhl desiderat omes
eoz tiam. Et serit mense febr.
et marcij septembris et octobr
et in locis elementibus etia mense
decembris. Omes celi stati pnt sed in
tepidoiori letat. Rariu fatur et iri-
getur si no pluac. Aliq sem eius non
obruat opinantes q ab aue nulla tan-
gatur Anetu calidu est et sicutu in j.
g. Eius semen pu^l competit medicie
sedario radice recens na sicut nullis
valitatis. 3° herba sem p tenuu pe-
seruati. melius tu est si annis singlis
renouet. Decoctio erbe et seminis vz
ad stran et dis. Et lac augmtat. Con
dolore matricis fuscaculi aneti buliat
i vino et cataplasmentur. Sem eius re-
tositate tumore et inflatione dissolu-
et sile rami eius. Et ipm sem ventre
de humor putredine factu. Q si v-
rat calidu calidu et sicutu est in iij.
g. et valet con vulna putrefacta.

et danturna in ventre nata. Amē dīc
q̄ assuefactio dimestionis anen debili
tat visū.

De APIO

APIVHL mense febr. et maraj
et aplis et maj feri debet et
multū multiplicat in arcu
tu. Et eius remedia semina cū nā
cūnt. que nouella sūt serius. Apū
aliud est domesticū aliud siluestre.
et domesticum aliud eurense aliud a
q̄tici. Qd' in ortis nascit' calidū est i
pū. ij. gra. et sicut in medio. Ideoq̄ rō
nū vel ciudū esui datū. opilationē a
perit urina pūcat et ventrē stringit
hnt aut p̄prietatē d̄spationē menb'
z solūdi et vias hūorib' faciēdi cōsp
ad stōm vūlū et capud attēndi.
Vnde nocet epileptis et pregnantib'
et vomitū induat. Vinū decoctionis
eius tōtionē ventris factā ex ventosi
tate opelat. Semē maioris est efficacie.
2° radix. 3° herba. Aq̄tici aut rānū
dicat' eo q̄ in aquis nascit' vbi rane
morant' vel eo q̄ renib' opitulat' p̄z
est cālm vnde digestibilis est et talis
natā dūmens. Et cataplasma fā
de eo et mica panis sup stōm eius ar
dorē mitigat. Silure dē apū r̄sus
eo q̄ melancōnīcū purgat hūorem
ex cuius habūdantia tristitia ḡnatur
Apū r̄sus in vino vel aq̄ decoctum
stran. et d̄sin. soluit. fumigū ex
eo factū menstrua pūcat vel suat
eius suppositus. Et nō. q̄ apū r̄sus
ore sumi nō debet. q̄ in q̄bdaz locis
adeo vehementissimū inuenit' q̄ si
sumat' est cā mortis

De ABSINTIO

ABSINTIVHL calidū est i
j. g. et sicut in ij. Dnas dē

hēc virtutes cōtrarias. s. laxatūā et cō
strictūā p̄maz ex caliditate et amari
tudine. 2° ex grossiā et pontiatate
sle. Vnde non ē dandū n̄ mā existēt
digesta. Debet aut colligi cū mediū
maj et in vmbra siccā. Cōn lūbros
inferiorib' intestinis morantes existen
tes detur cū puluē centaure vel p̄s
carie vel nucleoz p̄scoz vel folioz.
Ad menstrua pūcanda pessāzēt' suc
cus eius vel fiat suppositus ex eo et apio
et artemisia coctis in oleo. Cōn ebri
etate det' succus eius cū melle et aq̄
tepida. Cōn suffocationē ex fūngis de
tur succus eius cū aceto et aq̄ cala
Ad duriciē splenis absintū coctū cā
cataplasmet'. Cōn dolorē et liuorē mem
broz ex p̄cussione ex succo absinthij
et puluē ammi et melle fiat emplā
trū. Cōn vermes aurū instillet' suc
cus eius. Succus eius potatus visū
clāficat. Et oculis impositus ruborez
et p̄anuz r̄mouet. Libros et pannos
a tincis et vmbib' tutos reddit. Et
eucāstrū et cartas a corruptione.

De Artemisia

ARTEHISIA que alio noīe
dē mater herbarū calida et
siccā est i 3° g. folia eius ma
gis q̄ radix opent medicāe. et viridia
magis q̄ siccā. Valet cōn sterilitatem
que fit ex frigiditate naz si esset ex ca
lidity magis obesset qd' satis opndi
pōt ex d̄plexione mulieris. Si est mac
vel pinguis. Det' ergo puluis eius cū
puluē bistorte et nucis muscate cum
melle confectus vel sirupo simplici
modū electuarij. Itē balneet' in aq̄
in q̄ sit Artemisia decocta vel ex tali
aq̄ fomentet' uulua vel ea et oleo cō
fiat suppositoriū. Ad menstrua pūo

canda fiat pessariū ex succo eius. Cō-
tenasmon ex frida cā paciens recipiat
fumū eius per annū et herba calefacta
et sē lapidē pōita sedeat sup eam :

De Aristologia

ASTROLOGIA duplex est. s. lō-
ga et rōtūda. et vnaq̄ calida
et sicca est in 3° g^o. Radix ma-
gis q̄ folia medicine opetit. Radix col-
ligit in antipno et exsiccata pōt p bien-
niū suū in multa efficacia. Et folia cū
flōibz virtutē hnt dissoluēdi et consu-
mēdi. Et expellendi venenū. Et suū pnt
per duos annos. Cōt venenū et morsū
venenatorū aīaliū. Detur puluis eius
i succo rute. Puluis etiā eius carnes
corrodit in uulnē et in fistula. Ad ex-
pellendū fetū mortuū. Coq̄tur in vino
et oleo radix eius et fiat fomentū inē
femur. Puluis etiā eius cū aceto cō-
mixtus aut optime a sanie et scabie
mūdicat. Albertus dicit q̄ hē mūbi-
lem virtutē in attrahendo spinas et
alia carni infixa. hoc idē etiā dicit Auic.
Itē dicit q̄ mūdicat sordes auris et cō-
fortat auditū qn pōit in ipa cū mel-
le. Et prohibet sanie si gñetur in ea.
Et si limat sup splenē aīz aceto cōfert
valde et rōtūda i oībz est fortior.

De Abrotano

ABROTANVM ē calā et bu-
i primo. g^o et subtilatīna et
apitīna valde. Cuius emplastrū
prohibet atrocitatē materiez ad mēb^z
Itē frangit lapidē in renibz. Et pno-
cat menstrua sedendo in eius deco-
ctione. Et confert vlceribz eius. Et erat
secūdinā. et confert coadunaciōi oīs
matricis. et apit ipm. Et durici ei
bibitū et more emplastrū suppositū
et pōit ex eo vsq̄ ad qnqz 3.

De Affodillis

AFODILLI centū capita et al-
butū idē est. Calidū et siccat
est i. y. g^o. folia eius sūt filia
folijs porri. Radix eius opetit medicine
magis q̄ herba. Et viridis melior est
q̄ sicca. In radiabz eius inueniūt que
daz capita i modū testiculorū. Diure-
ticā hē virtutē attrahendi consuen-
di et dissoluēdi. Et valet ad ea ad q̄
valet anetū et eodez modo. Itē valet
cōt maculas et omē viciū oculorū
hoc modo. Accipe. 3. q. croci et 3. mī-
re bulias in libras. q. boni vini rubei
et libras. q. succi affodilloz vsq̄ ad
medie ptis consūptionē. Vel ponat
ad solem in vase eneo per tot dies
q̄ ad medietatē deducat. Immo modo
prodest si tali collurio illūant oculi.

De Acetosa

ACETOSA frigida et sicca est i. y.
g^o. In ipa est stipitatis et su-
perat colam. Et eius humor
est laudabilis. Radix eius cū aceto
confert scabiei vlcerose et exordiaci
ingredinis. Et ex ea fit Emplastrū
sāctū. Ita q̄ dicit q̄ si radix eius
suspendat in collo hnt eas uiuetur
ea. Et eius decoctio cū aq̄ calā con-
fert pruritū. Et silē ipa in balneo
est vtilis. Et concedit ppe desidē.
vin

De blita

BLITA desiderat frām pingui-
simā. hūidam stercoratā et
subactā vt optime proficiat.
Exerit ea que ppe abū querit decen-
bē mense. febr. et maraj precipue.
Sed pōt fere toto ipre feri si terra in-
ueniat eālis et optiē que spissa sūt
rarificat et alibi tnsplantatur cū ali-
qñtūlū creuit vt sit qnqz vel qñuor

foliorum radicibus fimo recenti obrutis et
que inueniuntur in loco ubi sunt segetaria
euulsa seminatibus arvis plantetur circa
ipsas ab utraque parte sulcorum. Item potest se-
minari in arvis ubi sunt melones et ci-
trulli aut cucurbitae cum inapuit ra-
mos extendere siue sint ibi. Cere siue
non. Que remanebunt remotis melonibus
citrullis vel cucurbitis. Sarculanda est
sepe et ab herbis inutilibus liberanda
si per se sola fuerit. Sed blita quae prope se-
na colligenda seritur optima erit si in
se seratur. Augustus. Deinde mense Ianuarii
per sulcos ortorum vel per areas transplan-
tetur. Hae enim postea nobiliora segetaria feruntur.
Et nota quod ex eodem semine Blitis nascun-
tur quedam nobiles quae primo anno
segetaria non producantur. sed solum anno se-
quenti. et haec debent prope esse suari.
Et quedam nascuntur ignobiles quae prius
estate surgunt in stipite et semen pro-
ducunt et haec dissipantur. Item seruntur
per se et cum alijs mixtim. quae remane-
bit et sarculabitur. remotionis quae ceteris li-
bris. Eius semen per quatuor annos durat.
Blita frigida est et humida in III. gradibus.
Laudabiliter chimum generat. Ventrem
huciat. Et conuenit calidis natiua vel
accidentaliter calefactis. Et sunt ex-
tinguit. Blita lentes et alias imun-
dicias capitis. et faciei maculas emen-
dat. Capillos capitis reparat et conser-
uat. malos humores nutrit si nimis se-
pe in usu habeatur ut dicit Dioscorides.

Aristoteles autem dicit quod super eius radicem si
aut super caulem potest plantari surculi
quod tandem corroborata radice in arborem
transmutatur. **De Boragine**

BORAGO seritur mense Augusti
et Septembris. et optime de mense
se Aprilis. sed sola in arvis

vel cum nouellis arboribus aliarum herbarum
nec apte alio tempore seritur potest. Et transplan-
tatur congrue sicut toto tempore anni. Semi-
na eius colliguntur seminatibus ne de
siliquis suis cadant et herba cum se-
minibus ponitur in acervum per duos vel per
tres dies ut semina maturitatis re-
cipiant complementum. Et super linte-
amine concutitur super quo semen facile
cadit. aliter enim haberi non possit. Semen
per duos annos suatur. Borago calida
et humida est in III. gradibus. habet autem proprietatem
letitiae generandi. si vino missa potum
detur. Cor enim valde confortat. Unde
valet cardiacis. Et in aqua cocta cum mel-
le et zucchero potum data canales pul-
monis et pectoris optime mundat. Optime
sanguinem generat. Vnde valet conalescere
tibi ex egritudine. Sinapizantibus
cardiacis et melancolicis. comesta cum
carnibus vel condita cum sanguine. Con-
sinecopi dicitur syrupus ex succo eius et
zucharo factus. Con cardiatam adda-
tur dicto syrupo pulvis de corde cer-
ui. Con Jatericam emendat frequenter
cocta cum carnibus. Item succo eius et
scariole utatur.

De Basilicon.

BASILICON + OZIMIVM
calidum et siccum est in III. gradibus.
Cuius tres sunt species. scilicet
filatum quod habet minuta folia et haec ma-
ioris est efficacie. Item est leuocetrarium
quod latissima habet folia. Et est aliud quod
mediocriter habet folia. haec herba ex aro-
maticitate habet virtutem confortandi
consumendi ex tergendis et mundifi-
candi. Con cardiatam et sinecopim
ipsius herbe decoctio cum aqua rosa. Ad-
de valet vinum in quo eadem herba
per noctem stetit. Et si in eo cocta sit

96
tale vinū multū confortatiū et aro-
maticū erit. et cō p̄dicta. et cō indi-
gestionē et cō fluxū uēris ex frigidi-
tate cō fluxū valet p̄cipue si herba vel
semen qđ melius est de quo q̄tur in aq̄
plumali cū modico acacie. et talis aq̄
datur paciēti. Itē valet ad mūdificā-
daz matricē et mēstrua p̄uocanda.

De Betonica

BETONICA calida et sic. est
in 4° g^o folia eius p̄cipue co-
p̄rit vsu medicine viridia
et sicca. Ad dolorē capitis ex si^o cā. fiat
gargāsimus ex colatiū decoctiōis eius
cū staxiguaria i aceto. Cō dolorē stō-
det decoctio eius in succo absinthij
cū aq̄ calida. Ad matrem mūdificadā
et conceptū iuuandū fiat fomentum
cū aq̄ decoctionis eius. Fiat et suppo-
torū et datur electuariū confortatiū
ex puluē eius et melle.

De Branca Vrsina

BRANCA VRSINA cala et
hu. est in p^o g^o. virtutē hē mo-
lliendi. Cō apata conteran-
t^o folia eius cū assungia porcina vetē
et superponat^o. Cō viciū spenis fiat
unguentū ex ea strita dū in oleo
macerata et colatiū eius addat^o cera.

De Bistorta

BISTORTA est radix auidā her-
be simili nōie appellatē. Quēstā
et sicca est in ij. vel iij. g^o. vir-
tutē hē constringendi consolidandi &
confortandi. Cō uomitū ex debilitē
vel feruore puluis eius conficiat^o cum
albumine oui. Et sup tegulā coq̄tur
et datur paciēti. Cō distintiam det^o
cū succo plantaginis. Ad mēstrua p̄-
uocanda stringenda. fiat fomentum
cū aq̄ decoctionis eius et puluē eius.

De Cucurbita

CUCURBITA desiderat t̄az
pinguē bene sterconatā sub
aetaz et būdam. Plantat^o
in fine aplis et p̄m^o madij. tribz vel
q̄tuor pedibz distantes. hoc modo bina
genera simul mittant^o cū tres digi-
tos in t̄ra vt rami deorsū et acutal
sursūz maneat eleuata. Sed p noctē
anteq̄ plantent^o mittant^o in vas aq̄
pleni deinde ḡna eiciant^o natantia
et plantent^o alia que non natat. In
loco vbi ponūtur misceat^o cū terrale
tamen. nec plantent^o in foueis ne plu-
uie agregent^o in eis et germen extin-
guent. Cū bene nate fuerit et eleua-
te modicū sup terrā sarculent^o et cū
eas t̄ra ponatur. et cū opus fuit suam
ter irrigent^o. Et si plantare fuerint
modica terra mota cū augē inapi-
unt vniūsa t̄ra cū eas fodiat^o p̄fide
ut radices possint extendi p̄ spaciadi-
uersa. Et cū creuerit cooptura fiat
desup ad modū vinee ad staturam
hōis et rami foliati ponant^o desup
p̄r vmbra et sup ipas cucurbitas
p̄r calore herba ponat^o ut melius
crescat. Vel sinant^o ire per t̄ram eoz
vites si placent. Cui multū prodeit
vt multa et citius poma faciūt. sup
suis capita p̄lla et grossiora modicū
in sūmitate ponant^o rīpant^o vt ra-
mos faciāt qui poma producat. Itē
inuentus est modus plantandi ma-
tūus cucurbitas et melones et ha-
bendi maturius fructus. Ponat^o paz
de terra trita sup massaz fimi calidi
nuper extracti de stabulis de mense
maraj. Et sup dicta terra plantent^o
semina. hec cito nascuntur p̄r fimi
calidū et fumi eius. Et nata de tē

dant in noctibus a pruina coptoris ali
quo. et tunc quo pruina cadere desinit.
statim cum modico illis terre et fimo mis
plantentur in loco ubi uolueris eas esse.
Que uero pro semibus suas uolueris gros
siora que de primo natis fuerint usque ad
hiemem in uire sua idurante dimitte de
inde ad paruū fumū suspende ubi se
na optime suabuntur. Et non quod grossities
appendicij futura curabit magnitudi
nem educat. Et cum plantare uolueris aperi
as et quanto in altiori loco cucurbitae
seia fuerint tanto longiores creabuntur.
Et quanto magis in parte inferiori fuerint
tanto laciore cucurbitae creabuntur. Et
non quod seia predicto modo suata per
ennium suabuntur. Cucurbita frigida et hū
da est in ij. g. flegmaticū chimū ge
nerat. Unde opit calis nā et appie co
lericis. Nam ipso calore mitigat et sit
extinguit et ē eis optima. Et maxime si
cū coctanis aut mali gnatu suco aut
agresto aut aceto maloy granatoy de
tur. flegmaticis aut detur cū pipere si
napi vel menta. Et si in pasta inolu
ta affetur et succus in pasta inuentus
potui detur. Calore febris mitigat et
sit extinguit. In acutis febribus detur
aq̄ eius. vel sirupus factus ex ea. Et
ipa carminibus cocta colericis in esta
te confert. Exia eius frigida et diureti
ca sunt pro subtilitate sue et papue o
petuit medicinis. Con opilatione epis
renū et vesice et cō apata pectoris se
mina bene mūdara a corticibus suis bē
terantur. et i aq̄ ordeī aliquantulū coq̄n
tur et aq̄ colata potui detur patienti.
Si autem non potest bibere tale aq̄ fiat ex ea
sirupus et detur. Et non quod maiore hnt
efficacia si non buluerit. sed ablactetur.
De Cucumer et citrulli

CUCUMERES ET CITRULLI
desiderant eandem terram cum cucur
bita et eisdem mensibus et eodem mo
plantantur et circūfodiuntur. sed debet hnt
intualla maiora. et postquam nati fuerint
non rigentur quod irrigatione facile destrui
tur. Et cum plantata fuerint eorum seia post
sex vel octo dies inquirat ne sint cor
rupta quod scietur si dura sunt vel aperuerint.
quod si mollia sunt non sunt bona. Ideoque loco ip
sorum alia sunt ponenda. et iterum post sex
vel octo dies rimanda et alia ponenda
si inueniantur corrupta. herbis uiuant et
ideo surculo et ricatione non indigent
sed seia oīno lacte et mulla matres
dulces nascentur candidi longi et tenaci.
Et si aq̄ in patenti uasculo sub eas ponas
duobus palmis inferiorē tales sunt ut hec
gargilius materialis affirmat. Cucume
res et citrulli frigidi sunt et hūdi in ij.
g. et sunt valde indigestibiles. Et citrulli
diores sunt cucumeribus. Et in utroque
pars exterior diuissima ad digendū. si me
dulla ipsoz perfectiore gnat chimū hūti
bi calidū et forte stom. Et exercitantibus
in estate offertur cū sba sua. flaricis vō
et ociosis nocet multū. et spālter sto
et neruositati eius. Sed aq̄ siue succus
ipsoz gnat offert febricitantibus et sit sedat.
Non omedūt cocti sed crudi tñ. sed
cucurbitae tñ cocte omedūt. Citrulli q̄
to minores et uiridiores seu actiores
sunt tanto meliores. Nec boni sunt postquam
eorum suba ad duritiē et color ad aīni
tate accedit. Sed cucumeres meliores
sunt cū matū existūt et sunt leuiore.

De Caulibus

CAVLES in oī aere proueniunt
et desiderant terrā pingue ster
coratā et profunde fossam. Et
amant potius terrā mediorē q̄ sabulū

aut cetera. Caulium quidam habent folia plana
lata et grossa et his ceteris viti in pri
bis et quidam habent folia crispissima et his
licet sint boni. Sicut in minimis mundi propter
erucas et alios vermes qui minimis occul
tantur in eis. Sunt etiam quidam caules foli
a habentes magna subtilia et aliquotulum
crispa per totum. qui caules romani dicuntur
et his meliores sunt omnibus magisque coq
uiles si terram valde pinguem habuerint
nam in macra non sunt alijs meliores. Sciantur
per et transplantari toto tempore anni quo
terra non fuerit congelata. aut adeo sicca
quod colligi non possit. Et durat eorum scia per
quatuor annos. Et qui seruntur mense fe
briarii et martii decembris et aprilis et
mai. habentur tota estate et hieme donec
pruinis et frigore destruantur. quod si stiper
tes eorum non euellantur in vere producant
scia quod cum materia fuerit colliguntur. vix
tamen si plures auferantur ab eis ramuliculi
seminum cum nascuntur ita quod materia seminis
consumatur iungantur et postea folia pul
chra producant et per annos plures eorum
vita durabit. Quidam tamen nimis facile
semen producant et his non potest sic fa
cile fruari. Aliqui vero sunt qui non sic facile se
mina producant et his proprie oportet
cautela. Et qui seminant post mediu
Augusti usque ad octo dies intrante sep
tembri. deinde transplantant de mense sep
tembris vel octobris cum aliquotulum creuerint
erunt magni et pulchri in quadragesima
sequenti et post ipsam et semina non pro
ducunt. Geli et pruinas hiemis non ti
meant. Si vero ante dictum tempus serantur
scia producant in quadragesima et esui
conuenientes non erunt. Quod si post dictum
serantur tempus nimis teneri et debiles erunt
et veniente frigore hiemis non durabunt
et hi in partibus tuscia et benonie sunt

probata. Spissi valde feri possunt et irrigari
si tempus fuerit nimie siccitatis. Et nota
quod caulium scia per x. annos dicitur posse
fructu. Cum vero plantantur in foramine cum
palo facto amputentur similitates radia
ne cum ponuntur sursum placent quod eis magis
nocumentum afferret. Et non quod ponende
sunt plante incrementi maioris quod licet
fructus opendantur cum fortiores fient. nec
est necesse quod radices fango vel molli lea
mine liniantur. nec quod terra sit mollis.
Nam in mediocriter sicca plantati viuunt
licet vireant folia donec veniente plu
uia prima confortabitur vigor eorum. Et non
solum caules mense martii vel aprilis pla
tati. sed etiam qui iunij iulij et augusti men
se plantantur erunt in hieme magni. Pla
tantur autem soli in loco ubi nihil est. Et
optime sicut per sulcos omnium herbarum et
paz et aleorum. si vna acies per sulcum vel
duo vna si a quolibet parte sulci per vnum
brachium vel minus abutuntur sepius.
sed quanto rariore plantantur tanto ma
iores efficiuntur. et quanto spissiores tan
to minores erunt. Item caules quos
dicimus pro xl. esse plantandos optime
plantantur inter magnos caules in du
plo spissiores quam ipsi magni sint prius
optime culta terra et qui in puluerem redac
ta. qui remanebunt maioribus resecatis
et poterunt rariificari ut magni fiant
et durent per totum annum. et tota illa
estate scia non producant. Item pla
tari possunt per agros inter milium pani
cum et fabas et per sulcos frumenti
et aliorum granorum et inter cetera arera
Et in sulcis melonum et cucumerum. Item
plantari possunt in vineis et in eis bene
proveniunt. sed eas maxime ledunt. Co
pertum est enim caule esse inimicum vitis
et debilitate plurimum vel adurere vite

si sunt cū ipam. Itē caue cū caule plan-
tal ne tū terre submigas q̄ sūmitas sti-
tis plantale nō remaneat sup̄ terram.
q̄ ita planta periret. Caules sarculā
di sūt et ab herbis inutilibz liberandi.
Et cū post intensam siccitatē estatis
veniūt pluuie qbz renouari sperant
auferant ab eis folia inutilia que
sicca fuerūt uel forata. Caulis fridus
est et siccus in p̄o q̄ sed auct̄ dicit q̄
siccus in ij. Turbidū et melanconia
generat sanguis et eius nutrimentum
est pūū. Cūz uero coquit cū carne pin-
gui aut gallinis fit bonus pax. Jus
eoz uentrē humectat et urina pūocat.
Eoz vō corpus est siccū unde est con-
stipatiū. Si sūt ergo sū recepti in
hac actione temperati. sed solū uis da-
tū soluit et sūa constipat. Nocimē
tū eoz auferit si elixent et aq̄ pro-
iecta coquntur i alia cū pingui carne
pecidū aut suis et cū pipere vel ami-
no et aleo dentur. Auct̄ dicit q̄ eius
recoctio et semen ebrietatē tardat.
Et eius proprietatibz est exsiccatio li-
gue. et facit sopnū et comestio eius
clāificat uocem. Galienus dicit q̄ si
caules assati dant ad comedendum
pueris faciūt eos citius ambulare.
Plinius dicit q̄ folia caulū mire sa-
nant uulnā annū. Itē dicit q̄ caulis
pax coctus soluit uentrē et multū
coctus strigit eū. Itē dicit q̄ caulis
confortat neruos. Unde ualet palmitē
et tremulosos. Lactis ubertatez p̄bet
Et eius succus ualet h̄ uenena. et
contra morsus rabidi canis.

De Cepis

CEPE desiderat t̄raz solu-
ta pingue et opt̄e subac-
tam. Eoz semina turbu-

lata durat per annū tū. sed in magis sus-
pensa durat per triennū. Et seruit aq̄
bada de mense octobris nouēbris cū
pūū et maxū per vniūsa tūsciam.
Et fit sup̄ ipaz seminariū uelud per-
gulariū de aliqbz stramibz copertum
uersus aquilonē p̄ vniū brachiū et
per duo uersus m̄che elenatiū. et a
multis serit m̄se decēbris. Janij febr̄.
et marcij cū p̄ post semē seri pnt. So-
le serūtur i aris et mixtz cū aliqbz
herbis si pnt cū aliq̄tūliū creuerit
sue sit de m̄se madij aplis uel junij
plantant in aris per semisem uel
spānam abimice sepeate. et in ara q̄tuor
aries poni debent. Quas uō uis an-
nū matūtatē comedere plantalis in aris
ubi sūt cucurbitē cucumeres atrullū
et melones et cū hec creuerit cepe
tollūt ubi etiā si dimittunt ad matu-
ritatē pueniūt. Licet non sint ita q̄
se sicut alie que i aris sole plantan-
tur. Cūz plantari debet radant ra-
dices vsq̄ ad grossitudinē vniū uel
medij digiti uix cepam et per vniū
digitū tantū sub terra figant. hec
enī planta adeo facile apprehendit q̄
si solūmodo ponitur uel cadet super
ttram uel ad ptes longinqs portaret
que discepta uel in t̄ra q̄ arida dū
tū opt̄e puluizata plantaret sūma
felicitate nascer et augebit. Cepe ar-
cūfodi desiderat et ab herbis q̄libz
liberari. Q̄ si terra eodez anno ster-
corata non fuit debet plantationis
tp̄i stercorei ut opt̄e ualeat. Col-
lectis cepis matūis qd̄ p̄z cū se sub-
stinē non pnt et amodo nō augent
exliores eaz plantant de mense
Augusti ut anno sequenti semen fa-
ciant denēbris vō plantant i x̄ma

ut vides habeant. mediocres vō suan-
 tur. que si non minuent luna euulsa
 fuerit claro et sicco aere exante melio-
 suabunt in loco obscuro et sicco. Cepe
 calide sūt et sicre hūide in 3° gradu
 proinde sepius comeste cū sui acu-
 mine malos hūores in sō generat
 sicut inflationē ventositatē capitis
 dolorē atq; insanie faciūt p̄r sumū
 ex eis ad capud ascendente et cere-
 bri patientem. Vnde asuescentes eis
 cadunt in mania. Et tribilia comp-
 nia et melanconica cernūt. prestim
 si egitudine exeuntes ea comederint
 Cruda uō comesta nihil nutrimenti
 corpori tribuūt. sed si elixent et aq̄
 p̄fecta in alia coquant. dant nutimen-
 tū bonū et plūm maxie si cū carne
 pinguiissima et bono condimento odoi-
 ferro condiant. Si autē cruda p̄r me-
 dicinā moderate sūt q̄ oportet sumā-
 tur calore inducūt et grossos et vis-
 cosos hūores maduit ora uenarū ape-
 ruit. Urinā et mēstrua puocant. et
 appetitū augmentant. Et ventrē suo ca-
 lore et hūiditate augmētant. Suauis
 eaz naribus imissus. vel si odor eaz
 naribz sūt attractus capud optime
 purgat. Cruda vō comesta crumenta
 capilloz prestant. Autē. dicit q̄ in cep-
 est acutitas in alia amāitudo et stip-
 ticitas. et qd̄ est longius est acutius
 et ruberū est acutius albo et sicū hū-
 do et andū cocto. Et in ipso est affectio
 sanguinis ad extiora q̄rū est rubifica-
 tiō cutis. Cepe p̄terea cū comeditur
 p̄prie confert noamento aq̄z. Et se-
 men eius delet morfeam. Et cū fri-
 cantur in circuitu alopane ex eo con-
 fert ualde. Et ipm cū melle eradica-
 verucas. Et plurimus vsus facit suler.

Et est ex eis que nocent intellectui
 p̄p̄ta q̄ generat hūorē malū. Et sic-
 re uel pars eius cadat uel ponat in
 vino uel uis totū infiat et destruit.

De Cimino

CIMINVM desiderat ēraz pin-
 guē et aerē calidū et serit
 de mense marcij. Calidū et
 sicut est in 3° ḡ. Per q̄nq; ānos pot
 seruari virtutē hē diueticā et si-
 mositatē subtiliandi. Vnde sup̄um
 in abis et potibz et salsamentis digoz
 confortat. Vinū dectionis eius et
 ficiū et seminis feniculi dolorē et
 corāonē intestinorū ex uentositatē
 mitigat. Item vinū valet cōn fr̄⁴³
 tūsam. Cōn timorē fauciū et cimi-
 nū et ficiū bene trite in vino coq̄n-
 tur et emplm factū s̄r locū dolentē
 ponat. Cōn frigiū reuma caput pul-
 uis eius et bacay lauri simul ī tes-
 tā calefactus ī sacculo positus capiti
 supponat. Cōn stran. et dissin. et ali-
 os dolores ex frigiditate aminiū in
 vino decoctū supponat. Cōn sangnē
 oculoꝝ non in p̄n^o sed post puluis
 amini cū vitello oui confectus s̄r
 regulā calidāz ponat. Cōn linorē et
 concussione vel alio modo factū dū
 recens est puluis amini subtilis bñ
 confectus ad ignē et sepius appōit
 certū remediū est. Et nō. q̄ frequē-
 ter vsu amini f̄r discoloratio cutis
 Ideo fratres minores q̄ multū eo v-
 tunt et ad istū finē sūt multū croci
 et de hoc sūme gloriant.

De Circo

CIRCVS est duplex. s. siluris
 qui sent sicut alie herbe q̄
 est modice utilitatis. sed fa-
 cit alii spiritū et multas mazolas ī q̄b

nasat' crocus q' ai' apparet in ortu solis
colligit'. Itē est bonus crocus domesti-
cus q' non serit' quia semē non facit
sed repule eius colligunt' de mense
ap'lis uel madij et dimittunt' octo die-
bus i' acervo ut macerent' et tūc mū-
dant' et siccant' in loco calido nō tñ
ad soles ne coquant'. Cū sūt matūe
cognoscat' q' tūc folia eius sūt sic-
ca et suant' vsq; ad mense Aug'. Et
tūc uel añ uel post vna sepeparata ab a-
lia in acis pastinatis plantent' cum
radiculis q's hnt per vna spāā dis-
tantes et q'tuor digitis subm'gant'
i' sulcis et duob; uel trib; annis di-
mittant' quolibet anno de mense ap'lis
si tūc folia sūt sicca et de mense madij
junij et julij si herba nasat' in aeris
iungitur zapando etiam per totū in
superficie per duos digitos deorsū ut
non tangat' cepe. Et si placuit añ sine
aug'. Aut de mense septembris radat'
terra ut arca et ab oī vīditate mū-
detur. Deīn nascentib; florib; colli-
gant' et crocus siccet' ad lentū ignē
et aliquo loco clausus seruet'. elapsis
duob; uel trib; annis totū euellit' de
mense ap'lis et iterū plantat' ut dixi.
Terra desiderat cretosa uel medio cret.
Et optūe pot' plantāi ubi fuerit cepe
cū sūt euulsa. Et est sciēdū q' croc'
non multū ledit' vmbriis sed plūm
ledit' a murib; qui sub t'ra comedūt
cepas eius. Cōn quos nihil tñ vī-
q'ntūz tenē trapulas inē eoz forā
et sulcos concauos inter aras facē q'
eū defendant ab hūmāe aqueo quē
valde timet et p'ter h' sūt impediētē
tūsitū murū et talpaz que multū
appetūt cepas eius. Crocus est calidus
et siccus in .f. g. et in suis q'libetib;

temperatus et ideo confortatur. vñ cōn
debilitatē et defectū cordis multū val;
Ruborē oculoz et sangne et macula tol-
lit si tritū añ rosīs et vitello oui oailo
apponat'. ut dicit Dioscor'. Itē q' croci
pus bibit ebrietatē et crapulas nō tñ-
bit. Itē corone ex eo facit nō p'mittit
hoīem i'ebriāi. Itē somnū facit et si-
mular ventrē ut dicit Plinius. Item
dicit q' curat morsus spenti et arane-
az et pūcturas scorpionū.

De Cepul'

CEPVLE malicie plantant'
ut porci .f. vna in foramine
per vñ pedē distantes que
magñū capsū faciūt q' postea vñm
estate sequenti post pascha resurrectio-
nis et sunt fere eūsdē sp'eciei cū
alijs cepis. **De Cardo**

CARDVS serit' mense februarij
marcij. Terra stercorata diligē-
et soluta q'muis in pingui
possit melius provenire. Et hoc illi p-
dest cōn talpas si in solidiori t'ra pan-
gat' ne ab inimicis aialib; facile pfo-
ret'. Sūt in arca iam parata cardū luna
crescente serendi. Semina distarta spa-
cio semipedis. Cauēdū est ne seia inersa
ponant'. Nam debiles et inartuos creabūt
et duos. Non alte imp'menda sūt sed
trib; digitis ap'rehensa mergant' donec
ad p'mos articulos digitor' t'ra p'ueiat
herbis libent' assidue donec plantaria
solident'. Et si estus meruit irigent'.
Si acumina seminū constringas sinu-
lis carē Paladins affirmat. Mense octo-
bris cardū plante ponant' inter frumē
cū iaz natū et alias segetes cū palo qd
est vtilius q' eas in trūcho solo ponē
quas cū ponemus radices sūmas eoz
ferro resecemus ac fimo cingem' timor

pedū spacio separemus incrementa cā. Pe-
dali sardie depositas linal aut cimas. ane-
rem sepe sub yemie sicut diebus simūq;
miscbim? Colligunt aut non simul. qā
non simul sed successiue maturant. nā
tūc est colligendus cardus cū hē adhuc
flores in parte inferiori sicut frū. Non
aut cū flores omnes ceciderint q; dete-
rior esset. Sane singulis annis cotidie
auferende sūt plante ut nec matres fa-
tigent et soboles per alia spacia diri-
gant. tū cū aliq; sūt radicis parte uel
lende quas seruabis ad seia colligendā.
Libatas omib; palis testa sup tegere re-
hes aut corice naz solent semina sole
uel ymbrib; interire.

De Camomilla

CAMOMILLA calida et sicca ē
in p. g. et est ppinq; virtuti
rose in subtiliacione sua. Et
ipso calitas est sicut caliditas olei rui-
ens. Et apitua et subtiliatiua spissiti-
dinis molliaciua et resolutiua absq;
attractione et hec est eius pprietas mē
medicinas. Sedat apāta calida molliaci-
do et resoluendo ea. Et confortat mēbra
neruosa omia. Et ex mediocri plus rē-
ferentib; lassitudini q; reliq; et est con-
fortatiua cerebri q; resoluunt mās ca-
pitis.

De Cuscuta

CUSCUTE i. podag. lini ul-
gringus calida est in p. g.
et sicca in ij. Cū florib; debet
colligi. et per duos annos pot seruā.
Virtutē hē pū purgandi melancōia
sedo fleugma. Unde inuementer pōni-
tur in decoctionib; purgantib; melan-
coniam et fleugma. Aq; decoctionis
eius valet q; strā et dis. et etiā herba
si potens habē in magna qntitate. De-
coctio in vino et oleo renib; et pectini

et alijs partibus dolentib; cataplasma
Ame. dicit q; aq; cuscute est mirabilis
ad retericia. Seraphino dicit q; de ppi-
etatis eius est expellē superfluitates
antiq; anemid.

De Calamento

CALAHENTVHL aliud
est aq; nū et uocatur mental
tri. Aliud est montanū et
uocatur nepita. Montanū melius ē
q; est magis sicut. Cū florescat debet
colligi et in ymbroso loco sicari. et
pot per annū suari. Virtutē hē dissol-
uendi. confortandi et consumendi.
Cōn frigidaz tussim et frigidū asma.
Vinū decoctionis eius et liquiliac r
et uine passe. Vel vinū decoctionis pul-
uis eius et ficuū sicarū valet. nā ex
eo et q; b; daz rebus dyacalamentum
quod ad idē valet. Itē puluis eius in
ono sorbilli vel in farina ordeī ad idē
valet. Cōn dolorē stōi ex frigiditate
vrat; paciens puluē eius in abis vel
in vino decocto. Cōn frigidū reuma
vngatur occipitiū ex melle decoctio-
nis puluis eius postea fiat satella.
ex puluē calefactio in olla rudi vel
ex ipa herba multū em confert. Cōn
relaxationē sue fiat gargarismus
ex aceto decoctōis puluis eius et
puluē rosar. Cōn tenasmon ex flā-
te vitreo vel ex alio huore facto fit.
etiā vngant; renes ex melle et aqua de
coctionis puluis eius vel herbe. Et po-
natur puluis eius et colofome et semi-
nū nasturap calidus cū bombice sup
ano. Et sic etiā liberat; matrix ul' fiat
fementū ex aq; decoctionis eius ad
desiccandas supfluitates matris et
multū valebit.

De Centaurea

*Centauria Valeriana
opulenta Epans*

CENTAVREA calidissima et sicca est in 3° g^o. Est herba amarissima. et alia est maior alia minor. sed maior est maioris efficacie. Competit medicine p^{ri}mo scilicet in folia et flores. Unde cum mapiat flores p^{ri}mo de colligi et in umbroso loco sicci per annuz in multa efficacia pot^{est} suari. Virtute habet diuretica attractiva et consuptiva. Vinu decoctionis eius v^{el} ad opilatione epatis splenis et renuz vesice stran et dissin. Unde Gal. Centaurea est meliorib^{us} et nobiliorib^{us} medicamentis ad opilatione epatis. Et confert magnifice durici splenis emplastra et bilia. Con^{tra} vermes aurium imiatur succus eius cu^m succo porroz. Ad lumbricos datur pulvis eius cum melle. Ad visum clarificandu succus radia centaurie maioris cu^m aq^{ua} rosata conficiat^{ur} et oculi limiant^{ur}.

De Capillo Veneris

CAPILLVS VENERIS frigidus et siccus est tempore. Virtute habet diuretica exsiccantia suba. Recens multe est efficacie. par pot^{est} suari q^{uia} subtilis herba est. Con^{tra} calefactione epatis datur aqua decoctionis eius. It^{em} ex ipsa aq^{ua} et cin^{na}mo fiat syrupus. Et si sit cu^m vicio splenis addatur aliquod calidu diureticu. It^{em} plagelle in tincte in succo eius vel in ipsa herba trita supponat^{ur}. A^utem aut^{em} dicit^{ur} q^{uia} par declinat ad caliditate. et sic est subtiliatu^m resolutiu^m et aptiu^m. Et in ipo est siccitas. Et q^{uia} p^{ro}miset^{ur} cito galloz et coturnicu^m facit eas fortes ad dimicandu et iⁿterficiendu. Cinis eius cu^m aceto et oleo confert alopie. et cu^m oleo mirrino et vino et lixiuo plangat^{ur} ca

pillos et prohibet casu^m ipo^{rum}. Et eius cinis cu^m lixiuo confert furfurib^{us} caput et delet eas. Et eradicat ulc^{era} h^{um}ida iⁿ eo. Et confert pulmoni purgando ip^{su}m valde. Et puocat urinam et frangit lapide et est bit secundum et purgat muliez fetu^m et abscedit fluxu^m sanguinis.

De Cersolia

CERFOLIVM sent^{ur} de nise angustri et bo^m est p^{er} tota^m hieme et post ip^{su}m.

De Cicuta

CICUTA ca^{lida} est et sicca in 4° g^o. Virtute habet attrahendi et solvendi consumendi ea t^{em}p^{or}e ne vtimur in inferiorib^{us} medicis. q^{uia} venenosa est in suba. et in suis g^{lu}tib^{us}. Dissolvit eni^m t^{em}p^{or}e q^{uia} sp^{iritu}s manuntur ex quoz inanitione m^{em}bra mortificat^{ur}. Virtute habet potentissima scdm radice^m. Deinde scdm folia. Vltio scdm semina. v^{el} semen eius q^{uoniam} p^{ro}mit^{ur} in medicinis. Con^{tra} viciu splenis talis sit vsus. cocta herba in aceto cu^m oleo armenico per x dies iaceat. Deⁱⁿ buliat quousq^{ue} b^{on}u^m resolutu^m fuit armoniacu^m. Postea coletur per pannu^m. Illa liquefitas bene buliat ad igne^m et addita cera et oleo fiat fiat unguentu^m cicute qd^{est} potentissimu^m con^{tra} splene^m. Et con^{tra} dura apata. et con^{tra} artetica et epilepsia si iungat^{ur}. Con^{tra} artetica et podagra coquatur radix in pasta fissa per mediu^m ponant^{ur} sup^{er} artetica tutissimu^m remediū est. Con^{tra} illam passionem stran^{ge} et dis^{cre}etione eius in vino forti et oleo dolentia loca cataplasment^{ur}. Ad matricem m^udicandā ex frigidis humoib^{us} & glutinosis. Et ad menstrua puocanda fiat fomentu^m ex vino et aq^{ua} salsa decoctionis eius. Con^{tra} sacofulas sic

cal. fiat vsus herbarū diureticarū. Postea
fiat cataplasmata ex duobus partibus cicute
et tertia scabiose.

De Cataputia

CATAPUTIA calida est in 3°
g^o et hūida in 3°. Sed gerat
dus dicit in suo mō meden
di q^o est calida et sic in 3° g^o. Est autem
semen amissā herbe sili nōie appellate
que remoto extiori cortice suat p^o annū
Eligenda est que est viridis non p^ofora
ta interius nec hūida sed alba. Vir
tutē hē purgandi supiora ex vento
sitate et lemitate quā hē. Vnde q^oq^o
dat^o sanis ad consuationē sanitatis
q^oq^o egris ad egritudinē rīmouendā
Cōn cotidiana de flegmate salso et scabi
em conterat^o cataputia in multa q^onti
tate et postea cauliū folijs inuoluta s^o
amē ponat^o dūq^o dimittat^o ut bene co
quatur. Deinde extracta op^omat^o et ole
um q^od inde fluit seruetur q^o p^o annū
seruari p^ot. Et cū nāe sūt detur paci
enti in cibis vel aliquo alio modo et ita
p^ot deapi multi. Vel fiat claretū ex
cataputis bene contritis et cū melle
teroctis. Deinde misceat^o vinū et fiat
claretū. Et nō q^o in xx libris xx det^o
esse cataputie vna libra. Idē in vnijs
et alijs pondēib^o minorib^o. Itē p^ot p^o
cataputie bene contrite in iure caulium
vel pisanū vel alioz alioz et comeste m^o
tū valent sanis et egris. Gerardus tū
dicit q^o cataputia multū est laxatiua
et purgat supflua inferius laboriose et
cū angustia. Vnde cauedū est ne detur
nō facile uomenti et nō sit mā digesta.
Nec sūt dande hūilib^o debile stōm et in
testina qm subuertit ipm. Nec dent^o
nō distemperate ne moram faciat in stō
Nec est sup^odormiendū nec quiescendū

sicut nec in ceteris uomitis medicinis. Et
vsus eaz est vt ex eis aciant^o medicie
Itē dicit q^o per p^ot dari tūte et distēpe
rate cū aqua calida vel vino et dīc q^op^o
gant p^ot flegma et viscosos hūores
et maxie a stō intestinis. Vnde p^osunt co
lencis cardiacis. yliacis. artencis. febr
condiane et ex vitreo vel nāli fleūte.
Drascorid^o aut dicit q^o dant^o a quop^o g^oms
vsq^o ad nouē. Et q^on stomachus sūt for
tis dent^o integra. et si sit debilis den
tur trita. Itē dicit q^o si folia catapu
tie dentur cocta cū pullis aut cum
olerib^o vel alijs cibis laxant flegma
et colera. **De Certamo**

CERTANVS. i. RINCI ma
rim ē ca et sic in 3° g^o. herba
est que in locis marinis re
perit^o. Virtutē hē valde diurenciam
ex suble debilitate. Cōn stran. viciū
lapidis et yliacam passionē herba ipa
in multa q^ontitate in aq^o bubulira sali
uatiua vino et oleo et in illa aq^o pa
ciens sedat vsq^o ad vmbilicū. Et si
tautā q^ontitatē hē non p^ot cata
plasmēt loca dolentia. herba etiam
comesta vel vinū decoctiois eius vi
nā puocat **De Celidonia**

CELIDONIA calida et sic
est i 4° g^o. Cui^o duplex est
maneries. s. indica q^o maio
ris est efficacie et citrinaz hē radicē
et est cois que in p^olib^o nris reperit^o et
est minoris efficacie. Vna tū altera po
nit^o et cū in receptionib^o radix non
herba debet poni. Virtutē hē dissoluē
di attrahendi et consumendi. Cont^o
dolorē dentū ex frigida cā. Radix
inter dentes aliquātulū contrita et
alleū supponat^o. Ad capud purgand^o
et viā ex frigido humore radix i vino

decocta patienti supponat. et pueris fumū
per os recipiat. dein vinū gargāzet. quod
vinū desiccat et caput purgat. Plinius autē
dicit q̄ succo celidonie oculi irundinū
eruti vel lesi ad statū pristinū reducūt.

De Coriandro

CORIANDRUM est herba sa-
tis rōis q̄ calida et sicca est i. ij.
q̄. Cuius semen i receptiōibz
debet poni qd̄ per duos ānos suat. Virtu-
tem h̄t confortandi ex aromaticitate.
Ad digōnem confortandaz et dolorē stōi ex
ventositate det̄ semen eius in abis et
vinū decoctiois in poti. Itē puluis seīs
eius sup carnes aspersus eis saporat. y-
sidorus dicit q̄ eius puluis semis i vi-
no dulci datus reddit hoīes ad venēm
promiores. sed cauēdū est ne nimis de-
tur q̄ i amentia deducet et furorem.
Eius herba cū seie est tamibz venenosa
et eos sterficat si ab ea aliquotiens su-
matur.

De Consolida maiore

CONSOLIDA MAIOR. r̄ sy-
ficum frigide et sicce oplexio-
nis est. sed p̄prie radix eius est
medicinalis. Virtutē h̄t constringendi
matēiaz per qnqz annos suat. Puluis
eius datur in abis. Valet cō fluxum
sanguinis mēstruoz. Et cō fluxū ven-
tris. Et suppositus valet cō fluxū mē-
struoz. Et silē fomentū ex ipa herba
factū.

De cucumere agresti

CUCUMER AGRESTIS ē
herba nota. Ex eius succo fit
Electuū. hoc modo. In can-
culāibz diebz colligit̄ fructus ip̄i h̄te
cū est q̄ maturus et conterit̄. et suc-
cus ip̄i soli expōit̄ et desiccat̄ et qui-
daz decoquit̄ ad ignē et tale minus
laxatūū est et minusqz violent̄ duc̄.
Et qdaz decoquit̄ succū cū melle fere

Usqz ad consumationē succi et in modū
electuarij dant q̄ satis laxat p̄ inferiora.
per duos annos pot̄. Habet autē virtutē
p̄n̄ purgandi flegma et viscosos humores
Sedario tolerā migrā sine melan comā
Vnde valet cō palixim apoplexiā Epilē-
siam colicā h̄iacā febrī cotidiane ex flā-
te vitreo vel nāli spiritis artetis pod-
agricis subueit. Attrahit ēi maxie a rō-
tis partibz et purgat. Item certis passiōi-
bz ex flāte medetur nō tñ per se solum
datur. Purgat autē per os et ventrem
et vsus qdem eius est vt admisceatur
alijs rebus et confectioibz. Et ex d̄i-
mediana acuat̄. Et q̄ electuariū ac-
cipit nō superdormiat. sed moueat̄ sic
qui suscepit eleborz qm̄ solet suffocari
inducē. In h̄iacā passione p̄cedat aliq̄
chistere molliū et postea fiat aliud ex aq̄
maluaz oleo et melle cū. 3. ij. electuarij
et imiat̄ et erit opm̄. In h̄iacā et cō
arteticā aragrā et podagrā. Itē herba
ip̄a si h̄i potit̄ oterat̄ aliq̄tū et deco-
cta in vino et oleo dolenti supposita stran-
glicae et podagrie subueit. Ad mensā
puocanda puluis electuarij oñiat̄ cum
oleo muscelino vel rosato et bombis.
Intus supponatur. Ad apata frigida ma-
turanda electuarij. 3. v. et farina ordei
conficiant̄ cū vitello ouī et sēponatur.
ad apata rūpend̄ fit opm̄ nuptorium
ex eloiario et ebentina. Ad vmes au-
ris conficiat̄ eloiariū in q̄ntitate ḡnoy
qnqz cū modico aceto et modicū infun-
datur tepidū. Ad omnē stōi ex frigida
cū iungat̄ ex ofectione eloiarij et aceti.
Ad lentigines et pannū faciei et omēs
superfluitates eis r̄monēdas. Accipe ce-
uisam et campherā et electuariū i q̄n-
titate illoz duoz et conficias cū ace-
to in modū vnguenti et pista in mor-

^{plabeo}
tario cū pistello plūbeo et ponat' i va-
se vitreo per .xv. dies. Et postea in p'dicto
mortario cū pistello eodem moueat' addi-
to aceto si dux sit ex eo vngat' facies
omne enī pannū abstergit et lenigies

De diptamo

DIPTANVS q' alio noīe dē
fraxenela q' frondes habet
ad modū fraxeni. Calidus
et siccus ē in 3° g^o. Radix est cūda m
herbe sili noīe appellatē. que in locis calis
lapidosus & siccis precipue. etiā in locis
calidis lapidosus reperit'. habet autem
precipue ipā radix virtutē attrahendi et
dissoluedi venenū. Cōn morsū venena-
torū aīaliū ipā herba vel radix trita su-
perponat' succus etiā eius cū vino det'.
Puluis eius cū succo mente confinat'
et supponat' & potui datur. Ysidorus
insuper dicit q' est tante virtutis ut
ferri a corpore cēhat. Vnde eius pa-
bulo fere pūisse citiunt sagittas corpo-
ri infixas. **De Endimīa**

ENDIMIA que alio noīe dē
scariola vel lactuca agrestis
frigida et sicca est in .ij. grad^o
exmina et folia competūt vsui medicīe
Et folia etiā vsu ciborū opetūt. sed ra-
dix nullaz hē virtutē. folia viridia
maxime sunt efficacē sicca melius.
Virtutē hē confortandi & alterandi
Vnde cōn opilonem splenis et epatis
ex colica cā puenienti valet. Contra
tercianā duplicem & simplicem pēti-
tiam. et calefactionē epatis & apata
calida valent comeste elixē uel cru-
de. Item syrupus ex decoctione eius
et zucharo valet ad idem. Item succ^o
eius uel syrupus cū reubarbaro dat^o
in q^{ta} uel sexta die matēia digesta
valet. Itē cōn calorem epatis et calida

apostemata ualet ipā herba trita et sup-
posita. Et ad idē valet succus epithimae.
Et si non habes folia coques semen her-
be tritū in aq^a et pone loco eius. Aller-
tus dicit q' aq^a Endimie cūz cerasia et
aceto est optima mirabilis ad infrigi-
dandū quicquid infrigidari debet.

De Enula

ENULA non serit' quia semē
non hē. sed plantat' corona
eius in terra pingui et alte
fossa. et bene subacta. Calida et hūi^a
est. Calida in 2° et hūda in p^o. Cui⁹
duplex est manēies ortulana et cam-
pana. que maioris est efficacie sm radi-
ces. Colligit' in p^oncipio estatis radix
et sole siccatur ne hūditate corūpat'.
Radix in medicinis pot' poni. per biē-
niū & triēniū pot' semari hē aut vir-
tutē liniendi et mūdificandi. Vnde v^o
cōn nervos ex frigiditate indignatos.
Cōn dolorē spiritaliū ex frigida cā.
det' vinū decoctionis eius scdm illud.
Enula campana reddit p^ocordia sana.
Cōn dolorē stōi ex frida cā. Et cōn re-
tositatem. Et cōn tussim frigidaz det'
vinū decoctionis eius. Puluis eius cū
pulue cinamomi delicatis soluit ven-
tositatem spūaliū. herba tota deco-
ta cū vino et aleo et cataplata. dolo-
rem spūaliū sicut colicū et stran-
dissoluit. Cōn frigidū asma detur
farina ordeī in q^a coctus sit puluis e^o.
Itē nota q' in Enula est virtus rursi-
catina & absterio ultima

De Epatica

EPATICA i. figatella frigida
et sicca est in p^omo g^o. herba est
crescens in aquosis locis et p^o-
cipue lapidosus hās folia multa ter-
re ac lapidibus adherentia. Virtu

tem hē diureticam. ex subtili suba.
Et infirigidatūā. Vnde valet 3 opitōz
epatis. et splenis ex calida cā. Et rēn
calorē epatis Et iētentiā et ideo di
at epatica. Syrupus ex aq decoctio
nis eius addito reubarbaro in fine de
coctionis optim⁹ est cōn iētentiā

ERUTA calida est et siccā in
m⁹ g. Domestica maioris est
efficacie q siluris. Semina
preapue opitūt medicine sedo folia
virtutē hnt osumendi et coitū inci
tandi. Decocta cū carnib⁹ valet ad
coitū incitandū stram. et dissim. et pu
lāsim. Itē in vino cocta et remib⁹ cata
plasmata libidinem incitat. pectini
superposita urina puocat. Semen eru
te et maxime siluris facit virge erec
tionē.

EBVLVS. ē calidus et sicc⁹
m⁹ g. Cortices radicū et turi
ces preapue opitūt medicine
Cortices radicū in vere colligunt⁹ & sic
cant⁹ ad solē et per annū seruant⁹ hē
aut virtutē dissoluēdi osumendi et p
gandi flauima & viscosos huōres.
Succus eius det⁹ & purgat attrahē
do superius et inferius angustiose.
Vnde nō debet dari n̄ digesta m⁹ et
corpore fluxui pparato ut in alijs no
mitinis medicinis. Valet febrī coti
diane diurne tertiane ex colēa
citrina et utellina. Itē epatis o
pilentioni. Et iētenticolice et ihiare
Et aquā leneo flaticoz educit. Vnus
est calidus ut det⁹ succus ei⁹ per se
uel i eius decoctione distemperet⁹
alia medicina. Vel addat⁹ syrupo
uel ossi mellis laxatiuis uel coquat⁹
cū melle ad consupcionē succi. Cōn

tumore extremitatū. Et cōn autētiā
et leoro flaticā. fiat balneū ex aqua
salsa decoctionis radicū eius et turio
ni vel totius herbe.

FENICVLVS serit⁹ de mense
decembris Janij febr. et mar
cij & toto tempore insplantat⁹
Calidus et siccus est in i⁹ g. Virtutē
hē diureticā extenuandi grossaz ven
tositatē. Comestū post pndiū avert
acidis eructationis que sunt ex indi
gestionē et h̄ fac. ex subtili suba & qua
litatib⁹ suis. Semen eius folia & flores
& cortices radicū vsui medicine opitūt.
Semen colligit⁹ in pñ antipni. Et ser
uant⁹ per tres ānos. Cortices radicū col
ligunt⁹ in pñ veris & suant⁹ mediū
annū. Cōn opilonem epatis splenis
et stram. dissim. et viciū lapidis exhi
gida cā det⁹ aq decoctionis ei⁹. Item
femulus coctus et comestus valet
cōn pdicta. Itē eadē aq uel vinū sol
uit dolorē stōi ex frigiditate uel ven
tositate et digōne confortat. Idem
facit puluis seminis eius. Cōn pñū
oculorū & pruritū. Succus radicū fe
niculi in vase eneo per. xv. dies ad so
lez ponat⁹. et more colurij oculis appo
natur. Cōn pruritū oculorū certum
est experimentū conficiat⁹ aloes opti
mū cūz succo feniculi et ponat⁹ in
vase eneo ad solez p. xv. dies deinde
ponat⁹ in oculis more colurij.

FENULA est calida et siccā i⁹
gra femula dē q virtutem
hē mēsinā. Est aut similis
vidalpe in folijs et florib⁹ sed hē flo
res azures viridis multe est effica
cie. sed ex siccitate nullius vl modice.

100

Ad anteu sine igne faciendū contat
femula et sup locū ponat et dimittat
per diē. et postea iuenit cutis combusta.
Ad apata rūpēda qā versū est ad sani
em et capud est durū. Conterat cū oleo
et supponat. oleū ponit ad relaxandū
ne femula nimis exsiccet.

De fumo tē

FVMISTERRE est herba nota
sic dicta. q̄ generat a q̄dam
grossa fumositatē terre. Calida
est in pmo q̄ siccā in iij^o viridis et siccā
magne est effiatie. Principaliter pur
gat melancōiā. scdo fleuma salsum
et colicū ad hūstam. Et est diuretica.
Cōn scabiē. 3. ij. succi eius addito zuchāo
fiat zyrupus. et cū aq̄ calida det. vel ad
dant semina feniculi. Itē fiat hoc
unguentū in oleo nucū & ponat pul
uis fuliginis subtilis. et conficiat addi
to aceto et succo fumus terre i maiori
q̄ntitate q̄ de alijs & ungar paciens in
balneo optimū est. Et nō q̄ si succus
eius detur ter i septimana ut dixim
oprie pingat hūores iducentes scabies.
Item hec herba sumiterre in vino cocta
et poita super locū podagrum multū
valet.

De fungis

FVNQ̄ quidā sūt boni qdā mor
tiferi. boni sūt rotundi parui
ad modū pilei. q̄ in p̄o vers
apparet & in malo deficiūt nūq̄ enī
tales aliq̄ interfecerūt aut nullum
leserūt subito. sed tū om̄s malū gnant
nūmentū. Mortiferi aut sūt qui nas
cunt in x̄ alias res putridas aut in x̄
hitationez alicuius reptilis venenosi.
Aut in x̄ q̄sdā spales arbores que in p
prietate hnt fungos corūpere sicut
est olivus olina. Signū aut mortife
ri fungi est. q̄ in superficie e^o est q̄dam

hūiditas viscosa et corrupta et q̄ cito
alterat et corūpit inter manus colli
gentū fungos. In nostris aut hitatio
nibus iuenit fungus q̄ latus est et
spissus aliquid rubōis hns in super
ficie & in illo rubore hē multas am
pullas eleuatas. quaz qdā sunt fra
cte. qdā non et ille mortalis est &
statū interficiens et vocat fungus
muscar. eo q̄ in lacte pulūzatus in
terficiat muscas.

De fenogreco

FENVHGRECVH calidū
est et siccū. s̄bam hē glutino
sam. Vnde uirtutē hē matu
randi et laxandi. apata maturanda
extei farina feni greca cū vitello cui
conficiat et superponat. Maturat enī
et extenuat. Ad maturandū et rum
pendū conficiat cū ebentina et super
ponat. Herba enā cocta in oleo su
perponatur ad maturandū. Ad apā
ta spūaliū farina feni greca in saccu
lo poita et decocta in aq̄ cū malua
visco ponat resuper. Ad apata stōi et
intestinoz. Ex farina feni greca. et
aq̄ predicta fiant pulres et supponat.

De gabusis

GABVST sūt de nā caulū &
hnt formā caulū donec clau
sa faciūt. sed postq̄ clausa folia
isoz fuerūt q̄ alba et grossa sūt sū
tunice repaz et crissa. Aerē desiderat
frigidū nā i aere calido vel tempera
to non claudūt. sed aperta ēmanet
sicut caules. Terrā vō desiderant. q̄
lem caules. Ex eis sūt posita sicut
ex rapis. Itē seminant ut caules.

De Gramine

GRAMINIS virtus est stipti
ca et vulnez aglutinativa.

ventris constrictiva. Et doloris splenis
mitigativa. Et eius succus petui datus
sua proprietate lumbricos occidit. hanc
herbari noscunt canes et eam comedunt quia
se purgant ut dicit Plinius.

De Giraella

GIRAELLA dicitur in pingui
terra si viridis voluerit in ea
iste dicitur quod eius semine mirabi
liter facit ovare galinas.

De Gentiana

GENTIANA est radix cuius
dam herbe sibi nomine appellata cu
ius sola radix est medicinalis.
In fine veris colligitur et exsiccata per
tres annos suatur. Nascentur autem frequen
tius in montibus et locis umbratis &
humidis. Calida et siccata est in 3° g^o. Vir
tute habet dissolventi dissolventi & aperienti
Unde diuretica est. Contra antiquam asina
detur pulvis eius cum vino adita aqua oidei
succus radices eius abstergit moricam
et sanat plagas et ulcera corrosiva bi
bita etiam multum uniat eum qui cecidit
ex alto et collisus est. Et ultima medi
cina est contra morsum scorpionis et vermium
venenatorum et canis rabidi. si bibunt
ex ea due vineae cum vino.

De Gariofolata

GARIOFOLATA sibi est novel
lis folijs rubi seu flapsibz et eius
radix redolet et folia. Calida
et siccata est in 2° g^o. Recens maioris est
efficacie quam exsiccata. Et servatur per an
num. Virtute habet dissolventi dissolventi et a
perienti. Et dicitur gariofolata quod odorem
habet similem gariofoli vel saporis vel ef
fectum. Contra cardiacam passionem et
aquam marina et oleo cocta parti anteriori
et posteriori supponatur. Ad digestionem con
fortandam et dolorem stomi et intestinoz

ex frigidityte vel ventositate de vino
decoctionis eius.

De humulo

HUMULUS et lentigo flos eius per
siccitatem maximam suam suatur
per longissimum tempus in virtu
te sua ita quod vulgaris opinio est quod nunquam
putrescat. et est acuti odoris et fortis.
et est calidus et siccus dissolutivus vis
cositatum et masticum. Et confuat a putre
dine liquores quibus admiscetur.

De Iusquiamo

IUSQUIAMO est frigidus in 3° g^o.
Semen est cuiusdam herbe quecumque
silago vocatur sine dens cabali
nis. Seminum autem triplex est diversitas.
Est enim album rubrum et nigrum. Album et
rubrum operitur mediane. Nigrum vero
est mortale. Nota quod si iusquiamo debet
recipi per os interius ponendum est semine.
si exterius herba. Et semen maioris est
efficacie virtute habet emethonica et soni
feram. et constringendi et mortificandi.
Ad somnum provocandum in acuta egritudine
fiat fomentum ex aqua decoctionis herbe
eius cum frontem tempora et pedes. fiat
etiam ablutio postea fiat hoc emplastrum.
Pulvis seminis subtilis cum albumine
ovis et lacte mulieris puellarum nutrit
tis et modico aceto et fronti et tympani
ribz apponatur. Iste ad lacrimas restringen
das fiat idem emplastrum. Contra disinteria
fiat emplastrum ex ipsa herba et suppona
tur dolore enim tollit. Contra dolorem ten
tium secula si carbonem ponant et pacem
fumum per os recipiat et teneat super
aquam et apparebit quod vermes supnatantes.
Semen suppositum denti ex ea calida
dolorem tollit. Et non quod per x annos
servantur.

De Isopo

I Sopul est calidus et siccus in 2° gradu. Virtutē hē scdm folia et flores non scdm radices. Diureticam dissoluendi et consumendi et attrahendi. Cōn frigidam tussim valet vinū decoctionis eius et seminū feniculi dolorem stōi et intestinox tollit. fomentū factū ex aq̄ decoctionis eius matricem a sup̄fluitatibz mūdificat et abstergit. Item facit suppositionem ex puluere eius et oleo muscelino. Puluis eius uel ipa herba in testa calefacta et supposita capiti per se uel in sacculo valet cōn frigidū catarr̄ et casus uue. Cōn unā fit gargarismus ex aceto decoctionis eius. Item ipa herba in vino decocta et cataplata tollit dolore ex ventositate.

De Juncis

I Rīa et salamenda eadem est herba multū spinosa de quorū radicibz fit zinzibratū hēmō. In dualibus lib. mellis et vna yringinorū mūdator uel pistinate ponat. 3. f. et dimidia vel due zinziberis vel medietas piperis tñ hoc modo. Lacent Junci et abiciatur lignū qd̄ est interius de m̄ optime coquantur uel prius coquant et postea abiciatur lignū deinde minutatim macant et pōto melle ad ignē et optime dispumato ponantur in eo iungi & zinziberis siue piper et usq̄ ad spissitudinē congruā bulliat. Et si in fine decoctionis addat semē eruce et pinei erit optm̄ ad coitum et membri erectionem.

De Jaro

I ARVUS q̄ alio noīe dicit bataron uel pel mtili calidus et siccus est in 2° gradu. In locis siccis et hūdis montuosis et planis uenitur in seme et estate magnā hē

efficaciā. sed folia maiore scdm radices maximā scdm q̄sdaz ruboritates que colligunt sandunt et desiccant. Virtutē hē dissol. relax. et extenuandi. Cōn tumore ipa herba decoq̄tur cum ruborositatibz in vino & oleo addito amino et fiat emplm̄ et auribz supponat. Cōn frigida ap̄ata ipa herba cū ruboritate et assungia ueteri teratur. & post modū in testa calida supponat. Cōn sc̄rfulas nouellas herba ipa cū assungia ueteri et sola uel assungia ursina si pot hū terantur et superponatur et liberabitur si recentes fuerint. Ad faciem depurandaz et cuti subniliandaz. Ex ruboritatibus desiccatis fiat puluis subtilis et cū aq̄ rosat̄ oficiat et ponatur ad solem donec tota aq̄ consuatur et ita fiat ter uel q̄ter uel amplius ex illo puluē solo. uel cū aq̄ rosata facies illinat et plus depurat q̄ ipa remisa. Item solus puluis eius carnē sup̄flūā corrodit.

De Iris vel Ireos

I Iris uel ireos siue glazol. cuius folia sūt silia ensi cum floribz purpureis uel albis. Naz iris purpurea hē florem ireos albū hē et sūt eiusdez virtutis. Radice tñ utunt in medicinis. In fine ueris colligit. Calida et siccā est in 2° g. Virtutē hē diureticā. Vnde dissoluit & aperit. Cōn vitū spūaliū et opilationē splenis epatis renū et vesicę et dolore ex ventositate vini decoctionis Ireos inuat puluis eius leniter sup̄flūā corrodit carnē. Ad pannū oculorū fiat colirū ex puluē eius et aq̄ ro.

De Liquiritia

operiat

Liquiritia ē radix viridis eius
ter herbe que desiderat ter
rā bene solutā et papue sa
bulū. ut in eo facile multas producat
radices. que si plantantur facillime
pndit. Et cū se multū pullulat. et
forte si lata eius adhū tenera flectan
tur ad terrā conuertet in radices.
Sicut accidit in menta et ruta et g
mine calida est et sicca hūda tēpera
temperate. Eligenda est nō nimis g
sa. nec multū tenuis interius citrea
nō puluerizabilis. Nigra nō et alba ē
habenda. Sucus eius est eiusdem
efficacie et etiā fortioris q̄ hōr hoc
modo fit. Cū viridis est bene terat
et i aq̄ buliat et decoq̄tur usq̄ ad con
sūptionem fere postea expmatur. Va
let cōn oīa vicia pectoris decoctio
eius i aq̄ et cōn piplemonia et ple
urisi. Itē vinū decoctionis eius va
let cōn tussim. Ad idē valet electu
ariū confectū ex succo liquiritie et
melle. Item liquiritia masticata et sū
lingua retenta sū et asperitate lin
guē & gutturis mitigat.

De Plantagine

Plantago que lingua anetis
uocatur frigida est et sicca o
solidat optime vulnera & ul
cera & ad hū nihil est melius ea vt
dicit diascorides. Et mirabile vide
tur q̄ si bibat succus triū radicū
eius cū tribus uncis vini. aliquādo
curat tertianā. Et si quatuor radicū
succus cū 4^{or} uncis vini bibat aln
curat q̄rtanā. Itē dicit Diascor.
q̄ sanat uulnā canis rabidi. Idro
picos iuuat. Veneno repugnat. Et
uelementer solutionē uentris miti
gat. Eius succus lūbricos necat.

Nota

Ouentrua constringit. Et tumores
apostematū in pñ^o repercutit et dissipat.
Ginginas tūdas et sanguineas rēprimit
et sanat. **De lilio**

Liliū plantat de mēse octobris
et nouēbris i terra pingui
et bene subacta. naz accipit
spiri sine buli eius virides uel sūti
et ponunt per vna spānam vel vnu
pedem. q̄ est melius sepevari sicut fit
de alleis. Itē dicit Arist. q̄ si hasta
hlij q̄da nondū apertū est semense
men sine flos eius selet tatur ad t
ram ita q̄ cepa non eradicet et coo
periat terra infra paucos dies emit
tet in quolibet nodo aste cepa p mil
uā sicut sunt buli eius. Calidum
est et hūidū. Aliud est domesticū
Aliud siluē. sed siluestre aliud gēit
florem purpureū et efficacius est. a
liud croceū. Domesticū autē cū al
singia ueteri uel cū oleo coctū et
suppositū frigidū apostema maturat.
Cōn splems duriciē radix hlij in mul
ta q̄ntitate cū brancha ursina et radi
ce emli ponat in vino et oleo per. x.
dies et postea coletur & colature ad
dita cera et oleo fiat vnguentū. Ad
faciem colorandā accipe cuborosita
tes radices hlij agrestis et sicca & pul
uerē inde fac et distempera cū aqua
ro. & desicet. quo fac to ter uel q̄
ter illū puluerem inde fac e solum
et distempera cū aq̄ ro. & electū du
cas super faciem. Item abluendo mū
dabit faciem. et remouebit cōfectio
nem rugarū. Itē folia eius cōbul
ta et decocta valent ad loca com
busta. Itē facit radix eius si tri
ta cū oleo apponat. quia uirtus eius
mitigatua est. Item educat purgā

menstrualem. q̄ ē apitina et tumōis
repressina. Et ideo valet oīa apata ex
uentositate si radix eius trita cū oleose
pūis apponat. Plin⁹ aut dicit q̄ cepē
cū vino sanat ictus serpentū et fun
gorū malitiā et venenū. Decoc te in
vino & oleo admixte clauos pedum
et nodos soluit pilosq; locis adhaerēt
reddūt. In vino etiaz coc te addito
melle venis pīctis subueniūt. folia
eius coc ta in vino vulnera sanat.
Ex folijs eius fit oleū et aq̄. sicut ex
rosis. et est fere eiusdey virtutis cū
oleo & aq̄ rosa.

De lingua auis

Lingua canis calida est et siccā
in p̄o gra folia h̄t parua et
acuta lingue auis filia. Vin
dis multe est efficacie exsiccāt meli⁹
virtutē h̄t incidendi libidinē et hūc
tandi. herba ista cū carnib; coc ta &
cū oleo coc ta uel saginē libidinē in
atāt. Valet etiā decoc ta cū zucharo
consuētus. Cōn sinitatē pectoris dec
aqua decoctionis ipsius. & addito
draganto magis valet.

De lapario

Lapariū. i. acetosa uel rumosa
calida & siccā est in 3o ḡ. uel in
2o fin auis. Est aut triplex la
paciū. s. acutū acuta h̄ns folia et h̄
efficacius est. Domesticum lata h̄ns
folia et magis operit usui. Itē rotūdū
rotūda h̄t folia. virtutē h̄t dissoluen
di et relaxandi. aperiendi et extenuā
di. Cōn itāiem succis lapaciū acuti
et oleū muscālinum et liquida simul
buliant. postea colent et colatiē ad
dot puluis tartari et fuliginis et fi
at unguentū qd' satis opetens est
scabiosis. Auic. dicit q̄ radix eius cū

aceto coc ta ofert scabiei ulcero se et
impetigini. Et eius decoctio cū aqua
calida pruritui. Et silis ipsa met balneo
est optima. Cōn impetiginē et spiginē
fiat decoctio succi lapaciū et pulu auis
pigmenti. Ad apostemata manurandū
lapaciū rotūdum tritū et in oleo decoc
tum uel cū assungia supponat. Ad ri
pendi eodem modo si supponat acuti.
Cōn stran & dissim. fiat decoctio lapa
ciū in vino & oleo et supponat pectini
vrimam puocat in multa q̄ntitate. A
qua uel vinū decoctionis eius soluit
opilationē splenis et epatis. Cōn sar
fulas nouellas fiat emplm ex lapa
tio acuto et assungia simul tritis. cō
tra lūbricos valet succus eius datū
cū melle. Cōn flegma habūdans ex
cerebro valet succus eius cū succo
rute i modica q̄ntitate narib; inicitur
i aere calido vel balneo. Itē lapaciū
comestū crudū uel coc tū valet sca
biosis. **De lactuca**

Lactuca feri et trāplantari pōt
fere totot tempore anni in tra
pingui subacta. Per se et mi
xtim et cū alijs herbis. Et que sata fu
erint in antipno vtiliter plantant
mense decembris circa aras aliarū
herbarū que tūc ferunt. Ipsa enī nō
timet gelu. sed roborat ex eo et cit
bona post hiemē cū alijs herbis q̄
usq; semen pducit. Et que sūt de nā
puarū non trāplantant. Que uō sūt
ex magnis que romane dicūt que
hnt de nā alba semina trāplantari
debent ut crescant et dulcedinem
hnt hēant multū inuant irugatiōe
ip̄e siccitatis. Lactuca frigida est
& hūida temperate. Alij dicūt q̄ ē
calida et hūida temperate. Et ideo

est melior ceteris herbis et temperatissima. Sanguinem bonum generat et lac et urinam puocat et coleram extinguit. Sanguinis ebullitione refrigerat et somnum inducit. Item valet contra calidam apertam. Capitis dolorem de colera rubra seu sanguine factum amputat cataplasma. Et cocta plus quam cruda sit usui conueniens. quia eius lac calore ignis minuit per quod somnum erat inducens. Sed reliquis tamen cruda quam cocta operit. In exordio suo fit utilior siccior. Et ad augmentandum lac mulieris et spasma viri conuenientior. Sed cum indurat et copiam lactis non huerit eius humiditas minuit et fit amari saporis. Unde fit apta sanguinem tamen pessimum generat. Idcirco eas assuescentibus fit nocua. quia tenebrositate oculis facit spasmatis corripit materiam. Sed cum est adhuc tenera valet multum in febribus elixata vel cruda. In aceto cocta addito aceto oplonez splenis et epatis soluit. Ad puocandum semen somnum conficiat cum lacte mulieris puellam nutrentis et cum albumine oui. et fiat emplastrum super tempora. Item pulvis seminis eiusdem lacte somnum puocat. Idcirco facit febricitantibus datus cum aqua calida. Contra calidam apertam conficiatur cum oleo rosato. et superponatur et destruit ipsum. Item cataplasma frondium ipsius humilibus arsisilam subuenit. Item semen eius datum in potu sepe pollutione patienti celeriter succurrit. Item est quedam species lactuce agrestis que longiora et strictiora habet folia subtiliora et asperiora. et minus viridia. et hec est amara et est maioris caliditatis et siccitatis quam domestica. Item dicit Plinius quod est quedam species

Lactuce agrestis que longiora et strictiora habet folia subtiliora et asperiora et minus viridia et hec est amara et est maioris caliditatis et siccitatis quam domestica. Item dicit Plinius quod est quedam species lactuce sponte nascentis quam caprinam vocant que preecta in mari primum necant pisces qui sunt in circuitu vicini. Item est quedam species lactuce que nascitur in aruis cuius folia trita cum polenta conferunt visceribus et hac greci vocant psoropon. Item est alia species que crescit in siluis quam vocant stanton. cuius folia trita cum polenta vulneribus primum sanguinem stringunt. Et putrescentia vulnera sanant. Est et alia species lactu hinc rotunda folia et breuia quam militaria vocant. Cuius succum accipit scilicet herba extrahit. et mungendo oculos extrahit. discauit obsecrare et caliginem cum senescit. Cuius herbe succus sanat omnia vitia oculorum et maxime quando ei lac mulieris admiscetur. Serpentum moribus. Et scorpionum ictibus medetur si succus eius cum vino potetur. Et folia trita super vulnus emplastrum omnem eius inflationem discutit operat.

De lentisco

Lentiscus calidus et siccus oplo mis. Virtute habet constringendi et consolidandi. Contra fluxum menstruum et disintiam et uomitum ex debilitate virtutis contentum fasciculi facti parui cum folijs decoquantur in aceto et pectini et renibus cataplasma factum supponatur contra vomitum super furculam pectoris. Alius usus contra predicta teneritates lentisci bulliant usque ad acetum consumptionem.

Deinde siccet et fiat inde puluis et
detur in albis et panibus. Contra ulcerationem
virge. puluis factus ex folijs eius si
testam calidam desiccat et puluizat
ulcera et sanie consumit sed non debet
poni nisi quando est sanies. Contra ulcerationem
oris et lingue et labiorum in febre acuta
fiat decoctio foliorum eius in aceto et pa-
ciens sepe gargarizet.

De Laureola

L Laureola. est herba multum la-
xativa calida et sicca in 4° g.
Cuius fructus sunt semen est
rotundum subinsim ad quantitatem pi-
peris. quod dicitur crocodium vel coconidum
quod est adhuc magis laxatum quam lau-
reola et tamen ipsa est magis multum laxa-
tiva. Et purgat flegma et viscosos
humores. principaliter a remotis partibus
et iuncturis membrorum facit melanco-
nia. Unde valet stratis arteticis et po-
dagricis. Item contra apoplexiam et parali-
sim. Usus enim eius est cum alijs medicis
in osimelle iuliani et filijs. Datur etiam
in apozymatibus. Per se vero non datur quoniam
habet namque ulcerandi intestina ex nimio
suo acimine. Si tamen ea per se uti vo-
lumus. Decoctione eius damus. addi-
to gumma arabico et mastice ut malicia
eius repimat. Non autem est danda ni-
si eis qui difficiles sunt ad solvendum et car-
nosum ventrem et intestina habentibus.
Eiusdem virtutis est semen eius.

De Lappa

Lappa est herba que facit habere
in summitatibus capitula. vestibus
valde adherentia. Lappe mul-
te sunt species omnes medianales. namque
Plinius dicit quod ictibus scorpionum
medetur. Nec ferit si fuerit iunctus
sucro eius. Decoctio radices eius con-

firmat dentes si tepida in ore teneatur.
Semen eius multa vitia stomaci curat.
Deficientibus sanguinem predest. Disintere
subuenit. namque radix eius cum vino sus-
cit et folia addito sale solunt.

De Leuistico

Leuisticus est calidus et sic-
cus in 2° g. Eius semen leu-
isticus appellatur. Semen non
herba vel radix in medicina ponitur.
Virtute habet diurentiam aperienti et ex-
tenuandi. Unde vinum decoctionis eius
contra opilationem splenis et epatis valet.
Aquae decoctionis eius valet contra dolores
stomaci et intestinorum. puenientem ex uen-
rositate. Puluis etiam eius cum pulvere
cuminum datus valet ad predicta.

De Melonibus

Melones desiderant tale terram
et aerem qualem citrulli vel ci-
cumeres. sed nimis pingue
et nimis stercorata ut saporosiores
et solidiores fiat et citius mature-
tur. Et eodem modo et tempore plantari
debent. et cum nati sunt irrigari non
audent. Ex his quedam sunt longi qui
comeduntur maturi. sed cum incipiunt re-
dolere. et citius fieri. Ex quibus gros-
sethi qui habent semina valde parua
sunt ceteris melonum generibus meliores.
Alij uero sunt subtiles virides valde
longi et qui omnes curuati et ve-
cantur melonguli. qui comeduntur
acerbi sicut citrulli et sunt eiusdem
saporis. sed sunt minus frigidi ma-
gisque digestibiles et ideo meliores.
citrullis esse dicuntur. Melones sunt
frigidi et humidi in 2° g. Et qui dul-
ces sunt temperate frigidi. Auius dicit
quod radix melonis eodem modo est
nomitua quo dictum est de radice

citroli & cucumeris. Oportet autem
utentem melonibz ut melo pcedat
aliquid aliud cibari ne noxiaz faci
at. Sed ysaac dicit qd eo mesto ope
ret aliquantulu expectare donec sit
digestu anq aliud sumat cibis. Itē
dicit Amē qd melo est tarde digōis
n qn comedit euz eo qd est interius
eius et ipis nutritur est rectis
et eius huer est conueniens qd at
rulli et cucumeris. Sed ai melo cor
rupit in stomacho uertit ad natāz
venenosam. Oportet ergo ut ai gra
uat exhat velociter. Et de his que
uiuāt post eorū comestionez i colic
sūt orizacata. maratru. mastix. flou
matici vero accipiant ozimel. zinzibr
um conditū vt zinzibrium solū aut
dyaciminū. Et purū vinū bibant.
Semen aut melonū mūdātū vrinā
puocat et renel & vesicam mūdificat
ab arenis et lapidibz.

De melliloto

Mellilotū calidū et siccū est in
p^o gradu. herba est cuius se
men fili noīe appellat. Et
dicit etiā corona regis qd format
ad modū semi circuli. Semē ai ipis
corticibus i medicinis ponit. qd
adeo parū est et coherens qd vix
seperari pōt. Virtutē hē confortan
di ex aromaticitate. et diuretica ex
subtili suba. Vinū decoctionis ei
digestione confortat. ventositatem
excludit. Oplonem uisice et renū
aperit. Semen eius i bōdio et a
bis positū eos boni sapōis et odoris
facit.

De mercuriali

Mercurialis. i. Imochitis fri
gida et hūda est in p^o g^o
viscosam hē subam. vnde

lenificando educat colerā ab epate stō
et intestinis. Datur aut sucus non
coctus ai zucharo. qd vni laxatiōz
amittit i partem.

De malua

Malua frigida et hūda est
in 2° g^o eius duplex est mane
ries. s. domestica que subtili
ore et frigidiore hē hūditatē. Et ē
siluris que dicit maluanisais. Et
his malua crescens alia que min
est frigida et hūda. et hē subaz vis
colaz. Cō calidū apostema in p^o
folia malue terantur ai assungia
porcina recenti. et super tegulaz ca
lesfacta terant al ponantur. hec
etiā valet cō dūritiem splenis et
epatis. fementū decoctionis cū pe
des ad puocandū somnū in acutis
febribz multū valet. Malua equi
nata et comesta ventrem soluit.
valet etiā in febribz p^o constipa
ventris. Ex aqua etiā ipis opetens
fit distere. Maluanisais plus mol
lificat et maturat. folia sua. Et ma
gis radix ai assungia trita aliqntulu
calesfacta apostemata maturat sup
pōita. Et dūritiem mollificat. herba
etiā coctā ai radice vsq ad cōsup^o
aque apebit quedaz viscositas que
suppōita apāibz maturat et dūritie
remollit et relaxat. Et ex aq addita
cera & oleo fit unguētū opetens ad
pāitū. Aq decoctionis seminis
eius et malue valet cō tūssim sic
tam. Confert etiā ethicis. Semina et
sacelata decocta in oleo dūritie soluit
et mūdificat. Isidorus p^oterra et Pl
nius dicit qd si aliquis se iunxit
ai succo male admixto ai oleo apu
turis apū ledi non poterit. nec pa

cietur i membris inunctis pūcturaz
nec morsu scorpionis nec aranee

De menta

Menta calida est et siccata in ro-
gra. cuius tres sunt species. Est
enī quedam domestica que ppe
ortulana dicitur. et hoc mediocriter ca-
lescit & confortat. Et est alia silivis
que mentastrū dicitur et magis calescit.
Et est menta que longiora latiora &
acutiora hē folia et hec menta roma-
na vel saracenicā. et vulgariter herba
sē marie vocat et hec magis diuerti-
ca est q̄ alia. Menta domestica ē her-
ba facile se multiplicans et cito det-
ra pullulans et ascendens. Et cum
hastula i terra reflexa et cū ab hūo
recta fuit uertit i radicē et cito ex
se nouā pducit plem. hec esui magis
q̄ mediane aperit. Et viridis & sicca
magne est efficacie. Debet aut exsic-
cari in loco umbrato et per anuū i mē-
ta efficacia suatur. Virtutē hē dissol-
uēdi ex p̄p̄is q̄libet et confortan-
di ex aromatiāte. Contra fetorem
oris et putredinē gingiuaz et denti-
um. abluat os et gingine ex aceto de-
coctionis mente ortulane. Deinde fi-
cent ex puluē mente sicce vel cū mē-
ta sicca. Ad appetitū confortandū q̄ndo
impeditur ex frigidis hūoribz in ore stōi
existentibz fiat salsamentū ex aceto
et menta et modico anamomo seu et
pipere. Cōn vomitū ex debilitate vir-
tutis contentiue factū uel ex frigida
causa fiat decoctio mente in aq̄
salsamentina et aceto et spongia inunc-
ta ori stōi et superponat. Et in ipam mē-
tam coc tam paciens omedat. Contra
syncopim ex debilitate ex febre et sine
febre siue sit ex mē siue ex q̄cūq̄

106
cā oterat menta cū aceto & modico
vino si sit sine febre. Si cū febre cū
solo aceto et i eo pone panē assum. et
aliquantū dimittat ut hūec det et
applicet naribz. et ex eo ficient labia
dentes gingine & tympora. et liget
super uenas plus pulsaniles tymporū
et brachiorū. Paciens enā mistice et
hūo respiratē tūglutiat. Cōn coagula-
tionē lac tris falsaculi coq̄ntur in vi-
no et oleo et mamillis cataplasment.
Et nō q̄ cū aliq̄ medicina dat cōn ve-
nenū debet dari cū succo mente. Vel cū
vino decoctionis eius si nō habes suc-
cū. Cōn venenū solus succus mente
Rōne. vel vini decoctionis vel succus
cū melle omixtus valet. Itē valet cōn
opilationē splenis et epatis et viarū
vriayliū. ex frigido hūore. et ex cali-
do sine febre. Succus enā datus cum
melle libricos interficit. Auri bz instil-
latus vermes mecat. Decocta in vino
& oleo herba ipa cataplata soluit seli-
ciosim apatū frigidorū. Mentastrū cari-
ce et salvia decoquant in vino et den-
tur paciēti cōn frigidā tūssim. Vini
decoctionis iporū. Itē eius fomentū
ifrigidatū matricē calescit et mun-
dificat. Satellatio facta ex puluere
eius frigidū reuma capitis constringit
Romana menta p ortulana poni pot

De mandragora

Mandragora frigida et sicca est.
sed eius excessus nō determina-
tur ab autoribz. Cuius due sūt
species. s. mascul. et femina. s. vtra-
q̄ indrūter vniū. Et q̄daz ut Auic.
et alij dicūt femina esse formatam
ad modū femine. mascul. ad modū
viri qd' flm ē. sed masculus hē foli-
a longiora. femina latiora. Quidā

no

tū operant' tales incisiones ut decipiat mulieres. Radici aut cortices pñcipaliter opētūt usui medicine. scđo folia 3° faba. Cortex radicis collectus per q̄ tuor annos suat' i multa efficacia virtutē hē ostringendi in frigidandi et emothoicā i somniferam. In acutis febribz ad somni puocationē puluis cortici eius conficiat' cū lacte mulieris puellaz nutritis et albuē omi et i ponat' fixiti et timpōibus. Cōn dolōz capitis folia eius ex caliditate trita sup tympora ponant' iungant' etiā oleo mādragore qđ sic fit. Poma mandragore trita in oleo cō diu macerent'. Postea fiat aliquātila decoctio et colet' et postea cō oleum mandragorati qđ valet ad sōnū puocandū et dolōz capitis ex caliditate si frons et tympora iungant' et calorē febrile repmūt. Itē ipz oleū repercutit māz apātūz calidōz in pñ. fructus et et folia cataplasment' sup vel saltē puluis eius cū succo alicuius herbe. Cōn fluxū ventris ex impetu colē. Ex predicto oleo venter et tota schina ungat' & mitiat' modicū cū aliquo leui cristere. Auicē dicit q' macule frigate cū folijs eius delent'. Et de lacte eius addētur lentigines. Itē statū facit somnū Et pōta in vino non mebrat uelēmenter. Cura aut eoz et oīm nocūtorū mandragore est in butiro melle et uomitu. Item nō q' publice predicat' mādragorā hēc virtutē impregnandū mulieres steriles si ex ea comedant qđ vix non n̄ forsam comedant cū sterilitas esset ex superflua matricis caliditate tē cū reduceret' ad temperamētū matricis ut semen viri nō adurat' in ea

M **De Helen.**
EN calidū et siccū est in 2°

q̄ herba ē cū semine simili noīe appellat' que pñcipue medicine opētūt. P duos annos pot' suari. Virtutē hē diureticā ex sua suba. Vinū vel aq̄ decoctio nis eius valet cō opilationē splenis & epatis et frigida cā. Et stram dissoluit. Aq̄ uero opētētius pot' dari in estate et iuuenibus vinū in iecore et semibus. Puluis men cū semine feni in alio uel poti datis ventositatē intestinoz et strā excludit & digēnez ofortat.

De Marubio
MARUBI calidū et siccū est in 3° q̄ alio noīe dē pressū. folia eius pñcipue opētūt medicine. scđo cortices et radices. herba suspensa i umbrato loco per annū suat'. Virtutē hē consumēdi et dissoluēdi ex q̄lita tibus suis. et dissoluēdi et aperēdi ex amāritudine. Cōn viciū pectoris s. asma ex frigido hūido viscoso det' dia pñsū. Vel fiat electuariū ex vna parte succi a quāta mellis dispumati et fiat decoctio aliquātila usq̄ ad spissitudinē. Et postea ponat' puluis draganti et gūmi arabici et liquiritie qđ erit optimū cōn viciū pectoris. Vel saltē puluis eius conficiat' cū melle dispumato addito puluē liquiritie. Cōn tussim v. decoctio eius et fixū siccū. Cōn stram & dissin. tenet' vinū decoctionis eius et fixū siccū. fiat etiā emplastrum ex ipa herba cocta in vino et oleo sup renes et pectemem. Itē valet cōn reli cam ex frida cā. Cōn emoroidas inflatas et influentes fiat eucatisma ex aq̄ salsa et vino decoctionis eius. Et postea suppositoriū ex puluē eius ofecto cū melle vel fiat decoctio puluis vel succi eius cū oleo musce et bombyx intincta supponat'. Cōn lombricosat'

107
pulvis eius confectus cum melle. Contra
vermes aurium succus eius auribus inun-
ctur. Contra splenis viam cortices radicis
cum ipsa herba macerentur per xv. dies in
ipso oleo. Postmodum fiat decoctio et cole-
tur et colatui addatur cera et oleum et fi-
at unguentum. **De Maiorana**

Maiorana calida et sicca est in
2° gradus. Alio modo de esbroio.
Cuius flos et folia operit me-
dicane. Colligitur in estate cum floribus et in
umbroso loco siccatur et per annum ser-
uat. Virtute habet confortandi ex aro-
maticitate distillat et consuetudine ex quilibet
et est multumificandi. Pulvis maiorane in
alio datur vel vinum decoctionis eius siccis
in frigiditate calefacit et digones confortat.
Naribus apponitur cerebri confortat flores
et folia in testa calefacta et in sacello
posita dolorem ex ventositate superuenientem
solunt. Item capiti supposita valet contra
reuma capitis. Item non quod mures liben-
ter insidiantur radicalibus eius inde medicinas
querentes **De Napa**

Napus omnes fere aere patitur ter-
ram desiderat pingue et in solo
siccato et tunc denso et fabuloso
melius nascitur. Loca spietas napum in
rapam et econverso transmutat sed ut op-
time proficiat subactum solum stercoratum
quod et uersum querit. Et in illis locis
optime puerit in quibus segetes eo anno
fuerint. Si spissi sunt minus menalles
aliquos ut alij roborentur quos in locis
vacuis transseire possunt. Serunt autem fine
iulij et toto ipso mensis Augusti. Si pluuie de-
sint irrigatione uiuetur. Item etiam com-
mode serunt inter milium & panicum maxime
serotinum in 2^a sarculatione ipsius. Sarcu-
latione inuatur napa et rapa. Ex napa
nobilioris saporis sunt illi qui sunt longi

et fere rugosi non grossi et multas ra-
dices habentes sed vna tamen acuta et rec-
ta. Ex napa sunt optima operita cum
rafano et modico sale aceto melle et sy-
napi et speciebus odoriferis. Et sine speciebus
possunt fieri satis bona. Calidi sunt in 2°
gradus et multum nutrit sed dure digerunt
mollem et inflatam minus tamen quam rape
faciunt carnem. Quia in aqua coquantur et il-
la eiectione in alia reuocantur diutius sue
sub temperat. Et mediocriter inter bonum
et malum gerunt nutritum. Qui bene
cocti non sunt difficile digeruntur ven-
tositate faciunt et in venis et poris o-
pilationem. Idcirco viles sunt si bis coquan-
tur et utraque aqua profecta in alia reuocan-
tur cum pinguisima carne.

De nasturtio

Nasturtium calidum et siccum est in
1° gradus. Semen eius papue com-
petit usui medicane per v. an-
nos suatur. Herba etiam viridis multe
est efficacie. Sicca modice. Virtute habet
osum et distillat ex quilibet suis. Contra para-
lismum cum opilantur nervi et replentur ex
humiditate ut accidit in acutis febribus.
Semen nasturtij masticet et supponat
lingue. Contra paralismum aliorum membrorum
semen eius in sacello positum et in vino
decoctum membro dolenti suppositum valet.
Ipsa etiam herba decocta cum carnibus et co-
mesta valet contra humiditatem superfluum
cerebri ut in litargia propter sternu-
tationem ex pulvere seminis nasturtij na-
lium apponitur. Contra relaxationem vultus fiat
gargarismus ex aceto decoctionis eius
et siccum siccatur. Contra fluxum passionem
et colericam ex frigida causa semen eius
in sacello positum et in vino decoctum
supponatur. Ad idem valet et stramonium.
Herba ipsa decocta in vino et oleo sup

poita. Con tenasmon ex huore conglu-
tinoso cu anus eminet puluis sponat
ano. Renes etia inungant melle et
superspergat puluis semis eius et cimi-
ni & colofonie.

De nenusar

Nenusar. e frigidu et humidu in
2o g. herba est lata hns foli-
a que i aquosis inuenit locis.
Cuis duplex est maneries. Vna pur-
pureos hns flores et alia adreos que
no est adeo bona. Flos operit usui me-
dicine. In septembri colligit et per du-
os annos i multa efficacia sruatur.
Ex floribz fit succus pcpue con aai-
tas febres et pdistempato i calidite
flores decoqntur in aq addito zuchao
et fiat sirupus con dolore capitis ex
caliditate saraceni ponit in aq per no-
ctem vna et mane tales aqua cu
floribus naribz applicat.

De Napello

NApellus et napo mainus i
lietore maris crescens et e
venenu pessimu & pntiosu
q in sumo caliditatis et siccitatis est. lini-
tum delet maculas cutis et cu in potu
sunt rectificatu studio mediane vz
con lepram. Est aut venenu optimu
homi bibe ultra dimidia vntiaz. et mi-
nus hoc interficit hoiem. et qd mira-
culosu est. Est quidaz mus paruulus
qui pasat et inuenit me ipm. et ille
mus est tyriaca con venenu ipso napelli

De nigella

Nigella calida et siccata est in 3o g.
Semen est anadaz herbe que
in locis paludosis et inter fru-
mentaz inuenit. Semen e anadaz her-
be per x. anos suat. Est aut rotun-
duz & planu subrufum et subamax

. Vnde he uirtute diuretica ex ama-
ritudine dis. et consumendi ex suis
qlitatibz. Emplastru factu ex farina
nigelle et succo absinthij cu vmbli-
cu et pcpue pueris lubricos necat.
maioibz confiat cu melle et ter fa-
na nigelle facta cu aceto tepido et
auribz insufflato vermes necat. Vn-
guetu nigelle i multa qntitate fiat
decoctio in forti aceto vsq ad cosup-
tionem et aliquantulaz spissitudine. &
tuc addito oleo fiat qd vnguetu et op-
timu est ad scabiem. Et impetiginem
de facile tollit.

De Organo

Organu calidu et siccata e in
2o g. Allo Anore dicit gonella
cuis duplex est maneries. s.
Organu agreste qd lanora he folia
et fortius operat. Et est domesticu
quod in ortis reperit. et minora he
folia et suauius operat. qd in medi-
anis ponit. Colligit aut in tpe p-
ductionis floz et in vmbra suspen-
dit & siccata. folia cu floribz detent
in medicinis poni. Abiectis spiritibz
per annu suatur. Virtute he dissol-
uedi osimedi et attrahendi. Con fri-
gidu reuma capitis. folia cu floribus
in testa sine liquoe bene calefacta in
sacello ponantur et sacellu capiti sup-
ponat. & pociens bene copiat panis
ut caput suadet. Vinu decoctionis eius
gargarizatu. ginguarz & fauciu con-
sumit humiditatem. Con frigidu asma-
ter vinu decoctionis eius digestionē
fortat. Dolorē sti et intestinor exdu-
dit. Item fasciuli facti ex herba et
decocti in vino et renibz suppositi stran-
et dissim. solunt.

PORRI sustinent fere omnes
aerē et terrā desiderant me-
diocriter solutā ut optime
proficiant et pingue et stercoreata. Exer-
tur aut in locis calidis et temperamē-
to primis de mēse septēbris recubris
In temperatis et frigidis de mēse Janij
febr̄ et martij cū terra fuit ad eqū-
tate redacta. Hec aut satis fit aut
sola aut cū alijs herbis mixti in tra-
optime culta et desuper letamie copta
hec seia sūt spissa spargenda. Deni e-
uellūt pmo grossiores portine. nec au-
ferūt aliquid de suis radicalibz cū sul-
cis plantant. sed qñ cū palo debet plā-
tari abscedūt radices qñ usq; ad ipsam
portinā et semitas folioz. Et plantant
de mēse aprilis & maij & per totū mē-
sem Junij aug. septēbris et octobris
et erūt utiles in sequenti mēse maij
& aprilis. nec in plantacione portoz q
renda est mollis terra. sed mediocris
est optia. Et satis bona est alia que
fuit fere sita. Sit aut duobz modis
portoz plantacio vno mō sulcis ut bo-
neme memis est. vt. s. per vnā ople-
tam spānam vnus sulcus ab altero
distet & pori sint abinice in sulco
iacentes positi. q̄terms seperati digitis
Et cū sequens sulcus terra trahit sup
portos et pedibz suauit osculat. 3o
aut modo palo plantant. s. optime pas-
maris et dispositis areis. fiat fora-
mina palo grosse fere ut lanrea. et
concana per vnā spānam. et vlt vno
semisse distantia. In quibz ponūt ip̄a
rate portete. nec foramina replentur
aut quicq; terre in eis ponit. sed elap-
sis tribus septianis cū herba in eis na-
sūt sarculant. Et herbis mudant. Et
q̄ porū sic plantati sint meliores alijs

nec possūt facile furti euelli. sed hic
modus magis laboriosus existit. Itē
hoc modo plantant optie inter repas
iam qñ grossas et euulsis cepis sar-
culantur & inueniūt optie puenire.
Cū euellūt aliqui in vno loco relin-
quūt et p semini bz rseruant. Cuius q
de seia pnt per triēniū illesa suspen-
sa suari. Calidū et sūm est in 3o gē-
scdm cibū illaudabilis ē. Noceat enī
stō faciens faciens inflationē ac uen-
tositate ac cū sui acumie nervos eis
mordet. Hē etiā pprietate faciendi fu-
mū nigri melanconicū q ad caput
salens visui tenebrositatez facit. Atq;
somnia terribilia atq; timorosa iduat
Vnde caueat ab ip̄o melanconici ma-
nia et opilonēz in capite hntes. Sz
diligentes eos comedere Accipiant
post eas lactucas et porcelanas endi-
uias & filia. ut eoz calor temperet
ab istis aut elixent. deinde bis aut
ter lauent et usui postmodū dent.
Valent mī scdm medianā. Crudi enī
comesti. Cānales pulmoīs degressis
mūdicant hūoribus. Et opilonē epa-
tis aperuit. Itē succus porū cū aceto o-
leo et thure naribus missus sangnē
ex eis fluentē strigit eis. s. q̄ frigide
sūt natūe. Itē in aure distillatus co-
lorē de frigiditate et hūiditate tem-
pa placat. Itē porū crudū cataplasma-
tū super morsū spentū bene pdest. Itē
coctū cū oleo sisamello vel amigda-
leo conditū uenerē suscitāt. Plinius
aut dicit q̄ porū contritū cū melle
emplastrū sup vulnā sanat ea cū mō
bibitus suus eius lumborū dolorem
soluit. Cū sale mixtū uulnera cito sa-
nat. Duricias relaxat. et ruptuās ci-
to solidat. Item porū crudū omestū

valet cō ebrietatē & stimulat vene-
rem. Itē solo odore fugat spentes et
scorpiones. Itē valet cō tentū dolo-
rem et eoz interficit vermes. sed ac-
em oculor elatat stōm gnat sitim
creat. sangnez mcedit & inflammat
si ex eo minū mcedat. Semen poru
siccū est et fortioris actionis. de qo
tres dragme potui date cū duabus
seminis allei. mire sangnem de pec-
tore screantibz fluentem stringit.

De Papauero

Papauer serit mense septem-
bris in locis calidis et siccis.
Temperatis nō et frigidis
mense Janij febr. marcij et nouēbris
Pot etiā cū alijs herbis seriri. Sed est
frigidū et siccū in p. g. Cuius dupl.
est maneries albi et nigri. Albi
frigidū est et hūidū. Nigri frigidū
et siccū et magis mortificat. Semē
eius collectū per x. ānos suatur. Vir-
tutē hē aut inducendi somnū limen-
di et mortificandi. Ad somnū puocan-
dū ex semine vtriusq; vel altēi lacte
mulieris et albiūe oui cū tȳpora. ou-
lieres salernitane dant pueris puluēz
seminis papauis albi cū p̄prio lacte. Se-
men aut papauis nigri nō debet dari
q; magis mortificat. Cōn calida apā-
ta in pā et cōn calefactionē epatis se-
men papauis vel ipā herba trita oſi-
atur cū oleo rosato et supponat. Cōn
siccitatez membroz vt ē in ethica et
in alijs infirmitatibz oleū violatum
calefiat aliquantulū et puluis papauis albi
conficiat cū eo et mungatur spina p
totū. Ad idē cōn siccitatē pectoris m-
tū valet diapapauer qd ex eo p̄t fit.
Dicit Plinius Dias. et marc. q; ex
succo folioz et captoz eius fit opū.

Vnde sōnus febricitantibz puocat
qd cū cautela dāi debet qd multum
opilat infrigidat et mortificat et
maxie nigrūz Papauer

De Pencedano

Pencedanus ē alia herba noīe
dicit femiculus poran que
calida est et siccā. Et vinum
decoctionis eius valet cōn stran. dis-
et opilationē splemis et epatis. herba
etiā eius decocta in vino et oleo et
caplas mata splemi spler et epati dūti-
em eoz remollit. Cōn frigidos hūores
iet spūalibz exites tetur. aq decoctio-
nis eius et ordeci. Et si sint multū
frigidi detur vinū decoctionis eius
et succi inquitie

De Petrosillino

Petrosillinū seriri pōt de mense
decembris. febr. marcij & ap-
lis. Et trāplantari fere toto
tȳpē anni solus et cū alijs herbis sit.
Sciā eius per v. annos p̄t seruari.
Est aut calidū et siccū in .ij. g. dū-
reticū est et madēs vrinam et men-
strua puocans ventositatem et inflo-
nez dissoluens. & p̄cipue semen eius
Galiennus dicit q; cataplasū sup pusti-
las scabiē et morfeas mire mūdificat.
Vnde confert ydropicis p̄dictā febrez
patientibz. Renū dolōre ac vesice placat
q; corporis poros viasq; rarificat. Et hu-
mores extenuando cū sudore p̄iat et
vrina. Epas et vulnā mūdificat. Opi-
lationez eoz aperit. Et apāta eoz curat
maxie que sint in renibz. Ventosita-
tez colice passionis dissoluit. P̄stati
et in uulvā imissū menstrua puocat
secūdmā et mortuū fetū educat et
expellit. Quo etiā potui datus mun-
dificat fetus ab hūoribz grossi & viscosi.

De Psilio

Psilium frigidum & humidum est in 4° g^o. herba est cuius semen sili nomine appellatur quod semen in medicinis debet poni. In estate colligitur per duos annos servatur. habet virtutem infrigidantiam & humectantiam. Contra ariditatem lingue in acutis febribus. semen in subtilissimo panis liget & in aqua infundatur et cum tali aqua illinatur lingua puti abrasa cum cultello ligneo. Contra siccitatem spiritalium et constrictionem ventris acutis febribus ponatur. Psilium dicitur cum frigida. In syrupo etiam contra acutas febres operenter ponitur psilium et multa fit decoctio. et postquam gutta adheret propter viscositatem ipsius psilii. Contra distensionem aburat in aliquo testa et pulvis inde factus cum ovo sorbilli vel melius cum aqua rosata dicitur. si fiat vicio superiorum intestinorum. si vero vicio inferiorum cum anatisia pulvis eius supponatur. Ad idem fiat emplastrum ex pulvere eius albumine oui modico aceto et aqua rosata super pectus et renes. vel super umbilicum si sit vicio superiorum. Contra fluxum sanguinis ex naribus valet idem emplastrum super frontem et tempora ponitur vel stuellum factum ex pulvere eius et succo sanguinarie naribus imittatur. Contra calida aperta sacculus plenus ex semine psilii et aliquo alie herbe sepius superponatur. Contra asperitatem capillorum lauetur caput ex aqua decoctionis psilii. Item sua frigidity et humiditate conservat camphoram quia camphora nimis est subtilis sube

De Pehpodio

Pelipodium calidum est in 4° g^o. sicut in 2°. herba est filis filii cuius que crescit super quercus mu

109
et lapides crescit in quercibus in quercibus melius est. Radix eius collecta et aliquantulum commodata et ad solem per unum diem exsiccata per biennium in multa efficacia conservatur. Illa autem que fracta interius apparet arida abicienda est. Virtutes habet principaliter dissolventi et consumendi et purgandi primum fleuma et melancoliam et maxime a stomacho et intestinis. Et est modicum laxativa. Et non quod in decoctione pelipodii debet poni aliquid exclusivum ventositatis ut amixus femiculus & ammi. quod pelipodium solum mutat humores in ventositatem. Item vtrum ea in apozimantibus et confectiombus et in iure galinarum vel aliorum carnis. Et damus ex pulvere ipsius ad laxandum. Et valet cotidiane et terciarie ex colera vitellina vel citrina. Soluit etiam opilationem epatis ex grossis et viscosis humoribus. Iliacis colericis et humilibus fleuma multum reliquinosum in intestinis utiliter mectitur. Contra cotidianam et Iliacam passionem et aliam pariam et dolorem articularum et ad conservationem sanitatis. talis fit usus. Contingat pelipodium. 3. vel due ad plus si sit multum laxativum. et fiat decoctio eius in aqua cum prunis et violis addito sepe femiculi et ammi in multa quantitate et colatum mane vel sero detur patienti.

De Pastinata

Pastinata sentit mense decembris Iam febre et omni et in terra pingui altius fossa et soluta. Et optime pastinata. Et alia est siluestris alia domestica. et utraq; in radice duris est nutrita. et minus quam rapa nutrit. habet autem aliquid acuminis unde est extenuans et dys

forelin faciens. Ideoque urinā et men-
strua puocat. hē etia aliquantulū in
flammatiōis. Vnde. coctus est iuna-
tina. que assuefacta laudabilez gene-
rat sanguinem. Igitur ut temperetur his
eaz aq̄ elixari oportet. et aq̄ electa
tercio coqui. Pastinata siluris dicitur
alio noīe dancus ceticus. Eaz
radix fm ysaac ē calida ī medio. 3.
q̄. & hūda ī medio pmi. 3. folia et
flores fm alios sūt calida ī 3. q̄.
et vna pro alia ī medicinis ponit
q̄ sūt eiusdez virtutis. sed domesti-
ca melior. Itē est q̄daz pastinataru
lea que cruda pot̄ comedi et cocta
facit cū naps optima xposita et
rubicundo colore decorata que scī-
tur ut alie pastinare et dicitur caro-
ta & de ipa aliquāter cocta ī pri-
mis puis condita cū aceto oleo et
spēbus fit bona insalata. Pastina-
ta siluris hē efficaciam papue scdm
folia et flores modica aut nullam
scdm radices. hec herba debet colli-
gi cū flores pducit abiectis radia-
bus. et ī vmbroso loco siccari et p
annū seruat. Virtutē hē dissoluen-
di attrahendi ex q̄litanibz et diure-
ticam ex subtili suba. Cōn frigidiz
reuma saciet capud ex puluē facto
ex ipa herba bene calefacta. Ad do-
lorē stōi ex uetustate vel frigiditē.
Et cōn stran. disim. colicam et iliaca
passionē. datur vinū decoctionis ei⁹
et herba ī multa q̄ntitate ī vino
et oleo decocta sup locū dolentē po-
nat. Cōn stran. disim. et vitū lapidū
datur vinū decoctionis seminis ei⁹
et saxifragie. Cōn opilationē splēis
et epatis ex frigida cā. & cōn ydro-
pīsim fiat syrupus ex succo femina

li decoctionis eius. Cōn dūitiez splēis
& epatis panat ipa herba ī multa
q̄ntitate ī vino et oleo & maceret
ita per x. dies ī deno die coquatur
usq̄ q̄ redigat ī oleū ex pmat her-
ba bene et colet et colatura ponat
postea ad ignē et imponat cera et fi-
at cerotū cōn p̄dicta et cōn talia
ap̄ata est multūz ueniens.

De Portulaca

PORTULACA quocūq̄ tpe semi-
net nascit adiuuare calore
et papue nascit de mīse aplis
madij & Junij. pot̄ aut feri per se cū
puluerē mixta et inter caules opti-
pueit et inter cepas et porros et ī vi-
neis congrue seminat. Terrā tñ val-
de pinguez desiderat ut opti-
cat. & ubi semel sata sūt quolibet
anno sequenti nascet & maxie sibi-
dez ad aliq̄ maturitatez pueit. oculū
ledit nimia siccitate aeris ī frequēti
irrigatione iuuat. Et sub umbris ar-
borū nō facit cespites. Eius quidē due
sūt spēs. Est em̄ quedaz portulaca ual-
de lata pducens folia que hōna seu
benenentana dicitur que multū est hu-
mida sed insipida. Est et alia portu-
laca cōis parua pducens folia et h-
minus est hūda. sed plus sapida si
inter alias herbas spisse semi natas
seratur ī cespites non poterit dilatai
Portulaca frigida ē ī 3. q̄. et hūda ī
2. Viridis multe est efficacie exsic-
cata non tante. Virtutē hē limen-
di stōm hūctandi et mfrigidandi.
Optimus abus est febricitantibus ei⁹
da uel cocta. Cōn strictionē uentris
coq̄tur cū prunis ī aq̄ et imedat
paciens pruna et portulacas. et postea
bibat aquaz. Nota q̄ portulaca cū di-

110
urethras mement ponit. Item portula
ca aliquid ponticatis hē. & ideo con
fortat stom et intestina. Et valet con
vulnā in renibz et vesica nascentia.
Valet etiā fluxui sanguis & vndeāq;
manatū sūt ipm stringit. Itē si in ca
pite vel fronte vel tympanibz inunga
tur dolorē & calorē auferit. Itē valz
comesta cōn disinteriā. Et confert co
lencis egestionē hntibus. Anic. dīc
q ipa sua pprietate eradica erucas
si ex ea conficent. Et delet stuporē
dentū. et abscondit desiderū coitus. tū
in plexione calida et siccā addit coitu

PAPIRUS dē qī papulū. Pir. i. ig
nis in lucernis uel lampadibz
est ualde aptus. Est enī her
ba exterius ualde plana. hns interi
medullaz ualde albz bubulā et poro
sam. Et nascit in locis ualde aquosis
Et dē apud nos Juncis sicut enī
et exornat parus remanēde de cor
niet in vna latere et medulla in a
substentet et qnto minus hē de
comice tanto clarus ardet in lampi
de et facillime inflammat. Et ex eo
fuit in aliquibus locis vasa et na
ues videhēt in mphi et india ut di
at Plinius. et hoc testat historia
Alexandri. De papiris etiā fuit care
in quibus scribitur. Item ex eis
fuit sportule et pulcra sestoria vī
silia. Et ligant ex eis uela nauū.
Et quidaz ex eis faciūt uestimenta.
Et dīat Plinius q eius medulla mī
tū valet ad aq de naribz exbenda q
eam nāliter imbibit et ad se trahit
Et ideo cū papirō aq de vino trahit

PULEGIUM alidū et siccū ē in 3°
g. Colligit tpr floz et in u
bra siccā. Et per annū serua
tur. folia cū floribz abietis stipiti
bus in medicina ponūt. Virtutē hē
dissoluēdi et consu. Sacelatio capiti
facta ex pulegio calefacto in testa si
ne liquore valet cōn frigidū reuma
Gargarismus frigidus ex decoctione
pulegi. et aceto et ficiu siccā valet
cōn frigidā tūsam que est ex gluti
noso vel aquoso hūore. Itē vinū de
coctionis eius valet cōn dolorē sti
et intestinorū ex uentositatē vel fri
giditate factū. Item emplastr
ex eodem factū in vino coctū et sup
positū ualde ad idem. Itē fomentū
factū ex aq decoctionis eius hūidi
tatē matricis deficiat et uulnā coar
tat et ideo hac fomentationē mīcēs
salernitane multū utunt.

RAPA omni aere hītabili p
uenit et desiderat terrā so
lūtā et pingue et adeo solu
tam q fere in puluere sit redacta
ut optime ualeat. Serit semen ei
ne nimis spisse spargat cū puluere
mixtum cū finē aug. Julij et usq ad
mediū aug. mensem uel paz post
In locis calidis et siccis et papue
az terra fuit recida p pluuiaz pte
cedentem. Si rare seratur magis gñ
desat. & ideo ubi spisse nimis plan
tile eius nate fuerit cū aliquod ro
bur acceperit euellant aliquē et in
locis vacuis mīserant uel abiciant
et frequenti sarculatione et herba
z liberatione multū inuant. Serit
in locis nudis et in stipulis etiā
egregie si optie fuerint exarare. Et

solo erpere semen eius operiendū
est ne nimium mergat in terram.
Possunt etiā optenter feri inter milium
et panicū forinū in sa sarculatione
ipōz. Que cū panicū et milium sublata
sūt sarculū debebūt. letant agro pa
tenti et valde ledit ambros q si tanta
fuit aeris siccitas q ipse agnus feri non
possit pot in aliquo irigabili loco et
etiā sūmbroso spisse feri ut caulis de
inde cū qualuerint cūte plantē eius
et pluuys terra fuit madefacta. mīsser
ri poterūt circa finē aug. et usq ad me
diū menses septēbris i terra optime
culti. Colligunt de mense octobris
et que pulchiores erūt sublatis fron
dibus plantent vt scia sequenti estate
pducant. Ex rapis fuit opolita cum
aqua ut pro coquina ipse semis et
quadragesime habeant hoc modo. Rapa
optime lauent deinde crude ponan
tur in vase de solo ad solū in quolibz
solo seminet sal cū seminibz fenicu
loz et saturegia vel sal tū vltro pon
derent per octo dies dimittantur
Deinde ponatur aq frigida tanta q
cooperiant & sic seminabunt per totū
annū. Itē fuit opolita cū aceto. rafa
no finiculis sinapi et sale hoc modo.
In quantitate duoz cōm satulaz acci
piatur vna libra rafani vel plus si bñ
fortes hñe volūis & vna libra sinapis
& media libra feniculoz et tres libz
mellis et vna libra salis. et rafanus
madatur subtiliter per longū et pis
tetur minutatū. et secū semina et
sal misceant mel liquefiat et cum
sinapi distemperatur cū optimo ace
to. circa medietatē vnius simile mis
ceatur. Deinde rapis vel napomibz
& radicibus rubris et pastinatis

& puris & pomis si volūis congruo
modo coctis & optie infrigidatis &
diuisis fiat solū de p̄dictis et semine
tur desuper rafanū cū semibus et
sale. sed prius posito sinapi usq ad
q̄litate. Deī fiat aliqd solū et ponat
synapis & semina sic fiat usq ad com
plementū et seruent. Rapa fm Isaac
calida est in .ij. g. multū plus cetis
herbis nutrit. Dure tū digerit. ord.
lem et inflatam carnē p̄p sui ven
tositate & inflationē facit. Proinde
cortū suscat. Que si in aq coquat
et illa eiecta in alia r̄coquatur. du
ria siue sube temperat. et mediocri
ter inter bonū & malū nutrit. Que
nō bene cocta est difficile digerit. ven
tositatem gnat. & in poris opilationē
facit. Idcirco valis est biscocta. et vna
q aq p̄iecta r̄coq̄tur cū pingui
carnē. Preterea fm medicinas ē ignua
podagris si in eius ure pedes eoz la
uentur **De Raphano**

RAPHANū q semen non h̄t
plantat corona recens tota
uel media. vel fuit de radi
cibus eius p̄ana frusta et plantan
t de mense nouēbris & decembris
& decembris febr̄ & maraj. Terrā
desiderat p̄funde fossaz. solutā pingū
et optime pastinatā. sicut ceterē her
le quaz radices grossas & longas sūt
optamus. Raphano sapue vinum
ad faciendū opolita de rapis. Qd ali
dū et sicut est in 2o g. Radix eius
magis optet vsui medicine vris &
exsiccata. sed magis viridis. Virtū
tē h̄t incidendi et dissoluēdi. Et ex co
fit oximel optens hoc modo. Corti
tes radicū aliquñtulū terant et dī
tantur biduo uel triduo in acetō

Postmodū addat ei terna pars mellis.
Et tale oximel valet cō q̄rtanā et
cotidianā n̄ sit de fleumate salſa. Si
frigidi huōres et indigesti sūt in stō.
Cortices radicū raphani perſuſis melle
et i aceto comedat p̄ciens usq; ad ſani-
ritatez postmodū bibat aquaz calidā
& digestis in ore missis. Vel penna in
uncta oleo prouocet vomitus. Cō
duritiē splenis et epatis herba decoc-
ta in vino et oleo cataplasmet. Pecti-
ni etiā cataplata stram. dissoluit. De
pprietatibz eius est q̄ si frustum rapha-
ni p̄inatur super ſcorpionē morit. Et
ideo dicit demetrius q̄ qui h̄t manū
infestam maturatio semine raphani
sine sui nocimento tractat sp̄ntes
hermes etiā tradit in alchimijs q̄ si suc-
cus raphani misceat cū succo lūbricoz
terre crassoz & per pannū exp̄ssoz
et in ip̄o extinguat gladius. ferruz
sicut plūbum incidat gladius ille fit
inuentus ē monachus raphano crasso
cū succo & apud eius rasiuz ligato re-
cepisse beneficiū sanitatis. Et nō q̄ ra-
phanū d̄r esse vitibus inimicū. Et d̄r
q̄ si proprie ferant natū discordate
refugit. Vt Paladius expertus agricul-
tor affirmat. **DE RADICE.**

Radix est herba cuius radix siti-
nōre appellat Celi statu nebu-
loſo lectatur. Licet in omni
aere pueniat. Amat terrā pingue.
solitaz diu subactam & p̄funde fos-
sam. Toffam & glareā reformidat.
Serit mense Junij & Julij locis tempe-
ratis & mense auḡ et ſeptembris in
calidis locis et ſiccis. Serendū sūt ra-
dices sp̄cijs grandibz et alte fossis. me-
lius pueniūt in arenis. Serit post
nouā pluuia. n̄ forte possint urigari

111
Q̄ statū est statū debet opiri leui sarai-
lo letamē non est ingerendū. sed p̄alee q̄
inde fungose fiūt. Suauiores fiūt si a-
qua salſa frequēter irigent. Radices
feminini ḡnis esse putant. q̄ minus
acres sūt et h̄nt folia latoria et cū io-
cūditate virentia. Ex his ergo semina
coligemus. maiores fieri arduū si sub-
latis folijs oibz et tenui caule dimis-
so septemris operiat. Vnde terra opti-
me plantantur in sulcis ut terra ar-
ca eas possit amplius cumulari. Si
ex nimis acris dulces fieri velis. ſcīa
die ac nocte melle macerabis. Calida
et ſicca est in 2° ḡ. minus q̄ rapa ni-
trit. pp̄ suū acimē quod est fortius
acumine rape. Nutementū tñ eius
grossū est. durūq; stō et indigōnū
nocuū. Et mouēns oculis dentibus
& oibz vulneribz & doloibz supra scd̄
abū. sed scdm̄ medicinaz conuenit.
Est n. lanatina renū et vesice ex ḡs
lis huōribz & urina p̄uocat et man-
ducata lapid̄ frangit. Et si cocta co-
medat tussi ex frigida cā subuenit.
Et ſm̄ abū comesta torsione et in-
flationē gnāt & stō fit illaudabilis.
quod testat ructus putridus q̄ ex
ea fit maxie ante abū. Illa em̄ que
ieiunij ſuſi datur eleuat abū et co-
hibet ne ad locū decoctionis descen-
dat. Vnde fit cā indurande digōnis
et puocandi nocimentū. maxie eis
q̄ nāliter ventositatē in stō h̄nt. Sz
post abū accepta minore agit ven-
tositatē superius. ascendente. et cū
sua ḡuitate ad inferiora descendit
deponitq; abū ad locū digōnis. di-
geritq; abū nō oportet. Proin volen-
tes eaz p̄ vomitu accip̄ accipiant
ante cibū. Item h̄t virtutē similem

Raphano & cōn caldez cāl et eodem modo dat. sed nō est adeo efficax vt Raphanū. **R. DE RVTA**

Ruta legitur mense Aug. & melius propriat de ramusculis in terrā positis. Et si summitas alicuius ramusculi eius. iarnat in terrā fixa radicat. & difficihne accrescit hec herba. Plin. dicit qd odit frigidū hiemē et imbris hūorē. Siccis gaudet tēpibz. terrā lacticia uel cinē vult nutiri. Adeo diligit frō qd melius sub eo uel iuxta eū qd alibi qualescit. Verino autē tēpē nūplantant. aut i mense septēbris. et assidue iriget si nō hē imbrē. Si pmitat florere citius accrescit. Antiq. lignescit si rami eius oī anno bis usq. ad folia a terra nō operiant. qn aut indurata est et lignea facta nō bñ pullulat. n̄ abscondatur iuxta radices. tūc enī renouatis ramis reddit ad eā iuuetus. Calida et sicca ē in 2° g^o. Cuius duplex ē maneris. s. domestica et siluestris que pigamū dicit. folia & scia operit vni mediane. semina pnt per 4. ānos suā. folia siccata p annū. Virtutē hē diuretica dissol. et consumēdi. Cōn refaliā & epilepsiam in balneo inciat. paz. succi ei calefacti per nates. qd fleuma eduat et cēbrū mūdificat. Itē vinū decoctionis eius valet ad idē. Cōn defectū visus ex fumositatē calida in dolo ponat. cū vino ruta & paciens tali vino utat. Itē cū aq. rosa. mixta et sup oculos lippos aut sangui nolentos posita mirabiliter eos sanat et mundat. Cōn dōrē dentū ruta cocta in vino cataplasmetur sup locū dolentē. vel aliter acipe

fistrem eius & exure aliquantū ad ignē & cavitatē eius cantiza & sat ofert. Cōn frigiditatē stōi et eius palasim & aliorū membrōz detur vinū decoctionis eius et castorei. Cōn opilationē splenis & epatis stran. et detur vinū decoctionis eius et radicis feniculi vel puluis eius cū succo. Itē cōn stran. & dis ruta in vino cocta et oleo pectini cataplasmetur. Cōn renasmon ex frigida cā. decoquitur in vino et fiat eucatisma. vel calesiat bonū vinū & fundat sup rutā & paciens recipiat fumū. Ad menstrua puocanda et secūdinaz & fetū mortuū educendū fiat tritē magna cū succo rute. Itē operat succus eius solus per os receptus aut pezariatus. aut teneritas eius in oleo fixa et superposita. Cōn exteriorē dōrē ex cōcussione. vel alia cā ruta calefacta sine aliquo liquore supponat. Cōn lippitudinē & dōrē oculorū puluis cinimī cū succo eius eius conficiat. & in coctū bibix intincta sup oculos ponat. Ruta etiā bibita valet cōn venenum bibiti et morsu venenatorū animalū. & etiā cataplasmata. Et nō. qd si quis esset totus circumdatus ruta smidi secure posset accēdē ad basilicū. Dicunt Plin. Dios. & ostar. qd si mustela pugnatura cōn serpentem amedat rutā et munita odore et virtute eius secure inuadit spētē et interficit basilicū. Cuius odore de ortis fugant serpentes & oīa venenosa. & ideo plantatur ouēienter in locis ubi sunt alucaria apū. Itē succo rute mūcti a scorpionibz atenosis uespēis et apibus nō pungunt.

DE RVBLA

Rubra desiderat terram solutam et pinguem ut optime pueniat in mediocriter pingui puenit que cum uangis alte fodienda est mense octobris et nouembri et sequenti mense febris maris vel aprilis. Serit spissa ut fumentum uel spelta. et sunt arellae sicut in ortis vel quaternis ut seminatione fumentum et solo rastro semen operiendum est. Et ab oibz herbis et radicibz maxie gmine optie liberet. cum uagant et cum areole sunt. Deum runcat quotiens herbe nascantur in ea manibz & sarculo. Deum in Aug. cum scia nigra fuerit colligunt cum tota herba. et bene siccata suant ad fumum. Et postea de mense decembris octobris uel nouembri fodunt sulca & ex ipsa terra arce modicum operiuntur. Deum sequenti estate runcant quotiens cumqz herbe nascantur in ea. et etiam mense aug. iterum scia colligunt ut dictum est & ipsius herbe radices si placet effossa terra paulatim sub radicibz colligunt et in sole siccant. Et melius est quod ad sequentem annum dimittant in terra ut grossiores fiant et meliores cauando iterum sulcos. et operiendo aras ut dictum est cum radices siccate fuerint arcibus verberant ut rumpantur & terram puluere liberent & clarescant. Inde ipsis fiat puluis plus lib. ualent et non quod terra ubi ponitur rubra solo arat bene submerso fodi potest.

DE SPINATIA

Spinatia optie serit mense septembris & octobris per seme & quadragesima sequenti. Item de mense decembris in locis calidis. Janij febris. et octij per mense aprilis et maij. Et alijs etiam mensibz potest seriri. Serunt autem & sola in arvis et cum

alijs herbis mixta in terra pingui et bene pastinata. cum colliguntur si una vice incidunt medietas cespitis. & alia vice alia medietas. diu durabit utilitas eius. Frigida sunt & humida in fine primi generis. Ventre huiusmodi et valent gule dolenti de sanguine et colera rubra & meliora. sunt stomacho qui atriplicis.

DE STIGIO

Stigium solatrium & morella idem sunt. Frigidum & siccum est & aliquantulum diureticum. Viride sunt folia et flores multe est efficacie. exsiccata melius. Virtute habet infrigidandi. & opilationem splenis & epatis. et maxie contra ictericam quam opilata est pars superior cistis fellis. Succus eius datur in potu. vel fiat sirupus ex zucharo et succo eius. vel quod melius est dent 3. ij. succi eius cum 3. v. reubarbari. Contra apertam in stomacho & intestinis et in epate datur succus eius cum aqua ordei. Contra calefactionem epatis peria intincta in succo eius superponatur. Idem fiat contra calidum podagra uel herba ipsa trita sepius superponatur. Vel melius erit si cum succo eius addatur aceti vel agrestis vel oleum rosatum. Contra calidum apertum in primo ad repositionem matrici herba ipsa trita superponatur.

DE SEMPER VIVA

Semperuiva est herba sic dicta quod semper viridis reperitur. Frigida est in 2o generis siccata in primo. Viridis multe est efficacie. siccata nullius. Virtute habet infrigidandi. Plagelle intincte in succo eius & aceto uel agresto & epati epitimate multum valent contra calefactionem eius et contra dolorem ex frigida causa. Item herba ipsa trita et superposita valet contra calidam

apostemata in pñ ad repautionē mē licet
postea obsit conspissando māz. Cōn us-
tural ex igne uel aq fiat vnguentū ex suc-
co eius et oleo rosato & cera sed nō de-
bet poni in pñis 4° dieb sed calida op-
ponant ne sumi tñ fiat euaporatio. Vn-
de pus vngimus sapone et siliibz deinde
vnguento predicto. Cōn fluxū sanguis
qui fit per ebullitionē eius in epate &
iunibus in estate plagelle in succoe
eius et aqua rō. mōn ēte frigide fron-
ti & temporibz supponat et gutturi.

DE SATIRION

Satyrion dī esse apū siluestre.
et est calidū et siccū in 3° g^o.
Virtutē hē attrahendi a rō-
tis partibz. Vnde testiculi eius cum
melle affecti coctū puocant. Velius
tñ si fiat affectio ex eis et dattilibz et
pistacijs et melle. Item succus eius cū
melle datus pdest artentis.

DE SPONSA SOLIS

Sponsa solis atorea intaba. &
sol sequū idē est herba iparō-
mesta valet cōn venenū si sit
ex morfu. Itē succus eius suppositus
valet ad opilationē epatis ex frigida
cā. Itē valet cōn calefactionē eiusdē.

DE Silere montano

Siler montanū siue silescos a-
lidū est et siccū in 2° g^o. Sem-
eius collectū per tres ānos
pōt seruiā semē pōit in medianis. Et hē
virtutē diurencā dis. asu et attrahendi.
Cōn asma ex frigida cā. det vni deco-
ctionis eius et siccū siccū. Vel det pul-
uis eius cū fiabul siccis & assatis. S-
opilationē epatis renū & vesice stran-
et dis. detur decoctionis eius.

DE Staphisagria

Staphisagria calida et siccā ē i 3°
g^o. Semen eius herbe sili noīe
appellat mte efficacie est. Et
dicit etiaz apud purgū. qz ipz afflu-
mate purgat. Vnaq desiccāt & reuma
phibet et stōm mūdicat. Vinū deco-
ctionis eius & rosarz oīa pñicta gar-
garizet. Cōn scabiē et pediculos vngue-
tū factū ex puluē eius et aceto valet.
Itē valet cōn paralysim si ex cohiat in
unctio puluis semis eius cū melle da-
tus lūbricos necat.

DE SQUILLA

Squilla calida est et siccā in 2°
g^o. herba ē silis cepule vnde
et aulorosa radix magis opent
medicane q herba si sola repit mortifera
est. hē autē virtutē diureticā. Vñ valz
ad digestionē matricis taz i cotidiana
q in qrtana. Valet etiaz s opilationem
splenis & epatis et cōn dolore siliacū
& artailoz ut testat ysaac. Cōn dic-
tas passiones talis fit usus. Squilla
diuidat per mediū et tot tunica ab in-
feriori parte abiciat. quot ab exteriori.
et tot i medio resuēt. Exteriores dēt
abia q venenose sūt et multū calide
interiores sūt abiciant q mortifera sūt
ex nimia frigiditate. Oīdie tunice sūt
temperate. Vnde istaz fiat decoctio in
furno pasta inuolutaz. Postea fiat deco-
ctio in aceto & in colactia addat md.
Si uis vt osimel fortius operet squille
non fiat decoctio in pasta. sed tñ i a-
ceto. Cōn omēz dolore extēior partū
ex frigida cā valet.

DE Sinapi

Sinapis serit ante semem et p^o
Et tñz pingue desiderat. Si
rat serat melior effiat. Q si
nimis spissa est poterūt aliquē plan-

tule inde trāsseri & alibi trāspantā. hec
herba ita se multiplicat q̄ ubi semel sc̄it
vix locus ille ab ea postea liberat. Et ubi
semen eius cadit p̄tinus viret. Calida &
siccata est i medio q̄rti q̄dus. Non her-
ba sed sc̄dm q̄ collectus est per quinq̄
annos suū pot. virtutē h̄t dis. attrahē-
di & extenuandi. Cō paralysim lingue
semen eius masticatū. et sub lingua re-
tentū valet. Cō paralysim aliorū mē-
broz ponat in sacello & decoquat in
vino et super locū dolentēz ponat. & pre-
cipue in p̄n̄ egritudinis. Puluis eius
nāibz impositus sternutationēz puocat
et cerebrū a supfluitatibz mūdificat.
Cō vitū asina et glutinoso huōr. de-
tur vinū decoctionis eius et ficiū siccū
2. Cō opilationē splenis & epatis et leu-
tostleumantū decoquitur in aq̄ cū radice fe-
niculi q̄ colata addat mel. et talis oſec-
to detur. Cō duritiē splenis. herba cū
assungia perana bene trita superponat.
Fomentū factū ex aq̄ decoctionis eius
menstrua educit. Itē herba ip̄a decocta
i vino & cataplasmata dis. & strā sol. vi-
nū decoctionis seminis eius et diaganti
hūiditatez uie cerebri et faucū exsiccāt.
Dragantū pomē ne uehementer exurat
et excoriet. Pythagoras aut ultra om-
nes herbas sinapm comendat. Vnde
Plinius dicit de ip̄a q̄ huōres viscosos
et grossos tenuat. Et puncturas spen-
tiz et scorpionū ictus addito aceto si-
nat. fungoz venena superat. Dentū
dolorē mitigat. Ad cerebrū penetrat
& ip̄m mirabilē purgat frangit lapidē.
Et menstruis imperat. Apetitū excitat
& stōm confortat. Epilenticos iuuat. li-
targicos excitat et eos multū iuuat. ca-
pillorū mūdāt & eoz casū apelat. Inco-
gruos aurū sonos et tinitus tollit. Et

oculorū caliginē detergit. Paliticiis sub-
uenit q̄ poros aperit & huōrem iſim-
dentem nervos dissoluit & consumit
& dicit q̄ maior est virtus in semine
q̄ in herba **DE STUTIO**

Scutio & cauliculis agrestis idē
sunt. Calidus et siccus est in 2°
q̄. Semen. succus et folia ope-
tūt usū medicane. Cō palisim lingue
lingue semen eius cū masticatū in ore
dū sublingua teneat. Et si in alia pte
corpōis sūt. folia cocta in vino catapla-
sment. Cō litargiaz puluis seminis ei-
nāibz insufflet. Itē fiat decoctio semis
triti et succi rute agrestis et fortissio
aceto. et ex ip̄o fricent. posteriores ptes
capitis tū pus rase. fomentatio ex fo-
liis coctis in vino strā. et dis. soluit.
Et menstrua puocat. Emplastrū ex fo-
liis decoctionis in vino & oleo si pecti-
ni et virge superponat. meatus puocat
vinales. **DE SCORDION**

Scordion. v. aleū agreste est cali-
dū & siccū in 2° q̄. Solus flos
eius opent oxidiane. Aq̄ vel vi-
nū decoctionis eius spūalia mūdifi-
cat a flemate. Et valet cō dolorēz
stōi & intestinorū ex uentositate. Et
cō opilationē splenis et epatis et fri-
gida cā. Et strā. et dis. soluit.

DE SPARAGO

SPARAGUS calidus est in 2°
q̄. Frutex et semen opetit me-
dicane. Fustes tenerrimi coq-
nati cū carnibz siue cū aq̄ valet &
opilationē splenis & epatis strā. & di-
sintiam. Itē cō dolorē stōi et intes-
tinorū. & cō ſhiacaz passionē valet
Itē vinū decoctionis seīs eius valet
cōn predicta

DE SINSIBRO

Stutio

SINIBYRVH calidū et sicū
et sicū est i 3° g^o. Aliud ē doē
tici aliud silure. Q^d calamitū
dū virtutē hē diuretica et dissolūdi.
Cōn vinū pectōis fiat pulx ex farina
ordei et aq^a addito puluē eius & dent
patienti. Cōn frigidū reuma folia ei⁹
in vase sine aliquo liquore torrefacta
& in saculo pōita capiti superponat^r
vinū decoctionis ei⁹ valet cōn dolo
rē stōi & intestinorū ex frigidityte.
Et cōn opilationē splenis & epatis. Et
vrinales vias aperit. Itē herba in vi
no decocta & cataplata valet cōn do
lorē stōi ex ventositate. cōnstrua et
adducit. Et matricē mūdificat. Et fōm
tatio eius receptū adimnat.

De Salua

SALVIA plantulis aut ramul
iunemibz de mense octobris. no
nēbris. febr^o. & maraj. Calida ē
in p^o g^o et sicca in 2°. Sola folia opent
mediane. Viridia et sicca per annum
suant^r. Alia est domestica alia silue
stris que dū eupatoriū. Domestica ma
gis consuit & confortat. Siluris ma
gis est dyastoretica. Vinū decoctionis
saluē valet cōn palisim et epilen
siuz. In vino decocta cataplasmata sū
partem palitiaz multū valet. fomen
tatio facta ex aq^a decoctionis eius
valet cōn stran. & disin. matricē mū
dificat. Itē in sallamitis rucient pōit.

De Scabiosa

SCABIOSA calida & sicca ē
in 2° g^o. Sicca nulli⁹ est no
cūment. Succus eius et a
cetū buhrant usqⁱ ad spissitudinē ali
q^utiluz & vnguetū valet ad scabiem.
Balneū ex aqua decoctionis eius et
tissi bābassi valet cōn alopariā. Suc

cus eius valet ad idē. Et lūbricos ne
cat. Et aūibz cū oleo iniectus eas mū
dificat. fumus vini decoctionis eius
valet cōn emoroidas.

De Senation

SENATIONES calide sūt et sicce in
2° g^o. Alio nōie dicit^r nasturtiū
aquaticū. Coctē in aq^a uel cū
carnibz spūalia mūdificat. fōmētū
ex aq^a salsa decoctionis eius valet ad
flūacaz passionē stran. & disin. In vino
decocte & cataplasmate ad idē valent.

De Serpentina

SERPENTARIA. colubrina. dra
gūdea idē est. dū aut serpen
taria sine dragūdea qⁱ asta
eius in modū serpentis maculis repleta
est. Calida & sicca est in 3° g^o. Radix ei⁹
per frusta minuta diuidit^r & siccat^r et
pulūzat^r et per panū crebelat^r. et tūc
conficiat^r cū aq^a et ad soles siccet^r. Et
ex hoc tali vnguento cū aq^a rosa vel si
ne facies illinat^r ipaz em reddat mten
tem & clarā. Panmū etiaz depenit.
Itē si palus eius conficiatur cū la
pone et fistole imponat^r in tantū forā
men eius dilatat^r. ut inde os fractū
vel putrefactū eēhi possit. Puluis ei⁹
cū calce vīna confectus et aceto
fortissimo optimus est ad cancerū. ita
ut 3° pars sit calce. Dias. dicit qⁱ ipa e
dore suo spentes fugat vel leditur cor
a spente si eius succo corpus inunctū
sit.

De Serpillo

SERPILLVH calidū est et sic
cū in 2° g^o. Et aliud est doē
tici aliud siluestre. Domesti
cū ramos per itaz diffundit. Silure
crescit in longū & altū. flores & folia
opent medicine. que i rudi olla cale
facta. & in sacello pōita et capiti su

perpoita valet cō frigidū heuma caput
vinū decoctionis eius & succi liquūie
valet cō tussim & cō dolorē tōi. Item
fomentū ex aq̄ decoctionis eius valz
ad stran. & diū. & mūdāt matricem
& calefacit & confortat. Vinū de coc
tionis eius sōm infigidatū et epar
& splenē calefacit.

DE SATVREGIA

SATVREGIA calida et siccā
est i 2° q̄. Serit de mēse decē
bris febr. & maraj. mixta cū
alijs herbis et sola seri possit. Pulvis
ex farina & aq̄ et eius puluē spūali
a mūdificat. Pulvis enā dfectus va
let ad idē. Diastoides dicit q̄ vsus sari
regie est conuētus ad conseruationē
sanitatis. Et ponit in cibis. Albuma
sar dicit q̄ p̄prietās eius est expellere
ventositates & inflationes & tortiones
et digerē cibū. Et expellit superfluita
tes sōi. Et puocat vrinā et menstrua.
Et acuit vsūz debilitatū ab hūiditate
mala.

DE SCLAREA

SCLAREA serit mēsedecembis
janij febr. maraj et aplis. Ta
lem desiderat terrā q̄lem alie
herbe cōs. Optiā herba est et est p̄pe
tua q̄ postq̄ est in ordinibz tñsplan
tata sicut cepe plantat cū fecit semē.
& matur collectū fuit. Si incidatur
per tres uel q̄^o digitos sup̄ tñam rñi
uisat & pulcherrima fit in autumno
et si incidat stipes aresat. & nihilo
minus in septembri pullulat uel in
estate sequenti sicut femulus. Et op
time uiuit in umbra.

DE SALONGE.

SCALONGE plantat mēse
febr. sicut alea. per se in areis
Et in areis aliaz herbaz. Et

114.
vnaqueq̄ facit multas filias. Et maxie
si terra sūt bene pinguis cū plantant.
Itz dicit q̄ si spicula allei ponat in ce
pa factis in ea foramibz in quibus ipi
us spicula possint poni & sub tñā plan
tent. fiant scalonge. Sūt aut de nā
cepay. sed sūt minus hūide. Appetitū
confortat & maliciā aboz venenosoz
emendat. Nocent vsui et dolore cap
itis efficiūt. Et fetore oris induant
Et non competūt hūitibz calidas com
plexiones. sed cū carnibz pinguibz
edi pūt q̄ maliciā ipaz emendant.

DE TETRAIT

TETRAIT. i. herba iudaica ca
lida & siccā est in 3° q̄. Vinū de
coctionis eius digōnez pro
curat. Et dolorē sōi & intestinor exa
cerositate curat. Erispelle ex ea et fāi
na et aq̄ fūcte. nōlez calore confortāt
vrinaz puocant. Emplastrū ex ipa her
ba decocta in aq̄ stran. soluit. Itz fōm
tūz ex aq̄ decoctionis eius matricē
calefacit & mūdificat.

DE TAPSHA

CAPSHA est calida & siccā in 3°
q̄. per tres annos suat. Inuei
tur Arabia india et calabria.
In uomitis medicinis inuētis ponit.
Caute debet teri. Si aut inflationem
inde fieri contingat. frict cū panno
aceto infuso. vel pars timens inunga
t cū populeon et aceto addito. Tapsha
est herba trutanor. contrita cū facit
inflare faciez et corpus ac si esset le
psus et curat ut hic. Et cū suato sem
peruine

DE TASSOBARBASSO

TASSOBARBASSUS calidus et sic
cus est. fomentatio ex vino
decoctionis eius cōm emoroy
das valet. Ad idē valet si annis parie

tal inde post asselationē tergatur. valet
enaz eius decoctio in aq̄ ad tenasmon et
cō fluxū uentris

De Testiculo vulpis

Testiculus vulpis est bona et dulcis
in gustu facit autē cū vino super
appetitū coxytis & adinuat ad ipz
et in hoc stat loco stinchi. Et ē calidus
et hūidus & est species satirie.

De Testiculo canis

Testiculus canis et alia species sa-
tirie. Et est in folijs et stipite filijs
testiculis vulpis. Et radix ipsius
est duoz modoz hē enī vnū globū su-
perius & alter inferius. & vnus est mol-
lis & alter durus et plenus. Et in illo
est hūiditas superflua. Et si ante coxytū
masculus sumat maiore partē testem
id qđ concipit ex coitu erit frequēter
masculus. Si autē femina sumat mio-
rem et concipiat fit magis femina.
Dicit autē q̄ maior auget coxytū. mi-
nor nō absadit ipm. Et sic utiq̄ am-
boz destruit operationē altā. hec dicit
felix doctor frater albertus de ordine
predicatorū in libro suo quē fecit de pla-
tis.

De Thimo

THIMVS est herba ualde aro-
matica cuius flos dī epitimum
et est flos medicinalis. hē enī
virtutes purgandi melancholiam et flā.
Et ideo valet cō q̄rtanaz et alias melā-
cholicas passionēs. Et ex eo debem⁹ acūe
medicinas non ipm per se dāe. q̄ nām
hē inducendi syncopim & angustiam
p̄cordior.

De viola

Viola est frigida & hūida. De vi-
ridibz fit zuchaz violaceū et
oleū violaceū. Syrupus autē
violaz fit de viridibz et siccis. Zuchaz
violaceū fit eo modo quo rosa. Syrup⁹

fit violae in aq̄ coq̄ntur & ex colatu-
ra & zucharo fit syrupus. Si autē ex ip-
saz succo & zucharo fiet etiā melior.
Oleū violaceū fit hoc modo. Viola iole
o decoq̄ntur et colatiā erit oleū vio-
laceū valet intī receptū cōn discrasia
labois totius corporis. Itē muncho fā
super fronte & tempora remouet do-
lores frontis ex calore factū. Itē m-
uncho facta super epas valet cōt-
calesfactionem eius. Viola hnt vir-
tutē leniendi hūctandi refrigerant
et laxandi. sed par sunt laxatiue.
Et purgat p̄n coleraz rubream. Vnde
valet febri tertiane. Et cōn distempe-
rantiaz epatis in calōe. Et cōn q̄iloz
epatis et reteritiā. Et cōn defectuz
appetit⁹ ex colera. Itē viola contrite
posita super apata in p̄n conferunt
Idez facit ipsa herba fomentatio ex aq̄
decoctionis ipsi herbe fā fm pedes et
frontem in acutis egritudinibz somnum
puocat. Syrupus violae est magis coq̄-
nus q̄ rosaceus. alioqn cito corrūpet.

De Virga pastois

Virga pastois est carduus silues-
tris. et est frigida & siccā so-
lū folia eius operit mediane
viridia et siccā. sed viridia sūt maiors
efficacie. Virtutes hnt constringendi re-
pellendi et infigidandi. Emplm ex pl-
uē eius & aceto et albūie oui super
pectine et r̄nes. valet cō fluxū uentis
Puluis etiā datus in ouo sorbili ad idē
valet et ad p̄fluū mulieris. Itē ad idē
valet fomentatio ex aq̄ decoctionis eius.
Trita valet ad calida apata in p̄n ut
ad crispilam et hūior cataplita capiti
abraso. valet cōn frenesim et dolorem
ex calida cā. Itē hec herba multū est
consolidatiua recentū vulnez. Scia

et uermiculos q̄ sūt in carduis querūt
auicule & cantant cū dant̄ eis. Isidor⁹
dicit q̄ radix eius in aq̄ decocta capi
ditatez potatōibz administrat. Itē q̄ ma
trici utilissimus est carduus. Et inuat
mulierē ut filios masculos generet.

De volubili

Volubilis est herba inuolvens se
super plantas proxias. Est autē
par calida. sed multū siccā q̄
ondu eius totū. Quedā autē species
eius est que uocat̄ funis pauper. et
hec terrestis est et aqua hīs ex t̄s
trititate sua strictionez et ex aq̄itate mū
dificationem & lenitionez. Folia autē
hui⁹ sūt consolidatūa vulnez magū
nec est eis par in illo effectu. Coquen
tur autē in vino & emplastrant̄ super
ea cū aceto. Sūt etiā medicina adus
tionis ignis. Est etiā alia species que
d̄r volubilis maior. et lac ip̄i abrad̄
pilos.

De vitica

Vitica d̄r q̄ tactus eius cor
pus adhucit. Est enī ignee n̄e
ut d̄c mac. hec duplex est
Nā q̄daz est pungens. & q̄daz matia
que non pungit. Et eius folia sunt
albiora. et meliora et magis rotunda.
Et utraq̄ est medianalis. Nā succus
eius cū vino bibitus valet cōn̄ iſte
tiā et cōn̄ colēciā passionē. Cū melle
curat annq̄ tussim et mūdāt pulmo
nez. Et uentris inflationez et tuorem
sedat. Folia eius cū sale contrita. vul
nera sordida mūdāt et curant. sicut
morsus canis. Sanat etiā caneros. Ra
dix eius contrita in vino et cocta in
oleo valet cōn̄ tuorez splenis. Succus
eius fluxū sanguis de nāibz sistit. Ex
men eius cū vino bibiti mixtū mel
li et piperi. adouet uenerē & puocat

urinā. herba recens tenera cocta ven
trē mollit si imedat̄ & p̄apue mēse
marcij cū oleo cocta.

De vitriolo

Vitriolū q̄d alio nōie d̄r pari
taria est herba calida et siccā
in 3.º. Et d̄r vitriola q̄ ex
ea vitria optime mūdant̄. Exsiccata
nullus est efficacie. Viridis multe. Vir
tutē h̄t dyasorencā & extenuatūa.
Cōn̄ frigiditatē stōi & intestinox et
cordis dolore. Et cōn̄ stran. & disim.
Paritaria calefacta in testa sine aliq̄
liquore superponat̄ loro dolenti. Vel
etiā decocta in vino albo aliq̄tulū
acido cū fursure. Cōn̄ stran. et disim.
decoq̄tur in aq̄ salsa & oleo & pectini
cataplasmet̄. Cocta et comesta multū
valet cōn̄ dolore stōi et frigiditate vel
ventositate. Itē contrita aliq̄tulū et
calefacta cū vino et fursure tumore
minuit.

Inapunt Ruce libri septimi

De pratis

Pratia in libris superioribz
sufficienter dixi de cul
tura campestrū agroz
vineaz arbor et ortoz
que multū requirunt in
austriā. Dicit nūc de p̄
tis et nemoribz que non tantū q̄runt
doctrinā. sed q̄ sponte idonea veniūt
a nā. Et p̄ de pratis q̄re creata fuerūt
& q̄le aerē terrā aq̄ & sitū desideant
ad amphorez copā & ubertatez herba
z. Et q̄liter fiant et q̄liter parent̄.
Et de feno q̄d est eius fructus q̄lit
colligat̄ et consuet̄ et de utilitate ip̄i.

De pratis

Prata fuerūt a nā diuino mā
dato creata. ut ēra que p̄mo

libri septimi Ruce
incipiunt de p̄tis

de p̄tis

nuda fuit vestiret. et ornaret. et ut ip
sor herbe tunc virides q̄ sunt nutrimentū
conueniens aialibz herbis utentibz pres
tent. Nascent aut in ipis diuisa her
barz ḡna ex diuisitate hūorū in super
ficie terre contentorū q̄ quidez sagax
nā que nūq̄ in nūis deficit operata
est p̄ diuisitatem aialū nutriendorū
ex eis. quorū appetitus in oibz est di
uersus. Aerē nō desiderat tempatus
aut frigi. et hūm̄ p̄xim si ei supflua
fuit in loco frigiditas erūt ibi p̄etue
nues et glacies que oīno impediūt ge
nerationez herbarz. Et sūt si caliditas
aut siccitas supflua fuit. oīz hūorē
consumet. n̄ ei succurietur irriga
frequēti. Terraz desiderat pingue ad
herbarz copiam. Verū si non fuerit nil
te pinguedinis saporosiores & magis
odoriferas et subtiles creabit herbas.
Sed si fuit macer modicus aut leuax
pducet. Talis enī tra et silt salia vel
amara sua ibecillitate aut malitia se
uestire nō pot. Aqua magis op̄tent
pratis est aq̄ pluuialis que calida co
niscatione descendit. Et silt aq̄ que
mense aphs et maij subtiliter descendit
Et quecuq̄ in estate de celo puenit ho
est dū tū gelida nō existat ex nā
grandinis liquefacte. Secūdo valet aq̄
lacialis que clara calida et pinguis
est. Tercio aq̄ fluminū. Vltio aqua
fontū. Et q̄nto magis a suo elongat
p̄n. tanto melior q̄ minus frigidit
in se hē. Prata desiderat siliū dep̄sū
ubi continuo sit hūor inclusus. Verū
si adeo sit p̄fundus talis locus q̄ ibi
q̄ semp aq̄ operiat supfluet nō ēit
aptus ad aliq̄s bonas herbas. Sed ēit
accedens ad nāz paludis pducen tis
uicof et panerias q̄d̄itplū et similes

herbas paludales grossas insipidas aq̄
tiguas et fere oibz aialibz mutiles. Et
si fuit adeo eminent q̄ irrigari nō pos
sit facile siccitate et ariditate paret.
n̄ fuit in alpiibus & locis frigidis. In
talibz enī locis et si paucas pferant
herbas. subtiles tū sapidas et odori
feras ferūt. felix aut prati posico
est que super se riuū fluentēz hē q̄
possit quotiens opus fuit irrigari.

Qualiter fiant Prata

PRATA quidem nāliter pue
niūt vbiq̄q̄ terra solis radi
is illustratur. fuit enī ope
manuali. aut ex locis agrestibz nemo
rosis aut ex campestribz agris. Et p̄
quidez modo extirpandus est locus de
mense septembris uel octobris. et im
pedimentis oibz liberandus. nō solū spi
netis et virgulas. sed enī herbas lato
ribz & solidis. et deinde cū frequenter
excultus fuit. ac multa a ratione so
lutus. submotis lapidibz et glebis con
fractis. tūz hīc q̄ supiori semen uir
euz semine sem spargendus. Rigari
uero anteq̄ durū solū fecit non debet
ne eius cratē min⁹ solidā uis supflui
corūpat hūoris. Qui uō uolūt quibz
daz annis hēc prati et alijs segetes
enā ex frīs macris cū irrigatione op
time faciūt hoc modo. Immittūt in aq̄
aq̄ turbidaz ut ex terra noua sulci
repleant et ager equet et fiet opti
mū p̄tū sine satione herbarz. Et sili
liter dimittūt per q̄r uel q̄nq̄ ānos
et postea aretur q̄ anno vsq̄ ad q̄q̄
ānos uel sex potit agrie de frumento
seri & melius si post duos annos gen
segetis t̄smutetur. Qui aut vno āno
uolūt hēc frumentū & sequenti p̄tū
uenienter hoc modo puocat. Im

mittit enim aq̄ in aq̄ extracta blada ibi
q̄ dimittit in estate et in autūno si a-
eris fuit siccitas. sequenti uō estate cum
fenu sitauerit trax arripunt et 2^a et
3^a vice arant & seminat. Si si uolunt
enā gnuz hēe. nō arat n̄ ar fine aug.
extracto gmine et tūc arripunt. arat
2^a retzant et seminat & tū bonū fructū
ibidez pūcit. Et quidez oī anno seminat
et tū herbarū graminiū cū secis colli-
git hoc modo. s. q̄ exēte fructū in cam-
pis uel stati post extractionē eius mit-
tūt aq̄ in agrū potius claraz q̄ turbidaz
et a pecore custodiūt. deinde gra-
mī cū stipula secant. & seme aialibz
prebent que herbarū edūt. & de stipulis
sibi lectū et firmū faciūt. Stipula
aut & herba secata arat semel & bis.
& tercio seminat & ibi bonū frumēti
vel aliarū bladaz hnt. Procurant aut
q̄ ex pratis euellunt oīa impedimēta
quotiens nascūt in eis et enā herbe p̄-
tis incongrue papue post magnas
pluuiaz que trax adeo mollificauerūt
q̄ erbe nocue radicibus euellūt. Plu-
rimū etiaz ofert pratis si tpe semali
recenti fiment letamine ad ubertatē
herbarū. Amplius si stati cū secata fu-
erint foriter uigent ter aut q̄ter fruc-
tificabūt in anno. Sed cū uetusta fue-
rint musto cooperta radant. Ad mustū
aut necandū asserit Paladius sepe
onere in ingerendū. Q̄ si sterilis oīo
factus est locus arerit plūiel & terre
no eq̄to formet pratu.

Qualiter fenu colligit & seruat

Secunda sūt prata cū herbe ad
debitū augmētū puenierit flos
q̄ plenerit anteq̄ ad calum
flox et foliorū et siccitatē peruenierit
Nam si matū⁹ secantur erit fenu

aquosū non plens solidū nutrimentū
equis & bobus laborē tollerantibz. Et
si nimis fuit matū⁹ calōe et hūdi-
tate nālī consuptis. erit insipidum
modicū et abominabile nutrimentū
aialibz plens. Sūt aut secanda tpe
sereno cū aeris caliditas et siccitas
duratūa speratur. Secatū uō in p̄-
tis dimittendū est per unū diem uel
duos anq̄ uoluat deinde uoluedū et
ceterū uicenter sitandum. Deinde
colligendū portandū et reponendū
ē sub tectis. q̄bus deficientibz sub diuo
ponat. taliter pparatū q̄ aq̄ in eū mtre
nequeat q̄ si eo noniter in pratis secā-
to pluuia supuenit anteq̄ uolunatur
modicū vel nihil ledit. Si ut ait Pala-
dius post pluuiaz delect comiti si nō
fuit reuolutū. Si uō eo reuoluto sup-
ueniat oīno destruit nullius utilita-
tis existens. Utilitas feni est ut toto
anno fuerit. q̄ etia per biennū fuat
imode pot ut bobus equis & alimīs &
quibzda alijs aialibz nutrimentū agri-
uiz plet ut possint sustinē labores
q̄ eis ppter nēritates hōm mūgan-
tur. Quibus uō tempore minimum sub-
uenit quo de tra nutrimentū sumē ne-
queunt. Qued si fenu subtile firmū
dolum odoriferū et laudabile fuerit
erit q̄ anona solū aialibz tū calido
q̄ frigido tempore sufficiens ad labōz
Si uero fuit fenu grossū paludale aut
nimis matū⁹ l sero secatū nō erit suf-
ficiens aialibz multū laborē toleran-
tibz n̄ eis anone auxilio aliqn succur-
ratur uel n̄ tpe magni frigoris in q̄
aialia nō laborat et de papulū audis
appetit. **Incipit scda pars libri sep-
timj de nemoribus Et pmo de his
que nālīter pueniunt**

DICO in primis q̄ nemora uel nāle
p̄ueniūt uel hōm̄ industria i
stituūtur. & que a nā p̄duci
tur. sūt ex hūore et semine in mati
ce terre contentis que uirtute celesti e
rumpunt ad superficiem t̄re. & erigunt
in stipites diūsar plantar sūm diūsitē
hūori seminis et locor in q̄b̄ p̄ueni
unt. sūt etia; sūm hōis misterio ex
seminib; que a propinquis arboribus
i terrar decidunt. Aut ab auib; uel flu
minib; de longe ferūt. In alpib; uō
nāliter nascunt silue piellar māriar
et fagor. Castaneaz q̄raui cerroz
& siluiz. In locis uō de pressis et palu
dosis sponte nascūt salices populi et
alii canne siluestres uideri et siles p
plante. In plūib; aut locis nascunt
nāliter infinita spineta diūsoz gūm
& puri & mali. Sorbi vlni. fraxini o
puli et siles arbores. Et q̄nto pinguior
erit t̄ra tanto p̄tiores erūt arbōes
In macra uō et salsa & amara. Nascent
tur spineta & arbōes parue tortuose
spinose scabrose & vspide. Hec autē
nemora parranda sūt diūsimode. Nam
ea in quib; sūt castanee puri mali et
siles arbores fructū ferentes extirpan
da & purganda sūt ab oib; spinetis
et plantis extraneis et fructifere ar
bores rarificande ubi nimis spisse fue
runt et madende in altior loco q̄ bestie
attingē possint et ex plantis domesti
cis et nobilib; inferende sūm doctrina
traditaz in libro 2º cu de m̄sitionibus
locutus fui. Si uō que alijs arbōib;
et spinetis occupata sūt. Si arbores
nobiles & pulcras habuerūt hēdificijs
et alijs op̄rib; aptas silē sūt extirpā
da. Et ubi nimis spissa fuerint subla
tis turpiorib; lignis rāficanda paulis

perq̄ ut oīs hūor dūtatur totalē in
siam melior. Ea uō in quib; sūt arbo
res igni solūmodo agne nō sūt mouē
da n̄ forsan spinis p̄ingeretur et tribul
que a quolibet q̄nto aut vs̄ vel rāiorib;
annis sūt incidenda et lignam̄ia con
greganda. *De nemorib; que hōm̄
industria instituūtur*

Qui cupit nemus seu siluā plā
tāe uel serē consideret p̄o sitū
et nāz terre in q̄ facē siluam
instituūt. & ubiq̄ tales conserat arbōes
que illi loco conueniant. et tandem uo
tur instituentis adimpleant. Nam si si
erit i altis alpib; aut eaz vallib; siq̄
dez soluta terra est agne rāpiet plan
tas et seia castaneaz. que ad minus
q̄draginta pedib; adinuicē distare de
bent. Si uō fra aretosa uel lapidosa
talib; locis exiteit. ei op̄erit p̄cipue
quercus rouē et cerus. Q̄ si talis t̄ra
fuit i montibus calidis r̄motis ab al
pibus. Amigdala sibi quementē apta
tur. Q̄ si loca sint pingua congruet
cipient piraria et pomaria. et locis cali
dis oliuetū & ficaria & maloz ḡnatoz
siluaz. In t̄ris uero temperatis Aucla
nas cōctana & nespila. Si uō locus
fuit hūidus & depressus solutus. Cō
uenientius recipi et salicetū. Albaretū
alnū et populū. Et si aretosus talis lo
cus exiteit. et dūet. vlnetū. fraxi
tum Roū et opl. Q̄ si locus mānus a
renosus & q̄i stēlis exiteit desidē
pinetū & in calidis climatib; palmā fe
minā et masculū. Instituūtur aut p̄
dicta oia uel ex plantis aliūde t̄rslatis
uel semib; satis. aut māu incongūis locis
t̄rslatis. Non t̄i ignores q̄ castanee. p̄
dib; ad minus q̄rauz versū distāe de
beūt ut in ramis possint conge dilatai

& plim^m sine tū ferre. Quercus vō nō
 minus distāe conueniet. q̄ nālī plim^m
 per latā se diffundit. Rōnē et cerrū
 viginti pedibz aut paucioribz distāe fa
 cies. hec ei tria ḡna arborū glandē fe
 rūt que cibus optim⁹ est porcorū. Pira
 na nō et pomaria viginti pedibz vel r̄
 q̄ ad triginta distabunt. Oliuetū sic⁹
 & mala ḡnata anelane citonia et nes
 pila. xij. et usq̄ ad. xx. pedes distāe po
 terūt. Salicetū nō. aut p̄ p̄tias et vi
 minas. aut p̄ m̄az hedificiorū plantat.
 Primo quidez modo decē pedibz ab inui
 cez distent. Secdo vō per duos aut tres
 vel quatuor pedes distare sufficiat q̄ eius
 spissitudo in altū parabit rectitudinē
 et augmētū. Populus aut et alio q̄ m̄
 tur se diffundunt in altū nō nālīter ex
 tolunt. nō sūt rare ponende. sed alba
 nis utilior est si ingrossetur in stipi
 tem p̄ assides que multis op̄ibz con
 grue ex ip̄o sūt. Et p̄ rea ramos plu
 rimū etia p̄ latā spargit. Ideo non
 inconuenienter vsq̄ ad. xx. pedes vel am
 plius seperata plantetur. Que etiā ex q̄
 b̄daz tachis aliquid corticis hūnibus
 sūma facilitate nascunt. P̄nē etiā spisse
 poni vt trabes sine ramis faciant s̄
 tiles et longos. Vlmus aut oplus &
 faxim⁹ non inagruē spisse lateq̄ poni
 p̄nt q̄ taz grosse q̄ subiles et longe ta
 les arbores diuisis op̄ibz aprant. P̄mus
 vero & palma cū triginta pedes ab in
 uicem sitis congrue p̄nt poni. De sin
 genibus arborū p̄dictarū tractatum
 est in libro q̄nto p̄ ut disponunt
 in campestribz agris. Nūc nō p̄nt ex
 eis nemora fūit et silue breuit de ip̄is
 tetigisse sufficiat.

Incipit liber octauus de viridarijs
 & rebus delectabilibz ex arboribz et
 herbis & fructu ip̄arū artificiose agēd⁹

In superioribz tractatibz
 de arboribz et herbis s̄m
 q̄ vtilia corp̄i hūano
 existūt. Nūc nō de c
 usdez dicendū est. sc̄lī
 p̄ aīe rōnali delecta
 tionez afferunt. & consequēter corp̄i
 salutē consulant. q̄ oplexio corp̄is
 animi semper adheret affectui.

De viridarijs herbarū paruis.

Viridaria q̄daz ex herbis m̄.
 Quedaz ex arboribz. Quedā ex
 vtroq̄ fieri p̄nt. Et que de her
 bis solū modo sūt desiderāt terrā m̄tā
 et solutā vt herbas subiles et capil
 lates citare possint. que maxie visum
 delectant. Oportet igit⁹ locū q̄ ad virida
 riū tale parat⁹ p̄mo bene liberari ab her
 bis et radicibz ad vltimis et magnis
 quod vix fieri p̄nt n̄ p̄us effossis radi

cibus optime plant⁹ locus et vbiq̄
 fortiter infundatur aq̄ feruentissima.
 vt relique radicū et seminū in terrā latē
 tiū germinare nullatenus valeant. &
 deinde respice macro subtilis ḡminis
 totus locus impleatur. et ip̄i respites
 fortiter op̄mant⁹ ligneis maleis et
 concalcant⁹ ḡmina pedibz donec de ip̄is
 aliquo modo apparat. Tūc enī pau
 lati eripent capillariter et sup̄ facie
 admodū viridis panni operient. Sic
 aut locus viridarij q̄dratus tante mē
 sure qd̄ sufficiat his q̄ in eo stāe debe
 bunt. In circuitu nō eius herbe aroma
 tice oīm generū plantent⁹. vt sūt ruta
 salvia basilicon maiorana menta &
 siles. Et silr oīs genis flores. sicut vi
 ola lilū Rosa gladiolus & filia inter

quas herbas et cespitem planum sit cespis
elevationis quod per modum sedili aptatus
floreus et amenus. In cespite et contra
viam solis plantande sunt arbores aut vi
tes ducende. Ex quibus frondibus quod p
tectus cespis umbram habet delectabile
et refrigerantem. Item in arboribus autem
illis plus quoditur umbra quam fructus
et ideo non caret de eorum folia et fi
matione que cespiti nominetur affe
rent. Cavendum est autem in his ne sit
arbores nimis spisse aut pluvine fini
ni quod ablatis aut sanitatem corru
pit. Et ideo viridarium liberum aerem desi
derat. et superflua umbra infirmi
tates generat. Amplius non sint
arbores male sicut nux et quidam alie
sed sint dulces aromaticae in flore et
iocunde in umbra. sicut sunt vites et
pini et mali. et mala pumica et lauri
et cypressi et huiusmodi. Post cespitem
sit magna herbarum medianarum et
aromaticarum diversitas. Cum non modo
delectent ex odore sed olfactum
sed flores diversitate reficiunt visum.
In quibus rura pluvibus locis admis
ceatur eo quod pulchrum est viriditatis. Et
ipsa sua amaritudine fugat animalia
venenosa. In medio autem cespitis non
sit arbor. sed potius ipsa plantae
libero gaudeat aere et sincero quod ille
aer salubrior est. Et etiam araneas
et alie extense de ramo arboris ad ra
mum impedirent et inficerent vultus
inseuntium. si arbores in medio virida
rium suae cespis plantas habet. Si
autem possibile sit fons pulcherrimus deri
tur in medium quod ipsa puritas multam
affert iocunditatem. Ad aquilonem et ad
ad orientem viridarium sit parvum
propter ventorum illorum sanitatem et puri

tatem. Ad oppositos autem ventos. scilicet me
dianales et occidentales sit clausum
propter eorum ventorum turbulentiam impu
ritatem et infirmitatem. Quis enim aqui
lonaris impediatur fructus. miro tamen
modo conservatur fructus et sanitatem
custodiat. Delectatio enim quoditur in vi
ridario non fructus.

De viridariis mediocrium personarum

Secundum facultates et dignitate
mediocrium personarum mensu
ratur spatium terre viridario
deputande videlicet duo vel tria aut quod
vel plura iugera sine bubulce. Cingat
fossatis et cespibus spinorum vel rosarii
et desuper fiat sepius de malis pumicis
in locis calidis. et in frigidis de nugo
lis seu pumicis vel malis citonij. Ar
tur et cypressi vel ligonibus plantetur vnde
quod locus. Deinde feniculo vinctus sig
netur locus ubi arbores sunt plantan
de. Plantentur in eo acies pumicis et
malorum et palmarum in locis calidis et
citoniorum. Item mororum. ceresiarum et pru
norum et silium arborum nobilium. ut ficum
nucelorum et malorum citoniorum et silium
vnde quod videlicet genus in ordine
suo sine acie. Distent autem ordines
sive acies. xx. pedibus ad minus vel xl.
aut pluvibus ut pluvibus. In acie distent
arbores ab invicem magne xx. pedibus
parve decem. Inter arbores et acies
plantari poterunt vites nobiles diver
sorum generum quod delectationem et utilitatem
affert. Ligonizentur acies ut arbores
et vites melius qualescant et vincta
spacia deputentur pratis. Atque sepe de
ipsis adulterine sive magne euellat
tur herbe. Secentur bis in anno prata
viridaria ut pulchriora permanant.
Plantentur et formentur arbores ut supra

In libro 9° dictū ē p ordinē de vno
quoq; gñe. Itē fiant in eo pergulaia
in conuenientiōri parte ad modū dom^o
vel papilionis formata. *De viridarij
Regū & aliorū illustrū et diuitū.*

Quoniam tales psonē ppe eorū
diuitias vel potentia pnt
in hui^o mūdānis reb^o in
tegre sue satisfacē uolūtati. nec de
est eis pleniq; n̄ industria ordinādi
fiant q; viridariū multaz delecta
tionē hās hoc modo fieri seu facē pnt
Elegant igit^r locū planū non paludo
sūz neq; impeditū ab in sufflatione
bonoz uentoz in quo sit fons p loca
fluens. Sit aut^r locus. xx. Jugoz aut
plūmz pro dñi uolūtate. Cingat^r mu
ris uicēnter alijs. Plantetur i eo
ex parte septentrionis nemus arbor
diuisaz in quo fugiant et lateant
aialia siluria in viridario pōta. Ex
parte uō meridiei fiat palatiū spen
osū in quo rex uel regina morentur
cū uoluerint graues cogitationes
fugē aiaz q; gaudijs et solatijs re
nouare. Ab hac em̄ parte faciet est
uo tpe umbrāz viridario. Et ipi^o fene
stre ad viridarij temperatū habebūt
aspectū non feruē solis infectum.
In eo fiat in aliq^a parte viridariū vl
viridaria sup̄dicta. fiat etiā in eodē
piscaria in q^a diuisa piscū genera
mittant^r. Lepores cerui capoli cu
muli & filia aialia nō raparia ponā
tur in eo. Sup̄ quasda; arbutillas
ppe palatiū pōtas. fiat sicut dom^o
quedaz tectū et parietes hūs de filo
rameo spisse reticulato. In q^a ponant^r
faxam perditēs filomene. Meruli. Car
dini. faryelli. Et oīa gñā auiculaz
canentiū. Sint aut^r aces arborū vīda

118
rij a palatio ad nemus nō extēuerso
vt facilius de palatio videant^r quecū
q; agnē aialia que in viridario pōta
sūt. fiat etiā in dicto viridario pala
tiū cū caminatis et cameris et solis
arboribus in quo possint rex uel regi
na cū baronib^o uel dñabus esse tpe
non pluuiofo. hui^o aut^r Palatiū fieri
pnt omode tali modo Mensurent^r
& signentur spacia vniūsa caminate
& cameraz & in locis ptenz planten
tur arbores fructifere si placet que
facile crescant. vt sūt ceresla & mali
vel qd^a melius est plantent^r ibi sali
ces vel bedulli vlmī. Et tam māsio
nibus q^a palis et pñcis et vmaulis
per plūes annos eoz paret^r augmētū
in tantū q^a parietes et tectū formē
tur ex eis. Velotins uō et facilius
pnt palatiū siue domus p̄dicta fieri
de lignamine & vndiq; at ipm plā
tū vitis et vniūsz hēdificiūz opiri.
Potent^r & in ipō viridario fieri tenta
toria magna de lignamine sicut vel
arborib^o viridib^o et vitib^o operiri.
Amplius multū affert delectationem
si in viridario fient insitiones mirabiles
& diūse in eisdē arborib^o q^a diligens
viridarij cultor facile scē potit. Ex his
que infra in eodē libro dicant^r. Preter
scē oportet q^a oīa gñā herboz et herbarū
i tali viridario sūt pōnda vniūquodq;
seperatū ab alio distinctū. ne aliquē
inueniat^r hē defectū. In tali itaq; viri
dario nō semper delectet^r rex. sed aln
cū scrijs nōijs q^a satisfecerit reb^o reno
uet^r in eo glorificans deū excellū q^a
nū bonoz delectationē auctor pñ
cipiū est & cā *De his que ad delec
tationē fieri pnt i munitionibus
curiaz et viridarioz*

CIRCA tūbas et curias siue
circa vindaia agrie fieri pnt
munitiones ex arboribz vi
ridibz siles munitionibz munitoz siue
palanchati vel stechati ai turabz si
ue lurtitidis hoc modo. In sūmitate
ripaz angentiū locū libatay optie
ab oibz spinis et arboribz uetustis pro
funde plantent salices uel populi.
si solū opetat eis. Vel vltimi si diligit
talē frax. spisse per vnu pedē vel mi
nus et linea recta ducte. hec ai op
time conualuerit incidant in ter
raz. Et sequenti anno furculoz ples per
lota linee qtermis digitis inspissen
tur. & ai palis perticis & vinctilis
sursuz directe ducant donec augm
tuz octo uel x pedū susceperint. In
ea altitudine cui aliqñter ingrossa
te fuerint incidantur infra locū
vero munitionis per v. pedes vel ar
siles plante tpe pmax plantent
x pedibz equi distantes. q ai in p
dicta fuerint altitudine incidantur
et ai auxilio perticaz versuz pual
et versuz extiores phcent plantas.
et extiores sile versuz eas. Et sic to
tiens quolibet anno fiet donec qñ eta
tis quedaz fortis effecta sit sup quā
possint hoies seare morari. Deni p
extior moratur dimittat augeri ad
modūz mūri sup arsoz pōti. que i
altitudine agria quolz āno incidi
cū forma merloz ai sup muris pōtoz
Poterit & tali modo teneri. Cū ta
lem munitionez in angulis et alibi si
placuit poterit per arbores planta
ri & sursuz directe conduci et singi
lis decē pedibz madi. et vltus se ipas
plicari ai auxilio perticaz et uelud
solaria ex eisdez fieri. et itez in altū

extolli et eodez modo formā. & tan
de resuper plicari ad modū tecti do
moz vel ai merlis formari. Sup ia
nuaz uō optie stabit dom⁹ et ante ipaz
solaria arboz pdictay. In curijs etiaz
siue vindaia fieri pot domus ai colū
nis viridibz ipis iaz grossis optime
tūspantatis. & trabibz sup ipis affix
is. et tecto cannaz vel paleaz optis.
dū tñ aliquis ramus ex ipis singul
colūnis emineat sup tectū qui ip
saz colūnaz semp ab ariditate tueat.
et domū ipaz mirabilē ab estino fer
uore defendat. *De his que in cam
pestribz agi fieri ad delectandū pnt*

In Agris campestribz plūm
delectatur pulcre ipoz sitis
Amplius q non sint plures
deformes agelli. sed magna qñtitas
in vnu sine intervallo redacta. direc
tos hñs fines. Et ideo pcurat delect
diligens paterfamilias p suos agros
potiusq alibi emere. Et in alijs pñibz
agellos vendē. et ai vicinis pmuta
re partes supfluas & tortuosas agz.
et suū agz ai viano rectificā. Et oem
locū fossatis et sepibz spinoz vindaia ai
arboribz ouementibz permixtim equi distā
tibz angē. Atqz fossata parua scolatoria
que in planis nōia sunt intrinseca rec
te formāre qñtūz possibile est suata sem
per vtilitate agroz. Delectationē etiaz
vtilitas pcedē debet i agris licet in vi
ndaia oppōitūz suandū. Et ideo quecū
q i eis maiorū frugrū pollicent vltima
tem sūt meliora & magis eliganda.
Amplius pcurat p posse q per agros aqu
vbi decurra quibz pnt possint ai opo
fuit irugari et ab eis ai nōia sitauer
ti. Per spatiosos agros formēt etia in
itinerā congrua quibz paterfamilias eqs

et coloni cum palustris planis aut bob
mode accedē possint ad omnes partes
agrorū. hec enī oīa plūmū cū utilitate
delectant. **De his que cū vites et
fructus iparū delectationē plent**

Plūmū delectat hēc pulcra
vmetā in planis siue in monti
bus paruis orienti opposita di
uersorū generū vias ferentia. Et ideo di
ligenter pariet dñs ea in congruo siti
plantare. et in locis pinguibz i arboribz
et perigularis ea formare. In exilibz nō
uñ solū indirectis aciebz disponē. Atqz
plūmū arborū bonorū generū vias in
his conserē. Inpositionesqz mirabiles in eis
deqz experiri que ab antiquis sapientibz
et papue Paladio posse fieri predicantur.
Quarū vnus modus est. qz plantetur vñs
uñ cressum vel aliā arbore. et cū opti
me cōphenderit et dualiūt. Perforetur
arbor acuta terebra. & per foramē vñs
ducatur. & cera siue luto ab vtraqz parte
obturet foramē. ne sol aut pluuia vel
ventus cōsolidationē impediāt. Deinde
cū lignū vitis optime cū ligno arboris
vñtū fuit. uñ terebrā arboris vñtum
fuit incidat vitis vt deinceps suat ar
boris nutriet sic enī vna fertur tpe
fructū arboris. Est quidez modus fa
ciendi vitem et vñā tyriacā. aut musca
tā. Vel gariofolatā. vel laxatiuā. vel al
terius q̄litas qd sic fit. Sarmētū
qz pingendū est in vna parte sandat
et sublata medula loco eius tyriaca vel
muscus. puluis gariofoloz vel scamonee
vel aliā rei ponatur. et terre mandetur
vinculo diligenter astrictū. Quo facto
vua que nascat virtutē eius que in vite
positū est tenebit. Sane si smentū de
hoc vite sumetur et plantet materni
medicaminis potentia non tenebit

Oportet aut tiriace vel aliā rei assidua
infusione scenscentis suū vim reite
rare. Sz hoc idē breuis fieri posse puto
si in initio matūritatis vuarū sandat
sarmētū vñe pendens. et medicāe
imisso ligetur. Est quidā pulchra
species vñe que gñis interuenit cū
que grecis anetoribz sit reatante la
ladio sic sarmētū quod cōstruendū
est qñtū latebit in tra. tantū fūde
delemus vt omī medulla subtrahā
ac diligenter exculta. mēbra itez di
uise partis adunare et vñado diui
sa constringē & deponē. Vñcū au
tē de papiro asserūt faciendū. et sic
in hūda tra ponendū. Diligentius
quidā sarmētū vñcū qñtū exa
sū est inter squille bulbū remgunt
cū beneficio asserūt sata oīa opndē
posse facilius. Alij tpe quo vites putāt.
sarmētū frugiferū putate vitis in
ipā uite quā pñt de alto sublata me
dulla excuant. nō diuisū ex calamo
affixo alligant. ne possit in uētū. tūc
copon siue tenaycon qz greca sic appellat
in excavata parte sustinēt. ex aqua
prius ad sape pinguedinē resolutum.
& hī hīsactis octauis diebz semper r
nouat. donec vitis gmina nouella
predant. Vt vitis botriones ferat
albos et nigros sic fieri greca iusserūt.
Si vicine sunt vites nigra et alba
cū putant sarmēta vtriusqz sic di
uisa inter se coniūge vt medios v
triusqz oculos eq̄ndo possis reddere
vñtati. tūc papiro stricte ligabis
et molli atqz hūda terra limre cū
bis. et mīcetis tribz diebz adaquāe
donec germen noue frondis eripat.
huc exempto tpe potis genus effici
per plura smentā. Quidā exptis in

asserunt. se inseruisse surculū albi et
nigri in vna vite. continuatis semitati-
bus gemarū. corticula tū gemarū de me-
dio solata. & optie apprehendisse. vel p̄
hoc fieri acceptis duobus surculis tū sit
vnius sit vnius surculus inseratur. v̄
duobus gemis diuisis et vinetis cum
modica q̄ntitate ligni & in loco gēme
insetis. Plūm enāz delectat h̄c
vina diuisorū colorū & saporū. Et ideo di-
ligens paterfamilias tempestiue q̄s
daz colligat vnas. vt vinū h̄at acer-
bū. Quasdam bene matūas vt potēs.
Quasdam nimis matūas vt dulces.
faciat etiā vna diuisorū colorū cū rebz
colorantibz & sapore nō corūpentibz.
Faciat etiā ea diuisorū saporū cū rebz
odoriferis & sapore nomī tribuenti-
bz. In quibz delectetur odor & gustus. Qe
in aliq̄ parte musti in caldario ad ig-
nez mittant. et dimittant donec vinū
illo sapore vel odore infectū fuit. Et
tūc vas in quo sit sile vinū. vel aliq̄
gn̄s imittat. et fuerit usui morū
futur. Bonū est etiā h̄c vna me-
dicinalia quibz vtatur aū corpus ad
aliq̄ egritudinē facile sit declinans
hoc quidem fiet cū mediane simpli-
ces vel compoite cō illaz egritudinē
h̄ntes virtutē. Predicto mō miscēbū-
tur vino. Prociēt etiā h̄c semp in
domo agrestū. sapā vnas passas ace-
tū & silia que faciāt fm̄ modol sup̄
in libro q̄to notatos. Multū enī de-
lectat aīm. taz p̄ se q̄ pro amicis q̄
appetit facile inueniē. Si botrio postq̄
defloruit mittatur in uasculū terrei
vel vitreū parūm tū. ex toto botrio
ne dū fieri vinū ḡmū.

**De his que cū arborē delectatio-
nem augent.**

EX his que patrē familias delec-
tant ē h̄c in locis suis copiam
bonarū arborū ḡmū diuisorū. Et
ideo paratē debet vbiq̄z inuenit arbo-
res nobiles afferentes fructūs m̄
ad loca sua trāsire & plantare siue inse-
re de eis dē et non iordinate vt fereō-
nes faciūt eas disponat. sed in x̄nis
ordinibz. videlicet magnarū arborū ge-
nera rara vt i ramis dilataū possint
& superfluis vmbis nō consumant
fertilitatē agroz. Eas nō que parue sūt
natura pueniūt spissiores ponē pot. Et
vniq̄q̄ genus forte scdm̄ nāz ip̄s. Am-
plius maiores a partibz septentrionis &
occidentis ponē debet. Ciores v̄ ab ori-
ente et meridie. hoc enī modo frumen-
ta que patenti campo letentur minōz
sentiant lesionē. Prētea insitiones faci-
at mirabiles & diuisas in eodez vel
diuisis truncis que valde admirabiles
se ostendūt his q̄ experimēta in talibz
phant. Nam infinitorū p̄roz & malorū
genera. et citoniorū & nespilū et sorba-
z & silii in eodez trūcho inseri p̄t
Inserit etiā malus in salice et populo.
et vitis in ulmo & moro. Itē si p̄s
insetat in spinaz faginā pueniūt es-
cula maiora & meliora alijs. Et si
migdāl. & p̄s diuisis oculis in se-
rant in pruno erūt eoz poma carne
persicorū habentia et ip̄az ossa imita-
būtur amigdalaz nāz. Oportet etiā insē-
re in ulmo sed magne p̄tulit infelici-
tatis augmēta. Asserit ocularis can-
dida genera i malis punicis fieri. Si
argille & crete q̄rtaz partē gipsi mis-
ceas. & toto tēnio hoc genus tre-
radiabz eius adūgas. Idē dicit
mire magnitudinis poma fieri si olla
fictilis obruatur cū arborē mali pu-

120
ma. & in ea ramus cū flore claudatur
ne rēliat ligatus ad palū cū coopta
olla cōn aque muniatur incursus.
antiūpno patefacta sue magnitudinis ex
hibebit poma. Sed etiā de mense madij
& iunij posse fieri modis affirmat.
Viro autē aliter specificat modū dicens.
si mala punica imatura cū ere aut cū
sua virga demersis in olla sine fundo.
easq; sic obieceris in terrā et operiūis ar
cū ramū ne extrinsecus spūs exalet
ea nō modo integra eximi. sed etiā ma
iora q̄ in arbore vniq; perpenderint.
Ut varios fructus vna ficus exhibeat
hamos duos nigre et albe ita inter se
vinailo stringe ac torques ut gēmina
miscē cogant sic obruti et sterorati
et hūorib; vini vbi prodire ceperint
gēminantes oculos aliq; sibi adnecione
aglutina. tūc gēmen adnecati pūriet
duos colores quos vinitate diuidat et
diuisione coniugat. Rosas nondū patefac
tas hoc modo suabis. in canna viridi stāte
sassa redudas ita ut paciūis ante scissūq;
& eo tēpore canna readat quo iūdes habere
volūis. Aliquā olla viridi aditas ac bene
minutas sub duo obruit et rēsuant.
Cerasa ut sine ossibus nascant sic assēt
ōcialis. Arbore tenerā ad duos pedes re
ades & ex vsq; ad radicē findes medullā
partis vtriusq; ab radice ferro curabis
et statū vtrasq; ptes vinailo stringes. et
oblimis fimo sūmaz ptem et laterū diui
suras. et post annū solidat dicta cicatrix.
Hanc arbore sicutulis q; adhuc fructum
nō attulerit inseres & ex his sine ossib;
poma nascent. Si ramus paruus cera
si sandat et loco medulle ponat scamo
nea fructus illius rami eo ām laxam
di virtutē acquirat. Affirmantib; gre
cis Persicis scripta nascet si ossa eis

obruas. & post septē dies vbi patefici
ceperint aptis his nucleos tollas. et
his cynabari quodlibet inscribas. mox
ligato simul cū suis ossibus obruas di
ligentius adherentes. Sine ossib; psica
fuit. si psicis & salix prope plantet.
Deinde inclinato salice ad modū ar
cus perforetur i medio. & per foramē
persici planta ponat. & cera uel luto
perfecte obturet foramē & usq; sup
ipm terra cumulet. et cū anno vel bi
ennio tūfacto psici & salicis lignum
vntū fuit sub arci salicis.

De delectatōib; ortorū & herbarū

Quoniam multū delectat ortū
bene dispositū et industria
sufficienti cultū hēre. Ideo pē
familias diligenter pariet hūc ortū
in solo pingui & soluto cui fons uel ri
uus si fieri pōt per spatia discreta deflu
at ut possit irrigari tēpore magis estus.
Itē oīa gēna herbarū bonarū tam comē
tibilū q; medicinalū nutrit vniq; qd
sūm qd requirit nā eius i arbor rectis
et cū extenso fune et latitudinis mō
formatis eq̄liter p ut in libro vj ple
ne traditū est. sūmū in eo semp hē
habūdantē ne ppr macēdinez radio
conspiciētē afficiat. Et ut plenius
delectetur res in usitatas operet i eo
Possūt enī in eis quedā nōlia fieri
Que quib; miraculosa viderent. nā
si caprim stercois bacā sabulā e subti
liter extenuauis. & in ea semen lactuæ
nasturq; erute radicis imisceris.
& tūc inuolutā fimo bachā terre op
time culte breui saule demiseris rasi
mus nūc in radicē cetā semina in sū
mo lactuca pariter emgent psilūt
singulorū sapore seruato. Si plura seia
porrorū & plures porrone in vniū ligata

deposuerit grandis ex oibus nascetur por-
cus. Item si capiti eius rape semen imittas
sine ferro & pangas multum increscere
fertur. Vel plura seia in vnu strictu
foramine posita. oim pullulatio in vnu
grande porcu nascetur. Si aq in pateti
vasculo sub cucumre vel atrolo aut au-
bita penas duobus palmis inferiorem
tales fient. Aliqui flore cucumris cum
vinaile sue capite absalu intelligit
Albertus canne inserit cui pus oms
nodos perforauerit ibi cucumer nas-
citur nimia longitudine densus. Oleu
sic metuit ut si iux posuiss velut art-
phactur. Quotiens sonat uelud timor
ductus ducunt. Si eius flore sicut in
vite sua est in forma fictili clausuris
achigauis qhis uultus forma uel hoi
vel aialis habuerit tales cucumeris si
guras prestabit. hec oia Gargilius in
curialis asseruit. he miraz de ozimo
gargilis asseruit. q modo purpureos.
modo flores albos. flores modo roseos.
Et si ex eo semine frequenter seratur
modo in serpili. modo in sinistrum mu-
tetur. Imes aut dicit q cucurbita in
in aneribz ossiu huanor plantata &
oleo rigata. neno die ht fructu. Et q
mirabile est. seia que in vase cucur-
bita sunt in sublimi nata faciunt
cucurbitas longas et exiles. que aut
i medio eius nascuntur faciunt grossas
et que in pfundo sunt faciunt latas.

INCIPVNT RVBRICE LIBRI
viii. de vndarijs & rebus delecta-
bilibus ex arboribz & herbis & fruc-
tu ipaz artificiose agend^{is}
de oibus aialibus que nutriunt in
Rure

N SUPERIORIB^{us}
libris dictu est de cul-
tu agroꝝ vinearū ac
boꝝ oioꝝ. Pratorū
et nemoz. Et de omi
vnitate ipoz. Et est
de his que ad delec-
tationē spectant taz in vndarijs q in
mirabilibz herbis & arboribz artificiose
agendis. In hoc aut nono libro dic-
tur de aialibz que ppr vnitate & de-
lectationē nutriūt in rure. Vt ne an-
tiquitas ignoret. Saedū est vt ait
Varro egregius phus q pms tpribus
fuerūt aialia & hoies semp qui nālē
vinebat ex his rebz quas in culta ē
ra ferebat. Ex hac vita p^o in sedam
descenderūt. Agcultura videlicet pasto-
riziam. Et ppr vnitate ceperūt colere
agros et colligē fructus. Item deprehen-
dere aialia celude et mansuescere ipaz.
Et p^o ceperūt oues ppr vnitate et faci-
litate hec maxie nā quiete sūt. & ad
vitaz hoim aptissime. Ad abū enī lac
et caseus opert. Ad uestitū vō pelles
et lana. Denū aut ceperūt & domesti-
cauerūt aialia cetera que hūano gni
valia esse perpenderūt. Et ad huc ex oibz
gnibz domesticatis multa siluria esse
asseruunt in locis diuisis. Nam in tri-
gia multe dicūt esse omiū feraz ga-
ges in samoete capite. In italia mul-
tos esse sues feros nemi est ignotum.
In dardaria media & trada multi bo-
nes feri asini feri. In frigia & caonia
equi feri. In hispania citore. Dicam
itaq de animalibz nutriendis que
sare popotū taz ex doctrina pruden-
tū antiquoz q experientia modernoz
Et q non omnes per oia sed certa per
certa piores uel mino p^o p^o iocunt

supplementum

Supplementū huius opus Relinquo vni
maxie expertis in illis talibz. Naz vt ait
Phus. Expiencia facit arte. Et pleni ea
cui nalis ratio ē anexa. Vex qz inter
cetā aialia Equus censet nobilior & ma
gis notū tū regibz et alijs pncipibz tpe
belloz et pacis qz etiaz plet et per mē
ceteris dicat pō ipis pleni. ceteris sub
pendio qbz multa de genē equoz dicta
preterit adaptū ppr affinitatē nature
ipoz. *De Etate equoz & equaz*

GREGES equoz et equaz qui
hēc nolūt. Primū ut ait var
ro spectare oportet etatē vide
at ne sint minores tū māiores. x. anoz
etas cognoscat equoz & fere om̄ que
que ungulas induratas habent. et et
cornuta sūt ut idē ait. Et sūt Paladi
qz equus in triginta mēibz pmi dētes
medios dē amittē duos supiores et to
ridez infiores. Inapientes qrtuz agē
annū eiciūt toridez pios. Et pmiuz
eiekti rnascent. Quinto anno mapi
ente amittūt sūt alios pō s. duos srio
res et duos infiores pdictis pimos
q rnascentes. Sexto anno ipleri mapuit
septimo omnes hēc solent renatos et cō
pletos. Cum aut sūt maiores cū etatē
sint intelligi negant posse. Preterqz
cū dentes sint facti brochii. r. phcati et
superalia cana et sub eis lacus. r. conta
uitas. qd cū apparuit dē hēc annos xvj.
Vt aut prudens & expertus nūl tpiū
ait qz equus hē. xij. dentes. s. sex supio
res et sex infiores q omīs sūt anrio
res. cū quibus cognoscat etates et tpra
equoz deinde hnt scolones. & post illos
hnt molares et pō esse qz equus eiaat
ex his aliquos. et amplius non renascā
tur et nō nocet equo ad pascendū qm
ipi perdentes anriores pascunt. & ideo

121
erit minoris pteaj. Et masticā equoz
est per dentes molares. Dentes autē
pmi quos ipi mutat sūt duo supiores
et duo infiores qui vocant pmi
morsus. & tūc vocat pullus qd quid
diat fieri 2° anno. Et postea mutat ali
os 4os dentes pxiōs. s. duos supiores
et duos infiores qui vocant medij. s.
scdus morsus et tūc vocat pullus 2°
morsus. Dein mutat alios qtuor
s. duos supiores & duos infiores qui
vocant qdrati. i. tertius morsus. et tē
vocat equus. Et qm pullus nascitur
cū ranchis nascitur et postea nascit
scalones. Et qm istī scalones nascit
nimis longi adeo qz equū impediunt
ānonaz molare & impingūe ppr qd
mareschalchi scalones resecant. Et qm
pullus factus est equus dentes eius
sūt rariōres et capita dentū sūt ni
gra et elongātur & per aliquos ānos
stabit canī. Et cū mapuit senescere
color dentū reuertit ad albedinē et
tūlit ad colorē dentū mellis et post
hoc sūt albi vt color pullū et sūt
longiores. sed ipa dentū longitudo ē
alijs per nāz absqz senectute. ppr quā
cām resecant semibz dentes vt vniue
nes esse credant

*De forma bonaz eqz et admissuri
et qliter tenē et admitti debent*

FORMA esse oportet vt ait
varro magnitudine media. qz
nec vastas nec minutas de
bet esse equas. Crinibz ac ventribz
latis. Equos quos ppr mīsurā legē
oportet amplo corpore formosos nul
la parte corpōis incongruos. Equinū
pecus pascendū in ptris potissimum
herba in stabulis ac psepibz feno.
Cuz peperit ordeo adiecto bis in die

clunibz

dat aq. horz feture initu. admissiois
facē oportet. ab equo noctuo uerno ad sol
stitiu. ut partus idoneo tpe fiat. s. ml
ta. herbaz. ut mater habeat habim
dantia. lactis. Ex hoc corpus et
membra pulli grandiora fient. Duo
decimo enī mense die decimo nasci di
cunt. que post ipm tpe nascunt
iutilia existit. Admittē oportet am
tpe anni aduenit bis in die. s. ma
ne et uespere. Sed alteris dieb. equa
alligata celerius admittant. neq. e
qui frustra cupiditate impulsī sem
clauit quoad satis sit admitti. ipe sig
ficant q. se defendunt. Si fastidiū sa
liendi est. squille mediu conterunt
cū aq. ad mellis spissitudine. cū nāz
eque auz ea retangant. et post cum
eadez nates equi. Sād etia. q. equa
debet gigni a stolione que guaragm
vulgariter vocam. diligenter custo
dito parū vel nihil equitatio. et cum
minori labōe q. poterit. q. qūto ma
gis concipiūt equa. tanto plus et
conspitius sparmia emittet. et ma
ior in uentre matris gignet. pullus.
Amplius mater cū fuit pregnas. nō
nimis pinguis nec nimis mac. exis
tat. sed mediu teneat. q. ex nimia
pinguedine intrinseca locus pulli ar
tatur. ut corpus et mēbra pulli suf
ficiēter dilataū non pnt. Nimis au
ter mac. non pōt sufficiēter nutim
tur filio mīstrae. Q. ppter maalens
q. debilis nascit. Itē ut ait Paladiū
eq. pregnans non urgeatur nec fame
frigusq. toleret. nec inter se locis com
pmar. angustis. Itē equal. generosas
et que masculos nutriunt. altius a
nis submitte debemus. ut pullus co
piam puri lactis infundant ceterē

passim replende sūt. Itē dicit q. admis
sarius qnq. annoz ad minus esse
debet. sed seina recte bina concipiet.
q. si decemū excedat inter ex ea nas
cet soboles. Itē scribit varro q. eqs
pregnantes caue op. ne laboret prius
culū. n. frigidis sint locis. eo q. alger
maxie pgnantib. obest. Ideoq. in stabu
lis humū ab hūore phibē oz. Clausa
q. hēant hostia q. fenestras. et in pre
sepibus imponat. inter singulas lon
garij. i. longa ligna que eas discer
nat. ne inter se pugnae possint. It
dicit pregnatez neq. alio impleri. ne
q. esurire oportet.

De loco ubi pullus eq. det nasci

Cum pullus nascit. uale est q.
nascit. in loco pretioso et
duro q. fuit ungule dūmōr.
q. loco montuoso. fuit cū meliora
ppr. cētū cūdi supius et deorsū. Na
tus pullus per bona pascua matrē se
quatur duob. ānis non amplius. eo q.
tūc incipit se hēre ad cortū. q. uolens
matrē uel aliā equā ascendē. et ascen
dens detēoraret. q. de facili posset
i. aliq. parte ledi. Vex si sine matrē ac
cētis equab. stāe usq. ad tēnū poss.
i. pascuis plimū sibi offerret ad cru
rū et totius persone salutē. Quinq.
mensū pullis factis cū reuertantur
ad stabulū dandaz firinā ordeatiam
molitā cū fufurib. q. si quid aliud
tra. natū libenter egent ut ait uarro.
Auriculis iaz factis dandū ordeū et fur
fures donec erūt lactantes. n. pū
biēnio sūt demouendi a lacte. donec
q. stant auz matrīb. interdū tangē
di māibus. ne cū se moti erūt exte
ant. Eadez q. cū ibi frenos suspēden
dos ut equuli asueant hōm vidē

De custodia equi
faciel et frenor audie strepitus
De captione et domatione equi

Cum pullus est duorum annorum laqueari debet suavit' cum laqueo grosso & forti de lana sperto eo q' lana p'p' sua mollitie ad hoc habilior est lino uel canaba. Debet aut laqueari recenti vel nubilo tempore. Nam si p'p' calido insueta captione nimium laboraret, posset facile ledi. Ipso aut capto & laqueato ad societate' eiusdem equi domiti adducatur. Cum ipso enim salubrius conducet. q' filia si milibus gaudent. Vario at dicit meliore fieri meliore fieri equum q' tenui o' p'pleto domat' a quo tempore dari farago. i. frayna solet q' p'p' purgatz equo pectori maxie notia est. q'd di eb. x. fieri debet. nec pati debet aliqui cibum alium gustare. Ab undecimo uero die usq' ad quatuordecimum et x. diebus ultra dandum ordeum cotidie adicientem minutatim. Deinde mediocriter extendendum et exherendum. et cum sudant oleo pungendum si frigus est. faciendus in stabulo ignis erit. Ad domandum binis retinis de corio forti & humili p'sepio alligetur ne p'p' sua sentiat fractis retinis ledat' in crumibus vel in alia sui parte. Et donec in sua perseverant sentia. semper ipse filis domiti societate' semper ipse filis domiti societate' teneat. Et cum manu sepe tangat' lenit' & suavit' nec unquam cum eo g'nter indignetur domas. ne ob indignationem manum aliquam sibi assumat. si enim cum magna perseverantia lenitatis mansueat. donec mansuetus efficiat' ut deat. Et pedes leni & parvi pascuntur ad modum ferrandi. Imponendus est etiam super eum bis in die puer aut ter uel pluries. Interdum prius cum

cum uentre et postea sedens.

De custodia equorum

Equo talis prebeat custodia. Caput p'p' factum de corio forti et humili. p'p' in equi capite imponatur et binis retinis alligetur in p'sepio ut superius est expressum. et eius pedes anteriores pedita de lana facta vinantur. & unum pedum posteriorum alligetur ne anteire aliquo modo possit. q'd quid sit p' sanitate crurum consuetudo. Locis p'p' ubi equus moritur mudus existat in die. nocte uero fiat ei eides lectus de palea vel grossiori feno usq' ad genua p' quiete. Summo mane inde tollatur. et t'gat' eius dorsum et crura & omnia membra equi decenti trisorio. Deinde p' potum ducatur ad aquam paruo passu. Teneatur aut equus tunc in mane q' in sero usq' ad genua vel paulo super spatiosius horarum in aqua dulci frigida vel marina. eo q' tales aque naturaliter equi crura desiccat. vel p'p' frigiditate dulcis vel siccitate marine coartatio humores descendentes ad crura q' sunt egritudinum cause. Postea uero cum equus redit ad stabulum non intret ullo modo donec crura tergant' et desiccent' ab aqua. q' fumositas stabuli ex sua caliditate solet adducere gallas & malos humores cruribus madefactis. Est etiam utile valde q' equus assidue comedat intra iuxta pedes anteriores ut vix possit p'hendere & fenum ore capere ita q' collum cogatur extendere p' cibo sumendo q' ex hoc collum fit gracilius & ualidius & pulchrius ad videndum. et crura eius magis suscipiunt incrementum. Item comedat equus iuuens fenum herbam ordeum auenam speltam & silia. Nam fenum & herba p'p' humiditate ipsorum ventris et corpus totum dilatant et augent. Cum uero fuerint in completa etate comedat

etiam paleas ordeas ex quibus non superflue im-
pinguat. sed in appetentibus carnibus retine-
tur. et sic per se autem fatigant. Nam equus
esse debet nec nimis pinguis nec nimis
macer. sed medius inter ea. Si enim fuerit
nimis pinguis humores superflui facile ad
crura descendunt. & egrotudines acci-
piunt que solent in equorum cruribus evenire et per
aperturam accidunt eis facile aut subito aliqui-
bus lateribus necantur. Ex nimia vero macie
deficiunt vires eius & redditur turpior ad
videndum. Equus preterea perfecte etatis
in veris temporibus aut vni mense erbas solum
comedat ad purgandum non foris sed sub
tectis permanens grosso tegmine laneo
coopertus. ne ex frigida herbarum in-
frigidaretur. vel morbos grauios acci-
piat. Aqua preterea per potum equi aliquantulum
salita sit suauiter curres vel parum tur-
bata. eo quod tales aque sunt calide & gros-
se. Ideoque nutritiores et magis conueni-
unt equorum corporibus. Nam quanto aqua frigi-
dior & grossior velocior est in motu in-
to minus equum nutrit et reficit. Fer-
rari debet equus ferris sibi conuenientibus
& rotundis ad modum ungule lenibus. et
ungulis in arcibus strictis et bene ad-
herentibus. Nam lenitas ferri reddit equum
agilem ad lenandum pedes. & ipsius stric-
tura ungulas maiores et fortiores facit.
Equus preterea sudatus vel fortis calefactus.
non debet aliquid comedere vel potare do-
nec coopertus et paulisper ductus a
sudore & calore fuerit liberatus. Et est
scilicet quod insueti equitatio fortuna noceat equo
sed matutina plurimum comedat. Opor-
tet preterea equum hunc continue cooperari
lineam ipsius calido propter muscas et laneam
ipsius frigido propter frigus. Et non quod propter sa-
nitatem equi suauiter de uena tolli con-
suetum quod est fletum mandus in anno

s. vere & estate Antino & Jeme. Nota
etiam quod equus bene & diligenter custodi-
tus & moderate ut ouem equitatus
ut in pluribus aut spatium xx. annorum volu-
nus perseverat.

De doctrina et morigeratione equorum

In equi morigeratione primo adhi-
beatur ei frenum lenissimum et
valde debile. Cuius morus sit
melle et alio liquore dulci punctus na-
tale frenum facilius et acceptabilius subhi-
nebit. & propter dulcedinem ipsius libentius
iterato recipiet. Et postquam frenum sine dif-
ficultate recipiet aliquibus diebus maneat
sacro ducat ad manus donec ductore
optime sequatur. Deinde absque strepitu sine
sella quam suauis & lenis poterit equiter
paulisper et paruo passu. & a dextris et
a sinistris sepe uoluat. Et si oportuerit
pedester eum aliquis antecedit. et omni
die per loca plana non saxosa de mane
tempestine usque ad mediam horam equi-
tetur. Cum non spatium unius mensis
sine sella fuerit equitatus eidez sella su-
auiter et sine strepitu imponatur et cum
ea ducat leniter donec tempus venerit
semale. Cum autem equitator equum ascen-
derit. eum non moueat donec pannos
sibi aptauerit. Nam equus ex hoc quietum
usum assumit ad modum equitantis.
Post hoc autem frigido tempore accedente mo-
dus instruendi talis sequatur. videlicet quod eq-
uator faciat ipsius per agros aratos summo
mane moderate trotare tam ad dextris quam
a sinistris sepe uoluendo habena firmam dex-
tra per unum pollicem extrinsecus curatione
alia exente. quod equus naturaliter est primor
ad sinistram. Et si expedierit mittet sibi fre-
num fortius. adeo quod pro uelle facile tene-
atur. Trotum dico equum per terram ara-
tam et non aratam et per equos et mequilem

ut assuescat pedes et curra leuiss eleuāe
 Et ideo fiat per loca arenosa eadez rōne
 Et cū bene trottareauerit per eadez loca
 et eadez hora breuior salto quo poterit
 gallopet. hoc autē nō fiat nisi semel i die
 Nam ex supfluitate gallopani sepe retro
 gradi sūt. Obsuet etiā equitator in
 p^{ri}o cursus et introitando & gallopano
 ut manibz teneat freni habenas infe
 rius iux^{ta} dorsū ita q^{uod} equus paulatim
 curuādo collū & caput inclinet i m^{an}
 q^{uod} os semper deferat iux^{ta} pectus. Ex
 hoc ei clā^{re} videt gressus suos. et me
 lius ad vtranq^{ue} partē voluit et facili
 retinet ad libitū equitantis. Preterea
 considerari & cognosci debet diuities et mol
 lities oris equi et sū diuities et molli
 ties iponatur eidez frenū quoz multa
 sūt g^{ra}ia. Nam q^{uod}dam sūt valde leuia et
 q^{uod}dam minus. et q^{uod}dam sūt asperima &
 diuissima. Et q^{uod}dam minus. et quedam me
 dia inter predicta. Sed ipoz formas
 scribere obmitto q^{uod} nota sūt apud freno
 r^{um} artifices. nec p^{oss}ūt sic aperte scribi quē
 admodū p^{oss}ūt oculata fide vidē. Est i
 plimū vtile ipz per ciuitates equitāe
 frequenter & p^{re}capue ubi ars exerceat.
 fabrilis et sit strepitus vel tumultus
 Ex hoc ei desinit esse pauidus et secū
 tatez atq^{ue} audaciā sūmit q^{uod} si p^{re}dicta
 loca nō sūt trepidat nō cogat acriter
 calcari aut virge verberari. sed leni
 verbe blandiendo ducat. Oportet etiā
 sepe ascendē eqm et de ipō ascendē leui
 ter ut assuescat & in ascensū & descen
 sū stāe pacifice & quiete. Et p^{re}dicta oīa
 seruanda sūt donec dentes equi perfecte
 fuerit imitati. q^{uod} fit per spatū quinq^{ue}
 pletoz annoz. Mutatis dentibz q^{uod} sa
 lubrius potit sibi de maxilla inferiori
 quatuor extirpent dentes. Duo videlicet

ex vna parte & totidez ex altā q^{uod} scilio
 nes & plane nūcupant a plūibz. freni
 moysi p^{ro}prie aduersantes. Et anteq^{uam}
 frenū imponat eidez permittant vūl
 nera solidā paulisper & tūc frenū le
 ue sibi adhibeat. Et nō q^{uod} os equi
 esse non nimis durū nec nimis mol
 le. sed mediū inter ea. Item nō q^{uod} equo
 p^{ro}prie dictaz dentū extirpationē sit p^{ro}
 guior eo q^{uod} ex hoc amittit feraciē et
 furorē. Post extirpationē dentū eq
 tetur ut dixi remouendo eū ad saltus
 puulos et sepe obuiando equis mūdo
 & exuando ut assuescat intrare in eos
 et distēde ab eisdez. Cū frenū muen
 tur est audiens equo nō mutetur. ne
 ipa mutatione os denasset equi. Cū
 equus se hūit iucienter ad frenū ad
 currendū assuesci debet. et currat
 semel sūmo mane q^{uod}libet ebdomada p^{er}
 vias bene plana. at spatū q^{uod}te partis
 vni^{us} miliarij in p^{ri}mo. Et deinde us
 q^{uod} ad vni^{us} miliarū cursus potit aug
 mentari & amplius si placebit. Et sci
 endū q^{uod} q^{uod}nto frequentis moderate cur
 ratur tanto fiet celerior et agilior p^{ro}
 vsu. Et tū cōrriū frequentato vsu cur
 rendi q^{uod} equus ex hoc fit frequentior
 de facili impaciens. Si nimis festina
 tur ad cursū et sue assuecte affrena
 tionis maximā p^{ro}tem perdit. Scien
 dū est etiā postq^{uod} equus perfecte doc
 tus et consuetus fuit affrenandi. eq
 tator debet frequenter ipz facē gallopa
 re. currē et silē. moderate nō q^{uod} lon
 ga quies desidia parit equo. et ea in
 quibz fuit instructus facile obliuiscat.
 Que deā sūt de instructione equoz
 locū hnt in equis ad rēz militarem
 p^{ro}ueniētibz m^{an}. Nam alij deputantur
 ad uecturā alij ad missurā. Alij ad cur

sum ut q. ad p. dicta parant. Alij ad q. dirigunt qui diuisi modi sunt ad sua officia instruendi. Item q. d. h. e. uoluit placidus & quietus et talis castrandi sunt q. demptis testiculis q. etiores sunt.

De cognitione pulcritudine

E Qual pulcher h. corpus magnum et longum et sue magnitudinis et pulcritudinis proportionaliter oia membra vident. Caput eius sit gracile sicut et conuenienter longum & magnum & laceratum habeat nares inflatas et magnas. Oculos grossos vel non occultos auriculas paruas & aspidicas deferat. Collum habeat longum & gracile uersus caput. Crines paucos & planos. Pectus g. sit et q. rotundum. Dorsum curuum et q. planum. Lumbos rotundos & grossos. Et costas grossas & boninas ventres longum & amplum. Anchae longas et tensas. Cune longum & amplum. Cauda habeat longam cum paucis & planis crinibus. Croupas latas & bene carnosas. Garteras sit amplas & siccas. Falces habeat curuas ut ceruus. Crura bene ampla et pilosa. Iuncturas crurum grossas & curtas ut bos. Ungulas pedum amplas et duras et canas ut decet. Sit et quis altior alioquin in pte posteriori q. anteriori ut ceruus. Collum deferat eleuatum & sit in eo grossities in pte pectus. De pilo diuersi diuisa sentiant. sed pluribus videtur q. b. uis scirus super oib. est laudandus. Sciendum est denique q. pulchritudo equi melius pot. cognosci mactredine q. pinguedine in equo existente.

De Signis bonitatis equorum

MELIOR EQVORVM EST ILLE Qui h. visus amplum. & videtur suus est longum & fortiter h. guar daturaz. & fortes aures et longas Comas & gambas anteriores. Et curtas gambas de retro & subtile nuchellum et cap. nali & suaves pilos. Et amplas croupas & collum grossum. Et comedit bene. Equus h. nares magnas & inflatas. & oculos grossos non canos. audax n. l. iter reperit. Eq. h. os magnum. maxillas graciles & macras. & collum longum et gracile uersus caput ad frenandum e. habilis. Eq. h. costas grossas ut bouinas & ventres amplum et dorsum pendente laboriosus insufferens indicat. Eq. h. garzetta ampla & extensa et falces turbas q. garzetta intus respiciunt in egressu celer et agilis debet esse. Eq. h. garzetta turbas falces extensas et anchae debet n. l. ambulare. Equus h. iuncturas n. l. grossas et pastulana curta velut bouina fortis esse censer. Eq. tenens ad se truchum caude stricte inter costas fortis et sufferens ut in pluribus sed n. celer. Eq. h. crura et iuncturas crurum satis pilosas et pilos in eiusdem longos laboriosus existit. sed agilis n. de facili repit. Eq. h. cune longum et amplum & anchas longas & extensas qui sit altior posteriori q. anteriori. velox in longo cursu ut in pluribus inuenit. *De Signis malicie et vicioz et vilitatis equorum*

EQVS HABENS maxillas grossas & collum curuum non de facili affrenatur & decenter. Eq. h. albas ungulas vniu.

sal vix uel nūq̄ durus pedes habebit. Eq̄
hīs auriculas pendentes et magnas et
oculos rēuos. lentus & rēuissus existit
Qñ supmū nasi eq̄ est multū bassus. nō
pōt respirare per nares. & ideo minus
valet. Qñ eq̄ videt in die & non in
nocte dimidiat pretiū eius. Hoc autē
cognoscit si ducis eū in nocte ad rez
quaz timet in die et tūc non timet. Et
qñ non mouit pedes in die sicut in noc
te. Si oculi equi sūt albi minorat ual
de pretiū eius. quia ductus ad niue
nel locū frigidū nō videt. sed in loco
non lucido et tpe calido bene videt
Eq̄ iactans aures suas retorsus in
ei tempore minoris est pretij q̄ sur
dus est. Qñ equus nō hīnit nec cla
mat. nec aliquēz sonū auz ore facit ē
surdus. Equus hīs durū collū et
semper extensū et cū ambulat nō le
uat caput. et nō mouet collū ad dex
teraz uel sinistraz est pessimi vias. et
est magm̄ periculū equitanti. q̄ nō
pōt uelut ad sensus eius. Ideoq̄ pro
milite non est bonus. Eq̄ cui uadūt
genua intra ut arcus pui est p̄ij. q̄
pessime vadit. Eq̄ cuius aūriora cura
torquentur tēti non debet. cū sit pau
ci valoris. Eq̄ cuius aūriora moueri vi
dentur semper maloz est mox. Eq̄ leuās
candaz supius & infēi⁹ malū est vias
Equus cuius semp videtur inflatio sū
genu. in proxio tempore suū iter amit
tit. Si equo videtur inflatio dura in pe
dibz anterioribz vel postremis in sua
operatione non nocet. & dicit q̄ si in
pedibz aūrioribz est inflatio dura. se
curus est q̄ aliud malū nō descēdet.
Equus hīs in oibz pedibz crepitias. r
rappas et nō pōt cūmū. Minoris est p̄
cij. quia turpioris apparitione existit

Equus cuius pili de uicturis pedū ruer
sant in sursū in sua operatione nō ledi
tur & ungule eius fortiores existunt.
Si equus mouet pedes alio modo q̄ alij
equi. ledit in sua operatione. Joq̄ mi
nuit p̄aiū eius. Si vnus pedūz dere
tro eūdo aliū tangit multū in sua
operatione nocet eide. Si testiculi eq̄
sunt multū magni turpior est et
in operatione nocet. Et si eius vinga
semper est pendens turpis est et nō
est ab honesto hōie equitandus. Oor
phexa. r. albedo in collo vel musello vel
sup oculos turpiorē facit eqm̄ sed in
operatione non ledit. Oronē de flan
chis equi non est bonū *De cogni^{ob}
et egritudi^{ob} equoz et cura eius*

VISO superius de pulcritudine
et bonitate equoz videndū
est de egritudinibz et morbis
et eiusdez venientibz. taz nōlē q̄ acci
dentatiter. Et p̄ de his que s̄ obue
niūt per nāz. que qñq̄ defectū uel
ocasionē aliq̄ minuit uel augmēt
auget tū raro. Ut cū nascit hīs ma
xillaz infēiorē supiori longiorē et si
milia et qñq̄ nascit cū aliq̄ supflu
itate carnis in pedibz vel aliq̄ corpis
parte que murus vel callū vulgari
ter dē qui murus sine cornu efficitur
Et qñq̄ accidit q̄ in aliq̄ parte corpis
sūt superfluitates carniū uelud glan
dule subhis tēziū. Minuit v̄ cū
nascit hīs oculū vel aūriculā aut
nares alijs paruiores. vel hīs vnaz
anchaz alijs aūriorē. Vnde totū aut
aliqd minuit. Minuit p̄ceca nā. Et
fallit qñ eq̄ nascit obliquis cruribz.
taz in aūriori parte q̄ posteriori. Sili
modo de ungulis & pedibz accidit
q̄ qñq̄ nāliter obliquant. Et qñq̄ nas

atē cū gaudis in garetis & gallis i cau-
ribz prouidentibz ex patre & matre hū-
tibz eas. Est ei gaudia qdaz inflatio
ad modū omi uel maior uel minor q
tar in parte interiori q̄ exteriori nasa-
tur in garetis. Gallia est qdaz tumefa-
ctio ad modū pue uesicæ magna ut
nux que cū inēturis curru mē vn-
gulas gūatur. Cura i predictis mō-
bis qui nascunt equo in ventre matris
ex defectu natūe non potē medicina
congrua imptari. sed in aliqbz pnt ali-
q̄ remedia inueniri. Naz aut eq̄ nas-
at obliquis curribz posterioribz itaq̄ ipa
cura obliquatur interius percutiēdo
vel intus feriendo vni pedez ad alium
in egressu equū in parte exteriori cos-
saz iux testiculos feris ad hoc decenti-
bz decoquatur faciendo ex mīlūso tres
lineas in vtraqz parte cossaz. Deinde
cotidie mōe solito equitet. tūc enī in
suis gressibus vna cossa cū alia fricabit
et ex frequenti tactu cossaz extoriet
et coctura uelud plaga ex quo equus
crebros ardores sentiens perget aptus
solito. Cū modo fiet in curribz antē-
oribz faciendo cocturas p̄dictas in
terius in lactis. Obliquis vngulis
vel pedibz hoc r̄mediū inuenitur. Naz
ferando eq̄ frequenter pnt vngule
aptā decenter et ad modū rotunditatis
ferri dirigi quoquomodo. Solet etiaz
eq̄ aliq̄m interferrari de vno pede ad
alū p̄p̄t macti debilitatē. Cūz potē ad
mēta pinguedine subueniri

De infirmitate muri

CONTRA infirmitatē Muri
dico q̄ ista superfluitas car-
nū q̄ predicta vsqz ad super-
ficiē corij cauitus madat. Dem si lo-
cus nervosus nō fuit ferus rotundis

calefat his decenter coq̄tur. Si uō loco
fuit nervosus resalgaz puluizati pon-
dē vno carum sup̄spargat vel plus vel
minus ponat vt expedire videbit. Naz
resalgaz uelud ignis corrodit. Deinde
corrosio muri radicali funditus intrat
tat in vulnē supra in omi albumine ma-
defacta et ex ea totū impleat vulnus
et vsqz ad diez tēū muret semel i die
Abind in antea pro solidatione festina
Accipiat calix vna et tantūdez mellis
& simul misceant et ponant in aliquo
pānculo et incendant lento igne don-
ex eo fiant carbonēs et puluizent subtili-
ter et in vulnē ponant cū stipa in-
uoluta i dicto puluē mane et sero don-
carnes fuit solidate. semp p̄ abluto uul-
nē cū vno forti aliq̄tilū calefacto.
In defectu tū resalgaz ponat cū calce
vina tartaz Auripigmentū & viride
ramus puluizata simul eq̄li pondere
ter uel quater donec radices muri fu-
erint ouenter corrose. p̄us optiē ab-
luto vulnē cū aceto qui pulvis est
minus violentus aliquo sup̄dicto.
sed vix aut nūq̄ p̄li ibidez nascunt
sed in his nascentibz seu nascentis ad
infra scribetur

De glandulis et scrofulis

DE cetis superfluitatibz carni-
um que nascunt inter corium
et carnes. que dicūt vulgari-
ter glandule. siue testudines siue scro-
fule. Dico q̄ sasso corio per longum
vbi est aliq̄ glandulaz extrahatur cū
manibz ear p̄ius vngulis exarando
vel sasso corio sup̄aspargat resalgaz
tūti. vel feris decetibz coq̄tur vel
sup̄aspargatur pulvis callos uine Auri-
pigmenti et tartari. Quaz in p̄xio ca-
dici Deinde utat cura in caplo muri

scripta. Si vō per dictas incisionē vel ex-
carnationes aliq̄ vena pruripat in san-
guinem constringat hoc modo. Accipiat
thuris due partes et 3^a alces epatica. et pl̄
uizata subtilr cū omi albūne agitentur
et misceant. et cū pilis leporū ponantur
in vena. Ad idēz valet gsm cū calce tritu
et cū gmulis vna. Itēz vā ad idēz sterc
equi recens mixtū cū arena et cū aceto
fortissimo agitata. Et nō q̄ predicta sē
venaz stringendaz pōta non debent usq̄
ad diēz sū vel 3° remōū. Itēz sciendū
est q̄ salubrius est predictas glandulas
destruē predictis puluīb corio pūs sal-
so per longū quā incisione uel manu-
um extractione. si in locis nervosis vel
venosis existant. *De egritudinibz
accidentalibus equorum*

SUPRADICTVM EST DE
morbis & egritudinibz nālībz
sequit̄ tractatus accidentalū
Dicit̄ ergo prius de his que accidunt
eis in capite et intra corpus. Scdo de his
que accidunt eis in tergo. 3° de his mor-
bis que accidunt in mībris eius a pedibz
sup̄. Quarto de lesionibz ungulaz & pe-
dūz. *De infirmitate que vni-
diat̄ & cura eius*

HEC infirmitas euēit equo in
pectore p̄pe cor. Et in costis p̄pe
testiculos ex malis hūoribus
calidis congregatis ī quibzda glandul̄
q̄s hnt in pectōe et in costis. qui con-
currūt ad loca illa p̄pe aliquē dolorem
ibi accidentaliter uenientēz. Dem̄ descē-
dūt ad cura & in eis faciūt inflatōes.
et ea crebris vlacīb perforant. Et q̄nq̄
occasione vermis predicti sūt in eq̄
corpore p̄pue in capite diuisa vlac̄a. ple-
uq̄ tū parua ipm capud in flantia.
Et plezq̄ per naves faciūt emittere

hūores uelut aq̄ et tuē dī vms volari
uuis. Cognoscat̄ aut̄ hec egritudo ex infla-
tione que fit ex dictis hūoribz in pre-
dictis locis. & ex vlacibz que dicti hu-
mōes faciūt cū exiē conant. *Cura*
Cū dicte glandule tumescerit vel plus
solito augmētari videntur. statim equus
de osueta vna colli iux caput. et in vāp
parte pectoris vel costaz consuetis vel
vms vsq̄ q̄ ad debilitatē equi minua-
tur vt superflui euacuent̄ hūores.
Dem̄ ponant̄ decentes sethones in pec-
tore vel in costis qui hūores assidue
atrahūt per crebra et agnā agitata
sethon. Ex tali enī agitatione fit dolor
et inde p̄pe dolore hūores exeunt nec
ad cura descendūt. Dem̄ nō sethones
agitari non debent n̄ duobz diebz elap-
sis. Dem̄ mane & sero cotidie agiten-
tur in tantū q̄ duo iuuenes iux
q̄libet fatigentur equo pūs passū nō
medicam equitare. dem̄ non cesset
eq̄ die q̄libet fangari. Et tunc ne co-
medat herbas et de rebz alijs adeo par-
sumat q̄ vix vires retineat et locis
frigidis in nocte quiescat. Si vero
glandula illa uel vermis per sup̄dca
curas non decreseat. sed sup̄abundet
hūores tumefacientes superflue tūas
tuē exbat̄ hoc modo. Scandat̄ coriū
et caro per longū vsq̄ ad inuentionēz
glandulaz vel vermis. et de pōto ferro
ille glandule ungulis excarnent̄ et ex
māibz extirpentur ita q̄ de ip̄s nihil ibi
remaneat. Verme aut̄ vel glandul̄ radi-
citus extirparis. et ex stuppa munda
in albūne omi infusa vulnus totaliter
impleatur. et vulnus et vuln^o suat̄
ne stuppa possit exiē. Qd̄ si vuln^o sit in
pectore liget̄ ante pectus petia linea p̄pe
ventū. dem̄ vuln^o usq̄ ad diē 3° mu-

tā non debet. sed ab inde in antea bis
in die mutet suppa madefacta cū oleo
et oīi albūie agitato vulnē tñ prius
cū vino abluto. Et nouē dieb talis ad
hibeat cura. Postea uō bis in die ab
luat vulnus cū vino aliq̄tūlū calefctū
Et intromittat in vulnus suppa ieth
pulūe inuoluta ut i mūri capto dicit
que fit de melle et calce vīna. et pre
dicto utat pulūe donec vulnus fuit
solidatū sethoniū agitatū. et equo
tidie fatigato ut sūus est expressum
Nō tñ q̄ eq̄ equari nō dī vsq̄ ad fctū
die. Postq̄ vermis fuit extirpatū. h
postea sic die q̄libet ut p̄dixi. Aliud
medicamē fortius ad dictū vermem
ōino destruedū. Scisso corio per lon
guz et carnib vsq̄ ad denudationem
vermis ut dixi resalgaz bene tritaz
pulūizatūz ponat super vme p̄dicto
Postmodūz bombix & os vulnīs et os
vulnīs suatur ne Resalgaz possint ex
ire. qd̄ uermē in nouē dieb potenter
corrodit Quo corrosio & destructo cū
tur vulnus ut sūus est expressum.
Si uō p̄dictis oīb hūores restringi v
desicari non pnt qñ ad curā descen
dāt forāia velut vesicas puas vel vlcēa
facientes. tūc statī ferro rotundo inci
pire illa vlcā vel vesice funditus deco
q̄ntur. Prius coquēdo magistrāz ve
naz pectoris ex tñsverso que tendit a
loco v̄mis inf̄i vsq̄ ad pedes. Postea
v̄ decoctis forāib curiū ut dixi s̄
asp̄gatur in latēb calix vīna solū
bis in die sepea p̄us coctūa forāi
nū ibi facta. Qd̄ si ex vme r̄manlit
crus inflatū tali sabueniat cura. Po
nant sanḡsuge arcū cū curiū infla
tiones abraso p̄us loco tumefacto
vel in toto cruce. Deinde sanguine

q̄tūz potit cur sanguisugis extracto
totū crug cū aceto et creta alba insit
agitatū implastet. Vel teneat in aq̄
frida diu cotidie mane et sero et hoc
fiat donec cura graua r̄diganitū.
Cōñ vmem volatiūū ut hūores a ca
pite subtrahant. De ābabus consuet
venis timpoz sufficienter minuitur
sanguis. De m̄ sethones sub gutture
ip̄onant & agitent & mutant et qui
ctet & in loco teneat. & oīa fiant
ut sup̄ in alio verme dixi. Si vō ver
mis volatiūus i cymograz cōuertat
qd̄ sepe accidit. danda sūt ei calida pā
no lanceo capite coperto & in loco cali
do p̄ quiete moratē ne fatiget aliq̄
modo et sp̄ comedat calida ut ut fe
nuz et auenā q̄ hic morbus frigidū
ē. sed ex eo raro euadet.

DE MORBO q̄ anticor dī & aīa eius

ACCIDIT aliqñ q̄ illa glandula
dicta que cū cor extit in tñ
augetur p̄ hūores ad eam
descendentes ad curā. q̄ augmentatio
& inflatio eius facit ap̄temata. quia
quod p̄pinqm est cordi crudeliē adu
satur ei et hec infirmitas vulgariter
anticor vocat. CVRA.
Cū dicta glandula videt cur furore
ito augmentā vel plus solito ingros
sari. absq̄ mora de pectōe radicatus
extirpetur. Ut in cura vermis est su
pra expressū. Et cū sit cordi p̄pinq
cantissime & cū sūma diligentia ex
tirpetur. Si uō in extirpatione vel ex
carnatione ip̄i aperiatū aliq̄ vena
& p̄cipat in sanḡnez. tūc statī capia
tur & stricto māib filo sūcto stric
te ligetur. Qd̄ si p̄p sanḡnis habū
dantiaz vena capi non pnt. Ponat
in vulnē medicane stringentes sanḡ

scripte sup in cura glandularum. **De cognoscendo
Strangulionis & cura eius**

SVNT et alie glandule ar cap.
equi Quarz aliq sunt in gut-
ture accidentaliter augent
ppr hiores eq infirigidati ad eas ex ca-
pite descendentes. Equaz augmtatõe
totu guttur inflatur. et constringit
meatus flatus exeuntis per guttur
ppr quod eq uix respirare pot. Et hec
infirmitas di vulgauter strangulio
CVRA. Cu dicte glandule videntur
subito cresce. vel plus solito augeri sta-
tiz setones descendentes sub eq gut-
ture imponant. & mane ac sero suf-
ficienter ducant. Ponant et in equi
capite lanca cooperta. & guttur plu-
es ungatur butiro papue strangulio-
nis locus & in loco calido teneat. Si
võ dicte glandule per setonũ agita-
tionẽ nõ retumescant extupentur ra-
dicatis. & vul nera curent vt in cura
omnis pñxi. Sed i appositione resalga-
us diligens adhibeat cautela. q si i
moderata ponat nimiu carnis corodit.

De morbo vuvular

SVNT & alie glandule que r-
uasant inter caput et collu
sub vnaq parte maxillar q
sunt augent ex fluxu reumatis a ca-
pite. Coartantes adeo meatus guttuis
q equis vix pot comedere et potare. Et
hec egritudo vocat vuvula. Cu dicte
glandule subito vident augeri et tñe-
fieri. Cui n succurrit instant subito
mori. CVRA. Cuz dicte glandu-
le subito vident augeri et tumefieri
velud ova coartantes guttuis autem
as. ferro decurrit calido cuspidis de-
coqntur vel acuta lanca amittis
incidunt. Vel qd melis e mo dicto

in verme tñ ex vna parte qñtur i alia
si expedire videbit. et vuln eode mo
curet & n medicinis pñctis succur-
rat. respirare impeditur et moritur.

De doloribus et cura equorum

OLORES accidunt equo multis
modis. Primo ex superflui-
tate hioz maloz in venis
sanguinis interclusor. Secdo ex vento-
sitate ingrediente in corpus equi cale-
facti per poros. vel orta in testinis
Tertio ex supflua amestione ordei l-
altis silis tumefacti in sto. seu ve-
tre. 4. ex superflua retentione v-
rine vesica inflantis. fit etset raro
ex nimia potatione aque frigidissime
cu equis sunt multu calefactus.
CVRA. Si dolor sit ex supfluitate hio-
moz vel sanguinis qd cognoscat q tor-
quet et mouent illi sine tñefactione
aliq. Et frequenter eiat se in terra
et iacet. Et vene plus solito tñe sunt
Stati a vena angulana q est prope
angula ab vnaq parte sanguine mi-
nuat. Et ex qñq parte corporis san-
guis haberi pot vsq ad debilitatez
corporis minuat. De m ducat ad
manu puo passu. nec imedat neq
bibat donec ex toto cessant dolor
Dolor ex uentositate cognoscat q do-
let intra corpus. Et he continue sua
tumefacta et fere totu corpus plus
solito tumefactu cu hec apparent cana-
lus vnus de cana q grossior potit
inueni longitudine vni palmi m-
tus oleo supponat in anu eq p par-
te maiori. et optie ligetur cu aliquo
spacio in capite caute nõ possit exire.
Deinde stati cu festinantia equitet.
dui trotando vel ambulando versus
loca montuosa. Et si tpus reces fuit

coperta lancea teneat' coptus et cu' manibus oleo unctus fricetur illa fortiter. Ex his enim calefit equus et per canulā ex ventositatē expellit. Deinde danda sit ei calida pro uestione et potu. bibat enim aq' cu' camino et seie femiculi cocta in eq'li mēsurā in bona q'ntitate cum sunt aliq'ntulū in frigidata et farina tici sibi admixta et tūc diu sicut q'libet aq' bibat. Sicut medat calā et moiet in loco calido tegmine lanceo coptus. Si aut' dolor fuit ex nimia uestione ordei uel alii silis tumescit in ventre equi qd' cognoscit q' ventrē hē dūz et illa tumefacta. fiat decoctio malue. Cercurelle Branche vrsine violāie paritarie & aliarū herbarū laxatiuarū i aqua & addat' de melle sale et oleo & fursine trita. & tepēfacta ponatur in quodāz ventriculo hūte canolū de cāna conuenienter longū et grossū ad modū cristerij. Et per istud instū mittat' ista decoctio in uentre equi per anū et tūc qū mittit stat equus valde altior posterio q' antē. Et aq' i missa opiletur congrue anus ne aq' possit exire. Postea nō ligno rotundo bene polito venter ducat' aduēat' a duob' hōib' existentib' ab v't q' parte q' aparte aniori incipiant & vsq' posteri p'mendo ventres ducant eo p'us uncto cu' oleo et alia re liquida unctiosa. Postq' aut' venter fuit bene ductus deopiletur anus et per loca montuosa equiter p'uo passu continue donec egerit omnia que in ventre sibi missa fuerūt. Et de alijs magnā partē & sic dolor cessabit. Si vō dolor fuit ex retentione vrine vesicā inflantis quod cognoscatur q' sub ventre vel circa

loca virge aliq'ntulū tumē videtur et sepe se in iactat in terra. Tūc ampuant' senationes curtama paritaria & radices spagi q'ntitate eq'li et insimul decoq'ntur & decoctē cu' q'dāz fasciā longa et ampla calide cu' loca virge ponant' et hoc sepe fiat calefaciendo emplm cū fuit in frigidatū q' si ex hoc p'uocat' vrina expectimētū tale fiat. Virga equi manibus unctis exhat' deoq' fricetur. Deinde terat' aliq'ntulū pipenis cu' oleo et intus foramē virge auriculā digito imponat'. Vel q' melis ē amites triti aliq'ntulū cocti in oleo imponatur. Qd' si hoc modo non p'fuit eq' cū q'dāz equa per stabulū libe p'mittatur abire sicq' nō p'uocabit ad vrināz. Et nō q' hoc remediū de iumento qd' dixi ad omēs dolcēs vrile repit' quia volūtas totius valde nāz corrolorat et confortat. **De morbo in funditi & cura eius**

Hic morbus accidit equo ex superflua uestione vel potatione ex quib' sanguis superflue augmentatur & ad crura descendens per ipā spargit' & impedit gressus eius. Iste accidit de imoderato labore faciente sanguine & hūores ad crura et pedes descendē et gressus impediētes equo ungulo mutū cogunt' n' succurrat' eidez. Accidit etia qūq' p'p' dolore ex nimio labore & calefactione venientes & hūores ad crura descendē facientes. Et hec egritudo vulgāter in fusio noīatur. **CURA.** Cū equus videt' vno vel duob' vel plib' pedib' claudicā. et ingressu crura g'nter mouē. In sua etia reuolutione g'nter se hēe ea enim sūt infiditi sig' si ē pinguis et etatis perfecte potus

cider ad sui libitū prebeat. Et postea de ambobz temporibz et singulis curibus de venis solitis vsq; qđ ad debilitatez corpōis minuat. Deinde in aq̄ frigida curienti vsq; ad ventrē equi ponatur vel ater & assidue teneatur i ea. Nec aliqd comedat donec integre fuit liberatus. Si uō inuenis aut mater nō detur ei potus p̄dictus. sed in tñ cū freno i aē frigido teneat qđ collū & caput cogatur extendē q̄tū pot. Deī rotūdi lapides uni gressitudinis pugilli sufficienter equi pedibz supponant. ac si ei fuit fieret cubile vel strātū. Naz ex assidua opp̄ssione lapidū rotundorū pedes & crura i motu existūt ex quo nervi crurū indignati ppter hūores ḡuitatez expellūt. Sz p̄us p̄ano lineo in aq̄ infuso sit cooptus. Nec comedat nec bibat. nec in sole morēt donec fuit ad statum p̄mū reductus. Et nō qđ egritudo parū uel nihil nocet inuēibz equis. naz ex ea ip̄oz alie ingrossant.

De morbo pulani vel bulani et cura eius

EGRITUDO ISTA FIT ex calore liquefaciente pinguedine que opilat pulmōis arterias. taliter qđ equus vix respire p̄t et cognoscat qđ nariū magna sufflatio fit. et illoz aēbra pulsatio. Et hec egritudo pulanū vulgāter appellat. *CVRA* fiat decoctio de gariopholis nuab muscis cynzibz Galanga eq̄li pondere plūizatus Cimino Semine femiali eq̄li pondere plūizatus cū bono vino et addat crocis in congrua q̄ntitate & tot vitella ouoz q̄nta est q̄ntitas p̄dictor. & dicta potio ponat in quodā cornu bouino et aquo tenenti aut fia aliter os apertū et caput altū sine freno

propmetur ita qđ in guttur equi descēdat equi capite spatio vniore suspensio ut potio in intestina descendat. Deī ducatur ad manū vel breui equitet passu ne ip̄m uomē possit. qđ per vna diez et noctē nihil comedat vt dicta potio non impediat exequi suū effectū. Die uō 2^a comedat erbas rectes vel cannaz frondes aut salicis vel frigidaz herbaz vt potioni temperet calor. Ex dicta namq; cura liba bit eq̄ si passio recens existat. Si vō fuit antiqua incūabilis esse censeat. Tame hoc modo curā temptet. Vtraq; ylia duabz lineis vna super alia ab vtroq; capite decoquant ut coactione ignis illoz pulsatio minuat. Nares etia decenter per longū scandantur vt leni aēre attrahat et emittat. vel tempē vndemiar vniū maturis uel dulci musto potet. Et sic curabitur abulsina.

De morbo infestus et cura eius

ACCIDIT hec egritudo cū eq̄ sudatus vel superflue calefactus ponit in loco frigido vel ventoso. Naz per aptos ventus per os et mēbra subintrat. Vnde sequitur nernoz attractio parū tumoris hūis dolores inducens et impediens gressū equi. Et vocatur hec egritudo vulgāter infestus que cognoscat qđ eq̄ videt hūe cornū p̄ū extra extensum ita qđ digitis vix p̄t capi vel stringi & in suo motu uelud infundutus impedi vident. Et eius oculi lacrimantur. *CVRA* Cū statū ponat in loco calido. Deinde aliqui viui lapides fiat calidissimi put pot. & ponatur in tra subequi ventre. Prius tñ sit cooptus de panno lane longo et lato in tñ qđ in

quibet parte satis superet tota eq per.
Cuius mediu stet sup dorsu eq. Et extre-
mitates ab utraq pte deorsu pendeat.
que a duobz hoibz in feniis teneant.
Et dicti lapides paulatim et sepe asper-
gant aq calida donec totu corpus &
membra equi redacta fuerint in sudo-
re. Et tunc voluat eq in dicto pano
et angulet. Et sic tanz diu teneatur
q sudor cesset. Et tunc butiro calido
vel oleo. vel alio aliq liquido vinctuo-
so sepe in die singla equi cura fricen-
tur. Vel fiat decoctio palee frumti
arestaz allei cinis et maluar. et cu
ipa decoctione m calida qtuaz pari-
pot cura et spahiter nervi madefiat.
Et semp in loco calido teneat. Et pro
omestione utat cibis donec ad statum
pristinū reducat.

De morbo curamati & cura eius

Hec infirmitas interiora eq desic-
et corpus macerat et simū eis
plus q hois fecit facit. Et ac-
cidit ei ex diutina macie pueniente
ei ex paucis cibo exhibitio et multo la-
bore calefaciente ac membra exsiccante
adeo q non pot impinguari neq sume
carnes. nec etiā comedere curat. CVRA.
In hac egitudine que sailamac vulga-
riter dicit. & standū est vltiter vt cor-
pus equi hūctetur. fiat ergo deco-
ctio herbe violarie pitarie et fursinis
ordei. qbus bene decoctis colet & in
hac aqua ponat butirū in bona qnti-
tate & pondus septē tarenor cassie.
fistule liquefacte ac cu instro supsp-
to ad modū Cristerij par calida imit-
tatur i anū equi & fiat per oia uti
capto dolor supdixi. Eo excepto q h
aqua tenenda est qntuaz pot in equi
ventre. Postea fiat portio de vitellu

ouoz croco & oleo violaz agitatis
decenter cu bono vino albo. et ponat
in cornu bouino. et bis vel ter ple-
no sibi detur vt dictū est in tractu
bulsini. Aliud expūtur. Eq in stabu-
lo solus ponat. Et per duos a tres di-
es nihil comedat neq bibat. Postea
detur sibi ad comedendū Lardū vel
carnes porcine salite ad libitū eius
Naz ipa ppe fame et lardi salsedine
libenter comedet. Et detur statim
ad bibendū aq calida qtuaz uolet. de-
inde equitetur paulisp donec ventre
de pfectis euacuet quo euacuato de-
tur sibi frumentū bene mūdū et cu
paucis sale coctū et ad solez siccātū
Vel aliter bis in die anteq bibat. na-
tale qmz adeo nutrit et reficit q
eq ex eo facile impinguat.

De morbo aragalan & cura eius

Hec infirmitas que Aragalatus
vulgāter dicit. fit in equi ven-
tre adducens ei tortiones et
intestinis rugitū faciens. Et equi co-
gens emittit indigesta sterora &
liquida uelud aq. unde vix pot eq
aliquid comedē qn emittat anq dige-
rit in ventre eius. Quod qnq acci-
dit ex comestione ordeī vel alii silis-
rii omeiste. neq digeste. Aliqn ex
mestione aque frigide post omeistū
ordei facte sine aliquo intervallo.
Et aliqn ppe festinū cursū seu galopū
factū statū post aq puelle ab equo pe-
titū que agitat in visceribz ppe cur-
sū. fit etiā aliqn ex nimia inflatio-
ne corporis equi colore hūis Ex q
bus causis eq debilitatur in tū q
vix pot a curibz sustineri. CVRA.
Cū videt equus bis vel ter sterco
longe emittē vel aq et ordeū indige-

175
tū. Statim auferat ei frenū & sella. et
liber pascua dimittat abie donec fuit
respiratus. nec an moui debet. q̄ mot⁹
ventrē agitat et facit vt cibū emittat
anq̄ digestus ē. Itē q̄ntū pot̄ cane
atur a pona naz aq̄ in hac egritudine sibi
nocet p̄r liquiditatez ipi⁹. Quāq̄ et ex
dicta egritudine infundit eq⁹ et tūc
curat vt i dicto morbo doceat.

De Ciromora et cura eius

EST alia egritudo que ciromor
ra vocatur vulgari. Que
accidit tūz eq⁹ diu stent in
frigidatus in capite in aq̄ fluxus reu
matis fit per nares continue velud aq̄
fit etiaq̄ aliqui ex infirmitate que vms
volatilis dr⁹. Vnde sequit̄ vt eq⁹ per
nares ferit totū capitis humiditatez eū
tat. CVRA. fiat equo in capite co
perta & semper in loco calido teneat.
Et p̄ obo calida dent. Et ei pdesse solet
alidue p̄uas pascē herbas. q̄ tūz p̄ ea
extirpanda diu teneat caput depres
sū manū pars hūorū ip̄oz per nares dis
currit. valet etia si fumus p̄naz in hū
bicus per nares ad cerebz mittat. nā
hūores antiquitus cragularos dissol
uit. sed ut plūm hec infirmitas in
curabilis reperit.

De frigiditate capitis et cura eius

CAPITIS frigiditas dolorē
sibi facit in capite et scorditi
ones et sibi tussim adducat
et p̄uocat guttur. que leuiter accidit
cū eq⁹ in stabulo satis calido ponit. &
postea subito ad frigidū ventūz pduc
tur. Et plerq̄ ex alijs frigiditatibus
occasione aliq̄ iaz receptis. Vnde equ⁹
tussie aliq̄ cogit. & potationis atq̄ o
mestionis partez maxiam ledit p̄dit
CVRA. Cūz oculi equi videbunt paulu

lū inflari et aliq̄ lacimantes aures
frigide et flatus nariū frigidus. Et iha
plus solito p̄pulsari & minus solito q̄
medē et libē satis nūm⁹. Et tussie
ac sternutare sepius frigiditas capi
tis esse censetur p̄pter q̄ cogant glan
dule que vniue uocant̄ existentes in
ter collū & caput sub maxillis cum
ferro cuspidō glandulas perforante
Et sili decoq̄tur i medio frontis ut hu
mores frigidi extrisecus vapore cogant
setones et ei sub guttur iponant vt
per eos hūores viaz habeat exēdi. Te
neat ibi super lancā coptaz in capite
at decenter fiat inter aūiculas fri
catio cū butiro. Ad idē v̄z oleū lauri
nū in penna linea p̄tūz & morsu
freni decenter ligatū. equo semper
cū freno bibente. Et idēz operat̄ saui
na in freno ligata. Ad idēz valet fum⁹
p̄ami linei obusi p̄ nares receptus
Itē valet fum⁹ tūz lene coctū positum
in sacculo calidū q̄ntūz potit pati et
in capite equi ligatū ita q̄ potis ore
& nāibz inter sacculū per nares fu
mū recipiat. Et de ḡno imedit q̄
tūz uolet. cui p̄derit si dictū fum⁹
tū coquat cū pulegio & sauiua. Itē
valet si penna stricte ligetur ad bacu
lū et sapere saracemico linat̄ et q̄
tūz imode pot̄ mittat leuiter per nares
et post paululū exhat q̄ ex hoc eq⁹
sternutabit. & hūores frigidos & liqui
dos uelud aq̄ emittet. Itē valet bu
tiz cū oleo laurino mixtū et p̄tūz
intra nares. Itē ab oibz caueatur
frigidis et vtatur calidis et assidue
bibat aq̄ coctaz & calidaz vt in dolo
ris capitulo continetur. et sic potit
liberari.

De morbis oculorū

ACCIDIT ALIQVANDOQ. ex dicta egritudine capitis humores descendunt ad oculos facientes eos lacrimare vel in eis panni vel turbulencia. aut rubore vel caliginem propter quod non in equo ut dicit respirare vel videre. CVRA. Si oculi lacrimantur fiat strictorium de olivano et mastice puluerizatis et cum oui albume agitatis super una pena quatuor digitis lata positus. et longa quod posita super frontem sub temporibus possit ligari abraso tamen prius loco ubi strictorium poni debet. Et in tamen dimittatur ei strictorium quo oculi desierint lacrimare. Et quando lenari uoluerit cum aqua calida et oleo uel alia re uetiosa agitatis simul eleuet. Ad idem valet si ambe uene utriusque temporum incenduntur cum igne. Si vero caliginati sunt oculi asclari sub ambobus oculis imponantur quatuor digitis dorsum. Et sal subtiliter pistum cum quodam camulo in oculos sepius insuffletur. Si uero pannus sit in oculis recens vel antiquus os sipe tartar. & salgema equi mensa subtilis sine tritibus in die oculis cum camulo insuffletur. Ad idem uero salnitrum cum sterace lactatum tritum et in oculos insufflatum. Et cauendum est ne superflue ponatur in eis ne oculi destruantur. Si uero pannus uetus fuit cum pinguedine galline bis lter prius ungatur.

De cornu et cura eius

DICTO de infirmitatibus que accidunt equo in capite et intra corpus dicendum est de his que eueniunt eis in tergo. fit igitur quidam lesio in equi tergo rumpens aliquam aliquam partem corii dorsum in tergo. et quicquid foderis dorsum usque ad ossa que ex nimia oppressione selle uel alius ponderis effiat

que lesio a cornu a plibus nuncupatur. CVRA. Solu caulis cum singia portita supponatur. et sella uel panellum superponatur ut premar medicinas super ipsa cornu continue. Ad idem valet scabiosa cum singia portina simul trita. Item ad idem omnis superpositus cum oleo agitatus. Item ad idem fuligo cum sale et oleo insil agitatus. Item ad idem sterces humani recens superpositus multum valet. Et non quod cornu acinus curat radiatus si equo equiter subposito aliquo medicamine predictorum. Et medicinis sepius renouatis. Deuulso cornu et radiatus extirpato locus lo stappa minutis sine masa et postea in uoluta in puluere de calce melle ut dictum est in omni callo impleatur. Abluto tamen prius uulnere decem cum aceto uel cum forti uino aliquantulum calefacto. Et hoc fiat bis in die donec fuerit solidatum. Cauendum tamen est ne aliquid pondus superponatur in tergo donec carnes uulnris totie fuerint adque.

De morbo pulmonis et cura eius

Fit et alia lesio equi in dorso faciens inflationes in eo. deinde generat ibidem carnes putrefactas que accidunt ex oppressione indecentis selle uel alius superflui humoris frequentati. Nam talis inflatio cum ueterebat putrefactione induit. Et quicquid putrefactione antiqua in ossa efficitur quodam coagulatio carnis infecte eiens continue putredine uelud aqua. Et hoc morbus dicitur lesio pulmonis in vulgo. CVRA. Hic morbus funditus arcu quaque madatur postea supponatur stappa in albumine oui infusa. Et usque ad tamen die semel in die mutetur. Deinde fiat ut de cornu dictum est super. Calubris non curat cum puluere resalgaris ut in infirmitate ut

miu dixi. Nam sine incisione aliq medi-
catur equo dolore nime patiente

De morbo spalliaru & cura eius

Fit et alia masio lesio in tergo
tumefactionez iducens in su-
mitate spalliaru eq faciens qn-
dam carnositate carnu cu spallas eius
superficie superante tuefactione pfecta
eidez antiquis imminente que accidit sibi
ex nimia oppissione vt dixi & her spala-
ne dicuntur nome ex ope assumentes.
CVRA. Curet per oia vt dictu est in
precedenti ca de pulmone. Si no spalan-
due fuerit mollificent eus maluanisco
et caulib tritis cu assungia portina ve-
teri Additis et absinthio puritaria et
brancha versina insil bene tritis et post
medu bene coctis i olla et suppositis. h-
aut mollificatiuu fiat anteq spalan-
ne cadant et resalgaz supaspergatur
vt dixi. **De alijs quibdam egritu-
que tergo accidunt & curis ipar**

SVNT & alie multe lesiones i
dorso equi per oppissione pfecta
tae inepte selle vel ponderis i
humoris. Et quqz sunt ex superfluo san-
gne vel huore uelud vesice puule plene
sangne putrido que corruunt corru et
carnez equi i dorso deinde efficiunt vulna
parvula sine magna que oms dicunt
vulgarter lesiones. Et est sciendu q lesi-
ones predictae qto ppinquiorib sunt
ossib dorsu tanto deteriores existunt
periculū aliqn inferentes. CVRA.
Omnes fere lesiones que tergo accidunt
hnt pncipiū a tiore. Unde cu pncipys
sit obstandū statū ai videt tuor fieri in
aliq parte dorsu ai rasorio illa tuefactio
abradat. deinde fiat emplm de farina
trina attaminata decenter et ai omi al-
būne agitet et ea super linea peria pōta

124
super tuefactione ponat. nec removeat
inde emplm molenter sed ai leniter vi-
det tolli posse tollat. Et si putredo erit
ibi aggregata corru cu ferro cuspidato ali-
quintulu calido in parte inferiori tuefac-
tionis perforat. vt inde egrediat put-
redo Post hoc no sepe vngatur in die cum
aliquo liquido unctioso. fuit etia qn-
q ruptie vel excretiones in dorso eq
ex oppresseione huoris vt paxi vel alies
occasione karali vel carbunali exsuper-
fluitate sangnis gñati. q illico debet
radi et supaspergi assidue pulvis calis
vine anz melle abusto. vt i sup docet
Ablutis prius vulnēib ai vino calido
vel aceto. Et tū debet a sella vel alio sili-
sp eni delibatus existat. Scd ē tū q
vbiqz sunt tuefactiones in dorso vlt-
go equi subuenire debet ai emplastro
farine tritici agitate ai omi albumine
vt super dixi. Et in oib planis lesio-
nib solidandis supponit hij pulvēs
videlz murtū sicut puluizatiū vel gola
eius puluizata. vel paa lini abusta.
vel corru aptatū abustū vel putredo li-
gni putrefacti q tarulus necat. Sed
super oib alijs supdictis dictis pul-
vis de calce & melle mirabilē operatur
Ante tū appositionē pulvēr pñctoz Le-
siones semper abluī debent decenter ai
vino calido vel aceto. Et ut pili post soli-
dationē carnu renascantur. Testa aue-
lane vel testudinis abuste teratur et
ai oleo agitato sepe vngat. Ad idē valet
carta bumbiana vel bumbre abustis et
ai oleo agitatus. Itēz nō q sal in aq
sufficienter infusum. vel in aceto quod
melius est multū vi q omne tuefactio-
nē incipientē in dorso. **De morbis q ac-
cidunt i crurib & pedib eq & alijs qm
da & pō de morbo malferiti et eius cura**

COMPLETO TRACTATV LE
 Nonū tergi. seqr de his q acci
 dūt in cruribz & pedibz & qbz
 daz alijs mēbris. Et p^o de morbo malefe
 ruti. qui ueniens i lūbis equi dolores in
 eis et in renibz equi infert attrahens ner
 uos lūbor et renū incessanter q subito
 accidit ex superfluitate maloz hūorum.
 Et aliqn ex frigiditate diu antesūpra
 Et sepe accidit ppē superflūū et imode
 ratū pondus. in eq tergo in pūde pōtū
 Vnde equus vix pōt se ex parte posteri
 ori erigē vel cura decenter leuāe. Et h
 morbus dē vulgariter maleferutus.
QVKA. In hac eg^{ne} Renes & lūbi eq
 patientis optie abradant^r dem fiat ibi
 strictoriū tali modo. Accipiat^r pix na
 ualis et liquefacta decenter in qdam
 pelliaula extendat^r ad longitudinē &
 latitudinē lumbor & renū. dem acci
 piat^r bolū armeniacū. Armomaciū. pix
 greca. galbanū. olibanū. mastix. san
 guis draconis. galla eqli pondere &
 oia ista terant^r et decenter puluizata
 super aspergant^r super picem p̄dictam
 & ponatur super renibz p̄dictis. Aliq
 tulū calefacta et ponatur sē renibus
 patientis. Tiliis abradis nec inde moue
 atur donec leuissime pōt remoueri.
 Ad idē aliud strictoriū meli^o. Accipi
 atur solida maior bolū armenū. gal
 banū. armomaciū. pix greca. mastix. o
 libanū. Sanguis draconis. sanguis
 eqnus recens uel siccatus. tñ uō de
 mastice picē greca. olibano qñtū de a
 lijs oibz & puluizentur simul vel p se
 & cū albumine oui & bona qñtitate
 farine tritici misceant^r. et sūma pe
 tia forti de lana bene extensa pona
 tur et fiat per oia ut de p̄cedenti di
 xi emplastro. Itē ad idē remediū

ultimū renel & lūbi patientis decē
 ti ferro calidissimo coquant^r. crebras
 et multas lineas per longū & extē
 uerso faciendo ab una pte renū ut
 q ad aliā p̄cedentes. naz sup̄dicta em
 plastra renes consolidat. hūores de
 siccant. neruos mitigant & ignis car
 nes desiccat attrahit & coartat.

De morbo scilmati et cura eius

ACCidit hec egritudo q vulgo
 dē scilmatas que mouet et
 seperat caput anche de loco i
 stāe nāliter debet in motu uel ansu
 equi cū pes labit^r vlt^r velle. vel cum
 versus tram p̄mitat^r indirecte. Acci
 dit etiā qñ pedes posteriores eq retinis
 vinclantur. **CVKA.** Ponat^r astalata
 mēiens per vñū semissem sub lesoca
 pite anche uet hūores ad locū concur
 si per astā latā viāz habeat exeundi
 et locus circa circa mēbus sepe p̄mat^r
 ut egrediat^r putredo p̄o passu moueat^r
 equus ut hūores facilius exeant ppter
 motū dem fiat strictoriū tali modo.
 Accipiat^r pix navalis uel greca. oliba
 nū & mastix. & aliquñtū sanguis
 draconis. Et tñ de picē navali qñ
 tū de oibz alijs & puluizent^r. et siml
 ai picē navali simul oia liq̄fiant. Et
 tñ calida q̄tūz pari pōt ponat^r i ca
 pite anche lese extensa. Et super cap
 natur stupa minute. Et sup ea ponat^r
 incisa. Ad idēz valet si ponant^r in loco
 lesocetones q assidue hūores ibi veni
 entes expellant. Ad idēz qd vlt^m est
 remediū locus lesus anche taz per
 longū q extēuerso decētibz lineis
 deaquatur ut restringat^r hūores.

De lesione spallat et cura eius

ACCidit in spalla lesio ut man
 cha ex eisdez cūl. et et existu

calam alicui equi. Que curat eodem modo
ut in ancha et eius lesione predicta est.

De grauedine pectoris et cura eius

Accidit quique pectus equi ex superfluo sanguine vel lacte vel onere aggrauatur in tantum quod equus videtur in motu antequam aliquantulum impediri. Cura. Conseruetur bene sufficienter ab utraque parte pectoris minuatur. Deinde serones ponantur sub pectore quibus agitentur in die ut in capitulo verminum dixi. et usque ad quindecim dies non tollantur ab eo.

De morbo garde et cura eius

Lacet super dixerim morbum garde naturaliter euenire equo. in et accidentale ei contingit. cum imoderate oppressus est et crebris equitibus festinatus. propter debilitatem et tenuitatem ipsorum. Cuius in accidit in curibus equi superflue impinguntur cum opus equitando subito fatigantur. quoniam dissoluntur ex dictis causis humores superflui et ad crura descendunt. Unde fuit garde in garetto ut super dixi. Cura. Cum equus videtur in garetto tumescere ad medium mureis. vel amplius extensus vel interstiti. statim subuectatur cum decem tractatione per longum et obliquum in tumido loco et zardis decoctus stercus bouinum calidum cum oleo calido agitati supponatur semel tamen non amplius deinde retinens et pedibus tamen anterioribus quod posterioribus taliter alligetur quod equus cocturas nullo modo capere nesciat possit. nec ad aliam pedem fricare nec in aliquo loco duro excoriari ne possint cocture. Nam propter assiduum cocturas pruritum equus auide fricat vel mordet locum decoctum. Et a die decoctionis usque ad dies undecim erit hoc diligenter seruandum. Excoriato vel seposito corio a lineis cocturas quod in nonne vel decem

diebus contingit equus in aqua frigida veloacissima teneatur a summo mane usque ad mediam tamen ita quod aqua tangat et super cocturas predictas. Et non ab aqua remoto sed lineis cocturas pulvis tre subtilissimus vel silicis aspergat. Idem etiam in se fiat ut teneatur in aqua ab hora uespertina usque ad solis occasum. et pulvis super aspergat ut dixi et continue hoc omni die mane et sero donec ignis fuit solidatus decenter. Nam aqua velox et frigida humores deficit et ultra ignis solidat et constringit. Et non quod in coctura debent equi diligentissime custodiri ne cocturas possint mordere vel in aliquo loco fricare. quod ex nimio pruritu loci dentibus usque ad nervos et ossa morderent.

De morbo spauenij et cura eius

Hic morbus fit circa garetum interius secus ex latere garetis paulo inferius inflatione adducens cum venarum magistrarum quod de fontinella trahens humores per venam magistrarum assidue. Unde equus fatigatus cogitur se dolore. Et hec lesio accidit equo per omnia uelud zarda. et uocat spanem. Cura. Prudenter de venis sanguis trahatur in tantum quod per se sanguis non emittit. Deinde tumefactio spanei per longum et obliquum recentibus lineis decoquat. Et fiat per omnia ut in deo capitulo zarde continetur.

De curba et cura eius

Fit egritudo hec subitus caput garetis in magno nervo posteriori eiusdem tumefactione aliquando faciens per longitudinem ipsius nervi indignans continue ipsum et ledens. Et quoniam nervus qui totum corpus substat cogitur nervo claudicare. Accidit autem hec egritudo cum equus iunior equi

tolle

tatur in debite. Sepiusq; contingit ex
onere superfluo imposito sibi. tunc eni
propter teneitatem etatis incuruat nemo
ex quo notatur curua ex opere nome
assumens. **CVRA.** Cum dictus ner
uus qui incipit a capite garetu mredit
inferi in pedes in posteriori parte cru
ris videtur aliquid incurari uel plus so
lito ingrossari. Statim ingrossatio illa ta
per longu q per obliq decenter coquitur.
Dein fiat per oia ut sup de cocturis
expellu est. Et e non dux q ubiq; fi
unt coctue in crurib equi fieri debet
per longu et obliq sicut pilus equi
descendit inferius. q melius cooperiunt
a pilis & mino appareat q si fieret ex
transuerso & mino lederet eqm si nervus
aliquis crurum tangetur ab igne.

De spinellis & ipaz cura

Hic morbus q spinella uocat fit ibi
tus garetu in iunctura ossis garetu
eiusdem in utroq late et aliqui
in uno tm crans super os ad magni
tudine auelane vel mag reprensus uic
turaz in tm q eq cogit multotiens
claudicare. Et accidit eqo his cras & cur
ba. **CVRA.** Dicte spinelle sut dilige
ter coquende atq curande ut p dicte
cocture curantur in oib.

De morbo supprossi & cura eius.

Sunt in equi crurib multa et
diuisa supprossa vel cu morde
tur vel cu calce percutit. vel
tuz ipe de crure percutit re aliq dura
que non tm nocua qtu deformata sut
in equo. Que etia in alijs pibz corpis
non solu in crurib sepe fiut. **CVRA.**
Cu oia supprossa incipiat fieri ex qdaz cal
lositate crurum ex percussione aliq ue
niente. Statim cu fieri videbit callositas
abradat. et accipiat absinthiu. pua

& bracha uisina. s. folia tenera et te
rantur insimul cu assungia portina ve
teri & coquitur. & cocta tantu qntu
pati potit sup callositate ponant & bene
ligent. Et no q hoc mollificatiuu ml
tuz ualeat ad oms inflationes crurum ex
percussione aliq uementes. Itē ad em
dez callositatez oino dissipandaz ualeat
radix hlij et Cassibarbassi trita cu as
sungia & decocta. et cu pua supposita
ad modu emplastri & plures renouet
Itē ualeat sepe assatu cu lubricis trestu
by tritu. & cu oi oleo agitati & cocti
et calidi suppositi et sepe renouatum
in die. Si no callositas illa fuit antiq
ta & dura effecta. ea pus abrasa cu lan
cera scarificet minute ut sangnet de
inde sal et tartaz eqi pondere subtili
trita super callositatez ponat & ligent
stricte. nec usq ad die fari dissoluan
tur. Et tuc dissoluta locus ungatur
butiro vel aliq unctiuoso. Itē ad idem
omni usq ad diutius decocti & mada
tur calidu super callositate abrasaz ponat
tuz & ad modu placentule ac ligetur.
nec usq ad die 3i remouet. et plus sibi
debitur expedire. Itē ualeat sterans cu
prima cu farina ordeo & creta in ac
to fortissimo agitati. et postea super
positum ad modum empl. Si uo callo
sitas illa dura no decreseat. sed in sup
prossum redigant antiq decemibz
coctiis qd e ultim remediū succurrit.

De attractione & cura eius.

Sit etia alia egritudo i crure an
teriori timetaciens & indig
nans neruū & faciens claudi
care que facile accidit equo in cursu
& eius motu. cu pes posterior percu
tit neruū anterioris cruris que passio
Antrio uocatur et uulgo. **CVRA**

Cum nervus predictus tumescat statim de
vena cui que est parū sup̄ genus in pre
miori minuat. Deni fiat hoc molli
ficatūū valens cō indignatōe et
tūorez nervoz. Acipiatū fenūgrecei
semen lini. Squilla cucurbitina et ra
dices maluanisai eqli mensura. & cū
assungia uetēi porana decenter terant
ut insimul incorporēt. Postea buliant
et simul agitent cū spatula & sufficē
ter cocta ponant calida super longine
nervi lesi & cū fasciā lita ligentur &
bis renouent in die. Ad idē et viler
satis. Cepe assatū cū lūbricis fressibz
& limacis et butiro liquefacto et siml
agitatis vsq; ad spissitudinē decoquntur
et semper agitentur ut fiant sicut in
guentū & de ipis abrasis pilis ter in
die nervus lesus per longū vngatur.
Si nō curis attricio sit retenta fleubo
rometur de vena consueta que est pōi
ta inter uicturā & pedem ex late in
teriori. & fiant postea medicane quas
sup̄ narravi. Si dicta medicamina p
aliquos dies parū vel nihil pficiant
tūc nervo lesio arcūquaq; abraso. fi
at strictoriū de puluē rubeo. & omī al
būne & farina ut docui in caplo male
ferui. Curis nō lesio est cū canabo vel
lino & predicto strictorio inoluēda. nō
inde remoueat vsq; ad nonē dies. Pos
tea vō cū aq; calida strictoriū a cruce
ante leuetur. et nervus vngat cum
aliquo unctuosō. Et si predicta nō pro
ficiūt. Cocturis decentibz succurrat.

De morbo Stortilati et cura eius

Accidit quāq; q; uictura curis
uxē pedes ledit ex percussione
quāq; facit in aliquo loco duro
vel ex p̄apitatione eius in cursu vel
motu. Aut quia pes quāq; indurē de

premitur versus terrā que passio vulgā
ter dī Stortilatus. CVRA. fiant pulles
de fursure tritici et aceto forti et sepo a
rietis sufficienter mixtis q; simul usq;
ad spissitudinē buliant agitata decēter
& calida q̄tūz pari pōit ponant super
locū lesū & cū pena congrua. Unde ligē
tur. & quolibet die sepius renouentur.
Si nō unctura tūefacta patit māg
nationē nervoz. fiat emplm fenūgre
cei seīs lini & Squille et aliorū ut in p̄
cedenti caplo dixi. Sed si coctione stor
tilatē predictē os a suo mouet loco pes
equi sonns claudicantis eleuet i al
tūz & cū equi cauda ligetur. deinde
ducatur ad manū uerū locū montu
osa q; ex nōia oppressione uncture
uersus terrā os disūctū aliqd ab ali
o uel ab aliquo modo motū instant
ad suū locū reuertit sicut debet. Sed
tū pus debet mollificatūū poni quod
p̄dixi. Accidit etiā aliqñ q; vni os ab
alio sic disūgit q; vix aut nūq; ad su
ū locū p̄mode pot reduci ex quo uictū
tūmētū cogitur inflatione diūissima
cū cocture subuēni beneficio oportet.
Et nō q; omī curas creaturarū narratūz
sup̄uis coctura ignis vltm est remediū
*De lesione spinell' vel ligni et cura
eius*

Contingit aliqñ q; spina uel li
gnū intat in uicturas pedū
uel gemma vel aliq; parte cru
ris. et intra carnes remanet p̄pter qd
vuln' vel totū crus tumescit & maxie
si nervū tangat et sic cogit claudi
care. CVRA. Abradat super vulnus
& vndiq; cū ipm pilus et tria capita
lacetarū aliqñtūlū trita ponant super
vulnus & cū pena fasciet. Ad idē
valent radices arundinis & radices

diptami trite et supposito. Ideo faciunt
limace cum butiro trite et cocte postmo-
do et supposito. que mediane sepe re-
nouate lignum uel spinam infixam carni
mirabiliter ad exteriora deducunt.
Et nota quod ad omnem inflationem molles
et recentes factas que sunt preter naturam
ex percussione alioque ingenuis uel uisceribus
uel alioque parte corporis sitis ualer
decoctio mixtura subscripta. Videlicet
Accipiat piturie absinthij branche
ursine de folijs quod tenerum est. et
cum assini perina ueni tunc duo tera-
tur quod optime misceantur et postea in aliquo
vasculo bullant continue agitata et coc-
ta et calida quantum parum potest super loco
leso ponantur. et cum peria fascientur
et sepius renouentur.

De gallis et ipsarum cura.

Funt galle sepe naturali cum uinc-
turas. et sepe accidentaliter ex fu-
mositate fumi stabuli cruribus
madefactis ex quo humores naturali dissol-
uuntur. sunt etiam quandoque in equo uine
ne ex superfluo equitanti. Sunt alij
curare volentes gallas que cum lanceta
sancuntur coram et inde gallas erubunt.
Vel resalgarum intus ponunt quod malum
est. quod locus talis nimis nervosus
existit. Et ideo in tantum dolor augetur
quod superflui humores ad locum concur-
runt. Ideoque melius est quod equus gallo-
sus usque ad genna mane et sero in aqua
frigidissima teneatur quod totiens quod galle
minuantur propter coactionem frigide aque.
Deinde cum mixtura gallarum fiant tunc
per longum quam per obliquum cocture de-
centes. que postea turentur. ut pluri-
us est expressum.

De garris et ipsarum cura.

Funt garris in uisceribus crurum circa
pedes in parte posteriori. ruperes
sibi coram et carnes ex truerso
incidentes. et quandoque per longum sepe puer-
tes per scissuras putredines uel ut aqua
equi ardore assidue affligentes que accidunt
ex superfluitate malorum humorum ad cru-
ra descendunt. Cura. Pili uice-
tute sunt depilandi prius hoc modo.
Accipiat calceis uine tres partes. et
auripigmenti quarta que tanta decenter
cum aqua calidissima agitentur. et tunc duo
coquantur quod penna immissa subito depi-
letur. et lesa uiscera garris ex ea tunc
calida quantum parum poterit inungatur
et spatio unius ore dimittatur. Postea uero
cum aqua calida locus garris langetur ut
pili cadant in totum. Quibus amissis lan-
getur garris cum decoctione maluarum et
furfuris et eorum saba cum perca ligetur
circum circa uiscerum et ibi dimittatur
a sero usque ad mane et eadem. Postea uero
fiat unguentum de sepo arietis cera et
resina equali mensura. et munda decen-
ter bullat et assidue agitentur et de
tali unguento tantum aliquantulum bis
in die garris unguantur donec fissure
ac rupturæ garris fuerint solidate.
semperque caueatur ab omni sorde et aqua
cum aut fuerint solidate ablaqueentur
et incidantur uena magistra sursum in res-
ta intus ut in spanone caplo dixi
Sanguine aut ut dicitur de garris
quantum. et cocture curentur ut dictum
est superius. Scilicet est in quod garris infirmi-
tas perfecte curatur.

De crepatis et cura ipsarum.

Funt sile et gignidines inter
uiscera cruris et ungulam
coram ruperes et carne ad
similitudinem scabiei. Alii putredinem

scabiei emittentes et ex ardore multo
 tiens equo dolare facientes que solet
 euenire plures ex fumositate stabuli et
 ubi madefactis. CVRA. Carent ut
 dictum est in caplo precedenti excepto q
 vena madefacta ingra non loquatur.
 nec crepacie creturis aliquibus sunt
 coquende. In precedenti in caplo addit
 q emulsio pus pilis modo prescripto h
 vnguento vtatur. Ampiat de fuligie
 de videramo. et de auripigmento. et
 tñ de melle liquido vt de eis supra
 dictis que trita et simul agitata
 vsq ad spissitudinē decoquantur et mis
 ceatur cum eis aliquantulum caloris vine sem
 perq misceat cu spatula donec fiat vn
 guentū de qo aliquantulum calido bis in die
 vngantur crepacie ipis pus ablutis cu
 vino albo aliquantulum crepacio cauedo
 semper eas a sordibus ut patet. hoc em
 vnguentū crepacias mirabiliter soluit
 et constringit. Ad idē satis valet fri
 gatio fortis et frequens crepacias cu
 pueri i verina. Item valet si eqs pades
 du teneat in aqua marina. fiat etia
 qdaz alia crepacia longa et magna ex
 trahere in balneo inter carne uiuaz
 et vngulaz q detior est alijs et equi
 affligit que non curat. que nō curat
 vnguentis nec alijs medicaminibz n
 cocturis et ideo ipa crepacia in eximi
 tatibz suis cu ferro i capite rotundo
 funditus est coquenda naz beneficio ig
 nis ipa crepacia non pot augeri sed
 minui. **De cancro et cura eius.**

Cancer fit circa iuncturas
 crurū circa pedes. et qñq
 in alijs partibz cruris vel
 corporis veniens ex aliquo vulnere
 ibi facto et postmodū per negham
 antiqto. cu eqs hñs vulnus iuue

pdicta equitat per turpitudinē aut
 aquas. CVRA. In qñq parte sit
 corporis hoc modo curat. Accipiat
 succus affodilloz in bona qñtitate et
 agitet dñi cu duali partibz caloris
 vine et trita auripigmenti subtilit
 triti. Deim ponatur in qdaz vase fir
 tili opilato. postmodū ne fumus
 vel vapor inde possit exire et tñ di
 mittat buliē ac coq q in puluerē
 redigat. et de tali vulnē mittatur
 i vulnē. Mortificato cancro curet
 vulnus cu albūe oui et alijs vt su
 perius continet. abluto semper pus
 cancro cu aceto. Sig^m aut mortifi
 catiois canceri est cur vulnē cutiqz
 tumescat. Ad idē valet stercus homi
 puluerizatu et mixtu cu tartaro com
 busto eqli mensura. Itē valet ad idē
 tartar combustū cu sale minuto mix
 tu et suppositū. Itē aliud medicamē
 melius mortificans cancerū. Aleuz
 bene tritu cum pipe et piratro et ali
 qñtulum assungie porcine veni tritis
 adinuicē mittant in vulnē canceri et
 stricte ligetur. et bis in die mutet
 donec cancer mortificet. Deim curet
 vulnus vt dixi. Et nō q pdicta me
 dicine sint bone in locis nervosis
 et in arterijs vndiqz intricatis et
 venis. Nam i talibz locis nō est vte
 dū cocturis. sed i carnosīs eis vti
 nullatenus ē verendū Immo cum
 coctūis facilius curat ab ipis

De fistola et cura eius.

Si vulnus pdictū canceri et
 ipse cancer antiquet et non
 curet conuertitur in fistolaz
 q est detior et difficilior ad curandū.
 Sed solet curari aliqui cu affodilloz
 puluē immiscendo eidez tñ de puluē

imiscendo auripigmentum quatuordecim
 et vina ut violentior fiat. Item aliud
 violentius ad sanandum fistulas. Acipi-
 atur calce vina et melle auripigmenti.
 Que puluerizata decenter agitentur cum
 succis allei reze et ebulli equali mensura
 et sufficienter buliant in melle liquido
 et aceto et agitentur continue donec
 fiat unguentum de quo mittat in fistula
 bis in die vulnere cum aceto fortissimo pro
 abluto. Ad idem accipiat auripigmentum
 videramum calce vina equali pondere et
 de atramento et piretro. et cum aceto et
 melle aliquantulum decoquitur et semper agi-
 tentur et de ipso velud magdaleones
 bis in die mittat in fistulas donec mor-
 tificata erit. Abluto semper vulnere cum
 aceto. Item violentius aliud omnibus super
 dictis. resalgaz puluerizatum cum salina
 nimis agitata intramittat in fistulas
 moderate. Est autem signum mortifica-
 tionis eius cum tuescat et rubet. Morti-
 ficata vero fistula caret vulnere ut in alijs
 vulnibus continetur. Si vero in locis carno-
 sis crearetur fistula fiat per omnia ut in can-
 cerni continetur.

De morbo malpicionis et cura eius

Est et alia egritudo que vul-
 gariter malpizone dicitur. que fit
 proprie in buletis ungularum
 equi ubi carnes vine iunguntur ungulis
 que velud infusio impedit gressus equi
 Et fit quique in uno pedum et quique tran-
 sit ad omnes si non curet instanter
 Et quique facit vlcera venie in lingua
 equi. Auidit autem de leui ex malis hu-
 moribus ad ipsos locos decursis et sepius
 ex stabuli fumositare pedibus ab aqua
 et sordibus non siccatis. **CVRA.**
 Equi ungule patientis usque ad subtili-
 tatem preparantur deinde cum cura sueta

ferrea buletia pedis usque quod ad vimum
 ungule admittuntur. ut buletia possit
 undique vaporare. deinde ab utraque parte bu-
 letie fleubotome et inde euacuentur hu-
 mores ad locum concursum. Vel cum ferro mis-
 cido ab utraque parte funditus decoquin-
 tur. Et semper caueatur a sordibus et ab
 aqua. et non debeat fatigari. Postea non pul-
 ter de fursure et aceto que simul buli-
 ant et cotidie agitentur que non calida quod
 tunc potest pariter super quodam pedem bene am-
 pla extendatur et circa pedem lesu ponatur
 et bis in die mutetur. et ab herbis resti-
 one caueatur. Omnia ac etiam de alijs rebus
 pariter comedat donec fuerit liberatus. Nam
 herbe etiamque cibaria multa humores aug-
 mentant.

De furma et cura eius

Fit etiam quodam infirmitas que
 furma vulgariter dicitur inter uic-
 tura pedis et pedes super coronam
 proprie in pastura. que accidit ex pas-
 sione in aliquo loco duro. Et etiam occa-
 sione male et indecentis pedire solet se-
 pins enervare que si cum adhuc est recens
 curetur. efficitur super os durissimum cum
 uteretur. et extendens se alium vltiter
 per coronam. Cui subueniendum est si fit re-
 tens sine fuerit antiqua ut predictum est in
 cura suppressi. Et non quod hec infirmitas
 plurimum impedit gressus equi quod locus v-
 furma oritur nervosus est et plenus ner-
 vis et arterijs undique intricatus.

**De egritudinibus pedum et ungularum et
 primo de morbo site.**

Completo de lesionibus membrorum
 equi et canum. Restat ergo
 dicere de infirmitatibus ungu-
 larum et pedum. Et primo de seta que fit in
 ungula pedis. Ungula usque ad tuellum
 intrinsecus per medium stridens. Et
 quique incipit a corona pedis et tendit

per longū mēſē vſq; ad exēmitatē vngu-
le & pedis emittens aliquū vniuū ſangu-
nē per ſaſſurā. Accidit aliquū ex leſione
tueli intus vngulaz exiſtentis. Cui hec i
firmitas mitium & caput habet a tielo.
Et qūq; accidit cū eq; eſt iuuenis ppter
vngule tenētūrē. Na; pūciendo nel aci-
ter premendo i aliquo loco duro ledit
tuelus tenerimus vt pūciat ppter que
claudicat eq; cū ſepius equitat. CVRA.
Inquirantur radices ſite verſus mellum
nū coronā pedis inter vniuū & mortuū
vngule cū roſneta et de ſup incidat q;
uſq; incipiat ſanguare. Deinde accipia-
tur ſerpens minutuſ inſuſus abiectis
cauda et capite i quodaz vaſe oleo com-
pleno decoquat in tantū q; carnes ſer-
pentis in oleo liqueſcant et ab oſſib; ſe-
perent. Et de his fiat vnguētū ex q;
aliquū calēfacto radices ſite his in
die vngant donec ſeti mortificatur
et vngula in ſtatu priſtinū reducat.
Semperq; cauendū eſt ne pes pūciat
a ſordib; vel aq; tangatur. et q; equus
herbas nō comedat illo modo.

De morbo ſuppoſte et cura eius.

F It hec leſio que ſuppoſta vocat
inter carnē vniuū & vngulā fa-
ciens rupturā carnis ibidē. ſ;
ſi antiquat ſepe cancer efficit. Et accidit
q; cū pes equi ponit ſuper aliu pedem.
CVRA. Statim q; fit vuln; occasione p-
dicta incidat cū roſneta tū de vngula
cū vulnus q; vngula carnē vniuū non
pūat nec tangat eandē. Na; ſi pūat
conſolidatio impeditur oīno. Abſaſa
aut vngula circūq; abluto q; vulnē
tū vino calido et aceto. Curet et ſoli-
detur vulnus vt in precedentib; con-
tinetur ſemper caueatur a ſordib; et aq;
donec vulnus ſit ſolidatū. Si vero

per negligentia redigat in cancerū curet
vt i caplo canceris continet. Si aut con-
uertatur in fiſtolā. curet ut in fiſtole
caplo eſt contentū.

De ſpirata vngularū.

Accidit aliquū q; equi inſuſio non
curata deſcendit ad pedes ſup
vngulas. cui ſi recens eſt ſucur-
ritur hoc modo. Extremitas vngule
in parte anteriori cū roſneta parua ca-
uetur ſonditus donec vna magiſtraq;
illud tendit cū roſneta rīpatur et ſan-
guis fluat vſq; q; ad debilitatē equi
et ſi expedierit idē i alijs pedib; claudi-
cantib; fiat. Poſt extractionē v; ſan-
guis impleatur vulnus ſale minuto
& ſuper ip; ponat ſtuppa in aceto in-
fuſa. Deinde ligetur ſaſcia nec diſſolua-
tur vſq; ad dies ſecūm. Deinde curetur
vulnus tū puluē galli vel mirri et len-
tiſtib; in die abluto ſemper pū vulnē
cū aceto et a ſordib; et aq; caueat don-
tū liberatus.

De diſſolutura vngulaz & cura eius.

Si vero hūores deaſi ad pedes
occasione inſuſionis iaz dicte
inter vngulas ex mīn; rōng;
a cura fuerit antiq;ti. Opparet pedes
claudicantes penitus deſolari. vt hūo-
res & ſanguis ibidē inclui enauien-
tur in totū. Incidat ſola ſubtus vn-
gula cū extremitatē vngule cū roſne-
ta. Deinde violenter extirpetur ex-
trinſecus. Et ſtuppa in albiūc oīi ſuf-
ficienter inſuſa ponatur in vulnus.
et pes totus opte ſaſtiet. et ſic dī-
tatur vſq; ad dies ſequentes. Poſtea
vero aceto fortiffimo aliquū calido
abluatur vulnus. Et de ſale minuto
et tartaro impleatur. Et ſupponat
ſtupa in forti aceto inſuſa et pūa ſaſ

ciat. et sic usque ad die 3^m dimittat. de
inde bis in die cum aceto abluat et su-
per aspergat de pulvere galle vel mirri
aut lentis. quod carnes consolidat et
humores constringit. Abluto semper
puls pulvere cum aceto et talis curatio fi-
at usque ad carnis consolidationem et un-
guis renovationem. Et semper caueat pes
lesus a sordibus et ab aqua. Ad idem ungue-
tum utendum post appositionem salis et
tartari. consolidationem carnis et pro-
hibens fluxum humorum. Accipiat pulvis
olibani mastice et picis græce et aliquantulum
sanguinis draconis. et misceat cum
cera noua liquefacta. et tantum de
sepe arietis. et buliat simul ut fiat
unguentum quo aliquantulum calido utat
ut in cura predicta. Et non quod multe
sunt infirmitates in quibus oportet ungu-
las dissolui in quibus ovis est predicta
cura utendum. Item ad huiusmodi
singulas ungulas ut leuis parantur.
Accipiantur malua pitaria turtur et
sepi et oia simul buliat et agitentur
continue. ac de dicta decoctione suf-
ficienter cala ungule cum pecia soluatur.

De mutatione ungularum et cura eius

SEPE accidit quod desidia mere-
schalchi humores conarsi ad
pedes equi. et dum inclusi in
tantum intus ungularum antiquantur quod un-
gularum a tuello intrinseco separent ex-
undi vias querentes. Accidit etiam ali-
quod quod ungula penitus et subito sepe-
ratur a tuello et cadit propter furorē
multorum humorum ad ungulas discursorum.
Et quando paulatim ungula se diuidit a
tuello et nascitur noua. Sequens ungu-
larum separentes quod accidit propter pauca-
tatem humorum cum sic subuenit. CVRA.
Stati cum Rosnetta circa circa uetus

ungula incidat aliquantulum ubi iungit
cum nouella. ita quod uetus ungula circa
nouam non premat nec in aliquo ledat.
Deinde accipiantur due partes sepi-
arietis et tercia cere. buliantur simul
agitando et addendo aliquantulum olei
donec fiat unguentum. de quo aliquantulum cali-
do bis in die noua ungula inungatur.
Et non quod hoc unguentum valet ad rena-
tione et augmentationem omnium ungula-
rum. Sed caueat semper a sordibus et ab
aqua. Ungula uero que subito diuidit
a tuello et cadit inuincibilis creditur.
Sed talis cura prestat. Accipit pix gra-
ta olibani. mastice. bolus sanguinis dra-
conis et galbani equali mensura et plu-
uerizata subtiliter cum duabus partibus sepi-
arietis in terra cere agitando coquantur.
Deinde panis lineus fortis infunda-
tur in eis. et de tali panis fiat capel-
lum seu subtelum ad modum tuelli in quo
tuellus ponatur. Et bis in die tuello
extincto abluat tuellus aceto fortis
refectus. et iterum in capello mittat
et est valde cauedum ne tuellus ab ali-
quo duro tangatur. Et quando equus propter
ungule amissionem recte stare non potest
et tunc fiat ei de stramine paleis super
quo pro uelle quiescat. Et quod graue
ac tediosum esset equo si iacet. Accipi-
atur fortis pecia panis. vel fortificet
cum angulis et in capitibus optime ligata
cum funibus a medietate corporis usque ad
pectus sub eo ponatur et funes ligan-
tur ad trabes talis quod equus subleuetur
ab eis. et in rem eleuetur quod equus cum
pedibus tangat terram. Et non quod hoc ar-
tificio potest uiuari equus quotiens propter
aliquod impedimentum non potest stare
rectus.

De diuersis inclinationibus et cura

Sit q̄daz spēs inclanatiū ledens
funditus tuellū intrinsecū fit
et alia que trāsit inter tuellū
& vngulaz tuellū intrinsecū min⁹
ledens. fit etiaꝝ tria non ledens tuel
lū in aliquo. sed vniū vngule atin
git et ledit. Prima spēs satis p̄uila
sa est pedi q̄ tuellū ledit q̄ est q̄dā
tenēitas ossis ad modū vngule f̄m
vngulaz nutrens et radices vngule
in se tenens. CVKa. Si tuellus fuit
funditus nimis lesus. subuenitur ei sa
lubriter cū vngule desolatione. Si nō
fuit parū lesus discoperiant cū ferro
sola vngula circa vulnus. Et in tm̄ ar
cū circa lesionē de vngula funditus in
adat q̄ lesio attingat & discoperiatur
decenter. Quia discopta subtiliter vngu
la sola circa lesionem in tm̄ q̄ spatū con
ueniens sit intra lesionē & vngulaz
ita q̄ ip̄a nō premat nec adherat lesi
oni. Quo facto vulnus cū stupa & om
albūne impleat. deinde curetur vuln⁹
cū sale minuto & aceto forti & puluē
galle vel mirri vel lentisā ut dictū est
in caplo p̄cedenti. Si nō clauellus in
ter tuellū & vngulaz trāsierit min⁹
periculosū existit q̄ tuellus nō ledit
n̄ ex late. Sic autē curat in clauatiā
p̄us usq̄ ad vniū funditus detegat
madendo per longū vngulā & ampli
ando cū vuln⁹ recentē. et arcū ma
dat vngula lesioni p̄pinq̄. vt vulneri
non cohercat villo modo. Inclanatiā
autē discopta cū forti aceto vulnus ab
& impleat de sale minuto et copiat
cū stupa i aceto pōita & cū pena fasci
et. et curet lesio bis in die vt sup̄ nar
raui. Si autē sit 3. spēs que non ledit
tuellū sed vniū vngule tangit & ledit.
fuit idēz oīno vt in 2. sp̄e dixi. Adūgit

tū ei. q̄ discopta p̄us in clauatiā de
ter extē vngule madat usq̄ ad lesi
onē clauelli. vt nihil turpidinis vel al
tū rei possit inter lesionēz modo aliq̄
retineri. Et nō q̄ om̄s alie inclanati
re que non tangūt neq̄ ledūt tuellū
intrinsecū p̄nt leuiter curā attentis
p̄us lesionib⁹ p̄ut decet h̄o mō. Expū
vel cera vel oleū vel aliud vinctuosum
calida cū sale vel tartaro tritis fortiter
mittatur in vulnus. Itē valet fuligo
cū oleo agitata. Itē valet ad idē albu
men oui cū aceto & oleo agitati. Et
nō q̄ ad om̄s lesiones pedū et vngu
laz que accidunt occasione clauelli vel
ligni vel alii rei intrantis in vniū
vngule. anteq̄ pes vel vngula tanga
tur vt in clauatiā inquirat vt con
uenit. fiat pulter de furture sepo et
maluis. que oīa bulliant cū aceto usq̄
ad spissitudinē & calida q̄ parū possit
in quadā pena pōita super pedē lesū
ligetur. et sic a sero usq̄ mane vel eō
dimittat. Nam hec dolorē mitigat et po
tes vngule mitigant et hūcant vt
facilius vngula madat sp̄enzq̄ ab e
quitati aqua & sordib⁹ cauet. Acci
dit etiā aliq̄n q̄ impitū medicantis in
clauatiā non attingit nec curat. vnde
contingit q̄ putredo lesionis inclusa
intra vngulaz facit sibi viā intra carnē
& vngulaz. ut exterius egrediat rump
ens carnes & vngulā sup̄ pedē ibiq̄
efficit quoddā vulnus emittens pu
tredinē. Quod vulnus curā debet
vt sup̄ in eodē caplo dixi in clauatiā
m̄ itēz requirat & attingat usq̄ ad vi
niū deinde curet vt in alijs clauatijs
p̄dixi.

De morbo q̄ dīr ficiis & cura eius

Accidit quique per ledit subitus
 ungula in medio sole ex ferro
 vel alia re dura intrante usque
 tuellu ex quo tuellus ledit ex quo lesio
 ungula non in odit circūque ut dicitur
 citur a tuello quidam superfluitas que su
 perat sole superficie ad modum ficius. Et
 ficius vulgariter notatur. CVRA.
 Primum de ungula que cum vulnus est fun
 ditus incidat in tantum quod fiat conveniens
 spatium inter solū pedis et ficiū. Postea
 usque ad sole superficie incidat ficius. Et
 extincto sanguine spongia mōina super
 ficiū ligetur ut ipsum ficius usque ad tuellū
 funditus corrodatur et spongia non mo
 ueatur inde donec remanens ficius fuerit
 in totū corrosus. Postea vero curat lesio
 ut dictū est in alijs lesionibus pedis. In
 defectū tamen spongie multū valet pul
 vis affodilloz vel rei alij corrosive p
 dicte. Resalgarij excepto quod imoderate
 violentus exstet. Et ē cauedū ne ibi o
 no coctura fiat. Nam tuellus ipse teni
 tatez suā posset talē ledi quod ungula di
 deret ab ipso.

De generalibus Egritudinibus Equorum.

Equus claudicans pede anteriori
 si non pōit terram nō aut puncta
 pedis in ungula patitur. Equus
 claudicans si non pōit pasturalia vel
 iuncturas cum iuncturas est lesio. Si equus
 claudicans antennis in resolutione a ter
 tris vel sinistris fit claudicantior in
 spatulis dolor exstet. Si equus posticus
 claudicans in sua resolutione fit claudi
 cantior in ancha est passio. Si equus
 portans dorsum depressū versus terram
 faciat in egressu passus minutos etor
 broz lesione. Pectoris grauat. Si equus
 anticus claudicans cum quiescat pōit pe
 dem claudicante ante alium nihil se

substernens super ipsum in curre vel spanula
 patitur. Si equus claudicans posticus nō
 substernit se nō in puncta pedis et in suo
 motu iuncturas non pōit. Vere in iunctura
 est lesio. Si equus hūis dolores intra cor
 pus habet continuo aures et nares frigi
 das et oculos oculos. Semi vnius esse
 censet. Si equus hūis anticus. Status na
 rium frigidus emittit. Et habet continue
 oculos lacrimantes. qui mortuus indicat.
 Equus hūis infirmitate amore vel vniu
 latius in capite. Emittere hūores per na
 res continue velud aqua pingue et frigi
 das vix euadet. Si equus habet infirmita
 tem aragati emittere in tantum per anum
 stercore liquida quod nihil firmi in eis
 vix remaneat. et per effusione nō ces
 sat infirmitas in proxiō morietur. Si
 equus hūis egritudinez vniuulaz subitū
 et uelociter reducat in sudore. et membra
 eius oia tremunt. Nō videtur euadere posse.
 Si equus hūis egritudinez frigiditatis. caput
 inflatur. habet et oculos nimidos. et ca
 put defert valde deorsum pendens et ex
 mitates auriculaz pendentes et frigidaz
 et nares sūt frigidaz vix aut nūq̄ eu
 det. Si equus patiens morbum stranguli
 omis cum difficultate aut sonitu narium
 gutturis spiritum emittit et totum guttur in
 flatū habet. difficillime liberatur.

De Oculis.

Si quē muloz genus creare de
 lectat equar magni corporis
 solidis ossibus et forma egregia
 debet eligere in qua non velocitate sed ro
 bur exquirat. Eius etatez a quadragena us
 que ad decemem existat. Ex equo et asina
 velasino et equa mulierant. Sed gene
 res nullū est huius animalis quod ex asi
 no et equa nascetur. Admissum ē ergo
 asinus huius sit compere amplo solido.

musculo. strictis & fortib; membris. nigri vel murini coloris. aut rubei. qui tñ si discolorēs pilos in palpebris aut anilib; gerit variabit sololis plexq; colore. minor triennio. maior decennio non debent admitti. Si asinus visam equam fastidit ostensa pul asina donec uoluntas solliatet. Postea subducimus. et tñ equā matata libido non spernet. et capitis ille crebris sui gñis i permixtionē consentiet aheni. Etas muli cognoscatur ut equoz. Si nascant & morent i montibus durissimis ungulis fiut. Si vero i palustrib; aut vliginosiis nati sunt. Ungulas hñt molles & ideo tales cum amniculi sūt debent a matre repelli et per montes asperos pasci ut eoz ungule durecant. & ne inuicis labēz in etate tenera solidati contemnat. Mensibus duodecā ut morant equi in ventre mris. A cūdit mulis egritudines aliq; sicut eqs que cognosca & curā pñt ut satis plen dictū est in tractatu equoz.

De Asinis
Asinorū genus qui facē vult bonū. Primo videndū ut matres feminasq; bona etate sū mat. firmasq; oib; partib; corpē amplo semine bono ex his unde optimi exeūt. Hoz genera sūt duo. Vñ ferū quos uocant bonagros in frigida & licaona vbi sūt greges multi ferū. Altez māstue tūz ut sūt in Italia omnes. Ad seminationem onag; idoneus q; e ferro fit mansuetus facile et ex mansueto ferus nūq. Qui similes parentū nascant eligendi sunt & masculi et feriā. Cōmode pascunt ferre & fursurib; ordeaceis. Admittant ante solstitiū estiuū. ut eodē altū anni partant. duodecimo enī mēse conceptū semen reddūt. Pregnam

tes opere alendi sūt. Venter enī ex labore nationē terrefactū reddit. Oures vero labēz alendi non sūt eo q; rñissione labōis terrefactū sūt. In pastu eadez fere seruāda sūt que in equis. Post partū ante annū pulli nō sūt rmonēdi a matre. Proximo anno noctib; pascant esse cū eis. et leuiter capistris aliue qua re habeant rñicti. Tertio anno domari incipiūt et in stru ad eas res q; ad quisq; eos vult hñt in usu nā aliq; eos non eligūt nī ad hoc ut onera portent. Alij ut molas ducūt. Non nulli eos ad uehendū disponūt. Et plēq; ad arandū vbi lenis est terra. Atcūdit eis aliq; egritudines que cognosca & curā pñt ut in equis anant.

De grege Bouum qles debet esse tauri ac vacce

In bubulo gñe gradus etati quatuor esse dicunt. Prima vitulorū sola uimentoz. Tertia bonū nouelloz. 4ª nataloz. Qui gregem armentoz emē vult obfauare dē pñū ut sicut vacce ad fructus ferendos etatis potius integre q; imperfecte bene oportet. ut oia membra sint grossa et in vicem sibi respondeant. Altissima forma corpōis longi uteri capiet et longi lata fronte. Oculis nigris et grandib; pulcris cornib; et prepueniis. Pilosis aurib; compressis malis palearijs maxis apertis nāib;. Cēualib; q; grassis ac longis a collo latis hñeris. Crurib; nigris & paruis cauda profunda usq; ad calcēs inferiore parte frequentib; pilis subaspis. Rectis genibus ungulis breuib; & parib; Corio ad tactū non aspero neq; duro. si grossos potissimū nigro tēnte rubeo. tño cheluo. Quarto albo. oculi simus enī

hic est primus diuissimus ceteri medij. Et
tatis maxime trime. quod usque ad decimum
fetus ex his pcedit utilior. Thauri
cognoscantur his signis. ut sint alti
atque ingentibus membris etatis medie
et magis qui iumentis minor est
quam qui declinat in senium. Cornua fide
paruis cornibus. Corolla uastaque ceruic
ce ventrisque substricto. Et qui ex his
ceteri sunt refert. Oculorum enim in una
quam in alia inueniuntur ut ex piennia docet.
Qualiter vacce ac tauri submitti debet.

His armentis semine matutina et
tate opaca et frigida parentibus
montana. maxime quod melius
fructetur. et internascente herba sa
turantur. Quis autem fluuios recte propter a
menia loca pascant. fetore in aquis
tepidiorem adiuvant. Unde vitulus
habet ubi pluvialis aqua repetens fert
lacunas. ut ait Paladius. Stabilia
vitula sunt saxa aut glareis aut are
na vel lapideis strata. tenera aliq
tenuis ut elabi possit humor. Partim
meridiane aduersa propter flatibus glari
ales quibus aliquis oblitus debet ob
iectus. Cane oportet ne aut angus
tius sentiant. aut feriant. aut accendant
Et quia eas estate tabani cunctare
solent. et verhole quidam minute sub
cauda includant sepius. his sub
mitti oportet frondes vel stram aliud
ne quid in cubilia quod melius requi
escant. Estate ad aquam his appellante
in die sunt semine semel. Cum prepe
runt quod fieri solet re mense apria
in stabuli pabulum seruandum oportet
integrum quod regredientes regustare
possint tributo laboris et lactis. sus
tidiolus enim propter partem fuit. Et pri
dendum quod recipiunt se ne frigidus

locus sit. aliorum enim et famas eas ma
crescere cogit et nocte lactantesiam
matribus non cubent. Custos diligens de
fetulis amotis et stilibus nouellas sub
inde conducere et steriles aratro et labori
bus reparare. Si que amiserunt vitu
los eis subponere oportet eos quibus non sunt
prebent matres.

**Qualiter et quando vacce debent sub
mitti.**

PROPTER hoc seruandum debet
ait Varro. An admissura per
vnum mensem ab eo et potius se
non impleant. quod extimantur facilius
matre concipere. Et cum tauri duobus
mensibus ante admissuram herba pascua
et feno debent fieri pleniora et secum
a feno. deinde in grege redigi mensi
madum cum fine vel toto junio. et in iunio
iulij secundum Paladium. ut que tunc concipi
unt temperatissimo tempore anni pari
ant. Vacce enim deinde mensibus sunt pre
gnantes. Ante hunc etatem eis tau
rus non debet admitti ut trime pari
ant. Asserunt quidam si matres creare
volueris sinistram tauri in coitu ligan
dum testiculam. si feminas dexteram. eoque
semen deterri generet masculum similiter
fecunda. Thauri dum ante admissuram
sunt admodum abstinenti. ut non tempore ante
admittendi accius in eas feruorem in
cubant. Sexaginta vaccis duo tauri
sufficiunt secundum Varronem. Sed Paladi
us ait quod quidam vacce sufficiunt unum tau
rum. Si habundantia papule est in regi
one quod pascimus. Potest annis octo in fe
tura vacca submitti. Si deest sunt
alij annis alternis onerande max
ime si alicui operi consueverint fuisse.

**Qualiter vituli debent teneri et quando
castrari et domari et qualiter**

CVM creauerit vituli lenade
sunt matres pabulo viridi ob
iaendo in psepis. Itē his vt
ferre i omibz stabulis lapides subter
nendi sūt vel quid aliud ne ungule pu
treant. Ab equinoctio autūnali v
na pascunt cū matribz. Castrāe nō
debent ante bimū. qz difficulter si
ante feceris se recipiūt. q aut postea
castrant duri & imiles sūt. Cal
trant aut fm Paladiū sic Alligato
ei vitulo ac delecto testinuli salla pel
le claudūt ignitis secūbz aut dolo
bris vel qd est melis formato ad hoc
instro vt gladij similitudinē teneat. Ita
enī cū ipaz regulaz ferre adēs inapmi
tur vnoqz idē. morā doloris beneficia
celsitatis affuit. & vltis venis ac
pellibus et sanguis fluxu citatū
quodāmodo eūz ipō dū nē nata defen
dent. Vultū vero castratorū cinere
sarmeni & spuma limant argenti.
A potu castratus abstinat et abis pas
catur exiguis et sequente triduo pre
beant arborz tenere sūmitates et fruc
tū mollia. et etbz viridis coma. Li
ce enī liquida mixta cinē sūt et oleo
modico vultū diligēt vngenda. qd
rex puto cū sine ferro ignito castrā
tur. Sed si cū ferro ignito fiat non
est nēia vīs cura. Semesaribz vitulis
dantur fufures trina & farina ordeī
et tenera herba & ut bibant mane
et uespere ariet. Circa finē Marcij vel
apls mātū domandi sūt boues tūi
nos post quinquēniū domā non possūt
etatis diuita repugnāte. Capite ergo
stati doment. qui quidez pūs cū trā
sūt frequē manus extractatione
mansuecūt. Sz stabulū noui boues
largioribz spatij hōe debebūt. Ad sta

bula ducant. quoz si nimia sūt as
pētas vno die ac nocte vincū acie
iunij mitigent. tūc appellationibus
blandis & illecebris oblator non a latē
nec a tergo. sed a fronte accedens
bubulcus admisceat admulceat na
res ega pertractet. sic nō ne aliqūe
calce vel cornu periciat. qd viciū si
in pmoīdy affectant obtinebit.
Aliqui eos inter se iungūt et docent
eos onera leuiora portāte. Et quod
vile est si arationi parent. subacto
pūs solo exēndi sūt aut arena. Qs
ad vecturas paras. fac pū māma
tūc plaustra. & si possis per viciū a
opidū vbi sit strepitus ducas et quē
feceris dextz fac etiā sinistrz. et sic
laboranti requies erit. vbi tra leuis
est fortis bobus. sed vactis & asinis
vri potes. Et in leui plaustro sūt.
Et ad molaz olei facile vt nouis la
bor ad huc tenera colla nō quasset.
Expediōr aut domādi ratio est. si as
per bonē mansuetū & valido boni
iungas quo ostendente facile ad oīa
coget officia. Si post domiturā decū
bet in sulco nō afficiat igne. vel v
bere. sed potius cū decumbit pedes
eius ita ligent vinctis vt nō possit
pgredi aut stare. aut pascere quo fō
sūt et famā laxatus carebit h viciū
**De bobus qles debent emi & qle
reni & de cognitione etatis ipoz**
IN bobus emēdis hec signa
spectent. vt sint nouelli q
dratis & grandibus mēbris
solidi corpōis. muscularis vbiqz surge
tibz magnis aūibus. lata fronte
& crispa. Labris oculisqz nigrantibz.
Cornibus robustis ac sine curuatiōe
prauitate limatis. Patulis naribz

& simis. Cervicē coriosa atq; opac-
ta. pullearib; largis ac at̄ genua flu-
entib;. Pectore grandi. armis vastis.
Ventre nō paruo. porrectis latib;.
Latis lumbis. dorso recto & plano. au-
rib; solidis et nervosis. Et brevib;
ungulis. magnis caudis longis et se-
tosis. Pilo totius corporis denso et bre-
ui. Ruber maxie coloris et fusa. Oculis
aut̄ boues et de vicinis locis operantib;.
quia nulla soli a aeris varietate ter-
rent̄. Vel si hoc deest. de locis silibus
ad silia trāsferent̄. Illud est aut̄ oīno
curandū vt virib; atq; adtrahendū com-
parent̄ eq̄les. ne valentiorib; robur al-
t̄i praearet extimū. In morib; aut̄
hoc consideranda sūt. an sint arguti
mansueti. hortamenta timentes. cla-
moris & verber. Cibi appetentes.
Sed si regionis ratio parit̄ nulla ali-
est melior q̄ vnde pabuli. Vbi nō
deest ex ordine mīstretur quo pabu-
li copia et labor cogit accessio. Tenē-
di sūt boues in talibus stabulis. vt
de vacris dictū ē sup̄. v; stratis et
bene clausis vt pedes & ungule con-
sueant illesae ac ip̄i defensi possint
a renalis musculis et tabanis. E-
tas ip̄or cognoscat̄ q̄ mutat̄ dētes
anteriores post annū opletū ante de-
cem & octo menses. Deinde post sex
menses successiue mutat̄ p̄mos do-
nec in trib; annis mutauerit om̄es
& tūc in bono statu existit in quo p̄-
seuerant vsq; ad decem vel xij. annos.
Et vixit vsq; ad q̄tuordecim vel sex-
decim annos. Et cū sint in statu an-
tes hnt̄ pulcros longos & eq̄les. Et
cū senescant minorant̄ demigrantur
et corrodunt̄. **De infirmitatibus
bouum & cura ipsarū.**

SCIENDVM ē q̄ eḡtūdines ml-
te accidunt bobus Quorū vna ē
q̄ in capib; ip̄or multiplicat̄
tur reuma. q̄ vulḡiter d̄r gutta rubea
et fit ex superflua omestione & potu &
pprie nimis hūidaz herbarū et ex ni-
mia reque et aeris hūiditate super-
flua. Et cognoscat̄ q̄ inflatur cor val-
tus et oculi ex q̄ bene mōtū si non
currēt. Sed curat̄ q̄ statim flobotoman-
dus est bos in firmis de vena que ē
sublingua. s; q̄ due q̄ acrie seu glan-
dule que sūt ibi signent̄ in plūibus
locis cū pūcta auctelli bene incidentis
ita q̄ multus eḡtadiatur sanguis Et
cū thure fiat fumigū ad nares eius
Itē accidunt eis febres ex imoderato la-
bō aut calore. Et morborū mē in bob;
vt ait Varro hec fere sūt q̄ laborat̄ pp̄-
ectus et ppter frigora & ppter nimium
laborē a pp̄ nulla excitatiōe. Aut si
ex aeris statim sine mīuallo et potu de-
deris. Et cognoscat̄ cū februit. q̄ sit
calidi tactu. & maxie in lingua & au-
rib; & anelitus ip̄or est spissus et
calidus quib; subueniē delect̄ cū regi-
mine frigido. s; q̄ a labōe oīno cessent.
et in loco frigido teneant̄ & de frondi-
b; salicū et vitis coperti. Et melant
frigidas herbas & ordeū coctū in fri-
gidatū. et farina eius. Et bibat aquā
in q̄ bulliunt frondes salicis & frigida
z herbarū et ordeū in frigidatū. et si vi-
debuntur nimis repleti de ip̄or sanḡne
minuat̄. Itē bibat aq̄ malorū acrim̄ &
prunorū & ip̄a mala & prima edant̄.
Vel sm. varronē curat̄ hic morbus. q̄
perfundat̄ aq̄ et perungit̄ oleo et vino
tepefacto. et subuenietur abo et mīat̄
aliquid ne frigus cedat. Si cū aqua
frigida datur. Si hoc non p̄stat demit̄.

languis maxie capite. Itē opilatur et
 igrōssat splen ipoz de quo non literant s;
 dū sic infirmi existūt. et cognoscuntur
 q; bulliūt siue tūscūt & maxie cū tūc
 tūc cōgunt. Itē inflant boues ex con
 stipatione vel ventositate in ipoz ventri
 bi generata. Et cognoscunt q; si manu
 vel digito super fūntanellis q; sūt iuxta
 anteriores anchas percipiūt sonat ut
 ytipanū. et visū inflata apparent et
 dolē torquent. Et q; in tūc se pster
 nūt et libenter iacent. Curant autē
 cū cristerijs vel cū nullo de quib; dictū
 est sup cū tractabat de dolōib; equoz.
 Vnde cū māu pueri vincta oleo cōhan
 tur feres. vel incidat vena cande cū aai
 to cultello per q;tuor digitos longe ab a
 no desubtus. Itē ledunt in collo ex mi
 mia oppressione indecentis ingeris. et
 maxie cū pluuie deciderūt super col
 luz. & q; fit ibi ruptiā ppter hūores
 ibi concurfos que curat cū medianis
 solidationis carniū & gñatūis cutis
 scriptis in curis egtudinū equoz in
 plūib; locis. Et etiā cū alijs quib; ma
 rescalchi boum vūnt & pape cū vū
 chone gripe. Itē ledunt a spinis vel
 alijs reb; acutis & duris intūtib; in pe
 dib; ipoz vel alibi casualiter ex q;bus
 claudicāe cōgunt. Et curant si extraha
 tur quod intravit pedē vel alias partes
 cū radiab; arūdmū tritis vel cū radi
 ab; diptami suppositis & pēna fasciatis
 vel cū alijs medianis de lesione spine
 scriptis in tractatū equoz & curant
 ut plene dictū est ibi. Itē accidit eis
 multe alie egtudines occulte et alique
 māifeste & lassitudines que pueniūt
 ex nimio labore atq; calore. Que cōg
 cunt ex eo q; non medūt vel soluti
 modū comedendi mutāt. & libenter

iacent. Et ex calore linguā cōhant.
 et multe alie mutationes pnt in eis
 vidē ab alijs qui in eos sanos et inco
 lumes cognouerūt. Boues autē sanis
 fortes et agiles cognoscunt q; facile se
 mouēt cū tangunt et punguntur
 et hnt mēbra grossa et auriculas e
 lenatas. Pulcri autē & fortes gñalē
 cognoscunt si oīa mēbra grossa &
 auriculas elenatas. P sūt et sibi ipi
 bene vident. Pnt etiā et alie infirmi
 tates accidē bobus q; cognoscē pnt
 et curāe nouerūt optimi marescalchi
 bouū qui multis annis in talib; sunt
 experti. Ego autē ea que vē scē potui
 fideliter scripsi. **DE DUISITATE seu**
varietate bouū & vaccarū & de vūce

Ex genē bouum aliqui **ipoz**
 sunt nigri magni fortes et
 q; indomiti qui bubali vūm
 tur non bene habiles ad planstra et
 aratra. Et in trahendo per tiam nignis
 ponderib; cōcent ligati artificialiter
 quib; carbenis libenter morantur
 in aquis. Eoz coria non sūt adeo bo
 ut aliorū vū licet valde sint grossa
 et corū carnes nimis melanconice
 sunt. et ideo non multū bone. Et lig
 ande satis sint pulcre tū cōcte tur
 pes efficiunt. Itē alij sūt boues q;
 bus cōter vūm. quoz quidā sunt
 maiores qui ppe locis planis con
 ueniūt quidā minores qui magis
 ppe cōcent in montib; & quidam
 sūt in magnitudine et paruitate me
 dij qui vtrūq; vueniūt locis. Ampli
 quidā sūt minores quoz carnes tem
 perate pplexionis sūt & ideo hūano
 corpōi nutrimentū bonū prestant. et
 in eo robur et sanitates cōstant. Alij
 sūt etatis perfecte qui ppe ppter

eorum vires sunt laboribus deputandi. Eorum
 coria pro solis calcamentis sunt optima.
 Et eorum carnes sunt mediocriter melan-
 conice non multum convenientes nisi hominibus
 stomachi fortis et calidi habitibus. et his qui
 quibus laboribus exerceant. Sunt alij senes
 qui ad labores sunt pigri et minus
 utiles quam predicti. Eorum carnes nimis
 melanconice et indigestibiles iudicantur.
 Sed eorum coria bona sunt et papue si sunt
 grossa cornua bouum sunt per omnibus apta.
 ossa taxillis et paruorum cultelloz ma-
 nibus. Et eorum simus stercoreandis
 agris et arboribus ac vineis et ibuen-
 dis gnavis et quibidam alijs vasibus
 et canistris. Item vaccae quedam sunt
 magne vel medie que ab hominibus tenentur
 propter utilitatem gnavandorum et nutriendorum
 vitulorum et bouum. que palustris et ara-
 tris huiusmodi gnavis deputantur. Quorum
 carnes et coria sunt filia masculinis
 sed earum lac licet ad esum et caseum
 sit bonum non tamen eis tollendum. sed pro
 nutrimento vitulorum quorum vita vires et
 augmentum optatur matribus tollendum
 dimittendum. Alie vero vaccae sunt parvae
 que solum que solum propter et caseum
 utuntur. et ideo post partum que solum
 propter lac et caseum utuntur et ideo post
 partum quidam diebus clapsis occidendi
 sunt viruli et esui hominum deputandi.
 Quorum carnes temperate ac digestibi-
 les valde sunt et optime his qui in
 quiete morantur. Lac vero et caseus sat
 humano esui competunt. huiusmodi vero adeo per-
 fecta ut quia existunt. Eligende autem
 sunt tales vaccae que non nimis pueri
 sunt et vbera magna habent.

ouina

De omnibus quales emi et eligi debet
 et de cognitione sanitatis et infir-
 mitatis *psapz*

OVES bone cognoscantur abe-
 tate. non neque vetule sunt ne-
 que mere agnes. Nam alie non
 dunt. alie vero non possunt dare fructum
 sed ea melior etas est quam sequitur spes quam
 ea quam sequitur mors. Item cognoscun-
 tur a forma. Nam ovie esse oportet
 corpus amplo que lana multa sit mol-
 li vilis altis et densis toto corpore
 maxime circa cervicem et collum. Ventre
 quoque ut habeant pilosum esse epas. Cru-
 ribus humilibus. Caudis plixis in ita-
 lia. sed in Siria brevibus. Item cognos-
 cuntur ex progenie. si agnos solent pro-
 creare formosos. Sanitas et infirmi-
 tas earum cognoscatur. Nam si aperiantur
 earum oculi et vene sunt rubicunde ac
 subiles sunt sane. Si vero albe et ru-
 bicunde et grosse sunt infirme. Item
 capite in pelle collum et ante tractu vir-
 trahi possunt sunt sane. Si facie sunt
 infirme. Item si manum capiunt in
 schema prope anchas et stringunt non
 flectunt sunt sane et fortes. Si flecti-
 tur sunt infirme. Item si audacter va-
 dunt per viam sunt sane. Si molere capi-
 te inclinato sunt egre.

Qualiter tenendi debent et pasci et
 in quibus locis

DE pascione primum primum primum
 est ut per totum annum recte pas-
 cantur intus et foris. In stabu-
 lo idoneo sint. nec ventoso quod magis ad
 orientem quam ad meridiem spectet. Vbi solum
 oportet esse virgultis et paleis. vel alijs
 straminibus stratum atque pelum ut munda-
 ac purum fieri ab humiditate urine facile pos-
 sit. Non enim solum ea virgolanas corrumpit
 omnium sed etiam virgulas ac strabias fieri
 cogit. Cum aliquot dies steterint subice
 oportet alia virgulta vel paleis quod mol-

luis requiescant pulcritores q̄ sint libentis
n̄ ita pascant. faciendū quoq̄ infirmis
et his que agros puos h̄nt scripta sece-
ta ab alijs. quo eas seducēdē possis. hec
autē magis in uilancis gregibz sūt sua-
da. Nam his que pascunt in saltibz cul-
todes secū portant crates aut retia q̄
bz cohortes i solitudine faciāt ceteraq̄
utensilia. Longe n̄ & late ac variē i
diuisis locis pasci solent. Pascua ou-
lo ḡni valia sunt que vel i naualibus
vel i p̄tis siccioribus excitant. Palus-
tria nō noxia sūt. Siluestria damno-
sa lanatis. Salis nō crebra aspersio
vel pascuis m̄re vel cānalibz frequēter
oblata de p̄toris lenacē fastigiū. Nam
per hiemē si penuria est femi vel pulcevi-
cia vel facilior victus v̄lmi ut straxi-
ni suatis frondibz p̄beat. Estiuis autē
mensibz pascant subltis initio cum
ḡminis teni suauitate roris mixta
medant. Quarta hora talescente po-
tus puri fluminis p̄beat. vel putei
aut fontis. Meridiei solis ardore et
vallis & arbor vmbrosa declinet. De-
inde cum arbor infrigit et solū p̄o
vmbre vespertini roris h̄uesat gregē
reuocemus ad pascua. Prouidendū
quoq̄ est in hoc ḡne. ut papuli vber-
tate saturant. et longe pascant ab
sentibus q̄ & lanā minuit & corp⁹
maduit. Sed caniculāibus & estiuis
diebus ita pascende sūt oues. ut ca-
pita gregis auertant semp a solis
obscuro. yeme autē vel vere ut solu-
tis gelidibz ad pascua p̄die non de-
bent. Nam pruinosa herba hunc ḡm
morbos creat. Et t̄m semel aq̄re suf-
ficiat. Cū menses facte teneant i sti-
pulis qd̄ est vtile duabz et causis. nā
et caduca spica saturant & obtritris

stramentis et stercoratione faciūt in
annū sequētes segetes meliores. Per
totā estatē surgente aurora festina-
ter mulgant. ne solitū pastū p̄dat.
et cū dies icaluerit ducant ut calor
solis & uentus vrens non possit eis
nocē. Vesp̄e autē t̄m diu foris sint
q̄ recuperent pastū quē p̄diderunt
in die. Et cū redierint p̄spiciantur
ne sint calidā cū i ouilibz includū-
tur. Si & magnus feruor fuit i p̄-
mis pascuis. ne si longius abierit
possint recurrē ad vmbacula. Nec
pastores sinant eas importūe agre-
gā t̄p̄ calois. sed sp̄ moderate dis-
pgant. Et cū adducant calide non
mulgant. Cū aurora apparuit mor-
agricoli ducant. Vbi t̄m diu sint do-
nec per se ipos ducant. et t̄m in fri-
gidioribz ducant vmbaculis vbi soli-
tū custodiant. Cū viderint mane-
telas arenorū oneratas aq̄ non per-
mittant pascē. Si feruor fuit et plu-
uia ceciderit non sinant iacē. sed
ad celsiora ducant vbi tangant a nē-
to semperq̄ moueant. Cauende autē
sūt ab herbis super quibz venit ara-
arena. Et dicit pastor expertus q̄
de mēse aplis oadij iunij et iulij n̄
sūt dimittende multū pascē ne mi-
mū impinguent. Sed de mēse sep-
tembris octobris & nouēbris post-
mediā t̄ciāz sūt tota die dimittende
in pascuis ut impinguentur in q̄n-
tū possint. Antūno debiles p̄ro q̄n
q̄ mutant ne imbecilliores eas ver-
nū tempus assumat.

*Quā debent submitti arietibz et q̄l̄r
et q̄nto t̄p̄r sint p̄gnantes et q̄les
debent esse arietes Et quot oues
sufficiant vni.*

ventu

MENSE aplis pma est arietu ad
missura ut agnes iaz matures
inueniat tpus vberum. fit et
mense Junij et etia si fiat mense Julij
nati ante hieme oualescant. Sed si ad
missura post mediu mēse octobris ut
partiant at pncipiū veris nascentibus
herbis. Aristoteles asserit. si masculos
creare velis admissiū tpe sit custodies
et alitu septentrionis eligēdu et cont
eū venesi greges esse pascendos. Si fei
nas generare velis ad austru seu austri
captandos flatus et in eū pascua diri
genda. Aliqui duobz ante mensibus
arietes a comu renocant. ut facit libi
augeat dilatio voluptatis. Quidaz coy
re sine disortione permittit ut eis per
totū annū fetiā non desit. Quaz diu
admissura sit eadem aq vti oz. qz comu
tatio aque et lanaz fiat variā et corum
pit vterū. ut ait Varro. Cuz omnes con
ceperint arietes secernendi sūt qz cum
sint molesti obsunt. neqz oportet pimi
nores qz bimas salire. qz neqz nati ex
his idoneū est. et ipse sūt deteriores.
Ovis pregnas est centū quāqzinta die
bz itaqz admissura debet fieri tali tpe
qz partus nascatur at sine anxiā cū
acer est modice ipatus. & pinitus ori
tur herba ymbribz poribz euocata.
Eligendi sūt arietes candidissimi in x
gombz illis quibz sūt ones albe. It
mollibus lanis i quibz nō solū corpus
splendor considerandus est si etia lig
que si maculis fuscabatur. Varietate
reddit in sabole. et si nigra est nigr
creat. de albo quqz nascit coloris alii
De fuscis nūqz pot alius creari ut ait
Columella. Eligem aut aietez alitū
prez. ventre promisso et lanis can
didis recto. Cauda longissima et la

ta. Coris cornibz pimis ad rostrū lana
Apertis aūibz amplis pectore Scapulis
et clunibz latis. Velleis densi. fronte la
ta. magnis testibus. etatis pme. qui vs
qz ad octo ānos vtiliter pot mure. fe
mina debet bima submitti que usquā
ququēniū fetiē nōia est. Anno sep
timo deficit. Itz ex pgenie aiaueri
tur ariel. Si agnos parant formo
sos. Centū omibz vnus ariel sufficē
fertur. Et quocūqz sint centenaria
tot arietes sufficē ait Varro.

*Quā debent tondi et qūter et qūdo
signari*

MENSE aplis locis calidis ton
dantur oues. Et fortim fetis
figurent. Temperatis vō men
sibz machi tonsurā celebranda est pape
cuz sudare incipit quāqz abeqnoc
tio venit ad solsticiū ut ait Varro. Sz
tonsas oues hoc modo inuabis. Suc
cuz decoctū lupini. fāces vini vtrūqz
eis que miscabis amurcā. qz in vni
corpus redactis. tonsas oues linie cu
rabis. Post tridui si mōe vianū est.
littori niganur exmo. Si vō alijs
locis pasam aq celestis ai sale paulu
luz decocta sub dno debeat omium
tonsor uncta membra diluere. hoc
enī modo curaz patus toto anno nō
scabrū fieri dicat. Et plixas lanaz ce
are ferunt et melles. Sz tribz diebz
per annū lotas oues oleo & in vino
vngē oportebit ppe serpentes qui ple
zqz sub psepibz latent. Cedriū vel gal
banū vel mulieis capillos. et cerui
na cornua frequenter vranus. Si
qua in tonsuraz plagaz accepit. Islo
cus pice liquida liniatur. Quidaz in
anno bis tondent ut in spānia ac
semestres faciūt tonsuras.

De cognitione etatis ouium

Ontes ouium mutantur post vnum annum et dimidium. scilicet duo anteriores et postea post sex menses mutantur duo proximi. et postea mutantur ceteros. ita quod mutantur in tribus annis vel quatuor ad plus. Et donec sunt inaequales sunt iuuenes. quando equales sunt in statu quando discalgantur et minuitur et corum punctus sunt senes. et tunc musus earum fit breuis et grossus et stant in bono statu usque ad octo annos. et quidam usque ad x. si copiose pascuntur. Si si famem sustinent nemo cito senescit.

Qualiter et quando debent mulgi et casus fieri ac seruari.

Vsqve ad festum sancti Michaelis bis in die mulgeantur. Oves et postea semel lac potest elici ne nimis pingues cum arietibus mittantur ne et oportuno tempore fetum emittant. Si post coniunctionem arietum ut pingues fiant custodiantur per totam estatem festinanter mulgeantur surgente aurora ut homo congrue duraret ad pascua. Omnes silentium teneant dum mulgentur oves. Excepto magister qui tamen oportuna loquat. Caseum coagulatum sicut lacte coagulatus vel agni vel fedi vel pellicula que solet parvulorum adherere ventribus vel agrestis cardui floribus. vel lacte ficulneo cui ferri debet omne deduci ut et ponderibus vigeant. Vbi reperit solidari opaco loco ponat. aut frigido ut tenuitudo et pinguedine fuerit. Vinea casei sunt si aut siccus aut fistulosus est quod emicat si etiam parum premitur etiam nimis salis accipiat. aut calore solis vitat. In recenti caseo conficiendo aliqui virides nucleos pineas terunt atque sic

lacte mixto xgelat. Alii thimum tritum frequenter et colatum xgelant. Qualecunque etiam sapore velis efficere potest adiecto quod elegis condimento seu piperis seu cuiuscunque pigmenti.

De morbis ouium et cura ipsorum.

Nascitur eis grossum sub gula ex fluxu humorum a capite descendenti. Et perforatur ibi pellis. et ideo quando aqua paulatim egreditur et curantur. Item patiuntur grossitatem splenis et inflantur et hoc sepius de mense maii et aprilis ex multitudine sanguinis grossi et viscosi. Ex quo sepe subito moriuntur. Et confert eis vinum stercus duorum digitorum ponere intrus naves et facere quod multus egrediat sanguis ex quo quedam moriantur et quedam nihilominus moriuntur. Item patiuntur febres que cognosci et curari possunt ut dictum est de febribus in tractatu boni. Item et eis alie accidunt egitudines quas agnoscere et curare non videntur pastores expertissimi quod totis temporibus suis in sola custodia ouium exerceant et in talibus solus studeat.

De agnis quomodo tenendi debent et quando castrari.

Cum nascantur in agni unaquodque septimana per mensem salatur eis abinde in antea omni tempore quinquaginta die. Dum etiam sepeant a matribus mox tonduntur pro pediculis et quia melius crescant. et unaqueque hebdomada salatur eisdem. Cum natiuitate domini vngantur cum matribus. Ut hec de agnis Paladius dicit. Varro etiam ait comparere inapuit oves pastores eas mittunt in ea stabula que ad earum rem habent seclusa ibique agnos recentiter natos ad ignem sponunt et per biduum aut triduum retinent dum

cognoscant matres & pabulo se saturent
 Deinde cum matres ad pastum redeunt
 cum grege retinet agnos qui cum reduc-
 te ad vesper fuerint alunt lacte
 rursus discernunt ne noctu a mat-
 ribus concilientur. hoc idem faciunt mane
 antequam matres in pabulum exeant ut
 agni famam satule lacte citius ex-
 es cum preceperint palos affigunt
 et ad eos alligant libris & cortice a
 qui alia re leui distantes. ne tota die
 crescentes inter se tenet delibent &
 destruent aliquid membrorum. Si ad ma-
 tris mammas non accedant admoue o-
 ra & labia agni vngere butiro aut adi-
 pe suilla et olfactu labia lacte Di-
 ebus post paucis obice his vicina
 mollicia aut herbarum tenera antequam
 exeant pastum et cum reuerterunt et
 sic nutrimentum accipiunt quoad facti
 sunt quadrimestres. Interea matres earum
 his temporibus non mulgeant. Cum de-
 pulsi sunt agni a matribus diligenter
 est adhibenda ne desiderio se uescant
 itaque delime blandiendum in nutritum
 pabuli bonitate et a frigore et estu
 ne quid laboret curandum. Cum obli-
 uione iam lactis non desiderat matrem
 tunc denique opellendum in gregem
 omnium.

De utilitate ouium
Vtilitas ouium magna est nam
 ex pilis ipsarum sunt indumenta
 necessaria & delectabilia ad
 hominum salutem & vitam. quoniam quam subti-
 liores tanto meliores & maiori
 pretio. Ex pellibus namque pilis sunt pel-
 licia ac fodere pannorum tempore frigoris
 oportune. & ex his depilatis sunt
 calciamenta & caute. Item lac ad vic-
 tum est ouicium et satis salubre quod

quod quanto recentior est tanto melius &
 quanto spissior tanto amplius est nu-
 trimenti. Et ipsa aquositas que est
 serena est saluberrima ventris et colera
 educit ab eo. Caseus est qui ex eo
 fit nutrimenti est corporis humani quod
 quanto recentior est quanto melior. et
 quanto vetustior & durior tanto pe-
 ior. Et qui ex eis est nimis saluberrimus
 nimis viscosus & nimis fragilis
 non est bonus ut ait Rasis. si ille
 bonus est qui tenet medium inter utrumque
 Caro autem precudum in delectabilis est si
 poris & huiusmodi nimis atque iocundi-
 ens si forte insatiable assuetis quod labo-
 ribus animus exerceatur. Agnos vero ca-
 ro satis ouicium cum fuerit a lacte
 remota. sed et castoreo optima ut ait
 Amicena. sed si earum etate excesserint
 deterior fit. & quanto vetustior tanto pe-
 ior. & ad digerendum diuor. pellos
 autem & lane agnos sunt optime atque
 ad operiendum coram aptiores quam matres.
De capris & vris et edis quales
debent eligi et qualiter & quanto tempore
sint pregnantes & de ipsarum eta-
te sanitate & utilitate.

Qui caprinum gregem vult in-
 ligendo animadvertere por-
 tet primum etatem ut earum pariet
 que iam ferre possit fructum & de his
 earum potius que diutius nouella. nam
 quod virtus utilior est. In forma viden-
 dum ut sint firme magne. Corpus
 lene. Crebro pilo. sub mento ut ma-
 millas pensiles habeant. quod hec firmi-
 diores sunt vbera grandiore sunt ut
 & lac multum et pingue habeant. Vir-
 tus cum silibus sub mento mamil-
 las. gurgulione longo. breui cervi-
 ceque plena. auribus flexis et gracilibus

Paruo capite nitido spisso. & longo capillo. Ad inuendas feminas an annu no aut durat vlt sexenniu. Ex capris meliores sut que his paruit. Ex his potissimu sut eligendi admissuras. Cato scribit in fiscoello scitari ee capras q ex saxo salunt plus sexagenos pedes. Huic potius pectori stabula meliora st que spectant s ad ibernos ortus solis et q lapide aut testa saxo sut strata ut capule minus sit viginosii ac lualentia. Teni ac pastu hoc pecus debet q ouili. sed bt ppria quedaz. q potius siluilib salubz delectat q pratis studiote eni de agrestibz fructibz pascitur atq in locis cultis rugulta carpunt Itaq a carpendo capre diant. Ideoq in lege locatioms fundi exapi solet ne colonus capra in fundo pascat. Post autinu exigit in grege lictos q que conapit post 4^m mensem reddit tpr verno. Edi cu tmes tres sut facti submitunt et in grege inopunt esse. Sagis mag^m grege putant esse crater qnq genas eo q caput laxius sut & se dispunt i locu vni. Singlis decz capris singuli suffi aut lura. Ultra octo annos suuande non sut. Naz hoc genus longi sterilesat etate. Sanas esse capras nemo pmittat. nuq eni sine sebre sut ut ait Varro. Accidit ena sepe ut i corpobz vulnent eo q inter se cornibz pugnat. ac etia spinosis locis pascuntur. Quibz subueniendum e ut in curis vulnez equoz dictu in plibz caplis. Vtilitas capraz e precipue i pelle ac lacte et edis. na ex ipaz pellibus fuit optia caliamenta et equoz selle operiuntur. Lac ipaz multu est & huani corpori op

time et papue no coagulatu. Paru caseitatis hns. Et q ex eo fit caseus no est adeo laudabilior ut omu. Capz carnes minime siccitatis hns & ad digendu dure existit ideoq male. Sed edoz carnes sut optime ad salutem & dectationem & papue lactantiu. & ex ipoz pellibz fuit optime carie et delicata caliamenta hns. uenientia q voluptuos se viuere capiunt. **De scrofis et verribus et subz q les debet teneri et eligi & qnto tpr sint pregnantes et de ipaz etate sanitate & utilitate.**

VABRES eligendi sut vasti & ampli corporis. sed rotundi potius q longi ventre & clunibz magni rostro breui ceruice glaudis spissa. Vmz coloris potius q varij libidinosi amili q usq ad qdri mos mure feminas pait. Scrofas no longi lateis debemus eligere & quibz ad sustinedu. fetie onus se magnus venter effundat cetia verribz silia. sed i rgoibz frigidis repressi nigri pili. Incepdis qualescuq peruenent. Itz ex bo⁹ pgenie ut porcos multos pariat. hoc genus no oibus locis hri pot melius tn agris palustribz q siccis. papue vbi arboz fructuosior silua subpenit. q subinde matius fructibz alterna mutacione subcurat locis maxime grammosis et canap vel iua radia bz nutunt. Sed de deficietibz alimentis per ieme prebenda sut pabula glandiu castaneaz & siliu. vel faba vel ordeu. vel fermentu. hoc eni non modo pinguedine efficiunt. sed etia carnis iocundiu saporem. Pastuz exigit etate mane & antequa

estis incipiat subigunt in locū vmbō
sui maxie ubi sit aq. Post meridiē
rursus lenito feruore pascunt. Vber
no tpe no pns exiguū pastū q̄ priu
na enanuit et liquefacta ē glaciē.
Porce gregati more aliarū pēdū cla
udente non sūt. sed aras sub portu
by facie qbus mater vnaqueq̄ clauda
tur q̄ are superiori sint parte decerte
vt libe nūz pastor exploret et oppres
sis a matre fetibz sepe subueiat sub
hendo. Curabit etiā vt fetus p̄rios
cū vnaq̄q̄ p̄cludat. Plus uero q̄
octo ut columella dicit nutre nō dēt.
Paladio aut videntur sex sufficē. quia
licet plūes valeat educāe tñ natrim
to sueta deficiet. Varro ait q̄ tot por
cos parē pot quot māmas hēt. Si
plūes pariat eē portentū. Si mino fru
ctuarū ydonez non esse. In q̄ illud
antiquissimū esse scribitur fuisse q̄ sus ex
lanini triginta porcos peperit albos
Nutrim octo porci p̄uili p̄mo pnt.
Incremento facto a porcis dimidia p̄
rimoū solet. q̄ neq̄ mater sufficē
ter pot lac p̄bere neq̄ ḡnati rebōi
Ad feturā verres duobz mensibz ante
se cauendi sūt. Optimū admissurā tps
a fanomo ad eq̄noctiū vernū. i. a
klis febr. ad diez duodecim marci
Ita em̄ contingit q̄ estate pariat. q̄
em̄ censibz est pregnas et tūc parit
cū pabulo habēdat tūc neq̄ mino
res admittende sūt q̄ amuli melio
re menses expectare vt bime pari
ant. Cū cēperit dicitur hoc facē ad
septimū annū tōe admissuras cum
faciūt in luto volutantur libenter que
illoz requies est vt lanādo. Cum
omnes conceperint rursus seggat
vires. Verres octo mensū incipit

salie. Idq̄ vsq̄ ad q̄drēniū. et omne
facē pot deinde ad retro quead p̄ueit
ad lanū. i. impossibilitatē cēndi. Sus
vsq̄ adeo pinguedine crescit solet. vt
seipe stans substinē non pot neq̄ pro
gredi vsq̄. Naz in luxurāia fertur
sus esse otiosus q̄ fuit iuentus vi
ngentis septuaginta q̄q̄ libi. Et
q̄ sus acute ad os pedes & tres digi
tos fuisse. i. habuisse lardū vno pede
et tribz digitis grossū vt ait Varro
Addit etiā se in archadia spectatum
suum q̄ p̄e pinguedine non modo sur
gē non posset. sed etiā in eo murem
mdu fuisse et peperisse mures. feci
ditas scrofe perpendit. q̄ qd in p̄mo
partu agit non multū etiā reliquis
mutat. Subulci bimis mensibz por
cos sinūt cū matribz. deinde cū iā
pasa pnt sicerunt. Porci nati in jeme
fuit exiles p̄r frigora & q̄ matres al
pernant eos p̄pter exiguitatē lactis
& q̄ ex hoc dentibz sanciunt ab eis
eaz mame. Dursus ē eaz anus
bistaria q̄ bis parit in anno q̄ter
nis mensibz fert ventrē bimis nut
at. Aram facē oportet arciter trū
pedū altā & latā amplius ea latitu
dine abs tra neduz exē velit preg
nans abortet. Altitudine modus sit
ut subultus facie arcūspicē possit ne
quis p̄cellus a matre opprimat vt
facile purgāe pnt. In aris hostiū esse dē
et limē infero altū palmipedale. i. vno
pede & palmo ne porcellus ex ara cū
matre prodit trāsire possit. Quotiens
cūq̄ aras subulcus s̄ purget retiens
arenam mittē oportet & quid aliud
quod exugat hūoret. Et cū peperit
largiore obari sustinet quo facilius
lac subpeditāe possit. In quibz ordei

circiter binas libras aq̄ madefactas dñe
solent mane et vespere. si alia que obi-
ciant non habuerint. Scrofe bis in die
lactis eam bibat cui porci a māmā de-
pulli sūt si fundus mīstrat dari solet
vinace ac scrope ex vnis. A partu x-
diebꝫ primis nō producit ex aris i
matres n̄ ppter potū elapsis x diebꝫ
siniūt exire pastū in proxim locū velle
vt crebro reditu lacte alē possint por-
cos. Cū creuerit sequit̄ m̄rez ad pastū
domiqꝫ seceruūt a matribꝫ ac seorsū
pasaut. Nutrices subularis assuescē
debet vt oīa faciant ad bucinā. p̄mo
cū incluserūt. cū bucinatū est apper-
unt vt exire possit in eū locū vbi orde-
um futū sit in longitudine sic em̄
nimis disperferit q̄ in acervos positū
et pluēs facilius accedant. Ideo ad bu-
cināz conueniē dñr. ne silurū loco dis-
persi pereant. Castane veres cōmode
anili nec minores q̄ semestres quo
facto nomen mutant et e veribus di-
cunt maiales. De sanitatē suū vni
solū exempli cā dicit. Portis lacten-
tibꝫ si scrofa lac suppeditiē non pōt trā-
fici frictur dñi oportet. Cuidū n̄ sol-
uit alnon vel ordeū obia ex aq̄ quod
fuit trimestres. In centū scrofis dñe
veres satis esse putant. Vtilitas por-
cor est q̄ corz carnes ad cibū competūt
recentes et siccē et corz lardū est optimū
in condiendis oībꝫ abis et corz adept
optia pro calciamentis consuandis
et in pluībꝫ vnguentis ad curandos
egritudines oportunis. Iter est alia
utilitas q̄ vineis imissis nec dū tur-
gentibꝫ et exacta vindemia gmine
psecuto fossoris diligentia mutant.

**De canibꝫ q̄les debent eligi &
q̄liter tenēi et instrui & de ip̄orū
vilitate**

141
CANIS est custos eius pecū
q̄ eo comite indiget ad se de-
fendendū. In quo gñe sūt
maxie oues et capre. eas om̄ lupus
captare solent Cui optimus canes
defensores. In suillo p̄cedē sūt quese
defendūt vt sūt sues vites maiales
et scrofes. Canū gñā sunt duo vni
venaticū pertinens ad feris. Alter qd
custodie cā paratur pertinēs ad pastōs
de quo dicit̄ intendo ad form̄ huius
artis. Primū etate idonea parandi sūt.
Nar canili & senes nec sibi nec omibꝫ
sūt p̄sidio & lupis non nūq̄ p̄de.
Facie debent esse formosi magnitudi-
ne ampla oculis nigrantibꝫ naribꝫ con-
gruentibꝫ labris subingris & rubiam
dis m̄to suppresto et eo natis duobus
dentibꝫ dextra et sinistra. Tūlo emi-
nentibus sup̄ioribꝫ directis potius
q̄ brevis. i. tortis. h̄ntes acutos den-
tes libro tectos. Caput & auricul
magnis ac flactis i. plicatis. gressis
ceruicibꝫ ac collo. Inter nodis artui-
lorū longis pedibꝫ magnis & altis di-
gitis et vngulis duris ac curuis.
Corp̄e suppresto. Spina neqꝫ eminula
i. sūma neqꝫ curua. Cauda grossa la-
tratu grani. brati magno. coloe p-
tissimū leonino. Semina vō debent
esse māmose. papillis eq̄libꝫ. Cauē-
dū est ne alams i. lamisqꝫ. neue a
veneratōibꝫ canes emal. Nar aliqui
ad pedes pecū sequendū in ertes sunt.
Alī si vident lepreū et ceruū cum
potius q̄ oues secant̄ q̄re a pastōibꝫ
emptus melior est qui oues sequi cō-
suevit aut qui sine vlla osuetudinē
fuit. Canis enī facile aliquid assue-
sat. Tane bene pascendi an grege it̄
ne ppter famem volens querere cibū

a grege recedat. oronitine oues carnes
non pariant ne ducti sapient nimis se ab-
stineant sed dent eis ossa bene contusa
Nam ex his dentes sunt firmitates et os
magis patitur propter ea quod vehementius
ducunt male aciores que sunt propter
medullarum saporem. In die abui capiant
ubi pascunt vespere ubi stabulantur
Catulo tribus mensibus solent esse preg-
nantes. In partu si plures sunt eligere
os quos habet velis reliquos abicere.
quanto pauciores relinquuntur tanto iale-
do meliores sunt. Item subternatur
eis aliquid quo meliore cubili facilius
educantur. Catuli diebus viginti videre
incipiunt duobus mensibus primis a pater-
nem distinguunt a matris. Educant os
plures in unum locum et nutant ad per-
quendum quo aciores fiant. Item con-
suefaciunt ut alligari possint primum le-
nibus vinculis quos si abrodere cona-
tur ne id consuevant facere vberibus
esse terere solent. Quidam nuobus
grecas i aqua tritas puniunt aures
et inter digitos eos quod mure et vi-
am pulices ibi stare solent quod si non
fiat cauterant. Ne vulgerent abe-
stus imponunt his colaria ferri acu-
ti alens sub se lene cornu claudis i
fixum ne collo noceat diutina ferri
Nunc canum pro pecoris multitudine
solet parari si in regionibus siluibus re-
motis a villis ubi bestie male sunt
malte requiruntur plures. Nam i villa-
tis grege duo sufficiunt uno si malai-
lus alter ferus eo quod simul sunt assidue-
ores et ideo ab altero fit acior et
si alter eger est ne sine cane grex sit
quos consuefacias i nocte vigilare
et in die clausos dormire.

De pastoribus omnium quales esse debent

et qualiter se habeant

Ad maiores pecudes nostras sunt
etate perfecti. ad minores pu-
eri quique sufficiunt. Item quod in col-
libus videntur firmiores requiruntur quod
qui in fundo condie ad villas redeunt
itaque quod in saltibus habet videtur unetute
et eas fere armatas. cum in fundis non
modo pueri sed etiam puellae pascunt.
In die pascue debet grex cum omnes
sunt cum pascue ad finem quod loci gre-
ge operem. Omnis esse debent sub uno
magistro pecoris et is maior natus et
ceteris prior esse debet. omnes alij
pari debent ita tamen cum alios etate
precellit ne propter senectutem minus
substineat labores neque enim
senes neque pueri talium difficultati
ac montium arduitate et asperitatem
facile ferunt quod pari nate sunt quique
ges sequitur prestum armenti tunc
conueniunt forme hominum legende sunt
ut sit firmi et veloces mobiles expe-
ditis membris qui non solum pecus
sequi possunt sed etiam a bestibus et pre-
donibus defendere qui onera exerce-
re in vita possint quod excurrere quia
culam non enim omnes ad hanc rem ap-
ti sunt. Magistrum prouideat quod ut seque-
tur etiam instrumta que pasci et pas-
toribus opus sunt maxime ad victum
hominum et ad medianam pecudem ad quam
rem sunt iumenta colaria domini
alij equas alij mulos vel asinos aut
alia que omnis dorso ferre possunt. Qui
in fundo pascit manet facile habent
conservari in villa que pastores nostra
faciat. his autem que in saltibus et sil-
uestribus locis pascant mulieres adiu-
geat quod quique greges sequuntur ac ab omnia pas-
toribus expediat eosque assidue faciant.

Magister peroris sine tris idoneus non
 ē eo qd̄ onis dñicas conficē nec ali
 ud quicq̄ recte facē pōt. Pastor mīg
 cē debet scāz multitudinē pecudū et
 genus eay & genus eay & diūsitā
 tēz locoz pastoris pascōis & venden
 tū annos et faciētū casū vel non
 maior vel non minor talis & tant?
 q oia oportuna hūc opēri possit cō
 mode expedire.

**De leporario & lepōibz cenigz fe
 nis aialibz includendis**

Leporariū est locus clausus
 in quo claudūt lepores et
 caprioli et cūmuli ceteraq̄
 aialia non rapacia. fera tñ. Sic an
 tiquitus appellamus eo qd̄ lepores pre
 cipue includebant. S3 om̄ hāz cū
 todia incrementū & pascio apta &
 nota ē. Ideoq̄ breuiter explicanda
 itaq̄ sepra ex maceris cū locū mag^m
 uel pūmz fm̄ optionez vel possibilita
 tēz tñ fiat adeo alta & pācta qd̄
 neq̄ lupus neq̄ alia bestia intrare
 possit neq̄ desup tñsire. ibiq̄ oport
 ter esse latebras in v̄gultis et her
 bis vbi lepores intēdū relictant
 Et arboris parulis ramis q̄ aquile co
 natas ipediant. In quo si lepores
 mares & fēias pūces intromiseris
 breui tempore locus implebit tāta ē
 fecunditas hūis qd̄ rumpedis. Sep̄ ei
 cū catulos hnt̄ recētes alios in vē
 tre hēe r̄perit. Ita qd̄ s̄cē veler mas
 culū a fēia discernē vt Archadius
 dicit natē fēia mīa d3 inspicē nam
 sine dubio masculus vnū fēia duo
 inuenit hēe. S3 lepōz tria gēia fere
 sūt. Vnū ytalū pedibz pūis hūilibz
 Posterioribz altis torso bixo ventre
 albo auribus longis qd̄ lepus dicitur

172
 cū pregnās sit tūc concipe. In galia
 trisalpinia et macedonia sūt p mag^m
 In hispania et Italia mediocres sūt
 in gēmania repūnt alij alij gēnis
 totū candidi. Tercij gēnis est quod
 in hispania & in paribz lūbardie
 nascit sicut nō lepori ex qd̄az pte.
 sed hūilys quē amicitū appellam⁹.
 Lepus vū eo qd̄ leui pede ambulat.
 Cūmuli dicti ab eo qd̄ sub tra cū
 culos ipi facē solent vbi lateant i
 agris et nemōibus p̄tis et vineis
 Leporarij vtilitas mag^m est et re
 lectacio maxia. Nam ex paucis aia
 libus inclusis vixit t̄pā habentur
 multa quoz carnes esui oportunt
 et habent finale Pelles aut p vesti
 mentis & op̄ corrigijs oportune

De piscinis & piscibz includendis

Qui piscinaz hēe desideat p
 mū eligē o3 locū cōueniē
 tē qd̄ nullo t̄pā aq̄ careat
 nō em̄ in alijs potit durāe locis. S3
 piscinaz qd̄az sūt pue qd̄az magne
 Quedaz mediocres. Et itez qd̄am
 sūt fontaneae. Quedaz stagnae. Que
 daz māine et quedaz etiaz flumiales
 Si pue sūt minuante septis et lignis
 vel viminibus aut lapidibz p̄stuc
 tis ne lodria vel aliud aial nocens
 intrāe possit & fines aut vites
 super eaz tendant quibz anes ter
 reant rapaces. In eas que ponant
 pisces illi aque nūciantes naz qui
 daz libentius stant in fontū vel
 flumioz aquis. Alij in stagnis et lacu
 bus nō nulli aq̄ delectant mari
 na. Sit aut pua piscina p̄funda i
 q̄ntūz a fossoribz p̄fundāi potest.
 Si aq̄ fontanea vel flumialis sit
 i ea potit omode viuē. Ex his

qui sunt in partibus libardie caudane
 scardini barbi & quidam alij pui pisces
 et forsan tenche. Si vñ sit lacualis
 vel stagna luti hñs modius erit
 i ea tenche q modo portor delectant
 sceno et anguille viscosæ. Sed luci n
 sut in parua piscina ponedi q nullo
 deuorat pisces. licet ranas libenter
 omedat pisciculis iunias. Qd si
 maia sit de mai educta oia genia
 maioz piscu na puoz poterunt
 i eo snari. Q si ex aq dula consistat
 poterit in ea poni ac suai oia gna
 piscu in talibz aquis viueta. Sut
 et aliqui maii pisces q ad aquas
 dulces accedentes delectant in ea et
 tales sut poterit in dula piscina
 uai. Si vñ fuit ex aq maia in ea
 ponant oia gna piscu maioz si
 sit valde pfunda ubi sit piscis mai
 nus vt balena que nullo loco n ma
 ris pelago claudi pot. Si vñ mediocri
 magnitudinis sit piscina ex his q
 in predictis dicta sut facile pot hñ
 doctrina qles pisces possent in ea
 icludi. Piscane utilitas magna est
 naz ex paucis piscibz inclusis tui
 tpr hñtur plures. Ex quibz plures
 vendi pnt et plures ad esu haberi.

De pauonibus

Completo tractatu q drupe
 du aialiu nutrendoz ac pis
 cu de bipedibz & cetis uola
 tilibz est dicendu. Primo de pauonibz
 q suo decore nobiliores sut ceteris
 quos nutrie vel elige ait Paladius
 facile est n fures et inimici aialia
 formident q per agros vagati plexq
 sponte se pasant pullos q educant
 altissimas vespere arbores petunt.
 Vna his cura debet vt in cubantes

per agros fecias q hoc passim faciant
 a vulpe custodias. Ideoq in breuibz
 insulis melius nutritur. Vm mas
 culo quinqz feie sufficient. Qd suadu
 est vt ait Varro si ad fructus spectet
 naz tue pauones debet esse mares q
 feie. Si ad delectatione conu fiat.
 Masculi oua et pullos suos psequit
 velud alienigenas pusq illis estaz
 nascat insigne. Ab idibz febz calē
 incipiunt fabis tue leuit torrefactis
 intant ad libidine si eis qnto q
 die tepida prebeant. Cupidine libi
 dinis masculus ostetur quotiens cu
 se amictu caude gemat ianuat
 cu stridit pauces. Si oua pauonum
 gallinis supponant exarsate mris
 ab incubatione tbus viabz per anu
 fetus edut. Primo pnt. v. ouoz 20
 40 30 triu vel duoz esse osneut
 Sz electe si hoc placuit galline sut
 que a pmo incrementu lune noue di
 ebz habeat noue oua supposita qnq
 pauonina et cetia sui gnis et decima
 die oia gallinacea retentia totidem
 supponant & opletis. xxx. diebz pos
 sit cu pauoninis apert ouis. Ouant
 pauonina que galline subiecta sut
 sepe mai ouertant. qz hec ipa face
 vix valebit vnazq parte om nobis
 vt nutisse cognoscas. Cubilia dent
 eis fieri sub tecta elenata ut neq
 serpens neq bestia ad ea accede pos
 sit. Preterea loci antese pntu habē
 debent cubilia quo ad pastu exeat
 diebz aptis. Si natos pluriim ad v
 na trāsferre velis quidem vñ nu
 tria suffice scias. Primis diebus
 far ordeu osum vno pullis dabi
 tur vel puluicula cocta & ea refina
 tur et postea addinet porcu msa

vel caseus retens sed expressus naz
seru pullis nocet. Locuste etiā pedi-
bus ablatiis prebent ita pascendi sūt
vsq; ad vñū mensem dein ordeum
poteis prebe solemnitē. Tricesimū hī
qnto die postq; nati sūt in agrū tūti
eia pnt comitate nutrice pascendi.
cuius singultura nocant ad uillā. Pi-
tuitas uerō et auditates his vmeis
submonēdis quib; gallina curatur.
Maxim illis picin cū incipit crista
pduci naz paciūtur languores sicut
infantes cū dentes eis nascunt. V-
tilitas ipoz est q; ipoz carnes satis
bone sunt sed ad digerendū dūc.
Masailoz pene sunt pulcherrē. Ideo
q; puellis pro sertis & alijs ornant
apre sūt. **De fasianis**

In fasianis nutriendis hoc
suandū est vt nouellū ad
creandos fetus parentur
equi āno superiori sūt editi. Vetēs
enī fecundi esse non pnt. Incant
feinas mense martij vel aphs dua-
bus feis vnus masailus sufficit.
Semel in āno fetus creat. Vignit
tere ouis pariendi ordo concludit.
Galline his que meli; maibabunt
ita ut quidē fasianina oua nutre
vna copeniat cetā sui gñis supponat
i suppo de luna & dieb; q; sūt de ass
dicta fuem. Tricesimū dies matūos
pillos in lūe mittet. Sed per quidē
dies refrigerato lenit ordeū farre pas-
ceret dein tritici et locustas et oua
fermice. Q; si pituitā pūant alio
cuz pice liquida trita rostra eoz debet
assidue perficere vel sicut gallinis au-
ferre. Eoz carnes sūt optime.

De anseribus

Anses aq; herbam q; deside-
rat nec sine ipis facile sus-
tinet. Locis consitis inimi-
cus est q; sata et morsu ledit et ster-
core polluit. Prestat plumas q; an-
tūno vellamus et vere. Vñ masailo
tres feie sufficiunt. Si desit flumē
lasania formet. Si herba non suppe-
rit trifolū. femū genū grecū agrest-
tia maiba lactucas pro alimento se-
remus. Albi fecundiores sūt. Varij
vel fusti minus q; de agresti gñe
ad domesticū trāsierūt. Incumbit
his martij vsq; ad estiuū solstitij
Cū xv oua vñ masailo sufficiunt
Incumbat xxx dieb; Ouis tamē
q; gallinis oua supponas q; plus
pariet. Si gallinis anseris oua sup-
ponas ne noceat supponitis vrtica
subinat. Semine papauis pms die-
bus pascendi sūt intus postea fengeos
potit eductē vbi vrtica non fuit cuius
formidat aaleos et preapue in prata
& piscinis aut paludes aras eis faciāt
sup trāz in q; non educat plus vicinos
pillos eas que aras pudent ne heāt
hūorem & molle heant substramen.
Quatuor mensibus bene saginant
naz meli; in tenera etate pingues-
cūt. potentū dabit ter i die. large
vagent. Ideoq; prohibeat licentia.
Obscuro loco claudant et calido et sic
erūt manēs & 2° mense pinguescūt
Naz puili sepe die tricesimo sagmāt
Ouis si ad saetates milū prebea-
tur infusis inter anserū/Cibaria &
legumen pēari pot excepto berebo.
A lupis & vulpib; capiūt & ideo ab
eis custodiende sūt. Utilitas anserū
est q; carnes pullos si sūt pingues
& 4° mensū non exresserit etate

a pluibus appetitur et earum penne molles sunt et duce alarum scriptoribus coepit et sagittis.

De anatibus

ANATES sunt de natura anserum eodem modo piscinam requirunt et eodem fere modo nutriuntur ut anseres. Libenter comedunt herbarum anatinarum que et in superficie aque stantis ex solis adustione oriuntur. Oia reptilia et omnes et oia turpia libenter accipit et deglutit. Utilitas ipsarum est papue in penis et carnibus etiam ipsarum et pullos earum vnum licet satis sint indigestibiles et viscosi.

De gallinis

QUAE perfecte habere vult gallinas eligere debet fecundas plerumque rubicunda plumam nigramque penas et imparibus digitis magnis capitibus. Crista erecta ampla. hee enim ad partum sunt aptiores. Galli sunt laceratosi. Rubenti crista barui rostrum pleno acuto oculis rufis aut nigris palea rubea collo virido aut aureolo femoribus pilosis cruribus breuibus ungulis longis caudis magnis frequentibus penis ualde rantes sepe incertare pertinaces et aialia que nocent gallinis non modo primescant sed etiam per gallinas pugnant. Si ducentas alie mis locus separatus paratus est in quo due mansiones conuicte sunt que versus orientem spectent et sint longitudinis circiter x pedum latitudinis paulo minus. In altitudine paulo humiliores. In quo sint crebre pitice tincte ut omnis sustinere possit gallinas. Contra singulas piticas in pietate sit cubacula earum. In cubilibus

cum putuerint palea subterni debet et cum peperint tollas substram et tunc aliud subice eo quod pulices et cetera nasci solent et que gallina conuiuiescere non possunt ob quod remouenda a inequaliter maturescunt aut corrumpuntur. Que uelut incubet negat plus .xxv. oua oportet incubare quousque propter fecunditatem peperit plura. Paladium autem et miteres me non ultra .xxij. vel .xix. oua supponit. In quibusdam in regionibus ut fertur homines furnos adeo calefaciunt quod calor equalis est calori galline cubantis atque uno infurno seu dibano ponit multitudinem penarum quarum et mille gallinacearum oua post .xx. dies nascuntur successine ac ex puluunt. quod mihi non ideo ignoro. Optimum esse putatur ab equino noctio uerno ad autumnale tempus que antea uel post nata sunt non sunt supponenda. et ea que subiciis subiicias potius uetustis quam palastris. et quod rostra et ungues non habeant acutos nam palastre debet potius in capiendo et in ouando quam in cubando occupare esse. Oua si plena atque ualida sunt nec ne adutere potius si dimiseris in aqua quod inane est narrat. plerumque desiderat quod intelligere potes si concutias. Item si ad lucem sustuleris quod perluet inane est. Oua oblonga a cura masculos. Rotunda feciales tribuunt. In supposito oua obscura ut sint minus imparia. Oua que incubant habeant semen nec ne curator quaterduno postquam incubant cepit intelligere potest si contra solem a lumine tenuerit et prout uniusmodi adutere eorum debet et aliud subice. Diebus .xx. primis pullis debet obici puluis

ne Rostri notat tria dura eisq; mi-
lū opti^m est lolū & gñā minuta
ritici satis optat. Sz gallinaz pa-
bula sūt in quibus precipue delecta-
tur vermiculi ritici & fere omnia
gñā gñi et papue lolū qd eis com-
petit & huāno gñi est imū qd mī
corpus vīnacie abo stēile sūt. et or-
deo semicoto parē sepe coguntur
& reddūt oua maiora ut paladiū
ait. Pulli parui pūgendi sūt ad so-
lez & strigiliniū ut ieo volitari
possint q̄ ita validiores sūt cū iaz
pēnas habebūt. Incubāe oz incipē
hm nouā lunā eo q̄ plūā q̄ ante
iambant non succedūt. dieb; fere
xx. excludūt. Circa canes gallinaz
iādendū est cornu cernui. ne ser-
pens accedat cui⁹ odōe solent intire
Multas a vulpib; & quib; alij
aialibus noxijs insidias pacūtur
Nā fertur q̄ vulpis subdola intu-
etur eas qñtūz aq; i alto loco ex-
tes ut videant oculos eius lucētes
ut faculas & cauda qñ baculo q^o
daz minat eis ut sic p̄tente cadat
et eas rapiat. Idōq; in caueis bñ
melaudant t̄p̄ noctis. Pacūtur
etaz i die insidias miluoz et qua-
y daz aliaz rapacū aīnū & precipue
aquilaz. Cōñ que tendant funes
vel vites sup̄ loco in q̄b; in die morā-
tur. Picuta his nasci solet que al-
ba pellicula līnguā uelat exmāb;
leniter vnguib; euellit et locus ci-
nē tangitur & alio trito plaga
mūdātā aspergit. Itēz allei mica
trita cū oleo fauab; infert. Stasi-
sagria etaz prodest si abo assidue
miscat. Si amari lupinū omedat
sub oculis suis ipa gñā p̄cedūt ut

ait Paladius q̄ n̄ acū lenit aptis
pelliculis auferant oculos extingūt.
Portulace succo forinsecus & mulieris
lacte curā eas affirmat vel ar-
maro sale cui mīl et aminū cōlat
miscant. Pediculis et p̄timū mo-
lestant. & papue cū incubat quos
pūnt stasisagria piter acussa cū
vino et amari lupini aq; si penett
secreta pēnaz. Utilitas gallinaz
ē q̄ ex eis nascūt oua que nutri-
ūt corpus huānū multū et subito
quibus vīm in abarijs infantis
que optie suāe possūms diu si per-
fricant sale & muria per tres hoās
dē abluantur et in finfure vel
paleis recondant vel si semper te-
neant in sale ut quidaz dicūt. Itē
ex eis nascunt pulli q̄ cū adhuc
sūt tenēi sūt ad abū optimi et si
castrant fiant capones q̄ melius ce-
teris pullis pinguescūt et sūt lau-
dabilis nutrimenti. Caro et ipaz
gallinaz bona est si ad huc iūue-
nes sūt & pingues. Tene et ipaz
culatz imponūt.

minuto

De colubarijs q̄les esse debet

Colubaria duob; papue mo-
dis fieri pūt a sup̄ colūnis
& pietib; ligneis muro la-
pideo arā datis. Aut super turum
de grosso muro structa et vīnq;
nidos seu nidoz foramina p̄t hīe.
Sed melior est que i turū de mūo
q̄ qui de lignamine struit. Et
melius ē intū q̄ extū nidos hīe
Nā si extū hīe nidos fim; ipoz p-
dit q̄ magne utilitatis existit et e-
az pulli facile a rapacib; aialib; seu
anib; rapiūtur. fiat ergo turus
lapidea lata vel angusta ad placatū

non multū alta cū parietibz lenigat
ac dealbans albo cimento hīs ex oī
latē seu parte breuissimas fenestras
seu forāia ut colūbe solū aditū
tūz exitūqz sufficiat sub quibz imēte
sit arcuatus qdaz lapideus eminent
arcuāt qz ascensū mustelay et alior
noxū aīalū impediāt. Super tectū
fenestraz hēant que sit cancellata de
lapidibz a lignis ne per ipam rapaces
auēs alis apertis intrāre queant. Nidos
qdaz faciūt rectos quidaz obliquos
inaultantes iacobantes colūbas. Qui
daz pīca p mīdis faciūt fenestrellas
latas & contanas modicū seu longas.
Plūes castellos puos cū pietē et rectū
affigūt asserentes in his colūbas libe
tius incubāre. Sz expmto dīdia qsdā
esse colūbas que libentius ī muroqz
ī castellis nidificāt. Et qsdaz nō cōn
rū appēt. Ideoqz non inutile puto
ī colūbaria anacūqz qūis nidos hē
ut diūsas colūbarū colūbarū affectibz
satisficiat qūis qui ī muro sunt
sint a fimo et sexapedibz mītent
fialo qd crebro fieri expedit eo qz ab
ipsis aīz augmētant plimū columbe
incubantes ledunt. Est et optimū
qz intra colūbaria ponant trabes ī
plūibus partibz & pāpue ī arcu
tu et assides super qbus tpr plimū
az & mīū et super flui estus co
lumbē ī magna qūitate morāac
quiescē possint. Sic enī a loco ppro
facile non remābūt cūdet etiam
crebro ipaz locus & vndiqz sit de
corus naz ī pulchra domo sicut
et hoīes morantur aī dīus. Et nō.
qz vñquodqz par tres vel duos ad
mīus vult nidos hēre licet aliqū
augeant ī tñ & multiplicentur

qz replent nidos omīs et solāū atqz
trabes et cetera loca oīa.

Qualiter noua colūbaria debet impleri colūbis

IN colūbariis nouis columbi
senes ponēdi non sūt nā re
cedūt et ad pproa ruerūt.
Sz ponēdi sūt iuuenes cū pēnas cō
pletas hūt vel fere ppletas. Ex his
qz ponūtur meliores sūt saxardi et
post ipos tigrani sic a vulgo ex pen
naz colūbe uocant tales enī ī colū
bariis melius durāe cernūt qz ceteri.
Albi nō vitent oīno naz durare nō
pnt eo qz ab aībz rapacibz nimis a
longe vident. Et qūto plūes ī pms
ponent tanto melius implebit locus.
Ponēdi aut sūt pāpue de mense aug.
et septemb. vel etiaz iulij qz tūc fa
lius inueniūt cibū ī agris pproquis
ppter quod non elongant a colūbaria
nec perclunt. De mense aut martij
aplis & maij ponēdi sūt minime p
cōrriaz rēoz. Cū xv. dies ad mīn
teneant clausi ne possint egredi. et
si vsqz ad menses teneant inclusi erūt
vtilis qz tūc erūt pinguēs et ad re
uertendū piores. Naz ī pms xv.
dieb. macedonē afficiūt qz tūc bene
beatare ignorant. Et cū inclusi mori
tur & postea quibidaz dieb. tribuat
eis ī colūbaria copiosus bonus cib
et ad post dictū tpus aperiant tpr
nebuloso nubiloso vel sereno. sz como
dius pluuoso qz tūc exent & ruerūt
tur mīū et non subito euolant ad
remota.

Qualiter sūt tenendi ut libentius morent & bene fructificent

Qui masant ī colūbaria vel
parui ponunt ī ea nō facile

recedunt. Si quique ad alias colubinas in quibus inveniuntur esca; quoniam non prebetur eis in sua nec in agris inveniuntur et quoniam omnes postea tempore quo non egent esca revertuntur ad suam de mense aprilis et maii aratis stipulis non recedunt et plures fetus educunt. Cibus autem eorum est frumentum faba vicia milia et cetera grana que libenter sumunt. Ceterique parvi colubarum de granorum pars corbis octava diebus singulis et duplici cum nihil omnino per se omnino inveniunt. Potus et in colubina detur eis sufficiens quotiens aqua propter esum vel glaciem in ipsum quo hunc non possunt. Itaque precipuum et fere necessarium est quod ipsorum mansuetus pro loco quo aqua influat. Unde bibere et lavari possint. Optimum est ut de omnibus frumentis exhibeatur eis ut sunt frumentum faba minuta motum etiam la vicia orobum milia ordeum spelta lolium et cetera grana ut videatur quod libenter appetunt. Palladius ait quod frequenter si ordeum torrefactum vel herbarum vel fabarum sepe consumant dicit quod nihil expectat nisi ut estate quod sola maxime impinguescant etiam vel milium multa species macerata accipiunt. Est autem multa aqua mellia in qua quocumque quod grana mollita sint eisque data non recedunt. Cum eis datur esca deo in vespere potius quam in mane ut in die possint esca sibi querere et quod non inveniunt eorum intus inveniunt. Nam si daretur mane non possint alibi invenire.

De officio pastoris columbarum

PASTOR Colubarum sepe de munda iporum locum et finem deponere qui ad agulturam est optima. Et si quos inveniunt vulnerati autem. Si quos mortuum eiciat. Item si quos

vel bellicosi ut alios ledat eos in remaneat et in alio loco separato ponat. Si qui pulli sunt idonei ad vendendum pomat. Cibus et potus eis oportenter tribuat. Qui solent saginare columbos pullos quo plures vendant secludit eos cum iaz pluma sint tecti ab intus ipsos pime candido mastice vel molli heme bis. Estate quolibet die ter. Eos vero qui iam pennas magnas habere incipiunt relinquit in mado illeis et fractis curribus et matribus murendos et impinguandos vel exhibet de penis vinctis ale nam qui ita educantur celerius impugnantur quam ceteri et ante vario. Ledunt enim et capiunt ab accipitris miluo falcone ac ceteris quibusdam rapacibus quos occidere potest duabus virgulis viscat in terram defixis inter se curvatis et inter ipsas possunt aliquod animal et digatum. Palladius preterea dicit quod amant stelis tute sunt si inter eas uetus precipue spectat quod animalia calatrane. Item dicit oportere inter ramulos plibus locis suspendere quod animalia minima. Item leduntur a famulis mustelis et gattis et ceteris plurius animalibus que de rapta animalium vivunt. Contra que debet hostium et omnia loca quibus intrare possint claudere. Item nascuntur eis varoli cum oculis quod excreant eos maxime de mense augustinus qui vendendi sunt et comedendi cum solo capite sunt infecti. Item recedunt aliqui quod non habent quid edant contra quod tribuat eis nam. Vel quod minus ab animalibus rapacibus infestantur et erentur. Contra quod vivat eos custos visitando eos et humilia occidendo. Item moriuntur ex senectute nam ultra octo annos non inveniuntur in colubaribus durare ut dicitur experti. Item debet custos sepe accedere et quotiens intro

lūbaria mittat aliq̄ esca modici t̄p̄
congruo scā portare colq̄ semp aliq̄
tuto et consueto modo uocāe ut ma
gis domestici fiat. Itē debet custos
in colūbariaz regulaz figuli p̄ aq̄ tēne
que assidez habeat suprase aliquāculū
elevatū hātem multos & spissos pe
des vasi aq̄ adherentes inter quos pos
sit caput ponē et aq̄ hauriē uel ne
in val intrāe ut aq̄ mūda p̄mane
at. **De utilitate colūboy**

Nihil colūbe fecundius ut
ait Varro. naz dieb; q̄dra
genis Concipit parit in
cubat et educat & hoc fere p̄ to
tūz facit tūmode iternallat ab
ruina ad equocū unū. Pulli
nascunt̄ hini qui sil̄ accuerunt
et hūc robur cū m̄ib; parit. Sz
expertī m̄i t̄p̄is in p̄ib; n̄is dicit
q̄ post sex menses parit & non
ante et donec vniūt. Quatuor in
cibus & q̄q̄ et sex & plus faciūt
pullos ī āno si esca hēant suffici
enter. Si aut nihil tribuit̄ eis ter
ad min⁹ parit ī estate. Pulloy
carnes ad esū sūt satis bone. It̄
ip̄oy simus est optim⁹ plantis et
semib; et pot̄ spargi quotienscū
q̄ t̄p̄e anni aliquid serit̄. Et
nō q̄ tria paria colūbay ī āno
faciūt corbez simi. Itē est alia
utilitas ut gñaliter q̄ p̄nt p̄m
q̄s sub ala vel cauda ligatis cum
lris ad loca longinq̄ m̄smitti si
de loco ad quē destināt̄ delati sūt
ad locū vnde mittunt̄. Itē dicit
Paladius q̄ inducūt alios si cū
no pasant̄ assidue vel yro ala
y ballami liquor tangunt̄. **De curturibus**

PRO curturibus locū constitue
dū p̄uide magnū ut m̄ltitu
dinez alere velis cūq̄ idē ut
de colūbis dictū est ut habeat ostiū
et fenestrasellas & aq̄ purā et per
oīa sit deiciendū eaz dispo^m ut colum
barū. Turbari obiaūt tritici sicuti
m̄centenos vicenos t̄tūres fere semo
diū condie purgantes eoz stabula ne
ledant̄ a stercore quod quid̄ suatum
est bonū ad agrū colendū. Ad sa
ginandū aptissim⁹ t̄p̄s cāter men
sez et cū m̄res eoz gignūt plimos
pullos in q̄bus maxie fructus erit.
Aucupantes tū lūbardie p̄pue cū
ne tota estate feras tantūz tētib;
caput & ī domusculā clausz et lu
minosaz includūt eisq̄ dat̄ aq̄ puram
et milū q̄ntūz sumē uolūt et usq̄
q̄ ad hiemē vel post partē antem̄
uat̄ sūq̄ quingentas & mille q̄q̄ con
gregant̄ que īestabiliter impingū
tur et sic impinguat̄ optie reddūt.

De turdis & merlis & p̄diab; & cetis auib; ipinguantis

Qui vult p̄dictas aues vela
lias que pingues care vene
unt h̄c locū faciat clau
sur et tegulis cooptū et magnum
sim q̄ntatez auū q̄s includere vo
let. In hoc rectū aq̄ uenit̄ oz per fil
culaz et eaz per cānales angust̄ ser
pē que facile extēgi possit. naz sila
ta et diffusa esset aqua iquinaret̄
facilis et bibētur in utilio. et que lu
perat ad potū auū exeat per filto
laz ne luto aues laborēt. Cibatu
turdoz ponāt̄ offe giomerate et fi
cis et fere mixto. Ceteris tribuan
tur gñā quibus vti consueuerunt
et ea p̄cipue q̄ audius sumunt.

diebus xx. anq. tollē vult turolos lar-
gus de abū et ferre subtilior inapiat
alē. Cū opus ē ut et hoc sumant aui-
ario excludant. Idonee i min dūliū au-
ariū qd' est cū maiore conuictū hostio
luē illustrōe ibi cū cū nūm hē exclu-
suz quē sumē vult omēs occidat hoc
ideo in seclū clauū ne reliq. si videat
tēant et alio tprē venditionis mōi-
ant. Vnitas et delectatio in his est
q. viles & parui pōj includant et i-
pinguati care ventent et dnoy esui
satis faciūt ad uonū per se et qbus
uolūt quonens fūit oportūm

De sedibz apū & loro ipius ogo

DE APIBUS TRACTATUR
dicā p. de ipaz statione seu
sedibz de quibz dicit Paladius
q. locū debent i aliq. parte secreta or-
ti et aperta & calida & a ventis tmo-
ta naz ipa phibent pabula ferre do-
mū vt ait Virgilius non longe ad omi-
calibus domibz vt furū & accessibz
hoim pēdūq. submoneat. Vbi sit
habūdantia florū quos vel in fructibz
vel herbis a arboribz paret idūta
sint aut vbi non crescent Imagines
i. voces et hi hec cū sonus fuge esti-
mat esse pōerū. Itē sint i aere tem-
perato neq. estate frigida neq. hieme
nō apūto vt spectet potissim ad ster-
nos ortus. i. ad eaz ptes in q. sol ori-
tur hieme que ppe se loca hnt hēat
vbi sit pabulū frequens et aq. pura.
Virgilius nō addit qū q. an ipaz hos-
piciā frondentes debent esse arbores
Item dicit q. in aq. que ibi stabit mōi-
seu pfluat debet conuina mīserse sal-
tes grandia sara vt pōnibz crebris
possint osistē & alas pandē ad estūū
solē. Itē ait Paladius q. podia tms

alta pedibz fabricent et ope albario
lenigentur ppter terraz cerōūq. aia-
lū noxaz qbus ē mōis irūpē. sed
super hec podia aluearia collorent ita
q. imbre penetrari non possint spacio-
lis inter se distantibz segregata ita vt
Virgilius ait a loro apū abesse debet
oues et edi q. flōibz insultat. Itē vac-
ce ne rorē degluciat et sugentes at-
terat herbas. Itē abesse debet stelli-
ones & lacte & yridines cerēq. oues
notue que insidiant & nocent eis.
Absit et odor gūis scēni & qrumlyz
aliarū rēz putridarū

De aluearijs q. les esse debent

Aluearia meliora sūt vt Pala-
dius ait q. cortex formant
maxiē raptus ex subere quia
nō mīsmatant vim frigoris vel caloris
Itē tū ex ferulis fieri si hec desunt
salicibz viminibz fabricent vel ligno
cauate arbores aut tabulis tenerima
fictilia sūt que & hieme gelantur
et estate fuescūt angustus tū addit
admittat exannia ppter frigoris mu-
nā et caloris. sane ventis frigidioribz
paries altus obsistat Aditus omēs
seli opponant sberno qui in vno cor-
tice duo vel tres esse debent ea ma-
gitudine que apīs magnitudinem
non possit excedē Sic et noxijs aia-
libz ingressu resistat angusto. vel
si apes uoluerit residē exeuntes alio
vrent egressu. Naz si additus non
sit angusti vt ait Virgilius frigora
mella congelat hiems. Eadezq. calor
liquefacta remittit vtraq. vis apibz
metuenda est. S. pro magna parte
hoies nū tpris vno solo mediocri
seu magno utunt foraminē intra
mediarū alueri prem. Vir expressim

in afferunt q meliora sunt alucaria q
diata ex tabulis constructa q rotunda q
melior q iaceat atri pax declina q
erecta quoy i modo pnt acies vna
alia tollorū q hec alucaria fundum
ab utroq capite hēc debent talē dis
positū q inde possit facile rēuolū cum
opus erit ut de melle tollat fundus
anterior hēc dī duo forā pua et po
terior vnu in parte in funda per que
ab utraq parte ingrediāt q egrediā
tur apes Retulit etiā se inueniē ip
sas melius laborāe cū alucari mī
us est obscurū qd est argumētū q fo
ramina debent esse pua q rimule o
nes alucarij opne sigillate ad quod
multū faciūt cor industria Videmus
enī q foramina magna cū hiemem
terra obturat foramine puo relicto
ad formā ipaz

De apibus q̄liter nascantē

APES nascuntē p̄tim ex api
bus partim ex bubulo cor
pore putrefacto ut ait
Varro Sz modū silet Virgilī aut
ait ingrim Archadiū p̄m huius rei
fuisse auctore q inuenisse modum
Eligitur ergo locus angustus p̄tib
clausis angustior s̄brice tecti hīs
q oblique fenestras tūc vitulus q̄
tur bimul q̄ūtur hūc gemine na
res et spūs oris multū reluctanti ob
struit plagisq p̄mpto tūsa uiscera
soluūtur per integrā pellē sic positi
in loco clauso relinquit q ramea fra
gmenta costis subiciūt thimū vide
hēt cassias q recentēs h̄ gerit cum
zephīr p̄o spirat anq̄ p̄rata vireat
et anteq̄ ymundo veniat nidūq̄ sus
pendat tūc huor vituli tepescit hūc
estuat q apes creat que p̄mo sine pe

dibz apparent mox stridentes pennis
miscēt q in arca deuant

Quales em debent q̄ q̄ q̄ q̄ diferant et inueni

IN apibz optime sunt pue va
rie rotunde ut ait Varro In
emendo emptore vide opz
valeant aut sint egre Sanitas i hīs
signis scē si sunt frequētes in examine
et si mīde et si opul quod faciūt est q̄
bile aut leue omnis valentiū signū si
sūt pilose et orade uel puluerulente Pro
uidendū etiā ut plena oparent aluca
ria q rē uel in spacio uel in murmuris
magnitudie uel frequētia omeantis et
remanētis examinis p̄dūt Cūsser
re si tibi plz hoc xmo facias potius q̄
sberno naz hieme difficulter assuescāt
mīslatū manē Itaqz fugiūt plerūq̄ si
ex bono loco mīstuleris et ibi sdonea
pabulatio nō sit fugitiue fuit Ex vi
ana potius q̄ longinq̄ regione mīste
rantur ne t̄rant aeris nouitate Oē
se aplis ut ait Paladiū lous apertis a
pes querem ac p̄o q̄ longe aut p̄e
sint exploremus rubricā liquidā
vel quid aliud tangens breui vascu
lo geramus infusum et obfueamus
ut fontes ut aq̄s vianas tūc dorsa
apuz libentiū tangant et illo liq̄re
tincta festuca et ibi moremur Si
ato verse fuerit q̄s t̄xim hospia
eaz proxiā esse cognoscam Si tar
de spacio longiore submota pro mora
t̄p̄is estimam ad p̄ima facile uen
es ad longinquora hoc gñe p̄ducis
Cāne vnu in t̄nodū cū suis reodes
articulis et in latē ibi mel exigū
mittes et uix fontē ponēs cū ad id p̄
uenerint apes atq̄ ingresse fuerint
per odore forame pollice appōito clau

des et vna tm patiat exie auo fuga
persequē ea tibi partē demonstrat.
hospicij ai eas repens nō vidē contrō
emittes alterā et seqris ita singule
subm dimisse te faciāt vsq ad locū
examinis puenie. Aliqui mellis bre
uissimū cū aq̄s pōnūt in vasculo de
quo cū apes aq̄s degustauerūt ad q̄
pabulū pergens alias exhibebit q̄
frequētia subinde crescente notata vo
lantiū parte vsq ad examina pseq̄
nt.

Qualiter pcurandū sunt.

Citos apū parāre debet ut
cū ipaz locū sit habūdā
tia florū quos vel in herbis
vel fructibz vel etia arboribz prociēt
industria. herbas nutrit organum
thimū saturatā serpillū violas amar
tur iacinctū q̄ mīl vel glandiolus dē
Narcissū cūcū cētāsq̄ herbas suauis
odoris et floris. In fructibz q̄ sunt rose
lilia ros mānus hedē. In arboribz am
gdalus plicus pirus pomifē arboēs
quibz nulla amāitudo rīdet floris
vel succi. Siluū vō gladifera robūa
Bussus cēbintus lentisais cedrus
alia flex minor tinnis & cassi rēmonē
antur. Sup̄dicta em̄ dulce mel effi
ciūt. cētā sapore rustici mellis p̄bent
ut Paladins ait. his aq̄ liquidā vnde
bibant oz esse eaz q̄ p̄pinq̄ que nō flu
at vel i aliquē locū m̄fluat ita ut
ne profunda sit vlt̄ duos vel tres di
gitos i q̄ iaceant lapilli sup̄ quibus
assidē & bibē possint. In q̄ diligēt
habenda ē cūa ut aq̄ sit pura que
ad bonū mellis faciū vehementer p̄dest.
Et q̄ non oīs tempestas grandinū
vel pluuiaz venti aut frigois eas
ad pastū prodie longius patit. p̄
parandus est his abus ne melle co

gant solo vinē. Igit̄ ficōz pinguiū
arater. x pondo decoquat in aqua
congys v. q̄s cētā in offis p̄pōnt
Alij aq̄ mullaz in vasculis ut sint p̄
p̄ curat in que addūt lanā puram
per quā sugant vno t̄p̄e ne potu ni
mū implem̄ ut incidat in aquā et
singula vasa pōnūt ad alueos. ver
no t̄p̄e et et̄mo sepe ter i mense
mellariū inspice debet fumigans
leniter eas et a spurcijs purgare
aluū et x miculos citē. Prēterea
ut ai aduertat ne reguli plures ex
stant mutiles sūt em̄ p̄pter seditoz
Nax duo sūt genā duarū ut oxneē
tis et Virgiliū scribit. Niger & vāi
us q̄ melior ē debet ergo mellarius
iterficere nigrū q̄ alteri regi tedio
sus est ut sic sedabit apū pugna. ox
se man ut ait Paladins inapuit angēi
examina et i extremis fauor p̄tibz
maior curant apicule q̄s aliqui reges
putat. Sed greci arstos uocant et ne
cari iubent q̄ requiē concutūt qui
escentis examis papilionē habun
dant quos neciē debe. Itē cū in
ituū nouēbris a sordibz liberādi
sūt aluei. q̄ rota hieme eos mouē
aut aperire non possimo. sed h̄ die
ap̄to tepidoq̄ faciēda sūt ut p̄nis
maxiē amū que hūt rigore vel ali
quo sili interiora muntent q̄ man
nō valebit attingē. Tūc extrāsecas
luto et fimo bubulo mixtis liniam
et super genestis & alijs regumtis
ad porticus silitudine apiamō ut
a frigore possint & tempestate defen
di. Bonus custos mēse septembris
dz aluearia uetusta cognosce et plē
et fūia que in ea estate non edide
runt examina vendē aut apes

ocidit. Item debet custos ut experti
affirmant tenē in estate aluearia
cum subtilibus stramentis tabularum pau-
lulum elevata quos apes uix ingredi
possint et egredi. sed non lactile. In
hieme uero cum fimo bubulo proptime
obturata. Item cum nimis depaupe-
rant melle quod cognoscatur visu si
de subtilis inspicatur vel pondere
vel melius facto super partes media
paruo foramine ac per ipsum munda
virgula intromissa exhibeat eis mel
vel pullum assatum aut alias carnes.
Item dicunt quod si alueus pinguis est di-
mittat hieme super sedibus suis si
macrum ponatur in domo in obscu-
ro loco parato ne mures obliuiscant.

De noanimentis apium & cura earum

PROVIDENDUM EST
ne infirmiores a valentio-
ribus opprimantur eo enim mi-
nuit fructus itaque imbecilliores se-
curitas eorum rege occiso subiciunt sub
alteri regi. Que acerbius inter se
pugnabunt aspergi eas oportet aqua mul-
sa quo facto non modo desistunt
a pugna sed etiam consentiunt se lige-
tes eo magis si multo sunt asperse.
quo propter odorem audivis applicat
se atque obstupescunt potiores. Si ex
alio minus frequenter evadunt ac-
cidit aliquam partem subfumigandam & prope
ponendam aliquid bene olentium herbarum
maxime apianthi & thymi. Si quando
subito imbri in pastu sunt oppressi
aut frigore subito quod raro accidit
ut decipiant guttis offensa iacent.
Prostate colligendae eas vinas et re-
ponendae in recto loco tepido et bono
aeris plus calido quam tepido faciendae
super eas et concutiendae leuiter

vas manu non tangas et ponendum
in sole quod remaneant in suis alveis
ut ad domicilia redeant. Si vero egredi-
antur his cognoscatur signis ut virgi-
lius ait quod continuo est egredi alius
color horrida macies multum defort.
corpa mortuorum ex deferunt. alie
pedibus anexe ad limina pendent
intus in edibus omnes certant. Signum
quod sunt fame et tracto frigore progre-
tue sonus audit grauior et susur-
rant ut in silvis marmurat auster
et ut mare stridit refluendis undis.
Tunc eis galbancos incende odores et
canalibus arundinis mella exhibeas.
Et proderit si galle contrite saporem
admixceas. Et proderit aut amentes
rosas aut frusta carnis assata flos
aut vias passas aut ceterorum thymi
vel centaurea & radices herbe que am-
ticis vocantur a mella pone in odore bono
cho et in canistris ad fores apium. Oen-
se maris maxime apibus solet morbi
inambere. Nam post sternam ieiunia
animali & vltimi amari floribus qui
pus nascantur audivis appetentes solu-
tione ventris intereunt si adhibueris
remedia. Preter ergo malignam cum
austero vino gna contrita in vasa
culis refrigerata ponant. Si propter
habundantiam flos de melle tamen sed
de prole nil cogitat et videis nimie
tate mellis introductis finis diebus
clauso foramine non eas paciaris
egredi ita ad generandum se conferret.
Nunc autem his apibus curandi sunt alii
ei ut omnia purgamenta tollant & for-
des quod tempus committit sternum et
miculi & tinee & araneae quibus cornu
pit vsus fauorum & papilionum quod ster-
corum xmel faciunt. Modus autem omnia

148
di papiliones hic est ut Paladij ait
vasailū eneu aluū et angustū respere
inter aluearia collocem⁹ et in eius su-
do lumī ponamus accensū illuc papi-
liones conueniunt et cū lumī volitabūt
et angustia vasaili ab igne pximo int-
re cogent⁹. Tūc fumo stercois bubuli
suci adhibeat⁹ qd aptū est apū saluti
que purgatio frequenter vsq; in an-
tūpm tempora celebret⁹. hec oīa cetā
q; faciet custos castus & sobrius et
alie⁹ ab alleris et a cibis acerbis et
odoris imundi atq; oībus salisam⁹

De morib; et industria apū et vni

APES nō sūt solitaria natia
ut aquila sed ut hoīes. nā
in his est societas opm et
bedificioz. In his ratio atq; ars foris
pasant⁹ intus opus faciūt nulla ha-
z assidit in loco inq̄uato aut eo qui
male oleat. Et si qm in aere disperse
sint cimbalis et sonis se reduciunt
i locū vniū. Reges suū seqūt quocū
q; ut & festū subleuat et si nequit
volāe succolat q; cū suāe uolunt m-
ipe sūt inoperantes nec non odeunt
merces. Itaq; imperū facientes abs-
ciunt furcos q; hij neq; adiuuat et
mel consumūt quos uociferantes plu-
res persequunt⁹ & paucē. Preter hosti-
ūz aliei obdurant oīa qua venit in-
ter fauos spūs. Omīs ut in exatu vi-
uūt atq; alēis hoīs dormiūt et o-
pus faciūt piter et ut i colomas
mittūt hāz duces faciūt quēad-
modū uocez tube ut imitatione tube
tūc id faciūt cū inter se sig⁹ pacis
ac belli hēant. Ex malo pumco &
apago abū carpūt solū et olea ar-
borū mel sed nō bonū. duplex mi-
nisternū preter. Ex faba apiast⁹ cu

arbita et brassita cera & abus. Ex
nuce greca triplex mīsternū fci dē
et ex lapsano abus mel et cera. Itē
ex alijs flōibus ita carpūt ut ali-
a ad singulas res sumant alia ad
plures. Itē ex alia re faciūt liquidū
mel ut ex ficat flōe. Ex alia spūs
sum ut rore marino. Sic ex fico i-
suane mel. Et atiso bonū. Ex tūc
opm. Preterā Virgilius ait q; ipse
aulas et cetera regna figūt sepe in
et errando i diuis concubus actiue
alas utroq; alaz subfasse i pondē
tedē tantus est amor floz et gnan-
di gloria mellis licet sint breuif
vite. nāz vltra septēniū non uiuūt
quīs eaz genis maneat imortale.
**Quōd & qualiter exeunt ex ai-
na et quō presat eoz exitus**

EXAHEN exē solet ut car-
ro scribit cū apes nate pspē
sūt multe et p̄gme incolo-
mam mittē uolūt ut olim crebro
scabim fecerūt ppter multitudinē
liboz q; duo solent p̄ire sig⁹ vnum
qd supiorib; maxie vespertinis mī-
te ante foramē ut viue alie ex alijs
pendenter iglobate. Altez qd cum
iam euolature sūt & et inceperint
sonat rehemēter ut milites et ppli
faciūt cū castra mouēt et expectat
alēit⁹ donec omnes inueniūt. Vir-
gilius etiā scribit q; alā exeant ad
pugnā nāz sepe duob; existentibus
regib; orit⁹ mag⁹ discordia inter eos
et tūc in aere sonus magnus audit⁹
hij motus aīoz atq; hmoi tanta ē
tamina iacta exigui puluis iquies-
cant. Itē exeant aln ob inanem
delectationē ut Jde; Virgilius scribit
et tūc per aera uolando ludūt quod

an-mere

Quod si vis prohibere eripere regibus alas
ne in altum uolare possint. Paladus aut
scribit quod fumina fuga seu exitus exa
minis presatur quoniam per biduum aut tri
dium cumulantur et murmurant quod oppo
sita frequenter aut agnoscat.

**Qualiter ea examina sunt collige
da et includenda**

Cum custos apum videt examine
exuisse atque in aere permanere
statim debet puluerem in eis ei
cere et aliter rei sententiam forte facere ut
tante longe non eant sed se in aliquo pro
prio suspendant et cum viderent ubi se po
nere voluit herbas vel ramulos arborum
in quibus delectantur ad praecum bene li
gatos ibi apponant et si ipsis se sus
pendant et cum eis conueniant eas in
terram deponant et alveum super eas col
lorent in quem intrabunt in proprio loco
ubi statim debebit vespere collocandum. Vel
primum alveum odorifero vino conspersum
quod amarulus vocatur cum praecum ponat in eum
loca ubi se suspendunt in quem per se vel
fumo ingredientur et cum omnes intraverint
deponantur sub scamno spatioso fo
rato et non odorifero vino as
persus et femoralis viridibus aut ali
is odoriferis herbis et paucis melle
confectis super eum apponant remota
superiori fundo alvei ut in novam per
se vel beneficio fumi domum intrent
cum quod vespere in suo loco ponat. Et si
contigerit te regem cum una parte habere
omnes alie praecum ad eum venient per
se ipsas. Et si iam in arbore aliquod praefor
ta intraverint ad locum. Unde intrant
et exeunt amoveant alveola et per quod ali
magis foramen sub apibus noviter
factum imittat fumo ut in alveolum
fugiant desuper collatum vel in rama

culos ibi positos. si alveola non habentur
et sic inter plures vices poterunt omnes
haberi. Obsuabit autem custos assiduus ac
tamam vel nonam horam de mense praecipue in
iunij et cum signa fugae fuerint appendet quod
post illas horas non facile fugae aut emi
grae conueniant. Quis aliquod statim et pro
cere et abire non dubitent. Et cum ad
pugnare exierint et se in ramo vel alio
suspendant puluerem vel aliam rem appulsi
spiciant et si unus videris educatione pe
debut nesciat a unum regem esse unum
sis aut reconciliatis omnibus manere
concordia. Si vero duo vel plura videris sus
pendens se ipsius mutat et discordes
esse et tot reges esse quot ubera co
stent ubi globos esse frequentiores vide
rit manum tincta succo mellis cephalis vel
apii reges requirat. Sunt autem paulo
maiores et oblongi magis quam ceteri a
pes et conibus curvis grandioribus pe
nis pulchrioribus et viridi lenes absque
pilo. non sunt pleniores quam capilli gerunt
in ventre quo tamen non videntur ad vulnus
Sunt alij fusci atque insuti quos oportet
extinguere hoc enim manente rege nulla
discedit. Si nulla nascuntur examina
duorum vel plurimum vasculorum possumus
in unum conferre. Dula tamen liquore con
spersas apes atque inclusas tenebimus
opposito cibo mellis alvearium cum per
aliquod praeforatum multum subducta est ipsi
abiectione reparare. Considerabis in alijs
habundantibus ceras fauor et eximitates
que pullos habent et ubi signum nascitur
regis inuenientis cum solido sua rades
et in aliud alvearium ponas. Est autem
hoc regis futurum signum. Inter cetera
foramina que pullos habent unum maius
ac longius vel ubi apparer. Si tamen
tende sunt qui exosis coopulis ad

149
nascendū matū capita nitunt' exerere
na: si imaturas tūstuleis intibunt.
Si aut' se subitū lenabit examē strepi
tu aeris tūent' ac testule tūe ad alue
arū rediet aut i ppxima fronde pen
debit & inde i nouū vas herbis con
suetis & melle dssum māu attraha
tur vel trulla auz i eo loco requiescit
vespe inter alia collocet'.

Qñ & qñter pot' apibz de melle ac

Mense Junij fm Paladiū alue
aria castrabunt' que matura
esse ad mellis reditū signis pli
mis instruem'. Prīm si plena sunt apū
subtile murmur audim'. Na: vacue se
des fauoz velud concaua edificia vocat'
qñ acceperit in man' extollit' qñtū
murmur sonus magnus et rancus ē
agnosamo non esse idoneas ad metē
dū crates fauoz. Ite cū fucos qui sūt
apes maiōes qñdi intentione pūrbat'
matūā melle testant'. Vnde fm verio
nez signū eximendor' fauoz est sim
tus faciūt globū. Ite fauoz foramina
abducta sūt qñ membranis qñ tūe
plena sūt melle. Castrabunt' aut' alu
caria matutinis hoīs cū torpent a
pes apes nec calidibus exatant' fumo
admonet' ex galbano et aīdo fumo
bubulo quē in pulmētario siccis carbo
nibus at' exatāe quod vas ita figūatū
sit ut angusto ore fumū possit emittē
atq; ita sedentib' apibus redidentur
mella. Ad examīs pabulū hoc tūpē
pars qñta dimittitur fauoz. Sane pu
tres ac viciosi faui de alucarijs aufer
rantur. Mense enaz octobris castra
bunt' si saltē habundat' et oīno pre
dicto modo. Sed Varro scribit qñm
3ª pars fauoz tollit' et reliqm' p hie
me relinquat'. Si aut' medietas appz

in cellis nil p'sus auferat'. Vni autē
moderni expi in talibz affirmant q' tū
semel in āno debet accipi mel & hoc a
fine aug' vsq; ad medū mensem sep
tembris. Sed cera corrupta tūe et an
qñcumq; pot' auferat'. Et nūq' mel
auferatur vltra 4ª parte modus aut
aut accipiendi de alueis stantibz est ut
claudatur auz herba foramē ne apes
exie possint et de subtus cū pāno molli
et palea fiat fumus ut ad partē alu
ei superiores ascendat et plicato alueo
modant' faui cū subtili cultello frequē
ter in aq' pōte ne cera adhaereat et
ne remanentes ledant'. Si nō alueus
iaceat faui fieri incipit in parte pos
trema assidi superiori ānera et hū
p^o melle implentur postea in anteriori
parte laborant ubiq; morant' omnes
Ideoq; sciat' fundus postior apert' pot'
qui sic dispositus esse debet ut facile
aperiatur et fauis mellis furtiue sub
tractis reponat' fundus in suo loco.
Apes aut' auz hoc cognouerit omnes
accedūt ad vacuū locū replendū
et cū repauerit et oīa explenerint
ad partē anteriore redeunt ubiq; mo
rant'. Ex quo aperte sciri pot' q' locū
vacuū implenerint.

De melle & cera conficiendis

MEL ex fauis sine apibz fit
hoc modo. Ex fauis anteq'
pmanet' tollant' si que sunt
ibi partes corrupte ac pullos hūtes
qñ malo sapōe mel corrūpūt & con
quassate in cista mūda ponant' et sic
dimittant' donec perse paulatī sūt
paulatī sūt mel fluxerit. Vel aliquo
alio pondē pisse quod fluxit est
mel crudū pulcherrim'. Dem' coq'tur
mel cū cera ut infra dicit'. Cum

conq̃ssatis et occisis apibz sit hoc mō
mensē septēbris accipiant aluearia
g̃ma vetusta que p̃cedenti estate
nō ediderūt examia et sub fumū
et flāmā palearū alueus modicum
teneat ut apes sup̃is fugiat vel sibi
alas oburat deū̃ reuolue coptoriū
alueli super frax et cū vāglhetta ter
rea made baculos ferreos existētes
i alueo & optiē cū eadē mel apes
et cerā conq̃ssa deinde reuolue a se
si et coopertoriū r̃moue ip̃m q̃ ali
en super stanghetta mastelli mun
dissimi pone ac cū vāglhetta fac in
mastellū descendē mel & cerā quā
postea in forti tascula pone quā am
ligauis fortit̃ comp̃me aliq̃ mō s̃ci
gendi vel cū vitē mag̃torū lignami
nis vel inter duas assidiculas p̃ci
tas in duabus stanghetis in capite
inferiori ligatis. Vel in vna concha
posito asside ac pondēibz super ip̃m
stanghetas. vel inter duos baculos
quos duo teneant hōies et trus p
tem sup̃maz stanghette fortiter tor
queat & quod fluxit est mel crūdū
Deū̃ uō quod in tascula r̃manet
ponat ad ignē lentū et ponat in
cacabo et sine fernōe calefiat et sp
tene manū in vase cerāq̃ minu
tā apias donec mel paululū ex ca
lōe inceperit p̃gēre manus oīa in
tascula reponē. Itē p̃me ut supra
Nec est damnosū si non p̃marur
acerime ut de melle aliquid r̃ma
neat certe admixtū cū longe mi
nus valeat mel q̃ cera. Et hoc qd
fluxit mel coctū vocat̃ quod i vas
culis debet poni ip̃sq̃ aptis pauc̃
diebus h̃r̃ atq̃ in sūm̃itate per
gāi donec multū refrigerato calōe

deferueat. Mel nobilior est qd̃ ante
sedam expressionē effluxit velud
sponte. Cera que post fluxū mellis
i tascula r̃manet sine apes admix
tas hēat sine non penatur i cacabo
mādo in q̃ sit aq̃ tanta vel plus ut
cra extat h̃ ad ignē teneat donec
sit optiē liquefacta. semp̃q̃ cū spa
tula vel aliquo baculo agitet. et in
dicta tascula grossa ponat & fortis
sē op̃mat ut in sūlar vel catinū
h̃ntem aliquid aliue cadat s̃biq̃ stet
donec sit optiē congelata tūc eleue
tur & ab oī sordicie que sit interce
rat & aq̃ mundeat & s̃uetur. Et si
placuit q̃ adhuc pulchrior fiat sine
aq̃ iterū liquat & in vase aq̃ modico
cūq̃ forme placuit iterū reponat
Quicquid in tascula r̃manet abiat
t̃ & ip̃a in aq̃ calida lauet & ad fu
mū penat & sic diu valde durat̃

De omni vtilitate apum

IN APIBUS UTILITAS
mag̃ consistit si locū idoneū
hēant & prudent̃ ac sollici
te p̃ouentur. Nam ex paucis mul
ta examina breui ip̃e i p̃stis ma
gnas ip̃is obstat. Nam i anno semel
bis & plerūq̃ ter parit et exam
emittit et sine magnis expēsis
ac labore tenende. Licet non sint to
taliter negligende. Ex quibz cum
augmentū ceperit vetusta. v. vel
vi. annorū que parē diesierūt estate
magno p̃cio q̃ multaz h̃nt cūq̃
vendē potes & noua fūcē. faciunt
etiaz ceras que maxie ñra est r̃gibz
et prelatis & quibuscūq̃ p̃seis
ut notū est oībus quesatis magno
p̃cio vendit̃. Et quod amplius est
die noctūq̃ honore exhibet Regj

eterno. Item faciunt mel in maxima
quantitate quod valde utile est tam ad
cibum quam ad medicamina infusa. Adip-
scum utilitate prebanda refert Varro
duos fuisse milites in hispania fratres
ex agro salusco leuopletos quibus cum
a patre relicta esset prout domuscula
et agellus non sane maior iugero
vno cum tota domus aluerna fecisse
et ortum habuisse et reliquum locum ac spem
chimo et arillo seie operuisse ac et
apiastro. Hos nunquam minus ut per equum
tulerent deno milia sextaria et melle
recipere non solitos.

**INCIPIT Liber X. de diuisis inge-
nijs capiendi animalia fera. Et
primo ponitur prologus**

ANTIQUI PHILOSOPHI quorum intellectus
adeo excelso illustratus
est ut vana humani cor-
poris quae cognoscunt
intelligentes quaeque sub celo sunt
ad utilitatem hominum esse orata subtili
cogitauerunt ingenio quodlibet animalia
aeria terrestria et aquatica quae propter primum
parentis hominis nequaquam obediunt. In-
uenerunt multas cautelas quibus
hominibus vti sunt et suis industrijs suc-
cessive infinita addiderunt ingenia
pluribusque ignota. Ideoque cum ea que
sunt prout in scriptis deducere inten-
do. Primo tractans quibus modis
capiuntur aves. 2º bestie siluestres. 3º pi-
sces. De ambus autem quodlibet capiuntur
cum ambus rapacibus domesticatis cum
retibus et cum laqueis visco balistis
arabibus et alijs quibusdam modis. Et
de bestiis quodlibet capiuntur cum bestiis

domesticatis cum retibus laqueis foueis et
iulis et alijs modis decipiunt et pisces
retibus astis hamo et calce.

De ambus rapacibus in genere

PRVIDENTES ANTIQVI
videntes quasdam aves pac-
ra volitantes alias capere can-
te laborauerunt animi rapacium genera des-
tinare ut quas per se capere non pote-
rant eorum auxilio sibi querant. Et hoc
primum inventor fertur fuisse rex dan-
cus qui diuino intellectu nouit naturam
et mores accipitris et falconum et eosdem
domesticare ad predas instruere et ab
egritudinibus liberare postquam multi
alii fuerunt qui plura ipsorum animi ra-
paci scire addiderunt.

De accipitre

ACCIPITER est avis non
et eius quidem natura est ut
veniat de raptu aliarum animarum
et ideo semper solus et nunquam sociatus
accipit quia in preda non cupit habere
socialem. Et quantum potest ad rapiendum
ipse raptum uolitat ne ab ambus quos
capere intendit videtur possit. Ab omnibus
quibus insidiat cognoscit instinc-
tu nature et cum eum vident aut sentiunt gar-
riunt fugiunt et se quantum prout occu-
rant. Hec avis velocissimi uolatus
est in principio sui motus sed postea le-
tus est eius uolatus. Et ideo non in-
terit rapiat ab animi persequutione re-
sistit et super aliquo ardore sepe adeo
indignatus se ponit quod vix ad diuinum
vult redire. Inueniuntur autem accipi-
tres in alpidibus quibusdam indificare
et meliores omnibus sunt ut fertur quod
nascuntur in alpe de bruta in sciano-
nia. Boni autem nasa dicuntur in alpi-
bus que sunt in confinibus verone

& Tridenti. Ex ipis quidam sunt pui
 qui cōmuni noīe uocant' accipitres
 Et quidam magni qui uocant' austur
 res. Sūt enī de genē accipit' sicut
 cōruis et fāilus eiusde' gnis sūt
 et canis magn' & pui. Et ideo in
 plūibus aīalibus est vidē. Et acci
 pit' quidam sūt maiores et hij sūt
 fēie que sūt magni vigōis et quē
 sūt minores et uocant' muschett
 et sūt masculi q' pauce uilitatis
 existūt.

De pulchritudine Accipitrum

ACCIPITRVM PVLCR
 tudo cognoscat si sūt mag
 ni cūkti pui hōtes caput
 pectus et spallas grossas pedes ma
 gnos et expansos et pēnar' colore
 mgnū. Et bonitas quidē cognoscat
 q' de nido extractus melior est et
 a dño rāo fugē consueuit & hic uo
 catur nidarius vel q' de nido egress'
 de ramo i ramū mīez seq' q' ramū
 vocatur. & opti' esse consueuit. Exi
 mēti est is qui postq' de nido uola
 uit captus fuit anteq' pennas inferi
 ate mutaret q' serus uocat'. S; qui
 post tale tpus captus fuit raro con
 sueuit cū hōibus uiuē vel manē.
 Si tñ pmaneat bonus est q' infēi
 ate fuit solitus aucupāe et qñto
 aīosior et audacior p effectū vide
 tur et melior mox tanto ab exp
 tis melior iudicatur.

Qualiter accipitres nutriunt
 domesticantur & instruuntur
 et qles capiunt aues. qliter mu
 tentur &

NUTRIUNTUR autē
 nidarij & ramarij bonis
 auib' & carnib' plūies

in die paulatī in hora ut magis dñm
 suū diligāt. Pnt etiā eis dñi oua in
 parapside fracta et postea cū digitis
 sil' constricta. Idez sit in soris a pñ
 sed cū optie pennati & domesticati sūt
 semel tñ in die sūt pascēdi. Post
 7us aut digestione opseuerit et non
 ante quod per gorgā uatūatā pñ
 dit' ab exptis & si abus de gorga
 q' ad diē sequētē nō descenderit
 tñde' sine cibo dimittat'. Itē pñt hī
 i die abāi seāie si de gorga descendit
 tñdem sine cibo dimittatur et quo
 ciens hoc videis uociens cū abare
 pñt de die n' uelis eade' die vel seq'
 ti aucupari accedē q' tñe op' acci
 pitre famelicū esse ut auduis pñā
 petat et facilius ad dñm reuertat'.
 Domesticant' aut si plūmū tenean
 tur i manu et maxie in auroratē
 pñtine & inter multitudinē hōim et
 in timēe molendinoz et fabroz et
 silūz. Instruuntur aut nidarij et ra
 marij nā ceti sūt in feriate instruc
 ti nā hora nona abet' bono cibo et
 sequenti die teneat' in loco ualde ob
 scuro usq' ad nonā. Dem' accipia
 tur & portet' ad locū venationis et
 nō dimittat'. Primo a rogatis uel ga
 gis neq' pendicib' q' sūt ualde for
 tes et si eas supare non possēt rebili
 taretur eius audacia. S; dimittatur
 qles turdis et merlis & silib' qñ
 vis. ut gagas capiat habeas vnam
 captā et eis multas pēnas de aliis
 aufer. quidā aut in aliquo fossato
 ponūt puez q' gaga ante conspectū
 accipitris pñat & tñ accipiter di
 mittit'. Mutant' nō quolibet anno
 Naz ponūt de mense maraj vel a
 prilis in galia mag' spālter ad h'

facta et posita ad solē in loco calido
veluti in muros plage meridionali
oppositos et plerū mutatio penarū ei⁹
in pñ. aug. & in plūibz in medio
in quibzdam in fine et in quibusdam
nō complet oīno. S; ad ppletionē
multū valet si bene pascant lōis
carnibz et papue amibz & oīs ut
bene impinguent tūc enī optime
mutat. Et quidā dicūt ad hoc va
lē abū stellionū et vissay testadi
nū et lacertay & aliqui eos consi
deranter depilat ut veloci⁹ nove
pūne nascant. S; hoc modo mul
ti iay destructi fuerūt

**De industrijs aucupacōis et
educendi accipitrē ut a dñō non
recedat**

CAUCAT dñs accipitris ne ali
quo ipse ledat eū. sed cum
videt eū iratū et uolētē
stare super manu vel pertica suam
ter tangat ipm & eū leuet si pen
deat et qñtū pot consideret mores
et uolūtates eius & in oībz ipi⁹ uo
lūtates et sequatē semp eū in mān
abet nec sibi in aliquo dīcat qm
accipiter est valde indignantis nē
preterea cū meret aucupatū nō e
mittat ipm n̄ eū viderit bene appe
tē predā & maxie ad aregagnas &
glanderās. nec eū nimis a remot
dimittat q; an non pot attingē
aūc sepe indignatus recedit et qñq;
i arbore ascendit nec ad dñm vult
venīe. Itē nō fatiget dñs accipitrē
ultra modū nec sit tñ audis mul
titudine gleaz vel aliarū amū q on
destinat vel irari faciat. S; cū eas
repperit q̄s videt accipitrē liben
ter appetē contentus sit et ex ipā

preda eū cibet ut sibi suā venatōz
sentiat pferisse et matet in amore
venandi alia vice

**De egritudinibz accipitry et
ipay cura**

ACCIDIT Accipitri ut cale
fiat ultra nāz et pplexione
suā i m̄ qñq; ut febricit et
tūc erit tactu calidus et videbit tristis
et videbit quod qñq; eueniet ex solis
spiritibz inflamatis ex nimio labōe
vel alia fangatione seu alio accidere
Et qñq; ex hūoribz putrefactis i ali
q parte corpōis eius. Et tūc si mater
est parū et sepe alit ex carnibz pul
loz et paruarū amū a passeribus
tūc tūc abstinē meli⁹ ē. q; multaz
calide pplexionis existit. Et dicte
carnes dent sibi i rebz nālē frigid
iolute ut in semibz cucurbitay
et cucumerz tritis aut i mudagine
psilli et siliūz vel paulisper coquant
in sirupo violato et siliibz et sibi den
tur et ponat in loco frigido et obsaio
super ptica pānis lineis incluta in
surtis frigid plūmū infusus. Et qñ
q; infrigidat et digerē abū nō pot
et tūc similiter est tristis et tactu fri
gidus et color oculoz mutat ad pal
liditātē et discoloratōz et tūc tene
atur in loco calido et suamē in mān
portet et paulisper qñq; ad uelandū
mittat et dent sibi carnes papue
passerū et pulloz masailoz et pipio
nū cocte aliqñtū in rebz calidis
velud in vino vel in aq in qua sit
menta uel salua maiorana uel pu
legū et silia ioluant in melle &
pulue semū feniculoz et asusorū
aut amini ita tñ q nihil sibi det
oīno n̄ pūis oīs abus de gorga ei⁹

descenderit. Et si mater e plus abe-
tur & sepius. Si pinguis minus et
raio i utroq; m au ipate abando
est donec fuit liberatus. Q. si nul-
lo modo abii digeur. sed euz oino
retinet/diaut experti q. acapiohen
Ranc et liga eu au vno filo et
fige cu vna pena in gular eius et
postea trabas filu et sic pastu eui
et. Ite accidit eis sextupedes et
tuc unge pica eius vel pannu cu
euz inelutu cu succo marille vel
absinthij et sic dimittant ad so-
lem de mane usq; ad 33. Ite ac-
cidit ei qnq; lubria et tuc da s'
pastu succi folioz psia aut pulue-
re santoni & liberabit. Et qnq;
pant guttas i articulis de vel col-
se et tuc minuendo eis sangnem
aperiendo medicu renu fuit q ala
aut sub colla existit cu i eaz pa-
tuit. Ite accidit eis podagra q
pueit ex descensu huez guttatim
in nodis pedu et digitor et tunc
curat cu lacte herbe que lactaro
la uocat ungendo et eo eoz pedes
et unguendo et eo pannu lineum
et ipam ponendo sup pica super
q teneat acipiter donec rumpit
podag et tuc auferat pannu. et
ex sepo iungat podagra don fuit
liberatus.

De Alture.

ASTURES sunt de na ac-
cipitris sicut i caplo acpi-
tris die tu est. Et cogni-
tio pulchritudinis & bonitatis eoz
est sicut cognicio acipins. Et uol-
ant in alpibus et nemoribus et
domesticant et instruant sicut ac-
cipitres. Caput aut p dicitur otur.

nices et fallenes & anguines et
multas siles aues. s. anetes ansea
corniculas & omes q. aues quibz
mittunt et corniculos et lepores
puos et etia magnos licet eos
sine auxilio canu retine non
pnt ferunt etia capelos puos et
eos ipediunt adeo q. canes eos cap-
pnt et eodez modo curant. mu-
tant ut acipitres et eodez egri-
dines eis accide pnt. et eode mo-
do curant. Vexm fragoz sunt
ne et ideo non de facili infirmu
e & moriunt. et non requirit eis
tanta diligentia nec sic facile re-
cedit a dominis.

De falconibus.

LALCO e auis nota re rap-
tu vniut & solus credit
ad predaz sicut & velox
rapax ppter cam in acipitra asig-
natay. hec auis mirabilis uola-
tus est in pmo medio et fine qsur-
suz rotando conscendit intuitu
figens & ubi videt anates ansem
vel gme sicut sagitta clusis alis
ad illa euz ungue posteriorem lace-
randaz descendit q si eaz non ten-
gunt persequit fugiente et sepe ai
auexifugam conusam cape no pot
adeo uolat con ea q post ipaz que-
daz fure volitans a dno nimis
elongat adeo q no redit ad ipm.
Hec auis valde animosa e et nobilis
simi gnis. Et dicit pmo uenisse
de monte gelboe q in partibus babi-
lonie et inde uenit in sciaueri-
am ad palu nudu de m syti fuit
per quosdaz alios montes arduos
i quibz inueniunt.

De q diuinitate falconu

FALCONVM Quidam sunt magni q falcones cōi nōre dicūt. Et qdaz pui q uocāt ysmeti. Et ex magnis quidaz sunt nigri respectu albi. Et qdaz vulxi ex cōpū p̄dictorū iūte gñat vñ cū trisolut vñ p̄dita loqa sua cū altera p̄miserūt et cēs h̄mōi falcones sūt femine & cōp mās resoli di amē sūte terzole sic dicti q tres simul in mādō nascūt. s̄ dūc fēie & cōis masculis. q p̄terea zellus nō cat q nō sūt tante virtutis ut fēie & sūt valde mīores q ip̄e. **De pulcritudine & nobilitate falconū**

PULCRITUDO ET NOBILITAS falconū cognoscit si h̄t caput rotundū et similitudine capitis p̄anā. et rotundū curvū & grossū et spallas h̄pias. pen nas alaz subiles collas longas et curvas pedes lūidos & sp̄ios et magnos. et q talis ē ut plūmū talis erit bonus licet aliq sanis de formes sepe optimi sint iūenti. Idēq falconū bonitas et audacia solo exp̄i p̄fecte cognoscā pōt. Verū cōp bonitātē & desiderū capiendi aues multū auger magrōz suoz idulstia et caldes a bono p̄p̄to sepe rēuot impia cōp̄dē.

Qualiter nutrantur domesticantur & instruntur falcones

NON SVNT TENENDI super ligno. sed solū super petra rotunda & aliquantū longa super ea cū magis delectantur instructa natē et consuetudo eorūdem. Qui ex eis pui sūt p̄rina vel pullina carne nutrantur p̄cipue cū aues cape incepit ea sibi de p̄

quā capiat q̄ntū vlet. Idēz facias te 2^a et 3^a ut ex hoc ad raptū cū in & ad obediendū dñō animet. Abiū nō in antea stringe eū cum vis q̄ alias aues capiat hoc mō. Scritica gallinā et fac tā purga tōia et da ei made facta in aqua & pone eū in loco obscuro et dñt te usq̄ ad aurorā diei postea cale facias eaz ad ignē et uade ancipariū et nō fatiges eū nlt̄ q̄ uelit sed q̄ntū ip̄e vult & amide residerat mittat auel. Sic n̄ tecū libenter manebit & quocūq̄ ierit ad te rediē curabit. Cū inuenis falconēz tūm audacē et cū intenso et siderio aues cape diligēt considerā statū eius in macie & pinguedine & in q̄ statū eū inuenis in eodes ip̄m retinē curabis. Nam quidaz falcones melio se gerunt cū sūt pingues p̄iēs et fere om̄s i statū mēio exīcentes. Aliq̄ hor pauca cū fuerit mactior et bonior gñis rubei vt plūm esse dicunt. Et cū p̄mo mittant ad aues ad mīores p̄mo mittant de in ad mediocres. & ultio ad maiores. Si em̄ p̄mo mittent ad maiores & supent ab eis reficiēt ad huc potentia et idulstia que usu acquirūt incipit ab inde in antea magnas aues & mediocres formidat. Sicut difficulter resumerent audacia sibi inatā q̄ imperia sui dōctōis amiserunt plūmū dē conferte falconū ad audaciā acq̄rendaz si eū tenes multū i manu et des ei carnis pul line hora 3ª collaz vñ et deinde pone ante ip̄m aq̄ in q̄ balneet

Postea ponet ad solē ubi sicut. Postea
ponat in loco obscuro vsq; ad vespas
dein teneat in māu usq; fere ad p̄m
seminū postea lūm lucerne vel candē
le corā eo sit per totā noctē et cum
matutina venīt hora subverte cū vīo
et teneat ad ignē. In aurora verodī
ei auaspātū portetur et si capiat qñ
tūz vult de preda sua alit. Si nō
capiat detur sibi vna ala & mediatos
sa galline & in loco ponat obscuro.
Cū mediū febr̄ falconē in muta po
net & de oībz carnibz eū cibabis vs
q; ad menses vñū postea ponas ante
ipm conchaz aque p̄us tñ das sibi
medē et si vides q non mutat vn
ge carnē q sibi tribuis de re cocta
et melle. Si adhuc non mūt acci
pe ranaz et fac puluiz et super car
nem pone et mutabit. Et tunc ne
ipm ex muta tollas anteq; complete
fuerit pell̄ pome eius & cū de muta
acceps eū ad calorē nō teneat sed
plimū eū in māu tene. nec postear
q; ad xv. dies auaspātū accedas. Ca
piūt aut anates anseres anthro
nes grues et stranes & multas alias
aues. Et fertur q si medat sangne
anghironis omē desiderū capiendi
grues amittit. Si nō carnes solū
sine sangne medat hoc viciū in au
rez non credūtur. *accedunt*

De egritudinibz q falconibus.

ACCIDVNT falconibz omīs
egritudines que superius acci
dere accipitū dixi & eadez
sūt signa in ante q om volatiliū
rapatū fere eadez est nā. & Ideo de
his hic tractā non expedit. Vnde
cū cognoscas q falcones sūt forioris
nē q accipitres et nō sic facile in

firmant et moriūt si comedant p̄us
p̄cedens de gorga anteq; abus p̄cedēs
de gorga descenderit. Quidā etiā fal
conarij multos modos regēdi falcones
narrāt & alias egritudines. eis accidē
aliasq; curas esse nēcias ex quibus
forsan vera sūt que per multas ex
perientias approbant. Sed multas ex
his que dicūt rone carent. Ideoq; si q
hic deficiūt de cū falconū et amū
rapatū per vños expertos non semel
sed plūies longozq; t̄p̄e supplicat.

De ymerlis.

IYMERLI sūt gñe et natū
falconū et sūt q p̄ni falai
celli quod apparet per f̄m
corp̄is & colorē pennaz quoz anu
pacio potius uoluptatis q utilitatis
existit. Capuit aut p̄cipue landu
las et tanti desiderij et aiositatis sūt
ad eas capiēdas q plimū persequunt
eas i villas vsq; ad chbanū ardente
aut ip̄itū a etiā sub mantellis hoim
Ite capuit passeret & alias auiculas
p̄uas. De ipoz aut doctrina et cū
plūā nō dico q per supiora satis fari
pōt.

De Gurfalchis.

GURFALCVS ē auis maior q
falco & est magne virtutis et
potente mirabilisq; audaci
adeo q aliq; inuenti sūt audaci sp̄i aqui
las insultasse. Capuit aut omīs aues
q̄tūcūq; magnas et sūt fere de nā
falconū & Ideo falconū doctrina sat
sufficit ad nutriendos et instruēdos
Gurfalcos. **De aquila.**

AQUILA est auis nobilis et rap
tu viuentis que p̄pter fortitudi
nez et audaciaz sui est v̄ca
ta rex amū naz omnes aues eū timet
sed ipa nullā Cūo diuise sūt species

Quedā n̄ sūt ualde magnē. q̄daz medio
 cres. Quedā pue. Et itez q̄daz sūt nobi
 liores nō appetentes n̄ volatilia et aīa
 lia t̄rēstria vīnētia. Et q̄daz quodāmodo
 ignobiles & degeneres q̄appetūt non
 solū carnes vīnas sed etiā mortuos &
 oīa caduā aīaliū & tales declinant
 ad nāz muluoz. Aquile dēstīant ab
 hōibus videlicet que pue exēte de m̄
 do fuerūt sed eas que dū m̄feritate
 fuerūt non esset tutū domesticāe uel
 le qm̄ facile p̄ter suā audaciā et potē
 tiaz q̄nter lederent in facie vel alibi
 instruētē ducant ut hōibz querant
 quālibet oues magnas et p̄cipue ut
 capiant lepores & amiaulos et capolos
 cū auxilio canū. Et statū dū videntur
 canes inuēisse pasturā aquilā instrue
 taz dimitte debet q̄ sp̄ sup̄ canes uola
 bit & cū lepore viderit subito descen
 det & capiet eū. Nutrit aut ex oībz
 carnibz et non de facili infirmat. Si
 cū lepore ceperit eo pascat plūbz
 viabz ut eos libentius persequat. Q̄
 m̄x nidū aquile hīant vñ ex p̄stī
 eius accipiat capite m̄ bñ armato
 ne a p̄tibz ledat et ligent pullū
 aquile ad p̄m̄ palū q̄ uociferabit
 tūc venient p̄ & mater deferēt
 eidez lepores et cetā plūa valantia q̄
 accipē p̄nt p̄ te et h̄c potis & medē
 p̄te q̄ntū vis. ferūt etiā ei q̄nq̄ gar
 tas et q̄nq̄ bissas. Et indistinctū m̄
 tine iaz detulerūt filio gallinā cū q̄
 busdaz pullis exantibz inter pēnas ma
 tris q̄ h̄nt sine aliq̄ lesione et nutri
 ti sunt.

De Quino et gūmeta.

QUINO et gūmeta sūt eiusdez
 nē et sūt aīalia nocturna po
 tius q̄ diurna q̄ corz oculi

te nocte vident melis q̄ in die. Cū
 ergo deformia sūt et raro ab alijs
 ambus videant mirant aues in vi
 sione ipaz & eas vidē appetūt q̄
 aīa tam brutalis q̄ rationalis i re
 bus nouis et in solitis p̄cipue delec
 tant. hōies rementes ergo alias
 nolucres arcūuolāe gūno et gūmet
 te et eas cū auditate plūma intrie
 ri extogitauerūt. ingenia quomō
 caperent illas aues que ad p̄dēt
 appinquāt. Nō ergo mittūt eas ut
 ip̄e aues capiant. Sed medianibz
 ip̄is cum visco aut reabz sibi querāt.
 Vñt aut de quiblibet carnibus
 et p̄cipue de muribz & noctibz et res
 pertilionibz. et cū bene aban fuerit
 p̄petenter ieiunāt duobz tribus &
 4^{or} diebus & gūmus vsq̄ ad octo
 non ledit. & fere meliores sūt
 masculis sicut omne volatilerapax
 Et gūmetta quidez melis tenetur i
 aliquo colūbāio vel alio sibi simi
 li q̄ alibi. Et si bene domesticata fu
 erit optie capiet mures i domibz
 existentes. Comedūt & lacertas &
 ranas & oīa carnes habentia.

Qualiter aues cū retibz capiūt.

AVES cū retibz plūbz capiū
 tur modis et vno quidem.
 modo capiūt ad panterā
 qui capiūt multe anates. Et est
 certū q̄ vno tractu sine vno mo
 mento iaz capte sūt in comitatu fer
 rare quingenta paria. Modus q̄
 dez est ut in paludez aliq̄ fūas
 foueam cū. xx vel xxx brachia lon
 ga et cū x. vel. xij. latam vel totā
 maiore aliq̄tilū si volūis et tā
 tūz profundaz q̄ i cū vnaz spā
 naz aq̄ habeat et sic a duobus

capitibus longis acuta. In uno angulo sit quidam fossatus et in alio aliquotulum longe sit quedam casella cum foueam sint undique spacia plana tanta quanta est retis longitudo latitudo deinde fiat sepius circumquaque propter animalia noxia ne ues i eo existentes fugiant. In predicta fouea cum xij vel xvi anates domesticæ die noctisque morentur et milia in bona quantitate piciatur itaque propter domesticas et siluestres. Sintque domesticæ siles siluibus in colae iuxta foueam cum ripas figentur pali quatuor piciatur que recta eleuantur et pali recta figantur cum spacia predicta et sic ipsa corda quorum palorum totum colligitur rete et tunc ipsi qui stagne siue bachi qui recta eleuantur optime coopiantur. Sintque recta duo magna in utroque parte capitis iuncta sicut recta aroli qui quidam cooptoria uocat que eleuantur similiter in altum coniunguntur ad modum culminis domus pallescente. Et modus quidem eleuandi quod mixta casellum est forma cum piciatur in capite subtili est recta funis adducta. In grosso uero est asta fortis et magna ex terra repleta que suo pondere cum uis ad modum machine recta eleuabit. huc confluet multitudo animalium in nocte per aera uolantium cum domesticæ uociferabunt. Cumque in multa quantitate descenderint recta eleuabis et cum piciatur paucendo leniter recta omnes siluestres in cuiuslibet retis quod est in supradicto fossato extensum expelles et domesticæ que non timent remanebunt imptite. Est et aliud ingenium quo capiuntur grues agni sterne et anseres et sit in ripis fluminum ab utraque parte

figentur arbor altissima vel due simul iuncte ut longior appareat habetque per totum caniculas ad ascensum et in sinitate circlearum in qua penitus funis sit retis cuius longitudo est secundum fluminali latitudinem et arborum distantiam et eius latitudo est ut superius eleuata usque ad medias pendeat arbores. Deinde usque a remotis ueniant per gloriam fluminalis omnes volucres quas inuenierint expellentes que uolantes a splendore aque non discedant donec in rete inciderint et tunc declinent recta cum suis funibus. Nullus modus loci non habet nisi aere obscurum et nebulosum. Tempore hiemis cum est gelu sic capiantur anseres recta cum eo tempore est gelu et solus paluis est in campis segetum tendit in segete in uno sulco rete unum longum per xl brachia et latum cum 400 piciatur 300 arborum in uespis capere capis vel in sero cum in mane hinc uis. Et ante hoc rete sit unum piciatur hinc duas stagnas eleuantes longas secundum dimidiam latitudinem retis et tendit cum duabus brachijs ut piciatur sed disponitur ut per se eleuentur uolenter quia hoc ipsum rete eleuare non posset cum totum rete in terram firmatum fuerit totum super corda colligitur et tunc ipsi qui stagne bracte et funis trahens optine ex puluere copit vel herba. Sintque in uno fossato aliquotulum remoto locus optus ubi hoc placeat qui recte debuit eleuare rete. In loco retis sint duo uel tres anseres domesticæ siluestribus siles duobus pelliculis alligati et duo sit stercerati ut illic siluestres confidentius accedat. Cumque siluestres descenderint in aliquam parte agri ex oppposito vadat solum

cū capello i capite et ligone vel alia
 re i māu loquat' aliquid ut labora
 re videat' alias fugeret/ siq; caute
 perducatur eas ad locū retis qd facile
 fiet per vniū agrū qtuorūq; ma
 gnū si hoc caute facē scēs. Cūq; in
 retē videās eas confidenter loquē
 soq; dicas vt retē trahat verūq;
 hec avis cautissima est oportet te oīo
 canē ne mane ad locū retis accedas
 q; statim penderet de torre vel pūna
 pedibus tuis mora et fugerent. Et
 ideo cū tendis de sero non est nōia
 hec cautela. Est et aliud genus re
 tis quo auiū multa gna capiūt ma
 xie cū tra nulle est copta quod vlgō
 uocat' arolus q ex duob; retib; nō
 multū magnis sed spissis et fortib;
 constat et in quolibet capite cōiun
 gunt' et i frām figunt' distantes i
 partib; medijs hntes 4° breues ba
 culos quibus denatur i altū nec
 flectunt' ad frām cū fumis trahit'
 sed pmanet' elenati & sil cōiuncti
 cū retib; ad modū tugurij. hēre
 te cū oīb; baculis et fumib; opae
 opit' stramine aristar' vel paleis et
 in spacio intermedio continue tene
 tur gna et cētā que auiū pape
 ad abū sūt grata. Et cū anceps per
 pendeit in esse multas aues intret
 domusculā valde clausam que ibi
 debet esse pūq; et subito trahat
 fumē et fortiter ad vniū palū in do
 musculā pūq; adnectat et aues ca
 piat. hoc ingenio capiūt' facile mil
 ni & aquile cētēq; aues sup cadāna
 descendentes si cadaver tonū vel ps
 ponat' in medio retis. Itē ex eo ca
 piūt' vlpes si gallina nocte pona
 t' i medio. S; hmoi rete p ipis &

aquilis fortius esse debet. Sunt
 et alia retia que vocant' araneae
 valde subtilia ne i aere facile vide
 ant' quibus capiūt' multe auiū
 le cū ponūt' erecta i aere duabus
 ptecellis adnexa in locis per que
 auiū consueuerūt trāsire. his et
 accipitres facile capiūt' & falcones
 cū cū colūbum erecta tendunt'
 & eodem modo cētē aues rapaces.
 Sed horū duo sūt gna naz qdam
 aranea est simplex & regulis ad
 lentis aptat' q cū tangitur cadit
 auiūq; inuoluit. Itē est aranea tri
 plica ex tribus pōta: qz me?
 est spissa & plimūz lata extiores
 due sūt valde rare ac adeo stric
 te q cū fuerint ad capiēdū elena
 te ac pūcis stantibus fortiter ad
 nexa stant extense mediaq; moll
 et laxa que sup funiculū supiorē
 elenat' et cū auiū inodit' inuolat
 ambo rara et i medio spissa inuol
 uit' et cū ea uelud i sacculo quo
 daz pendet. Sūt et alia retia qui
 bus capiūt' perdices que sūt lon
 ga et stricta i medio qndaz q
 caudaz ad modū sacculi i medio
 hntia. hoc modo aucipat' q die
 venatur pūū rubeū tūz virgulis
 ad clipei modū formatū an se por
 tat & per agrū pergens duobus
 foraminibus inspicit et pūces in
 quirat cū eas viderit circa ipas
 retia tendit qbuldaz palis affixis
 ad finē redaz anexis et caudam
 arcuū aptam extendit/ semper
 ante se arcuū retinēs. Absus per
 dices quibus extensis se perdiab;
 appropinquat in caudāq; retiaz
 paulatī impellit nō solū timā sed

etiam pedibus si opus erit. Qui autem nocte venat in sero inquit ubi nocte morantur et cum aeris integre obscuritas supervenit ad eundem locum cum igne ruerit. Est autem ignis in vase sic formato quod nec ipse videtur et aperte videtur ipse se spacia vincta per unum agri sulcum accedit et per alium reuertitur circa locum in quo perdices in sero reliquit et cum eas viderit eas operit cum re te quod habet apertum in capite pice fortitum ad modum huius negotio opportunum. Vel si habet rete predictum potest ipsum tendere cum ipas et impellere ac capere universas. Est et aliud genus quod ex pegatorum a vulgo vocatur satis magni quo capiuntur perdices quales et falsiani et quidam alie aves cum anseribus catuli qui eas inquirat quas cum inveniunt statim nec ultra progreditur ut expellat. Sed dominum suum retro respicit et candam movet tunc quod ipse cognoscit anser esse paululum ante canem et tunc ipse et sorius rete trahunt et aves ac catulum aperunt et sic eas incipiunt. Est et aliud rete primum in capite pice paratum et apertum consistit quo unus solus venit et cum ipso aves operit a cane predicto inventas. Item hoc eodem reticulo venit anser ad quales solus cum quaalatorio. Cuius sonus est per omnia silis non quales gressus ferunt ad quem ardentem accedunt masculi ipse ipsum quos tunc opit atque cap.

Qualiter aves capiuntur laqueis.

Fit laqueus quo facile capiuntur aves que rapta vivunt hoc modo in loco ubi ipse morantur rapaces aves vel quo transeunt infigit foris ab utroque capite arcibus valde plicatus ipse quem ab una

parte firmat virgula in cuius scissura minus candam infigit. Vel ad quam frustum mortue carnis anseris seu rana. et ab altera pice fortitum in terram dimittit huius in capite laqueum et quidam primum cordulorum in uno strebeto quo pice plicata firmatur ad arcum et ad primum fissuram que sit in capite virgule minus tenentis et laqueus cum murex extendit ac cum anser minus vel aliam rem ut exportet tangit pice dissolvitur ab arcu ac superius elevatur cum anse rapaci que pedibus vincit. Item sunt laquei multi de pilis eadem caballi in uno funiculo eiusdem materie texti qui tenduntur in sulcos frumenti vel alio bladi funiculo a terra elevato ultra altitudinem avis parum declinis laqueis et apertis ut avis transiens capite imisso capiat collo 2° modo capiunt perdices in agris et quales falsiani in semitibus nemorum. Aves et aquae eodem capiuntur hoc modo cum minus aqua unde transierunt laquei tales tenduntur. Columbe etiam et alie aves multe capiuntur ex eis cum incubant vel pullos habent si cum nidum ipsorum tendant. Item in fabis fageol satis capiuntur columbi ac turtures primum laqueis qui vulgiter scalelle dicuntur. Huius autem laquei modus est quod in capitibus primum baculi vel melligarij longitudinis unius semissis infiguntur due subtilissime virgule altitudinis spanne unius et in medio infigit spina duorum vel trium digitorum et altitudine longa hec scalella appodietur ad ripam sulci ubi aliquis sit in ripa tranquillitas taliter quod spina iaceat in terra in fovea et virgule sint superius elevate. Item quam ponat laqueus cum parvo palo affixus tunc quod leviter apertus amoveat virgulis et tene

atque ab eis et in spina figat' fasciola
ut faba mollis solūmodo vñū grām
quē auis rostro capiet ac caput eleuāt
super collū laqueū trahat plicata sca-
rella cū virgulis quē sentiēns trita ca-
put eleuabit et collū vt laqueo capiat.

Qualiter aues capiūt visco.

AVES capiūt visco multis
modis. Vno modo q' iūscā-
tur virgule subtilissime in
cor vel vltimoz ubi vna desunt. Vir-
gule quādam hant breues vel longe r.
hūc ad q'ntitatē auiū capiendaz. Sz
p' debet viscus parī ut sit bene re-
nax hoc modo lanet' bene aū aq' te-
pida apiendo ipm māibz balneatis
et abustulis mūdando deim misce-
at' sibi modicū oleū oliuaz vt non
sit adeo durus q' pennis auiū inuis-
cari non possit quo facto virgulis
includat' totalit' q' vnaq'q' virgula sit
opertime vñq' incluta in duabz vel
tribus partibz et eius 3ª sine visco re-
maneat que tractā māibz possit.
Q' si t'p' adeo sit frigid' q' exoletur
viscus temperet' eū oleo mūcū. hec vir-
gule paulē inuiscate infigunt' lenit'
in virgulis palmonū que sūt p'ce-
magne ramis arboris viridibz et pre-
cipue queranū fasciāte hūtes in capi-
te superiori 4° aut q'q'q' virgas pu-
lisp' eleuatas inq'bus infiguntur vir-
ge inuiscate ac ipse palmonis aū sūt
virgulis inuiscatis coopertus infigit'
i' terrā ut stet ad fōrm arboris itū
Itēz aū ipm appendunt' cauee in qui-
bus sūt diuise amiaule segregan' que
cantant & uolantes per aera uocant
que uocare super dictū palmonem
inuiscati seponūt et sic decipiunt'
Itēz visco capiūtur accipiteres falcat'.

ceteraq' aues rapaces. naz i' ēra due vel
tres infigunt' virgule inuiscate modi-
cūz distantes ac vñus seipās plicare
i' medio q'z ligat' colūba aut pullus
aut mus p' mil'is et alijs que talia
petūt ad que cū aues nenerint ca-
piunt'. Itēz capiūt' visco fere omēs
aues pue vel magne. Si virgule in
viscate ponant' in locis in quibus
abant'. Itēz funiculis longis iūscā-
tis capiūt' sturli qui valde grega-
tim uolant cū hē aliquis sturlus ad ci-
uis pedes ligat' funiculis inuiscatis et
in manu tenet' & dimittit' cū congre-
gatio sturloz videt' Itēz tūc enī cū fū-
culo dimissus ad gregē accedit et cū
ipso stricte uolitat' multiq' tangentes
funiculū inuiscant' et ad terrā simul cū
eo rūt'. Itē visco capiūt' anates et ce-
tere aues aq'ue aū ex eo inuolūt' simul
longius ex pennis quibz stona sunt
compositis papue sero in lacu vel alio
loco ubi nocte morant'. Naz aues na-
tantes per aq' in nocte madūt in finē
sup aq' extensū et capiūt' et sequenti
mane capte inueniunt'. Sz oz q' hic vis-
cus sit talē tempatus q' se ab aqua
defendat.

**Qualiter aues capiūtur
balistis et archis et alijs modis.**

QUALITER aues capiūtur
cū balistis et archis notū ē
oībus q' sagittant' ubicū-
q' sint i' ēra uel arbore. Sz in his
obseruande sūt quedā emtele nō oībz
notē. Quaz vna est q' balistator qui
vult anseres vel alias magnas sagittāre
aues debet hēre bifurcatas sagittas in
parte anteriore vbiq' acutitas que alaz
quā tinguūt ad collū madant naz so-
la perforatio coris sagitte uel obtusio
non ledet' auem in tm q' idēz manet

pauerys

Sed vulnera recedēt et forsan alibi
moreretur. Itē debet intuitū cū sagittat
dirigē nō ex vagantes. sed ad vnaz
que sit in medio duaz vel pluriū ut
si contingat sagittā ultra uel infra
gredi quod plimū contingit p̄maz
uel ultra feriat ne in anū sagittet.
Itē qui vult i arboribus sagittāe
colūbas pulzones debet hēre paret
pondē et cū vult sagittāe debet cū
pede signāe locū spālez ubi est et
notāe locū ubi est colūba a alia
auis & tūc sagittā emittat. Si
p̄mittit hē quod intendit hēre. Itē
q̄ cū balista uel arcu balistat sa
gittat debet manū sinistrā tenē
firmissimā et est nāe ut hēat ba
listaz vel arcū optiaz et sagittas re
ctissimas si recte uolūt sagittāe.
Qui aut arcū balistray excet det
sagittas hēre cūlis pondēis et bene
rotūdas. Itē capiuntur aues q̄bus
daz alijs mōis. Vno modo ad bre
uexellū cū gūmetta quo p̄ue capi
unt amicaile q̄ oibus fere notus
est. Sed est scēdū q̄ hoc modo nō
solū capi pnt cū gūmetta sed etiā
cū capite gatte nam et ip̄m mi
rant. Itē capiunt ad breuexellū q̄
rustici utunt quo rustici noctibz
ualde obscuris hnt enī faculam
quaz vnus defert declinē p̄p̄. sepe
virides in quibus dormiūt que
cū dormiūt excitant et ueniūt
ad ignis splendore duoq̄ alijs eos
maectant. Sūt aut bacule velud
pale i capitibz breuiū peticay ex
p̄uis contexte viminibus. Itē q̄
daz delectabili ingenio capitur
cornix cū ex ip̄is habet vna nā
ip̄a duobz ualde breuibz palazot

ad p̄m alay adnexis sapia intra fir
matur que fortiter clamat ac fu
gē mittit alieq̄ p̄pinque amittit eā
uimāe uolentes ex quibz ip̄a vna
rostris et unguibz caput & retinet
ut capē possit & eodez mō aregaz
capi posse asserit. Itē fertur q̄ a
ues que gustant granū vel milū
in fere boni vini et suao sicut ma
ceratū & sicutū nolāe non possūt
et poterūt manu capi.

De capiendis bestiis feris & p̄ q̄liter capiuntur cap canibus

LEPORES p̄apue capiuntur
canibz ad quos inueniendi
nō sūt canes qui seguli
uel brachi dñr q̄ q̄nto subtilioris
olfatus sūt tanto meliōes existūt
Itē sūt nōm canes ualde ad cursū
agiles qui eos perq̄ntur ut capiūt
q̄ omnes ad hoc instruit et ad e
os capiendos iducunt cū ex rapt
aliquid dat eis in abus a quibus
etiā capiūt capoli et aliq̄n cerui aut
reiaz magnaz p̄itay in locis ubi
fugant. Itē ab eis capiūt vulpes
licet in fuga sint valde sagaces. Itē
capiūt amicaile cū inueniunt remo
ti a canibz. Itē canibus capiūt aprī
ac lupi. sed cū auxilio venatorū nā
raro soli ad eos p̄sumūt accedē n
sint fastidati fortissimi & audaces.
Sed ad aprōs rapiendos nō sūt
pili fortes in ferro cruciferati quos
venatores intentes aprū ad se malo
aio ueniētē in t̄raz firmat et ada
p̄rū dirigūt qui eo pilo vulnerat
usq̄ ad venatorē nō pot accedē. Sic
q̄ a canibus occidit & sūt ab his
q̄ venant eūdez. Itē capiūt cer
ui cū ab hoīe vulnerati sagitta

Vel pilo fugiunt & puiſ catulq ad
hoc inſtructus puiſ ſanguis exiſte
tis ipm ſeqr donec cūſ ſeminiuſ
vel mortuus iuenit. Itē canib iuei
unt & capiūt erigj & qdaz alia
alia ſilr capiūt ab eis.

Qualiter capiūt retib.

CVI RETIBVS CAPIVN
tur Cerni vt dictū eſt et
vulpes ut ſupius dixi cum
Retibz locutus ſui quod arolus
vocat vulgo. Lepores etiā facile cape
rent retibz ſi in ea iaderent ſicut
& multe alie beſtie fere.

Qualiter capiūt Laqueis

LAQUEIS Capiūt leones
aliqñ. Itē vulpes et lepōs
cū per aliq foramina ſolet
intrare in loca clauſa. Sz hoc duo
bus fit mōis vno modo q laqueus
ſit annexus ad aliqñ pūaz plicatā
adeo forte q ferā collō capta i alai
eleuet ac ſuſpendat alio ut prope
laqueū ſit fortis cāculus ſtringēſ
laqueū fere capta ipe diens enam
ne ipa laqueū rodere poſſit.

Qualiter capiūt taulis

VULPES ET LUPUS PRE
cipue capiūt qdaz taula
ſerica que cū ſe multos hē
rampiones acutos et ipe hnt cū ſe
ānulu ppe locū ubi annexi uolū
tur ad quod anectit fructū car
nis oīaz occultata pter carnē in tra
firmata iacent. Cū aut lupus car
nez dentibz eliciat ānulus eleuat
rampitens cū capud ad collū lupi
q cū fortius trahit et recedē nint
fortius ſtringit & ligat. Itē ſunt
alie taulole quibus in pedibus et in ſine
auribus omnes gñaliter fere beſtie

capi pnt q occultant in itineribus
quibus vtunt que ſūt talis forme
aut figurē que non n̄ occulta fidei
telligi poſſent. Ideoq q eas hē vult
videat ab his qui eis vtunt qm
admodū ego vidē volui.

Qualiter capiūt foueis

SOVEIS hoc modo capiūt
lupi ſit qdaz fouea latat
magnus puteus & pſunda
i tm q inde exire non poſſint hoc
operitur vno rotūdo graticio quod
nō totaz. ſed qī operiat foueā ſub
graticio in medio ponit anſer liga
tus vel agnus et paleis operiat
totus locus tūc lupus ueniens &
uolens accipē anſerē uel agnum
i foueā cadit aſſecū graticio ſubito
reuoluta. Itē fouea capit multo
apioz hoc mō in locis in quibus n̄
n̄ uerſant. Agellus ſeritur de mili
ca quā aliqui ſaginā vocant cū
agellū fiat fortis & alta ſeps ex vi
minibz arbor et in vna pte relinq
tur apertus introitus. et in oppoſito
ſepis depreſſa iux quā ex ſit fo
uea ſatis pſunda & cū ipa ſagi
na ſatis pſunda eſt erit matura
ad ipaz uenient multi apri per locū
expeditū mēſes tūc ad locū accedat
et in loco introitus moret et clamz
et quocūqz modo pōt rumore ac
ſtrepitū faciat apri pſiti non in
uenientes vnde exire poſſint n̄ per
locū ſepis depreſſū inde pſiliunt
omnes in foueā quaz vitere nō po
terat mēſes exiſtentes. Itē plup
ſulpibus et cetis feris & canibus
ac porcis diſſipantibus vineas
fouea fiat hoc modo. fodiat ampla
duabus ſpānis et longa 4^{or} pedibz

a' cū vii vel octo pedes profunda cum
 spendis politis et rectis in tra soli-
 da et in ruente mutata et in loco ubi
 sepe trāsue consueuerūt et operiat p^o
 ex trāsuerso de grossis herbis siccatis
 vel aliud facile frangibile et opiat
 terra et cū pertrāsue credit cadit in
 fouea. Itē dicta fouea pot' fieri in q^o
 libet namite profunda solūmodo 4°
 vel 5° pedibz cū auxilio vno tabla-
 re ex viminibz facte sup vna rotun-
 da stangetta facile volubili firmata
 i quolibet capite cū vno vincto for-
 titer infixo tū i quibz uoluat hēc
 rebalca sit ab vno latē firmata dis-
 tans a fouea vno semisse. In alia p-
 te in angulis et in medio heat lapi-
 des ponderantes ad nexos hēc stet e-
 leuata qū oīno erecta cū vna fur-
 ca cū inferior pars sit sup vno ba-
 culo breui qui sit in medio fouee
 ex trāsuerso super vno puulo palazolo
 ab vtroqz capite qui sit affixus in
 ripa fouee in pte supina sup hoc bre-
 ui baculo ponat quedā virgula per
 longū fouee que sustinat herbam
 et tenā tū modo atqz a bestia pressa
 discedat & baculū breuē cū furcula
 et rebalta de die super foueaz ma-
 neat ne homo trāsue in eaz ruat
 Si canis vel sus in eaz incadat cum
 scalella qū gradus habeat assidue ex-
 hi poterit absqz lesione aliq.

De quibzdam alijs ingenijs quibz
 capiunt bestie fere

Elophantes capiunt hēmo
 Ipi cū non hnt genua iactē
 non possūt Ideoqz cū dormi-
 re nolūt se arboribz appodiat et qui
 escūt. Venatores has arbores rescat
 sed non perficiūt ut per se rīe pos-

sint. Et appodiat elephantibz cadūt
 et ipi ruit et a venatoibz occidunt.

Vrsi capiunt hoc modo armat' hōme fer-
 reis armis capite vndiqz coopto cum
 solo cultello acuto ad latus accedit
 ad siluā vel aliū locū ad vrsū uersū
 erigit' ad hōez armatū accedit et
 amplexat' eū armatus qz ipm q tūc
 euaginato gladio cū vna manu locū
 cordis vrsi perforat et sic eū occidit.

Vulpes in caueis suis capiunt hoc mō-
 hē venator aluē apum qdratū. Sz
 longū plus & mino latū qdrū ex-
 qtuor assidiculis factū. hic capite pau-
 cis filis ferreis clausus est ab alio ca-
 pite hē hostiolū intū ex pte superiori
 guertatū et sparatū ut possit intrare
 lenari supē et non exire descēdēs
 hic hostiolus superio eleuatus pmanet
 cū virgula pua hoc instrū pōit in
 fouea vulpis cū pstatū est ipaz i ea
 esse pars hostioli in ea pōitur i pte
 intrāseca fouee. Ceti qz intritus fauce
 qui plūes esse consueuerūt claudūt
 optē vulpis aut exire uolens in aluē
 intrat non putans filis subtilibz impe-
 diri siqz virgulā secū trahit et hostioli
 cadens eaz cludit que retrōdēdē for-
 tū claudit ac firmat Venator aut qū
 cūqz veniens vulpē si vult ferro aspi-
 do mactat. Vel si vult ipaz cū aluē
 sup puteū vel magnā tūā portat &
 aperies hostiolū ruere eū faciat in tūā.
 Cumuli capiunt sic. Venator sonans
 et strepitus agens eos fugat in cum-
 culos suos deanos. nā ipi qui pauidi-
 nimium facile fugiūt ad foueas eoz
 Venator tūc pōit riticulū apertū &
 in tra bene firmatū ante quemlibet
 intritū deū per vnu imittit forellā
 quē domesticū hē hostro clauso quodā

157
frenello ne aperire possit ac cuniculos ca-
pere ac comedere nec exire velit. Hic fure-
tus parum maior mustela horum prius in-
mians omnes ex cuniculos possit sicque in-
trant in reticulos et capiuntur.

De muribus capiendis

HURES MULTIS MODIS
capiunt et occidunt. Vno mo-
do a muscipulis domesticis que
tenent in domibus. Alio modo cum mus-
cipulis vel trapulis que sunt ex puo
ligno continuo in quo cadit aliud lignum
paulum que opprimens et occidens mures
intrantes ad autem porci portat & adne-
ctit ea ad ad quamdam subtilis priu-
lax ligni que cum tangit facit quod super
est cadere super murem. Et hic modus
est adeo notus omnibus quod non expedit
plenus explicari. Item est alius modus
quod vas aliquod coopit membrana hec
in cruce sandit et in medio adnecti-
tur autem porci mures accedentes
ad eam membranam et necantur si aqua
in eo fuerit alioquin brevi tempore moriuntur
fame. Statim quod membrana sui non sursum
regreditur ut eodem modo in furos re-
cipiat. Fertur etiam ab expertis quod mu-
res in uas sine aqua cadentes dum viuere
permittant fame nimia coacti se ome-
dunt forior vilior et si tantum dimit-
tantur ut remaneat forior mus solus
et hic permittat abire quoscunque in aliqua
parte inuenit occidit et comedit omnes
assuetus et facile ab eo non fugiant.
Item occidunt Resalgarij trito & casco vel
farina mixta que libenter comedunt
et moriuntur cum sit eorum venenum. Et
a loco remouenda est aqua qua sepe in-
uantur si eas bibant. Capiunt et si su-
pra uas unde exire nequeant ponit
quidam baculus et per medium scissum

et una medietas in medio fracta et
sit separata ut se sustineat sed non
murem. In cuius medio ponatur nucleus
nucis ad quem cum accedit cum baculo
fracto cadit et si aqua est in vase sub-
mergitur. Si non tu intus fice. Item mus
capiunt si sub arcu ferentia papsidis
murem ab una parte rupta ponit rup-
tura respiciente intus. Modus re-
tis melior ad capiendum multos mu-
res tam magnos quam paruos hic est.
Accipe duas assidulas leuigatas v-
no brachio longas et latas vno se-
se ipsas iungere distantes minus in latitu-
dine digitum vel parum minus in parte in-
tima cum duabus paulis assidulis
incastratis in quolibet capite una ut
eis de subitus sit equalis sub ipsis af-
fige cartam de percore grossam inam
in medio extrinseco. Et pro mediu
non affixam et in tantum restrictam quod
possit inter assides eleuari ut si des-
cendens deformatur possit ad suam
formam reduci. Item diste due assides
in capitibus desuper iungantur ac super
eas teneatur assidula in medio hinc
te clauum retortum ad quem suspendatur
frustulum autem porci vel in medio dic-
tarum assidularum pro cartam sit mescula in-
terius perforata & ante cooperta in qua
sit sala posita affixa cum quibus mescu-
la interius perforata cum autem facile re-
uoluat et hoc edificium ponatur super quod
cumque vasa fictilia vel lignea. Unde mu-
res exire nequeant et optime quod sepeli-
atur in massa frumenti aut alterius
grani ubi mures intrant et cum appro-
pinquant tuti moriuntur et carta descen-
dens cum eis releuabitur & de quibus
accedentibus ideo fiat ne muscipule per
ipsas araturam intrare valeant.

**De Piscibz Capiendis Et p^o
de q^uliter capiunt^r Retibz**

IN Mari un^o planū lītū
capiunt^r papue multi p^osc
cū rete quod multi scor
ticaria uocāt. hoc rete est valde lon
gū et satis ampliū et spissū h^ois
cordaz vni^o latū plūbatū et altū
leuiatū ut in aquis rectū et extē
sum permaneat. hoc rete cū nau
cula in mare defert^r vno capite i^o
ra rēcto vt aliq^u p^oscula eius conti
nuo descendat in aquā cū nante fu
erit infra mare q^untūz rete p^oscendi
t^r arcualit^r in illo capite reuertunt^r
ad lītū & quibzda^m ex eis cū capi
te rethibz i^oterra descendenti^o vnus
i^o nauicula^m reuertit^r ex^o rethe ad me
dū eius ad hoc ut p^oscas infra rete
dephensi videntes se ad t^oraz trahi
non prosiliat ex^o rethe. duo autem
p^oscatōes ab vtroq^u capite in t^ora exis
tentes trahūt cū p^oscibz totū rete
ad lītū q^u sepe multos cōhūnt
magnos & p^ouos et q^uq^u nihil ut
pax. Itē capiunt^r in mari cūq^u
dam rete subtili nō multū magno
duobus p^oscis alligato q^u quid i^o na
uicula exis aptum in aquā dem
gens. et post paululū cū p^oscibz e
leuat^r. Itē capiunt^r in flūibz et c^o
tū spāciosis loas cū rete q^u m^o
uersariū multi uocant quod est
ex tribus p^oscitū. s. vno medio spis
so et duobus extrinsecis raris h^ois
in vno latē plūbū & in altō leui
at. et si valde longū quāsdaz auc
bitas et siccitas ut extensum i^o aq^u
permaneat. hoc rete sit breue vel
longū vt placet. sed in aq^u diu di
mittit^r ut in id natantes inadat

p^oscas q^u rara retina t^ontent & inuol
unt^r in spissa ut auicula in aranea
sup^odicta. Itē capiunt^r Ruualibz i^o p
uis aquis. Est aut^r Ruuale rete
p^ouū et spissū ānexū duobz baculis
quos piscator maibus tenet et ap
tū per aquā ducit. Itē capiunt^r
sado. Et aut^r sado Rethē subtile
spissū h^ois tentoriū fōm in circum
ferentijs plūbatū & reuolutū h^ois
i^o caue longaz fōm funē. hoc rete
piscator super sinist^r brachiū clau
sū tenet atq^u i^o aq^u apertū erat. hoc
apertū subito ad fundū descendit.
et omnes p^oscas sub se inuentos relud^r
eosq^u dū cōhibet^r secū trahit. Itē capi
unt^r cū uegossa que est rete ad mo^o
rualis formatū et ad vni^o p^osculam
cū duobz baculis ad m^oculantibus
apte ānexū hoc rete piscator ex^o aqua
p^oscens in eaz papue ubi q^uesat imit
tit et cū p^oscibz eleuat^r. Itē capiunt^r
plūm in locis angustis vallū cū rete
quod gogolaria uocāt q^u est rethem
magnū grossū et spissū et longū
h^ois introitū rotūdū et latū et pau
laritū angustat^r vsq^u ad caudā que
longa est h^ois multa receptacula i^o
facile intrant p^oscas & nūq^u redit^r q^u
unt. hoc rete ponit^r cū duobz gross
i^o dicto loco angusto cū quod est vni^o
q^u lignaminū vsq^u ad n^opā fortis cla
usura cui dicte p^oscas ānectūt^r. hoc
rete die noctūq^u tenet^r ibide^m in in
troitu ad p^otem sup^oiorē ūso p^o hūc
nullus oīno p^oscas de cursū veniens
t^ontire pōt cū nullus sit ibi locus a
pertus descendat g^o oīs i^o aperto re
tis ore deinde in caudā strictā. Pis
cator nō aliq^u diebz interpositis ad
locū accedens caudaz retis i^o nauiculā

trahit & aperit. Ite capiuntur in uallibus multi pisces in locis aptis et profundis in quibus papue magni morantur pisces cum Rethi quod degagua vocat quod magni et lati in fundu ei et per eu trahit et cum piscibus eleuatur. Ite capiunt in vallibus non profundis sed latitudine magnas hinc multi pisces grum diuisos quique in talibus aquis morentur hoc modo hinc piscatores gradellas fere infinitas de paludosis canis constrictas quibus claudunt maria vallium non profundas spacia palorum auxilio relictis pumilis aptis in multis locis ad quos ponunt retia pua rotunda in capite ampla et cauda cum suis recepta culis angusta in que possunt intrare sed non exire. Et hoc retia semper die noctuque ibi relinquunt et quasi cotidie eleuant cum piscibus qui per loca spaciola narrantes per dicta loca nona posse sperabant. sunt etiam ex his crancule aliqui taliter inuolunt quod pisces intrantes exire nesciunt sed in exhibentur cum pumilo reti posito in capite vni pice bifurcate.

Qualiter capiuntur cistis canis ex viminibus factis

Pisces capiunt cistis ex viminibus factis que in capite sunt ample mediocriter et in cauda stricte que a piscatoribus in aqua stantibus duantur per fundum ad modum ripalium rethiarum Et quique tales ciste sed leuiiores ponuntur in capitibus periculis et per aqua turbida ducuntur a piscatore in fra stante ut super de negotio narratum est. Ite ex iuncis sunt nasse rotunde ac late cum introitu interius stricte et ex amplo que die noctuque cum pondere alio lapidis dimittuntur inhi-

do aque hinc vitem aliquam in cauda ligatam que extrahuntur. Sed duarum fortium sunt vna fortis est que sit interius multum ampla rotunda in cuius fundo posita creta mollis et grana ei annexa ad que intrant quidam grana piscium cum ibi et in exire nesciunt. Alia fortis est tota stricte et longa sed in introitu mediocter aperta et in medio valde stricte. Deinde lata et in cauda stricissima in quibus intrant non cum ibi sed ut ibi occulte morantur nec de ipsa sicut nec de pice exire sciunt.

Qualiter capiuntur hamo spaderni calce et fossinis.

Hamo capiuntur pisces tribus modis vno modo cum in corpore pisciculus aliquis vni cum quo pisces capiuntur rapaces deglutientes hamum cum pisciculo vno. hic hamus requiritur ex ferro magnus et fortis cum forti cordula filo inuoluta propter ipsum ne rodi possit eius cordula cuiusdam pua paueria sita fasciculo adnectitur et in aqua stantem cum hamo et pisciculo vno eicitur ibique tota nocte relinquuntur pisces captus longe fugit vel se occultat fasciculo impeditur. sicque mane a piscatoribus inuenitur. 2o modo hamus cuiusdam funiculo ex pilis albis equicande adnectitur et ipsa cuiusdam virge subtili in summitate ligatur et cum ipsum abus qui a piscibus magis appetit inuoluntur ut non videatur hamus re in in aqua eicitur ut notum est omnibus. Sed in hoc adhibenda est quedam cautela videlicet quod piscator sciat qualem escam quodlibet genus piscis audit appetit quolibet tempore anni namque idem genus piscium sunt varietate temporis

anni diuisa cabaia querit. Sed hoc fac
 potes si caproz piscu viscera an dige
 stione sondit et aperit et inspiciat q
 lez escam coter assecant vel dmer
 sas escas modo vnaz modo alia in
 hamo ponit. Itz valet con piscas cau
 tos qui escam appensaz fumiailo ac
 cipe nolut si bt virgaz et fumiailu
 absqz hamo ai q pleriqz escam in
 aquaz emittat ad qua aliqui minus
 cauti accedut eazqz sine piculo exp
 tabut q ai plures fecit hamu eiaet
 ad que enaz cauti secite accedent.
 Tercius modus suat in aquis pro
 fundis noz i eis manu eiat hamus
 alligatus longo fumiailo hntre mo
 diu plubi per vnu brachiu ppe ha
 mu ut descendat ad fundu ibiqz te
 near in dia digito appodatus in su
 mo ab eo qui sit in navi uel ponte ai
 sentiet piscem hamu fortit capere
 trahat. Primo ut in eius infigatur
 ore dein paulati trahet ipm piscem
 manu capiet q raiissime puius erit
 ai soli magni morent in fundo licet
 aliqui discurrat per parte mediam
 uel supmam. Cu spadenis caput
 preapue tnebe. Sut aut tres acul
 ex ferro retorte ac sil ligate q qui
 busdaz breuibz fumiailis adnectut
 ac ipi omis non multu distates auda
 fumiailo longo his opponit candatu can
 croz et grossaz labniaz esta et in aq
 sero extense iactant et mane capte ti
 che tollut. Calce vna caput piscis
 si ipa ponat in sacro & in aq maxie
 stante etia puile reclusa. hic sacus
 admodu a duobz i aq fortiter agite
 tur. ex hoc omis piscis qi ceti ueniet
 in superficie aque ac maibus facile
 capient. Itz caput grossi piscis foss

fossimis i aquis diafamis. Est aut fos
 sina ferreu instrumentu hns multas
 acuitates qru quelibet bt barbula
 ad tenedu et sunt aliquotulu distan
 tes abinuem q piscator bt in capite
 haste lancee uaditq ai eo quiete in
 navi per aquas et ai piscem videt
 eu fortiter ferit & infixu tenet. Itz
 facit existens in terra et in aqtur
 bida si piscem videret. Et no q me
 liores piscis que reperiut dicuntur
 salmi qui nascuntur in almania in
 aq que uocat Renuf et est valde
 magna aq et tendit versus Angli
 am. Post his tu ita carpo & alere
 heringe recentes sut boni piscis

INCIPIT Liber xj. de Regulis operationu Ruris

IN SUPERIORIB
 libris diffuse dictum
 est de oi operatione ru
 ris. Sed q memoria ho
 minu breuis est et eoz
 singlaru turbe no suf
 fiat ideo utile visu est matias trac
 tatiu que posse gnale expm comp
 diosis sm ordine libri concludere
 regulis ut sola noticia ipaz plimi
 habeat memoria

De cognitione loci habitabilis

RURIS etia fortitudinem
 hitatoz opantiu idustriam
 & aptitudme querut ideoq
 loci salubritas papue querenda est.
 Aeris & uenti terre te situs & aque lo
 nitas loci habitabilem fertilem et
 salubrem demonstret. Vir sapiens p
 dia empturus ante oia loci salutez
 consideret ne in eoz emptione et do

154
mox fabrica pecunia collocata uelox po-
tmodum cum personarum derimento aut in
familiaris et penitencia non sperat se
quatur.

De cognitione aeris

AER calidus est & humidus
si nulla causa extrinseca conuer-
tatur. Aer bonus est qui pu-
trefactus non nec caliditatis aut al-
tius qualitatis excellentiam habet. sed in
his omnibus equalis & equalitati proximus
inuenitur. Aer temporatus et clarus sa-
lute efficit habitantium et consuevit et
plante ab eo proportionabiliterualescunt
et fructificant. Inequalis uero & uapor
loci & stagnorum in mixture turbatus
communi operatur et trahit auras humores
omnes et plantas corrumpit. Omnis
aer qui cito infrigidatur cum sol occidit
et cito calefacit cum sol oritur est subtilis
communis uero consistit eorum. Aer om-
nibus deterior quia cor restringit et aeris
attractiones angustat & dolores capi-
tis generat. Aeris salubritate declinant
loca ab infirmis uallibus libera et ne-
bularum noctibus absoluta & habitorum
sana corpora. ¶

De cognitione uentorum

VENTI meridionales absolu-
te considerati Calidi & humidi
sunt Septentrionales frigidi
et siccus. Orientales autem et occidenta-
les quasi temperati. sed in quibusdam locis
meridionales sunt frigidi cum a parte
meridiei eiusdem fuerint montes ven-
tosi et septentrionales calidi cum
ad ea transierint per adusta deserta.

De cognitione aquarum

AQUA frigida est & humida
si nulla causa extrinseca fuerit
mutata. Aquae fontium terre

libere in qua nulla extrinsecus disposi-
tionum & qualitatum superat sunt alij melio-
res. Aquae pretiosae bone sunt nec facile
terrestri corruptione putrescunt. Aquae
fluminum currentes sunt alijs melio-
res si super terram liberam non fetidam
neque lacinosam incedant. & que ad o-
rientem tendunt et multum a suo elon-
gantur praecipue sunt omnes meliores
et que ad septentrionales vadit bona est.
Et que uero ad meridiem vel occidentem
fluunt sunt male maxime cum meridi-
onales sufflauerint venti. Aqua lau-
dabilis est que in qua res cito coquitur
si nullus odor in ea superat neque sa-
por. Aquarum eiusdem dispositionis que
lenior est melior indicatur. Sublima-
tio et distillatio sili & decoctio aquarum
rectificant malas. Ex aquis lauda-
bilibus sunt aquae pluviae praecipue que
cum tonitruo in estate proueniunt. licet
propter eorum subtilitatem facile putres-
cant. Aquae puteorum & aquae ductum
operatione aquarum fontium non sunt
bone praecipue que de plumbis fistulas
hauriunt. Aquae sunt laciales paludales
sanguisugales et omnes quibus admis-
cetur aliqua substantia metallina.
Grosse aquae sunt laciales et minores
Aqua temperate frigida sanis melior
est aquis omnibus appetitum excitat et som-
nolentiam facit. Calida uero communis operatur.
Aque salse macrescere faciunt et excutunt.
Turbide uero lapides & opilationes cre-
ant. Si aquae bonitate uel malitia
discerni non possit in colorem salubritate
nascatur.

De cognitione loci habitabilis
LOCI CALIDITAS ET
frigiditas humiditatis aut
siccitatis dispositio altitudo

& profunditas aq̃z multitudo & pau-
 citas & eoz malicia & bonitas mo-
 tu lacuū & paluduū & maris via-
 mitas. Item terre eius dispositio q̃
 lutoſa uel hūda cenoſa iminer-
 ſa ſeu petroſa exiſtat ſitus indicant
 q̃litate. In locis calidis hītañtes
 denigrant facies et capilli eoz cor-
 da ſunt hūda & modicu valent
 i bellis et cito ſeneſcūt. In locis fri-
 gidis exiñtes ſicut Teotonia anglica
 poloni r̃ ſūt maiōis audacie et
 melius comedentes et digētes et
 boni armigeri & fortes in bello au-
 daces ac uifi nimis. que loca ſi ſu-
 erint hūda craſſi & carnoſi teneri
 et albi hoīes et pulcri ſunt. In loſ
 morantes hūdis pulcray ſunt facie
 z et eis diuturne accidunt febres
 et cū exorant cito adueit eis laxi-
 tudo. In ſiccis nō locis exſtant
 oplexiones & corpora obſcurant.
 In locis habitabilibz altis maiōres
 ſūt ſanis et fortes labōis multū
 patientes & viuūt diu. Profūda
 uō loca cōm operant. habitates
 i locis petroſis hī aerē in hieme
 valde frigidū & calidū in eſtate.
 Corpora eoz dura fortiora et mul-
 toz capilloz exiſtūt multū vigi-
 lantes & inobedientes & malorū
 ſūt mor et etiā eſt in eis bellorū
 fortitudo in artibz ſolertia & acutiſ.
 Cūitas ab oriente aperta et ex op-
 poſita parte coperta eſt ſana et be-
 aeris. Illa uō eſt infirma que cō-
 rui ſitū hē. Incolay habitudo ſm
 ſanitate uel egritudine gñā ſitus
 indicat q̃litatez.

DE Tumbis & domibus.

DOMVS ET TVMBE.

Dſeu aerē & arie magnitudo
 fieri debet in hūne ſm dñi
 facultate et q̃ntitatez aialū nutri-
 endoz et fructuū portandoz ad eas.
 tute aut ſint & fortes foueis et
 muro vel ſpūis ſm potentia i lo-
 cis illis furnū & latronū q̃ in lo-
 enna multi ſūt latrones ſm qd
 dē. In tūbay munitioibz fructife-
 re arbores non plantent ne fructū
 uz auaritate deſiderata munitio diſ-
 ſipetur. In eis etiā arboz aliquay
 naz p̃curetz augmētū ſm omnes
 adiminationes fortitudinē conuer-
 tant ſecūtas et delectatio domo-
 z requit in villis fortitudinē et de-
 coru comoz. fundamēta lacora q̃ pa-
 riel eſſe debet. et uſq̃ ad ſtam pro-
 fundent ſolidāq̃ ſi deſit q̃rtam ſa-
 brice merſiſſe ſufficiat. Arena que
 manu cōprehēſa edit ſecūdoz relā
 reſerſa nihil ſordis relinquit i pan-
 no lineo candido egregia eſt et vi-
 lis fabricandi. In duabz arene p-
 tibus calx vni calos vna miſcen-
 da eſt. q̃ cōli mēſura miſcet erit
 fortiſſim cōmentūz inde mixtum.
 In fluminali quoq̃ arena ſi tercia p-
 tem terre arte addideris opoz ſo-
 liditas mira preſtabit. Ligna pro
 edificijſ optia ſūt que mēſe nouē-
 briſ aut decembriē cedunt. & max-
 ime ſi ultra medullaz maſa ſuper
 radice quibzda relinquat diebz.
 et ea ſunt p̃cipue durabilia q̃
 aperte meridiei montū ſūt exala.

DE puteis & cisternis.

PUTEVS ſi ſons deſit mēſe
 auguſti uel ſeptembriſ i loco
 idoneo fiat ab oī letaminis

160
seu putredinis palinde remotis. Cui
aq̄ ducit aliunde diligenter erit recep-
tacula fabricari ut sufficienter copia
in ops vena poret ubi cisternis uti-
mur anguillas pisces flumiales po-
namus in eis qui suo natatu aqua
continue moueant et a corruptione
preseruent. Vbi aquis flum̄ utimur
tutū est cisternas hēc cū sabulo que-
cas a tristicitate liberet et claritate
decorent.

De presentia dominorum

PRESENTIA DOMINI
p̄fectus est agri. & q̄ desit
vineā suā deseret ab ea. Bus-

ticorū malorū ip̄ortuna uoracitas an-
timet n̄ dñorū presentia et cautelā
quia mali sūt & sine discretionē &
consilia cōter vniūt & in peiores
sūt in una p̄uincia q̄ in alia q̄ nes-
ciūt corrigere et instrūe filios suos
in bonis mōibus & ad nihilū sunt
p̄mouēdi n̄ solū ad labōes p̄nt cō-
sueti sūt neq̄ valent ad aliud of-
ficiū n̄ ad laborandū & blasphemā-
dū rē & credūt malitiā omnē sa-
pientiam sūmam et trufant & an-
nihilant virtutes & scientias et
laudant multotiens vicia sine ali-
q̄ ratione q̄ fatui & ignorantēs
sūt oīne & multa scē se laudant
& t̄q̄ ignorantēs et sine virtute vi-
uūt rē & paupes & superbi sine
fine & periculosi sine ratiōe atq̄ sp̄
mendacissimi.

Incipiūt Regule mat̄e libri
ij. Et p̄mo de q̄litate terra
& diuersitate agroꝝ.

TERRA NATURALITER
frigida est et sicca. sed ac-
cidentaliter sepe rebr̄escit

cū imutatur. In trīs fecūditas que-
renda est ne alba & nuda gleba sit
ne macer sabulo sine admixtione
terreni ne creta sola ne arenosipul-
uis lapidosa macies ne salsa vel a-
mara vel v̄luginosa ne vallis nimis
opaca. Sed sit gleba putris et fere
nigra et ad tangendū se f̄mimis
sui crasse sufficiens protulerit. nec
crebra sint. nec retorta. neq̄ suc-
ci nāliter egentia. frumētis dan-
da utilis trā est. que nāliter ferat
ebulū victū germen pingue trifo-
liū calamū tribos pingues. pri-
na siluria. lappas. fersana. dūter
maluā v̄ticam & c̄tās ciles her-
bas que latitudine & pinguedine
foliorū solū letū et fecundū de-
monstrant. Vineas ut uel trā
est q̄ corpore aliquatenus rari aug-
resolui est v̄gulta que p̄fert
nitida p̄ra fecundo sunt nec in-
terra. nec debilia nec macra ex-
ilitate languentia. sicut trās nō
sit adeo planus q̄ friguet. nec
per rumpis ut defluat neq̄ adu-
ul ut tempestates nimis sentiat
et calces. sed in his oībz v̄lbas
semper et equata mediocritas re-
quiratur. In frigidis p̄uincis
orienti vel meridiano lateri in
calidis uō septentrioni aer rē
esse oppositus. Inferior pars ter-
raz pinguis grossa et frigida ē
superficies uō macra subtilis et
calida. Quatuor sūt agrorū
ḡra. s. satiuū consitū opasam
et nonale. Satiuus ager est q̄
pinguissimū ager est & serit om̄i
anno. Omnis ager q̄ calidus ē
& hūidus mollem h̄m̄o sup̄ficiē

et porosam cultui facilis est et ferax. Eligendus est ager pinguis et raro quod nimium labores pent et fructum maximum reddit sed meriti est pinguis densus hoc est et multo labore colat tamen ad nota rader. Illud autem genus rarum est pessimum quod siccum et spissum macrum et frigidum est. Terra siccata et adustione nimis sterilis effecta et salia uel amara nunquam recipit mediana que non humore superfluo infecunda est fossatis conuenientibus emendatur. Colles montium siccitatem et macredinem patiuntur valles autem eorum pingues existunt et hinc propter pinguedinem que ad hiema uel ad uilem decurrit tempore pluuiali propter densitatem aque que secum ducit pinguedinem de cacumine montium et in uallibus remanebit. Ideoque tales agri per laticulcandi sunt ut in sulcis stet retenta pinguedo nec oportet cum glebas nec pluuij impetuose superuenientibus mota terra cum omni seie ferat ad uallem. Noualis ager est qui primo ad cultum reducat uel qui ad uirtutes pristinas redit per quietem unius anni uel plurium inonatum. Non conuenit plantis ager puluerulentus et siccus quod planta queit locum solidum continuitatis in quo radit et floriat et fructum deferat.

De ARATIONE et fossione et cultu.

ARATIONES ET FOSSIONES Quatuor sunt species utilitates in genere uidelicet terra aptio eiusdem atequatio agri commixtio et eiusdem coactio. Obseruandum est ne lutosus ager aratur nec sunt nimis siccis nam terra que

lutosam tractat toto fertur anno tractari non posse. Nimis non siccata plurimum laboriosa est et non potest communi uti. Si ager post longas siccitates fuerit ymbre leui perfusus aratur per triennium fieri sterilis affirmatur. AGER fortis glutinosus et adulterinis herbis repletus quem terram habent sufficit forsitan una uel duobus aut tribus ad plus arationibus est contentus quolibet triennium uel quatuor arationibus fructibus addit proportionalem sui quantitatem. Quotiens fructus laboris excedit meritis insistendum est cultui. Si uero labor et expense utilitatem fructuum excellunt relinquendus est locus talis. In locis siccis agri maturis in his non serius prosunt. Qui arando aridum solum inter sulcos relinquit suis fructibus derogat fertilitatem infamat. fecundior enim est culta exiguitas quam magnitudo neglecta seruandum est autem ne inter sulcos terra non mota relinquatur et glebe sunt molles dissipande. In agro periclitantur interiora non colantur extrema. Si lapidosus est ager per multas partes saxorum turba collecta purgari potest et arari. Iuncus germen et filices et ceterae herbe noxae frequentiaratione de mense Julij uel lupinorum seiatione expurgantur.

De Seminatione.

IN TERRENIS FRIGIDIS autumnales oportet fieri sationes ut segetes aliquid roboris ante hiemis aduentum accipiant. In calido non et pingui agro deferatur satio quantum potest ne ipsa tempestiua satio herbarum inutilium et luxuria suffocetur sed humidus in

161
mis non . sed uē serat' au p'apue com-
petit faba uel linū que radiab' emulsi
superflua hūiditatez consumant. Quecū
q' serunt' in xere locis calidis matū-
us . frigidis uō serit' conserant'. Autū-
nalis aut' satio cōtrū actū querūt
Exiles campi uel aquosi matūus p'm-
gues uō serius seminent'. Itē aquosi au-
tūnali t'p'e mature serant' si ager plim-
pinguis et ferax non serit' semel uel plu-
ries omni anno luxuriabūt in spuria
diuisaz herbaz q' postea sine magno
latē non pōt emendā . Omē tritici
solo vliginoso post tiaz sationē in e-
genus siliginis omittat'. In quolibz
seie due sunt virtutes videlicet for-
matina quaz hē ex celo substantia for-
malis que figurationē recipit in plāz
Et planta organa . Omnis seminatio
fici debet aū semen adiutoriū hē ex
celo hoc aut' est in p' etate lune qui-
a imitat' tūe calido hūido unifico lu-
men solis & lune simul . Ois satio
que fit aī sol ab orientem in cancrū
gradit' et p'fata est antipnates tūe
radices mouebunt' in debitas sue sube-
q'ntitatem vernalet etiā in matrice ē-
re iacentes tūe pullulabūt et sole tem-
perato coadiute germinabūt et flōe-
būt ante temp' sientatis estue . Ca-
uēdū est ne ultra mensuraz debitā
seia iaceant' in agz q' si fiat maculē
ta et non proficiencia si erūt . Attē-
dendū est ne que iactant' seia sint
corrupta sed munda et optia sunt q'
anni non excesserūt etatez . Omni-
um surculoz & frugū g'ia p'elara
sed tris tuis experta cōmitte . In
nouo enī g'ne seminiū ante experi-
mentuz nō est spes tota ponenda .
Semina locis hūidis ciuis q' sicut

degenerant . Omnia ligumina seri-
uident' in sica tra . faba tūmodo i
hūda tra iubet' spargi . licet t'p'at'
agris serendū sit tū si siccitas lon-
ga fuit seia iacta non min' i ag's
q' in aeris seruiabunt'

De Aqua plantaz

AQUA melior est oib' ad ir-
rigandos agros et maturan-
dū letamen est paludalis
seu foneaz ex pluuijs et torib' con-
fert etiā plantis aq' puteoz et fon-
tū postq' eaz calefecerit splendor
solis

De Stercoratione & letamine et imutatione plantaz

NILIS hūido & pingui le-
tamine plante suba nascē-
tis & putredine infiat'ur
sapor fructum imitat' in penis &
repleti talis planta superfluis fo-
lijs & mollibus ramusculis infecū-
dis . Optm' letamē est fere omnū
auū & q'drupedū qd' in uia corru-
ptionis est et nondū alē nālī des-
titutū nec monerati existit . Letamē
plante nām imutat magis q' ab-
aīal quod nutritur ex eo . Natura
plantaz meli' est per letamen q' per
modū aliq' imutat' . frigida et hū-
da tra optime per incensionē aspiū
et anez emendat' . Stercor' agestio
sui locū tenē debet q' habundat
hūor & ppter olenis orenda a p'to-
rū ouertatur aspectu aīe loco le-
minis optime spargunt' in agris
Stercus quod anno requieuit satis
est vtilis nec herbas creat si vetus-
tius est nimis proderit . Recenta
stercora prosunt prans ad vberta-
tem herbaz . Maris purgamenta

si aqua dulcis reliquis
mixta vice stercoreis obtinebunt. Ster-
corandi sunt agri spissius in colle in
campo rarius cum luna minuit. Hec
enim herbis si seruetur efficit. Non
debent estivo tempore plures cumuli
letaminis spargi quam eo die poterit.
Non prodest uno tempore nimium ster-
corare si frequenter et modice. Ager
aquosus plus stercoreis querit sicut
vero minus. Si letaminis copia de-
sit optime pro stercore cedit ut sabu-
losus locus cretam. frigidis non ar-
gillam. Cretosis et minus spissis
sabulum spargas. hic enim segetibus
prostat et vineas pulcherimas red-
dit vel seminent lupini qui cum ad
debitum augmentum pervenerint eu-
tat. Lutus de fundo lacuum et pa-
ludum ac pingue et fertile
facit agrum. Omnium autem conueni-
entissimum plantarum nutrimentum
est letamen in palude preputa et
humiditate putrefacta nutritum et
conueniente stercore commixtum. Agri
colium in partibus superioribus plu-
rimum et sepe in medijs parum et ra-
ro fumandi sunt in infimis non fuma-
tione non egent.

**De quibusdam principijs plan-
tarum et operationibus eorum**

SEPTEM SVNT SINE
quibus nulla ovis nascatur pla-
ta videlicet triplex calor
circuli celestis loci et seminis et
triplex humor. scilicet materie seminalis
terre et pluviarum desuper venientium
et aer continuus. Plante opera-
sunt uti alimento augere et generare.
Venter arborum est terra in qua cum
impuritatem relinquunt. Arbores

infigunt radices deorsum in terram ut
ex ea sicut ex stomacho nutrimentum
sugant quasi eas in superficie tam sper-
serint cito arescant. Certe est arbores
non semper augeri quam dum radices ter-
re adherent. sed omnino non constantium
esse quantitatem determinatam esse
inter duos terminos maxime in suo
genere. Plante sugendo per poros huius
nutrimenti et de eo quod extrinsecus
a spiritu deorsum in gemas formant
omnes et gignantur. Plante raro
porosae et calidas habentes radices in-
trinsecum attrahunt plusquam digere pos-
sint et ideo fructus generant potius
centes non superfluum humorem educa-
tur. Omnes plante magnam habentes
medullas per poros transversales nu-
truntur ex ea. sed quas habentes medul-
las nutritum per poros directe
superius ascendentes. Multitudo ra-
morum ex habundantia nutrimenti
et calore solis arborum undique tan-
tem qui succum evocat ad extremum
cedit. Cera seu pulpa in fructibus
a natura creatur ut semen in terram de-
cidens ab ea finit et facilius conale-
scat. Arbores plerumque fructum alium
proferunt annis propter nutrimentum de-
fectum et virtutes exhaustasque suf-
ficienter nutrire non possunt ramos
et fructum non per convenientem re-
quiem fuerint renovare. Omnis plan-
ta que ex se ore est silvatica qui
a semine a silvestri radice procedit et
per stipitem et ramos transit ut totius
arboris virtutes acquirat ut possit
sibi simile generare. Cum aliquid incidit
ex ea plerumque nascuntur alie que pla-
tum nutriunt loco eius. Sicut ar-
bor vetusta vel nimium consumpta

inacidit mirabiliter debilitat pullu-
labit aut sola germina vel fungos
pducet. Siluestrum arborum fructus
sunt plures sed minores et aciores
propter nutrimenti siccitatem. Domestice
arborum non sunt pauciores sed maiores
et magis dulces propter copiosam ro-
nem. Omnis planta mascula pulchra
semina pullulat propter calidum fortius
mens et eius folia strictiora sunt
propter masculi siccitatem. Quedam plan-
te alias impediunt in generatione et
fructu sicut et corollas et caulibus
et longi segete et nux fere omnes
alias propter peruenabilem amantudinem
eius. Ideoque diuisorum plantatione seu
satione simul plerumque cauere oportet
Omnis planta quorum indiget videlicet
seminari humido terminato loco co-
uenienti loco aque sine humore et pra-
to nutritante et aere sibi consimili
et proportionali ut optime nascatur et
crescat. Plante calido tempore vege-
tantur et in umbra noctis et in solis
feruore liquefunt. Plante hiemali
tempore in radicibus aggregantur que in
estate dispergunt in ramos et augent
illos. Omnia que in superficie ter-
re nascuntur ex vaporibus et subter
ad superficiem pertingentibus oriun-
tur. Fructus montium saporosiores
existunt quod valium quod digestio melius
repleatur in eis.

De partibus plantarum

S VCCVS est humor per poros
radicis attractus ad simi-
litudinem plantae et digesti-
us calorem terminatus ad eam nutri-
re radices quibus ad nutrimentum
tractum sunt orismules sed infun-
dunt calorem vniuersi toti plantae

similitudinem cordis habent. Medulle in
plantis sunt sicut micha in animalibus
Nodi creati sunt in omnibus plantis
multum medullosi et concavi ut
retineant nutrimentum et spiritum ex quo
eas augeri et viuere oportet donec
sint diligenter digesti. Cortices
in plantis sunt sicut corium in animalibus
non ex contextione venarum sed ex hu-
more terribili expulso ad superficiem
generantur foliorum materia est humor aque-
us non bene digestus aliquantulum
autem fecit terrae siccitatis amixtus
quibus sagax non fructus super
fluo solis feruore tuentur. Fructus
materia est vapor siccus ventosus qui
ad perpetuandas plantarum species ab
aera vegetabili generatus est. Flo-
res substantia ex subtiliori generatur humi-
do perfecte digesto qui per debiles
calore ortu fructuum antecedit.

**De plantatione et generatione
plantarum**

A RBORVM tria sunt. Quedam
plantarum generantur. Pla-
tate quedam ex se et quedam
per se amixtione elementorum et virtute
celesti. Rami qui sine radicibus
plantantur si solide sunt subter son-
dant inferius cum panguntur et
facilius attrahunt nutrimentum
Arbor cuius semen debile fuerit melius
ex ramis aut radicibus quam ex semine
ualefuit. Quaecumque plante calide
sunt licet dure manum in terram infu-
is ualefuit quod earum caliditas for-
titer attrahit nutrimentum. Rami
arborum solide subter cum plantantur
lacerati ualefuit melius quam masculi
quod poros apertiores habent quibus
attrahunt nutrimentum. Omnes qui

plante que arematicos calidos et sic-
cos hnt fructus conuenientius pla-
tant in montibz eas nō que solidos
et hūidos fructus ferūt magis co-
gruit i vallibus plantā uel feri-
Arbores parū et debiles semē feren-
tes ex seie et ramis plantā et co-
ualescere pnt ex seie tñ plantatio
est periculosior et in longaz nimis
speratur etate et siluris ex eo nas-
at planta ex ramis nō acius con-
ualescat et inde domestica nascat nō
siluris. Si ex domestica planta fuit
ramus acceptus qd nō bene et te-
ne menti quia melior mo est nō
inuenit si operari scueris Arbores q
semen magnū et forte pducit ex
ipso melius q ex ramis pueniunt
Arbores nulluz ferentes fructum
ex ramis uel radicatis plantulis
solū conualescat. Si consuādus lo-
cus ab aialū rōdētūz accessibus
nō est tutus i aliquo clauso per
biennū ramos uel seia nutriti oꝝ
i terra soluta dulci et aliquantulūz
stercorata deū ad loca disposita mis-
ferant. Omnis nouella planta fre-
quenti fossione & tempore magna ca-
loris irrigatione uiuetur. Spatia i
ter arbores et uites seruāda sedz ar-
borū magnitudine loci pinguedine
et terraz consuetudinez approbatā
ab antiquis. Omnis planta i sole
arido uel declini profundis & in hu-
mido et depresso minus profunde
ponatur. Si plantatio fit in terra
artosa sabulū misceat et in sabulo
arta. In macra nō plus letaminis
apponi oportet. Cū planta trāstert
i parua fuit eiusdeꝝ celi quibz an-
steterat cardinibz opponat. Cum

plantaz i scrobo deponis qd de radi-
cibz lesuz inuenis amputat cū plan-
tatur ne i terra nimis mollis aut sic-
ca sit canē oportet. Locis tñ sicca q
mollis existat. In aridis seu montuo-
sis locis ante hiemē. In hūidis uero
uel ualliculosis in uere trāspantatio-
nes fiant. sed in temperatis vtroq;
ipre conuenienter plantant. Si po-
nenda sūt arborū seia pꝛapua eli-
gant et mense Januarij nō amplius
quaternis digitis sub terra mergan-
tur q si locus calidus et siccus fuit
octobrē et nouēbrē mense ponatur.
Rami qui sine radiabz plantant me-
lius conualescat si mense ponatur
maraj cū iaz cortici se viridus sit
sucis infuderit aut enā mēse octo-
bris uel nōdūz vniuersis plante spū
fugaz hnt ad radices. Ramusaili
qui plantatur torquēdus non est
ne alio more uexandus. Ver si dure
solideq; fute sit proderit si pars san-
dat inferior et in scissura imittat
lapillus. Rami plantadi sūt leni suc-
cosi mudi gēmis spissis et plibus
oculati et ad vnaz māz sūt redac-
ti. Ramis plantandis q nimis lon-
gi fuerint cū ponūt amputantur
congrue sūmitatis et in conuenien-
ti longitudine relinquūt ut in sali-
ce uite olua & cetis his similibus
aptis expert.

De insitionibus

Omnū insitionū melior est
similū in similia sūngenū
ut pui in pui et uitis i uite
Poma i pomū. In nimis duro stipi-
te ingena fit insticio q i eū vnā
radicales imittē requit. sed in eo
i quo pua est durities et multa suc-

costas optis conalescat. Surculi isen
di sunt steriles suctosi et nouo nati ge
mis grossis spissis et plūbus oculati
et ab orientali arboris potius q̄ ex al
tera parte deasi. Quisitas in pomis et
piris et ceteris fructibus ab insitione ar
borum eiusdem speciei tota processit. Insitio
i magnis arboribus quibus cortex grossus
pinguis est inter lignū et corticem fiat.
in subtilibus vero fit conuenientius so
lo. Licet insitio fieri possit multis mo
dis ac temporibus ea tamen que fit eo tempore quo
gemma incipit esse suscepta. Vex autem
gemmae producentes antequam ipsa flūe in
cipiat conuenientius inseruntur. In
sitio i ad bucellū fieri non potest nisi cū
iuxta cortex separet a ligno est autem
optimum scissū ab vna parte bucellū
apponi et virgule summitates relinqu
donec bucellū relinquere compendisse
videtur. In sita planta nutrimentū
a stipite trahit in tū q̄ postq̄ qualu
it raro permittit trāchū sub mō aliquid
pullulare. Omnis insitio quāto infē
or tanto melior. nam fructus magis
domesticat et melius conalescat.

De medicamine arborum et terre

S i uetustar arborum sandantur radi
ces et in fissuris lapides imit
tantur melius attrahant nutrimentū
tum et sic aliquando fieri fertiles quas ste
riles inadebant. In ueterratis plantis
per absationem ramorum redit iuuetus si
iuxta peruenierit ad vltimā senectutē uel
putrefactionē. Omnis planta deestica
subtrahendo cultū siluescit præcipue sed
ad sabulositatem et arenositatem ouer
tat. Et omnis siluensis domesticat adhi
bitu cultū quod aliqui non credunt. Cul
tus domesticandis arboribus siluibus
i conuincendo et firmando vel adequando

nē arboris frām et in absitione spinos
orum et superfluoꝝ uel in sitione consistit
Quotiens ager i aliquā mala dispone
existat sapiens agricola eū ad lauda
bilem disponere imutat. In agro no
uali ad cultū redacto faciēda est ex
tirpacio siluicū stipitū et radicū q̄
omnes sugunt agri humorem. Non
his ager plūbus fertilis est annis.
Deinde oportet adhibere letamē si fe
rax debeat permanere uel si sit pinguis
simus interponi quietem p̄sertim q̄n
cū subā erbali et paleali plantis i eo
sate aut meritis a radicibus euellū
tur. Cuius humor et uiuificans spiritus a
gri per semitas et plantas eiusde
ra destituit et determinato tempore qui
escent ad agrū iter reuocat vni et
cuius alteritardius sūm q̄ ager ag
fecundior inuenit. Quicūq̄ aut labore
et expensa uirtute p̄ficiunt nō qui
ete interposita restant accipiant dis
soluunt et corrumpunt.

De conuincione locorum

I N CRETOSIS TERRIS
que facile ruit uix fossarū
paræ pendentes. In lubrica
vel glanzosa terra et siliibus que nō
solū facile ruit plus sed fieri possunt.
Vbi multū nō est minutio vinearū
et aliorum locorum ex spinis solūmō plan
tationes fiunt. Vbi autem non est tan
ta nōitas et lignorum habet penuria
propter ignē et edificia ex arboribus mī
fiant. Cuius sit aliquā plantatio spinos
orum uel arborum propter sepeles uix trāz p̄
biennū recidant ut pullulent et sepe
inspissent.

Incipiunt Regule materie libri. iij.

O RREA frigida et ventosa et
siccata et longe ab omni humore

ferre stabuli esse debent. Eisdem debet
auster esse aduersus. Nihil vtilius est
dum custodiendis frumentis quam si opti-
me exsiccata ferantur orreis, et aliquando
in vicinis missis refrigerentur. Loca
in quo frumenta ponuntur non sit ni-
mius excellens in frigore vel calore
quod utrumque segetes corrumpit. Cum legu-
mina tarde seruntur debent in aqua
letaminis madida seminari ut cito
germinare cogantur. Omne frumentum quod
in pingui terra oritur est pinguius
nutribilius et in pondere grauius
quod autem in macra nascitur est communius.

Frumentum et cetera grana patenti
campo letantur et eisdem vmbre in fe-
riuntur lesionem. Locis humidis et aque-
sis frumentum sepe degenerat et in
lolium et harenas quoniam conuertitur.

Frumentum collis frugibus robustius. Si
mensure minus respondet. Omnia
grana preter milium diutius in sti-
pulis suis quam exarsa fruuntur. Et
hoc bene sciunt almani et alij ultra
montani qui gubernant in orreis su-
is granum in stipulis protulit annum
dimittunt quoniam uolunt quod ibidem illo modo
melius custodit. et postea quoniam uolunt
in orreis suis et in vmbra et non in
sole exaruit. et ille est bonus modus.

Omnia que tempore seruntur estiuo solu-
tarum terrarum requirunt ceteraque reser-
uantur quod sola milia si pinguis fuerint
non formidabit.

**Incipit Regule libri quarti
de vineis et primo de quibusdam
rebus**

Cum multe inueniantur vi-
nearum varietates vniuersis
quod sue patrie more obser-
uet Alioquin laboratorum eas pecu-

rantium patet defectus. Celum me-
diocriter qualitate vitis desiderat re-
pidum magis quam frigidum et siccum potius
quam vmbrosum procellosum nimium ventosum
quod formidat. Aquilo vites sibi ob-
iectas frangit. Auster nobilitat.
In arbitrio igitur nostro est de vino
plus habeamus an melius. Cam-
pi largius vinum ferunt colles nobilior.
Locis frigidis a meridie vinum ponatur.
Calidis a septentrione. Temperatis
ab oriente vel occidente. Loca namque
sepe vitibus mutantur et ideo earum
grana quoniam uenienter appetunt planum lo-
cum. Vitae statuas que nebula susti-
net et pruinas. Collibus que siccita-
te durat et ventos. Pingui agro
graciles et fecundas, macro feraces
et solidas. frigidis et nebulosis eas
que hieme celeri maturitate pro-
ueniunt, aut que duris acinis inter
caligines securis florente ventoso
tenaces. Calido grani temeris et
humidi siccis eas que pluuies ferre
non possunt. Eligenda sunt genera
que professione viciorum suorum con-
locata diligunt. his in quibus dura-
re non poterat placida sana regio
et serena tunc genus et suscipiet.
Industrijs vir probata diligat et lo-
cis talibus mandet que imitari
possunt ea unde sumuntur. Solum ad
vineas ponendas nec spissius nimis
nec resolutius nec exile nec lenissimum
esse debet nec campestre nec preceps
nec siccum nec uliginosum, neque sal-
sum neque amaram sed quod inter om-
nes munitates temperamentum
tenebris et proximum raro quod ten-
so fuerit. Ad vineas rudes agros
maxime siluestres eligimus densiores.

164
Dentior oibz est in quo sunt inuetera
uetusta quo si nectitas exigent prius
multis a romibus radices prioris
vinee dissipent. Omnis locus pasti
natus prius impedimentis oibus liber
ne fossa terra postea calcata assiduo
solidetur.

De electione plantarum vitis.

Plante vitis que mense octo
bris vel marcij abscondunt
a vite meliores sunt q̄ que
alijs temporibz colligunt. De vinea
nimis pingui aut i loco exili plantae
desideras non sunt colligenda sermenta
eligenda sunt pangenda sermenta de
vite media. v. vel vi. gemarum spacia
a veti precedentia, summa flagella re
pudiens papue cu i arborē vinearum
plantae volueris. sed et pampinus
qui de duro nascit pro frugifero po
nat non. fertilitatis vitis certum
signu. sed de duro aliquo loco fruc
tus ababit et fenu impleunt ramu
los ex oi parte surgentes. Vno solo
modo vitis fertilitas explorari non po
test. sed i quatuor cognoscat ois gnos
tas surculor. Nouellus palmes n
hms veteris in quo frequens nodus ex
uberat debet eligi ad pangendu.

De Regulis plantationis vitis.

SIPINGVITIS ē ager maiora in
ter vites spacia relinquamus
si exilis angusta. Non ē vno
genere vitu omē pasauū conserendu
ne annis iniquis genus vindemie spe
omnes excludit. In aquosis locis post
hiemē vitis vinea plantabit et pro
pago ducet.

De Infectione vitis et

TRUNCVS VITIS in sen
dus eligit solidus q̄ huius
exuberet alimento nec ulla
vetustate a iuria laceratus areseat
iuxta fram vel sub ea vitis inserit. na
sup eaz difficilis opndit. Inserendi
surculi solidi sunt rotundi gemis spis
sis & pluibz oculati et quibus duo
vel tres infectione sufficient. Intra
vitis optie liget et a sole & ventis te
gumeto aliquo defendat ne hi qua
ciant. hic adurat. Cu labor ipis i
sitam vitem inadit ipi piniulo tenui
is huor cu nesperas debet frequen
ter effundi. Cui germen infecte vi
tis accipit incrementu adiutorio ali
cuius pali debet adnecti ne motus ali
quis fragile sermenti quasset etate.

De putatione vinearum.

VINEARUM Putatio locus frigidus
post hiemē. Calidis vō et te
peratis si ante et post como
de celebrat. Auferenda sunt leata
terra debilia superflua & malis lo
cis nata sermenta. In locis letis &
clementioribus aliquibz licet vitis
expandere i exilibz aut extuosis &
declinuis huilior est habenda. Mul
tudo et paucitas sermotorum sedm
virtutes vitis relinquuntur soli. Seta
sermenta quibus pmi anni fructus pe
pendit oia readant et noua circum
cisis capriolis & ramulis inutilibus
dimittant. Vites multu fertiles i
quibus frequens nodus exuberat
stricte que uō gemas per longa
internodia distulerint largius sunt
putand. In vitibus putandis tria co
sideranda sunt fructu spes successua
materies et locus q̄ fuerit ac reuocet.
Vitis que matie putat nouus pullu

lat et plura maioraq; fermenta produ-
cit. Que autē tarde putat serius pul-
lulat & fructus plurimos profert et
non tñ timet pruinas q; tardis pul-
lulant. Post bonaz vindemiā strictius
post exigua largius. Plurimū ofert
vitis et p;cipue nouellis si eis abla-
queatis superflue readant radices.
q; in supmo producat rē.

De fossione vinearū

CELEBRANDA EST fos-
sio vinearū anteq; nimis ge-
me tangescant q; fossorem
apertis vitis oculis viderit ceciderit
spes magna vindemie. Que florent
constat non esse tangenda. fossio ter-
raz vinearū fiat cū terra non nimis
mollis nec nimis siccā sed an pulu-
ibilis medie disperitionis existit.
Sit autē studiū ut vniūsa tra moue-
at eq̄lter et maxie iux vitel vt i
ea nihil crudi soli remaneat q; rē
virga digens custos exploret.

De viti et vino

Si vne pingues q; matie fron-
dib; per latera denudent
et colligunt vire consupto
& aere sereno. Vinū fiet potentius et
melius duabile. Vne lucide non pin-
gues neq; consupte potentius. Nihil
matie dulcis. Acerbe acerbius. A-
quose aquosius om̄i pducit. Vne i
augmento lime collecte nimis ser-
uabile faciūt vinū aut tpe pluuiā
Vinū pluribus de causis ledit et tur-
batur videlicet calōe ac frigōe seto-
re tonitruis forib; terre motu ac mo-
tu vasis et australib; ventis q̄q;
parū et tūc modica cōtra mediā
curat. Q̄q; multū et tūc requiritur
fortior mediana cōtra. Q̄q; i m̄

q; eius calor nālī i totū extinguit
et tūc nullo modo curā post q; mor-
tuo nulla pot medicina. Item nō in
multis partib; hñtur cellaria sub tra
i quib; vinū valde bene ofuat a corrup-
tione et talia cellaria sūt valde vtilia
pro conseruatione vini rē.

Incipiunt Regule quinta libri de arborib; & cultu iparū

Licet q̄daz arbores desiderēt
aerē calidū quedaz frigidū
et plūme temperatū. et q̄
daz terraz pingue et q̄daz macra in
hoc tñ conueniūt q; om̄s terrā in su-
perficie siccā et in viscerib; hūctatū
requit. Antipnali tempē arbor op̄
denudari radices et aliquid imponi
letamis quod per plūme fluxū cor-
pōis radiab; apporet q; si nimis
sabulosa sūt terra congrue recipiet
aeraz pingue et si nimis aretosam
sabulū apponat. In pingui solo plus
in exili minus arbor stipites eleuē-
tur a terra. Plante arbor a tempe
quo pite fuerit vsq; ad triennium
non putent. Ab adolescentia plan-
tarū vsq; ad debitū eaz compleme-
tū sollicitate curandū est vt stipites
in ramos et rami in virgis et virge
in fragra fructifera diuidant sūt
tente aut senectute readat ab ea o-
m̄s sinitas et ramoz superfluitas
quaz cū fructib; nequit comedere sub-
stentā. Om̄s arbor putatio q̄q; a
tpe casus folioz fieri pot pter ge-
lidū acumen vsq; q; incipit pullu-
lare. Attendere oportet ne spuria in
arborē nata aut iux stipitez ex radi-
abus eripentia dimittant. sed ea
vsq; ab initio amputā. herbas q;
suaz radiā magnitudine ol arbor

illis obsunt. plūmū aī eas euelli opor-
tet. Si arbores vermiculos afferat fructus
sup radices terebitur triticeus et in foras
querens amens insigat. Cū languet
aut arbores eis ablaqueatis alii dispositi
onis aī eas fra pōnt.

Incipiunt Regule libri vi de or-
tis Et pmo de aere terra & situ
que eis conueniunt.

ORTVS desiderat aerē liber
et temperatū. vel temperatū pe-
rimū. nam loca nimie caliditat
aut siccitatis formidat n̄ multis plu-
uiis et iragationibz adiuuetur. loca
enaz temperamenta mortificantis fri-
giditatis tollerare non pōt. Et in locis im-
brosis melius vel modice vtilitatis ex-
istit. ORtus desiderat terrā medioc-
ter solutā et hūidaz potius q̄ siccā.
Cheta enī est ortis et eoz cultūbus
plūmū mimica. herbe i nimis soluta
terra nate in p̄a veris optie ualescat
sed in estate siccant. felix orti posicio
est ut sup se riuū habeat quo possint
per conuenientes sulcos aī opus fuerit
irigari. nam ortus qui celo dementi sū-
iacet et hūore paucit ppe est ut
liber sit et nullaz ferendi disciplinaz
requirat. Terraz desiderat ortus pin-
guissimam. Ideoq̄ i altiore parte sui
simū habeat semper aī sua cum
sponte fecundet et ex eo semen quoli-
bet anno singula ortoz spacia impi-
guent. eūz feri uel plantā debebit
ut aut ortus domui proxim⁹ longe
tanti ab area situs nam puluē pleaz
q̄ herbaz folia perforat pmaulat
et exicat patitur mimicaz. felix or-
ti posicio est aī leuiter inclinata
planities cursus aque fluens p span-
a discreta terminat. etc.

DE PASTINO ORTOR ARTES ORTI SIC DI

Puidenda sūt ut hec inqbus
autūpno seminabit. Vernote
pore pastinent et quas seminibus
uere complebimus autūpni tempē
debem⁹ effodere ut utraq̄ pastinatio
derogat beneficio algoris et solis.
si uero penūa terreni habet quocū-
q̄ anni tempē fiat terra inter hūi-
ditatez et siccitatez inem⁹ eq̄lis pas-
tinā pōt & statū feri si fimo fuerit
impinguata. faciendū est orti pasti-
nū pmo profundū et grossū et sup
ipm spso letanie itez minutati pasti-
netar et rra aīz letanie misceat⁹ et
q̄tūm pōt in puluēz deducat⁹ etc.

De Seminatione in ortis

LOCIS frigidis autūpnalis
satio matur⁹ fiat. Verna tar-
dius. In calidis nō autūpna-
lis satio maturius fiat. Verna tar-
dius tardius. In calidis autūpnalis
serius et verna matur⁹ feri pōt.
Herbe pnt comode feri sepeparati et
mixti ut immetum satis euellant⁹
que fuerint trāplantande cetē nō
ibidez suscipiant incrementū. her-
be que trāplantari non debent rāe
que nō trāferunt⁹ spissius feri dent
Cauendū est ne que spargunt⁹ seia
sint corrupta Ideoq̄ eligenda sunt
que farinam interius hnt alba et
que magis fuerint ponderosa et
grossa et in plūibz eoz sint talia
que non excesserint aī etate. Sepe
pneit q̄ seia q̄tūz aīq̄ sint bona
si uicta fuerint nō nascant⁹ et ali-
qua malicia corporz celestū impe-
dita. Plezq̄ inuenitur uile diuisa
seia simul feri ne ipus alicui semī

quāq; cōmū ex toto terrā denudet
Omnū herbarū optā satio est cum
luna fuit in augmento. Sepe q; ve
nit ut nō sit vtilis satio que fit cū
luna procefferit i defectu. Omīs
ferē herbe amode trāplantantur cū
aliquātulū creuerit et trā nō fuit
nimis sata.

DE Iuamentis ortorū

PLVRILVHL confert orti
si taz manib; q; sarculo h
be nocte quotiens apparu
erint dissipent et radicibus euellē
tur ne meliorib; nutrimentum
subducant. Ex his que plurimū
nocent ortis est de ambulac per e
os orbos, vel terram mouē cū fu
erit nimis mollis. Si terra nimis
cretosa est misceat eidez sabulū
vel letaminis multitudo et trā
sepe moueat. Et si adeo sabulosa ē
q; hūor exceptus nimis facile re
soluat eidez misceat letamē &
creta.

DE collectione herbarū flo rū fructuū & radicum

HERBE PPTER CIBV
colligende sūt cū eoz foli
a ad rebitū vel q; perue
nerint augmentū. sed ppter medi
cinā colligē oportet postq; magni
tudinis integritatem hnt anteq
ipoz alteretur color et cadant.
Seia colligunt postq; eoz termin
figitur et exsiccantur ab eis frigi
ditas et siccitas al' cruditas et aquo
sitas. Radices sumende sūt cū
adest folioz casus. Flores colligere
oportet post apparitionē integrit
ante exterminationē et casū. fruc
tus quidez sūt colligendi postq;

finit opletūq; anq; sūt ad cadēdū
parati. Quēcūq; colligūt decrecente
luna meliora sūt & magis suabilia
his que colligūt in dispositione hūi
ditatis aeris et in ciuitate tpe pluuie

De virtutib; herbarū

HERBE SILVESTRES co
mesticas sūt fortiores & mi
noris qntitatis sm plimū.

Et ex siluibus montanez sūt forti
ores. Et ille quaz color fuit magis
tinctus et sapor magis apparet &
odor fortior erūt potentiores & in
genē suo virtus herbarū rebilita
tur post duos uel tres annos sm
plimū.

De conseruatione h barū & folioz radicuū & seminu

HERBE FLORES & seia
seruad sūt in locis siccis
et obscuris. et in sacculis
vel vasis ostricta meli9 suabūt
et pcepte flores ne odor et sūit
exalet. Radices meli9 et in subtili
arena seruant si sint radices q
suare sicut sicut fuerit que si
militer i loco siccato et obscuro meli9
suabūt. Semina porroz et cepa
z et qrida; aliaz herbarū meli9
q; alter i suis siliquis suabūt.

INCIPIUNT REGVLE LI BRI vij. de pratis & nemorib; Et aerem terrā ventos desiderāt

PRATA desiderāt aerē tem
peratū aut hūiditātē a frigi
ditati pxi naz supflua
frigiditas ipedit generationēz her
barū & nimia caliditas a siccitas
oēz virorē consuit. Terrā deside
rat pingue ad herbarū copiā. sed ad
saporositatē requit medianē et ni
mis macra omīno refutat. Aquā

desiderat precipue pluuiales et cali-
daz aut lacuales pingue sed agilida
valde ledit si tñ optant depressum
vbi continuo sit huor inclusus nimis
aut pfundus non est actus ad aliqñ
bonas herbas. sed ad paludales insi-
pidas.

Qualiter fuit prata parant et r

PRATA licet nāliter per se
proueniant fuit et opere
manuali extirpatis nemoro-
sis et agrestibz locis vel oplanatis
agris aratis et vitia confeni seie-
san. Prata optie procurant si oia
ipedita que i eis nascit tollant
et herbe grosse iuuiles post magnas
pluuias radictus euellant. Prata q
pluies irugant etate pluies fructifi-
cabunt et secant in anno pluies sic
i almaia qz ibidez pluies i anno seca-
bant qz cultor irugat eas ad benepla-
ctu qz coiter ille sunt site in locis ubi
dari pot et tolli ad uoluntate cultoris
Prata uetusta muscu radant et stilia
facta pluies atent ac de nouo fant.

**Qualiter fenu colligat et fuit
et de utilitate eius.**

FENVM Secandū est tem-
pore calido ac sereno cū acis
siccitas duratūa sperat. et
herbe ad debitū peruenierint augmē-
tū. flores qz oplenierint nec arefcere
scoarut. fenu omode sub tecto ser-
uat vel sub dmo pparatu neaq i eu
intrare possit. fenu magne utilitat
existit. cuq ex eo bestie laborantes ac
oues toto tpre ani viuē possint.

De nemoribus.

Nemora uō nāliter pueniūt
diuisaz arboz fm vāietate
terraz situs aeris aut isti

tuūt ab hoibus. Qui nemus plan-
tāe intendit Consideret pō situ et
naturā terre ac aeris i quo facē ne-
mus cupit. eas qz solū confat ar-
bores que illi loco cōueniūt et tñ
dez uotu instituentis adipleant p
pinqas & distantes arbores plan-
tent fm qd amplius et minus ra-
dices et ramos extendūt

**Incipiūt Regule libri octauij
de viridarijs & rebz delectabilibz**

VIRIDARIA QVEDAM
fuit ex herbis quedaz ex ar-
boibz. quedaz ex utrinqz.

Viridaria herbarz desiderat terraz ma-
tra et solidaz vt herbas subtiles &
capillares producant que precipue
visū delectant. Viridaria ar se
habē debent odoriferas herbas dñi
soz gñm q ad delectationez conse-
rant ac salutē. nā ois odor ē aō
suauissimus cibus. Viridaria req-
rūt a meridā ac occidente arbores
bonas et raras ab oppositis patula
lota ut aerē delectabilez non iube-
ant. naz vmbra arboz est noana
valde superflua. Vmbra egritudines
generat et aure salubris sanitatē
corrūpit. Viridaria debet fieri mag-
na uel pua respectu habito nobili-
tatez potentiaz & diuitias dñoz.
In viridarijs vñquodqz genus ar-
boz i sua acie sine admixtione al-
terius poni debet ut delectationē
augeat et decorē. Magne arbores i
viridarijs distāe ab invicē. xx. pedi-
bus debent. parue. x. sed acies vna
ab altera poterit qñtūz placūt plz
distare Arborū aues in virida-
rijs fossorez requirūt exceptis ma-
lis ut possint dñi durāe. sed inter

una et altera acie postea conveniunt
In viridarijs non debet quis superflue
delectari sed tunc sapienter cum serijs negocijs
que satis fecerit rebus. Viridis et decora
minutio cum raris habitacula mul-
tarum delectatione affert. Plurimum delec-
tat agros habere magnos et fertiles
qui rectos habeant fines ac foueisy-
doneis ducant et sepibus bonas quar-
tores arborum habeant ac intrinsecus vis-
oportunitis arboribus fonte ac fluentibus
ruiis sint ornati ac viridarijs pro pul-
chritudine tenendis.

**De his que curam vites ac iparum
fructus delectatione prebent.**

MULTUM delectat hunc vinea
decora diuisorum bonorum quoniam
vitas ferentia. Non omnia
que de mirabilibus vitarum ab antiquis
scripta sunt per experientiam inueni-
tur vera non tamen ab otiosis personis cito
spemenda ne forte veritas temporis ac lo-
corum aut impiorum raro probantis ex-
perientem decipiat. Plurimum delec-
tat hunc vinea diuisorum colorum atque sa-
porum quod non difficile fieri potest ac viti-
medicinalia indigentibus satis vinen-
tium utilia.

**De his que cum arboribus et fruc-
tibus delectationem augent.**

MAGNE delectationis est hunc
in proprijs locis bonarum ar-
borum copiam et generum diui-
sorum. Ideoque diligens prefamilias vni-
cuique deferre debeat vel curare quod ab alio
deferat et ab ea in congruis ordinibus
inserere vel plantare. Plurimum delectat in-
sitiones hunc mirabiles et in vna ar-
borum generum diuisorum. Et ideo prefamili-
as hoc procurat. Multum delectant
arbores bene formatas et stantes

recte hunc. Ideoque curandum est ne tor-
tuose sint aut ramos nimis depressos
habeant vel deformes. Multe mirabi-
les ostendunt se his qui temptant omnia
operiri. Si arboris fructificare san-
tur ramusculi et res laxatissima pulu-
zata vel cuiuslibet coloris loro medul-
le includat in eo fructus acquirit
virtutes vel colores inclusi.

**De delectationibus ortorum et
herbarum.**

PLUVRIBUS delectat ortum
hunc bene dispositum ac suffi-
cienti industria cultum. Ideoque pre-
familias diligenter procurat cum hunc
in solo pingui ac resolutum cui fons
vel riuus per spacia defluat ut irri-
gari toto possit tempore magni estus omnia
genera bonorum in orto hunc delectabi-
le atque utilissimum est.

**INCIPUNT REGULE materie
libri octavi. de animalibus nutri-
endis.**

ANTIQUISSIMIS temporibus
vinebat homines ex his solis
que in culta terra ferrebat.
Deinde consequenter ceperunt iungere agri-
cultura et pastoria nunc vero et ex eis-
dem viuunt et ex sanctis scripturarum et ar-
tibus infinitis. Singulorum generum
animalium domesticorum alique in diuisis re-
gionibus ad certum.

De Equis et Equabus.

QUI Equos aut Equas emere
velit expedit ut etatem et ge-
nus formant laudabilem
sanitatem et egritudine bonitatem ac
malicia recte cognoscat. Equorum ce-
terum animalium indiuersa ungulas habent
et cornuorum etas dentibus plene cog-
noscat. Stalliones ita custodiendi ut

ut par equitē vel nihil aliē non
 tangantur ac bis i die tñ admitti si
 generosos pullos creāe uolūis. Equē
 pregnantē tenēi debent non multū
 macre nec pingues nec vigeant nec
 famē frigusq; tolerant nec inter se
 opmāntur angustis. Equē generose
 que masculos nutrit alteris tñ
 modo submittit anis ut pullis co
 pia puri lactis infundat. Admissa
 rūs anoy esse debet quēq; si fēma bi
 ma concipiet. Pullus tenēi debet p
 apue in loco moniuoso petroso et siuo
 et duob; anis tñ mīez sequat ad pul
 cia; cu; pulli domandi sūt suauiter
 tangantur in stabulo et frena tenēa
 tur ibi suspensa ut assuescat tangi
 et frena audire atq; vidē. Loca equo
 2 debent i die munda tenēi et noc
 te lectus vsq; ad gēma fieri pque
 te mane; tolli et dorsū bene tergi
 ac oīa membra eius tē m paruo pas
 su ad quā duci et i ea usq; ad gēma
 a spacio longo tenēi et cū reherit
 anteq; stabulū intret cura tergi ac
 oprie desiciat. Completus equus
 i competentib; carnib; est tenend; ut
 possit secur; equitā naz pingue
 do nimia egritudines et nimia ma
 cies debilitate; iduat. Equus su
 datus vel fortiter calefactus nō det
 aliquid comedē vel potāe donec co
 pertus est et paulisper ductus a sudē
 atq; calē fuit liberatus. Equo vi
 lis est tempōe calido coperta linea
 ppter muscas et tpe frigido lana pp
 frigus.

De doctrina & morigeratione Equorū

E QVO PRO DOMARI AC mo
 rigerari debet pmiū adhibe

atur frenū leuissimū cuius morsus sit
 melle vel alio dulci liquōe permict
 et leuiter ducat ad manū de inde
 sine sella per loca plana donec fre
 nū et sellam quiete acmpē asuescat.
 Equus cu; freno leui et sella leuiter
 peragē assuetus debet cū fortiōi fir
 no si oporteat perducī ad agros am
 tos hora frigida et instrui ad trotā
 dū p. Deinde ad galopandū breui
 saltu dūa enaz in ciuitate per loca fa
 brilia debet ac enā per ea ubi fit
 strepitus vel tumultus. et ubi blā
 de non aspere teneri donec talia
 timere desistat. Cū equus se ha
 buit conuenienter ad frenū ad
 cursū assuesci debet sūmo mane
 semel q̄libet septimana vsq; ad q̄
 taz partes miliaris vni; pmo et
 postea spacio longiore put tibi de
 miliarib; italicis et non almanicis
 q; sunt nimis magna miliaria
 et nō dico de eis sed de nostris

De generali cognitione pulcritudinis bonitatis et malitie equorū

E QVVS PVLCER COR
 pus hē magnū et sue ma
 gnitudini proportionabiliter
 oīa membra respondent. Pilus
 bāuis saturus aplūbus habetur p
 opius. Equus hns narās magnas
 et inflatas et grossos oculos audax
 nāliter reperitur. Equus hns col
 tas grossas et ventrē amplū et
 dorsū pendentē laboriosus ac suf
 ferens iudicat. Eq; hns ampla
 et extensa garzeta et falces curbas
 i motu celer et agilis esse debet.
 Eq; hns iūcturas curuū nāliter
 grossas et pastinalia curta fortis
 esse censetur. Eq; hns cura et

crurii iuncturas bene pilosas et pi-
 los eaz longos labiosus existit.
 Equus hns maxillas grossas et col-
 luz curtū nō de facili affrenat de-
 center. Equus hns vniūlas vngu-
 las albas nūq̄ duos pedes habebit.
 Equus hns aūcillas pendentes &
 magnas et oculos contanos lent⁹
 ac remissus existit. Equus aūq̄
 aūriora crura semp moueri vidē-
 tur maloz est mox. Eq⁹ mouēs
 caudaz sup̄i⁹ ac inf̄i⁹ mali ē vici⁹.

De egritudinib⁹ Equoz

EGRITVDINES ACCI-
 dūt equis in capite in vē-
 tre in tergo in cruribus
 pedibus ac vngulis. Aliqñ ex hu-
 moribus et sepe negligentia vel ma-
 la custodia colōes accidunt equis aut
 ex superfluitate hūorū maloz in re-
 mis sanguis contentoz aut ex vē-
 tositatē ingredientē i corpus equi
 calefacti per poros apertos ex vis-
 cosis hūorib⁹. Aut ex sup̄fluatō-
 mitione ordeī vel altēi⁹ simul tu-
 mefacti in stomaco uel i uentē ex
 superflua retentione vīne vesicaz
 inflantis. his oībus gñale reme-
 diū est q̄ equus per stabulū libē
 cū eq̄ permittit abire. Sal in ace-
 to sufficienter infusū pl̄m valet
 cōn om̄ez tumefactionē inapiē-
 ter in dorso. In multis equoz egrī-
 tudinibus coctūā vltim⁹ est r̄me-
 diū. sed debet diligentissime cus-
 todiri ne possit coctura mordere
 vel ad aliquā rez fricā q̄ ex nimī-
 o pruritu locū dentibus usq̄ ad n̄-
 uos uel ossa morderet. Multa sūt
 signa quibus cognoscit in qua
 parte corpōis patiat⁹ equus et q̄b⁹

pronosticari pōt liberatio et mors
 equi que per regulas scripta sūt
 oīa in fine tractatus equoz et
 ideo hic obmitto.

DE BOBVS

GRADVS etatis bonū boū
 sūt 4⁹. Prima vituloz
 Scda iumentoz. Tertia
 nūcleoz boū nouelloz. Q̄ta uetū-
 loz. Qui armentoz gregem emere
 vult obsequi debet p̄mū ut sint vac-
 ce ad fructus ferendos etatis pōt⁹
 itegre q̄ imperfecte bene compōit⁹
 ut oīa membra sint grossa et in-
 cem sibi respondeāt. Armentis bo-
 ū et vacat⁹ paranda sūt loca hie-
 me maritima estate frigida et
 opaca montana. Stabula boū are-
 na vel aliquo gñe lapidū strata ali-
 quatenus deuera ut elabi possit
 hūor et cōn partem glaciālez aliq̄
 obsequi debet obiectus. Cauendū
 est etiā ne angustius stent aut fēi-
 antur aut concurrāt ac estate op-
 time septe claudant⁹ ne a tabanis
 et alijs bestiolis concitent⁹ debet
 etiāz his semper stramen multum
 teneri quo melius conquiescant et
 tate his hie me semel ducant⁹ ad a-
 quam. Boues sani fortes et agiles
 cognoscūt q̄ facile se mouet cum
 tangunt⁹ vel stimulo punguntur
 et habent membra mēbra grossa &
 aūcillas eleuatas pulchri aut et
 fortes cognoscunt⁹ genaliter si oīa
 membra grossa sūt et iuuenes &
 oīa mēbra sibi inuicem bene res-
 pondent.

DE OVIBVS

OVES bone cognoscunt⁹ ab e-
 tate si neq̄ uetile sūt neq̄

158

mere agni. Itē a forma si sūt corpe
 amplo. lanā hnt multā et mollez uil-
 los altos et densos corpore toto. Sani-
 mitas omniū cognoscat si aperiantur
 eoz oculi et uene sūt rubicūde alac-
 subiles sūt sane. Si uō albe vel non
 rubicūde ac grosse sūt infirme. Itē
 si capite in pelle colli et ante tracte
 vix trahi pnt sūt sane. si facile sūt
 infirme. Itē si audacter vadūt sūt
 sane. si moleste capite iclinato egre.
 Oues per totū annū intus et foris
 sūt recte pascende stabula ydonea
 ouibus ea sūt que non sint in loco
 uentoso in quibz solū stramētū ydo-
 neis strati atqz procliuū ut mun-
 dā possit ab hūiditate urine que la-
 nas corrūpit et ungulas scrabās
 fieri cogit. Pascua ouibz utilia sūt
 que in noualibz vel pratis sitioribz
 exant. Palustria uō noxia silue-
 stria damnosa lanatis. Salis uō or-
 bra conspersio debet pecoris lauare
 studiū.

DE APIBUS.

APES nascuntur partim ex api-
 bus partim ex pubulo putre-
 facta. APES optime sunt
 parue rotunde ac varie. Sanitati si-
 gna sūt. frequentes i examine et si
 luade et si opus quod faciūt cūbi-
 le est ac lene. Quinque ualentū sig-
 na si sūt pilose ac horide et pulue-
 rulente.

INCIPIUNT REGULE LIBRI X. de diuisis ingenijs capiendi aia- lia fera.

Omnium auium rapacium nā
 est ut semper sole et nūquā
 societate incedant eo qd i pre-
 da nolūt hēe sodalem et ab oībus

quibus insidiant cognoscunt in
 sinetū nē atqz cum inimicū sen-
 tiūt gariūt et fugiūt vel se qntū
 possunt occultant atqz abscondūt.
 Aues rapaces si bonis cibent car-
 nibus et horis congruis et inu-
 ria non sit eis nec cō eaz uolū-
 tatez mittunt ad aues adnīs ra-
 re discedūt. Si dñs non sequit
 uolūtate accipitris uel alterius a-
 uis rapacis. sed i aliq cōm sibi
 agit facile ipm perdit cū sit supb
 et idignantis nē ac facile irasca-
 t. Falcones tenendi sūt in eo sta-
 tu pinguedinis i quo inueniunt
 magis audaces & meli cape aues.
 Omnium rapacū auium eadez est fere
 nā. Aues fere capiūt aīz aībus
 feris domesticatis uidelicet Ana-
 piter. Asture. Falcone. Jsmēdo. Grifal-
 co. Aquila nobilissima. gūno et gu-
 uetta. Aues capiūtur reibz diuer-
 soz modoz uidelicet ad panterā
 amate reti super fluie extenso ca-
 piūt grūues cigni carne et anseres.
 Item alio rete anseres et annetes
 in agris et ppe aquis. Item parie-
 tibus colūbi et tartures et fere o-
 nes auicule parue et multe medi-
 ocre et quodaz magne. Itē atane
 is parue aues et magne rapaces
 Itē quodaz reti longo et stricto p-
 dices. Aues varijs capiūt laqis
 i terra conscriptis ac i artubus
 cū nidos. Aues fere omnes capi-
 unt visco uidelicet virgulis et in-
 minibz et fumiculis ac fumibus
 immiscatis. Aues omnes capi et oc-
 cidi posse balistris et arcubus et
 alijs quibzmodaz modis. Aliq dicit
 qd baliste de alimāia sūt meliores

pro interficiendo aues et q̄. rē. te et
magis iuste alijs balistris sagittant
& uocant' stembichini et pro eques
tribi multū valet q̄. leuiore' sunt.
Bestie capiūt' canib' renbus laqueis
taolis ac foueis et quibzda' alijs mo
dis. Pisces capiūt' renb' diuisor' ge
ner' scorticia in mari t̄suerario
i locis fluminū et lacū spaciosis
humalibus in paruis aquis et in
magis ai nauī. Itēz zado et na
gossa. Itēz i vallibus cū cogolāia
et de gagna & ai gradellis et par
uis kenticulis. Itēz ai astis et ca
ues hamo spadernis et calce.

INCIPIT LIBER DVODECI

mus breuiloq' de his que singu
lis mensib' possint in Rure agi.

IN SUPERIO
RIBVS LIBRIS
PLENE TRA
CTATVM EST

necessario dis
fuisse de oibz
que sūt in ru
re agenda. s̄

utile videt' memoriale apendiosum
facē quo p̄familias ad rura p̄ges
facile scē queat quid utilitatis et
delectationis quolibet tempore facē
possit. et ai modū agendi singula
videre uolet i latiorib' et spiritua
libus tractatū ordine congruo
suprascriptis facile inueniē valebit

De agendis mense Januarij.

HOC mense p̄cipue in locis
calidis loca habitabilis acis
et uentoz & aquaz terre
ac situs bonitas vel malitia p̄est
cognosca licet locis tempatis alijs

quibzda' mensib' melio' disternat'. Itē
locis calidis curie atq; domus satis co
mode p̄nt arbores pro mā domoz ab
sadi. Itēz p̄nt noua stercora p̄cum
ri & vetusta ad agros et vinea trahi
Et faba cicercula ac vicia seri. Item si
non sūt melle p̄mo p̄sandi. Itēz i
locis calidis vinee simai atq; putari
p̄nt. Itēz sorba persica. nices amigla
et prima optie in scinario poni p̄nt
et arbores q̄mose inferi & ortus sic
ra non fuerit madida fieri oz. Itēz i
nouis pratis vicia et herbar' semina
spargi p̄nt et salicis p̄ice ac vicia &
cāneta et ois mā tam siluā q̄ do
mesticaz arboz ignis resandi potest
Itēz oia vasa utensilia et plaustra et
quecūq; in domib' sūt qualecūq; te
pas sit hoc mense comode sūt. Item
aialia cūcta domestica emi et silues
tia capi p̄nt. et apes de loco ad locum
comode exportari possūt.

De agendis in mēse Februarij

HOC mense ac cētis omnibz
bonitas et malia loci habi
tabilis p̄nt cognosca et emi ac
domibus et quecūq; in ipā agenda
sūt p̄nt fieri. Itēz p̄nt letania ad agros
vineas ortos et prata deferri et cūc
ta simari. Itēz p̄nt comode agri pro
sandi et in eis faba cicercula vicia et
quedaz alia legūia seri ac firmenta
saligo spelta far rucari et de ipis aq̄
terminā est stramenta in eis combu
ri. Itēz in locis calidis iuena et cici
seri et in temperatis et frigidis faba
cicercula et vicia seri atq; rabilia.
et p̄sū. hoc mense locis hūdis fieri
debet pastinū siue cultū ubi vinea
est plantanda et in locis calidis siue
siccis ai finē sit platano ac insino

eius cui inapuit gēme esse suscepte ac
nondū aqueose sed spisso lacrimant hu
mōe. Itē sit optie putatio vinearū in
locis temperatis et calidis n̄ mix mī
ta vel frigiditas nimis intensa phibe
atur que q̄liter faciēda sit plena ple
ne docet in libro q̄rto de vineis. Item
hoc mēse comode formant vites ac
vitefere arbores. Itē hoc mēse ampu
tande sūt vitibz radices inutiles ac
simande. Itē plantande sūt vites
ac r̄leuande in locis maritimis ac ca
lidis fodiendis. Itē pnt hoc mēse
cū finē flantibus borealibz ventis n̄
australibz aere sereno trāsualari vi
na debilia et coqui et a corruptione
fuentur. Pnt etiā hoc mēse cui tra
non multū sūta vel mollis existit o
mū arborū plantule ac scia feri tūl
plantari ac inseri ac maxie si iā cer
tia vundis succus infuderit. Itē pnt
arbores putari formā & ab oibz super
fluis ramis siccis scabrosis et inuti
libus liberari. Itē rosaria et cāneta
noua institui ac plantā. Itē debet
hoc mēse si fra non est sūta vel
mollis fieri orti s. ligonigari uel alr
fodi finari et ex omni genere her
barū que in vere terre mandant feri
ut sunt alea atriplex anixū anetū
apiū absinthū artemisia abrotanū
blitū basilicon caulis cepe femi
lis gabusia liquilina lactuca men
ta porz papauer petrosiliū Pastina
ca spinacia Sinapis satyrion scalo
gne ac etiā medicinales siluestres
pnt fieri in ortis et alibi. Itē hoc
mēse plantari ac procurari plante
pnt et sūt de viminibz vel spinis
vel alia mā sepe fieri curiaz agroke
vineaze atqz ortoz. Itē hoc mēse

plantā ac feri pnt nemora et saliera
tarū domesticarū q̄ siluā arborū. Itē
vindaria tarū herbarū q̄ arborū et cetera
delectabilia que i octauo libro sūt sc̄p
ta hoc mēse omode fiūt. Itē hoc mē
se armenta equoz et asinorū ac boum.
Item greges ouū capraz et porcōz emi
et procurari comode pnt et leporaria
ac piscine ut plene in libro nono trac
tati est. Itē panones anseres et gal
line atqz columbe qz hoc mēse circa
fines calere inapuit et cibae procurari
debet ut superius scripsi. Itē pnt hoc
mēse apes emi et debent plūies fimi
gari et ab oī putredine liberari et ma
li reges occidi et cetā fieri que pleni
us scripta sūt in tractatu ipaz. Itē
debent hoc mēse accipitres et falco
nes optie procurari ac cū fines ipi
i muta pon. Pnt etiā hoc mēse ca
pi fere bestie aues pisces varijs et
diuersis ingenijs superscriptis.

De agendis in mēse marcij-

HOC mēse locis t̄p̄rat̄is optie
psandūt agris si in eis su
perflua humiditas est consup
ta et terra iaz ad q̄litatez inter hū
ditatem et siccitatem peruenit. Itē
serit auena et acer et canabū cū
finē et faba i locis frigidis in tempe
ratis in initio loco pingui et q̄ in ia
nuario sata fiūt nūc runcatū cum
q̄tuor foliorū existit. Itē rīcat et
herbis malis mundat frumentū
spelta et ordeū. Item hoc mēse sc̄i
tur milia et miliū panicarū et fa
scoli feri pnt. Item putant et in
serunt vites cū initū et eleuan
tur de m̄ ligonigant cū terra fuit
temperata. Itē eligunt et plan
tant vites hoc mēse atqz spagāt

& renouant. Itē trāuersant vīna se-
reno aere ac borea flante coquūt
etia debilia vīna ut serent meli-
ne uoluant et optē implent vasa
pōita in penu frigida et claudent
ut parū spīrent ne aceta fiāt. Itē
hoc mense plantā et trāspantari
et arcifodi omīs arbores pnt ac in-
seri que gūma carent. Itē hoc mēse
pastinant orti fimant et in eis se-
runt Omnia seīa specificata ī fe-
bruarij mense ac etiā cucurbite.
Melones cucumēs et citruli cū fi-
nez ac etiā salvia plantat hoc
tempōis ramulis infixis in tīram.
Itē locis frigidis prata purgari
debent et temperatis et calidis as-
todiri. hoc mense precipue com-
parandi sūt equi et eque boues
et vacce verres et scrofe ac facien-
da armenta et greges et masculi
feminis admittendi et domādi
sūt equi et boues. Itē fumigan-
te sūt leuiter apes & purgandi
sūt aluei a uermiculis. et omni
sorditie. Itē hoc mense accipitres
et astutēs ī muta magnis gabijf
sūt ponēdi & bonis carnibz nutri-
endi. Itē hoc mense capi pnt
bestie auēs et pīscēs n̄ sint tales
q̄ solū tempōibz frigidis vel mīu-
um capiunt.

De agendis in mense Aplis

HOC mense pīlandunt pī-
gues agri et hūdi qui
dūi aquā tenent et sicuti
seda vice arant. Itē serit cōmo-
de cicer ī locis frigidis et cana-
biz et milica ī locis tempatis
cū pīam. Itē fit fossio vineaz
in locis frigidis & temperatis

et vīna nō debilia comode trāuersant
pnt. Itē hoc mense mala pūca pnt
seri. Itē ipa possunt inseri ī persi-
cis ī oculā ut Paladius ait. Itē
debet omnes arborz plantule hoc mē-
se ab aīaliū aggressu diligenter tu-
eri. Itē hoc mense comode serunt
cucurbite citruli cucumeres. melones
et apū et oīmū Caparis et serpil-
lū et latata bleta cepule ac atripice
si rigari pnt ut Paladius ait. Itē
hoc mēse locis calidis trāndunt oues
et serotini fetus signant et arietes
admittunt ad oues et equi et asi-
ni ad eq̄s et asinas. Itē colūbis loas
iā natis danda est esca q̄ paz ī
agris inueniūt vnde vīat. Item
sū paladiū querendi sūt apes et
aluei purgandi et papiliones ne-
candi q̄ nūc habūdant florenti-
bz malis. Itē hoc mense sicut ali-
is estiuīs mensibus pnt capi tes-
tie auēs & pīscēs.

De agendis in mense madij

HOC mense pīgues agri et
q̄ dūi aquaz tenent pīlan-
dunt cū cēs herba pīu-
lerit et eaz seīa nondū sūt ma-
tūrate fimata et sicuti pnt 2^a vice
arati. Nūc oīa que lata sūt pīe
florūt nec tangi a cultōe debent
Itē ī locis frigidis & hūctis nūc
serunt fagoli orlūū & panicū. Itē
hoc mense ut dicit Paladius ma-
teria cedenda ē cū filua est omī
fronde vestita. Nūc sēmaria fo-
diuntur assidue & vinee sūt seda
vice etiā ac pampinant. Itē ī
locis pīgelidis et pluuiosis putā-
tur olec et eis muscus abradit
Ac si quis lupinū stercorand ag.

ea seminabit aratro nunc debebit a-
uerti. hoc etiam mense ut idem scribit
locis calidis in plastrari persicis
potest et atrii arbor inseri et simili-
ter ficus et disponit planta palme.
Nunc etiam ortorum spacia que per an-
ticipum seminibus implenda destina-
tur a plantis conuenit pastinacae.
Item hoc mense serit coriandrum
et apium et melones citruli cucurbitae
et cicutas et carduus & radices
aruta pangenit. porri quoque planta tran-
sferri ut irrigatio animetur & optime
caules et cetera transferuntur. hoc mense
Item serit portulana et quocumque tempore
serat calido solo nascitur. hoc me-
se locis maxime et calidis re-
sident fena prius tamen quam exarescat
quod si pluuies infusa fuerint antequam
uerti debent quod pars ipsorum summa si-
retur. Item hoc mense castrari debet
vituli et ouium celebrari tonsura. Item
coagulat lac et fit caseus modo pre-
dicto. Item ut ait Palladius debent
nunc occidi reges apium quos greci
cectos vocant qui hoc tempore nascuntur
in extremis fauorum partibus. Item
papilioes necandi sunt modo prescripto.

De agendis in mense Junij.

Mense Junij paranda sunt a-
rea et ab omni stramine fimo
puluere optime liberanda ne
seri possint milium et panicula nunc ordei
messis. primo recipit postea cum fi-
nez tritici messis expletur in locis ca-
lidis. Et in temperatis incipit nunc
in frigidissimis locis que maior per-
missa sunt faciemus. Agros eque
profundius herbosis locis ac frigidis
uineta cecabimus colligemus vitia fo-
num grecum et ceterabimus ad pabu-

lum. Item hoc mense pangenda est le-
guminum messis nunc et faba luna
minuente uellet et exarisa et re-
frigerata reponat. lupinus hoc men-
se colligitur. nunc pira vel poma ten-
sae interlegenda sunt omnia vitiosa.
hoc mense ramus punici potest in terra
in fictile uasculum claudi ut ad eius
magnitudinem poma reddat. Item hoc
mense sicut & in julio fit insitio
que dicitur emplastratio in piris et
malis et ficibus et oleis & ceteris
quibus in cortice pinguis succus
existit. Item hoc mense optime insi-
tur borago & portulaca et alie mul-
te herbe si prius irrigatio adiu-
uanti. hoc etiam mense secantur optime
prata flore completo et non exsica-
to. hoc etiam mense vituli recte
castrantur et caseus conficitur et oues
in frigida regione tonduntur. Item
hoc mense aluearia castrabuntur
si multum mellis habuerint et mel
conficiet & cetera. hoc etiam mense
noua egrediuntur examina. Ideoque
custos debet esse attentus ne
fugiant precipue usque ad octauam
vel nonam horam et semper habere alue-
aria preparata et ea colligere debet
et in suo loco collocare ut supra in
suo tractatu dictum est.

De agendis in mense Julij.

Mense Julij agri profusi
secunda vice arandi sunt
nunc locis temperatis tri-
tici messis et leguminum mundum
expleta completur. Item siluestres
agri ultime extirpantur radicibus
atque virgulis. Item gramine et
filice optime dissipantur vitia an-
te dies caniculares. Item cum fine

optime serunt rape et napi. Item nouelle vites mane ac uespere calore deposto debent effodi et aduso gramine puluerizari. Item hoc mense arbores que in mense steterat secus messibus obruant et cum ipsas propter calorem fiat aggregatio terre. Hoc mense locis humidis in oculum ficus pot et inseri citru. Nunc etiam pot in plastratio celebrari et prunus et malus locis humidis inseri. Item poma viciosa que ramos nimis onerant debent legi. Item pot plantari talea citri si irrigatoribus adiunget. Nunc locis temperatis amigdala colligenda. hoc tempore vacce submittende sunt tauris et arietes admittenda. Item hoc mense cum primo omnia prata secunda sunt in quibus herba non prius ad maturitatem peruenit. etc.

De agendis in mense Augusti

In mense augusti sunt agni 3° vice arandi. Item in sui primo pot fieri post primam pluviam rape radices napi et lupini ut vineas et terras impinguet. Item in primo et ante lunam euellitur et campa cum maturato calore flavescent exiis pot exari semina et macerari si placet et aliter si opus fuit procurari. Item ante finem eius colligitur milia que tunc inueniuntur matuta et ficus colligunt et siccantur et nuges et ceteri fructus arborum qui maturi sunt et consumuntur et reconduntur suandi. Item locis frigidis pampinantur vites et in locis potius obumbrantur vites ne vi solis arescant. Nunc agrestium fieri pot et in locis calidis ante finem incipit

fieri apparatus vindemie. hoc etiam mense possimus dissipare frequentem arationem gramine et felices. Item hoc mense pot implastrari arbuta et prunus inseri ut Paladius ait. Item hoc mense pot inuestigare aque ubi desinit et probare et putei fieri et fite aqueductus et modus fabricari ut Paladius scribit. Item post medium huius mensis optime serunt caules. et cum modicum conualuerint transerant.

De agendis in mense Septembris

Mense septembris aterne aque ductus et putei commode fiunt. Item pinguis ager et qui diu consuevit tenere humorem terram vice arabit. Nunc agri humidi plani exiles secunda vice arantur et seruentur. Cuius glacies nunc primus arandi sunt. scilicet in colle spissius in campo rarius papue cum luna minuitur. Hoc mense uliginosis locis atque exilibus aut frigidis aut opacis ante equinoctium triticum serit et speltam dux serenitas constat. Item in locis calidis nunc serit linum quod vernum vulgariter dicitur. Item in locis calidis colligit et reponit hoc mense milia quare aliqui saginam vocant. Et ante primo in alpiibus serit siligo et circa finem eiusdem mensis anno sequenti fit messio. Item serit hoc mense ante initium lupinus impinguandi causa et ubi creuit euertatur. Serit et ante finem farago intercorato solo pallicam. Item in locis temperatis ante finem primo comode pampinantur vites et frondibus denudantur. Et post medium vindemie fiunt et quecumque ad vindemias spectant et vine suande

sicari pnt et sapa de fructu fieri
 Item colliguntur fructus arborum qui
 tunc maturitatem fatentur. Nunc papa
 uer ferit calidis locis et siccis. Item
 ortorum spacia que uere semibus imple
 da sunt. nunc alte fodienda sunt et ster
 coranda decrescente luna. Item in pri
 seruitur optime canles et cum fine allea
 anetum latuca blea et radices seri
 pnt in locis siccis. Item hoc mense pnt
 prata firmam extirpatis prius radia
 tus spinis et fructibus atque arboribus
 et herbis latis et solidis. Item ve
 tera musca purgant et vetustissima
 corrupta arari et denovo prata noua
 formari. Item hoc mense conquassan
 tur apes vetuste et fit mel et cera hoc
 mense preapue cum acipitribus capui
 e quales ac perdiales

De agendis in mense octobris

Hense octobris pnt fieri pu
 rei et fossata canari. Item hoc
 mense letum siligo ordeum far
 et spelta lupinum et linum seri possunt
 Item fit vindemia ubi non est facta
 mense septembris et preapue abhis
 qui maturum vinum hunc desiderant et
 conduuntur et diuisificant in colles
 et sapore vina. hoc extremo mense
 ubi calidis et siccis aeris qualitas est ubi
 celis est aridus campus ubi collis
 praeceptus ubi macer ponuntur com
 mode vites. Nunc locis siccis calidis
 exilibus macris arenosis
 quicunque de pastinis de vinis penen
 dis et putandis propagandis repandis
 vel arbusto faciendis ante dicta sunt
 nunc rectius fieri pnt ut non exalta
 ter glebe ac aeris siccitatem ybernis
 ymbribus adiuuetur. hoc mense pri
 apne cum fine ablaqueanda sunt

omnes nouelle vites ut amputentur
 radices supernacue. Et si plaga est
 ubi hiems vites relinquitur apertas
 si violenta operimus antequam veni
 at gelu. Si prefrigida aliquid co
 lubini stercoris cum viticulas ap
 ponat. hoc mense locis calidis et
 instruitur oliveta et semi

naia sunt et omnia que ad oleas per
 tinebunt. Item vinum ac fosse purgan
 tur. Item plantantur cerasa et prius ac
 mali et cetera arbores que frigus non
 timent omode plantantur et de loco ad
 locum transferri maxime in locis siccis
 et calidis. Et sorba et amigdala in
 seminario ponuntur et scia pini sp
 guntur. Item hoc mense fit pastinaz
 ortorum serendorum in vere ac etiam ne
 feruntur in ortis. alia anetum spinaga
 plante tardiu synapis malua ce
 pule nita pastinaca nimium origa
 num et caprus. Item blea in locis
 siccis. Item dicit Paladius quod poru
 vere satum nunc transferuntur ut arscar
 in capite et assidue arcaifodiant. Item
 hoc mense tollit apibus mel sup
 fluum cum fanis et ois cera corrupta
De agendis mense nouembris.

Mensis nouembris locis calido
 seritur optime triticum cum
 prius et ordeum et siligo. Et
 cum finez faba in stipulis non ara
 tis et linum atque lentacula hoc men
 se seruntur. Item hoc toto mense ca
 lidis locis et siccis vinum est posi
 to celebranda et pagus recte du
 ctur et locis frigidis nouellas vi
 tes et arborum plantas arcaifodere
 atque operie conuener et maceras
 stercorare. Nunc addeinceps usque
 quod terra congeletur uinea uet

que ē iugo robusto si integro tñ
 co sit ablaqueata fimo faciet. Et
 angustius putata i terra tertū
 vel qm pedes a tra viridissima cor
 ticiis parte mucrone feriat ac fol
 la frequētius incitet. & vbi māz
 fundat q̄ reparet. Nūc autūp
 nales putaciones celebrant. In
 vrbibus & arboribz maxie abite
 perie prouicie incitant. Hoc et
 mense cūz olina ceperit esse rāa
 colligit et olivetus putat et
 sūmitates nimis alte readunt
 ut per latera prona fundant. qd
 etia i nespilis ficis persicis ac coc
 tanis est suandū. Item hoc mē
 se ponitur comode oliveta et se
 runt comode persia ossa et pini
 calidis et sicis regionibus et oī
 bus fere locis prunoz ossa. Itē hoc
 mense serit castanea plantis ac
 seic. Itē calidis locis ponimz plā
 tas agrestes inferendas pirroz et ma
 loz et mali puniq et adonej et atij
 et nespili fici sorbi cerasi et morita
 leas et amigdalī scia. Itē hoc mense
 magne arbores tñsserunt locis cali
 dis et sicis a pñs pñs trūcatis
 ramis illeis radicalibz et multo ster
 cō ac irrigacionibz adiuuet. Itē
 hoc mense matēies ad fabricam
 cedenda est cū luna decrescat. Itē
 hoc mense arietes admittant ad
 oues vt fetū primi ueris fouē pos
 sint et ortus et sili pñs ad capras
 debent admitti. Itē hoc mense
 diūsimode capiuntur siluēes bestie
 Itē oues et pisces

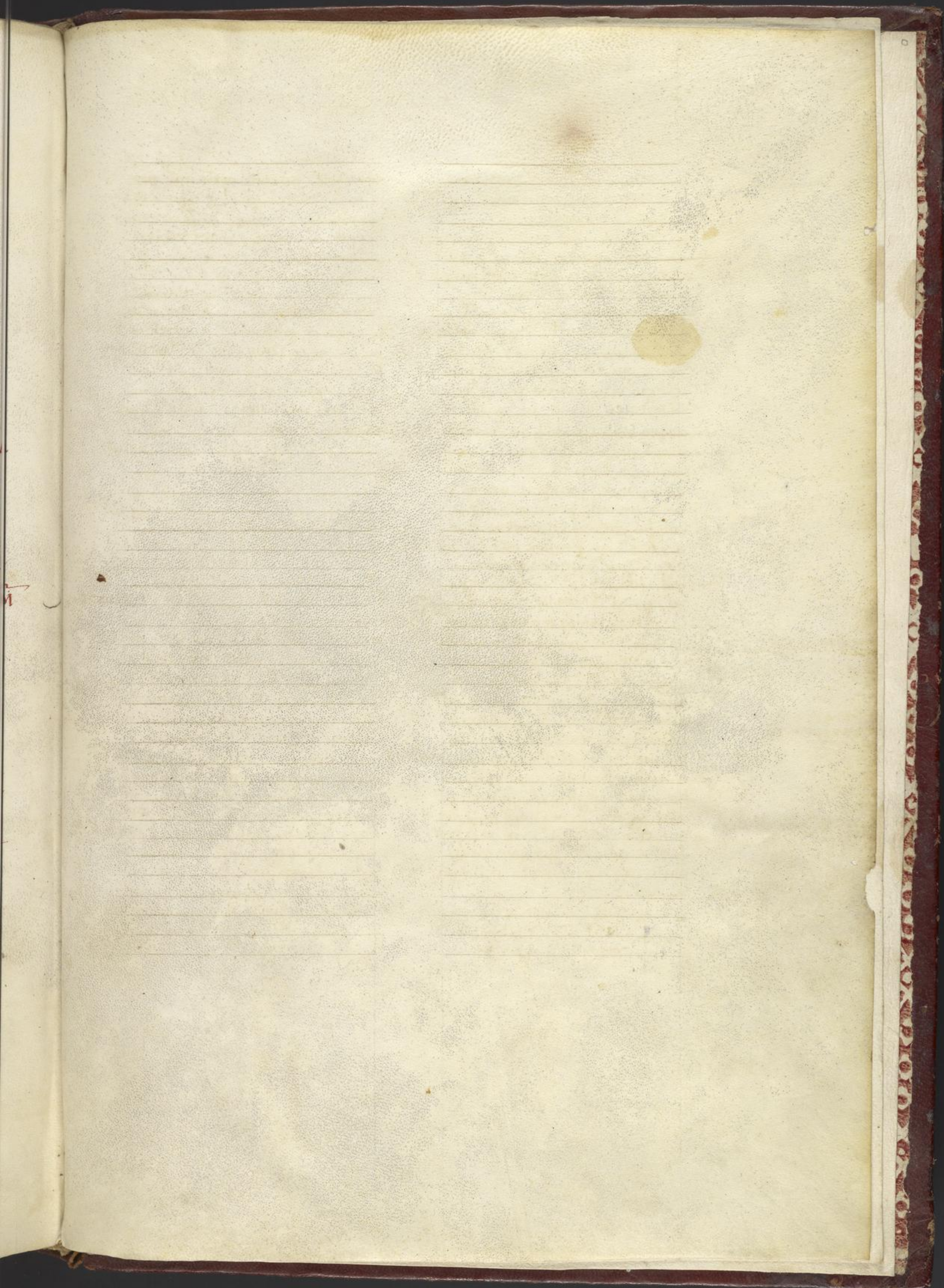
M De agendis i mense decēbris
 ENSE DECEMBRIS POT
 seri faba que posthieme

tñ nascet. Itē cedit optie mā pro
 domibz et alijs opēibz p lignis fa
 ciendis. Itē cedunt silue ac rami
 superflui arboze et sepes virides
 pūde. Itē cedūt pñe ac cane p
 vineis parant. Pali et iunci sūt
 pro vineis cedi pñ et ex vīmibz
 fieri posse corbes & cesti & flascula
 et cavee et multaqz alia vtensilia
 oportune et sepes sūt. Itē hoc mē
 se diūsis ingenijs capiunt bestie
 re precipue canibus tempōe nūi
 um. Itē oues rapaces aulbz dome
 sticatis et retibz diūsis ac visco.

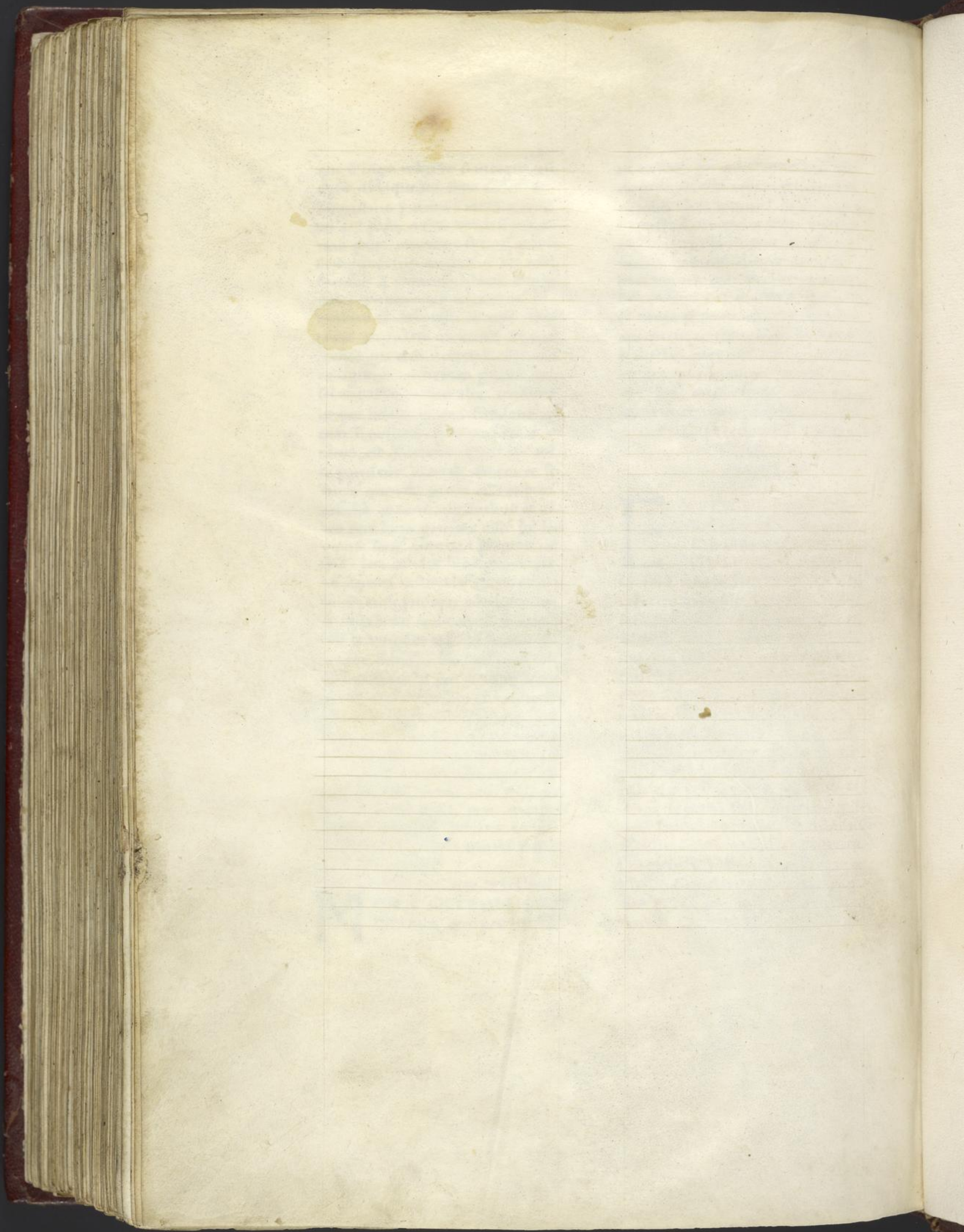
**FINIS EST DEO GRA
 TIAS**

E XPLICIT LIBER RV
 BALIVM COMODOR
 DE OMNIBVS ET SIN
 QVLIS QVE AD VTI
 LITATEM ET DELECTATIOEM
 i Rure quocūqz tempore anni
 fieri pñt. De mandato Rm̄ in
 xº pñs et dñi dñi lodouici Ale
 mandi diuina prudentia nūli
 sancte Cealie scē Rōne ecclesie
 pñri Cardinalis arelaten pro
 uincie Romandiole vulgari
 nūcupati Bonoie exarchatus
 qz Rauenaten pūncie Romon
 diole et Aptice sedis legati sep
 tus. Et per eundez Rm̄ pñs
 dñm legatū Rendo in xpō patri
 dñō angeloto de fuscis Epō canen
 Scīssimi dñi nñi dñi Martini
 Pñe quinti cubiculario Romam
 tñssmissus Anno dñi 1424º p
 die 11 uis dñi nñi pñe martini
 Anno Decimo

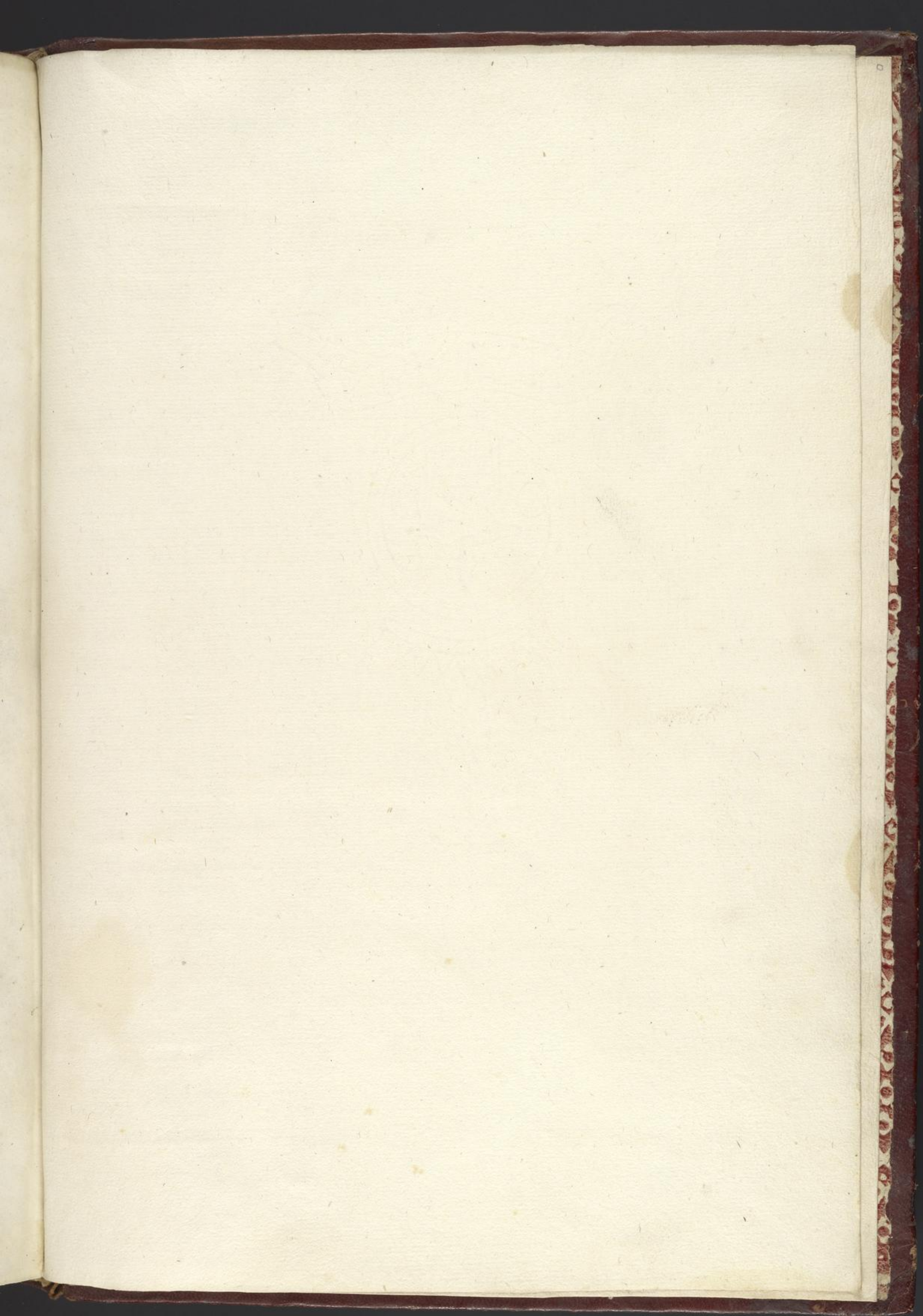

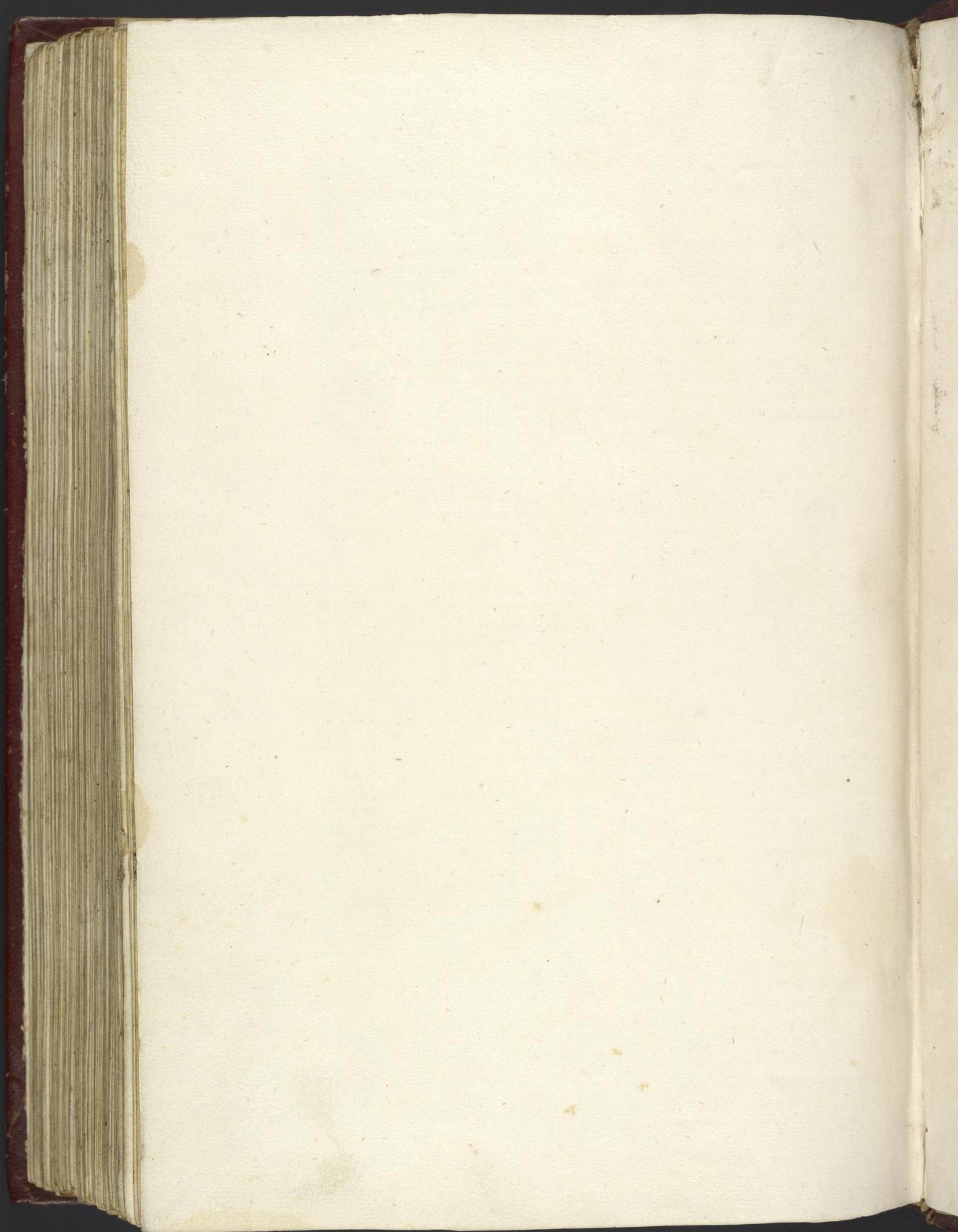

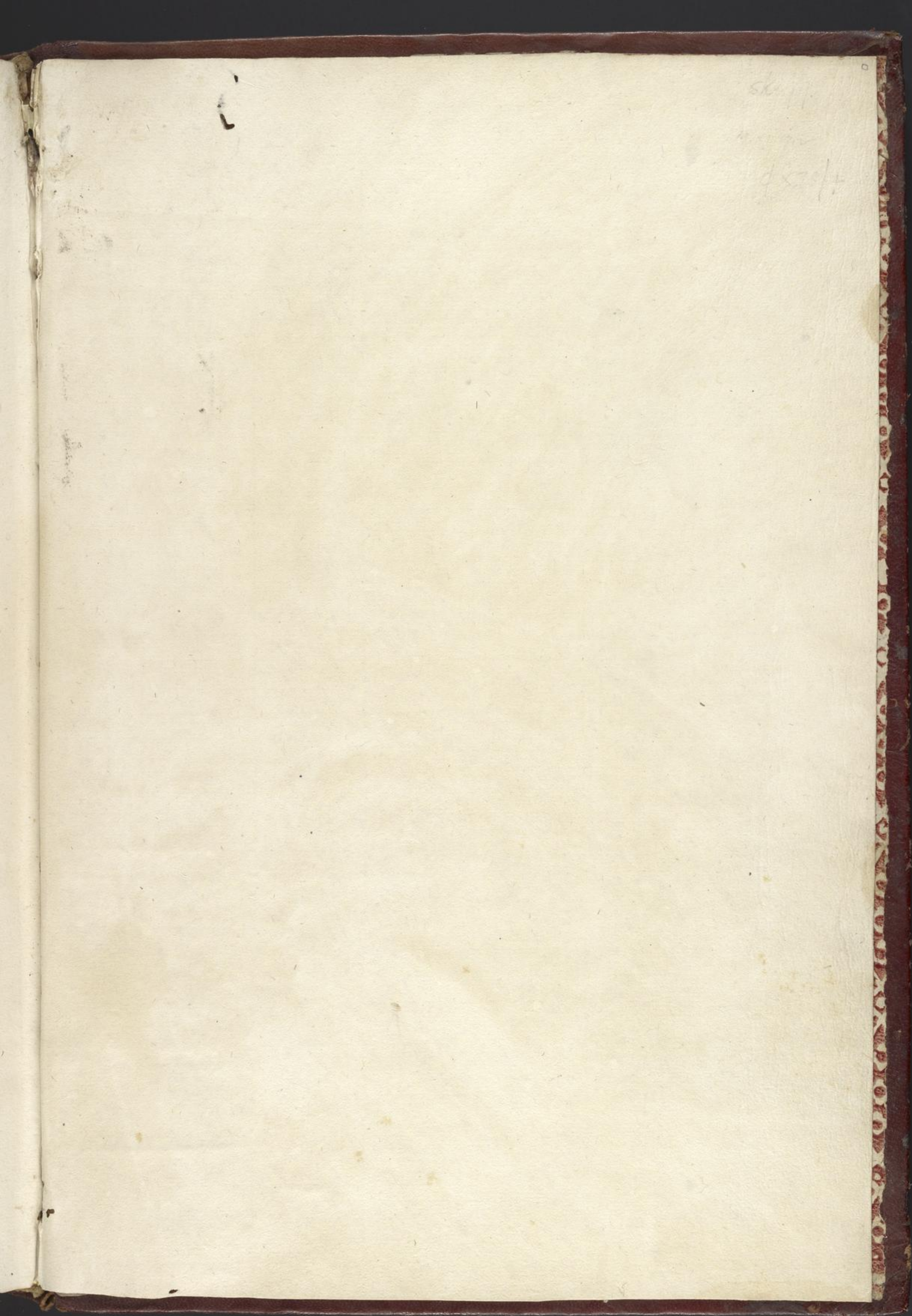

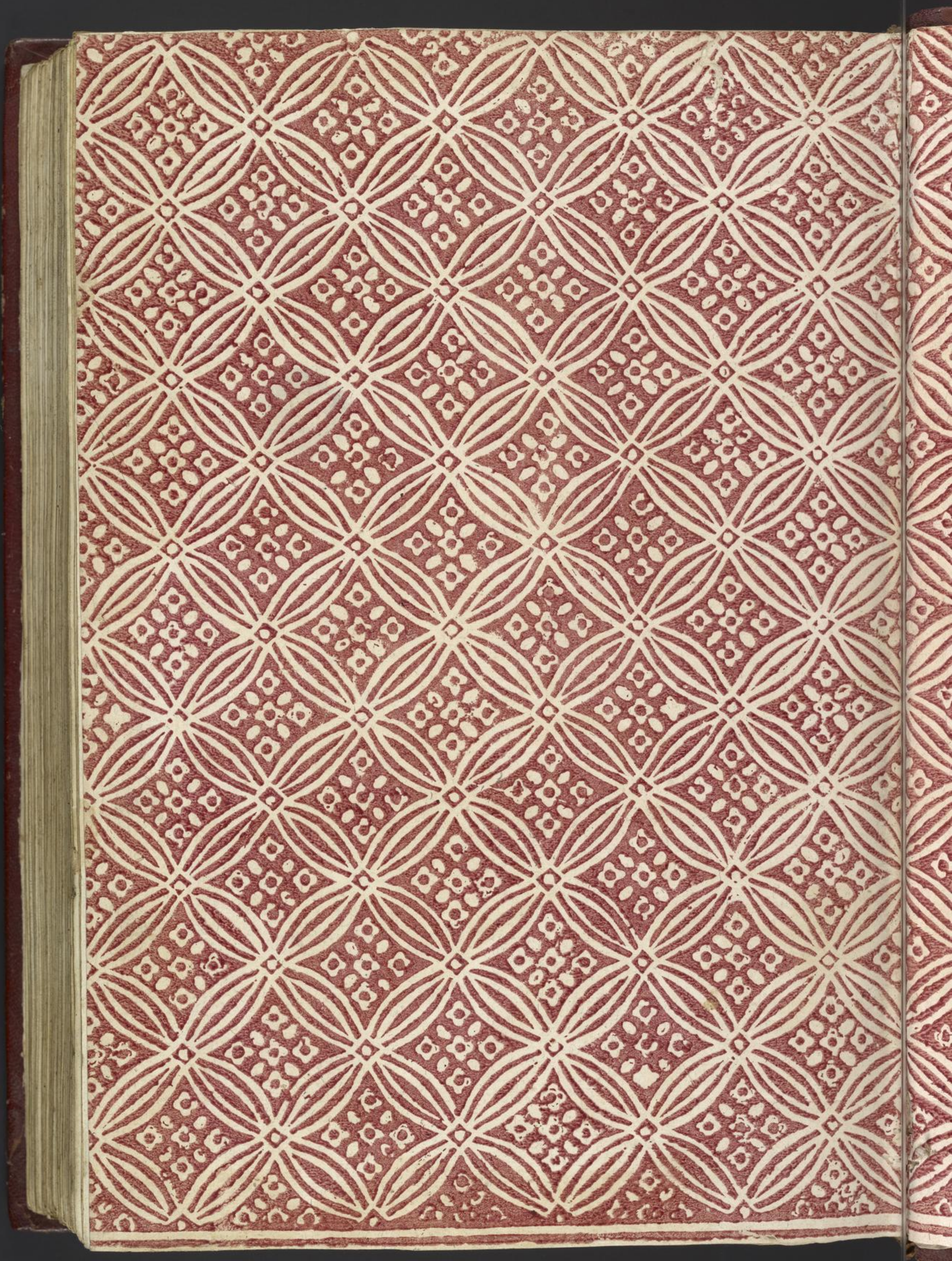

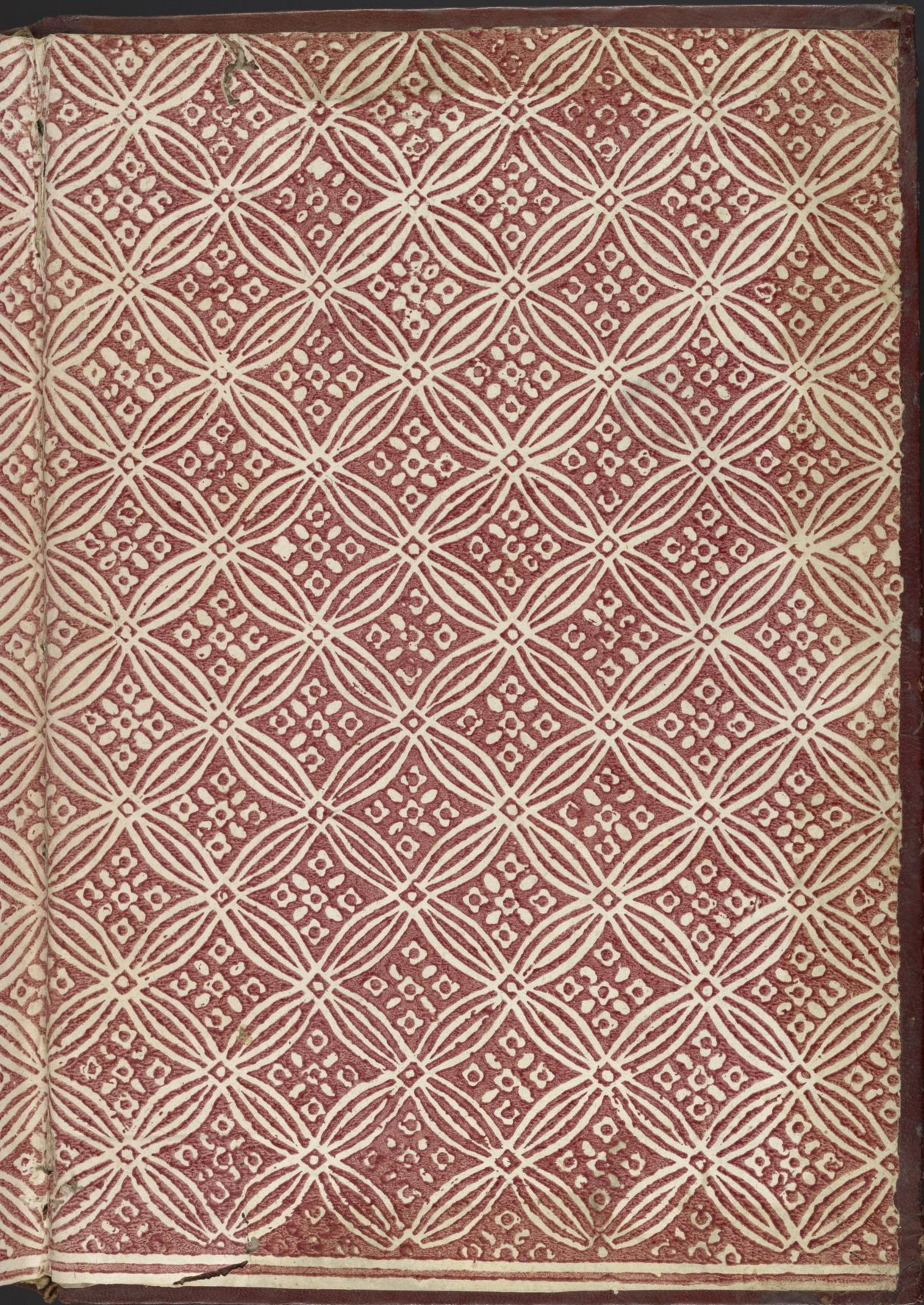

PET. DE CR
RURALIUM
COMMODO
LIBRI XII.